HENRICI CALLISEN, M. D.
S. R. M. A CONSILIIS IVSTITIAE ACT., CHIRVRGIAE PROFESSORIS P. IN VNIVERSITATE HAFNIENSI, CLASSIVM REGIARVM ET LEGIONIS NAVTICAE CHIRVRGI PRIMARII, NOSOCOMII CLASSICI DIRECTORIS ET IATRI, REGII COLLEGII MEDICI MEMBRI, REG. SOCIETATIS MEDICAE HAFNIENSIS P. T. PRAESIDIS, REG. SOCIETAT. SCIENTIARVM HAFN. ACADEMIAE CHIRVRGORVM PARISINAE ET ARTIVM INCITANDARVM LONDINENSIS SODALIS,

PRINCIPIA SYSTEMATIS CHIRVRGIAE HODIERNAE

IN VSVM PVBLICVM ET PRIVATVM ADORNATA.

Pausanias in Corinth

PARS PRIOR.

HAFNIAE,
SVMTIBVS CHR. GOTTLOB PROFT.
MDCCLXXXVIII.

FRIDERICO WILHELMO

BORVSSORVM REGI

Quem a laeto officio ore manuque docendi chirurgiam in TVA Metropoli, et a praefectura graui ſplendidaque, quam obtulit Munificentia TVA vere Regia, ſoli detinuere amor patriae et cara beneficiorum memoria, quibus iſta olim juuenis ſubleuauit ſtudia,

huno

hunc NVMINI MAJESTATIque

TVAE deuouere clementiſſime ſinas

vltimorum annorum ſuos labores, et

hoc munere, leui quidem, ſed vnico,

quod piiſſimus animus offerre valet,

TVAS adolere aras.

PRAEFATIO.

Institutionibus chirurgicis, quas ante hos decem annos in vſum academicum edidi majorem contigiſſe fateor Philiatrorum applauſum, quam quem ſperare vnquam auſus fueram. Tantum enim abeſt, vt omnibus numeris abſolutas ſtolide putarem, quin potius animaduerſionum, quas in artis commoda nonnulli adnotarunt, gratus recordor, quemadmodum ipſe dudum detexi perſpexique alias. Artis periti ſatis norunt, quantae ſit molis labor, theſauros artis genuinos per campos ſeculorum longos ſterilesque diſperſos colligere, collectos juſtis aeſtumare pretiis, et a ſuperfluis neceſſaria, a ſpuriis genuina, ab inuentis modo ingenioſis et artificioſis ſimplicia vereque vtilia ſecernere: verbo, optima quaeque rimari, ſeligere, diſponere et propria augere et corroborare experientia. Neque miraturum horum aliquem ſuſpicor, licet inde a pluribus retro annis diuulgatum olim ſyſtema retractare magisque polire inceperam, nunc demum ejus prodire primam partem, vtpote editionem retardantibus, et ipſa operis difficultate et horarum ſubſeciuarum paucitate, quas officiis tum publicis, tum, quae injun-

 git

git jucunda conciuium fiducia, priuatis detrahere licuit. Spero denique fore, vt ex collato vtroque libro conſtet, poſteriorem pene de nouo elaboratum eſſe, multis nouis acceſſionibus auctum, et ordinem ſyſtematis pluribus in locis mutatum; quare nec dubitauerim etiam huic alium titulum praefigere.

Quaqua externis opus eſt auxiliis, chirurgiae patet prouincia, quae ad pleroſque morbos extenditur, quorumque ſingulorum naturam ſi exponerem, totam fere pathologiam exhaurire neceſſe foret. Mediam itaque viam tutiſſimam judicaui, ſoloſque tractaui morbos, quorum praecipua ſanationis pars remediis externis peragitur, in reliquis externorum modo remediorum vſu indicato.

Morbi ſimplices vniuerſales partium ſolidarum et fluidarum raro quidem occurrunt, ſed nominandos et ſigillatim ſiſtendos tamen credidi, vt ſub his exponerentur fuſe atque diſtincte remedia chirurgica generalia, quorum notitia neceſſario praemittitur tractationi chirurgicae morborum localium.

Ad certas claſſes morbos locales redigere ſtudui, quum ordinem morborum ſyſtematicum, quamuis multa habeat incommoda, vt vix vbique rigoroſe ſeruari queat, reliquis tamen

men praeferre haud dubitarem, et vbicunque licuit, generales canones ad eosdem, singulas corporis humani partes occupantes morbos applicare. Sic theoriae inflammationis generali mox fubjungo chirurgiam inflammatarum partium fpecialium corporis, quemadmodum et abfceffuum, vlcerum, vulnerum, fracturarum. Poftulabat vtique tractationis talis ordo, vt de variis operationibus chirurgicis ante chirurgiam vulnerum expofitam dicendum mihi effet, fed harum pleraeque funt fimpliciffimae et fola abfoluuntur incifione: complicatiores ad aliorum morborum chirurgiam diftuli.

Defcriptiones inftrumentorum euitaturus longas, femper absque delineatione obfcuras, ad figuras prouocaui inftrumentorum, cum fimplicitate tum vtilitate mihi vifas optimas, quarumque copia maxima habetur in eleganti ac nitidiffimo inftrumentario chirurgico Ill. Brambillae. Ceteroquin plerisque lectorum faltem juniorum arbitratus fum melius confuli, librorum icones excitando, qui omnium manibus teruntur, modo vitiofae iftae haud fint, quam nimis follicita defcriptionum primorum inuentorum indicatione, quae vel in voluminofis et fumtuofis operum collectionibus deprehenduntur vel fingulatim editae raro occurrunt.

Gratus et laetus agnoui faustos aliorum conatus hosque saepe secutus sum: nunquam autem in solis acquieui ingeniosi studii commentis; ponderaui anxius omnia trutina propriae experientiae, quam multorum annorum praxis mihi suppeditauit. Quae enim ipse aliquando vera credidi aliorum ac propria effata, coram tribunali experientiae castae maturioris deinde examinata haud constitisse saepius comperi.

Vtique formetur chirurgus studiis: omnino instruatur lectione et meditatione: absit autem vt his solis attingat metam: ingrediatur necessum est his ornatus scholam practicam; haec est, quae ad vera ducit scientiae adyta; in hac edoceatur ad selectum remediorum justum, ad aestumandos morborum gradus, complicationes et vicissitudines veras numquam enumerandas perfecte, sed face experientiae justae extricandas.

Volumen hoc prius, quod jam, o! vtinam in commoda studiosorum artis et adflicti morbis generis humani, publici juris facio, comprehendit *introductionem in chirurgiam*, *expositionem morborum vniuersalium*, *remediorumque chirurgicorum generalium*, et sistit denique *classes morborum ab irritamento et solutione continui oriundorum* vna cum horum *chirurgia*. Elenchum

chum praemiſi, vt vno intuitu pertractationis ordo atque ambitus perciperetur.

Si vires, otium et valetudo ſinant, hoc, quod iam editur, excipiet proximo anno alterum volumen, naturam expoſiturum et chirurgiam morborum ab impedito tranſitu, mutato ſitu partium, et conformatione praeternaturali, quo duplici volumine ambitus chirurgiae noſtrae totus abſoluetur. Artem obſtetriciam Eximio Collegae MATTH. SAXTORPHIO tractandam relinquo, qui eandem tanto cum applauſu diu jam docuit.

Plenum eſt nec diffiteor difficultatis opus, morborum ſyſtema condere, aut potius moliri vberiorem expoſitionem poſt fauſta conamina Illuſtris RICHTERI: attamen in artem tanti ambitus redundatura forſan ſpero vera exinde emolumenta, quod a variis diuerſimode tractetur.

Suſcepi vnice hunc laborem in commoda publica ac priuata docentium et diſcentium. Laetus acquieſcam, imo horas, quas huic operi impendi, jucundiſſimas pretioſiſſimasque vitae meae habebo, ſi futuri docuerint dies, fundamenta artis heic congeſta, ex optimis mihi cognitis fontibus hauſta, et experientia repetita propria luſtrata, aliquid ad reſtringendum

gendum vſum auxiliorum nimis artificioſe compoſitorum valuiſſe, in verum artis ſalutaris commodum.

Auditoribus certe cariſſimis, quos longa annorum ſeries edocuit, conatus praeceptoris omnes circa fidam diſcipulorum inſtructionem artisque commoda verſatos ſemper fuiſſe adhucque verſari, gratum hoc opus fore et acceptum omnino confido.

ELEN-

ELENCHVS

RES MAXIME NOTABILES SECVNDVM PERTRACTATIONIS ORDINEM SISTENS.

INTRODVCTIO.

PARS PRIOR.

MORBORVM VNIVERSALIVM CHIRVRGIA.

CLASSIS I.

Morbi ſolidorum vniuerſales.

ORDO I.

ORDO I.
Laxitas et debilitas.

abuſus

ORDO II.

Rigiditas morbosa.

CLASSIS II.

CLASSIS II.

Morbi humorum vniuerſales.

ORDO I.

Quantitas humorum praeternaturalis.

ejus

ORDO II.

Qualitas fluidorum vitiata.

PARS

PARS ALTERA.

MORBORVM LOCALIVM CHIRVRGIA.

CLASSIS I.

Morbi ab irritamento.

ORDO I.

Dolores.

ORDO II.

Spasmi.

ORDO III.

ORDO III.

Febres.

ORDO IV.

Inflammationes.

CLASSIS II.

CLASSIS II.

Morbi ex solutione continui.

ORDO I.

Abscessus s. Apostemata.

CAPVT I.

Apostemata in genere.

CAPVT II.

Abſceſſus in ſpecie.

abſceſſus

ORDO II.

Vlcera eorumque medela.

CAPVT I.

Vlcera in vniuersum.

CAPVT II.

Vlcera in specie.

quibus

morbus

prophy-

ORDO III.

Vulnera eorumque chirurgia.

Haemorrha-

CAPVT II.

Vulnera in specie.

 eductio

reliqua

 contusiones

ORDO IV.

Fracturae eorumque chirurgia.

ejus

PRINCIPIA

PRINCIPIA SYSTEMATIS CHIRVRGIAE HODIERNAE VNIVERSAE.

INTRODVCTIO.

I.

Chirurgia *eſt* illa Medicinae practicae pars, quae morborum corporis humani curationes externas, atque difformitatum ablationes comprehendit.

II. Omnis autem curatio externa vel nuda manu, vel inſtrumentis, vel remediis, plerumque omnibus his ſimul iunctis, ad corpus externe applicatis, *perficitur*, haud neglectis tamen medicamentis internis, victu et regimine, commodis. Vnde patet omnes Medicinae partes arcte adeo inter ſe nexas eſſe, vt nec vna reliquas ſecludat penitus, nec a reliquis deſtituta vincere morbos valeat.

III. Chirurgia adeoque *ſupponit* (I) exactam *corporis* humani ſani et aegroti, eiusque vt et mentis virium *cognitionem*, omnesque diſciplinas, quae hanc illuſtrant, confirmant, probant, nec non *indolem* et naturam *remediorum* perſpectam ſcientificeque edoctam, et *rei inſtrumentariae, apparatus, deligationis encheireſiumque* notitiam juſtam.

IV. Pro vario ſcopo, qui in morbos, natura et facie diverſiſſimos, avertendos curandosue intenditur, non ſolum ad varia confugiatur oportet, *remedia externa adſtringentia, repercutientia, irritantia, relaxantia, reſoluentia, anodina, ſuppurantia, detergentia, exſiccantia, cauſtica,* ex omnibus naturae regnis deſumpta, ſed ad variam ſimul attendatur horum omnium *formam,* liquidam vel ſolidam, qua ſub ſpecie *lauationis, ſtillicidii, balnei, fotus, embrocationis, cataplasmatis, vaporis, fumigii, vnguenti, emplaſtri* impoſitione, iniectione, inflatione corpori humano imponantur, in cauitates eiusdem iniiciantur, idem totum, vel ex parte, his immergatur, humectetur, fricetur.

V. Varius *inſtrumentorum ac machinarum apparatus* ad vſum magis quam glorioſam oſtentationem compoſitus, ſimplex, nitidus, rite confectus, indicationi ſpeciali morbi adaptatus eſſe debet.

VI. Conſtituunt *apparatum deligationis* linamenta variaque inde confecta glomera, plumaceola, turundae aut ſimplices aut remediis imbutae, emplaſtra linteo aut corio illinita, ſplenia variae figurae et magnitudinis, faſciae multiplices ſimplices & compoſitae, ferulae, laquei, filamenta, puluinaria, loramenta aliaque pro ſcopo adaptata, quae omnia pura, nitida eſſe, et cum ſimplicitate indicationi ſatisfacere debent.

VII. Omnis

VII. Omnis tractatio artificiosa aegroti, quae aut nuda manu, aut medicamentis, instrumentis machinisue armata, vel fasciis denique et deligationibus varie paratis, pro sanitate, quoad fieri potest, restituenda tuendaue, instituitur, audit *Operatio chirurgica.*

VIII. Ampla et ardua operationum prouincia, in vnoquoque morborum genere diuersissima artificia comprehendens, non doctrina ac studio indefesso solis, sed sedula simul exercitatione *addiscitur*, vegetas corporis sensuumque vires animique constantiam ac firmitatem *poscit*, naturae nimirum dona, haud arte sola ac studio acquirenda.

IX. Verum enim vero non sufficit diuersorum auxiliorum externorum (II) efficaciam in auertendis et auferendis morbis probe nosse eorumque applicationem rite didicisse: scire etiam oportet, quomodo eadem in corpus humanum agant, qualemque relationem ad causas morborum habeant. Vnde patet *veri nominis Chirurgum* illum solum salutandum esse, qui curationum externarum peritus et probe gnarus, harum quoque relationem ad ipsos morbos eorumque causas ex principiis, quantum fieri potest, certis deductam determinare studet.

X. Quum operationes chirurgicae in vniuersum haud commode in certum ordinem redigi et iuxta hunc pertractari queant, *morbos*, qui curationem

 externam

externam admittunt, ipſos *contemplari*, et ſingulis deinde *Chirurgiam* opportunam *ſubiungere* praeſtat.

XI. *Morbus* in vniuerſum *dicitur* ille corporis humani viui ſtatus, in quo non omnes actiones homini propriae, naturales, vitales, animales, ſexuales, legibus integritatis naturalis corporis reſpondent. Quae quidem actionum laeſio maior, minor, varie differt gradu, modo, numero, extenſione, duratione; quemadmodum differentia haec multiplex characteres largitur, quibus morbi ab aliis dignoſcantur.

XII. Vitia praeter conſuetum naturae ordinem in corpore humano viuo orta, quaeque ocyus ſerius per ſe nullam in actiones laeſionem inducunt, *Deformitates* aut *Turpitudines* potius quam morbi dicantur, et ſi auxilio externo auferri poſſunt, omnino in Chirurgiae prouinciam redigantur.

XIII. *Cauſae morbi* dicuntur in genere omnia illa, ex quibus coniunctis morbus totus ſurgit.

Cauſae morborum ſunt

a) praediſponentes;
b) occaſionales. Hae iterum

aa) internae;
bb) externae; prout occaſio in penetralibus corporis gignitur, vel extus ad corpus ipſum propagatur.

XIV. Qui-

XIV. Quilibet morbus ſua habet *ſymptomata*, vel neceſſaria, *ſtabilia*, *manifeſta*, ſemper eadem, quae et praeſentem morbum declarant, et, quum ex natura eius profluant inque diuerſis ideo diuerſa ſint, morbum ab omni alio diſtinguunt, vel *minus ſtabilia* ac *conſtantia*. Symptomata inde in ſcholis diſtingui ſolent in

a) Symptomata cauſarum:
b) Symptomata morbi:
c) Symptomata ſymptomatum:
d) neceſſaria et conſtantia,
e) contingentia et temporaria.

XV. Futura *Prognoſi* in morbo proſpicimus et ominamur. Prognoſticon hocce conditur ex

a) obſeruationibus caſtis, compluribus, in ſimili caſu factis et reuiſis, conſtantibus, exacte cognitis ſimul et perſpectis natura ac indole morbi.
b) viribus vitae praeſentibus perpenſis et comparatis cum cauſis et ſymptomatibus morbi praegreſſis, praeſentibus atque futuris.
c) praegreſſa ratione vitae aegroti, corporis habitu firmo vel debili, aetate, ſexu, climate, ſub quo degitur.

His rite perpenſis ex arte concludere licet, quid in morbo ſecuturum ſit, ſi nihil noui, quod mutet aegri ſtatum, accedat. Semper circumſpectum et cautum tamen decet eſſe Chirurgum in praeſagien-

dis morborum euentibus, ne aut nimia promittat, aut paruam rem attollat, quo plus praeſtitiſſe videatur.

XVI. *Curatio morbi* eſt reſtitutio actionum hoc laeſarum in integritatem naturalem. Haec perficitur

a) viribus naturae medicatricibus,

vi naturae conſolidante, vti in vulneribus, vlceribus, fracturis.

vi naturae ſuppuratoria, quae cruda, obſtructa, acria, aliena, gangraenoſa, carioſa ſeparat.

vi naturae abſorbente, vti in hydrope, ecchymoſi aliisque tumoribus.

vi naturae excernente, per cutem, renes, inteſtina, fonticulos, metaſtaſes, tumores criticos.

vi vitali aucta, vti in febri.

vi vitali imminuta per haemorrhagias, excretiones varias.

b) artis auxiliis

viribus naturae ſuccurrendo, easdem nimias reprimendo, aberrantes redigendo, obices his obiectos auferendo, nouasue vias, vbi neceſſitas vrget, parando, omnia manus, inſtrumentorum, remediorum ope.

XVII. Sana-

XVII. Sanatio eſt

a) poſſibilis vel impoſſibilis.
b) perfecta ſ. imperfecta.
c) radicalis ſ. palliatiua.

XVIII. Quum curationes morborum haud raro operationes (VII.) requirant, diſcrimen vitae minantes, nunquam temere talem *operationem instituat* Chirurgus, antequam de neceſſitate ac poſſibilitate eius, de viribus aegroti operationi paribus, et veriſimilitate fauſti ſucceſſus conuictus ſit, morbi indole, cauſis, ſymptomatibus ſimul in anteceſſum rite perpenſis. Praeterea ad operationem grauem quamcunque ſeſe accingens curabit diligentiſſime

a) praeparationem corporis et mentis aegroti conuenientem.

b) adiutores, quantum fieri poteſt, inſtructiſſimos, expertos, operationibus adſuetos.

c) apparatum inſtrumentorum et deligationis neceſſarium, ad euentum quemque probabilem aptatum, quo omnia parata, et ad manus ſint.

d) locum ac ſitum aegroto atque Chirurgo commodiſſimum.

e) operationem ipſam, quae cum confidentia perficiatur et celeritate ſecura, modo parcatur ſimul aegroto, quantum per circumſtantias licet.

Operatione finita deligetur juste et conuenienter aeger, qui tali adiumento indiget; occurratur strenue deinde symptomatibus praesentibus atque futuris pro genio morbi et indole horum, ad perfectam morbi curationem vsque.

XIX. Morborum *causae* in genere spectatae vel (*a*) in solidis vel (*b*) in fluidis humani corporis partibus haerent, quum corpus humanum, si contrectabilem materiem spectes, in sicco et humido exquisite mixtis constet.

XX. Causae morbificae vel in vniuersa solida aut fluida, vel in singulas tantummodo partes horum agunt. Quare morbi, solidorum haud secus ac humorum, distinguuntur

a) in *vniuersales* et
b) *singulares*. Posteriores etiam *locales* s. *topici* dici solent.

XXI. Morbi humorum vniuersales *curantur*

a) vel *alteratione* humorum peccantium,
b) vel *euacuatione*, *deriuatione* et *reuulsione*.

XXII. *Alteratio* vix vnquam auxiliis externis efficitur directe, quare morbi humorum vniuersales, iuxta hanc indicationem spectati, omnino non ad obiecta chirurgiae (I) pertinent.

XXIII. Hu-

XXIII. Humorum contra haec morbofe peccantium *euacuatio*, *deriuatio* atque *revulfio* egent auxilio externo multiplici. Morbi itaque humorum vniuerfales hoc refpectu quoad maximam partem Chirurgiae prouinciam ingrediantur, neceffe eft.

XXIV. Ad *morbos folidi humani vniuerfales* curandos requiritur, vt vel

a) *rigiditatis*, vel

b) *Laxitatis* exceffus tollatur. Modo habeatur in vtroque cafu ratio iufta elafticitatis, fenfibilitatis et irritabilitatis diuerfarum partium folidarum viuarum.

XXV. Quum hi exceffus (XXIV.) vario auxilio externo tolli queant, fequitur: morbos folidorum vniuerfales maxima ex parte curationem chirurgicam omnino exigere.

XXVI. *Morbi humorum locales* non folum ab ipfis fluidis peccantibus, verum etiam a vitiata fimul folidi continentis conditione originem trahunt.

XXVII. *Solidorum morbi locales* contingunt, quotiescunque pars organica quoad integritatem functionis fuae laeditur

XXVIII. *Integritas functionis* (XXVII.) laeditur

a) *cauffa irritante*, quae gignit dolores, fpasmos, inflammationes, febres.

 b) *folu-*

b) *solutione continui*, quae in vulneribus, apostematibus, ulceribus ac fracturis cernitur.

c) ab orificiis vel *luminibus* partium continentium peruiarum *angustatis* vel *occlusis* penitus, cientibus tumores frigidos varios, marcores, retensiones, resolutiones, corruptiones ac suffocationes.

d) a *situ* partium naturali *mutato*, vti in hernia, prolapsu, deuiatione, luxatione, diastasi.

e) a *conformatione praeternaturali*, qualis occurrit, in cohaerentia praeternaturali, abundantia vitiosa, ac defectu praeternaturali.

XXIX. Integritas functionum in partibus organicis, a plerisque (XXVIII.) enumeratis laesa, restituitur efficacissime auxiliis externis: morbi itaque solidorum locales (XXVII.) praecipue auxilia chirurgiae (I.) poscunt.

XXX. *Chirurgiae limes* pertinet vsque quo necessitas curationibus externis subueniendi morbis surgit (I.). Omnis itaque morbus partium continentium vel contentarum, quae corpus humanum viuum constituunt, vniuersalis vel specialis, qui curationem externam exigit, vel simpliciter admittit, sistit *Obiectum Chirurgiae*. Inde vastissimus patet chirurgiae ambitus, elucetque dignitas summa.

XXXI. Syste-

XXXI. Syſtema chirurgicum condituri ad tradendas curationes morborum externas (II.), iuſtas (IX.), adoptamus *ordinem generalem* a diſtinctione morborum (XIX. XX. XXVIII.) expoſita: Ituri dein in *tractationem ſingulorum* morborum, mox definitiones horum dabimus, differentias curſusque conſuetos notabimus, iterum in principia, cauſas et ſymptomata horum inquiremus ſerio, determinaturi ex his diagnoſes prognoſesque fidas; demum Chirurgiam ſingulis his congruentem ac rationem medendi optimam in graui auctoritate propriaque et repetita experientia noſtra fida fundatam exponere tentabimus.

XXXII. Ordimur itaque a tractatione morborum, qui ſolida corporis humani viui aut fluida in genere occupant, a generalibus inde ad particulares morbos tractandos ituri.

PARS

PARS PRIOR.

MORBORVM VNIVERSALIVM CHIRVRGIA.

XXXIII.

Quum morbus toti corpori inhaerens in partibus, quae id conſtituunt, ſedem habeat, ſit neceſſum; morbus in vniuerſum aut (*a*) *ſolidas* occupabit humani corporis partes, aut (*b*) *fluidas* his contentas. Morborum vniuerſalium tractatio inde in binis ſectionibus proponenda venit: in priori ſolidorum, in altera fluidorum adfectiones morboſas ſimplices, generales, quae curationem externam admittunt, conſiderabimus.

XXXIV. Notetur attamen, *mutuum arctiſſimumque* in ſtatu morboſo, haud ſecus ac ſano, inter partes corporis humani ſolidas fluidasque obſervari vbique *conſortium*, vi cujus in ſtatu morboſo vna mox ab altera laeſa afficitur, quemadmodum in ſtatu ſano vna ſuppetias fert alteri. Fit inde, vt partes ſolidae in genere nunquam graui malo afficiantur, quin fluidae ſimul patiantur et vice verſa; nec adeoque vllus vnquam in praxi cernatur morbus, cujus genius ſimpliciſſimus nil mixti habeat.

CLASSIS I.

MORBI SOLIDORVM VNIVERSALES.

XXXV.

Partes ſolidae, quà tales, duplici potiſſimum vitio morboſo exponuntur, aut (*a*) *laxitati* nempe nimiae, aut (*b*) nimiae *rigiditati*, cujus duplicis vitii naturam et curationem in ſequentibus duobus capitibus enodabimus. Notandum itidem heic, nunquam dari ſimplices iſtiusmodi morbos partium ſolidarum, qua talium, quin potius facultates ſolidi viui, irritatio, ſenſibilitas, mox ſimul inde turbentur variеque afficiantur: Quare medela chirurgica huic malo opponenda juxta hanc complicationem nunquam non adornetur, neceſſe eſt.

ORDO I.

Solidorum debilitas et laxitas nimia earumque remedia.

XXXVI.

Partes ſolidae corporis humani viui omnes, ac fibrae has conſtituentes, ſanae, integrae, gaudent gradu *cohaeſionis naturalis* certo, et ad varium vſum, cui pars quaeque deſtinatur, determinato: Per ſpecificam hanc compagem aptatur pars ſingula ad munia ſanitatis diuerſa obeunda, quemadmodum

dum flexibilitas et elaſticitas partium pendet vnice ex hac cohaeſione, diuerſimode per naturam ipſam modificata, in oſſibus v. c. cartilagine, tendine, vaſis, viſceribus, caet.

XXXVII. Nec ſibi conſtat cohaeſio haec partium naturalis ſemper in eodem ſubiecto, nec vbique in omnibus: ſed *differt* pro varia aetate, ſexu, temperamento, genere vitae et conditione reliquarum partium: gradus itaque cohaerentiae partium naturalis iuſtus, relatiuus eſt in omni ſubiecto.

XXXVIII. Fibrarum cohaeſio *defectu* peccat, quoties vis naturalis, vel paulo maior, cohaerentiam partium infringere valet.

XXXIX. Fibra dicitur *laxa*, quando facilius iuſto recurſui impar diſtrahitur; inde vocatur fibra

a) *flaccida* in partibus mollibus, ſi vi minore vltra modum ſe extendi aut dilatari patitur.

b) *iners* in partibus natura elaſticis, quae diſtracta non in ſtatum priſtinum reſilit vi ſeu niſu inſito.

c) *flexilis*, in partibus oſſeis, quae amiſſa ſtabilitate potentiis diſtorquentibus aut prementibus facilius iuſto cedit, nec formam ſuam ſat tuetur.

XXXX. Fibra dicitur *debilis*, cujus niſus in cohaerentiam adeo exiguus eſt, vt a leuiori vi rupta

pta plane diuidatur. Hoc vitii genus diuidit ſchola Pathologorum in

a) *tenerum*, gracile, in mollibus partibus, quarum fibrae iuſto exiliores diſtractae citius, quam par eſt, rumpuntur.

b) *tabidum*, in partibus mollibus, quae a corruptis, quos continent, ſuccis maceratae, aut aqueis, oleoſis, mucilaginoſis, diu fotae, aut ab acribus eroſae contabeſcunt et friabiles redditae omnem tenacitatem amittunt.

c) *fiſſile* in partibus natura tenacioribus, quae ob contextum ſicciorem extenſionis minus capaces finduntur.

d) *fragile* in oſſibus, quorum compages glutine et pingui orbata, minuta cohaerentiae firmitate ad leues motus frangitur.

XXXXI. Omnis laxitatis (XXXIX) ac debilitatis (XXXX) *principium* in vniuerſum latet in imminutione cohaerentiae ſtaminum ipſorumque elementorum corpus conſtituentium tanta, vt ad tollendum impulſus et reſiſtentiae aequilibrium ſufficiat.

XXXXII. Cohaeſio elementorum immediate *imminuitur* et fibrillarum firmitas *laeditur*,

a) quoties moleculae terreae, quae baſin partium ſolidarum conſtituunt, vel inopia peccant, vel contactibus iuſto paucioribus nec ſat arctis iunguntur.

b) quoties

b) quoties ſuccorum, aquae, muci, pinguedinis, glutinis práe ſolidis copia nimia vel labes adeſt.

XXXXIII. Ad *cauſas procatarcticas* laxitatis et debilitatis morboſae pertinent,

a) connata aut regimine acquiſita fibrarum exilitas.

b) omnia, quae digeſtioni alimentorum iuſtae obicem ponunt conſtantem, debitamque ſucci nutricii adſimilationem turbant. His otium iners iure adnumerari meretur.

c) acria varia ad partes ſolidas vehiculo fluidorum adpulſa, particulas aqueas ad ſe trahendo et retinendo, phlogiſton ſoluendo, gluten intermedium per naturam ſuam alcalinam attenuando, acidumue indole ſua terreſtri abſorbente auferendo.

d) fibrillarum nimia ac violenta vltra tonum a qualicunque cauſa tenſio diuturna.

XXXXIV. Quae quidem cauſae (XXXXIII.)

a) in totum corpus agentes inducunt laxitatem aut debilitatem *vniuerſalem*,

b) in partem autem corporis *partialem*.

XXXXV. Neceſſarius et immediatus *effectus* talis vitii (XXXIX. XXXX.) eſt imminuta eleſticitas ac firmitas fibrarum, quae ſolida reddit debilia et inertia, ſufflaminat motus naturales, internos, gignit cruditates

cruditates varias, congeſtiones, ſtagnationes, corruptiones, diſtenſiones, rupturas, dislocationes, ſcaturiginemque aerumnarum quarumcunque corporis perennem.

XLVI. Ex ſtructura et indole corporis humani viui liquet, notabilem debilitatis et laxitatis gradum in corpore viuo haud exiſtere poſſe, quia *nerui* ſimul patiantur, ac ſenſatio et irritabilitas quodammodo afficiantur.

XLVII. Matura laxitatis ac debilitatis nimiae *diagnoſis* haud facile eruitur; ſingulis enim hominibus diuerſa eſt laxi ſtrictique temperies, cujus exceſſus adeoque ſemper eſt reſpectiuus. (XXXVI. XXXVII.) Cutis tamen tenuitas, rubor faciei, vaſorum transparentia ſuſpicionem tenerae debilitatis mouent, vti defectus elaſticitatis laxitatem indicat. Lento deinde gradu hoc vitium irrepit. Confirmatam autem laxitatem aperte declarant effectus (XLV.) ſenſibiles, diſtincti, et ad reſiſtentiae determinatae notabile decrementum aucti.

XLVIII. Debilitatis ac laxitatis morboſae *prognoſis* ſemper ambigua eſt, plerumque minus laeta admittit auguria. Pendet autem maxime ex difficultate cauſae (XLI.) tollendae majori vel minori.

XLIX. Morboſa laxitas, abſtracte ſumta vel nullam admittit, vel operoſam ſaltem exigit, *cu-*

rationem. Requirit enim haec, ut integra elementorum cohaerentia (XXXVI.) atque fibiillarum firmitas, elaſticitas ac reſiſtentia reſtituantur, ac facultatibus ſolidi viui ſuccurratur ſimul. Utrumque praeſtat interdum methodus medendi

a) tum ad remouendam cauſſam procatarcticam,

b) tum ad reparandam ſtaminum cohaeſionem et intenſionem, accommodata.

L. Prior indicatio maxime convenienti regimine ac remediis internis obtinetur. Poſteriori ſcopo ſequentia potiſſimum auxiliorum externorum genera inſerviunt

a) Frictio,

b) Compreſſio,

c) Frigidi actualis adplicatio externa ad corpus,

d) Electricitas,

e) Magnetismus et denique

f) Muſica.

F r i c t i o.

LI. Frictio *eſt* antiquiſſima, ſimpliciſſima ac efficaciſſima, veteribus celebris, a recentioribus neglecta nimis, medendi ratio externa, peragenda notiſſimo manus vel inſtrumenti idonei attritu ad partes molles externas corporis, inducente preſſionem et relaxationem fricatae partis alternas.

LII. Haec

LII. Haec pro vario ſcopo, gradu ac modo, quem indicatio requirit, vel manu inermi, nuda, vel armata chirotheca, ſindone aut panno aſpero ſeu ſcopula, vel denique panno calido, imbuto remediis aromaticis, ſtimulantibus, aliisue ad indicationem reſpondentibus, *inſtituitur,* et levi manu ad conſpicuum usque partis fricatae ruborem et intumeſcentiam continuatur, reiteraturque ſaepius; ad quem ſcopum leuis ferularum uſus quoque conducit.

LIII. *Effectus* talis frictionis in ſuperficie corporis rite adminiſtratae *generales* ſunt:

a) ſolidi ſimplicis commotio,

b) viui irritatio.

LXIV. *Effectus ſpeciales*, qui frictionem juſte inſtitutam conſequuntur, ſunt:

a) *circuitus ſanguinis acceleratur* verſus partem fricatam, primo venoſi, deinde arterioſi, denique in corde ac toto corpore contenti, pulſu ac calore animali auctis.

b) frictio *ſtimulat irritabilitatem* corporis viui vniuerſam, impertit ſyſtemati muſculoſo fortitudinem miram, agilitatemque. Quare aduerſus affectus debilitatis varios, ſyncopen, ſuffocationes, paralyſin, marcorem, rachitidem, ad neonatos, debiles, optimo cum ſucceſſu, eadem adhibetur.

c) *neruos* corporis ad ſuas functiones *incitat* frictio, cujus vis ſalutaris ab extremitatibus neruoſis fricatis ad ipſos truncos vsque propagatur, quemadmodum eadem, a truncis in vicinia loci fricati poſitis et a fricatu excitatis, ad ramos quosque extremos diſtribuitur. Unde frictiones aſſiduae morbis neruorum complurimis, doloribus variis, odontalgiae, otalgiae, guttae ſerenae, hemicraniae, maniae, colicae, ſpasmis et conuulſionibus, conducunt maxime.

d) *tranſpiratio* inſenſibilis frictione *promouetur*, inde in multis morbis a tranſpiratione ſuppreſſa, remedium praebet, longe praeſtantiſſimum.

e) frictio abdominis opitulatur *nutritioni* incitando ventriculum et inteſtina ad actiones digerentes chylopoieticas, flatus ejiciendo, exonerando aluum.

f) humores *ſtagnantes* et *effuſos diſcutit* frictio, quare eadem perquam utilis eſt ad obſtructiones lacteas, oedema, contuſiones, ecchymoſes, tumoresque frigidos quosque, quatenus vires reſorbentes ſubleuat et auget.

LV. Omnes hos effectus ad firmandam *ſtaminum cohaeſionem* ac *fibrarum reſiſtentiam* egregie conſpirare per ſe patet; inde apud Chinae incolas frictio-

frictiones, diuersae agitationes corporis mira cum dexteritate apud eos institutae ac variae distensiones articulorum ad auertendos et curandos morbos merito celebres habentur, uti quoque in otio inerti adsuetis locum alius exercitii corporis tenere potest.

LVI. Abunde per se patet, *remedia externa*, qualia sunt fumi balsamici, spirituosa, vinosa, salina, saponacea, oleosa destillata vel expressa, aquosa calida vel frigida &c. quibus corpus fricatur, vim frictionis ipsius, confortantem imprimis, *augere, minuere,* varieque *immutare* posse. Quemadmodum frictione medicata eum solum in finem vtitur interdum medicus, vt hac detur locus resorptioni faciliori talium remediorum: sic v. c. fricatur interdum corpus opio, mercurio &c.

LVII. Frictio *praecipitanter*, *inordinate* vel *violenter*, instituta aut incaute adhibita excoriationes, fibrarum ac vasorum rupturam, effusiones humorum, febrem inflammatoriam, ipsam gangraenam ac in uniuersum majorem laxitatem in partes inducere valet.

LVIII. *Caueatur* itaque a frictione partium inflammatarum, turgidarum et valde tensarum: *absit* a subjectis plethoricis, irritabilioribus, laborantibus febri acuta vel lenta: *administretur* contra haec sedulo, assidue, et quouis ad minimum mane, no-

va et diuturna fatis, fubjectis debilibus, laxo corporis habitu inftructis, vitae fedentariae, otiofae deditis, fruentibus diaeta vifcida fub coelo humido et frigido: his namque uti et affectibus morbofis complurimis, iisque grauiffimis, opem fpondet eximiam, miram faepe, frictio jufta.

Compreffio.

LIX. Compreffio in uniuerfum *eft* operatio priori (LI.) vix fecunda, qua partes folidae et molles corporis humani, earumque particulae, ftrictius ad fe inuicem arctantur vi quadam externa.

LX. Quae pro vario fcopo, quem indicatio re quirit, diuerfo modo ac gradu *inftituitur*

a) veftimentis partes corporis arctius complectentibus.
b) fafciis idoneis juxta artis praecepta devinctis.
c) aut machinamentis et loramentis variis, ad compreffionem fpecialis partis pro indicatione adaptatis.

LXI. Omnis compreffio a nimia laxitate folidorum indicata in uniuerfum moderata lenis ac *talis effe debet*, vt motus animales et vitales ad fanitatem neceffarios non fufflaminet.

LXII. Compreffionis in parte molli organica quaque inftitutae *effectus generalis* eft diminutio euidens

deus voluminis, quod pars compreſſa occupabat, atque adeo fibrarum et lamellarum hanc conſtituentium coactio propinquior.

LXIII. Compreſſionis externae *effectus ſpecialis* quoad partes compreſſas diuerſus obſeruatur.

a) compreſſio juſta, quae nunquam arcte adeo ſtringatur, ut cauitates internas peruias occludat penitus, (LXI.) vaſa ſanguifera, primo venoſa, deinde arterioſa anguſtat, eorumque contra liquida diſtenta renixum ſublevat et auget, ſanguinem adeoque verſus partes a locis compreſſis remotiores derivat, et cogit. Quare ad profluuia ſanguinis naturalia inhibita reuocanda facit interdum. Compreſſio contra haec juſto fortior, vel inordinata impedit tranſitum ſanguinis per vaſa, quae demum a preſſione diuturna conſtricta in ſpeciem ligamentorum coaleſcunt.

b) Calor animalis et tranſpiratio inſenſibilis a compreſſione veſtimentis arctioribus aut faſciis inducta, pro indole horum diuerſa, variis modis mutantur, augentur, ſupprimuntur.

c) Folliculi membranae celluloſae a compreſſione modica anguſtantur, confortantur, et ad vires elaſticas naturales, inſitas, edendas excitantur: celluloſae compreſſio.

preſſio fortior perſiſtens parit coalitionem cellularum plenáriam.

d) vaſa reſorbentia ad liquida in cellulas effuſa reuehenda incitantur a compreſſione externa juſta (LXI).

e) neruorum tenſio moderata compreſſione minuitur, ſenſibilitas eorum, vti quoque muſculorum irritabilitas obtunditur, et inde dolores et ſpasmi multis in morbis mitigantur; nimia compreſſio vires vitales ſuffocat.

f) viſcera inprimis abdominalia debita compreſſione cinguli ope mire roborantur.

g) in multis morbis localibus a debilitate ſingulae partis oriundis ad ſpecialem indicationem conducit compreſſio.

LXIV. Inde compreſſio in multis ac variis morbis a debilitate aliisue cauſis ſimilibus ortis *remedium praeſtat* longe efficaciſſimum. In anaſarca, aſcite, hydrocephalo, hemicrania, haemorrhagiis variis, aneurismate, herniis, excreſcentiis variis, dilatatione ſacci lacrymalis, prolapſu vario, fluxu ſanguinis retento, aliisque bene multis, ad indicationes ſuo loco exponendas compreſſio adhibetur.

LXV. Inprimis *faſciae circulares* extremitatibus, de digitorum vnguibus ad truncum vsque ad arctioris tegumenti ſimilitudinem injectae, in mul-

multis earum morbis a debilitate ſolidorum, congeſtione et obſtructione fluidorum remedium praebent efficaciſſimum.

LXVI. Qui compreſſione ad ſcopum ſalutarem dictum (LXI.) utitur, id ſemper curet, vt moderata aequabilis et per gradus fiat eadem. Oportet autem eum, qui partem corporis faſcia circulari inuoluit, ad encheireſin exercitatiſſimum et regularum artis probe gnarum eſſe, atque attentiſſimum, vtrum faſcia injicienda madida ſit, an ſicca, quum haec poſt circumuolutionem a quacunque cauſa humectata mox ſua ſponte longe arctius conſtringatur.

LXVII. Compreſſio excedens, nimia, parit mala plurima, diuerſiſſima, qualia ſunt:

a) in parte compreſſa, impeditus influxus ſanguinis arterioſi, reditus venoſi, interceptio virtutis nerueae, nutritionis, incrementi; diatheſis inflammatoria, corruptela putrida, coalitus, ſolidique degeneratio.

b) in reliquis partibus dolor, oedema, inflammatio, ſtupor, gangraena, paralyſis, anxietas, haemoptyſis, mictus cruentus, abortus, apoplexia, varia conformationis, ſitus, nexus vitia.

Vſus aquae gelidae externus.

LXVIII. Effuſio ſiue adſperſio aquae gelidae ſuper corpus *ſiſtit* rationem medendi tertiam (L.),

ab instinctu animali ipso indicatam primitus, celeberrimam antiquitus, vi sua prophylactica non minus quam curatione, nec alteri vlli secundam in cohaerentia fibrarum firmanda, aut debilitate ac laxitate solidi viui tollendis.

LXIX. Adspersio aquae gelidae fit

a) *vniuersalis*, (*Balneum aquosum frigidum vniuersale*), quando superficies corporis vniuersa persunditur simul aqua gelida.

b) *partialis*, (*Balneum aquosum frigidum locale*), quoties eadem ad singulas corporis partes externas deriuatur.

LXX. Balneum aquosum frigidum *vniuersale* (LXIX.) *instituitur* variis modis: aut etenim aqua frigida, situlo aquario excepta, super corpus nudatum effunditur subito: aut aquae cribro decussae in corpus depluendi copia datur; aut in balneum descenditur; aut, quis praeuio capite in aquam praecipitatur; aut denique corpus in eandem mergitur, ope aliena: id modo attendatur, vt effusio aquae super corpus quaeque subita sit et momentanea.

LXXI. Ad balnea aquosa frigida *localia* (LXIX.) pertinent: stillicidium, quo guttae aqueae juges per epistomium ductae ex certa altitudine in partem corporis cadunt; capitiluuium; oculi balneum; pedi-et maniluuium; embrocationes frigidae.

LXXII.

LXXII. *Utimur* ad balneum frigidum aut aqua gelida, aut dulci, pura, fontana, fluuiatili, aut marina, aut medicata, martiali, ſaponacea, ſulphurata, ſpirituoſa, ſalina, aluminoſa, etc. Aër frigidus, arena, humus, ad balnei ſpeciem quoque inſeruiunt.

LXXIII. Aqua gelida judicatur ad *balneum frigidum* apta, quae ad thermometrum examinata calorem monſtrat, gradum duodecimum ſcalae Fahrenheitianae ſupra punctum congelationis non ſuperantem: dum e contrario *balneo ſubfrigido* inſeruit aqua egelidata ad gradum inter duodecimum et viceſimum quintum ſupra punctum congelationis dicti thermometri medium.

LXXIV. Balneum frigidum rite adminiſtratum (LXX.) *effectus* edit notabiles et varios, egregie attamen ad ſcopos dictos (LXVIII.) conſpirantes, et a frigore, preſſione ac concuſſione, quae patitur corpus aquam gelidam excipiens, oriundos. Qui quidem effectus omnes diligentius perſpecti, offerunt duo quaſi ſtadia, interualla, ſiue momenta, diſtinguenda probe et examinanda caute.

LXXV. *Stadium primum* immediate ab ipſo aquae gelidae contactu incipit et exigua mora poſt defluxum ejusdem terminatur. Mox ſub hoc

a) *ſuperficies corporis* orbata parte quadam caloris animalis, a frigore torrentis ſuper

cor-

corpus effuſi abſorpta patitur refrigerationem ſubitam, pallet, tremit, contrahitur, et cutis euadit anſerina.

b) inde *intra* corpus ipſum denſantur fluida, contrahuntur ſolida ſimplicia, irritantur viua: ſtringuuntur itaque canales extremi, ſupprimitur perſpiratio cutanea, regurgitant in vaſa majora humores, augetur reſiſtentia cordis remittentis quaſi pro tempore ictus, accumulantur ſanguine viſcera bibula, maxime encephalum. Haec viciſſitudinum turba repentina ſurgit, velox eſt et vehemens, accommodatque ſeſe maxime ad velocitatem ſubitam, qua irrigua aquarum in corpus impingunt et ab eodem decidunt nec non ad gradus frigoris, preſſionis atque adeo concuſſus corporis diuerſos ab aqua ex alto in ſubjectum corpus cadente. Liquet itaque, quantum augendae ſtaminum ſolida conſtituentium cohaerentiae (XLIX.) faveant effectus hujus ſtadii primi.

LXXVI. Stadium hocce primum (LXXV.) breuiſſimae eſt durationis, nec protrahitur longe vltra defluxum aquae frigidae ipſius, quae corpus humectauerat. Irrigatione aquoſa gelida finita ſenſim *alterum ſtadium* oboritur. Namque

a) mox

a) mox *ad externam cutim* redeunt calor et rubor naturalibus majores, filentque tremores.

b) *intus* fluida condenfata iterum expanduntur, folida a frigore fubito conftricta laxantur, viuis noua energia accedit: ftrictura enim, quae fuperficiem corporis totam extus prefferat obicemque circulo fanguinis oppofuerat, jam foluta, vique neruea et mufculari a frigoris et refiftentiae ftimulo excitata, validiores fiunt actiones cordis, circumaguntur majori cum impetu humores, reftituuntur libertas et aequabilitas circulationis: fpiritus vitales a copiofiore fanguinis in encephalum influxu vberius reparati, actione vaforum adjuti, percurrunt, et reficiunt corpus totum, perfpiratio et quaeuis alia fecretio fuppreffa iterum viget, fpasmi foluuntur. Omnes hi effectus vehementiae gradu praegreffis (LXXV.) refpondent. Deinde facile colligitur, hos efficaciffime pollere ad labem cohaerentiae folidae reparandam firmandamque.

LXXVII. Ex effectibus expofitis (LXXV. LXXVI.) fequitur, balneum frigidum effe remedium palmarium non modo contra laxitatem folidi fimplicis, fed etiam debilitatem viui, morbosque fluidorum complicatos, adeoque valere eximie adverfus

versus morbos innumeros, grauissimos, ex vitio vtroque oriundos, *vi* tam *curatiua*, quam maxime *prophylactica*.

a) *scopo curatiuo* vtimur eodem in morbis glandularum, inprimis a vitio systematis resorbentis ortis, in morbis cutaneis variis, scabie v. c. et lepra, in scorbuto, rachitide, passione hysterica, morbis uterinis, doloribus variis, conuulsionibus et spasmis, paralysi, febre putrida: quin imo compertum est, frictiones glaciales salutiferas fuisse in ipsa peste.

b) *scopo prophylactico*, ceu roborans validissimum, prodest mirum quantum aetati sexuique cuique, infantulis tenellis ipsis haud exceptis, praecipue si mox post egressum e balneo frictio (LII.) simul adhibetur, qua, praeter reliqua superius (LIII. LIV.) enumerata beneficia, mundatur cutis, deterguntur sordes.

LXXVIII. Equidem *contactus subitus*, *simultaneus* et *momentaneus* aquae gelidae large sufficit effectibus salutaribus dictis (LXXV. LXXVI.) producendis. Consequitur eundem mox rapidior sanguinis ad encephalum cursus nulla arte auertendus: attamen, suspectus licet injuria multis, non simpliciter innocuum sed saluberrimum potius effectum edens, modo cerebrum ipsum labis expers sit, nec sanguis copia peccet nimia.

LXXIX.

LXXIX. Contra haec jure meritoque *ſuſpicamur* multa de aquatione lenta, aut diutius juſto protracta, quippe quae laxitatem potius et debilitatem gignit, datque locum congeſtionibus internis, diſſolutionibus, obſtructionibus, adfectionibus neruoſis, aliisque malis haud ſane numero paucis.

LXXX. *Abſtineatur* in vniuerſum ab efficaciſſima hacce medela,

a) quamdiu notabiliter viget perſpiratio cutanea, vix vnquam impune ſubito turbanda.

b) quoties extrema adeſt viſceris cujusdam labes.

c) quoties ſanguis copia peccat nimia, vel in violentas congeſtiones procliuis eſt.

Suadent denique prudentia et turbae ſyſtematis neruoſi agilioris praecauendae, vt ſubjecta ſenſiliora, timidiſſima, lente, paulatim et per gradus ad vſum balnei frigidi ducantur. Praeſtat a balneo ſubfrigido (LXXIII.) incipere, et corpus contra impetum aquarum nimium induſio laneo munire.

LXXXI. Balneum frigidum locale (LXIX. LXXI.) et in ſpecie embrocha, ſtillicidium, nec non aqua gelida ex gutturnio in partem corporis effuſa, non ſolo frigore roborat, ſed agit vi ex frigore, velocitate et impulſu compoſita. Porro fomentationes frigidas applicationemue liquidi gelidi quamque ſindone, linteo madido, filtro, ſpongia, veſica

vesica instituendam, nec non impositionem glaciei ipsius, niuis, aut denique frictiones glaciales, reiterare oportet, vsque quo necessitas et indicatio secure suadeant, exigantue.

In genere, quo minor sit circumferentia partis corporis, quae balneo frigido locali irrigatur, eo debiliores erunt effectus (LXXV. LXXVI.) dicti, eoque diutius lauationi frigidae ipsi insistere licet impune. In usu stillicidii, ob ingratam sensationem locum interdum mutare, aut ingratam sensationem linteo interposito minuere cogimur.

LXXXII. Accumulationes congesti sanguinis noxias ad vasa interiora partis cujusdam ab irrigatione ejusdem frigida externa, nullos fieri neque oriri, quin potius ob consensum neruorum in tota parte minui sanguinis circulum et ad remotas moveri theoria suadet; et experientia multiplex in apoplexiis, commotionibus cerebri, ophthalmiis, herniis, testium morbis aliisque comprobat.

LXXXIII. Balneum frigidum locale in partibus, quas alluit, singulis vim edit roborantem, confortantem, stimulantem, sedantem et resoluentem eximiam: conducit adeoque egregie efficacissima haecce medela morbis localibus innumeris, stadio inflammatorio primo, vulneribus variis praecipue capitis, contusionibus ejusque sequelis, tumoribus frigidis variis, herniis multisque aliis sub cautelis vberius deinde exponendis, adhibita,

LXXXIV.

LXXXIV. Aquas medicatas a natura vel arte tali virtute impraegnatas, vires hujus remedii (LXIX.) pro re nata varie augere vel mutare poſſe, per ſe patet. Inter has fomentatio Schmuckeriana ex aquae gelidae purae Libr. XL. acet. vini Libr. IV. ſalis ammoniaci vnc. IV. nitri depurati vnc. I. compoſita, laudes ſuas debitas tuetur vbique.

Electricitas.

LXXXV. Quum *electrica vis* inſignes corpori animali viuo effectus, praecipue contra morbos a fibra laxa (XLV.) oriundos praeſtet, jure meritoque ſibi vindicat locum inter remedia chirurgica externa, enumerata (L.).

LXXXVI. Duplex eſt materia electrica cum corpore animali viuo communicabilis, alteram *poſitiuam* dicunt, alteram *negatiuam.*

a) per frictionem vitri politi obtinetur *prima;*

b) *ſecundam* gignunt reſinae, ſulphur etc. quocumque corpore tritae, vel vitrum politum pelle felina tritum, aut vitrum arena exaſperatum.

LXXXVII. Omnia corpora mortua et viva electrica *fieri poſſunt,* alia, dicta per ſe electrica, frictione, calore, aut fuſione, alia, per ſe non electrica, communicatione cum corporibus electrificatis.

LXXXVIII. Partes corporis animalis vivi per se *non sunt* electrificabiles, crines, pilos et sericum si exceperis.

LXXXIX. *Apparatum* pro electrizatione medica constituunt:

a) machina electrica instructa globo, cylindro, aut circulo vitreo polito, versatili, cujus diameter ad minimum nouem digitos longitudine aequat, nec non conductore primario.

b) cylindrus vitreus pro recipienda materia electrica IV pollicum diametri et VI pollicum altitudinis, atque adeo ad digitos cubicos LXXIII circiter capax cum electrometro Domini Lane, cum filo metallico laeui vel serico obducto.

c) scabellum insulatum, hoc est scabellum ex pice vel resina confectum, aut pedibus vitreis instructum, cui imponenda sunt corpora, a contactu corporum non electricorum vndiquaque remouenda.

d) directores varii.

Cujus quidem apparatus totius descriptione accuratiori supersedemus tanto lubentius, quum exstent alibi expositiones talium concinnae et imagines nitidae *a*) multifariae.

XC. Quum

a) Tib. Cavallo Essay on the Theory and Practice of Electricity. I. Fergufon Introduction to Electricity &c.

XC. Quum electricitas potens ſit in corpus animale viuum agere vi a ſenſatione leuiſſima ad internecionem animalis usque adaucta: conuenit, ut in electrizatione chirurgica ad ſequentes attendatur *gradus:*

a) corpus animale viuum *gradu electrico primo* impraegnat acus metallica, manubrio vitreo ornata, ope fili metallici cum conductore primario communicans, ſub rotatione globi, cylindri, aut circuli vitrei verſatilis (LXXXIX. a) machinae obuerſae parti corporis: percipitur inde ſenſus flatus, odoris ſulphurei phosphorici, ſaporis metallici ſubacidi juxta varias vias, per quas materia electrica in corpus penetrat.

b) *gradus electricus alter* obtinetur ſimili modo cum primo, vbi ad hunc vtimur acu lignea pro metallica.

c) *tertium gradum* conſtituunt ſcintillae minores, quae ope directoris metallici manubrio vitreo adfixi et in globum terminati, cum machinae lentius motae conductore primario connexi, e parte corporis eliciuntur, modo ſcintellae ipſae longitudinem pollicis haud excedant. Ad partes ſenſibiliores corporis, oculos, aures, faciem &c. ſenſationis diminuendae ergo vtimur incitatore tubo vitreo condito pro ſcintillis educendis.

 d) ſcin-

d) ſcintillis majoribus, pollices 2 vel 3 longitudine aequantibus, per circumvolutionem machinae citiorem ſimili modo productis, vti quoque duobus directoribus, qui partem corporis intercipiunt, ſibi oppoſitis, materia electrica per corporis partem duci poteſt.

e) fortiſſimum gradum electricitatis medicae conſtituunt commotiones, quae in vniuerſum in vitro dictae (LXXXIX.) diametri decimam, pollicis partem ad electrometrum Lanianum ſuperare haud debent; quae concuſſiones ad partem adfectam limitari poſſunt.

XCI. *Alia* electricitatem corpori humano admouendi *methodus* eſt, ſi homo ſellae inſulatae inſidens per filum metallicum cum conductore primario machinae motae nexus, tanta materiae electricae copia repletur, vt per acum metallicam ſiue ligneam aut directoris (XC.) ope per ſcintillas elici queat eadem; aut per frictiones electricas, id eſt ſcintillas fricatu corporis multiplicatas, ambobus frictionem nempe ſuſtinente et adminiſtrante inſulatis.

XCII. Electricitatis *effectus* in genere quidem pro gradu electricitatis differente, ſenſibilitate et irritabilitate ſubjecti naturali aut morboſa, et pathemate animi interdum ſimul praeſente valde variat.

riat. Generaliter tamen ab electricitate medica deſcripta (XC.)

a) motus circulatorius ſanguinis notabiliter augetur et pulſus arteriarum ſub electrizatione ad ſextam circiter partem increſcunt.

b) calor animalis augetur.

c) irritabilitas muſculorum incitatur.

d) fluida in vniuerſum expanduntur, et inde plethora apparens inducitur, haemorrhagiae interdum, narium praecipue, naſcuntur.

e) fluiditas humorum, viſcoſitate minuta, augetur.

f) tranſpiratio, ſecretiones glanduloſae, vrinae, ſaliuae, bilis, excretiones alui, fluxus naturalis, menſtruus praecipue, augentur, reſtituuntur.

g) cutis rubefactatur.

h) corpus totum, aut ejus pars, conuellitur concuſſione ſubita.

XCIII. Quare eximius eſt electricitatis *vſus* in morbis multis ac variis tam a debilitate ac laxitate ſimplici ſolidi viui ortis, quam compoſitis, rheumaticis, doloribusque inde ortis et inflammationibus a ſtimulo non mechanico productis. Miro itaque ſaepius cum effectu adhibetur electrizatio adverſus ophthalmiam; eryſipelas; tumores frigidos, varios, glanduloſos; paralyſin; atrophiam; guttam ſerenam; glaucoma; ſpasmos; abſceſſum in-

 cipien-

cipientem; fiſtulam lacrymalem; cephalalgiam periodicam neruoſam; podagram; ſuppreſſionem catameniorum, haemorrhoïdumque, ob rationes ſuo quasque loco enodandas.

XCIV. Quum certus electricitatis *gradus* cuivis indiuiduo ad ſalutares (XCII.) effectus obtinendos *conueniens* haud facile determinari queat, ad ſequentes cautelas attendendum erit.

a) a gradu electricitatis minimo ſemper per aliquot dies continuos incipiendum, qui ſenſim deinde ad gradum deſideratum vsque augeatur.

b) nunquam electrizatio tam fortis ad hominem applicetur, quam quae absque incommodo grauiori perferri nequit.

XCV. Electrizationem ope acus cum corpore humano communicatam, a tribus ad decem minuta prima temporis continuatam, et ſcintillas decem ad viginti, in ſingula applicatione ſemel vel bis in die reiteranda, elicitas ad obtinendos dictos ſalutares effectus (XCII.) abunde *ſufficere* nec vnquam nocere; longiorem e contrario continuationem et concuſſiones electricas vehementiores, vna alteraue (XC.) leuiori excepta, nunquam noxae ſuſpicionem effugere et omnino vitandas eſſe experientia compertum eſt. In vniuerſum attamen protractior electrizationis cujusque adminiſtratio et gradus

dus vehementior tutius admittuntur ad habitum corporis laxum, parum fenfibilem ac irritabilem.

XCVI. Electricitatem *pofitiuam* et *negatiuam*, in fella infulata aut extra eam inftitutam, effectum in corpore humano mutare hucusque haud certa experientia comprobatum eft.

XCVII. Electricitas *nimis diu continuata intempeftiue* ac *incaute adhibita*, effectus inducit, contrarios dictis (IX.), nempe circulationis inhibitionem aliqualem, debilitatem, laffitudinem, cephalalgiam, vertiginem, apoplexiam, epilepfiam, refpirationis laefionem, afthma conuulfiuum, paralyfes vniuerfales et partiales, haemorrhagias, excretiones inuoluntorias: denique rapide, fulminis ad inftar, necare valet.

XCVIII. *Cadauera* animalium ab electricitate *necatorum*, aut aegrotorum poft longam electricitatem et concuffiones fuftentatas mortuorum, monftrant vafa meningum ac cerebri mire dilatata, fanguine fluido infarcta et interdum rupta.

Magnetismus.

XCIX. Vires *magnetis* fiue *naturalis* fiue *arte parati*, ad corpus animale viuum admoti, in idem influere poffe negari nequit, dum multa exempla fparfa leguntur, teftantia medelam hancce falutari cum effectu oppofitam fuiffe variis morbis, partim

a debilitate, partim a ſtimulo inductis, et ad augmentum caloris animalis non nihil contuliſſe.

C. *Modus* magnetismum ſcopo medico-chirurgico externe cum corpore *communicandi* ſequens eſt:

a) magnes, aut naturalis armatus aut artificialis, polo ſeptentrionali affectae corporis parti obuerſo, tenetur, et deinde inferiora verſus lente ducitur parallelus vbique parti corporis ſubjectae.

b) magnetes artificiales plures contigui, juxta polos inimicos diſpoſiti, inter veſtimenta portantur, aut linteo ſ. ſerico obducti collaribus, cingulis, brachialibus includuntur.

c) laminae magneticae variae formae imponuntur nudae cuti, firmanturque ligamentis, quae ob ferruginem ſaepius mutentur.

CI. *Vis medicatrix* effluuii magnetici et agendi modus hucusque tanto minus explicari potuit, quum in ſanguinem recenter e vena miſſum ejusque ferreas particulas nullum effectum edat ſenſibus manifeſtum: quare videtur potiori jure attribuenda actioni effluuii magnetici immediatae in nervos. Magnetismum ſolum absque imaginationis ope concuſſiones et ſpasmos ciere et inducere poſſe nondum experientia certa et conſtanti eſt euictum;

ctum; magnetismus itaque merito aestimatur remedium electricitate longe inferius.

CII. Magnetis *in puluerem triti* aut remediis externis variis *admixti* vires aut debilissimas aut nullas esse experimenta suadent.

CIII. *Magnetismus animalis* jam olim laudatus, deinde oblitus, tanta cum ostentatione nuper denique eleuatus, nititur fundamento imbecilli, precario, destitutus omnino principiis rationis ingenuae: effectus laudatos soli irritationi regionum corporis sensibilium imaginationisque viribus debet, suntque explicatu faciles spasmi et conuulsiones vti quoque euacuationes, quas magnetismus animalis peperit, ex eodem fonte scaturientes.

Musica.

CIV. *Musica* jam ab antiquissimis retro temporibus remediis externis merito adnumerata fuit ejusque in oeconomiam animalem influxus negari non potest. Quoniam autem in affectus animae solos effectus suos primarios edat, nec nisi mediantibus his in oeconomiam corporis agere musicam credere fas sit, *effectus* musices pro indole propria, diuersa, varius erit, nec raro oppositus.

a) agit *in animam* musica pathemata augendo, minuendo, mentem exhilarando, pacando, prodestque adeo hoc nomine ob neruorum irritationem in adfectionibus moestitia et torpore stipatis.

 b) se-

b) ſequuntur ex his effectibus primariis alii ſecundarii *in corpore*: augentur circuitus humorum calorque animalis, ſedantur dolores, promouentur ſe- et excretiones, ſurgitque inde multiplex vſus in morbis a debilitate, ſtimulo et torpore exortis. Per ſe patet effectus hoſce in ſingulis indiuiduis variare pro ſenſibilitate neruoſa ſubjectorum diuerſa.

Equidem frequentius ad dictos ſcopos tentari meretur muſica, quatenus ſit remedium chirurgicum inter tot ingrata gratiſſimum.

ORDO II.

ORDO II.

Rigiditas ſolidorum nimia ejusque curatio.

CV.

Fibrarum *rigiditas*, cuiuis indiuiduo pro ratione aetatis, ſexus, temperamenti, vitae generis, et cuiuis parti pro vario, cui inſeruit, vſu propria, *exceſſu peccat* aut morboſa audit, quoties motus partium naturalis renixum illarum vincere nequit.

CVI. Rigiditatis hujus *principium* conſtituit fibrillarum minimarum ipſorumque elementorum cohaerentia tanta, quae obſtat flexioni et elongationi naturali, liberae, fibrarum partiumque ex his compoſitarum.

CVII. Cohaerentia elementorum *morboſe augetur:*

a) quoties elementum terreum praeeminet reliquis partibus fibrae conſtitutiuis, nimisque compactum eſt.

b) quoties humores, aqua, oleum, mucus, gluten, occupaturi interſtitia molecularum terreſtrium baſes fibrarum conſtituentium, defectu peccant vel labe.

CVIII. Pro diuerſa conſiſtentia naturali partium ſolidarum, quas rigiditas morboſa (CV.) occupat,

cupat, varios admittit gradus, diſtinctos terminis technicis a ſchola pathologorum adoptatis:

a) *partium ſolidarum* molliorum firmitas nimia audit *Tenacitas*, quoties nexus fibrarum ſtrictior, ſolutu difficilior, aegre diſtrahendus, qualis v. c. in carnibus animalium ſeniorum, obſeruatur; Fibra dicitur dura, quando a gradu cohaerentiae dictis majori oritur degeneratio partis ſolidae mollis in duritiem lapideam, oſſeam, cartilaginoſam.

b) *partium ſolidarum*, *natura duriorum*, vitium, quo impetui fortiori omnino non cedentes, cito et vna rumpuntur, ex nimia materiae ſolidae compactione ortum, vocatur *Fragilitas*, quae in partibus oſſeis, ad illam vitri durioris ſurgens conſtituit *fragilitatem vitream oſſium*: licet partes ſolidàe molles ipſae vix a degeneratione morboſa ſimili plane immunes judicentur.

CIX. *Cauſis* rigiditatis morboſae occaſionalibus adnumerari poſſunt

a) vita ſub coelo valde calido ſicco, tranſpiratio tanta, vt auolent partes aquoſae nimium multae humorum.

b) exercitia et labores corporis vehementes continui. Sic v. c. operarii laboribus manualibus grauibus adſueti reportant volas

manu-

manuum duras, calloſas, rigidas, difficulter mobiles, dum otioſorum a labore ſimili immunium molles ſint, tenerae et flexiles.

c) diaeta ſicca inprimis ſalina.

d) ſenium, dum aetate creſcat fibrarum robur, omnesque fibrae verſus ſenectutem decrepitam rigeſcant.

e) compreſſio quaeque vaſa arctans, comprimens, functiones fibrarum motricium laedens, motum fluidorum inhibens atque adeo coagulo eorundem fauens.

CX. Quales cauſae

a) in corpus totum agentes inducunt *rigiditatem morboſam vniuerſalem,*

b) in ſingulam modo partem ejusdem *partialem.*

CXI. Rigiditatis morboſae *effectus neceſſarius* ac *immediatus* eſt aucta elaſticitas, et hinc major hiatus a continuitate ſolutarum; vaſorum flexilitas minor, coarctatio, abbreuiatio, degeneratio, renixus violentior, fibrae motrices ad motus muſculares inhabiles, cellularum diminutio, decrementum adipis, ligamentorum, tendinum, ac membranarum contractio, degeneratio, neruorum affectiones variae. Hi effectus primarii *conſecutiuos* alios inducunt, puta: impedimenta multa ac varia adſimilationis, motus, ſecretionis, excretionis humorum, nutritionis,

nis, virium motricium et sensitiuarum, desinentia tandem in *mortem naturalem* siue *senilem*.

CXII. Vti laxitatis (XLVII), ita quoque rigiditatis morbosae incipientis *diagnosis* difficillime eruitur; confirmatam hanc monstrant effectus sensibiles distincti (CXI.) dicti.

CXIII. Rigiditatis *Prognosis* incerta semper et ambigua est et varia pro ablatione causae magis vel minus difficili. In determinata rigiditate futuri effectus praesagiuntur, ex comparatione causae (CIX.) cognitae, gradus ac durationis morbi cum conditionibus corporis reliquis.

CIV. Difficillima rigiditatis morbosae curatio *exigit*, vt laxetur cohaerentia elementorum nimia, atque adeo imminuantur firmitas, elasticitas atque renitentia fibrarum, nimiae. Qui scopus maxime obtinetur studio

a) ad causam natae rigiditatis occasionalem (CIX.) tollendam, et

b) flexilitatem agilitatemque fibrarum pristinam reparandam restituendamque composito atque directo.

CXV. *Prior indicatio* regimine conuenienti, euitatione nociuorum ac remediis internis idoneis pro parte obtinetur.

CXVI.

CXVI. *Poſteriori ſcopo* potiſſimum ſequentia remediorum externorum genera inſeruiunt:

a) vnctio oleoſa blanda;

b) ſotus aquoſus mucilaginoſus tepidus;

c) cataplasma ac emplaſtrum emolliens;

d) balneum tepidum;

e) balneum vaporis.

V n c t i o.

CXVII. Vnctio *eſt* perfrictio lenis, blanda ſuperficiei cutaneae medicamento externo oleoſo, tepido, adminiſtranda manu vel nuda vel obducta panno.

CXVIII. *Materiam vnctoriam* relaxantem *largiuntur* partim olea vegetabilia expreſſa, recentia, blanda, ſimplicia vel medicata, v. c. oleum oliuarum, amygdalarum, lini, chamomillae, liliorum, verbaſci, partim olea animalia recentia, vti butyrum recens inſalſum, axungia, pinguedo, adeps, ſeuum.

CXIX. Vnctionis *effectus generalis* eſt partium, ad quas attingere poteſt materia vnguinoſa externe applicata, aucta lubricitas, flexilitas et minuta elaſticitas: vnde renixus vaſorum fractus et largior humorum affluxus vna cum emolumentis a frictione leui (LIV.) deriuandis ſequuntur. In multis adeoque morbis ab externa rigiditate prodeſſe poteſt vnctio. Caeterum effectum relaxantem

tem vnctionum pro diuersitate remediorum oleosis (CVIII.) dictis junctorum augeri, minui et mutari posse, imo stimulantem, resoluentem, confortantem, pro vario simul frictionis gradu adhibito, interdum sequi, per se patet.

CXX. *Cauendum* quoque: ne pinguia adhibenda raucedinem contraxerint, vetustate, calore, aut ex admixtis alienis, nec larga nimis manu invngantur, nec diutius justo in externa cute relinquantur, dum corrupta raucedine quaeque, virtute relaxante deposita, irritant, occlusisque poris cutaneis, ruborem cutis, excoriationes ac eruptiones cutaneas varias producere valent.

Fotus.

CXXI. Fotus relaxans *est* liquor aquosus, mucilaginosus, tepidus beneficio lintei, filtri, spongiae vel vesicae externe ad corpus applicatus.

CXXII. Huic *materiam* dant aqua tepida, mediorum relaxantium omnium potentissimum, decocta tepida herbarum aut seminum mucilagine larga praeditorum, vti althea, malua, parietaria, semina lini, cydoniorum, farinae variae, aut quoque gummata insipida.

CXXIII. Modus fotum relaxantem administrandi est, si linteum vel pannus laneus, juxta magnitudinem conuenientem pluries plicatus, liquido (CXXII.)

(CXXII.) tepido immerſus, ab eodem penetratus, humore ſuperfluo expreſſo, ſuper partem corporis fouendam extendatur tepidus, laeuis.

Cataplasma.

CXXIV. Cataplasma *eſt* medicamentum externum topicum ſub conſiſtentia pultis tepide ad corpus applicandum.

CXXV. Cataplasma *paratur*

a) aut coctione vegetabilium (CXXII.) radicum, herbarum, ſeminum, florum, fructuum conciſorum aut contuſorum cum aqua vel lacte ad pultis conſiſtentiam coctorum;

b) aut absque coctione, ſuperfundendo vegetabilia dicta liquida tepida ad conſiſtentiam pultis dandam ſufficientia.

CXXVI. *Gradus caloris* ad fotum et cataplasma emolliens conueniens nunquam major ſit, quam qui dorſum manus aut genam, quibus tentandi ergo imponitur, nec vrat, nec aegroto ipſi vlla ardoris ingrati, moleſti, incommoda creet. Linteis ſiccis, calidis pro calore ſuo diutius ſeruando obtegatur; ſaepius reiteretur, ne frigus ſuccedens effectus calori contrarios edat; cauendum denique, ut nec grauitate nimia noceat, nec ob nimiam humectationem moleſtum fiat.

CXXVII. Cataplasma *nudae cuti* aut imponitur immediate, aut *inuolutum linteo;* prior modus majori vi relaxante gaudet, poſterior ob majorem munditiem magis placet.

CXXVIII. Fotus vt et cataplasmatis emollientis effectus generalis eſt

a) ab humido calore ſpeciem balnei vaporis creante, ac propria vi emolliente praedito, fibrae rigidae relaxatio, tenſae tenacis debilitas, durae emollitio, ſiccae humectatio, humorum in vaſa relaxata derivatio, aucta partis tranſpiratio.

b) reſorptio partis aquoſae, inde in parte ſota humorum aliqualis attenuatio, obſtructi reſolutio.

Vnde in variis morbis a rigiditate, multisque aliis, in quibus localis relaxatio indicatur, conducunt.

CXXIX. Simili, licet infirmiori, vi relaxante gaudent *emplaſtra ſaponacea, gummoſa* corio ſ. linteo illinita et abraſis crinibus ſingulae parti impoſita.

Balneum tepidum.

CXXX. Ad minuendam rigiditatem corporis animalis ac inducendam laxitatem fibrarum eximie valet aqua tepida, quae ſuper corporis ſuperficiem effuſa, vel immediato contactu in eandem agens, *Balneum tepidum appellari* ſolet.

CXXXI.

CXXXI. Balneum tepidum *eſt*

a) *vniuerſale*, ſi totum corpus, aut dimidia ſaltem ejus pars, aquae tepidae ſimul immittitur;

b) *partiale*, vbi ſingulae modo partes eidem committuntur.

CXXXII. Pro balneo tepido *vniuerſali* adminiſtrando repletur vas ligneum idoneum aqua, ſimplici vel medicata, tepida, cui mox homo nudus immergitur ad collum, hypochondria, vmbilicum vsque. Vltimum *Semicupium* audit. In *partiali* ſolae ſingulae partes affectae, manus, pedes, digiti, cet. vrinantur.

CXXXIII. Balneum tepidum *paratur* ex tepefacta aqua aut pura, dulci, aut medicata, ſaponacea, ſulphurata, viribus herbarum, radicum, ſeminum emollientium (CXXII.), muco ſ. gelatina animali impraegnata, aut denique ex humore lacteo tepido.

CXXXIV. Gradus *caloris* balneo tepido conveniens ad temperaturam indiuidui relatiuus eſt; in vniuerſum tepor balnei intranti gratam perceptionem, neque frigoris, neque caloris moleſti ſenſum excitare debet. Haec teporis temperatura plerumque reſpondet gradui caloris inter vigeſimum quintum et trigeſimum quintum ſupra congelationis aquae punctum medio thermometri Fahrenheitiani. Ma-

jor caloris gradus vi relaxante caret; sed irritat, et ob effectus vehementiores vix vnquam conducit, ac merito suspectus habetur.

CXXXV. *Tempus commorationis* in balneo tepido pro aegroti constitutione ac indicatione curatiua variat, a quadrante horae ad duas horas extendi potest, et pro re nata reiterari, simul sollicite cauendo, vt tempore balneationis toto idem caloris gradus seruetur. Debilitas ac syncope, quas nonnulli cingulo abdominali auertere tentarunt, superuenientes citam e balneo sublationem suadent.

CXXXVI. Sub balneatione tepida ipsa et mox post egressum e balneo caute *vitetur* aëris frigidi accessus, dum ex repentina sudoris suppressione grauissima oriri possint mala. Egressus balneo tepido fricetur linteis calidis siccis, obtegatur vestimentis calefactis, collocetur in cubili conseruet que transpirationem potu aquoso tepido.

CXXXVII. *Effectus generales* balnei tepidi rite administrati, gradu caloris ad temperiem indiuidui modificato, sequentes laudantur:

a) cutem humectat, emollit, relaxat, a sordibus liberat, rubricat et leniter tumefacit.

b) excretiones cutaneas pro gradu caloris diversimode adauget.

c) eleuat pulsus arteriarum, citat circuitus humorum, sanguinemque velocitate aucta

ad

ad peripheriam corporis allicit. Conſequitur interdum laticem vitalem a partibus nobilioribus ſubito auulſum ſyncope in ſubjectis ſenſibilioribus.

d) expandit humores.

e) pori inhalantes abſorbent aquam, diluentem humores, obtundentem acrimonias.

f) ſpasmus cutaneus ſoluitur ac ſenſilitas nervorum cutaneorum, imo, ob conſenſum, intus in corpore reconditorum quoque minuitur.

CXXXVIII. Omnes hos effectus (CXXXVII.) balnei tepidi rite adminiſtrati non modo contra rigiditatem ſolidi ſimplicis, ſed viui quoque, morbosque compoſitos varios eximie *prodeſſe* per ſe patet. Merito inde laudatur vſus balnei tepidi in habitu corporis rigido, ſtricto, ſicco; in morbis variis a tranſpiratione ſuppreſſa; in eruptionibus cutaneis acrimoniam obtundendo, diluendo et per ſudorem eliciendo; in doloribus ac ſpasmis variis tam internis quam externis, paralyſi, atrophia, contracturis, maxime ſi frictionum (LIV.) virtus huic balneationi ſuperadditur.

CXXXIX. Abſtineatur contra haec in genere a balneatione tepida omni,

a) quoties humores copia peccant nimia, aut ſubjectum in violentas congeſtiones aut haemorrhagias qualescunque procliue eſt.

 b) quo-

b) quoties habitus debilis, laxus ad morbos rheumaticos et arthriticos diſpoſitus, viſcerum ſuppuratio ſ. major labes aut febris lenta adſint.

CXXXX. Determinaturus itaque *vſum* balnei tepidi *juſtum* chirurgus conſummatiſſimus ſit, diagnoſis prognoſeosque morborum probe gnarus, atque ad gradum effectus, ſub inſeſſu, poſt egreſſum e balneo, nec non ſequelas reliquas quasque attentiſſimus.

CXLI. Balnea tepida *localia*, pediluuia, maniluuia, ſeu vrinationes aliae quaecunque ſingulae cujusdam partis corporis in aquam tepidam, aut ſtillicidia tepida ſimili vi relaxante, deriuante, revellente et, additis remediis, reſoluente gaudent, vt monuimus (CXXXVII). Cautelas (CXXXIX) dictas quoque pro his ſuadendis non negligendas eſſe, experientia ſuadet.

Balneum vaporis.

CXLII. *Balneum vaporis* (vaporoſum), remediorum externorum, relaxantium, omnium potentiſſimum, *eſt* irroratio denudati corporis a vapore aquoſo tepido ad ſuperficiem corporis arte deriuato.

CXLIII. Audit

a) *vniuerſale*, ſi ſuperficies corporis maxima ſimul vapori exponitur.

b) *loca-*

b) *locale*, ad partem ſingulam corporis determinatum.

CXLIV. Balneo vaporoſo parando *inſeruiunt* liquores (CXXXIII.) dicti, ope ignis in vapores ſoluti.

CXLV. Duplex praecipue innotuit *modus adminiſtrandi* balneum vaporis aegrotis:

a) aut etenim aeger includitur vaporario, quod bene clauſum repletur vaporibus tepidis collectis et ſurgentibus per tubum vaporarii fundum penetrantem, ex aqua bullienti, thermali, calida, aut calefacta ab exſtinctione ferri candentis in eandem immiſſi.

b) aut corpus aegroti totum, praeter caput, committitur ſellae ſudatoriae, cujus probe clauſae et obturatae cauum vapore dicto, per tubum, parti ſellae inferiori adfixum, transmiſſo repletur.

Vltimus modus priori jure praefertur, partim quatenus caput ac reſpirationem contra vapores tuetur, partim quatenus hoc vapor ipſe graduſque caloris pro indicatione commodius temperari, augeri ac minui poſſunt.

CXLVI. Balneum vaporis *effectus* ſortitur ſimiles iis, quos (CXXXVII.) in balnei tepidi pertractatione monuimus, gradu tamen his ſuperio-

 res:

res: quare tempus commorationis in eodem ad vires aegroti et indicationes accommodandum; a sex minutis primis temporis vix unquam ad dimidiam horam protrahatur, et cautelae (CXXXIX.) dictae scrupulosissime scrutandae sunt.

CXLVII. *Balneum vaporis locale* vario modo ad singulas quasque corporis partes admoueri potest, immissione membri in receptaculum vapore repletum, in feces, in animalia nuper mactata; vaporis calidi exceptione, insessu, inspiratione ope infundibuli, aeolipilae: quorum omnium delectus, opportunitas et cautelae in localium morborum historia fusius exponentur.

CLASSIS

CLASSIS II.
MORBI HVMORVM VNIVERSALES.

CXLVIII.

Vniuersa fluida corporis humani viui (haud secus ac solida) (XXXVI.) diuersis sanitatis muniis pro vario vsu, cui destinantur, ita adaptata sunt, vt vix mutationes subeant notabiles, quin morbus existat fluidorum, *absolutus*, absque respectu ad solida, aut *relatiuus* respectu solidorum simul habito.

CXLIX. Morbi humorum vniuersales simplices *absoluti* ex *copia* aut *qualitate* fluidorum praeternaturali deriuandi, commode juxta duplicem hunc conspectum ponuntur, licet vel maxime haud diffitendum sit consentire et intime adeo cum fluidis contentis conspirare solida continentia, vt fluidis nulla grauis labes veniat, quin ex hac solida simul afficiantur, morbusque surgat genii mixti.

ORDO I.

Quantitas humorum praeternaturalis et Chirurgiae praeſidia huc ſpectantia.

CL.

Humorum *juſta copia* maximam corporis partem conſtituens haud facile in ſingulo ſubjecto determinari poteſt, quum aetas, ſexus, temperamentum ac partium ſolidarum conditio, inſignem in ſtatu perfecte ſano heic faciant differentiam. Debita inde humorum copia et ad ſolida proportio in quouis indiuiduo ſemper ſunt relatiuae, nec niſi momentoſa harum aberratio morbum infert. Copia humorum, in genere ſpectata, duplici modo, *exceſſu* ſcilicet vel *defectu*, peccare poteſt.

CLI. Copia humorum peccat *exceſſu*, quoties eorum moles, absque vllo qualitatis vitio, ad ſolidarum partium proportionem tanta eſt, vt functiones inde turbentur; qui ſtatus polychymiae nomine ſalutatur.

CLII. In ſtatu polychymico corporis humani varii quidem humores copia nimia peccare poſſunt, plerumque attamen abundantiam ſanguinis, i. e. liquidi principalis, nimiam, vitioſam, inuoluit, auditque hic ſtatus *Plethora*.

CLIII.

CLIII. *Plethora* adeft

a) *abfoluta,* vbi moles totius maffae fanguineae major eft, quam quae a volumine vaforum fanguiferorum capi poffit, quin dilatentur et diftendantur vafa pro latice hoc vitali nimio continendo.

b) *refpectiua,* quando canales fanguiferi adftringuntur, aut alii oblitterantur, deftruvntur, illaefis reliquis.

c) *fpuria,* quoties fanguis absque aucta maffa expanfus majus fpatium occupat.

Hae fpecies plethorae non modo omnes fimul in eodem fubjecto adeffe poffunt, fed etiam cum qualitate humorum vitiofa conjungi.

CLIV. *Praedifponunt ad plethoram*

a) *abfolutam* vitae genus lautum, otiofum, fomnus nimius, animus fecurus, quae omnia fauent elaborationi chyli et fanguinis abundantioris, quam qui ad nutritionem et excretiones corporis debitas fufficeret.

b) *refpectiuam* animi affectus varii, frigus, fenectus, rigiditas folidorum morbofa (CV).

c) *fpuriam* gradus caloris corporei auctus ab aëre, igne, balneo, cibo, potu, medicamentis, venenis, febri, exercitio violentiori, pathemate animi; fulcrum ablatum; fubita preffionis cujusdam adfuetae im-

imminutio; frictio (LIV.) aliaque irritantia, humorum fluxum ad singulam partem deriuantia.

CLV. *Effectus* polychymiae ac plethorae momentosae esse possunt vasorum nimia tensio, varia functionum circulationis, secretionis et excretionis vitia, cruditas, stagnatio, congestio, ruptura, effusio, corruptio, omnis generis morborum localium suo loco exponendorum origo.

CLVI. Incipientis plethorae *matura diagnosis* haud facile eruitur, determinatam indicant causae praegressae (CLIV.) dictae, cutis rubedo praecipue in locis, vbi vasa facilius transparent; venae inflatae turgidae; pulsus fortis, plenus, compressus, durus; calor a quauis leui causa valde auctus; segnities ad exercitia corporis; oculi lacrymantes; somnolentia, effectus (CXV.) dicti.

CLVII. Qui effectus haud difficulter *praeuidentur*, si perspecta vitii (CLIV.) causa, vehementiae gradus, ac duratio cum ceteris corporis conditionibus comparantur.

CLVIII. Praeter regimen ac remedia interna, varia dantur *auxilia externa* ad sanguinem vel alium quemque humorem superfluum e corpore eliminandum idonea, quae adeoque partim ad scopum dictum (CLI.), partim in localium morborum curationi-

tionibus adhibentur, et inde remedia generalia ſalutari ſolent. Iudicamus expoſitionem horum remediorum euacuantium optime huc quadrare; quare eandem mox dabimus.

CLIX. In recenſendis vſitatioribus remediis euacuantibus chirurgicis *ordinem* ſequimur, quem ipſorum humorum educendorum diuerſitas ſuppeditat. Detrahitur autem

a) *ſanguis* venaeſectione, arteriotomia, ſcarificatione cruenta, ſanguiſugio.
b) *lac*, lactiſugio.
c) *lympha* et *ſerum*, veſicatoriis, ſcarificatione, inciſione cuticulae ſuperficiali, non cruenta.
d) *mucus*, errhinis externis, detergendo fauces ſpongia.
e) *ſaliua*, ſialagogis externis.
f) *vrina*, catheteriſmo, antlia vriniſuga.
g) *purulenta*, fonticulis, ſetaceis, oncotomia.
h) *faeces aluinae*, clyſmatibus, ſuppoſitoriis.
i) *varia*, injectione, paracenteſi, inciſione.

CLX. Notandum tamen ex omni euacuatione chirurgica humorum e corpore humano viuo, praeter generalem diminutionem maſſae liquidae, ac ea quae inde ſequuntur, ſurgere duplicem adhuc effectum generalem; *reuulſionem* ſcilicet, qua fluida a partibus remotioribus trahuntur, ac *deriuationem*, qua vaſa, euacuationis loco vicina, contentis re-

liquis

liquis orbata liberantur. Vterque effectus ejusque gradus non modo a quantitate liquidi educti, ſed ab irritatione ſimul cum euacuatione juncta, liquida ad euacuationis locum alliciente, attrahente, pendent et aeſtimantur.

Venaeſectio.

CLXI. Venaeſectio *eſt* vetuſtiſſima tam prophylactice quam curatiue vtiliſſima et omnium frequentiſſima operatio chirurgica (VII.), qua vena quaedam ſingula opportuna inciditur, ſanguinisque tanta copia detrahitur, quanta ad obtinendam indicationem ſufficit.

CLXII. Quanquam haecce operatio (CLXI.) toto die ab omnibus ipſisque tyronibus chirurgiae facili negotio inſtituatur, negari tamen haud poteſt elegantioribus et quidem ſaepe ſatis arduis operationibus chirurgicis adnumerandam eſſe, nec niſi raro juxta regulas genuinae artis accurate inſtitui venaeſectionem, quippe quae *requirit* chirurgum, non operationis ipſius modo gnarum et ambidextrum, ſed manu quoque agili et tenera, nec tremula unquam, acie oculorum acri et anima intrepida praeditum.

CLXIII. Venaeſectionis *effectus immediati* et *perpetui* ſunt

a) maſſae ſanguineae imminutio.

b) de-

b) depletio venae inciſae arteriarumque huic reſpondentium.

c) adfluentia ſanguinis ad has arterias relatiue aucta.

CLXIV. Vnde iterum multiplices profluunt *effectus* mediati; quippe, maſſa ſanguinis imminuta,

a) moles et reſiſtentia mouendorum ad vaſa minuitur.

b) cordis ſtimulus circulique impetus frangitur.

c) tenſio vaſorum neruorumque vicinorum minuitur.

d) ſanguis fit rarior et reſpectiue attenuatur.

e) depletio venae ſociaeque arteriae humores in ipſis accumulatos euacuat, ex vaſis vicinis deriuat, circulum localem liberiorem reddit.

f) aucto ſanguinis in arterias ad ſectam venam pertinentes adfluxu, minori copia ille aliorſum fertur.

CLXV. Omnis itaque ſanguinis e vena inciſa miſſio eſt

a) *euacuatoria,* quatenus partem vaſorum ſanguiferorum deplet.

b) *ſpo-*

b) *spoliatoria*, quatenus humorum massam in genere, et cruoris quantitatem in specie, minuit.

c) *deriuatoria*, quatenus vasa vicina liberat, quae venaesectio localis quoque salutatur.

d) *reuulsoria* demum, quatenus impetum humorum circulantium aliunde auocat.

CLXVI. Notandum tamen hujus deriuationis (CLX.) efficaciam in vasis remotioribus vix aut parum saltem notabilem esse, eamque vti quoque reuulsionem vix vltra sanguinis effluentis cohibitionem extendi; suadet interea ars tentare protractionem horum effectuum (CLXV. c. d.) indicatorum missione sanguinis parca et repetita saepius intra breue tempus, dandum sedulo vsui relaxantium (CXVI.) aut leniter stimulantium (LI).

CLXVII. Ad diuersos hos effectus (CLXIII. CLXIV.), ad obtinendas varias easque magni momenti indicationes vtilissimas in multis ac variis morbis a plethora, inflammatione, congestione, obstructione, spasmo, febri, scopo prophylactico et curatiuo adhibetur, et *praesentissimis* ac *praestantissimis auxiliis* externis jure meritoque adnumeratur venaesectio.

CLXVIII. Non tamen dissimuletur, *effectus* dictos (CLXIII.) vix ac ne vix quidem esse *vbique aequales*, nec aeque notabiles. Pro diuersa venae a corde

corde diſtantia et capacitate, inciſionis magnitudine, riuuli profilientis velocitate, partium vicinarum conditione, copia ſanguinis emiſſi, viribus aegroti, orgasmo ſanguinis, et debilitate venaeſectionem inſecuta, differt illorum gradus: in omnes itaque has conditiones inquirat ſcrupuloſiſſime aeſtimaturus effectus venaeſectionis cujusque veros (CLXIII).

CLXIX. Ad communem ſanguinis miſſionem (CLXI.) prae reliquis opportunae ſequentes *habentur venae*:

a) *capitis:* frontalis, angularis, ranina.
b) *colli:* vena jugularis externa, colli media.
c) *brachii:* cephalica, baſilica, mediana cephalica, mediana baſilica, mediana magna, vena cubitalis, radialis.
d) *manus:* ſaluatella, cephalica.
e) *membri virilis:* vena dorſalis penis.
f) *pedis:* ſaphena interna, ſaphena externa, ſuralis.

CLXX. In omni venaeſectione inſtituenda *attendatur* ad

a) *apparatum* neceſſarium,
b) *ſitum* aegroti atque chirurgi commodum,
c) *electionem venae* opportunae incidendae,
d) *injectionem faſciae* cohibiturae circuitum ſanguinis per venam incidendam,
e) *inciſionem* ipſam,

f) *eductionem* sanguinis,

g) debitam denique *deligationem* vulneris.

CLXXI. *Apparatum chirurgicum* pro venaesectione constituunt fascia lanea, textilis, mollis, vlnam longa, duos pollices lata: phlebotomum, s. lanceola chirurgica pro venaesectione b), gracilis, nec nimis larga nec tenuis, nitida, acutissima, quae, manu dextri chirurgi tractata, omnino multum praestat phlebotomo notissimo, elatere instructo: spleniolae quadratae: fascia linea, vlnam circiter longa, duos pollices lata: paterae idoneae pro sanguine excipiendo: spongia mollis pura cum aqua calida: candelae duae accensae, quoties noctu vel in opacis locorum venaesectio desideratur instituenda.

CLXXII. *Situs* ejus, cujus vena secanda est, in vniuersum talis esse debet, vt radii lucis nec manu, nec instrumento chirurgi, nec alio corpore, a loco incidendo arceantur. Situm *erectum* postulant vires vegetae phlebotomandi, et indicatio syncopes ex inanitione salutaris; *horizontalem* suadent meticulositas subjecti, debilitas, sensibilitas magna, aut indicatio pro largo sanguine detrahendo absque metu retardationis a debilitate nimia, cita, insecutura.

CLXXIII. Situ idoneo determinato progreditur phlebotomator ad *explorandas* venas membri denudati:

b) Heisteri Institut. Chirurg. Tab. XI.

dati: ſubjacens proxime ad has arteria vicina detegitur pulſu: tendo aut' expanſio aponeurotica motu muſculari membri: os duritie palpabili: celluloſa tela, venam circumdans, mobilitate venae ipſius majori, minori. Venas abſconditas frictio (LI.) inſtituta, ſpongia, aqua tepida madida, impoſita loco incidendo, aut membri denique ipſius balneatio tepida localis (CXLI.) communiter vsque adeo eleuare ſolent, vt viſu vel tactu diſtinguantur.

CLXXIV. *Vinculum laneum* molle deinde parva de loco incidendo diſtantia inter cor et venam incidendam binis factis ductibus injicitur, nodoque mobili paullo firmius conſtringitur, vt impedito ſanguinis refluxu venae intumeſcant, et magis fiant conſpicuae. Fortior compreſſio arterias ſimul conſtringens hoc effectu caret: in pinguibus fortior, in macilentis lenior conſtrictio conducit.

CLXXV. Quo facto chirurgus pedibus ſtans, ſeu terram genu tangens, aut, quod malunt alii, ſedens, vna manu, non armata, prehendit membrum, figit preſſione pollicis in diſtantia digiti transuerſi circiter et dimidii a loco incidendo, venam tundendam, quo minus haec in celluloſa circumdante volubilis, ſeſe ſub operatione illinc ſubducat, et mox ſcalpellum anceps, quod pollice et indice manus alterius tenet, reliquis tribus digitis interea in membro phlebotomandi quieſcentibus, prouide per integumenta in cauum venae turgidae

 obli-

oblique a parte exteriore *infundit*, manuque ſtabili eleuatum momento perpendiculariter retrahit, quo inciſio obliqua ampliet ſatis vulnuſculum inflictum, hujusque ora extrema diuergant. Octans pollicis ſufficit plerumque pro longitudine talis vulneris; indicata autem euacuatio ſanguinis venoſi rapidior, ſolita ſuadet inciſionem majorem. Paraturi ſanguini exitum e vena per phlebotomum elatere donatum, inſtrumentum lamina ſcindente eleuata, elatereque tenſo, ſuper venam tundendam modo deſcripto fixam, inter digitos tentum cuti imponunt, moxque per lenem preſſionem inſtrumenti ſoluto elatere hujus ope laminam per integumenta in cavum venae turgidae impellunt.

CLXXVI. Prorumpens *ſanguis* pateris paratis ſimpliciter *excipitur*, modo caueatur, vt ne ſitus membri, cujus vena aperta eſt, ſub detractione ſanguinis mutetur, nec obliqua ac indirecta integumentorum poſitio fluxum ſanguinis interrumpat. Lentior effluxus ſanguinis motu vario muſculari membri, frictione, ac vinculi injecti aliquali ſolutione acceleratur.

CLXXVII. Debita quantitate ſanguinis educta vinculum (CLXXIV.) membro injectum ſoluitur, vena tuſa pollice ac indice chirurgi infra et ſupra vulnuſculum impoſitis ad ſanguifluxum ſiſtendum comprimitur, guttae ſanguinis per membrum ſparſae, et praecipuae inter labia vulneris haerentes, ſpon-

ſpongia aqua tepida madida abſterguntur, *labia* vulneris accurate juxta ſeſe *adducuntur*, et ope emplaſtri adhaeſiui, ſuper linteum aut ſimpliciter extenſi, aut, quod praeſtat, ita vt pars lintei, quae vulnuſculum attingit, nuda ſit et ab emplaſtro immunis, in hoc ſitu *retinentur*. *Spleniolum* ſiccum *ſuperimponitur*, craſſius in obeſis, tenuius in macilentis; ſpleniolum liquido quocunque humectatum ob inſequentem ſiccitatem ac duritiem irritare ſolet; denique apparatus totus *faſcia circulari* modice adſtricta *firmatur*.

CLXXVIII. Rite peracta venaeſectione vulnuſculum in homine ſano breui *conglutinari* et, vt dicunt, ad primam indicationem *ſanari* ſolet. In febribus tamen acutis, vti in morbis chronicis, interdum absque vlla chirurgi culpa metaſtaſes moleſtae ad vulnus venae ſectae migrant aut ex eodem ſurgunt.

CLXXIX. Omnium frequentiſſima *venaeſectio in flexura cubiti* inſtituitur: videtur autem ſelectus hujus loci conſuetudini potius, quam ſtructurae partium commodae, adſcribendus, dum venae per hunc articulum repentes plerumque loco contiguae ſunt arteriis, tendinibus, aponeuroſi, neruisue. Pro ſectione hac eligitur ex venis, quarum ſitus heic in diuerſis ſubjectis mire variat, maxime opportuna (CLXXIII.), ſiue quae nec nimis mobilis eſt, nec, vbi dantur arteriae, tendini, aponeu-

roſi aut neruo incumbit. Talis, injecto ad mediam aut paulo inferiorem oſſis humeri partem vinculo, (CLXIV.) inciditur juxta regulas artis (CLXXV.). Mediana baſilica arteriae brachiali incumbere ſolet; mediana cephalica autem tendini muſculi bicipitis. Cephalica in plerisque tutior et a nexu ambiguo partium ſubjectarum remotior invenitur, licet interdum a ramo nerui cubitalis inferioris ſtipetur, imo circumdetur. In obeſis, quorum venae pleraeque tactum fugiunt et viſum, tunditur vena commoda in parte antibrachii quacunque detecta. Brachium infantis impatientioris, cujus vena ſecanda eſt, commode ſub operatione ad antibrachium adulti alligatur et ab eodem ſuſtinetur.

CLXXX. Pro vena *manus* rite ſecanda vinculum (CLXXIV.) commode medio antibrachio injicitur et, vbi neceſſitas cogit, ſimul maniluuio tepido vtimur, quo turgeant venae, vel cephalica inter metacarpum ac pollicem decurrens, vel ſalvatella juxta dorſum manus repens: opportunior (CLXXIII.) harum inciditur (CLXXV.) et, detracto ſanguine indicato, (CLXXVI.) ſplenio et faſcia circulari munitur.

CLXXXI. Vinculo (CLXXIV.) ſupra malleolos injecto ac vtroque pede in aquam tepidam immiſſo, *vena pedis* opportuna (CLXXIII.) quaeque in conſpectum veniens, nec immediate oſſibus aut tendinibus incumbens pro *venaeſectione pedis*

dis incidi poteſt. Ad dijudicandam exacte copiam et qualitatem ſanguinis emiſſi praeſtat, vbi per circumſtantias licet, pedem mox ab inciſione facta non amplius pediluuio committere, ſed ſanguinem effluentem pateris idoneis excipere; euacuatione debita facta ſiſtitur fluxus (CLXXVII.), abſtergitur pes, et ſplenio cum faſcia circulari deligatur.

CLXXXII. Inter venas *ad latera colli* incidendas ramus poſterior venae jugularis externae vt plurimum maxime opportunus inuenitur. Vt accumuletur ſanguis in vena hac incidenda ipſaque turgeſcat, eandem infra locum incidendum comprimit fortiter pollice manus vnius chirurgus: vbi autem haec compreſſio ſimplex ſcopo non facit ſatis, ſplenium craſſe duplicatum imponitur lateri colli, in quo venaeſectio fiet, et apprimitur arcte ope faſciae contentiuae oblique injectae ita, vt ex latere incidendo ſupra articulationem humeri tranſeat oblique infra axillam lateris oppoſiti. Ni apparatus compreſſiuus hic ex vno latere ſuffecerit pro diſtendendis venis ſanguine accumulato, ſimilis apparatus ob nexum venarum mox decuſſatim ad alterum colli latus applicatur. Similis compreſſio machina propria huic ſcopo adaptata *c*) inſtitui poteſt. Vena incidenda, demum turgida, pollice vnius manus chirurgi figitur, dum altera manu ſcalpellum haud timide per integumenta craſſiora, ipſumque ſub-

c) Mem. de l'Acad. de Chirurgie de Paris Vol. II. P. I.

jectum musculum platysma myoideum in cauum venae ducitur, ipsaque vena incisione prae consueta reliquarum venaesectionum majori finditur. Detracto sufficienti sanguine, cujus radius per chartam lusoriam inflexam commode in patellam dirigitur, et apparatu compressorio soluto, sanguinis fluxus glomere lintei carpti et emplastro adhaesiuo vulneri superimposito, vt plurimum facili negotio supprimitur, raro splenio ac fascia circulari opus est. Reuulsionis causa facta hac sanguinis detractione pediluuium (CXLI.) aut venaesectio ad talos simul adhibita conducit.

CLXXXIII. Venae faciei frontalis nimirum ac angularis vti quoque ranina incidi omnino ad dictam methodum (CLXX - CLXXVIII.) possunt, ob minorem vero earum diametrum raro sufficientem sanguinis copiam effundunt, inde in casibus, vbi indicata videtur talis venaesectio, plus opis de arteriotomia temporali ac hirudinibus merito exspectatur.

CLXXXIV. Vena dorsalis penis tumida in morbis hujus membri inflammatoriis eximio cum vsu secari potest; cauendum tamen: ne ferrum ad juxta positos neruos vel arterias penetret, nec membrum post detractum sanguinem fascia nimis arcta, stringatur.

CLXXXV. Sanguis ex vena corporis animalis viui incisa effluens mentitur quidem se homogeneum;

neum; exceptus autem et quietis ac aëris frigidioris ope frigeſcens coagulatur ac breui *ſecedit* in *ſerum* et *craſſamentum*. Craſſamentum ſ. inſula conſtat ex lympha coagulabili, quae dat tenacitatem, ac interdum cruſtam inflammatoriam dictam format; et ex parte priori ſpecifice grauiori, quae colorem rubrum largitur; ſerum vero conſtituunt ſimilis lympha coagulabilis et pars aquoſa, quae ſalia ſoluta tenet.

CLXXXVI. Separationem hanc (CLXXXV.) *non ſubit* ſanguis, ſi, quamprimum e vena miſſus fuerit, ſtatim exponatur gradui frigoris, quo aqua congelatur, aut ad hunc proxime accedenti, ſed in maſſam vniformem coit: Nec ſecedunt partes hae ſanguinis venoſi excepti pateris ſiccis, calidis et ſeruati in loco calidiori, namque adglutinatio ſuperficiei ad ſuperficiem internam vaſis continentis obſtat ſeceſſui partium futuro.

CLXXXVII. Harum (CLXXXV.) partium copia, proportio mutua, tenacitas, lentus aut citus ſeceſſus, cohaerentia, color, cruſta denique craſſamento inſidens in miſſo ſanguine probe obſeruatae et collatae cum genio morbi, indicatione ſanguinis mittendi, effectu detractionem ſanguinis ſecuto, quoad vires, pulſum ac mutationes corporis reliquas, ad *nouas ducunt indicationes* infra ſuo loco in pertractatione morborum localium (XX.) fuſius exponendas.

CLXXXVIII. Venaesectio varias *noxas* inferre potest, aut vitio chirurgi operantis adscribendas, aut aliunde orituras, quarum singularum tractatio diffusa quidem ad morborum localium historiam pertinet, quas tamen, commoditatis discentium ergo, collectas saluo systematis ordine, descriptioni hujus operationis (CLXI. seq.), chirurgicarum omnium communissimae, subjungere et seorsim sistere liceat. Sunt autem grauissimae harum: ecchymosis, arteriae, vasis lymphatici, nerui, tendinis, periostei, ossis laesio, phlegmone, inflammatio interna venae incisae, frustulum instrumenti secantis deciduum in vulnere relictum, miasma vulneri insitum phlebotomo non nitide satis ante deterso, syncope.

Ecchymosis.

CLXXXIX. Ecchymosis est sanguinis venosi in telam cellulosam vicinam effusio.

CXC. Ecchymosis venaesectionem insecutura *dignoscitur* tumore

- *a*) rotundo, eleuato, *circumscripto*, qui *Thrombus* audit;
- *b*) *diffuso*, *illimitato*, planiori, (ecchymosis stricte talis); in vicinia vulnusculi venaesectione inflicti, sponte oborto, cuti ab initio concolori, indolenti, deinde variegato colore nigricante, caeruleo, flauo.

CXCI.

CXCI. Ecchymoſis a venaeſectione *oritur*

a) immediate poſt inciſionem venae,

b) ſub effluxu ſanguinis proſilientis, aut denique

c) vulnere deligato.

CXCII. Hujus vitii *cauſſae* eſſe poſſunt

a) ſitus membri mutatus durante ſanguinis e vena profluuio.

b) inciſio integumentorum nimis parua, aut directio obliqua inciſionis cutaneae ad vulnuſculum inflictum venae.

c) praeciſura vel laeſio parietis poſterioris venae.

d) exercitatio praematura aut vehemens membri, ex quo ſanguis detractus eſt.

CXCIII. Ecchymoſis leuis ſuperueniens effluxui ſanguinis ex vena inciſa, *exigit* non citam tantum vinculi ſolutionem; articulo deinde repoſito ad ſitum, quo tenebatur ſub ipſa inciſione, detractionem ſanguinis repetere licet poſt injectum iterum lege artis vinculum. Ecchymoſis contra haec tanta, quae vel inhibet effluxum ſanguinis de vena inciſa ruentis omnem, vel radium tenuem filiformem modo transmittit, exigit non citam tantum vinculi ſolutionem, ſed neceſſario deſinendum a detractione vberiore ſanguinis trans tumorem, dilatationem tutam vulneris venae inflicti vix ac ne vix admiſ-

admiſſurum: potius tundatur, vbi caſus praeſens deſiderat, alia vena opportuna.

CXCIV. In *curatione* ad gradum mali eſt reſpiciendum: etenim

a) in ecchymoſi leuiori (quid quod ſat graui interdum) reſorptio cruoris ſub cute diffuſi vel perficitur ſolis viribus naturae ſibi relictae, vel curatur remediis externis diſcutientibus, adſtringentibus (e. g. ſplenio aceto, ſolutione ſalis ammoniaci aquoſa diluta, aut liquore ſpirituoſo madido) et frictione (LI.) leni.

b) grauius malum, vbi nempe notabilis tumor ſubſiſtit, nec, quod rarius, remediis dictis (a) cedit, et effuſus ſanguis irritatione ſua dolores et inflammationes creat, locorum maxime ſtimuli impatientiorum, inciſionem tempeſtiuam poſcit: nec emollientia aduerſus hoc malum valent, quoniam tumor purum ſanguinem continens nunquam ritam ſuppurationem admittit teſte experientia, vulnus adeoque hoc vlceris ſimplicis ad inſtar tractandum.

Laeſio arteriae.

CXCV. *Laeſiones arteriarum* ab operatione venaeſectionis incauta *effectus* ſortiuntur pro gradu laeſionis et directione vulneris diuerſos: Licet omnes inuoluant integritatem canalis arterioſi totius,

vel

vel ſingularium tunicarum hunc conſtituentium ſolutam violentia inſtrumenti ſecantis externa, atque adeo vulnus parietem arterioſum totum vel partem ejusdem penetrans.

CXCVI. Quoad *gradum* laeſionis (CXCV.) vulnus penetrat aut

a) *tunicas* arteriam conſtituentes *omnes*, vnde

aa) torrens ſanguinis arterioſi per inciſionem proſiliens rapidus.

bb) vel effuſio ſanguinis arterioſi per telam celluloſam vicinam, inducens tumorem illimitatum vel circumſcriptum, totidem aneurismatis ſpurii ſpecies.

cc) aut denique alitur communio immediata praeternaturalis venam inter et arteriam ſociam, deſinens interdum in aneurisma varicoſum, aut

b) *externas* tantum, quo irruenti ſanguini arterioſo reſiſtendo impar facta tunica arterioſa interna, per exteriores inciſas protruſa expanditur, et ſpeciem aneurismatis mixti format.

CXCVII. Sanguis ex arteria inciſa *libere profluit*, (CXCVI.) quoties directio vulneris arterioſi penetrantis reſpondet directioni vulnerum inflictorum cuti et partibus inter hanc et arteriam inciſam mediis.

CXCVIII.

CXCVIII. *Dignoscitur* (CXCVII.) a profluvio violentiori sanguinis purpurei cito coagulabilis et saltu radii cruenti cum systole arteriae contemporali; dum autem liquet, hunc saltem quoad magnam partem imitaturum radium sanguinis venosi ejecti ex vena incisa, cui arteria immediate subjacet; compressio venae supra et infra incisionem sanguifluxum nec sistens neque minuens, vti et compressio arteriae in loco vicino inter cor et incisionem saltum inhibens, dant signa arteriae laesae infallibilia.

CXCIX. Status hic (CXCVIII.) curetur

a) certa tutaque sanguinis arteriosi prosilientis inhibitione.

b) perfecta vulnusculi arteriae inflicti conglutinatione subleuanda.

CC. Ad hasce (CXCIX.) indicationes obtinendas *conducunt*

a) detractio sanguinis per incisionem factam ad animi deliquium vsque, quo franguntur simul vires vitales sanguinis impetum suffulciturae.

b) in hoc aegroti statu arteria laesa flexo prius articulo comprimitur spleniis duris crassis per gradus semper amplioribus apice singulae arteriae parti innitentibus, quae aut propria parua machina contortili *c*) huic scopo

c) Richter. Chirurg. Vol. I. Tab. VIII.

fcopo adaptata aut fafcia longa firma haud nimis lata caute conftricta firmantur.

c) tota tunc extremitas inde ab apice digitorum inuoluitur fafcia circulari leniter conftricta, cui fubjectum fit fplenium oblongum pollicis circa craffitiei ad tractum arteriae laefae, pro impetu fanguinis verfus partem laefam moderando, et folicite caueatur, vt ne fitus membri mutetur, nec apparatus deligationis foluatur, fed relinquatur intactus vsque ad conglutinationem perfectam arteriae laefae, nifi fymptomata vrgeant, fafcia fua fponte laxetur aut haemorrhagia recrudefcat.

d) regimen frigidum, diaeta tenuis, quies corporis et venaefectiones pro re nata repetitae adhibeantur.

e) haemorrhagiae reditus, aut effufio fanguinis in cellulofam, aut inflammatio fuperveniens, pofcunt apparatum deligationis mutandum et methodum fuo loco exponendam.

CCI. Sequitur venaefectionem incaute inftitutam *effufio illimitata fanguinis arteriofi* in telam cellulofam, quoties directio incifionis cutaneae non refpondet accurate directioni vulneris arteriam penetrantis, non admodum exigui.

CCII.

CCII. Sistit *diagnosin* hujus (CXCVI, bb. CCI.) tumor circum incisionem subito exortus, in initio mollis, decolor, pulsans, cito deinde increscens, durescens, in aequalitatem se distendens, ob partium distensionem dolens, jam leuissime aut plane non pulsans, colorem liuidum caeruleum nigricantem induens.

CCIII. *Effectus* hujus laesionis *primitiui* sunt tumoris augmentum ac cita diffusio, moles enim sanguinis ex vulnerata arteria continuo flumine elabentis, cum per externum vulnus ob ejus obliquitatem sufficienter euacuari nequeat, et obortus tumor effluxum inhibeat, in textum cellulosum effusa jugiter augetur, donec integumenta amplius cedere nequeant, vel haemorrhagia aliqua ex causa coërceatur.

CCIV. Accumulati in tela cellulosa cruoris *effectus consecutiui* sunt triplices: cruoris nimirum effusi moles

a) partes corporis sensiles distendit, dolores creat, inflammationes parit.

b) resistentia cutis reagens contra volumen tumoris mediante hoc parit compressionem partium mollium, vnde motus muscularis debilitas, abolitio, circuitus sanguinis impedimentum vel suppressio, caloris vitalis exstinctio.

c) putre-

c) putreſcit effuſus ſanguis, inde gangraena, ſphacelus, reſorptio et quae ea ſequuntur.

CCV. Laeſionis hujus *prognoſis* (CCI.) ex gradu vehementiae et duratione morbi collatis cum conditionibus corporis reliquis et effectibus conſecutiuis (CCIV.) perſpectis, colligitur.

CCVI. Incrementum mali *auertitur*

a) compreſſione arteriae laeſae tempeſtiua, antequam cruor effuſus in molem nimiam increuerit.

b) detractione ſanguinis cita, larga ad deliquium animi vsque ex alia vena idonea incidenda.

CCVII. Mali jam praeſentis *curatio* exigit, vt tententur

a) circumuolutio membri totius dicta: (CC.) irrigatio faſciarum continentium a liquore ſpirituoſo adſtringente, v. c. aqua vulneraria Thedeniana, nec non reliqua (CC.) allata.

b) reſorptione nondum horum ope ſuccedente, et imminentibus ſymptomatibus conſecutiuis (CCIV.), ſiſtatur poſt vulnus externum lege artis dilatatum, profluuium ſanguinis arterioſi compreſſione immediata arteriae laeſae aut ligatura ad methodum ſuo loco exponendam, quemadmodum

 ſan-

ſanguis effuſus a tela celluloſa inciſione cutis idonea detrahatur.

CCVIII. Recentiorum nonnulli, refragantibus licet theoria et experientia, *improbarunt* compreſſionem arteriae vulneratae et *inuolutionem membri* ſupra (CC.) commendatas, quatenus haec deligatio judicetur intercipere ex parte circuitum ſanguinis venoſi: aſt lenis haec venarum compreſſio non compenſatur tantum abunde per diminutionem influxus ſanguinis arterioſi eodem artificio praeſtitam, ſed auertit ſimul oedema membri fatale, quod comprimit fortiter vicina quaeque vaſa majora, minora et minima, imo calorem animalem ipſum diminuit et tandem exſtinguit.

CCIX. Sanguinis arterioſi poſt venaeſectionem *effuſio limitata* oritur, vbi ſanguis arterioſus e paruo vulnere, hinc minori impetu egreſſus

a) coagulo juxta vulnus arteriae nato ipſum hujus vulnus obturat.

b) aut tunica arteriae celluloſa limitatus tumorem oblongum format.

c) aut coagulo lamellatim diſpoſito ſubrotundam eminentiam inducit.

Dum autem haec vitia ſunt totidem ſpecies aneurismatis ſpurii limitati, et haec haud ſecus ac aneurisma varicoſum non poſcunt medelam praecipitem, ſpecialem horum expoſitionem ad caput de aneurismate differimus.

Lympha-

Lymphatici vaſis laeſio.

CCX. Vaſculum lymphaticum ſub venaeſe-ctione laeſum eſſe *indicat* diuturnum ſtillicidium lymphaticum coalitionem vulneris impediens.

CCXI. Laeſio haecce, rarior in brachio, fre-quentior in pede, venaeſectionis ſequela, aliqua-lem *diuerſitatem* admittit, prout nempe vaſculi lymphatici

a) vel totalis abſciſſio,

b) vel partialis laeſio adfuerit,

ex ſola difficultate ſanationis diſtinguenda.

CCXII. Quae totali abſciſſioni paratur *medi-cina*, in compreſſione ſimpliciſſima (LIX.) et deli-gatione ſicca, vel, vbi haec minus ſuffecerint, in ap-plicatione medicamenti adſtringentis ſpirituoſi, ſa-turnini conſiſtit.

CCXIII. Partialis diſſolutio huic therapiae haud cedens, cauſtica, vel tutius inciſionem tota-lemque vaſis abſciſſionem *poſcit.*

Nerui laeſio.

CCXIV. *Laeſio partialis* ſiue *punctura neruuli*, aut *abſciſſio* ejusdem totalis, dignoſcenda a grauita-te ſymptomatum, accidere poteſt ſub venaeſectio-ne, aut vitio chirurgi incidentis venam transverſe, aut profunde nimis, ſic vt laedatur paries poſterior

 venae,

venae, aut absque ejus culpa, dum ſurculi nervoſi, nullo ſenſus acumine detegendi, interdum venas ambiunt.

CCXV. *Effectus primarius* hujus laeſionis eſt ſenſus doloris acutiſſimi ac inſoliti ſub venaeſectione ad tractum nerui ſe extendens, qui in homine ſano nec valde irritabili ſaepe ceſſat breui, atque conſolidationem vulnuſculi absque vlla complicatione admittit.

CCXVI. *Effectus ſecundarii* talis laeſionis (CCXIV.) eſſe poſſunt tumor inflammatorius, ac durities labiorum vulneris, dolor punctorius increſcens, deinde ardens ad ſummum ſaepe gradum auctus, humoris tenuis, acris, e vulnere ſtillicidium, rubor per membrum laeſum late diffuſus, immanis totius membri tumor, febris intenſiſſima, delirium, ſpasmi, conuulſiones, mors.

CCXVII. Quae ſymptomata (CCXV.) plerumque mox ab indole morbi cognita *auertere* licet larga ſanguinis per inciſionem factam, vel ex alia vena opportuna detractione, repetenda pro re nata; quiete membri abſoluta; indefeſſa partis fomentatione frigida, acida, ſaturnina; regimine frigido; diaeta tenui parca; inuolutione totius membri (CC.) ad artem inſtituta.

CCXVIII. Symptomata *grauiora* (CCXV.) ſi jam adſint, adplicationes hirudinum repetitas,

ad

ad vulnuſculi labia tumida; liberalem opii vſum internum et externum; inunctiones vnguinoſas blandiſſimas *poſcunt.* Inſtillatio olei therebintinae ſ. balſami peruuiani in vulnuſculum multis laudata vix ad ſedem mali vsque penetrare poſſe videtur, niſi ſedes mali valde ſuperficialis, vel vulnus in anteceſſum dilatatum ſit.

CCXIX. *Summus* ſymptomatum *gradus deſiderat* inciſionem intrepidam, profundam ſatis, modo parcentem, quoad fieri poteſt, arteriis ac nervis majoribus vicinis: haec, ſi ſcopus attingitur, partesque tenſae rite diuiſae fuerint, citum leuamen eo ipſo momento affert. Nonnulli cauſtico impoſito ſymptomata ſedarunt. Niſi hoc ſuccedat miſerrimum in amputatione partis refugium ſupereſt, et ne hanc quidem ſemper ad malum grauiſſimum tollendum ſuffeciſſe experientia triſtis docuit.

Tendinis, perioſtei ſ. oſſis laeſio.

CCXX. Tendines, aponeuroſes, perioſteum ipſaque oſſa laedi poſſunt a chirurgo venam improvide ſecante: laeſiones harum partium in genere quidem nulla ſymptomata grauia inducunt, interdum tamen pariunt ſymptomata neruoſis ſatis ſimilia, et tunc ad (CCXVIII.) dictam methodum tractanda. Anceps ſtatus (CCXVI.) interdum tendinis aut aponeuroſeos maxime inflammatae, decoloris, interciſionem et ad tarſum inciſionem ad os vsque prudenter protractam poſcit; quae omnia in chirurgia vulnerum accuratius pertractanda.

Tunicae venae internae inflammatio.

CCXXI. Obſeruatum eſt a recentioribus tunicam venae ſectae internam interdum ſubire inflammationem grauem, ad cor ipſum vsque propagatam, ſuppuratam interdum intermiſcuiſſe materiam purulentam ſanguini, ſaepe letiferam. Qui ſtatus tamen omnibus rite perpenſis effectus potius, quam cauſa ſymptomatum enumeratorum (CCXVI.) ſaepiſſime dicendus, vſu tempeſtiuo ac ſtrenuo methodi commendatae (CCXVIII.) auertatur atque curetur.

Phlegmone et abſceſſus poſt venaeſectionem.

CCXXII. Absque vllo chirurgi vitio, aut laeſione partis alienae vllius oritur interdum in vena ſecta phlegmone, ſequiturque abſceſſus vel inflammatorius ſimplex, vel metaſtaticus, vel criticus ſymptomatibus ſolitis ſuo loco dicendis ſtipatus. Contingunt haec interdum in febribus acutis et lentis, rarius in ſubjectis nullo alio morbo laborantibus: Dijudicentur itaque atque ſanentur ſaepius juxta indolem morbi ſpecialis, qui adeſt.

Aliena per venaeſectionem cum corpore communicata.

CCXXIII. Per phlebotomum negligentia chirurgi non deterſum, impurum, quo plures venae ſectae, aut abſceſſus miasmate inductus inciſus, virus varioloſum inſitum et ſic porro, poſſunt ex vno ſubjecto in aliud transferri acrimoniae variae,

e. g.

e. g. miasma variolofum, fcabiofum, venereum, vix, nifi interjectis aliquot a venaefectione diebus, fufpicandae ab inflammatione vulneris, ftria dolente, fubrubra, tumida, vaforum lymphaticorum tractum fequente, ac tumore glandularum axillarium f. inguinalium et fuccedentibus deinde fymptomatibus morbo infito propriis, quae medelam pofcunt genio ejusdem accommodatam.

CCXXIV. Pars phlebotomi, vt plurimum elatere praediti, fub venaefectione ad tarfum in offis fuperficiem penetrans et huic infixa haerens, nifi mox ope forcipis paruae extrahi poffit, vlcus vt plurimum parit, quod fruftulum relictum fuppuratione folutum educit: idem interdum ab impetu fanguinis per vulnus fluentis trahitur et ejicitur.

Syncope.

CCXXV. *Syncope* interdum comes venaefectionis in meticulofis, aut quibus major fanguinis copia detracta eft, in vniuerfum haud momentofa effe folet, in nonnullis morbis, vti hernia incarcerata, luxatione, inflammatione falutaris effe poteft, lentiori eductione fanguinis praeuertitur et fitu aegroti horizontali, ac excitantibus lenibus variis facile cedit.

Arteriotomia.

CCXXVI. Arteriotomia *eft* incifio arteriae opportunae pro mittendo fanguine inftituta.

CCXXVII. *Effectus* hujus generatim similes sunt iis, quos ad venaesectionem notauimus (CLXIV.), licet, ceteris paribus, gradu majores: Non attamen negandum, grauiorem effectum euacuantem, deriuantem, reuellentem, majoris arteriae incisae vix compensare periculum et incommoda, quibus talis arteriae laesio hominem exponit.

CCXXVIII. Arteriae itaque ad hanc sanguinis missionem (CCXXVI.) prae reliquis *opportunae* et tutiores, sunt rami arteriae temporalis, quippe qui facile et tuto versus os subjectum comprimuntur: quare incisio horum merito in variis capitis atque oculorum adfectibus laudatur. Seligant, praeter has, qui cupiunt, ad arteriotomiam tutam arterias juxta latera digitorum decurrentes.

CCXXIX. Arteriotomia temporalis sequenti modo *instituitur:* Aegroto in sedili collocato ac capite in latus oppositum inclinato, rite explorat chirurgus arterias pulsantes, et nec nimis magnam nec tenuem interuallo vnius ad minimum pollicis a radice processus zygomatici *eligat.* Mox modo superius (CLXXV.) de venaesectione praescripto arteria scalpello oblique inciditur, aut, dum hoc ob exiguum lumen canaliculi arteriosi valde difficile sit, transcinditur tota: sanguinis fluxus compressione arteriae supra incisionem digito facta acceleratur.

CCXXX. Debita sanguinis quantitate detracta rite absterso sanguine, labiisque vulneris adductis, *sangui-*

sanguifluxus glomere lintei carpti solido, emplastri adhaesiui ope firmato vt plurimum facili negotio *supprimitur*; raro spleniis ac fascia circulari opus est.

CCXXXI. Arteria majoris luminis, aut non perfecte transcissa, aut simul justo profundius versus aurem secta, interdum haemorrhagiam parit, difficulter sistendam, saepius recrudescentem, et hinc valde molestam, cui licet triplici modo occurrere, scilicet

a) *compressione* fortiori a spleniis duris graduatis impositis, firmandis fascia idonea, aut, quod praestat, torculari paruo, quali ad aneurisma spurium in flexum cubiti comprimendum vtimur (CC.), vel ope elateris: quae compressio, incommoda quamvis, omnino diu satis est continuanda.

b) *dissectione* totali transuersa arteriae, qua facta sanatio exspectatur tutior ac citior a compressione leniori.

c) *ligatura* arteriae laesae instituenda ad methodum suo loco explicandam: haec omnium tutissima sistit haemorrhagias arteriosas.

Scarificatio.

CCXXXII. Scarificatio, antiquissimum medendi genus, *est* crebra tegumentorum communium in loco indicato incisio, quae ad educendum vasorum minorum sanguinem vel laticem in tela cellu-

losa effusum, aut lanceola chirurgica aut peculiari instrumento scarificatorio vel alio demum modo peragitur.

CCXXXIII. Scarificatio *instituitur* in summa cute interdum profundior ad cellulosam penetrans, *lanceola* chirurgica, qua integumenta incidenda diuiduntur pluribus plagis. Haec medendi ratio vtiliter administratur in grauissima conjunctiuae inflammatione, oedemate, gangraena aliisque morbis, suo loco fusius dicendis.

CCXXXIV. Vsitatior et magis commodus scarificandi modus, *machina scarificatoria* peragitur, in qua plures vulgo sedecim scalpelli reconditi, qui protrusi ad certum ac determinatum profunditatis gradum dirigi possunt, elatere mouentur. Hocce instrumentum, eleuatis scalpellis, cuti imponitur incidendae, tensumque intus abditum elater depresso stilo confestim ita soluitur, vt scalpella vi prosilientia vno ictu totidem vulnuscula parua cutis superficiei infligant.

CCXXXV. Tali scarificatione (CCXXXIV.), quum non nisi vasa cutanea capillaria laeduntur, sanguinis effluxus mire augeri potest, cute in antecessum aqua tepida fota, et ante scarificationem loco cutis incidendo per cucurbitam impositam eleuato. Facta scarificatione cruenta cucurbita denuo ad alliciendum sanguinem imponitur; quae operatio pluribus in locis pro indicatione reiteratur.

CCXXXVI.

CCXXXVI. Aër contentus cucurbitis, figurae et magnitudinis diuerſarum, pro diuerſitate partium corporis humani, ad quas adhibentur, expellitur flamma candelae accenſae, cui ſuperimponuntur, vel ſpiritu vini cucurbitis inverſis commiſſo et flamma chartae vrentis accenſo: calidae, et ſic ab aëre vacuae cucurbitae mox cuti impoſitae, eidem firmiter adhaerent, et ope aëris extus prementis ſanguinem a locis ſcarificatis exſugunt.

CCXXXVII. Absque ſcarificatione praeuia cucurbitae cuti integrae applicari poſſunt ad leniorem absque euacuatione deriuationem ac ſolidi viui irritationem aliqualem efficiendam. Hae *cucurbitae ſiccae* ſ. *ventoſae* ſalutari ſolent.

CCXXXVIII. Scarificatio ſatis copioſum ſanguinem educens communes cum venaeſectione habet *effectus* (CLXIV.); efficacius tamen ex vaſculis vicinis ſanguinem deriuat, quam iſta, inde in multis ac variis morbis capitis, oculorum, aurium, colli, pectoris et abdominis, in paralyſi, doloribus variis, inflammationibus profundis, vulneribus venenatis, eruptionibus variis cutaneis, acrimonia locali educenda &c. inſignem vſum praeſtat, in vniuerſum tamen quantum fieri poteſt in vicinitate loci adfecti adhibeatur. In ſubjectis obeſis, quorum venae difficulter detegendae vel omnino latent, ſcarificationes frequenter repetitae locum venaeſectionis tenere valent.

CCXXXIX.

CCXXXIX. Sufficiente ad indicationem quantitate ſanguinis educta, vulnuſcula ſeuo recenti ſ. cremore lactis illinito, absque vllo incommodo *ſanari* ſolent.

CCXL. Scarificationem in genere admittunt *loca* integumentorum communium corporis quaeque mollia ſatis, nec vaſis ſanguiferis majoribus aut neruis notabilioribus vicina nimis, quorumque figura externa baſi cucurbitarum conuenit. Selectum loci ſpecialis, numerum ſcarificationum ac cucurbitarum, vti quoque copiam ſanguinis educendi determinant morbi indoles, vires aegroti ac deriuationis efficaciſſimae neceſſitas.

Sanguiſugium.

CCXLI. Sanguiſugium *eſt* eductio ſanguinis ex vaſculis cutaneis per ſuctionem hirudinum adplicatarum.

CCXLII. Ad ſanguinem educendum *eligantur* hirudines medicinales, capite tenui turbinato ad dorſum octo ſtriis ſubflauis virideſcentibus, punctis nigricantibus indeterminatis praeditae, ventre nigro, maculisque ſubflauis variegatae, tempore vernali calido ex aquis puris ſabuloſis exſumptae. Aliae ſpecies aut ex aquis impuris paludoſis captae et adhibitae dolorem ac inſequentem tumorem ac inflammationem in locis ſuctis efficiunt.

CCXLIII.

CCXLIII. Quum hirudines vix impuram cutem adgrediantur, haec in anteceſſum probe a ſordibus *mundetur*: quo facto hirudo (CCXLII.) per aliquot minuta prima temporis extra aquam ſeruata, linteo puro, aut charta luſoria in cylindrum inflexa, inuoluta, aut vitro paruo incluſa, capite ad locum cutis pungendum *admota*, ope trium valuularum ſemilunarium dentatarum vulnuſculum triangulare eidem infligit ſanguinemque *exſugit*. Sanguine ſaturata aut ſponte decidit, ſin minus, adſperſo ſale ſeu cinere ſ. puluere tabaci cogitur; minime vero violenter auferatur.

CCXLIV. Sanguinis *effluxus* ſoluta hirudine per plures horas interdum ſubſiſtit, lotu tepido, aut, quod melius, ſi locus concedat, cucurbita admota (CCXXXVI.) *promouetur*. Profluuium ſanguinis *nimium* ex laeſione arteriolae vel tenuitate ſanguinis nimia, impoſito agarico leuique compreſſione *ſupprimitur*.

CCXLV. Sanguiſugii *effectus* non tantum coincidunt cum illis ſcarificationis (CCXXXVIII.); ſed illos vtilitate ſuperant. Commodiſſimum certe, quid quod vnicum ſaepiſſime eſt auxilium in variis adfectibus, qui localem ſanguinis miſſionem poſcunt, reliquos autem modos hactenus (CLXI. CCXXVI. CCXXXII.) recenſitos excludunt. Sanguiſugium inde remediis efficaciſſimis chirurgicis jure adnumerari meretur.

CCXLVI.

CCXLVI. Inter multos ac varios morbos, in quibus sanguisugii *vsus* partim venerandae antiquitati, partim nostris temporibus certa experientia *comprobatus* est, enumerare liceat *inflammationes* omnes, quae sanguinis missiones locales poscunt, vti pleuritis, phrenites, ophthalmia, angina, linguae inflammatio, panaritium, ischuria, dysuria, tenesmus, haemorrhoides inflammatoriae criticae, et symptomaticae minores; dolores varios, cujusmodi sunt cephalalgia, odontalgia, otalgia, dentitio infantum difficilis; arthritis, podagra; morbos epidemicos putridos, cum violenta congestione ad caput venaesectionem excludentes; infantum morbos ac eruptiones cutaneas, vbi venae haud detegendae, sanguinis missiones poscentes; scabiem, herpetes cet. in localium morborum chirurgia vbetius explicandas.

CCXLVII. Hirudinum applicandarum *numerum* et *locum* cutis seligendum determinant morbi genius, vires aegroti ac indicatio euacuationis et derivationis hoc auxilio praestandae. In vniuersum, quantum circumstantiae permittunt, quam proxime ad locum affectum applicentur hirudines: ceterum non diffitendum est incautum hirudinum vsum et loco et copia sanguinis emissi nocere posse.

Vesicatorium.

CCXLVIII. Vesicatorium *est* medicamentum adplicatum parti singulae externae corporis, praedi-

tum

tum acrimonia peculiari, quae cuticulam ſubjectam in veſiculas eleuare valet.

CCXLIX. Irritantem *materiam* huic (CCXLVIII.) communiſſime ſuppeditant meloes veſicatorii, cantharides officinales, caeruleo virides, foetentes, ſiccatae, nec eroſae: vis cutim hominis viui irritandi, vrendi ineſt omnibus partibus hujus inſecti, trunco tamen major, alis, capiti, pedibus minor.

CCL. Portio harum cantharidum pulueriſatarum indicationi accommodata *miſcetur* emplaſtro idoneo vel cerato vel fermento panis: maſſa ſuper alutam vel linteum, magnitudinis pro irritabilitate ſubjecti ac genio morbi variae, extenſa *imponitur* nudae ac integrae epidermidi, abraſis antea caute absque laeſione cutis crinibus ſiue capillis fricto que loco et faſcia contentiua firmatur.

CCLI. Elapſis pro diuerſitate ſubjecti et morbi octo vel duodecim horis vel pro re nata pluribus, epidermis, quae tunc in *bullas* levata invenitur, niſi in antecesſum rupta fuerit ad partem inferiorem forfice *inciditur* et humor, qui intus coiit, *emittitur*. *Imponitur* ſuper cutem ſic exaſperatam vnguentum v. c. baſilicum ſ. balſamum vniuerſale linteo illitum, cui ſi largior effluxus aut inſequens ſuppuratio indicantur, paucillum pulueris cantharidum addi poteſt. Effluxum hunc ſeroſum ab electricitate quoque augeri compertum eſt.

CCLII.

CCLII. Medicamenti hujus rite (CCL.) adplicati *effectum externum* (CCLI.) dictum praecedit et comitatur partis vesicatorio tectae inflammatio, quae paucis plerumque ab impositione vesicatorii horis contingere solet. Vesiculis lympha seroque turgidis, ortis infringitur irritatio, quae recrudescit, vbi illae vel arte incisae, vel sponte disruptae contentum humorem effundunt ipsamque cutem denudatam relinquunt. Eidem corporis parti iterum adplicatum vesicatorium irritationem perpetuam reddit, et vlceris artificialis speciem creat.

CCLIII. Vnde facile perspicitur *internus* ejusdem auxilii *effectus*. Quippe acrimoniae hujus (CCXLVIII.) stimulus

a) validam solidi viui irritationem,

b) sanguinis majorem adfluxum,

c) lymphae seriue effusionem excitat.

CCLIV. Praeter hosce vesicatorii effectus immediatos (CCLII, CCLIII.) alii quoque *mediati* sunt dicendi. Quo intensior est irritatio, quo sensilius subjectum, eo grauiorem *symptomatum febrilium* syndromen adducit neruorum consensus cum irritatione euanescentem recrudescentem. Deinde *alia irritatio*, praeter naturam, vt ajunt, orta ante vesicatorium applicatum, occupans locum jam vesicante extus tectum, vel vicinum huic, *tollitur* vel *minuitur* a stimulo vesicantis impositi.

CCLV.

CCLV. Notandum tamen dictorum (CCLII, CCLIII, CCLIV.) effectuum, mediatorum ſaltem, gradum, pro diuerſo corporis ſtatu, genio et genere morbi, ſitu partis veſicatorio tectae, numero et adminiſtratione varia veſicantium eſſe *diuerſiſſimum.*

CCLVI. Ex dictis patet multiplex et praeſtantiſſima hujus auxilii *virtus*

a) *excitans,*

b) *ſedans,*

c) *deriuans,*

d) *euacuans* in variis morbis, e. g. inflammationibus internis, doloribus variis, morbis putridis ſoporoſis, exanthematibus, quae diſparuerunt, retropulſis, haemorrhagiis ſymptomaticis, febribus lentis nervoſis, ſpasmis a ſtimulo, apoplexia ſeroſa, aſthmate, vulneribus venenatis, vlceribus manantibus exſiccatis, cet. quae veſicantium vires eximiae clarius ex hiſtoria morborum localium patebunt. Quid quod veſicatorium in ipſa febri gangraenam comitante ſalutarem effectum praeſtitit. Veſicatoria jugiter in eodem loco renouata vtilitatem ſpondent cum illa vlcerum artificialium, mox exponendorum, pari paſſu ambulantem.

 CCLVII.

CCLVII. Aptitudo *loci*, pro imponendo veficatorio feligendi, ex indicatione ftimuli, genio morbi et tractu neruorum cuique loco proprio, ex neurologia difcendo, aeftimetur. Quo vicinius neruo fub cute latenti fuperimponitur veficatorium, tanto efficacius ftimulat irritatque: quare merito celebrantur ftimulus et irritatio veficantium applicatorum ad tempora, ad fupercilia, inter aurem ac proceffum maftoideum, ad condylum internum humeri, caput fibulae, dorfum pedis &c. prae reliquis, quibus teguntur partes externae corporis remotiores a neruis. Porro fuadet vfus in applicatione veficantium refpicere ad confenfum neruorum, abdominis v. c. cum cerebralibus, mammariorum cum vterinis et fic porro, experientia cafta comprobatum. Denique conftat per experientiam fcopum deriuandi, euacuandi atque fedandi tutiffime femper obtineri a veficantibus admotis quam proxime et immediate ad locum affectum; licet heic quoque reuulfioni quid dandum effe vix quisquam inficiabitur.

CCLVIII. In genere *caueatur*, vt ne parti oedematofae, vel inflammatione cutanea laefae, epidermide orbatae, vel in putrefcentiam proniori temere fuperimponatur veficatorium, neque violenta epidermidis a veficante praeuio, ablatae, laxatae detractione crudelior et periculofa producatur irritatio. Praeftat etiam, vbi diuturniore ftimulo opus eft, continua plurium veficantium fucceffivorum

rum ſerie, quam vnico identidem renouato vti. Febris ardens denique absque vlla locali congeſtione aut dolore fixo, ſtranguria, dyſuria, exulcerationes veſicae ac ſingularis ſubjecti ſenſibilitas ſuadent circumſpectionem in vſu veſicantium determinando ſummam.

CCLIX. Effectibus *incommodis*, aut, primo intuitu, *nociuis* veſicantium, ceteroquin recte indicatorum et rite adminiſtratorum, plerumque non opus eſt opponere medicinam a communi tractatione morbi primitiui diuerſam. Vix ac ne vix quidem vltra irritationem localem ſopitam durare ſueuit *febris* conſenſualis, cujus noxas virtutes veſicantium laudatae (CCLVI.) abunde compenſant. Quid quod contingunt interdum circumſtantiae, quae praeprimis indicant actionem cordis atque vaſorum ſtimulandam incitandamque veſicatoriis. Adfectioni autem *viarum vrinariarum* moleſtae, ſolitae occurritur tum camphora aut opio ipſis emplaſtris veſicatoriis addito, aut remediis internis a morbo primitiuo indicatis, tum maxime potu demulcente, copioſo, camphorato; grauiori vero viarum vrinariarum affectioni efficaciter opponitur opium.

CCLX. Vi analoga (CCLVI.) gaudet *daphnes gnidii, mezeraei cortex*, recens efficacior, et ſiccatus, aqua vel aceto mollitus, qui ſuperficiei corporis idoneae impoſitus facieque interna cutim tangens ſemel aut bis de die renouatur ad deſidera-

 tam

tam vsque sufficientem excoriationem cutis et stillicidium seroso-lymphaticum. Indicationi vbi satisfactum est, locus vlceratus munitur cerato. Diversissimus interea est hujus auxilii effectus, dum in nonnullis copiosissimum effluxum seroso-lymphaticum operatur, in aliis ingentem inflammationem ac tumorem totius membri, in aliis eruptionem cutaneam totius corporis, cuti aliorum escharam inurit gangraenosam. Nonnulli denique hunc corticem gerunt plane incolumes: plerique autem intra paucos dies excoriationem cutis et deinde fluxum seroso-lymphaticum ab hoc experiuntur.

CCLXI. Vim vesicantium deriuantem, sedantem, excitantem, licet plerumque gradu minorem, aemulantur alia applicata externa, *rubefacientia* dicta, vti radix armoraciae, cantharidibus in vi stimulante vix cedens, imo eosdem interdum superans; radix ranunculi, cepae, allium, semina sinapeos et piperis contusa, species caseorum plures, fermentum panis cet. Haec nudae cuti imposita valent affluxum humorum ad locum subjectum augere et ruborem inducere: eadem, quando acuuntur, cuticulam subjectam in vesiculas eleuant, non amplius rubefacientia, sed vesicantia, merito salutanda.

Fonticulus.

CCLXII. Fonticulus *est* vlcus simplex tegumentis communibus in loco opportuno arte inductum et continuatum.

CCLXIII.

CCLXIII. Idoneus in genere ad fonticulum in corpore humano viuo excitandum *locus* habetur, vbicunque cutis muſculorum majorum interſtitia tegit, repleta ſubtus panniculo adipoſo multo, et a transitu neruorum vaſorumque notabilium decurſu libera. Fonticulus ſolet excitari in loco brachii inter muſculum deltoideum ac bicipitem medio, aut ſuper inferiorem deltoidei partem. In femore ſupra genu in loco depreſſiori inter muſculum vaſtum internum atque gracilem. In crure vero infra genu inter muſculum ſoleum ac gaſterocnemium internum. Applicatur quoque in additamento ſuturae temporalis, in nucha, dorſo, lumbis, interſtitiis intercoſtalibus, planta pedis: circumſpecte agendum eſt cum excitatione fonticuli ſuper fontanellam anteriorem capitis.

CCLIV. Fonticulus *excitatur*

a) aut inciſione,

b) aut veſicatorio.

c) aut medicamento cauſtico,

d) aut denique cauterio.

CCLXV. *Inciſio*, expeditiſſimus quidem, licet forſan non vbique commodiſſimus, fonticulum excitandi modus ſimpliciſſimam deſiderat encheireſin ſequentem: locus cutis idoneus, ſelectus, plicatur et cultro chirurgico diuiditur ſufficienter, vsque quo vulnus fiat piſi, ſabae, aut mali aurantii immaturi minoris, capax: ope talis corporis peregrini

 in

in vulnere immiſſi aut digeſtiuorum, ſimul, vbi neceſſaria judicantur, vulnus in vlcus artificiale mutatur. Inciſio longitudinalis cutis id incommodi ſecum fert, vt focus vlceris artificialis futuri ſaepius verſus inferiora ſponte ampliatus, deſcendat et ſuam ſedem mutet: adhibetur autem minus commode ad loca vicina oſſibus et in ſubjectis valde macilentis.

CCLXVI. Ad cutim a *veſicatorio* paruo excoriatam apprimitur globulus paruus irritans, vel corpus peregrinum (CCLXV.) ope faſciae arctius circumſtrictae, et cutis ſuppuratione ſoluta vlcus offert haemiſphaericum ad fonticulum ſat capax et idoneum.

CCLXVII. Fonticulus excitatur *medicamento cauſtico*, dum lapis infernalis, alcali vel aliud cauſticum per emplaſtrum perforatum transmiſſum cuti humectatae nudae imponitur, et alio emplaſtro adhaeſiuo ſuperius tegitur. Eſchara inde poſt paucas horas in cute formata fouetur remedio pingui, emolliente, digeſtiuo, donec ſoluta vlcus ſiſtat pro recipiendo globulo commodum.

CCLXVIII. Fonticulus denique excitatur *cauterio*, ſi ope ferri candentis aut coni, ex moxa ſ. lanugine ſ. filo lineo cannabino parati, lenta combuſtione eſchara ad conuenientem magnitudinem et profunditatem caute cuti inuritur. Haec deinde emol-

emollita (CCLXV.) ac ſoluta vlcus relinquit idoneum, deſideratum.

CCLXIX. Vlcus pro fonticulo *majus* formatur et *conſeruatur* per immiſſam fabam, dum minoribus conuenit piſum integrum, imo fonticulis in locis oſſibus, tendinibus, muſculis, vicinis, aut ſubjectis emaciatis admodum, excitatis ſufficit piſum dimidium aut lens. Haec vlceri commiſſa corpora, a humore, quem attrahunt, turgentia premunt parietes vlceris vndique, et vlcus in cavernoſum mutant. *Suppuratio* fonticuli juſto *minor augetur*, ſtimulo mali aurantii immaturi, globulorumue ex radice ireos florentinae, gentianae rubrae, aut emplaſtro veſicatorio confectorum et vlceri commiſſorum. Globulus, piſum &c. fonticulo immiſſum mutetur indies: vlcus mundetur, renouatum tegatur emplaſtro adhaeſiuo, aut tabellula chartacea, cerata: apparatus firmetur ſplenio complicato et faſcia circulari ſeu loramento, idoneis. *Suppuratio* fonticuli *nimia* inhibetur ablatione ſtimuli incluſi et deligatione cum ſimplici linteo carpto, ſicco. Fonticulum tegumine plumbeo munire plenum aleae opus ex teſtimonio experientiae eſſe legimus.

CCLXX. Fonticuli *nuper* excitati *effectus externi* ſunt poſt inciſionem cutis dolorificam et cruentam, ſeu cruſtam inuſtam, inflammatio, tumor ac denique ſuppuratio; *interni* parum differunt ab iis, quos veſicatorium (CCLIII.) inducit.

CCLXXI. Vlceris (CCLXV - CCLXIX.) producti et rite ſe habentis *effectus externus praecipuus* eſt ſuppuratio adeoque jugis et moderata humoris purulenti euacuatio; *interni* autem ſunt modica irritatio et lymphae ſeriue ex partibus vicinis deriuatio; fortaſſe etiam pus alibi reſorptum in tale vlcus iterum deponitur. Fonticulum inde cauſtico excitatum (CCLXVII.) aut majori irritatione ſuſtentatum (CCLXIX.) quoad effectum deriuantem et euacuantem inde ab initio excitationis ei per inciſionem producto praeferendum eſſe per ſe patet.

CCLXXII. Difficilius in genere *ſuſtinetur ſuppuratio* fonticuli in ſubjectis macilentioribus. Fonticuli habituales ſenum *exareſcentes* ominantur mala, nec absque diſcrimine conſolidantur. Specialiora circa fonticulos ſuppurantes notanda poſthac ex theoria vlcerum vberius patebunt.

Setaceum.

CCLXXIII. Setaceum *eſt* vlcus ſinuoſum artificiale duplici orificio externo praeditum, productum et ſuſtentatum ſtimulo ſuppuratorio corporis peregrini idonei in canali vlcerario incluſi.

CCLXXIV. Ad ſetaceum ſuppuratorium alendum *idonea* ſunt *loca* ſubcutanea quaeque continentia panniculum adipoſum canalis vlcerarii capacem. Nucha prae reliqua ſuperficie corporis auctoritate conſuetudinis potius quam rationis ad hoc praeferri ſueuit.

CCLXXV.

CCLXXV. Setaceum commodiſſime *applicatur* ſequenti modo: cutis loci idonei ſelecti vna cum panniculo adipoſo ſubjecto eleuatur, quoad fieri poteſt, plicatur, tenditur fortiter digitis vel tenaculo, et interim ad radicem plicaturae pertunditur acu complanata in vno extremo lanceolata ancipiti, in altero obtuſa et perforata *e*): acus per mediam celluloſam ſubjectam directa educitur in latere oppoſito juxta alteram radicem cutis plicatae. Trajectum in acu ante puncturam linum molle, ex vtroque margine longitudinali quaſi plumarium, per extracta fila longitudinalia extrema factum, aut funiculus ex filis lineis, goſſypinis, bombycinis, ſeu ex radicibus thymelaeae, eſulae, hellebori nigri, mezeraei confectus. Linum hoc ſiue funiculus acui adfixus ſequitur acum penetrantem et in vulnere relinquitur. Defectu acus lanceolatae, acutae, idoneae, punctura inſtituitur ſcalpello largiori, qua facta mox abſque cutis laxatione acus obtuſa linum illud trahens per viam paratam trajicitur. In genere circa vtramque hanc puncturam notetur, vt nec directione profundiori partes corporis trans celluloſam cutaneam ſitas laedat, nec ſuperficialior juxta cutim cauſetur citam ſolutionem ipſius cutis a ſuppuratione inſequenti. Veteres ferro candente parabant viam ſetaceo cum ſpecie vtilitatis.

e) Heiſteri Inſtitut. Chirurg. Tab. XVIII. Fig. XII.

CCLXXVI. Parte lini vulnus replente per suppurationem vulneris, quae biduo plerumque contingere solet, soluta, linum posthac, pro gradu suppurationis semel vel bis indies, per vlcus lente trahitur ita, vt vlcus subeat noua pars lini pura et a sordibus libera, et infecta pure abscindatur. Pars noua lini committenda vlceri commode ante singulam ductionem obducitur vnguento digestiuo vel alio ad vlcus exasperandum idoneo. Trajecto per vlcus fere toto lino, aliud recens huic adfigendum.

CCLXXVII. Vlceris hujus, cum recens excitati, tum adulti *effectus* illis, qui ex fonticulo (CCLXXI.) fluunt, satis sunt similes; ob majorem tamen vlcerationis ambitum et valde dolorificam irritationem quotidie renouatam, istos gradu superant. Inde in subjectis debilioribus et sensibilioribus circumspecte cum setaceis semper agendum erit.

CCLXXVIII. In genere *notandum* vlcera artificialia minime corrigere crasin fluidorum vitiosam, eliciendo humores peccantes solos, sed simpliciter praestare effectus euacuatorios, deriuantes et excitantes, proficuos in variis morbis localibus partis cujusdam adfectae, in cujus vicinia proxima semper, quantum res concedit, excitanda sunt setacea. Specialiora de his haud secus ac speciebus setaceorum minime scopo suppuratorio, sed alio, in viis lacrymalibus, vlceribus sinuosis aliisque morbis adhi-

adhibendorum ex chirurgia vlcerum aliorumque morborum localium inferius exponenda patebunt.

Errhinum.

CCLXXIX. Errhinum ſ. ptarmicum *eſt* medicamentum externum, quod naribus attractum majorem pituitae copiam ex colatoriis membranae pituitariae prolicit.

CCLXXX. Ea, quae ad hanc euacuationem *diſponunt*, ſunt aqua tepida, vel lac, vel decocta emollientia (CXXII.), vel eorum vapor tepidus (CXLIV.) inſpiratione attracta, vel per infundibulum ad naſi cauum delata.

CCLXXXI. Errhini *materies* maxime deſumitur ex vegetabilibus aromaticis acribus in puluerem redactis, liquido idoneo extractis vel accenſis et in auras ſub ſpecie fumi ſparſis. Merentur attamen ſalia volatilia quoque adnumerari errhinis.

CCLXXXII. Errhina *vegetabilia* largiuntur herbae aromaticae, quales ſunt: majorana, ſaluia, ſerpillum, thimus, valeriana, flores lauendulae, anthos, liliorum conuallium, in ſubſtantia, vel infuſo propinatae, aut harum, vti etiam gummi reſinorum aromaticorum combuſtorum fumus. Errhina *fortiora* miniſtrant aſarum, nigella, nicotiana cet.; alia *fortiſſima:* elleborus albus, euphorbium.

CCLXXXIII.

CCLXXXIII. Praeter *effectum externum* euacuantem (CCLXXIX.) dictum saepe, sternutationem quoque inducere solet errhinum nares et sinus mucosos efficacius expurgantem.

CCLXXXIV. Effectus interni sunt neruorum nasalium irritatio, canalium muciferorum depletio, auctus humorum ad interna nasi adfluxus et a partibus vicinis deriuatio. Sternutatio corpus succutiendo non solum hos effectus auget, verum alias quoque excretiones adjuuat, genusque neruosum excitat.

CCLXXXV. Vnde facile perspicitur errhini *virtus euacuans, deriuans; excitans* in variis morbis, maxime capitis, eximia. Notandum attamen maxima cum circumspectione propinanda esse errhina fortiora, quo minus haec sequens irritatio violentior congestiones nimias aut phlogosin membranae pituitariae et inde natam diminutionem muci excernendi pariat.

Sialagogum externum.

CCLXXXVI. Sialagogum externum *est* medicamentum, quod masticatione vel alio modo in ore vel extus ad organa saliualia applicatum majorem saliuae ac muci excretionem per organa saliualia ciet.

CCLXXXVII. Copiosiorem hanc excretionem (CCLXXXVI.) *promouent,* quotquot faucibus et ori

ori interno detergendis inſeruiunt, quorſum pertinent collutiones oris et faucium, ſimplices, aut ope ſpongiae deterſiuae, nec non gargarismata, parata ex aqua calida aut decoctis emollientibus, quae tenacitatem muci diluunt, ſoluunt, clauſtra reſerant, ſaliuae ac muco liberiorem exitum parant.

CCLXXXVIII. Vegetabilia *acria aromatica maſticata*, effectus edunt, fructus promittunt, aemulos et analogos illis errhini non ſternutatorii. Vſus ſedulus *ſpongiae* ſtilo flexili oſſis ſepiae adfixae in *detergendis faucibus* eximie valet aduerſus affectus morboſos multos et varios, pituitoſos, locales capitis, oculorum, faucium, glandularum maxillarium, ſalivalium, ob euacuationem muci copioſiſſimam, quam cauſantur. Mercurius externe adplicatus vel infrictus ori interno, ſaliuationem movens ſialagogis externis adnumerari poteſt.

Suctio.

CCLXXXIX. Inter ſuctiones ſibi communiſſimum locum vindicat Lactiſugium, hoc *eſt* extractio artificialis lactis e mamma muliebri.

CCXC. Lac humanum commodiſſime e mamma trahitur ſuctione *alumni*, aut *adulti* ad hanc adſueti, attamen vegeti, ſani, nec foetore oris neque carie dentium moleſtati, ore probe ante ſuctionem eluto, minus commode ſuctione catelli. Extrahitur porro lac humanum *ventoſis* papillis mam-

mammarum adfixis, *inſtrumento* lactiſugo *e reſina elaſtica* parato, vel *vitro* idoneo munito ſtilo ad ſugendum commodo, aut denique complicatiori *antlia lactiſuga* Steinii, quorum omnium inſtrumentorum delectus, tractatio, fabrica et pretium verum ex dicendis ſuo loco inferius determinabuntur. Quemadmodum ipſae hae ſuctiones, haud ſecus ac illa euacuandi methodus, qua liquidum profunde in corpore latens embolo ſyringis exantlare licet, in chirurgia vulnerum vlcerumque docenda plene deſcribentur.

CCXCI. Lactiſugio hoc artificiali (CCXC.) *opus eſt*, quotiescunque lac muliebre vel propter denegatam lactationem infantis, vel propter depreſſam aut laeſam papillam, vel propter propriam ſpiſſitudinem e mammis profluere nequit. Namque ex lacte in mammis ſtagnante varia eaque grauiſſima mala, inflammatio, ſuppuratio, induratio, metaſtaſis aliaque vberius pertractanda oriri poſſunt.

C l y s m a.

CCXCII. Clysma ſ. enema *eſt* medicamentum fluidum inteſtinis ope ſiphonis ano immiſſi injiciendum.

CCXCIII. Quod quidem auxilii *genus* (CCXCII.) quoad *materiem*, *modum adminiſtrandi*, *effectus* et *vſum* multiplex eſt atque diuerſiſſimum. Dantur clysmata

a) eua-

a) *euacuantia,*
b) *relaxantia,*
c) *adſtringentia,*
d) *expandentia,*
e) *ſedantia,*
f) *refrigerantia,*
g) *excitantia,*
h) *nutrientia,*
i) *medicamentum* ori haud ingerendum *vehentia;*

Hoc loco eam praecipue clysmatum ſpeciem exponimus, quae ſcopo primas vias euacuandi adhibetur.

CCXCIV. Clysmati *materiam* idoneam largiuntur in genere varia fluida, aqua, lac, juſcula carnis, decocta reſoluentia, emollientia, ſtimulantia, adſtringentia, acetum, oleum, ſacharo, ſali, melli, ſaponi, aſſae foetidae, opio, ſquillae, cortici peruuiano, therebintinae, vitello oui aliisque nupta; fumus tabacinus, aër, quin ipſe aër fixus, euolutus. Horum omnium delectus, conuenientia, reiteratio ex indicationibus ſpecialibus pendent. Ad clysma euacuans plerumque aqua ſ. decoctum emolliens leniter ſtimulans, cum oleo, ſapone, melle ſ. laxantibus mixtum *adhibetur.*

CCXCV. *Inſtrumenta,* quibus ad materiam clysmatis ſelectam in inteſtina effundendam vtimur, ſunt:

a) *veſi-*

a) *vesica* diuersae magnitudinis vitulina, suilla s. bubula, superius et inferius aperta, ad vnum vesicae foramen firmatur diligentissime fistula vel tubus osseus vel ligneus haud nimis exilis, ita vt foramen exactissime claudat, nec juxta parietes suos externos guttam liquidi vesicae committendi transmittat. Quod si tubus epistomio instructus sit, hoc clauditur, antequam per foramen superius in vesica infunditur materia clysmatica: sin minus, mox supra insertionem tubi ligatur vesica, quo liquidum infundendum retineat pro desiderio chirurgi: vesica repleta clauditur foramen superius strictura arcta fili cannabini *f*).

b) *syringa* s. *siphone* capaci materiae ad enema desideratae, tubo et embolo idoneis ornata. Hujus ope longe promptius longeque fortius adeoque et longe altius liquidum in intestina projici posse per se patet. Sub vtriusque instrumenti vsu cauendum, vt ne quantitas aëris nimia vna cum liquido in intestinis injiciatur.

c) ad enema ex fumo tabacino intestinis injiciendum plurima instrumenta idonea inventa

f) Heisteri Institut. chirurg. Vol. II. Tab. XXXIV. Fig. XII.

venta ſunt atque conſtructa, quorum deſcripta *g*) commode adhibentur.

CCXCVI. Recepturus enema commodiſſime *locatur* horizontaliter in latere dextro cubans, ne pars coli a mole reliquorum inteſtinorum ſuperincumbentium comprimatur. Chirurgus tunc diductis natibus, fiſtulam inſtrumenti oleo illitam lente ac prouide per anum juxta tractum curuum oſſis ſacri, alte in inteſtinum rectum *promouet.* Introductio haec ſuccedit melior et tutior fiſtula craſſiori prae tenuiori, quae offendit facilior ad rugas inteſtinales, cryptas muciparas, et interdum forſan tumores haemorrhoidales internos: ſubducta furſum ex ano fiſtula, epiſtomium, vbi adeſt (CCXCV. a.) aperitur, vel injectum inferius vinculum ſoluitur et fluidum a compreſſa manibus veſica per fiſtulam in cauum inteſtini *exprimitur,* aut intropulſione emboli ſyringae aequabili in inteſtinum vi injicitur. Inſtrumento euacuato fiſtula lente et prouide retrahitur. Ope ſyringae tubo curuato inſtructae et ad hos vſus fabrefactae quisque ſibi ipſi ſat commode enema absque auxilio alieno injicere poteſt.

CCXCVII. Enemate rite injecto, qui illud recepit, jubetur in lecto quieſcere, donec medicamentum injectum exitum quaſi moliatur aut effectus ſucce-

g) Richters chirurg. Bibl. Vol. I. et IV.

ſuccedat. Clysmati medicato haud euacuanti aliud euacuans praemitti ſolet, quo euacuatione facta injectum medicatum diutius ab inteſtinis retineatur.

CCXCVIII. Gradus *caloris* enematis injiciendi in vniuerſum talis eſſe debet, vt veſica aut ſyringa impleta absque ſenſu caloris vel frigoris ingrato genae imponi queat, inteſtina enim tum a frigore tum maxime a calore grauiſſime affici poſſunt. Dantur tamen caſus, in quibus enemata frigida maxime in morbis inteſtini recti localibus a debilitate aut in morbis a ſtupore vniuerſali ſtipatis mira vi gaudent.

CCXCIX. Liquidi *copia* clysmate iniiciendi pro aetate aegroti ac indicatione variat; communiſſime ab vnciis duabus ad libram medicam vtitur: inteſtina retinent copiam minorem diutius majori, quare conuenit parciori fluido ad enemata medicata vti.

CCC. *Effectus* enematis injecti *externus* eſt faecum inteſtinalium variarumque materiarum ipſis admiſtarum excluſio.

CCCI. *Effectus internus* enematis injecti

a) *euacuatorii*, qua talis, triplex eſt, ſc.

aa) dilutio, emollitio materiae excrementitiae, deterſio inteſtini.

bb) incitatio virium per inteſtinum rectum expultricium.

cc) affluxus ſucci enterici largior.

b) *pro*

b) *pro diuersa indicatione* (CCXCIII.) *compositi.*

aa) viscerum abdominalium fotus, relaxatio, cet.

bb) humorum cum vi medicata resorpta impraegnatio.

cc) dilutio humorum.

dd) nutritio corporis.

ee) irritatio neruorum, aliique effectus ex materia enematis specialiter petendi.

ex quibus effectibus iterum egregia profluunt alia beneficia, nempe humorum reuulsio, deriuatio, orgasmi, spasmi, doloris cet. mitigatio et alia bene multa. Vnde elucescit summa hujus remedii contra plurimos alios morbos praestantia. Clysmata resoluentia, pluries quotidie repetita, in multis morbis chronicis abdominis, ab infarctu inprimis viscerum, satis diu continuata profuisse constat per experimenta nostro aeuo instituta: licet non inficiabitur, frequentissimum talem clysmatum vsum ob sequentem relaxationem ac debilitatem intestini recti ac sanguinis ad vicina vasa haemorrhoidalia confluxum nimium varias easque sat graues inferre posse noxas.

Suppositorium.

CCCII. Suppositorium *est* conulus medicatus variae magnitudinis, qui oleo illinitus ano immittitur. Ad duplicem *scopum* inseruit, nempe

a) *ad aluum ducendam*, praeparaturque tum e sapone, frustulo candelae sebaceae, melle

inspissato, sale s. aliis laxantibus commixto. Hoc in anum introductum lubricando vias ac vires expultrices excitando aluum laxat.

b) *in morbis intestini recti localibus*, suo loco exponendis, adhibetur ad alios fines aliterque compositum.

I n j e c t i o.

CCCIII. Injectio *est* medicamenti liquidi in caua *naturalia*, vias lacrymales, nasum, aures, os, vrethram, vaginam et anum, vel *praeternaturalia*, vulnera ac vlcera varia, prudens ac cauta immissio ope syringis aut alius instrumenti idonei facta.

CCCIV. Haec quoad materiam, effectus et vsus, multiplex est; attamen ad auxilia euacuantia pertinet, quatenus coagulum sanguinis, mucum, lac, pus aliaque, de quibus suo loco dicetur, educit. Ea injectionis ratio, qua medicamenta varia ad loca remotiora feruntur, suo loco pertractabitur.

CCCV. Humorum *copia* in genere spectatorum *defectu peccans* (CL.) curationem externam non admittit, nisi ea auxilia externa, quae robur solidorum augendo ad elaborationem chyli opitulantur, vti et nutrientia ac attenuantia non ingesta per os, sed sub forma balnei (CXXIII.), clysmatis (CCXCII.), injectionis (CCCIII.) cum corpore communicata huc trahere velimus.

ORDO II.

ORDO II.

Qualitas fluidorum vitiata.

CCCVI.

Humorum *qualitas* multiplici quidem modo laedi poteſt: vitia autem ex hoc nata omnia concernunt

a) *fluorem* humorum vitioſum atque adeo cohaerentiam partium humores conſtituentium praeternaturalem noxiam.

b) *acrimoniam* morboſam.

CCCVII. Particularum humores conſtituentium noxia *cohaerentia* admittit duas *ſpecies*, ſcilicet

a) *cohaerentiam excedentem*, vnde ſpiſſitudo, tenacitas humorum; et

b) *deficientem*, ex qua tenuitas, diſſolutio.

Vtrumque hoc vitium aut vniuerſos corporis humores, aut ſingularem, occupat, in corpus totum, aut partem ſingulam ejus, modo infeſtum.

CCCVIII. Humorum *acrimonia*, foecunda morborum complurium mixtorum mater, dicitur degenera-

neratio, qua humores pares fiunt soluendo cohaesionem solidorum continentium, inferendo dolores partibus sensilibus, ac sollicitando irritabiles contractione praeternaturali.

CCCIX. Quorum quidem *curatio* licet maxima ex parte remediis internis absoluitur, attamen subleuatur interdum eximie ab auxiliis chirurgicis variis, jam recensitis, aut in chirurgia morborum localium infra exponendis, quibus omnibus

a) succurritur solidis ad correctionem fluidorum contentorum moliendam.

b) aufertur copia humorum prauorum.

c) corrigentia humoribus male mixtis aut deprauatis admiscentur.

d) acrimoniae inquilinae humorum extrahuntur aut alibi deriuantur.

CCCX. Remediis chirurgicis, quibus et qualitas humorum vitiata et sanguinis defectus minui et auferri potest, omnino adnumeranda erit *chirurgia infusoria* et *transfusoria*. *Infusoriam* chirurgiam instituere dicuntur illi, qui per apertam venam medicamenta in ejus cauum ope siphonis, seu globi e resina elastica confecti tubo praediti, iniiciunt. *Transfusoriam* autem exercent illi, qui hominis seu animalis cujusdam sanguinem in alterius hominis venas, mediante tubo in vtriusque sub-

ſubjecti venam inducto *h*) transmittunt. Celebris olim haecce medendi ratio, cum ſtupiditatem, fatuitatem, delirium, melancholiam, febrem acutiſſimam, ipſam mortem induxerit, oblita fere, a nouiſſimis quibusdam denuo cum aliquali ſucceſſu inſtituta fuit; an cum ſecuritate adhiberi poſſit, vberiora forſan experimenta docebunt.

h) Heiſteri Inſtitut. Chirurg. Vol. I. Tab. XI.

PARS ALTERA.

MORBORVM LOCALIVM CHIRVRGIA.

CCCXI.

Morbi locales (XXIV.) in *fluidis* aeque ac *solidis* partibus corporis humani resident. Vitia autem humorum particularium localia, e caussis in corpore internis, nec aduentitiis, ast sponte enata indicant mutationem praeternaturalem (CXLVIII.) coëxistentem in organis humores hos elaborantibus vel continentibus, quemadmodum degeneratio localis a crasi naturali fluidorum notabilis quaeque effectus nociuos proximos in partes solidas vicinas mox edit. Morbi itaque locales in genere mixti sint genii necessum est, quare supersedemus scribere sigillatim de morbis localibus fluidorum, processuri ad enodandos eos morbos locales, plerumque mixtos, qui in partibus solidis sedem quam communissime figere solent, quorumque ideam generalem (XXXI.) ac diuisionem (XXXII.) supra enucleauimus.

CLASSIS I.
MORBI AB IRRITAMENTO.

CCCXII.

Stimulus morbôſus ſ. *irritamentum* in genere *audit* omne, quod in corpus humanum viuum agens ſenſationes aut turbas ſanitati nociuas in eodem excitare valet; eſtque hic ſtimulus morboſus

a) *mechanicus.*
b) *chemicus.*
c) *mentalis.*

CCCXIII. Multiplices aeque ac *diuerſiſſimi* obſeruantur *ſtimuli*, qui

a) *ſuperficiem corporis* humani externam *ſolam tangunt*, quales computentur variae violentiae ac acrimoniae externae.
b) *foras corpus* humanum *producti* intus idem feruntur, ex. gr. acria, venena ingeſta, infectiones morboſae.
c) *in ipſo corpore gignuntur* a digeſtione laeſa, diaeta praua, ſecretione aut excretione qualicumque vitiata, alteratione humorum poſt morbum praeuium, laboribus nimiis, regimine iniquo, mentis ipſius motu &c.

Qui quidem ſtimuli ſic enati irritatione ſua varias in corporis oeconomia cient turbas inferuntque noxas.

CCCXIV. Nulla ſenſatio moleſta ſequitur ſtimulum in corpus humanum viuum agentem, niſi *neruis* inſtructa ſit pars a ſtimulo affecta, atque adeo *ſenſibilitate* aut *irritabilitate* gaudeat. Quum vero doctrina de modo, quo nerui agunt in corpore humano, ad hunc vsque diem ſpiſſis inuoluitur nebulis, oppido liquet theoriam modi, quo ſtimulus in neruos agit ac ſymptomata inducit, multis adhuc laborare *difficultatibus* et ſolis experientiis quoad effectum inniti.

CCCXV. Notandum deinde, non omnes partes ſenſibiles et irritabiles corporis humani ab eodem ſtimulo agente eadem pati, nec eodem vbique gradu ab hoc excitari. Cor, vaſa ſanguifera, muſculi, oculi, aures, naſus, ventriculus, inteſtina, pulmones, veſica vrinaria ab eodem ſtimulo diuerſimode adficiuntur. Nec omnibus ſubjectis idem ſenſilitatis ac irritabilitatis gradus eſt.

CCCXVI. Omnes corporis adfectiones ab irritamento oriundae in quatuor praecipue *ordines* redigi poſſunt, qui ſinguli aut conjuncti in corpore occurrunt, ſuntque hi

a) *dolores.*
b) *ſpasmi.*
c) febres.
d) inflammationes.

ORDO I.

ORDO I.
Dolores.

CCCXVII.

Dolor *eſt* ingrata quaeuis perceptio excitata a ſtimulo in partem ſentientem corporis viui agente.

CCCXVIII. Quum omnes partes facultate ſentiendi praeditae hanc a ſolis neruis habeant, et omne inter mentem et corpus commercium per ſolos neruos fiat, ſequitur doloris cujusque *originem* in neruis affectis quaerendam eſſe.

CCCXIX. Porro, quoniam nulla pars ſentiens corporis viui a poſſibilitate doloris futuri excipi poteſt, gradus autem ſenſibilitatis neruorum multimodis differt in ſubjectis diuerſis, imo in eodem ſub conditionibus variis: quoniam ſtimulus perceptionem doloris ingratam creans multiplex eſſe poteſt et in ſe ac ſua natura aeque ac agendi modo diverſiſſimus, ipſiusque partis ſtimulum ſentientis fabrica et habitus, naturalis et praeternaturalis, modificationes admittunt multifarias: patet dolores ipſos magnam ſubire *differentiam*, aeſtimandam ab eorundem

a) *ſede,*
b) *vehementia,*

c) *dura-*

c) *duratione*, et

d) *indole*.

CCCXX. Quoad *sedem* spectatus dolor vel singulam quandam corporis partem, vel plures simul, occupat, nunc diffunditur latior, iterum intra angustam terminatur aream, vel haeret in vnica parte affecta *fixus*, vel sedes identidem mutat *vagus*.

CCCXXI. Ratione *vehementiae* dolor interdum ad cruciatus exsurgit intensissimos, intolerabiles, interdum pruritu simplici molestat: plerumque inter haec duo extrema comprehenduntur omnes vehementiae dolorum grauiorum haud secus ac leuiorum gradus.

CCCXXII. Quoad *durationem* vel diuturnus est dolor vel fugax, vel continuus vel remittens vel plane intermittens: vltimus vel statis vel incertis temporibus recurrit.

CCCXXIII. Maxime denique variat dolor *indole* nunc punctionis, scissionis, dilacerationis, rosionis, distensionis, pulsationis, vstionis, nunc pressionis, constrictionis, formicationis, algoris, stuporis, anxietatis, nauseae, sensum referens. Nec in sola parte a stimulo adfecta haeret semper dolor, sed ob mutuum partium consensum in remotas saepe partes, quid quod per totum corpus excurrit interdum, nulli parti parcens vitaeque maximas insidias struens.

CCCXXIV.

CCCXXIV. Doloris cujuscunque *principium* eſt ſtimulus qualiscunque (CCCXII.), multiplici modo neruum ita afficiens, vt ſpirituum vitalium tranſitus aut impediatur aut praeceps inordinatus fiat, hujusque affectionis cum ſenſorio communi communicatio.

CCCXXV. Quae talem ſtimulum (CCCXXIV.) efficiunt *cauſae*

a) vel manifeſta,
b) vel abſcondita magis vi agunt.

CCCXXVI. Cauſae *manifeſtae* ſunt variae violentiae externae, quae

a) prementes, conſtringentes anguſtant canaliculos nerueos, aut aliae diſtendentes eosdem.
b) aut peculiarem motum in iis producunt, vti diſſolutiones multiplices, acria varia ad corpus foras admota, corpora aliena, ignis, frigus et ipſa neruorum denudatio aërisque contactus.

CCCXXVII. Ad cauſas magis *abſconditas* ſtimuli referenda ſunt,

a) quaecumque partem dolentem plus juſto tendunt, expandunt, v. c. repletiones immodicae, auctus humorum impetus aduerſus aliquam partem, aut impeditus eorundem per hanc tranſitus, quippe quibus premuntur aut irritantur varie parietes

fibrae

fibrae neruosae, atque adeo canales nervosi ipsi.

b) quaecumque validiorem constrictionem partium vel earum aliqualem erosionem efficiunt, vti spasmus constringens, premens, humores acres siue ingesti siue in corpore nati (CCCXIII.), aut totam humorum massam inquinantes, aut in vicinia nerui cujusdam accumulati, aut in ipsa ejus vagina effusi.

CCCXXVIII. Ex allatis (CCCXXIV. CCCXXV.) patet dolorem raro esse morbum *idiopathicum*, id est a nulla alia adfectione pendentem, frequentissime autem *symptomaticum*, plurimorum morborum a dissolutione continui, ab impedito transitu, ex mutatione situs, atque a conformatione praeternaturali effectum et comitem.

CCCXXIX. Doloris *effectus* pro diuersa subjecti sensibilitate ac irritabilitate, varia ipsius sensationis ingratae sede, vehementia, duratione ac indole (CCCXIX.) et diuersa denique stimuli (CCCXII.) caussarumque hunc efficientium (CCCXXVI. CCCXXVII.) natura variat. Ex dolore vehementi, diuturno oriri possunt

a) *in loco dolenti ipso* sollicitatio vis vitalis, tensiones; tremores; spasmi; auctus humorum adfluxus, accumulatio; transitus impeditus, frigus; calor; inflammatio; insensilitas, torpor; gangraena; resolutio.

b) *men-*

b) *mentis* turbae variae, graues, inquietudo, anxietas, peruigilium, impotentia, priapismus, deſperatio.

c) *in locis ab affecto diſſitis* ob conſenſum naturalem partium, dolores, ſpasmi, vomitus, anorexia, macies, tabes, paralyſis, turbatio circuitus vniuerſalis humorum, languor motuum vitalium, unde iterum ſyncope, quin ipſa mors.

CCCXXX. Doloris *prognoſis* variat maxime pro ejus gradu, ſede, cauſa, indole et effectu (CCCXXIX). In vniuerſum dolor, quamuis nullis periculoſis ſymptomatibus comitatus (CCCXXIX.), nunquam flacci faciendus; vitae ac ſanitatis cuſtos, de praeſente noxa ac periculo mature monet, et ad medelam quaerendam compellit; pendet in genere a difficultate cauſae tollendae varia.

CCCXXXI. Doloris *curatio* chirurgica triplex concernit momentum: etenim hac

a) vel *cauſa* dolorem inducens *tollitur*,

b) vel etiam *neruus* adfectus *ſenſu priuatur*,

c) vel ipſa *ſenſatio mitigatur*.

CCCXXXII. Auxilia chirurgica *cauſam doloris tollentia* pro varia ejusdem natura ſunt varia. Irritatio mechanica a corpore alieno, hujus extractione per variam encheireſin ſuo loco exponendam tollitur: acria varia externe admota, lauatione par-

tis adfectae, seu injectione (CCCIV.) in eandem varia abluuntur, aut ab admixtis antidotis obtunduntur: acrimoniae internae (CCCXIII.) vel therapia interna auferuntur, vel remediis externis euacuantur, deriuantur, reuelluntur (CLIX.) vel externis antidotis debilitantur, mutantur.

CCCXXXIII. Neruus adfectus *sensu priuatur*

a) *praecisione,*

b) *disruptione,*

c) *cauterio.*

CCCXXXIV. Nerui *praecisio* in singulis casibus indicatur, vbicunque neruus ex parte solutus contusus, s. ignoto modo adfectus, non solum dolorem, sed alias quoque generis neruosi turbas excitat: Sic dolor nulli alii therapiae cedens, saepe fuit sublatus incisione sat profunda ipsius loci dolentis.

CCCXXXV. Rarior instituitur *nerui* irritati *disruptio*, quippe quae in sola dentis dolentis euulsione locum habere videtur.

CCCXXXVI. Ad *cauterium* denique quod attinet, hunc in finem (CCCXXXIII.) vtimur vario, nempe:

a) sic dicto *actuali*, cujusmodi est

aa) *ferrum candens* immediate parti dolenti immissum, vti in dentibus cariosis dolentibus fieri solet.

bb) *moxa*

bb) *moxa* ſiue lanugo parti dolenti, non inflammatae, impoſita et accenſa comburitur.

b) vel *potentiali,* ex. gr. lapide infernali, butyro antimonii aliisque corroſiuis.

CCCXXXVII. Doloris *mitigationem* chirurgia vario modo praeſtat

a) *neruos* denudatos conuenienti *tegmento muniendo* ac inde aëris vel alius corporis ſtimulantis acceſſum praepediendo, vti in vulneribus obtectis, dentis carioſi implemento, oculorum tegmento cet. fieri ſolet.

b) *irritantia,* quae prorſus auferri nequeunt, *debilitando* variis topicis, inuoluentibus, antidotis.

c) *tenſionem* partis adfectae *minuendo* emollientibus, relaxantibus, tepidis, (CXVI.) compreſſione, (LIX.) ſuſpenſione, vti teſticuli, mammae, herniae, tumoris majoris.

d) *humores* vel mole vel acrimonia noxios *detrahendo, deriuando, reuellendo,* ſanguinis miſſione, ſcarificatione, cucurbitis, veſicantibus aliisque vlceribus artificialibus.

e) *fortiori ſenſu alibi excitato* morboſum infringendo, veſicatorio, cauſtico, cauterio.

f) *peculiarem ſenſum in neruis* adfectis *inducendo,* frictione (LI.), frigida admota, (LXVIII.) electricitate, (LXXXV.) magnetiſmo (XCIX).

 g) *inſen-*

g) *insensilitatem transitoriam* in neruis *efficiendo* narcoticis, opio scilicet, hyoscyamo, belladonna, solano, croco. Hoc autem auxilii genus nunquam nisi cum summa cautela et post praeuiam sanguinis missionem euacuatoriam ac deriuatoriam adhibeatur, siquidem persaepe sub specie levaminis fallaci causam mali auget aut metastasin malo primitiuo ambiguam magis gignit.

CCCXXXVIII. Variae dolorum *species*, quales sunt arthritis, rheumatismus, ischias, podagra, cephalalgia, otalgia, odontalgia, dolor osteocopus aliique, a dictis (CCCXXVII.) remediis ad causam et genium morbi adornatis non raro minuuntur atque curantur. Quum vero dolores in vniuersum saepissime sint symptomatici seu aliorum morborum propagines, aut acrimoniae qualiscunque internae, aut spasmi, inflammationis, soluti continui, transitus impediti, mutati situs, vel conformationis praeternaturalis sequelae atque effectus: medela dolorum vbique tuta et sufficiens exigit necessario, vt therapia eorum adaptetur ad genium morborum primitiuorum, ex quibus originem duxerunt, atque adeo sub his tractetur. Speciminis loco mox dabimus diffusam talem Odontalgiae et Otalgiae, dolorum frequentissimorum, therapiam.

Odon-

O d o n t a l g i a.

CCCXXXIX. Odontalgia *eſt* dolor (CCCXVII.) quilibet tendens, pulſans, rodens, lancinans aliusue, continuus, remittens ſ. intermittens, dentes, gingiuas aut maxillas occupans.

CCCXL. Hujus *principium* eſt quiuis ſtimulus neruos dentis ipſius, ſiue perioſtii hunc circumueſtientis, aut neruos gingiuae vel maxillae dentem includentis ingrato modo afficiens.

CCCXLI. Cauſſae odontalgiae variae, totuplices hujus morbi *ſpecies* conſtituunt, quarum principales ſunt

a) odontalgia carioſa.
b) odontalgia catarrhalis.
c) odontalgia inflammatoria.
d) odontalgia purulenta.
e) odontalgia metaſtatica, ſeu a conſenſu.
f) odontalgia ſcorbutica.
g) odontalgia grauidarum.
h) odontalgia a dentitione.
i) odontalgia a violentia externa.
k) odontalgia a corporibus auſteris acidis admotis.

CCCXLII. Odontalgia *carioſa* omnium frequentiſſima noſcitur a carie vel *externa* corpus ſeu ceruicem, vel *interna* radices, cauum vel interiora dentis corrodente: haec aut ſenſus incurrit ma-

 niſeſta,

nifeſta, aut a mutatione inſolita coloris dentis, ejus ſenſilitate, fiſtula aut epuli in gingiua exorta, aliisque in cariei hiſtoria pertractandis, judicatur praeſens.

CCCXLIII. Odontalgiae *inflammatoriae* ſigna ſunt, characteres inflammatorii generales, ſtipati cum dolore dentium complurium, gingiuae atque maxillae, cum aut ſine carie, ſenſuque elongatorum dentium adſectorum. Inflammatio haec interdum in *abſceſſum* tranſit aut ad gingiuam: aut in alueolo aut in ipſo dentis cauo aut denique in ſinu maxillari, cujus diagnoſis ac prognoſis ſuo loco pertractandae.

CCCXLIV. Odontalgia *catarrhalis* dentes aut integros aut carioſos inuadit, plerumque a frigore in corpus calens admiſſo: hic dolor, occupans dentes complures, gingiuam et totam interdum maxillam ſimul, ſolet a genae tumore mitigari, jungiturque non raro cum aliis ſymptomatibus catarrhalibus, coryza, tuſſi, ſternutatione, angina.

CCCXLV. Odontalgia *metaſtatica* aegrotos arthritide vel alio morbo laborantes inuadit, vbi morbus ſede ſua primaria, conſueta, relicta dentes petit: morbo primitiuo recurrente haec ſponte euaneſcit. Odontalgia *a conſenſu* interdum a ſaburra primarum viarum ac vermibus exoritur; vti quoque grauiſſimi doloris cauſſa in ſimplici debilitate ac irritabilitate interdum quaerenda erit, vti in hyſtericis.

CCCXLVI.

CCCXLVI. Interdum *grauidis* ac nutricibus accedit vehementiſſimus dentis integri aut carioſi dolor, febre, anorexia, ſpasmis aliisque (CCCXXIX.) dictis grauiſſimi doloris ſymptomatibus ſtipatus, plerumque, niſi ſanguinis miſſione larga, laxantibus et opio coerceri poſſit, ſola dentis dolentis euulſione compeſcendus.

CCCXLVII. Odontalgia dignoſcitur *ſcorbutica* a ſenſu ingrato dentium, gingiuarum, maxillae, cum tumore gingiuae atro rubrae, fungoſae et putridae ad attactum leniorem mox cruentatae, foetore oris, dentibus vacillis, eorumque ceruicibus ab obtegenda gingiua denudatis, nec non veri ſcorbuti ſignis.

CCCXLVIII. Odontalgia *a dentitione infantulis*, inde a quartum menſem emetitis ad ſuperatos annum vsque frequens, dignoſcitur a gingiuis tumidis, dolentibus, complanatis, cum ardore oris, ſiti, febre, faciei rubore, vomitu, diarrhoea, ſpasmo, conuulſionibus: demum poſt menſem integrum a ſedatis hisce turbis interdum ſenſim creſcunt et protuberant dentes. Interdum quoque dentitio dentis ſapientiae in *adultis* dolorem atrociſſimum diu durantem ac ſymptomata neruoſa inducere poteſt, quibus dentis eruptio aut gingiuae inciſio congrua finem imponit.

CCCXLIX. Odontalgia *a violentia externa*, cauſſa praegreſſa, dentis ſolutione mechanica, fra-

ctura, fissura s. laesione qualicunque, corpore alieno inter dentium interstitia vel in cauum dentis cariosi intruso facile distinguitur.

CCCL. Odontalgia *haemodia* s. stupor dentium noscitur molesto ac singulari dentium sensu, qui a corporibus austeris, acerbis, acidis dentibus admotis, ab auditis sonis stridulis raucis, nec non adfrictu dentium cum corporibus duris sabulosis inducitur, vt plurimum fugax est ac cessante causa breui cessat.

CCCLI. Ex dictis patet (CCCXLI.) odontalgiam esse genii *diuersissimi* rarissime vere idiopathicam, saepissime cariei, rheumatismi, inflammationis, suppurationis, metastaseos, scorbuti, deprauatorumue quocunque modo humorum, nimiae neruorum sensilitatis, cet. *comitem* aut *effectum*: omnis itaque odontalgiae medela minime sola dentis euulsione dextere peracta absoluitur, sed dictorum morborum therapiae suo loco exponendae potius innititur.

CCCLII. Generalis odontalgiae therapia includit

a) prophylaxin.

b) sensibilitatem nerui adfecti infringendam, tollendam.

c) humorum deriuationem, reuulsionem.

d) excitationem sensationis oppositae in neruis affectis.

e) causae laedentis ablationem.

CCCLIII.

CCCLIII. Prophylaxis odontalgiae requirit

a) *os* tempore matutino atque poſt paſtum ex aqua frigida ſedulo eluere, nec non lauationes frigidas frequentes genarum et pone aures.

b) dentium *munditiem* absque nimia frictione remediis acidis adſtringentibus dentium ſubſtantiae vitreae nocitura, ſeruandam.

c) *tartari,* ſi adfuerit, prudentem inſtrumentis idoneis *ablationem.*

d) dentis carioſi auro ſ. ſtanno laminato *implementum.*

e) *viciſſitudines frigoris atque caloris* ſubitas, alternas, ſolicite vitandas, frigusque ac humiditatem, maxime pedum, ſummo ſtudio euitanda.

CCCLIV. Neruus in odontalgia adfectus *ſenſu priuari* poteſt

a) *liquoribus ſpirituoſis*, rectificatis, aromaticis oleis aethereis, camphora, opio, acidis mineralibus, cauſticis, ope lanuginis his impraegnatae, aut ſub forma maſſae tractabilis in dentem carioſum demiſſis: cauſtica heic jure omnino vitanda ob corroſionem dentis majorem horum vſum ſecuturam.

b) *cauterio actuali*, ope ſc. fili candentis vel alius inſtrumenti idonei *i*), ambitu cario-

i) Heiſteri Inſtitut. Chirurg. Tab. XX. Fig. XX-XXI.

ſo in anteceſſum ablato, in dentis cauum immiſſi, quo neruus adfectus, ſi attingitur atque aduritur, certe ſenſu priuatur, ſin minus, dolor interdum immaniter augetur.

c) nerui denique adfecti *diſruptione*, praeſtanda aut *euulſione* dentis, aut ejus eleuatione ſ. *luxatione* aliquali: mox ab hac facta in ſitum naturalem repoſitus dens, firmatur quidem, ſenſus autem nerui diſrupti nunquam redit.

CCCLV. Humorum *deriuatio* ac *reuulſio* in odontalgia praeſtatur *venaeſectione* euacuante reuellente (CLXIII.); *hirudinibus* (CCXLI.) ad tempora, infra aures, praecipue vero ad gingiuam applicatis, quae vltima medendi ratio in plurimis odontalgiis mire conducit; veſicatoriis pone aures aut ad nucham, nec non radice armoraciae recenti, raſa ad brachia admotis; (CCXLVIII.) pediluuiis; maniluuiis; (CXXXII.) epiſpaſticis (CCLXII.); cataplasmate emolliente anodino (CXXIV.) ad genam applicato.

CCCLVI. Alienus ſenſus in neruis dentis adfecti excitatur ab electricitate juxta methodum (XC.) dictam inſtituta; ab acidis mineralibus concentratis, dulcificatis ſpiritu vini rectificato triplo tanto, illinitis prudenter loco dolenti; (haec fere momento citius in pleriſque odontalgiae grauioris ſpeciebus,

bus, praeter cariofam folam (CCCXLII.), mire faepius dolores extemplo fopiunt:) ab épithemate frigido repetito, atque magnetismo (C.) expofito.

CCCLVII. Cauffa laedens in odontalgia denique aufertur therapia interna humorum dyfcrafiae appropriata, refrigerante, diaphoretica, inflammationi, rheumatismo, arthritidi, fcorbuto, fyphilidi opitulante; ablatione corporis alieni irritantis; caufarum nociuarum remotione prudenti, jufta.

CCCLVIII. Ex dictis remediis (CCCLII-CCCLVII.) in cafu obuio feligat chirurgus commoda cuique fpeciei odontalgiae ejusque cauffae. De fingulis hisce autem infra in explicatione morborum localium vberiori fufius dicetur.

O t a l g i a.

CCCLIX. Otalgia *eft* dolor (CCCXVII.) notabilis vnius vel vtriusque auris vrens, tendens, pungens, terebrans, ardens, pulfans, rodens, vel fufurrus, tinnitus, bombus, fonitus ab irritatione qualicunque neruorum auris inductus.

CCCLX. Ratione *loci* ac fedis morbi dolor vel aurem externam ejusque ambitum, meatum auditoriuum externum, malas et tempora occupat, vel internas auris partes, cauitatem tympani, labyrinthum, aut ipfum neruum acufticum, ejusue inuolucra occupat et diuerfimode afficit.

CCCLXI. Otalgiae *caussae* diuersae varias hujus morbi species constituunt. Datur inde

a) otalgia inflammatoria

b) catarrhalis

c) purulenta

d) metastatica

e) a corporibus alienis intrusis.

CCCLXII. Otalgia *inflammatoria externas* partes occupans noscitur a signis inflammationis externae, calore sc. tumore, rubore ad auriculam et genas diffusis, cum meatus auditorio relatiuo coarctatione, ac inde exorta difficultate auditus. In *internis* organi auditus partibus residens phlogosis stipatur a febre acutissima, dolore interno intensissimo, auditu acutissimo permolesto, sonorum intolerantia, peruigilio, delirio interdum furibundo, conuulsionibus, syncope, extremorum frigore, imo ipsa interdum morte terminatur.

CCCLXIII. Otalgia *catarrhalis* noscitur e causa praegressa, suscepto nempe refrigerio capitis praecipue aut pedum aestuantium: stipatur in genere symptomatibus longe mitioribus, sc. tumore leui in vicinia auris, coryza, odontalgia, tussi: nec raro jungitur tumori catarrhali faucium, glandularum vicinarum.

CCCLXIV. Inflammatio in suppurationem abiens interdum abscessum format, qui a metastasi qualicunque quoque oriri potest

a) aut

a) aut externum ſuperficialem propriis ſignis dicendis diſtinguendum, dolorem tollentem et febrem, ſi pus ab abſceſſu inciſo aut rupto ſub forma otirrhoeae purulentae effluxerit.

b) aut *internum profundiorem* in cauo tympani, ex quo pus aut per tympanum eroſum aut per tubam euſtachianam feliciori euentu prorumpit.

c) aut *profundiſſimum* in labyrintho, quo oſſa carie exeduntur et pus aut in tympani cauum aut thecam cranii effunditur: eroſio vltima plerumque morte terminari ſolet.

CCCLXV. Otalgia *carioſa* a carie oſſis temporum aut ob conſenſum a dente carioſo oriri poteſt ſignis cariei propriis dignoſcenda.

CCCLXVI. Otalgia, quae *a corpore alieno*, a cerumine nimis acri, indurato, aqua, ſanguine, pure retento, corporibus heterogeneis, globulo, piſo, nucleo, lana, cet. vermibus, inſectis exoritur, ſenſualibus ſignis dijudicanda; conſimiliter obſtructio ſiue compreſſio tubae Euſtachii poteſt largiri cauſſam otalgiae ex retento et in cauo tympani incluſo liquido acriori oriturae.

CCCLXVII. Ex allatis patet otalgiam haud ſecus ac odontalgiam interdum quidem eſſe *idiopathicam*, ſaepiſſime vero *ſymptomaticam*, atque eatenus

nus ſubigi a therapia morborum primitiuorum, quibus ſuos debet natales.

CCCLXVIII. Otalgiae *prognoſis* in genere differt pro

a) *ſede* morbi

b) ejus *indole* et *vehementia*

c) *difficultate varia,* qua premitur *ſublatio cauſae* praeſentis.

In vniuerſum quoad prognoſin ſequentia veniunt notanda:

Iuniores ab otalgia afficiuntur grauius, quam aetate prouectiores, periculoſiusque decumbunt. Inflammatoria interna, truncum nerui acuſtici afficiens ac purulenta, pus in caluariam effundens, intra paucos dies necare poteſt. Inflammationis reſolutio, febris ac doloris remiſſione indicata, puris ab abſceſſu rupto tempeſtiuus effluxus ominantur plerumque meliora et ſanationem. Suppuratio in interna aure nata, rupta, et per meatum auditorium effluens, ab omni carie immunis, praeſtat benignitate abſceſſum, qui in vicinia auris externae prorumpit. Poſt otalgiam grauem plerumque aliqualis auditus difficultas remanet, eaque tanto certior poſt otalgiam ſuppuratione judicatam.

CCCLXIX. Otalgiae *therapia*, juxta varias ejusdem cauſſas ordinanda, exigit, vt cito et ſtrenue occurratur inflammationi, pus collectum eliciatur

tur emollientibus (CXXIV. CXLVII.), incifione, injectione tempeftiuis; corpora aliena extrahantur; humores deriuentur, reuellantur; fenfibilitas neruorum infringatur remediis internis et externis congruis, partim dictis ad expofitionem doloris (CCCXXXVII.) ac odontalgiae (CCCLIII-CCCLVIII.) noftram, partim infra dicendis fufius fub doctrina chirurgica morborum ab inflammatione, folutione continui, ac impedito tranfitu oriturorum. Idem de reliquis fpeciebus dolorum enumeratis (CCCXXXVIII.) valet, quare his jam miffis ad fpasmi defcriptionem tranfimus.

ORDO II.

ORDO II.
Spasmus.

CCCLXX.

Spasmus in genere *est* praeternaturalis quaeque diſtributio ſpirituum vitalium ad partes ex naturae inſtituto horum capaces. Quum vero talis diſtributionis inordinatae effectus, niſi ſemper proximi, attamen maxime manifeſti, plerumque in partibus vera vi motrice donatis cernuntur, conuenit inter autores medicos, vt loco definiendi, ſpasmum ab ejus effectu vulgatiori proximo ſimpliciter deſcribant, dicentes ſpasmum *eſſe* actionem praeternaturalem partis vera vi motrice praeditae.

CCCLXXI. Quum nulla pars corporis humani vim motricem veram, irritabilem puta, a ſimplici contractilitate elatereue diſtinctam poſſideat, absque vt fibris muſcularibus inſtructa ſit eadem, liquet fibras muſculares, qua tales, eſſe *ſubjecta* ſpasmi (CCCLXX.) praecipua, quanquam et reliquas, quarum ſtructura muſcularis haud demonſtrata eſt, etiam ſpasmo affici poſſe experientia multiplex confirmat.

CCCLXXII. Tam arctus autem conſenſus intercedit ſyſtema motorium inter et ſenſitiuum, raraque

que adeo occurrunt exempla ſpasmorum fibrae irritabilis, quos non praecedit euidens aliqua ſyſtematis ſenſitiui impreſſio, ſiue mutatio, vt ſua ſponte conſtet, originem ſpasmi eſſe omnino *referendam ad genus neruoſum* proxime atque fibram muſcularem: quare dolor (CCCLXII.) ſimplicior eſt morbus ſpasmo.

CCCLXXIII. Quum vero non lacertoſis ſolis motus organis, verum innumeris etiam aliis partibus, quas alterne contrahi et relaxari poſſe oportebat, fibras muſculares largitus ſit creator: quum porro ipſius vis motricis ſeu irritabilitatis gradus, in ſingulis hominibus pro diuerſa aetate, ſexu, ſenſilitate, vitae genere, ceteris, multopere variet, nec ipſius non fibrae muſcularis irritabilis ſtructura et aliae dotes diuerſiſſimae inueniantur: denique quum nihil magis differat ſtimulis ipſis motūs ſpaſticos cientibus: patet abſolutum ſpasmorum prae illo dolorum, imperium et *diuerſitas* ſumma reſpectiue ad

a) *ſedem*,
b) *durationem*,
c) *gradum* et
d) *indolem*.

CCCLXXIV. Quoad *ſedem* morbi, ſpasmus
a) nunc in irritato loco ſubſiſtit, nunc in remotiores quoque partes excurrit.
b) nunc organa motoria arbitrio voluntatis paritura, iterum functionibus naturalibus dica-

dicata, occupat, denique ad vitalia ipsa migrat.

c) modo in pauculis cujuspiam partis micat fibris, modo in totos saeuit lacertos, modo totum fere systema musculosum inuadit.

d) neque semper in prima sede manet; sed per alias saepe et alias vagatur, velocitate interdum aemulus fulmine.

CCCLXXV. In *duratione* spasmi multiplex cernitur diuersitas: occurrit spasmus fugax, manens, acutus, chronicus, quin imo habitualis S. Viti nomine insignitus; datur continuus, remittens, intermittens, periodicus, erraticus.

CCCLXXVI. Varios *gradus* admittit spasmus:

a) mox leuissimo tremore siue palpitatione ludit;

b) iterum corpus totum contractionibus horridis violentis, funestis conuellit: mox ab hoc trunci ad instar lignei inflexile euadit corpus totum, iterum in rigorem extenditur ossifragum.

c) denique potest in quocunque gradu inter hos duos extremos (a. b.) medio subsistere.

CCCLXXVII. Ratione *indolis* denique duplex quidem at maxime diuersum notatur spasmi genus; scilicet

a) vio-

a) violenta illa contractio vel permanet ipsam partem adfectam immobilem reddens, in quo casu spasmus *tonicus* dici solet;

b) vel mox cessat spasmus et iterum iterumque recurrit partem alterno motu succutiens, qui tunc clonicus, conuulsiuus s. agitatorius salutari consueuit.

Vterque adfectus partes easdem occupat, similes caussas et differentias agnoscit; haud raro aut mixtus est, aut vnus in alterum transit, ac saepissime eandem medelam poscit.

CCCLXXVIII. Spasmi *principium* constituere videtur impetus spirituum vim irritabilem excitantium (CCCLXX.) intempestiuus vel iusto fortior versus certam partem determinatus: effectus hujus respondebit quoque gradui intensitatis vis insitae fibrae muscularis et sensibilitatis neruosae ob mutuum vtriusque consensum: ipsum autem impetum a perceptione in sensorio communi vel immediate vel mediante neruo excitata, determinari plerumque haud improbabile est.

CCCLXXIX. Talem perceptionem inducentes *caussae* sunt impressiones variae s. irritamenta, quae

a) vel in varias corporis partes agunt siue externe admota, siue intus delata, siue in ipso corpore prognata fuerint.

b) vel mere mentales.

CCCLXXX. Ad impressiones *corporis partibus* attribuendas pertinent

a) quidquid premendo, distendendo, imperfecte soluendo, aut alia demum ratione neruum, ganglion, encephalum, medullam spinalem, musculos, tendines, membranas stimulat, vti omnis dolor acerbus in parte inprimis neruosa excitatus (CCCXXI.), irritamenta varia ab humoribus acribus, putrescentibus, extravasatis; aëre humido, calido, infecto; tumoribus variis; vasis et receptaculis liquido turgidis; corporibus alienis; contusionibus; disruptionibus; ac vulneribus capitis, faciei; ligatura; fracturis; luxationibus; maxime neruos jugo stimulo sollicitantibus; flatibus; muco tenaci; vermibus in primis viis; alimentis indole aut copia peccantibus; venenis; causticis; euacuationibus solitis suppressis, cet.

b) quidquid insignem *spirituum* vitalium jacturam, maxime subitam, non satis cito reparabilem, parit, cujusmodi sunt haemorrhagiae profusae, venus immodica vel alia quaeuis vehementer debilitantia.

CCCLXXXI. Impressiones *mentales* adscribantur animo in certas ideas nimis et diu intento, vel ad alias referantur mentis affectiones: omnes autem,

tem, aeque ac corporeae, videntur ſtimulare ſenſorium commune aut vitales ſpiritus exhaurire.

CCCLXXXII. Ex dictis (CCCLXXX. CCCLXXXI.) patet ſpasmum, non ſecus ac dolorem, vel eſſe

a) *idiopathicum*, vel
b) *ſymptomaticum*, vel denique
c) *ſympathicum.*

CCCLXXXIII. Liquet etiam, quomodo ſpasmus *differat ab* aliis *contracturis* morboſis absque vllo praeuio augmento irritabilitatis ſiue ſenſationis, ortis ex ſimplici muſculorum antagoniſtarum inertia poſt quietem nimiam, compreſſionem, ſitum mutatum, iniquum, cet.

CCCLXXXIV. Spasmorum *effectus* variant pro ſede, duratione, gradu, indole et cauſſa horum, atque conſtitutione ſubjecti diuerſis. Interdum quidem ſunt leues fugacesque adeo, vt corpus vix injuria afficiant, quid? quod interdum egregie juuent, inimicum eliminando, vnde ſaluberrimis naturae auxiliis ad morbos auertendos fugandosque merito tales adnumerantur ſpasmi: plerumque attamen multimodas inducunt noxas, turbant maxime circuitum ſanguinis, humorumque ſeet excretiones, pariunt febres, inflammationes, obſtructiones, fluxus, ſenſus motusque debilitant, deprauant, exſtinguunt omnino vel ex parte.

CCCLXXXV. Spasmi *prognosis* pro ejus sede, duratione ac indole variat, atque a difficultate tollendae caussae pendet. Nullus in vniuersum notabilis spasmus omni periculo caret; locales tamen minus graues vniuersalibus: pericula minora ominantur spasmi organa motus voluntarii occupantes, grauiora in partibus penitioribus, dicatis actionibus naturalibus, residentes; grauissima in partes vitales ipsas saeuientes: hi insignes semper vitae insidias struunt. Spasmi idiopathici in vniuersum grauiores symptomaticis; qui tamen, vbi non ablata caussa persistunt, diu aut saepius recurrunt, denique totum systema musculosum in consensum trahere possunt. Subjecta debilia, valde sensilia ac irritabilia, seminium spasmi alunt, et ex leuiori caussa afficiuntur spasmo grauiori: spasmi grauissimi a violentia quauis externa inducti, duram amputandi necessitatem interdum accerserunt.

CCCLXXXVI. Chirurgica spasmi *curatio* in vniuersum versatur circa

a) causas morbi auferendas vel frangendas;

b) neruorum sensibilitatem ac musculorum irritabilitatem minuendas;

imitatur adeoque stabilitam superius pro irritamento doloris tollendo (CCCXXXVII.).

CCCLXXXVII. Spasmi *caussa remouetur* seu *infringitur*

a) *cor-*

a) *corpus alienum* fluidum f. solidum, irritans, auferendo, trepanatione, incisione, injectione, extractione varia.

b) *neruum incisum* seu *adfectum* transscindendo, seu ope caustici destruendo, aut sensationem nerui infringendo per superinfusa balsama natiua, vel olea aetherea.

c) *vulnus* parti cuidam neruosae inflictum *ampliando*.

d) *venena* et *acria varia*, lauatione, injectione, inuoluentibus, antidotis, cucurbitis, vesicantibus, emeticis, laxantibus, *auferendo*, *debilitando*, diluendo, obtundendo, corrigendo.

e) destruendo *eliminandoque vermes* anthelminticis et purgantibus aluum.

f) *inopiam* boni *sanguinis* reparando diaeta blanda, nutrienti, idonea.

g) *musculum* spasmo chronico *adfectum transscindendo*.

quorum quidem omnium adminiculorum, selectus justior determinabitur infra ex pertractatione aliorum morborum.

CCCLXXXVIII. Sensibilitas neruorum et *irritabilitas* musculorum *minuuntur* sequentibus:

a) *opio*, antispasmodico omnium efficacissimo, modo aduersus affectus spasticos hoc intrepide vtatur in dosi sufficiente, siue solita majori, maxime, dum experientia re-

petita confirmat aegrotos, spasmo correptos, posse insontes ferre dosin opii largiorem: ceterum potest opium hoc in casu interne dari, et etiam cum fructu ope clysmatis injici, sub specie frictionis, cataplasmatis, emplastri ad partem adfectam admoueri aut denudatae carni imponi: oportet autem persistere in vsu opii non interrupto, per doses pro re nata majores vel minores, ad plenariam vsque morbi spastici sanationem.

b) aliis remediis sic dictis *antispasmodicis*, ad quae numerantur camphora, moschus, assa foetida, castoreum; stramonium, dulcamara, aconitum, aliaue *narcotica*, nec non omnia medicamenta *oleoso-volatilia*: haec malum saepe quidem leuant et nimium impetum quodammodo frangunt, raro vero sanationem efficiunt.

c) *sanguinis missiones* in omnibus affectibus spasmodicis, in quibus orgasmus, pulsus, et habitus corporis indicant plethoram praesentem, non differendae sunt: repetitae autem saepius eaedem, dant suspicionem noxae futurae, tanto quidem majorem, quum sanguis in adfectibus spasmodicis, tetano praecipue, rarissime crusta inflammatoria obtectus, sed potius dissolutus inueniatur.

d) *bal-*

d) *balnea tepida*, ſemicupia, pediluuia, maniluuia, vbi ſpasmus a refrigerio ac transpiratione ſuppreſſa exortus, pulſus tenſus, durus, cutis ſicca eſt, optimum effectum praeſtitiſſe compertum eſt.

e) *balneum frigidum* in nonnullis ſpasmis intermittentibus, remittentibus, habitualibus, chorea S. Viti, a debilitate ac nervorum ſenſilitate exortis, eximium vſum praeſtat, praecipue vbi immediate poſt balneum ſimul frictionibus vtimur.

f) *veſicatoria* non niſi poſt praemiſſa euacuantia, et ſemper caute adhibeantur contra ſpasmum, quippe quae plus vice ſimplici morbum exacerbaſſe viſa ſunt atque comperta.

g) *frictiones vnguinoſae* heic vtilitatem ſpondent, frictioni ſimplici ſoli debitam, nec aliam; ſed cum oleo camphorato opio mixto, oleo terebinthinae vel oleo lateritio inſtitutae, majorem.

h) frictiones mercuriales, tempeſtiue et manu ſatis larga adhibitae, obſtiterunt incremento ſpasmi vniuerſalis, imo praeſentem ſedarunt, modo mox ſub initio morbi adminiſtratae ad citam ſaliuationem vsque ſtrenue: morbo altius irradicato tollendo impares easdem declarat experientia repetita.

i) *electricitas* rite et caute (LXXXV.) adhibita, in variis spasmis quam tonicis tam clonicis profuit; imo ad similes scopos *magnetismo* cum quadam vtilitatis specie vsos esse, legimus.

k) spasmus tonicus particularis solet cedere *extensioni* cautae, lentae, jugae musculi contracti, relaxantibus remediis externis (CXVI.) simul tractati, nec non repetito nisui contractiuo antagonistae, excitati stimulantibus mitioribus.

l) *inuolutiones* denique totius membri affecti (LXV.), juxta artis regulas institutae, in variis spasmis localibus magnam praestiterunt efficaciam.

CCCLXXXIX. In vniuersum spasmi, qui musculos motui voluntario dicatos, artus atque organa inuadunt, maxime remediis chirurgicis debellantur: ex omnibus autem his spasmis tetanum, epilepsiam, strabismum ac contracturas, nec plures, exponere sigillatim iudicamus nostro scopo satis congruum.

Tetanus.

CCCXC. Tetanus *dicitur* spasmi tonici generalis (CCCLXXVII.) species, quae rigiditatem dolorificam acutam corporis totius inducit.

CCCXCI.

CCCXCI. Variae dantur hujus morbi *differentiae:*

a) aut corpus flecti neſcium recta directione rigeſcit.

b) aut ad poſteriora curuatur.

c) aut, quód rarius accidit, ad anteriora.

d) vel lateraliter inflectitur.

quae differentiae ſolummodo a gradu morbi ac diverſa muſculorum adfectione pendent, genio morbido ac therapia circiter iisdem.

CCCXCII. Nec ſpasmi partiales tetanum frequentiſſime concomitantes; ſpasmus maxillae interioris *trismus* dictus, *riſus ſardonicus* ſ. ſpasmus muſculorum faciei, *ſpasmus cynicus* ſ. lateralis oris diſtorſio quoad indolem de tetano recedunt, nec ſpecialem pertractationem requirunt,

CCCXCIII. Cauſae internae et externae tetanum inducentes ſunt omnia (CCCLXXIX-CCCLXXXI.) dicta, quibus coelum calidum, humidum, ſub quo tetanus longe frequentior occurrit, ac refrigerium ad corpus aeſtuans admisſum, adnumerari meretur. Aetas virilis maxime tetano obnoxia eſt, ac viri longe frequentius quam foeminae in hunc morbum incidunt, imo nec parcet infantulis tenellis.

CCCXCIV. Siue a cauſſa interna ſaepe abſcondita ſiue poſt laeſionem qualemcunque exter-

nam maxime partium neruosarum, interjectis interdum compluribus a laesione facta diebus, imo jam sanato vulnere exsurgit tetanus, qui a remediis conuenientibus sub primo accessus praeludio, non satis tempestiue victus, solet regulariter satis atque constanter percurrere stadia sequentia:

a) exorditur plerumque a dolore aliquali musculorum nuchae et difficiliori mobilitate capitis: accedit sensus ingratus ad radicem linguae et faucis, deglutitionem turbans, cum apyrexia plenaria, pulsu naturali vultuque quasi subridente.

b) surgit paulo post dolor punctorius a scrobiculo cordis ad dorsum penetrans: hunc sequuntur pede presso retrotractio capitis violenta, trismus diductioni maxillae omni obstans, nec non retrotractio dorsi et lumborum aliqualis.

c) iterum spasmus conuellit musculos flexores capitis, trunci, extremitatum, omnes, atque adeo stipitis ad instar lignei rigescit corpus totum: soli manuum digiti flexiles interdum sub tali rigiditate vniuersali manent, quemadmodum musculi linguae plerumque non contrahuntur, sed ipsa extra os protruditur violenter: facies pro exacerbatione diuersa mox pallet, iterum rubore suffunditur virgineo: deglutitio premitur difficultate summa: respiratio angusta

ſta eſt, pulſus celer, paruus: ſenſus interni et externi vigent integri: venter appetit digeritque bene: excretiones perſiſtunt invariatae, ſanae.

b) denique totum ſyſtema muſculoſum non motui voluntario ſoli, ſed vitali etiam et naturali dicatum videtur trahi in conſenſum dirum, anguſtus trahitur ſpiritus, pulſus arteriarum parui tremunt, clauduntur alvus atque veſica, corpus ſudat frigide, corrugatur frons, luſcitant oculi immobiles fixi, diducuntur nares, genae et os vario vellicantur modo, vultus ad adſpectum horridus, tandem agmen malorum claudit inſultus conuulſiuus, grauiſſimus, letalis.

CCCXCV. Tetanus non *aequa* ſaeuit *vehementia* vbique: interdum inducias pangit temporarias, relaxatis ſub remiſſione dolorum muſculis: exacerbatur autem a quouis niſu voluntario muſculari aut alio motu.

CCCXCVI. Tetani *prognoſis* in vniuerſum valde ambigua; ſibi ipſi relictus ſemper letalis eſt. Cito (CCCXCIV.) dicta ſtadia percurrens ſ. increſcens ante quartam diem necare ſolet, his praeterlapſis ſub therapia (CCCLXXXVIII.) dicta minores vitae inſidias ſtruit; ſaepe tamen aucta vi recrudeſcit. Infantuli, ante nonum diem tetano et triſmo adfecti, vix vnquam euadunt. Tetanus nun-

nunquam vna aut critica quadam euacuatione sanatur, sed lente semper soluitur.

CCCXCVII. Hujus mali *therapia* indicat *caussam tollendam* et *effectum irritamenti minuendum*:

a) *prius* obtinetur ablatione, extractione corporis alieni; dilatatione ampla, diuersimoda, cita, vulneris, puncturae; laxatione tempestiua ligaturae, mox ab operatione amputationis, aneurismatis, castrationis injectae, neruumque stringentis, vel scissura nerui supra ligaturam: spem salutis frustrante multiplici hocce conatu mitiori, dira necessitas cogit ad amputationem altiorem, interrupturam nexum nerui affecti cum encephalo, licet vel maxime et hoc triste refugium saepe impar visum fuerit tetano grauiori tollendo.

b) scopo *posteriori* inseruiunt opium in primo morbi stadio ante constrictam gulam larga manu datum, interpositis laxantibus et clysmatibus: frictio mercurialis strenua, tempestiua; et denique omnia (CCCLXXXVIII.) enumerata, ad causam et indolem morbi praesentem adaptanda, seligenda.

Epilepsia.

CCCXCVIII. Epilepsia *est* spasmus conuulsiuus (CCCLXXVII.) chronicus, vniuersalis, cujus accessus a subita sensuum ac motus voluntarii inter-

interceptione, nec non variorum muſculorum faciei, oculorum, maxillae, linguae, extremitatum agitatione cum dyspnoea cognoſcitur.

CCCXCIX. Hujus *principium* videtur eſſe vitium ſenſorii communis praeternaturale, vi cujus actiones voluntariae contra nutum voluntatis ſuccedunt.

CCCC. Epilepſiae cauſſae videntur agere modo oppoſito: etenim

a) aut ſenſorium commune ipſum immediate excitant ſtimulantue.

b) aut ſpiritus encephali, a qualicunque cauſſa debilitati, collapſi, ad motus cient inordinatos.

c) aut denique ſtimulos partium remotarum cum ſenſorio communi communicant.

CCCCI. Cauſſis *ſenſorium* commune *ipſum* immediate *excitantibus* et ſtimulantibus adſcribantur: variae laeſiones capitis a violentia externa; effuſio liquidi cruenti vel ſeroſi, corpora aliena, oſſium fragmenta, exoſtoſes, oſſificationes tumoresque varii intra cauitatem cranii, depreſſiones oſſium calvariae, mala conformatio capitis, naturalis, vel accidentalis; vaſa capitis ſanguifera nimis turgida a plethora, exaeſtuatione, ebrietate, aut ingeſtis nimiis; animi affectus varii, ira, gaudium, terror; imo compertum eſt ſimplicem adſpectum epi-

epileptici, aut morbum ſimulantis, induxiſſe epilepſiam.

CCCCII. A *fracta energia encephali*, et collapſis quodammodo cerebro originibusque neruorum oritur interdum epilepſia: ſic haemorrhagiae grauiori, ſubitae omni ſuperueniunt epileptici motus.

CCCCIII. Denique *ſtimulorum alias partes vellicantium* cum ſenſorio communi communicatio conſenſualis gignendae fauet epilepſiae: huc pertinent titillatio, dolor grauis, dentitio infantum, cruditates, acida, acria, vermes in primis viis, miasmata varia inprimis exanthematica ante eruptionem, ſcabies, herpes aliaeque eruptiones retropulſae, venena varia aut intus ſumpta aut externe admota, calculi varii irritantes, ſuppreſſiones excretionum conſuetarum aliaque, quae ſpasmum (CCCLXXX.) inducere valent.

CCCCIV. Variae hae cauſſae (CCCC.) pro vario gradu ſenſibilitatis, irritabilitatis ac debilitatis indiuidui diuerſimodo agunt, morbum *inducunt*, *augent*, *minuunt*; ex quibus patet, epilepſiam haud ſecus ac alias ſpasmi ſpecies interdum eſſe morbum *idiopathicum*, interdum *ſymptomaticum* vel ſympathicum.

CCCCV. Morbi eſſentialia ſymptomata ex definitione liquent:

a) *inſultum epilepticum acceſſurum* praeſentiunt morbo adſueti ex cephalalgia, vertigine,

cali

caligine oculorum, tinnitu aurium, anxietate praecordiorum, tremore et horrore totius corporis; oſcitatione, aliisque quae ex ſpeciali aegroti idioſyncraſia pendent. Nonnulli a ſenſu quodam ingrato, aut ſubſultu alicujus membri, ex quo morbus propagari illis videtur, inſultum praedicunt.

b) *ſub inſultu epileptico* flexores pollicis, extenſores capitis atque dorſi videntur grauius prae reliquis muſculis conuulſis affici: clamores interdum et aliquem quaſi mugitum edunt aegri, ſpumam in ore colligunt, dentibus ſtrident, linguam interdum morſu laedunt. Vrina, faces ac ſemen ſaepe inuoluntaria ſub paroxysmo ſecedunt.

c) *poſt paroxysmum* reſtant grauitas capitis, laſſitudo corporis totius, languorque et pallor, ſenſim tranſeuntes ſponte.

CCCCVI. *Circa prognoſin* epilepſiae notetur, vt morbus ſcrutinium cauſſarum maxime ſollicitum requirat, ſemper ſit difficilis curatu, ſaepius omnem reſpuat medelam. Epilepſia, nuper exorta, ſanari poteſt, vbi vera cauſa efficiens detecta fuerit et artis ope radicitus tolli poſſit: inueterata, habitualis rariſſime tollitur eo certius quidem, ſi cauſſa detegi ac remoueri nequit. Herpetem, ſcabiem, aliasque eruptiones cutaneas, ſanguifluxus naturales, dyſenteriam, febres quartanas, epilepſiam interdum ſuſtuliſſe teſtis eſt experientia fida, quemadmo-

admodum epilepſiam habitualem in delirium, maniam, fatuitatem, obliuionem, amauroſin, ſtrabismum, paralyſin et letalem apoplexiam tranſire demum.

CCCCVII. Epilepſiam *curaturus*, cauſſae hujus curatius exploratae, cognitae atque perſpectae, opponat remedia partim (CCCLXXXVIII. CCCXCVII.) dicta, partim ex tractatione aliorum morborum petenda. Sequentia attamen momenta digna ſunt, quae in therapia epileptica notentur ſedulo:

a) quod ſi circumſtantiae ſuſpicionem alant certam de origine ſpasmi epileptici ex affectione dolorifica nerui cujusdam ſingularis, applicetur ad hunc locum veſicatorium, ſeu fonticulus, aut neruus ipſe, vbi res permittit, cauſtico diſſoluatur, vel ferro tranſcindatur, aut denique membrum totum, fomitem morbi probabilem continens atque diffundens, ſtringatur aut inuoluatur faſcia arctiſſima, pro ratione integritatis ſecurae membri et ſenſibilitatis aegri.

b) ſtimulus mechanicus epilepſiam excitans tollatur minuaturque per encheireſes chirurgicas idoneas, ſuo loco exponendas.

c) caute in hoc morbo cum venaeſectione mercetur, nec ad hanc confugiatur vnquam, niſi ſigna patula, diſtincta plethorae

rae siue congestionis inflammatoriae verae desiderant: vitentur cane pejus et angue, quae orgasmum sanguinis mouent, omnia.

d) epilepsiae ab eruptione cutanea retropulsa opponuntur fauste balnea tepida, frictiones, vesicatoria, rubefacientia, cucurbitae.

e) a debilitate nimiaque sensilitate ac irritabilitate inductus morbus auram frigidam, balnea frigida, frictiones indefessas, ac tonica interna, corticem, martialia cet. poscit.

f) a stimulo mentali exortam epilepsiam pathemata opposita interdum tollunt: constat talem fuisse a terrore panico, concussione electrica forti, fulminisque tactu sublatam atque curatam penitus.

g) durante paroxysmo remedia vix adplicanda: adstantes modo curent, ne corporis partes morbo concussae laedantur; corium s. suber dentibus interponant, ne lingua laedatur, nec membra conuulsa nimis retineant, cum insultus epilepticus inde gravior fiat et aeger magis defatigetur.

h) inter specifica interna praecipue laudantur valeriana, viscum quernum, folia aurantiorum, galium luteum, galium mallugo, vitriolum album, opium, hyoscyamus, camphora, moschus, sabadillae semen,

oleum animale Dippelii, mercurius, cet. quae ad indolem caufae indagatae eligantur; vix vnquam folae tamen profunt, nifi externa fimul adhibeantur, et excitantia nociua ftrenue prohibeantur et tollantur.

Strabismus.

CCCCVIII. Strabismus f. Lufcitas *eft* fpasmi tonici fpecies, qua fit, vt axes vtriusque oculi haud aequali directione conuergant. Cujus morbi *principium* eft (CCCLXXXVII.) actionis vnius mufculi oculum mouentis prae reliquis tam praeualens vis, qua oculus in quemuis alium angulum potius quam in rem objectam dirigatur.

CCCCIX. Ex variis cauffis hoc malum oriri poteft:

a) ex omnibus, quae fpasmum generalem (CCCLXXXVIII.) inducere valent, quo oculorum mufculi in confenfum trahuntur, inde ftrabismus femper fere tetani (CCCXCIX.) ac epilepfiae (CCCCVII.) comes,

b) a paralyfi cujusuis mufculi oculum moventis, per quam oculus ad latus oppofitum dirigitur.

c) a praua confuetudine in infantibus tenellis ad rectam oculorum directionem nondum adfuetis, qui ex vna mamma lactantur, vno portantur brachio, vni lateri incumbunt,

bunt, aut quorum vnus idemque oculus maxime lumini objicitur: in illis porro, qui ob vitium corneae ſenſibile, pterygium, leucoma cet. vel ob partiale retinae vitium lateraliter videre coguntur, vnde denique facultas vtrumque axin oculi huc et illuc inclinandi amittitur:

d) a violentia quauis externa, cerebrum, neruos, oculos adficiente:

e) ab humoribus effuſis atque tumoribus variis vnum alterumue muſculum ſingulariter excitantibus, tendentibus: denique

f) vnius oculi prae altero vigor, aut corneae vtriusque oculi diuerſa conuexitas, luſcitati anſam dare poteſt.

CCCCX. Quoad ſtrabismi differentias, modo vix ſenſibile eſt malum; modo foedam deformitatem inducit; modo vitium eſt congenitum, modo acquiſitum; modo vnum oculum, modo vtrumque adficit; modo major eſt luſcitas, ſi propinqua objecta reſpiciuntur, modo magis ſenſibilis, ſi longius obſeruantur, ſemper animi adfectu augetur.

CCCCXI. Symptoma hujus morbi praecipuum eſt viſus duplicatus, in ſtrabismo recenti interdum obuius; etenim oculis praeter conſuetudinem divergentibus, duplex objectum percipimus; qui tamen error adſuetudine mediante tactu corrigitur.

L 2 CCCCXII.

CCCCXII. *Prognosis* morbi pro difficultate caussae tollendae varia. Strabismus habitualis, congenitus, a mala oculi conformatione s. vitio cerebri neruorumque oculi, vix vnquam curatur, vbi quoque aegrotorum negligentia ac inconstantia in adhibendo studio saepissime curationi obstat.

CCCCXIII. Luscitatis sublationem caussae generalis (CCCLXXXVIII.) spasmum inducentis, aut vitii localis (CCCCXVIII.) indoli ejus accommodatam requirit. Maximam opem adfert sedula nocivorum (CCCCIX.), quae diximus, euitatio; studium assiduum bis vel ter in diem per horae quadrantem a speculo pupillam singuli oculi adspiciendi; frequens minutissimorum objectorum adspectus; assidua admonitio s. attentio, objecta haud obliqua sed rectissima directione videndi; quae omnia constanter per longum tempus continuari debent. Quae ad sanandam luscitatem inuentae sunt laruae aut fasciae oculares ob deformitatem et diuturni vsus molestiam vix vnquam optatum effectum praestant; et plerumque minus diu adhibentur, quam vt effectum aliquem praestare possint.

Contractura.

CCCCXIV. Contractura *est* vnius aut plurium musculorum, sensim exorta, chronica contractio, quam antagonistae musculi superare haud possunt.

CCCCXV. Praecipue *accidit* in musculo sterno-cleido-mastoideo, quo capitis inflexio lateralis induci-

ducitur, qui ſtatus *obſtipitas* ſ. caput obſtipum ſalutari ſolet; nec non in muſculis ſpinae dorſi, brachii, femoris, cruris, digitorum.

CCCCXVI. Hujus mali *cauſſae* eſſe poſſunt, omnia, quae ſpasmum inducere (CCCLXXXVIII.) valent, praeſertim morbi oſſium, luxatio, fractura, exoſtoſis, rachitis, gibboſitas; ſitus diuturnus in morbis chronicis vnius ejusdemque muſculi actioni fauens; dolor chronicus ſub certo membri ſitu leuatus, ſcorbutus; colica pictonum, arthritis, rheumatismus chronicus, paralyſis, combuſtio, cutis a cicatrice adſtrictio.

CCCCXVII. Contracturae muſcularis ſymptomaticae *therapia* requirit morbi primarii ſublationem aut imminutionem ejus genio accommodatam. In idiopathica conducit cauta, lenta, continua muſculi contracti extenſio, ejusdemque ope faſciae aut inſtrumenti idonei in ſitu conuenienti retentio; frictiones partis adfectae ac inunctiones vnguinoſae calidae; oppoſiti lateris fortior frictio pannis aſperis, liquore ſpirituoſo ſtimulante imbutis perficienda, electricitatis prudens (XC.) admotio; aſſiduus ac indeſeſſus muſculi antagoniſtae niſus contractiuus.

CCCCXVIII. In obſtipitate caput faſcia conuenienti in partem contrariam religandum eſt. Inſtrumentum proprium ex arcu ferreo et collari molliſſimo confectum *k*), quo collari ceruix incuruata

k) L. Heiſteri Inſtitut. chirurg. Tab. XXI. Fig. 13.

comprehenditur, et aegrotus aliquoties in diem, quantum ferri poteſt, ſuſpenditur, donec ad formam naturalem ceruix redeat, cum vtilitate adhibetur. Nec minorem vſum praeſtat machina ad ſubleuandum pondus capitis in gibboſitate commendata *l*). His incaſſum adhibitis, inſertionem inferioris muſculi ſterno - cleido - maſtoidei cum ſucceſſu interſciſſam fuiſſe, compertum eſt. Vti quoque curuaturam brachii ſectione tendinis muſculi bicipitis ſanatam fuiſſe, conſtat.

CCCCXIX. Aliae ſpasmi ſpecies, partes, motui animali dicatas, adficientes, vti ſpasmus linguae, gulae, priapismus; nec non illi, qui actiones vitales turbant, vti aſthma ac palpitatio; ii denique, qui actiones naturales adficiunt, e. g. ſingultus, vomitus, colica, obſtipatio, aut therapiae (CCCXCV. CCCCVI.) expoſitae cedunt, aut vt mere ſymptomatici aliorum morborum chirurgia ſuis locis exponenda ſanantur, aut therapia interna ad chirurgiam ſtricte haud pertinente debellantur; inde haud ſpecialem pertractationem hic admittunt. Miſſis inde ſpasmis progredimur ad febres, quae tertium morborum ab irritamento proficiſcentium ordinem conſtituunt.

l) Mémoir. de l'Acad. R. de Chirurgie. Richters chirurgiſche Bibliothec. B. I. II. St. p. 60.

ORDO III.

ORDO III.

Febris.

CCCCXX.

Ad morbos ex irritamento oriundos auxiliisque chirurgicis maxime debellandos porro *Febris* referri poteſt. Innumeris autem hujus generibus et ſpeciebus quoad formam, vehementiam, greſſum, indolem, durationem, euentum tanta intercedit *diverſitas*, vt nullus alius morbus definitu ſit difficilior. Satis apte tamen *dicetur* permanens motus ſanguinis concitatio. Cujus *cauſſa* proxima certe eſt irritatio cordis; at ipſe ſtimulus irritans vix vmquam directe, ſed mediante ſyſtemate ſenſorio, in ſanguiferum agere videtur. Vnde patet doloris, ſpasmi, inflammationis cauſſas remotas etiam febrim producere poſſe. Haec etiam dolori ſpasmoque haud infrequenter, inflammationi ſemper fere ſuperuenit conſenſualis dicta, quid? quod vix vlla datur febris idiopathica, quae vnum alterumue adfinium illorum adfectuum ſecum non vehat, ſicut etiam varia mala ad morboſam laxitatem, rigiditatem, impeditum tranſitum, ſolutionem continui cet. referenda, indidem profluere ſolent.

CCCCXXI. Febrium *curatio* medicis stricte sic dictis relinqui solet, qui multam quidem medicamentorum internorum vim adhibent, raro tamen multum proficientes, nisi simul in vsum vocantur remedia chirurgica, nulli fere indicationi non respondentia. Sic spasmus periphericus, balneo, pediluuio alioue fotu tepido soluitur; orgasmus sanguinis missione infringetur, eademque humores versus caput rapti reuocantur, deriuantur, revelluntur; inflammationes partium antedictis remediis debellantur, vis neruea torpens irritantibus, vesicantibus excitatur; aluus obstructa clysmatibus aperitur, fauces aphtis obsessae injectione liberantur; naturae metastasin molienti succurritur et alia bene multa.

ORDO IV.

ORDO IV.

Inflammatio ejusque medela.

CCCCXXII.

Inflammatio ſ. Phlogoſis, plurimorum morborum, qui curationem externam admittunt, atque operationum chirurgicarum effectus, cauſſa aut comes; in vniuerſum ille ſtatus praeternaturalis *dicitur*, quoties pars organica, dolore fixo continuo, tumore, rubore, calore adficitur, functione ſua ſimul laeſa et febri, conſenſuali dicta, in reliquo corpore excitata. Vnde eam affectionem magis compoſitam eſſe, quam dolorem ac ſpasmum, in promtu eſt.

CCCCXXIII. Communia illa ſymptomata (CCCCXXII.) eo conſtantiora et notabiliora inveniuntur, quo verioris nominis eſt inflammatio. Haec enim vel *genuina* eſt, Phlegmone dicta, vel *aequiuoca*, vti Eryſipelas et Rheumatismus, vel denique *ſpuria*, quoad tempus durationis, ſymptomatum grauitatem, morbi indolem, ac febrem notabiliter recedens; ſingula ſeparatim exponere, quam generali pertractatione diuerſa confundere praeſtat.

Inflammatio genuina s. Phlegmone.

CCCCXXIV.

Phlegmone ceu verissimum inflammationis genus (CCCCXXX.) *cognoscitur* dolore partis adfectae vehementiore, fixo, continuo; tumore expanso, splendente, duro, elastico; rubore profundiore; pulsatione sensibiliore, arteriarum in reliquo corpore micationi respondente; calore vrente; functione laesa; febri consensuali forti, continuae acutae typum prae se ferente, pulsu duro plerumque comitata.

CCCCXXV. Recensita tamen Phlegmones *signa* (CCCCXXXI.) non adeo perpetua sunt, quin partis adfectae situs, structura et reliquae proprietates, turbae denique ex laesa ejus functione oriundae nonnulla *occultare*, alia mutare *valeant*. Sic in visceribus aliisue partibus reconditis inflammatis neque tumor neque rubor, neque pulsatio immediatam oculi digitiue explorationem admittit, tametsi et analogia de iis dubitare vetet, et varia phaenomena ex iisdem repetenda, febris inflammatoria, dolor fixus, functio laesa ac denique sanguinis missi indoles hanc satis confirment. In nonnullis organis, multum sanguinem transmittentibus, ob textum laxiorem vel neruis minus praeditum, inflam-

inflammatio anxietatem potius, quam acutum dolorem, creat, neque pulſui duritiem inducit; qui tanto debilior eſſe ſolet, quanto magis phlegmone intercipit liberum ſanguinis circulum. Dantur verae phlogoſes, propter occultam ſedem minoremue ejus dignitatem vix cognoſcendae, antequam ſuppurauerint. Quo ſenſilius autem, atque hinc ſtimuli impatientius eſt viſcus inflammatum, eo vehementius ſaepe adficitur ſenſorium commune, ita, vt non raro plane exhauſtum, vel ſaltem oppreſſum videatur, vnde pulſus exilis febrisque cum variis ſymptomatibus, quae incautis ab inflammatione alieniſſima videntur, ſociata.

CCCCXXVI. Inflammationis cujuscunque *principium* ex *irritamenti* effectu

a) neruos excitante,

b) vaſa ſanguiſera adficiente,

c) cor denique in conſenſum trahente, profluere videtur. Haec theoria minoribus premitur difficultatibus, faciliioremque et probabiliorem explicationem omnium inflammationis phaenomenorum ſuppeditat, quam illa, quae vel obſtructioni, vel extrauaſationi, vel ſpasmo vaſa arctanti innititur; negandum tamen haud eſt, obſcuriorem hanc doctrinam difficilius hucusque explicari.

CCCCXXVII.

CCCCXXVII. Sub inflammatione *neruos* a stimulo adfici patet ex dolore, omnis genuinae inflammationis perpetuo comite, diuerso tamen pro stimuli gradu ac indole, et pro sensilitate aegroti partisque adfectae; inde interdum sensus pruritus, interdum intolerabilis acutissimus dolor aut anxietas (CCCXIX.) adest, aut inter haec duo extrema consistit.

CCCCXXVIII. Mutationes, quae *vasa sanguifera* inflammata a stimulo subeunt, experientia teste sunt:

a) arteriarum partis adfectae *auctum volumen*. Notandum hic: texturam vasorum, muscularem falso forsan dictam, ab aliis fibris muscularibus maxime ita differre, vt non a stimulo haud caustico contrahantur, quod physiologica experimenta euidenter monstrant, sed potius ab incitamento praegresso in relaxationem deducantur. Postremum abunde probant experimenta indubia certorum animi pathematum, frictionis, lucis, ignis, gelu, aliusue irritamenti e. g. oculum vexantis, effectus; haemorrhagia ab adplicato vulneri s. vlceri vellicante neque tamen caustico oriunda; erectio penis, ex aucto arteriolarum hiatu facile deducenda, et alia bene multa. An vero haecce arteriolarum dilatatio actiua sit an passiua? an ex impedito transitu

tu ſanguinis ex arteriis in venas? an ex inertia virium propellentium in parte inflammata? an ex minuta elaſticitate? nebulis hucusque inuolutum eſt. Spasmus certe et coarctatio vaſorum partis inflammatae hic vix admitti poſſe videtur.

b) *auctus humorum adfluxus* in vaſa minora. Etenim quo magis dilatatum fuerit vas ſanguiferum, eo majorem recipit ſanguinis quantitatem et globulorum rubrorum copiam, quam verſus hanc partem, tanquam minus reſiſtentem, vberius adfluere neceſſe eſt. Facile inde explicatur partis inflammatae tumor ejusque rubor.

c) arteriae ſtimulo excitatae oſcillationem ſ. agitationem praeternaturalem ſubeunt, quibus ſanguinis motus non in ipſa parte adfecta ſolum, ſed in vaſis circumjectis quoque quodammodo peruertitur, et intercipitur; inde pulſatio in parte inflammata. Neque tamen ideo obſtructio ſanguinisue ſtagnatio adeſt in arteriis ſic adfectis: quem certe propulſant atque transmittunt in venas reſpondentes, licet non ſatis expedite nec ſemper integra quantitate accepta.

CCCCXXIX. Intima cordis, neruorum ac vaſorum conſenſio talis eſt, vt haec non ſenſibili irritamento adfici poſſint, quin illud jugiter fortius micet, auctaque, pro ſtimuli gradu ac indole, veloci-

locitate circumagat ſanguinem, hinc *febris conſenſualis inflammatoria.* Inde languentem quoque motum cordis ſtimulantibus externis excitari, quin ipſum deficientem reuocari poſſe, experientia certa conſtat.

CCCCXXX. *Febris inflammatoria conſenſualis* triplicis eſt generis:

a) aut ipſam inflammationem *antecedens*, quod inprimis in illis, quae a ſtimulo interno exſurgunt, accidit; cujus acceſſus ſaepiſſime frigore, horrore et tremore, ſuccedente deinde calore ſicco ſociatur, et ſtimuli immediatus effectus eſſe videtur.

b) ipſa *febris inflammatoria*, phlogoſeos genuinae continua comes et ſequela, continuae acutae typum prae ſe ferens, eo grauior, quo vel ad ſenſum vel ad irritationem acutior eſt aegrotus, et pars adfecta; calore ſicco, cephalalgia, ſiti, pulſu celeri et, niſi circumſtantiae (CCCCXXXII.) dictae adſint, duro, vrina valde tincta juncta.

c) aut denique febris eſt *complicata*, febri biliosa, epidemica, putrida, cruditatibus in primis viis; praeſertim in morbis chirurgicis; cum experientia teſtatur, his decumbentes, aut operationes chirurgicas perpeſſos, ad ſuſcipiendam infectionem, ſymptomata biliosa et ad nociuos indige-

ſtionis

ſtionis effectus, ob animi forſan turbas praeſentes aut toleratas, prae ceteris habiles fieri. Noſcitur tale connubium ex ſignis cuiuis morbo propriis, febrisque, comparatae cum inflammationis gradu ac indole, notabili aberratione.

CCCCXXXI. Quae dictos (CCCCXXXIII.) effectus inducere poſſunt *cauſſae*, ſunt varia irritamenta

a) aut externe admota:

b) aut intus delata vel in corpore prognata:

c) aut denique a ſtimulo mentali oriuntur; inde iis, quibus dolores (CCCXXV.) et ſpasmi (CCCLXXXVIII.) cientur, ſatis analogi.

CCCCXXXII. Sic ſimpliciſſimum quodque *irritans*, *acre*, *mechanicum*, *chemicum*; lux, aer externus, calor, frigus, in externam corporis ſuperficiem, vias alimentares et reſpirationis agens; diſſolutiones continui variae, tenſio, compreſſio, decubitus, conſtrictio et inde impeditus humorum tranſitus, inflammationis cauſſa fieri poteſt. Neque tamen horum quidquam ideo creare valet phlogoſin, quod vaſa ſanguifera obſtruat; nam tumores quidem, et alia mala ex tali circuli obſtaculo oriri queunt, vera autem inflammatio nunquam, niſi illud ſimul irritet neruos et vaſa ſanguifera.

CCCCXXXIII.

CCCCXXXIII. Multiplex porro solidum, fluidum, humidum, per vias aëreas, alimentares, inhalatorias, excretorias, intro receptum, vel intus praeter naturam enatum, aut retentum aut translatum, variae humorum acrimoniae, venena, morbi febriles, horumque solutiones imperfectae, quin imo medicationes variae ad inflammationis caussas, remotiores licet, referri possunt.

CCCCXXXIV. Sic denique varii animi adfectus circulum sanguinis augentes, retardantes, congestiones ad singulas partes inducentes, ansam inflammationi dare possunt.

CCCCXXXV. Non omnes vero stimuli dictum effectum in vasa sanguifera (CCCCXXVIII,) atque cor (CCCCXXIX.) edunt; alii dolores acutissimos, alii conuulsiones saeuissimas inducere possunt, absque cordis ac arteriarum consensu, febri aut inflammatione. Nec varii corporis humani nerui eodem stimulo adficiuntur; alius est stimulus oculorum, cordis, ventriculi cet. id quod monstrat, stimulum inflammatorium peculiarem ad cordis neruos relationem habere debere.

CCCCXXXVI. Non semper in ipso loco excitamentum passo contingit inflammatio; solo nonnunquam consensu inducitur morbus, e. g. ab acrimonia neruum remotioris partis irritante; *migrationes* porro materiae morbificae virulentiae suae signa in

in omnibus per quae proxime tranſit vaſis, tum in aliis, quorum cum iisdem conſenſus eſt, clare edunt.

CCCCXXXVII. Verioris inflammationis *ſedes* praeter neruorum irritationem duplex eſt.

a) *primariam* ſiſtunt arteriolae vel quoque venulae forſan majorem globulorum copiam recipientes, quae inde rubrum colorem acquirunt.

b) *ſecundaria* eſt tela celluloſa, vtpote ſanguinem vel per ampliata oſtia vel per diductos parietes vaſorum irritatorum elabentem excipiens.

Grauior phlegmone in vtraque habitare ſolet: facile inde explicatur purpurea partis adfectae ſuffuſio, tumor renitens, calor, pulſatio, dolor.

CCCCXXXVIII. Geminae inflammationis *effectus* vberiores, ſequentes praecipue obſeruantur: aucta dilatatione vaſorum et aucto ſimul adfluxu ſanguinis varia colatoria magis patula fiunt, craſſiorique cuique fluido, lymphae forſan coagulabili praecipue, tranſitum concedunt; inde effluxus mucoſus in nonnullis inflammationibus, et cruſta purulenta partes internas inflammatas ſaepe obtegens; in majori gradu inflammationis colatoria quidem a tumore aucto, et aperturae naturales, canales et receptacula a ſpasmodica muſculorum adfectorum contractura comprimi poſſunt; aucto vero morbo rubri cruoris globuli externe quoque extra ſua vaſa

vagantur, nunc celluloſam telam turgidam, nunc profluuia ſanguinolenta reddentes, vti in catarrho, coryza, ophthalmia, gonorrhoea obſeruare licet. Simili loci errore ductus latex ſeroſus aut ſanguinolentus in maximo inflammationis gradu ex cute vellicata prodit, epidermidemque in bullas eleuat.

CCCCXXXIX. Sub genuina inflammatione *ſanguis* porro notabiles mutationes ſubit; cujus praecipuum documentum eſt *cruſta inflammatoria*, albicans, tenax, difficulter interſcindenda, ſanguinis, ſub ſtatu vere phlogiſtico e vena miſſi, inſulam obtegens, quae tamen in primo morbi ſtadio haud raro deeſt, et ex morboſa aucta maſſa atque tenacitate lymphae coagulabilis ortum ducere videtur. Non tamen ſemper inflammationem indicat cruſta; grauidarum etenim ſanguis ſimilem a venaeſectione ſiſtit; eadem adparet, ſi femur aut brachium ligatura conſtringatur. Sanguis quoque rheumaticorum, podagricorum, ſcorbuticorum, febri intermittente, aut catarrho laborantium ob cruſtam inflammationem mentitur, quae quoad variam energiam vaſorum cito augetur et minuitur, nullis tamen verae inflammationis ſignis praeſentibus. Eadem haec lympha coagulabilis cruſtam inflammatoriam formans, variis aliis phaenomenis in diuerſis morbis anſam praebet; in haemorrhagiis thrombum format ſanguifluxum ſiſtentem; in aneurismatibus ſaccorum internam ſuperficiem lamellis ſibi inuicem ſuperſtratis obducit; cordis vaſorumque majo-

majorum polypos format; mirandas amputationes non cruentas inducit; partes inflammatas pericardium cum corde, pulmones cum pleura, inteſtina cum partibus adjacentibus, ſaccum hernioſum cum partibus egreſſis conglutinat vel filamentis conjungit, polypis arteriae aſperae materiem ſubminiſtrat, in ore, naſo, faucibus, inteſtinis, veſica vrinaria, vrethra, vlceribus, transſudat, et alia bene multa. Reliquum craſſamentum tenax, firmiter cohaerens abundantiam partis fibroſae in hoc quoque monſtrat. Seroſa pars, niſi craſſamentum frequentiori venaeſectione praegreſſa valde imminutum fuerit, parca adeſt.

CCCCXL. Verae inflammationis terminationes ſequentes ſunt:

a) aut ſanationem admittit, ſola reſolutione praeſtandam:

b) aut in alium morbum tranſit; pars adfecta nimirum vel abſcedit, vel in inflammationem mixtam ſ. ſpuriam abit, vel lente induratur, vix vnquam tamen in verum ſcirrhum mutatur, vel denique gangraenam ſubit: praeterea membranae inflammatione incraſſantur, pellucidae, opacae euadunt, variae partes contiguae praegreſſa inflammatione coaleſcunt.

c) aut denique lethalis euadit, partes nobiliores, pulmones praeſertim invadendo,

 circu-

circulationem obruendo, secretiones et excretiones intercipiendo.

Ab excitamento interno prognatas inflammationes interdum locum mutare, et de primo loco adfecto ad alium internum vel externum migrare posse, experientia constat; id quod mixtis inflammationibus frequentius accidit.

CCCCXLI. Inflammationis *prognosis* de gradu ac indole morbi, aetate, viribus ac constitutione aegroti, dignitate partis adfectae, ratione caussae ac difficultate eam auferendi s. minuendi pendet.

a) *possibilitatem resolutionis* indicat inflammationis indoles resolutionem admittens; febris ad gradum morbi et partem adfectam debita relatio, morbi haud vltra septimum diem protractio, possibilitas caussam morbi aut tollendi aut saltem minuendi.

b) *futuram resolutionem* monstrant remissio symptomatum, febris, doloris pulsantis atque tumoris, leuis cutis corrugatio, perspiratio rite succedens, mador cutis, ac saepissime vrina cum sedimento rubello et aequali.

c) *suppurationem secuturam* indicant, pulsus mollior, horrores intercurrentes, pulsationis in parte adfecta augmentum, febris consensualis imminutio vel saltem immutatio, in phlegmone vltra septimum diem vigen-

vigente, vna cum aliis naſcentis apoſtematis ſignis ſuo loco exponendis.

d) *morbi lethalitatem* praeſagiunt ejus grauitas, vires aegroti fractae, pulſus exilis, paruus, tremulus, morbi ad nobiliores partes, pulmones praecipue, grauior progreſſus, ſigna gangraenae imminentis, vel praeſentis, ejus propagatio remediis haud coercenda; vberius alio loco pertractanda.

CCCCXLII. *Curatio inflammationis* ſola reſolutione praeſtanda in vniuerſum efficitur

a) tollendo cauſſam excitantem, et ſi hoc fieri nequit,

b) minuendo eandem et tollendo effectus ejus, malum ſuſtentantes.

CCCCXLIII. Stimuli *externi* (CCCCXXXVIII.) ſublatio genio ejus accommodata requirit, corporis alieni, oſſis fracti, luxati, ſtricturae, irritamenti qualiscunque externi remotionem et medelam tempeſtiuam; cujus ratio partim ex (CCCXXXII.) dictis patet, partim in aliorum morborum chirurgia eluceſcet. In nonnullis morbis remotio ſtimuli certorum ſpecificorum externe adplicatorum virtute efficitur.

CCCCXLIV. Stimuli *interni* ſcrupuloſiſſimo examine indagandi remotio ſ. mitigatio haud raro requiret primarum viarum a ſordibus morbum auctuuris tempeſtiuam liberationem, leni emetico,

 laxan-

laxanti, clysmate praestandam; in inflammationibus a violentia externa, animi turbae aegroti exhilaratione atque consolatione prudenti sedentur, ac leni quantum res permittit tractatione mitigentur, nec opii prudens vsus ad minuendam sensilitatem negligatur. Miasmata varia, syphillis, scorbutus, cancer, cetera, raro acutam phlogosin, vt plurimum mixtam chronicam efficientia, propria antidota poscunt, hoc modo mercurius e. g. phlogoseos venereae caussam debellat. Diaeta tenuis, aquosa, refrigerans, acidula, vegetabilis, mucilaginosa, tepida, aer frigidiusculus, camphora, nitrum, mel, ad compescendum stimulum multum faciunt. Enim vero cum vnicuique irritamento inflammatorio interno suum antidotum nondum sit inventum, in vniuersum ad sanguinis missionem variaque auxilia, loco adfecto admouenda, recurrit chirurgia, quibus non solum caussa sed etiam effectus irritationis, ex parte saltem tolluntur.

CCCCXLV. Quantum diuersae *euacuationes sanguinis* hoc scopo (CCCCXLII.) institutae juvent, facile liquet ex effectibus venaesectionis (CLXIII.), arteriotomiae (CCXXVII.), scarificationis (CCXXXVIII.), hirudinumque (CCXLV.) cum morbi caussa, symptomatibus et curatione comparatis.

a) *Nunquam omitti* debet sanguinis missio pro symptomatum grauitate reiteranda, quoties genuina phlegmone in aegroto, haud viri-

viribus ſ. aetate exhauſto, vegeto, phlegmonco, forti occurrit; et cauſſa morbi cito auferri nequit; tum etiam quoties morbi vehementia ac partis adfectae dignitas, ſuppurationis ſtrenuam auerſionem requirit. In morbi initio ad minuendam atque attenuandam maſſam ſanguinis venaeſectiones euacuatoriae (CLXV.) maxime proſunt; in vlteriore morbi decurſu deinde locales ſanguinis miſſiones (CLX.) prope locum adfectum magis conducunt. Repetitiones autem hujus euacuationis a ſymptomatum vehementia, pulſu duro forteque permanentibus, viribus aegroti, corporis habitu morbique indole ſimul eam exinanitionem ferentibus, minus tuto autem a cruſta inflammatoria (CCCCXLIV.) indicantur. In grauiore denique phlegmone, quae extremum corpus occupat, et reliquis hujusmodi auxiliis non cedit, profundiores et largiores ſcarificationes, vbi loci opportunitas has fieri ſinit, egregie conducere, compertum eſt.

b) *circumſpectam* ſanguinis miſſionem requirit morbi mixtus genius, ad mutationem loci procliuis, vires aegroti fractae, priora morbi ſtadia jam praeterlapſa, ac ſuppuratio denique haud amplius auertenda.

c) *excludunt* ſanguinis miſſionem vires exhauſtae morbo, aut ſenectute fractae, vel

 ſtimu-

ſtimulus alia therapia plenariam ablationem admittens.

CCCCXLVI. In omnibus morbis in vniuerſum, vbi dolor acutus, morbi comes, turbas varias excitans, ſanationem impedit, diuinum illud hominibus largitus eſt remedium ſummus Creator, *opium* puta, cujus vſus tam externus quam internus in inflammationibus variis, praecipue a violentia externa exortis, haud ſtimulo mechanico ſuſtentatis eximium auxilium praeſtat. Notandum tamen: euacuationes ſanguineas (CCCCLI.) ſemper huic remedio praemittendas eſſe; in priori morbi ſtadio maxime hoc conducere; nec nimis parca doſi denique adhibendum eſſe, cum refracta doſi adſumptum ſaepe vim excitantem magis quam ſedantem edat. Ad propria, aliorumque repetita experimenta praemiſſis venaeſectionibus et laxantibus, bolus ex Calomellis gr. I. ad 5. et opio, de quarto grani parte ad integrum granum commixtis bis vel ter per diem porrectus mira efficacia inflammationes in- et externas genuinas ſedauit.

CCCCXLVII. *Remedia externa* in inflammatione, praeter miſſionem ſanguinis et vſum opii, adhibenda ſunt

a) reſoluentia ſic dicta diſcutientia, aut

b) adſtringentia tonica,

c) emollientia relaxantia,

d) veſicantia.

e) electricitas.

CCCCXLVIII.

CCCCXLVIII. *Reſoluentia externa* quod attinet, primum in hac claſſe locum vſus conſecrauit camphorae, cujus halitus ſpecifica quaſi virtute ad compeſcendum ſtimulum inflammatorium agere videtur. Salis ammoniaci paucillum porro, ſale alcalino commixtum, ejusque vapor volatilis prudenter exceptus inſignes ſaepe vires diſcutientes monſtrat; mitiora diſcutientia vegetabilia ſunt abſinthium, arnica, bryonia, cuminum, hyſſopus, baccae juniperi, lauendula, laurus, meliſſa, mentha, majorana, rosmarinus, ruta, ſambucus, ſcordium et alia ſiue irritationem compeſcentia, ſiue vaſis expanſis roboris aliquid reddentia, quae ſatis idoneam ſuppeditant materiem, variorum *epithematum fluidorum*, ex eorum decoctis vel infuſis aquoſis, vinoſis, quas partes inflammatae interdum tamen haud ferunt, vel *ſiccorum*, Notandum tamen omnia haec, nouo aliquali ſtimulo ad partem inflammatam agere ac partim ob auctum calorem nocere poſſe. Inde non niſi in principio morbi maxime conducunt. Sed in morbo reſolutionem haud admittente, absque vlla vtilitatis ſpecie adhibentur.

CCCCXLIX. Inter remedia externa *adſtringentia*, tonica, antiphlogiſtica omnibus palmam praeripit frigida aqua (LXXXVI.) ſaepius admota, porro aqua vulneraria Thediana, acetum, vinum, ſpirituoſa varia, alumen, china, cortex querci, radix tormentillae, etiam decocta ſ. infuſa, ſaturnina ſub forma embrochae parti inflam-

matae admota, vasa coarctando iuuare possunt, neque infrequenter pulcros praestant effectus, quoties nimirum inflammatio potius nimiae vasorum sensilitati vel debilitati quam vehementi pertinaciue stimulo est tribuenda. Promiscuus tamen horum vsus minus tutus merito censetur, cum irritamentum saepe repellant, aut in parte inflammata indurationem relinquunt. Praegressa sanguinis missione maxime prosunt haec remedia praecipue in phlogosi a violentia externa exorta.

CCCCL. Remedia *relaxantia*, emollientia, aquosa, mucilaginosa, vnguinosa, tepida (CXVI.) sub forma fomenti s. cataplasmatis parti inflammatae admouenda, statim ab initio adhibenda sunt in omni phlogosi, quae nullam resolutionem aut ob inflammationis indolem aut progressum morbi admittat. Haud vero omnem noxae suspicionem effugiunt haec remedia in primo alius inflammationis stadio adplicata, quippe quae dilatationem vasorum augent, horumque robur adeo frangunt, vt praesens malum resolutionem vix admittat, vel vtcunque superatum facile deinde recurrat.

CCCCLI. In vera inflammatione *vesicatoria* non adhibeantur, si aeger robustus, phlethoricus, valde sensilis; febris fortis, ac grauis morbus fuerit, nisi praemissis in antecessum sanguinis missione ac primarum viarum laxante leni conuenienti expurgatione. His obseruatis maximopere saepe prosunt

ſunt veſicantia, majora praeſertim, prope phlogoſeos ſedem cuti admota, vtpote irritamentum artificiale (CCLXXI.) creantia, quo humores a loco adfecto reuocantur, hujusque ſenſatio dolorifica inflammationem alens, infringitur. Mitiorem vim deriuantem reuellentem exhibent maniluuia, pediluuia.

CCCCLII. In inflammatione denique electricitas vtiliter adhibetur; etenim ſi electricitatis medicae primus ſ. ſecundus gradus (XC.) ſub cautelis (XCIV.) dictis, ad partem inflammatam, morbo haud ſtimulo mechanico ſuſtentato, admovetur, dolorem inde minui, ſymptomata leuari et niſi inde reſoluatur plane morbus, aliis dictis remediis facilius tamen cedere, certa ac multiplici experientia comprobatum eſt; quin ipſum abſceſſum incipientem electricitate reſolutum eſſe, obſervatum eſt.

CCCCLIII. His remediis pro re nata adhibitis morbus optata reſolutione ſanabitur, quod ex (CCCCXLVII.) dictis praeuidetur. Morbo ſuperato roborantia ſaepe tam interna, quam externa conducunt, ad debilitatis effectus poſt grauem inflammationem ſecuturos, auertendos.

CCCCLIV. Reſolutione haud ſuccedente, cauſſa morbi permanente, auctis phlogoſeos ſymptomatibus, dolore praeſertim pulſante, morbus vel in ſuppurationem *abit* vel gangraenam.

CCCCLV.

CCCCLV. Adeſt *ſuppuratio* quoties in parte inflammationem paſſa, ſub dictis (CCCCXLVII.) mutationibus liquidum variae indolis elaboratur, quod in vniuerſum pus dici ſolet

a) aut *laudabile*, blandum albicans, aqua grauius, craſſum inſtar pultis mollioris.

b) aut *illaudabile* aquoſum, tenue, ſanguinolentum, gryſeum, nigricans, acre, complicationem indicans ſuo loco exponendam.

CCCCLVI. Ad puris formationem in loco inflammato *conſpirare* videntur

a) *transſudatio* ſ. effuſio lymphae coagulabilis et ſeri ex ampliatis oſtiis vel deductis ruptisue parietibus vaſorum:

b) partium ſolidarum ſequens *colliquatio*.

c) varii humoris ex diuerſis vaſis, receptaculis diſſolutis *admiſtio*.

d) *calor*, pulſatio, ſolita vaſorum actio, aucta potiſſimum agitatio, qualem febris conſenſualis inflammatoria ciet:

e) quibus forſan *motus* internus, fermentatorio quodammodo ſimilis, adnumerari poteſt:

Ipſe cruor quidem dictas erroneas vias legere poteſt, vti grumi ſanguinis ex apoſtemate majore prodeuntes docent; rariſſime tamen, ſi vnquam, contingit ſinceri cruoris in genuinum pus transmutatio.

CCCCLVII. Suppuratio ſic nata, omiſſa methodo antiphlogiſtica, quam primum hanc reſoluen-

dae

dae inflammationi imparem eſſe adparet, promouenda eſt emollientibus aut ſimpliciter relaxantibus, (CXXII.) aut ſi lentius ſuccedat ſuppuratio, acrioribus leniter ſtimulantibus, qualia ſunt cepae, allium, fermentum panis, ſinapi, gummata varia aut ſub forma cataplasmatis haud grauantis ſaepius mutandi, aut emplaſtri admotis; locum denique tectum relinquendo, donec inflammatum omne vel ſaltem maximam partem in pus mutatum fuerit, qui ſtatus tunc abſceſſus ſalutatur.

CCCCLVIII. Praegreſſis inflammationis genuinae (CCCCXXIV.) ac ſuppurationis (CCCCXLVII.) ſignis, noſcitur

a) abſceſſus ſuperficialis tumore pallido, minus intenſe rubro, in medio molli, fluctuante, eleuato.

b) *profundior*, doloris pulſantis acuti in grauantem ſimul obtuſum mutatione, fluctuatione obtuſa, non niſi exercitati attentiſſimique chirurgi pulpae obuia, at ſi

c) profundiſſime ſub expanſione aponeurotica praecipue deliteſcat pus, nullo tactu percipiendum, cujus defectum tunc ſupplere ſolet oedema, ſub ipſo puris ſede incipiens, deinde magis extenſum, juncta ſimul febri lenta, debilitate aegroti, ſudore nocturno, vrina parca, marcore corporis.

d) internus denique abſceſſus noſcitur praeterea ex praeuiis ſpecialibus inflammati cujusdam

jusdam visceris symptomatibus, mutata vt supra diximus febris indole, aegroti sub febri lenta emaciatione, subsistente functione laesa:

quae omnia in abscessuum chirurgia vberius explicabuntur.

CCCCLIX. Inflammationes genuinae variarum partium, cutis, cellulosae, viscerum, glandularum, nisi tempestiue resoluantur, nec in suppurationem abeant, aut in inflammationem chronicam mutentur aut lente indurentur, humores frigidos creabunt infra dicendos.

CCCCLX. Inflammatio ad summum aucta subsistente caussa irritante exstinctionem virium vitalium parit atque gangraenam inducit suo loco exponendam, quam tamen, vrgente dolore acutissimo, largo opii vsu auersam et sanatam esse, compertum est.

Inflammationes mixtae.

CCCCLXI. Inflammationem aequiuocam s. mixtam eam *dicimus*, quae quoad morbi principium, decursum ac exitum cum genuina ceu phlegmone non satis conuenit, neque tamen plane ab eadem discrepat: cujus principales species sunt Erysipelas, Rheumatismus: et Arthritis.

E r y s i p e l a s.

CCCCLXII. Erysipelas *est* illa inflammationis mixtae species, quae cognoscitur tumore diffuso partis

partis cujusdam coloris rubro-roſei, ſubflaui, cum mordaci et acri dolore, exigua vel nulla pulſatione, plerumque poſt febrem erumpens, nunquam in veram ſuppurationem abiens.

CCCCLXIII. Varia in eryſipelate diuerſitas occurrit quoad,

a) ſedem
b) vehementiam,
c) durationem, ac
d) indolem.

CCCCLIV. Quoad *ſedem* eryſipelatis: quaelibet pars ſuperficiei totius corporis huic morbo obnoxia eſt, facies tamen atque extremitates ſaepiſſime infeſtantur, nec partes interiores ab hoc morbo immunes ſunt, cum naſi ac oris cauitas, viae aereae, alimentares, vrinariae haud raro inde adficiantur, praeterea ſedem ſaepius mutat morbus, de vno loco in alterum cito tranſiens.

CCCCLXV. Quoad vehementiam plures gradus tenet eryſipelas, quorum prior *erythema*, alter *eryſipelas* proprie dicitur.

a) *Erythema* inſurgit absque febris grauiumque ſymptomatum ſatellitio; poſt leuem aegritudinem accedit tumor ſolitarius, diffuſus rubro-roſeus, preſſione euaneſcens, qui ante quintum vtplurimum diem in pallidum flauum colorem tranſit, et ſpontanea cuticulae deſquamatione finitur.

Simi-

Similem at minorem adhuc aegritudinem inducunt leuiora irritantia, frictiones, caloris vel frigoris minor gradus, vrticationes, rubefacientia, cetera, ad inflammationes spurias referendam.

b) Erysipelas genuinum tria absoluere solet *stadia*. Horror, grauedo, anorexia, lassitudo, anxietas, febris amphimerinae typum seruans, et si faciem occupet morbus, sopor, cephalalgia ac delirium, *primum* stadium constituunt, vltra biduum vix excurrens. *Alterum* adducit tumor inflammatorius cutis superficiem occupans, ambitu facilius excrescens, locum mutans, vix in subjacentes partes descendens, coloris e roseo, rarius e purpureo vel liuido, flauescentis, premente digito euanescentis, ablato mox redeuntis, diffusum ardoris pruritusque magis quam fixum doloris et pulsationis sensum creans; minus notabili duritie et splendore saepe vesiculis ichore repletis sociatus. Collabescentibus vasis adfectis, *tertium* denique succedit stadium, in quo tumor subsidet, color in flauescentem pallidum mutatur, omnia symptomata euanescunt et epidermis loci adfecti, post difflatum ichorem sicca, sub squamarum forma secedit, quod plerumque circa vndecimum diem sub critica per vrinam ac sudorem euacuatione absoluitur.

Quae

Quae quidem eueniunt, quoties benigna resolutio locum habet; in graui morbo primi stadii symptomata ad desquamationem vsque continuant.

CCCCLXVI. Quoad *durationem* erythema quinque vt plurimum diebus soluitur; erysipelas genuinum vsque ad vndecimum saepe diem excurrere solet. Datur quoque *habituale*, *chronicum*, *periodicum* qualicunque data occasione recurrens.

CCCCLXVII. Quoad indolem denique morbus est, acutus aut chronicus, benignus aut malignus, phlegmonosus, oedematosus, bullosus, pustulosus, herpeticus, putridus, gangraenosus, epidemicus, metastaticus. Ast prae reliquis exponi meretur notabile illud discrimen, quo erysipelas distinguitur

a) in idiopathicum et

b) in symptomaticum.

CCCCLXVIII. Erysipelas idiopathicum rarissime vel potius nunquam veram *suppurationem* admittit, nisi phlegmone simul junctum fuerit: nec vti in phlegmone sanguis missus crustam inflammatoriam, si simplex fuerit morbus, monstrat.

CCCCLXIX. Etiam in aequiuoco hocce inflammationis genere, *principium* morbi in irritamento vasorum dilatationem (CCCCXXVIII.) efficiente consistit; ejusmodi irritamentum vt plurimum est humor acris, tenuis, excrementitius, morbosus,

 cujus

cujus *caussae* frequentiores sunt, varia ingesta, transspiratio ab aëre humido frigido suppressa, bilis mota, adfectus animi, stimuli varii externi (CCCCXXXII.) dicti; habituale erysipelas ex infarctu hepatis ortum ducere solet.

CCCCLXX. Propria hujus inflammationis *sedes* in vasculis sanguiferis summae cutis ejusque productionibus in naso, faucibus, arteria aspera, ventriculo, intestinis, vagina, vrethra, vesica vrinaria, quaerenda est; telam autem cellulosam non inuadit erysipelas, nisi cum phlegmone nuptum.

CCCCLXXI. Erysipelatis idiopathici *symptomata* ex dictis (CCCCLXX.) patent; suppurationem interdum mentitur vlceratio ex acriore pustularum latice oriunda. Neque idiopathicum sine mala arte in gangraenam transit; a scirrho perinde alienum. Symptomaticum, alius morbi comes et effectus, hujus rationem sequitur.

CCCCLXXII. Quoad *prognosin* erysipelatis idiopathici, hoc rite tractatum ante vndecimum diem sanari quidem solet, notabile tamen periculum exsurgere potest:

1) si externas partes nobiliores occupat morbus;
2) si erysipelas externum locum mutat, et ad partes vitales, cerebrum praecipue aut pulmo-

pulmones tranſit, quo facto ſeptimo, nono ſ. vndecimo die apoplectici ſ. peripneumoniaci mori poſſunt aegri.

3) ſi in gangraenam tranſit morbus, aut ob vitium curationis aut ob peculiarem aegroti conſtitutionem, aut peculiarem epidemiam.

Eryſipelas faciem occupans periculoſior merito habetur, quam aliam ſuperficiei externae corporis partem inuadens. Delirium et coma poſt eruptionem accedens graue diſcrimen vitae minantur. Antea eryſipelate adfecti facilius de nouo corripiuntur.

CCCCLXXIII. Praecipuum curationis momentum conſiſtit in remouenda aut minuenda, quantum fieri poteſt, morbi cauſſa (CCCCLXVII.) irritamentum praebente, quod tam internis quam externis remediis obtinetur:

a) interne primae viae laxantibus antiphlogiſticis, vti cremore tartari, ſale Glauberi, manna, pulpa Caſſiae, tamarindorum cet. expurgandae: tranſpiratio lenioribus diaphoreticis, potu tepido, copioſo, attenuante, aëris frigidi prohibitione, camphora, antimonialibus, ſolutione praecipue tartari emetici tenuiſſima, promouenda; animi vti corporis quies ſuſtentanda.

b) externa remedia reſoluentia (CCCCLIII.), emollientia (CCCCLV.), adſtringentia (CCCCLIV.)

(CCCCLIV.) vel calida vel frigida vti quoque pulueres varii adfperfi, parum vel nihil in eryfipelate profunt, nec omnis noxae fufpicionem, experientia tefte, effugiunt. Epithemata ficca ex herbis refoluentibus facculo inclufis, quibus ad finem morbi, rubore diffipato, camphora addi poteft, adhiberi poffunt; bullae fero impletae ad inferiorem partem aperiendae, quo facto cutis fuperficies interdum quidem nigricans cinericia adparet, breui tamen efchara a liquore transfudante oriunda obtegitur, fi benignum fuerit eryfipelas; acria, et mechanica irritantia varia encheirefi auferenda, prohibenda. Sanguinis miffiones in fimplici eryfipelate caute et parce adhibeantur, nifi diftincta phlegmones figna fimul adfint. Situs erectus in eryfipelate faciem occupante maxime conducit.

CCCCLXXIV. Dictae (CCCCLXXI.) cautelae non ad rubedinis folum diffipationem, fed vsque ad plenariam cuticulae defquamationem, omnisque tumoris abfentiam *continuandae.* Eryfipelas vero externum *locum mutans*, partes internas nobiliores occupans, externis finapismis, veficatoriis, emetico leniori *reuocatur*, vt plurimum fanguinis miffionem fimul pofcit.

CCCCLXXV.

CCCCLXXV. Eryſipelas ſymptomaticum ab idiopathici natura et greſſu notabiliter degener, varios morbos comitari ſolet, phlegmonen, oedema, indurationes varias, herpetem cet. neque infrequenter occurrit inter prodromos, ſymptomata, metaſtaſes variarum ſebrium epidemicarum, exanthematicarum, malignarum, praecipue ſub quibus interdum cito in gangraenam tranſit morbus. Tale connubium cognoſcitur ex concurrentibus eryſipelatis et morbi idiopathici ſignis et curationem exigit ad poſtremum maxime accommodatam.

Rheumatismus.

CCCCLXXVI. Rheumatismus *eſt* illa inflammationis mixtae ſpecies, quae ab externa plerumque euidenti cauſſa ejusque effectu irritante dolorifico in neruos, muſculos eorumque inuolucra, membranas atque vaginas tendinum, ligamentorum, glandularum, vaſorum, viſcerum, oſſiumque exoritur, nunquam ſola in veram ſuppurationem tranſiens; quoad morbi cauſſam, differentiam, ſymptomata, durationem, mobilitatem ac ſolutionem denique a vera phlegmone notabiliter diſcrepans.

CCCCLXXVII. Varia hic quoque ac notabilis diuerſitas occurrit, quoad

a) morbi ſedem,

b) vehementiam,

c) durationem, ac denique

d) indolem.

CCCCLXXVIII. Rheumatismi *sedes* frequentissime quidem occurrit in partibus externis, dentes, aures, gingiuas, scapulas, ceruicem, coxas (*Ischias*), dorsum, lumbos (*lumbago*), femora, genua, vix vnquam digitos occupans, nunc minorem ambitum capitis, faciei, mammarum, ossis sacri, palpebrarum, apicis nasi, digitorum, auriculas inuadit; interdum quoque partes internas, cerebrum, fauces, arteriam asperam, pulmones, pleuram, ventriculum, intestina, hepar, lienem, renes, vesicam vrinariam, testes cet. afficit plurimarum inflammationum chronicarum fons atque origo. Interdum rheumatismus *fixus* est, vnum solum locum occupans: interdum *vagus*, qui in alias remotiores partes excurrit, fulminis saepe celeritatem aemulans, interdum plura loca simul inuadit.

CCCCLXXIX. Quoad *durationem* rheumatismus est vel *acutus*, qui per plures hebdomades protrahi potest; vel *chronicus*, qui per menses et annos interdum excurrit; vnus saepe in alterum transiens.

CCCCLXXX. Quoad *vehementiam* rheumatismus pro sensilitate aegroti, partis adfectae ac morbi gradu, maximopere differt: dolor variae indolis: modo leuior obtusus, modo, ob cruciatum intolerabilem, spasmum, conuulsiones, deliria, syncopen inducere potest, modo inter haec medius consistit.

CCCCLXXXI.

CCCCLXXXI. Notabilis denique differentia rheumatismi ſubſiſtit in ejus *indole;* morbus etenim

a) aut *febri* grauiori *junctus;* aut *absque* vlla *febri* adeſt.

b) *cum inflammatione* juncta: aut *absque* vlla *phlogoſi:*

c) aut *ſimplicis genii*, aut *indolis catarrhalis, bilioſae, ſcorbuticae, venereae, ſcrophuloſae, ſcabioſae, cancroſae,* eſſe poteſt.

CCCCLXXXII. Rheumatismi *principium* in acrimonia peculiaris indolis hucusque ignotae conſiſtere videtur, partes corporis (CCCCLXXVI.) dictas irritamento adficiens; forſan a partibus ſalinis retentis, id quod defectus inſolitus ſalis in vrina rheumaticorum obſeruatus, et abundantia excretionis ſalinae critica, in vrina miſſa, ejus ſuperficie, ac pariete vaſis, in quo vrina ſeruatur, morbum ſoluens, perſuadere videtur.

CCCCLXXXIII. Rheumatismi *cauſſae* ſolemnes ſunt tranſpirationis aut ſudoris ſuppreſſio a refrigerio ſingulae alicujus partis, praecipue calente corpore, aut ſub vſu mercurialium, ſuſcepto: veſtimenta humida, aër frigidus humidus: euacuationes adſuetae ſanguineae aut aliae omiſſae, vel ſuppreſſae: moeror, triſtitia, materia quaedam acris (CCCCLXXXII.), febris intermittens intempeſtiue ſedata: vlcera inveterata ſanata: vapores metallici varii, vnius alicujus partis debilitatio a contuſione, vulnere, vl-

cere, fractura, luxatione, extensione, ambustione, spasmo cet,

CCCCLXXXIV. Symptomata rheumatismi acuti generales sunt

a) *dolor* omnis notabilis rheumatismi perpetuus comes, nunc punctionis, pulsationis, scissionis, dilacerationis, rosionis, distensionis, vstionis; nunc pressionis, constrictionis, algoris, stuporis, anxietatis, nauseae sensum referens, qui in rheumatismo acuto calore exacerbari, in frigido loco e contrario minui solet: quouis autem motu augetur.

b) *febris* hujus morbi est aut inflammatoria, aut biliosa, aut catarrhalis aut putrida epidemica, intermittens, remittens, lenta, ex propriis harum characteribus scrupulosissimo examine indaganda.

c) *tumor* est aut inflammatorius aut oedematosus, frigidus, cujus accessus interdum dolorem leuat, et si sedes morbi profunda, haud raro plane abest.

d) *sudor* copiosus viscidus.

e) *vrina* multum sedimentum lateritium deponens.

f) *functio* denique *laesa* partis adfectae.

CCCCLXXXV. Rheumatismi *chronici symptomata principalia* sunt dolor atque functio laesa partis

partis adfectae, febris vero ac tumor, inflammatorius saltem, plane absunt, nisi in rheumatismum acutum transeat morbus.

CCCCLXXXVI. *Symptomata secundaria* partis grauiter rheumatismo adfectae esse possunt laesa functio, rigiditas, immobilitas, stupor, marcor, paralysis, eruptiones cutaneae, fungi articulorum, tumores cystici, sarcomata, abscessus haud genuinum pus sed materiam lymphaticam gelatinosam continentes, fistula lacrymalis, maculae corneae, cataracta, gutta serena, cephalalgia, vertigo, sopor, delirium, apoplexia, odontalgia, otalgia, surditas, asthma, catarrhus suffocatiuus, phthisis, vomitus, cardialgia, colica, infarctus viscerum, ischuria, dysuria, stranguria, gonorrhaea, fluor albus, tenesmus, contractura cet. Vix datur morbus localis, qui non a materia rheumatica ortum ducere posset, et hujus caussae suspicionem moueat, si post superatum alium rheumatismum morbus accesserit.

CCCCLXXXVII. Quoad *prognosin:* rheumatismus externas partes occupans, fixus, periculo carere solet, vagus internas nobiliores partes petens maximas sanitati ac vitae insidias struit, pro dignitate partis adfectae morbique gradu varias; sudor raro morbum soluit aut vere criticus euadit, nec vrina multo sedimento lateritio abundans morbum semper leuat; vrinam contra, in qua multae

particulae salinae adparent, in hoc morbo salutarem esse, certa experientia constat. In junioribus partes superiores corporis, in senescentibus inferiores frequentissime rheumatismo adficiuntur.

CCCCLXXXVIII. Rheumatismi *therapia* ad indolem morbi varia est, alia acuto fixo, alia acuto vago, alia denique chronico conuenit.

CCCCLXXXIX. Rheumatismi *acuti curatio* prospicit febri, dolori, materiae morbosae eliminationi, ejusue ad partes externas deriuationi, ac debilitati denique partiali vel totali insequenti, quod partim remediis externis, partim internis obtinetur; caussarum nocentium (CCCCLXXXIII.) strenua prohibitione haud neglecta.

CCCCXC. Remedia *externa* quod attinet; febris rheumatica, indolis inflammatoriae, in vniversum requirit methodum antiphlogisticam; sanguinis, in cujus superficie in febribus rheumaticis crusta inflammatoria (CCCCXLV.) vt plurimum adparet, missiones instituantur pro ratione pulsus, virium, ac symptomatum grauitate, repetendae, in morbi initio haud sane negligendae. Tantam tamen, quam ipsa phlegmone, sanguinis jacturam haud permittunt inflammationes rheumaticae, cum vires inde intempestiue frangantur, materia morbosa aut nimis mobilis euadat, aut acutus rheumatismus in chronicum mutetur. Minuta febri, subsistente rubore ac tumore, sanguinis missiones locales,

cales, hirudinum praecipue ope, magis conducunt. Alia remedia externa in rheumatismo acuto parum proſunt: medicamenta reſoluentia externa vix cum ſecuritate adhibentur; fomenta (CXXI.) tamen, cataplasmata (CXXIV.), balnea vaporis, ſemicupia, telae ceratae impoſitio ad locum dolentem, haud exiguum leuamen adferunt. Sub vltimi remedii applicatione ac ſedula commutatione exanthemata in cute interdum prorumpunt, dolorem mire ſedantia. Abſceſſus ſeroſi lymphatici gelatinoſi, rheumatismi acuti vagi ſequelae, ſi periculum migrationis in alium locum minentur, aut metus corroſionis partium infra poſitarum adfuerit, aperiendi quidem ſunt, vlcera vero ſordida chronica haud raro relinquunt difficulter ſananda; horum inde inciſionem chirurgus haud niſi neceſſitate ductus inſtituat, eo magis quidem, cum experientia teſte impune ſaepiſſime reſoluantur; minime tamen repercutientia adhibenda.

CCCCXCI. Quoad *remedia interna,* in acuta febri nitrum, ſal ammoniacum, potus copioſi, diluentes, aciduli, clysmata, lenia laxantia antiphlogiſtica; febri aliquomodo minuta camphora, ſolutio tenuis tartari emetici, kermes mineralis; ſi typum intermittentem adſumat febris, corticis peruuiani vſus conducit. Opium vix cum ſecuritate in hoc ſtatu adhibetur, niſi ſub febri mitiori diſtincta nimiae neruorum ſenſilitatis ſigna et a doloris crudelitate ſomni plenarius defectus adſit. Extra-

ctum

ctum aconiti ad sedandum rheumaticum dolorem atrocem securius adhibetur.

CCCCXCII. Partialis aut totalis *debilitas* morbo superato *remanens*, requirit frictiones, fumigationes, balnea varia, corticem peruuianum antimonio crudo mixtum; quantum pars adfecta ferre potest, exercitium sedulum cet. ac cautissimam denique nocentium euitationem, ne morbus recurrat.

CCCCXCIII. Rheumatismi chronici *fixi therapia*, si febri aliquali adhuc junctus fuerit morbus, methodum requirit antiphlogisticam (CCCCXLVIII.) dictam; plane absente febri, varia tam externa quam interna remedia conducunt ad eliminandam materiam irritantem, eamque infringendam idonea.

CCCCXCIV. Inter remedia externa laudantur epithemata sicca herbarum resoluentium, tela cerata, lanea, linimentum volatile, oleum cajeput, fumigationes volatiles, frictiones simplices, aut cum oleis aethereis fortioribus; vrticationes, sinapismi, cepae, allium, mezeraeum, essentia cantharidum, vesicatoria, praecipue in locis, vbi nerui partis adfectae sub cute decurrunt, vtilia; emplastrum de hyoscyamo, saponatum, ischiaticum, e calce viua et melle paratum, e solutione mastichis in spiritu vini confectum; cataplasmata, balsamum vitae externum, aqua vel lacte solutum, inunctiones mercuriales, fonticuli, setaceum, moxa, cucurbi-

curbitae, ſtillicidia, magnetismus, electricitas; ſi omnia fallunt immerſio partis adfectae in aquam frigidam ſ. hujus in eam frequens ſuperinfuſio mire atrociſſimos dolores ſedat.

CCCCXCV. Inter *remedia interna*, rheumatismo chronico adpropriata, praecipue conducunt, decocta radicum graminis, taraxaci, ſaſſaparillae, ſaponariae, ſtipitum dulcamarae, ligni ſaſſafras, guajaci; ſerum lactis aceto, vino, puluere ſeminum ſinapi parati; aqua calcis viuae cum lacte; antimonium crudum, cum vel ſine cortice, eſſentia ſtibii, tinctura guajaci volatilis, puluis Doueri, gummi guajacinum, nitri, camphorae majores doſes, moſchus, aſſa foetida, ſucci antiſcorbutici recentes, praeparationes mercuriales, earumque diu protractus vſus; olei terebinthinae majores doſes, ſalia alcalina volatilia, extractum aconiti, cicutae, aeſculi; inter quae remedia idonea cauſſae morbi ſcrupuloſiſſimo examine indagentur, ac conſtitutioni aegroti adaptata eligantur.

CCCCXCVI. Ad *auertendum* rheumatismum conducit induſium laneum, climatis ſ. domicilii humidi commutatio, balnea frigida chalybeata, ſulphurata, cortex peruuianus gummi guajacino nuptus, equitationes, motus partis adfectae, quantum ferri poteſt, frequentes, puluinaria haud plumis ſed crinibus referta, frictiones denique totius corporis ſedulae; atque haec omnia regimine conuenienti adjuuanda ſunt.

CCCCXCVII.

CCCCXCVII. Speciales rheumatismi in vniversum remedia (CCCCXCIV. CCCCXCV.) dicta poscunt. Inter hos peculiarem attentionem meretur mali ischiatici species, ischias neruosa antica et postica Cotunni, aut tractum nerui ischiatici sequens, aut ad decursum nerui cruralis se extendens, a liquido in cellulosa nerui vagina, vel copia neruum comprimente, vel acrimonia irritante ortum ducens. Morbus hic a vera inflammatione ac sequenti suppuratione, metastasi lactea, variolosa, scarlatina, venerea, scrophulosa, scabiosa, herpetica rite distinguendus, venaesectione ad malleolum instituta, clysmatibus, frictionibus, opio versus noctem adsumto, vesicatorio denique ad caput fibulae seu ad dorsum pedis repetito, sedatur, quod experimenta fide dignissima docuerunt. Ferrum candens lanciforme inter quartum ac quintum os metatarsi ad dorsum pedis admotum mira celeritate dolores fugauit.

Arthritis.

CCCCXCVIII. Arthritis *est* inflammationis mixtae (CCCCLXI.) species, sine externa caussa euidente, sed praeeunte plerumque ventriculi adfectione insolita, cum dolore articulorum, pedis pollici potissimum, certe pedum et manuum iuncturis infesto, podagrae et chiragrae nomine tunc insignito; per interualla reuertens, et saepe cum ventriculi et internarum partium adfectionibus alternans. Cum rheumatismo (CCCCLXXVI.) mini-

minime confundendus hic morbus genio ac indole *diuerſiſſimus.*

CCCCXCIX. Morbus interdum eſt *haereditarius*, interdum *acquiſitus*, foeminis et eunuchis raro infeſtus, rariſſime ante trigeſimum aetatis annum adgreditur, plures ſapientes, quam fatuos, diuites, quam pauperes inuadit, maxime eos, qui mature baccho et veneri libarunt, aut ex vitae genere ſumme exercitato et turbulento in otioſam et tranquillam tranſierunt, adgreditur.

D. Variae in hoc morbo occurrunt *differentiae;* morbus etenim eſt

a) aut *perfectus regularis*, certum locum occupans, eumque non linquens vsque dum morbus ſolutus fuerit:

b) aut *imperfectus*, quando ſub diſpoſitione arthritica, viribus naturae ad inducendum regularem et perfectum inſultum imparibus, partes internae abdominis praecipue diuerſimodo adficiuntur.

c) aut *retrogreſſus* ſi morbus externas partes linquens, interiores petit, caput, pectus, abdomen, veſicam vrinariam, aut peculiarem gonorrhoeae ſpeciem inducens, iſchuriam aliosque morbos poſtea dicendos creat: his nounulli

d) eam arthritidis ſpeciem addunt, ſi ſedem primitiuam in interioribus partibus tenet

mor-

morbus, ſub larua verae inflammationis inuadens.

DI. Hujus morbi principium irritamentum quoddam ignotae indolis eſſe videtur, a peculiari corporis praediſpoſitione ortum ducens, vnde variae partes inflammatae primum formant acceſſum ejusque reiterationem. Materiam terreſtrem aliquo modo ſubeſſe ſuadent tophi gypſei ex arthriticorum articulis haud raro transſudantes, horumque ad nephritidem, calculosque peculiaris diſpoſitio.

DII. Sub tali praedispoſitione inducentes morbum cauſſae eſſe videntur

a) omnia, quae plethoram augent, vti vita ſedentaria, otioſa, ſub diaeta nutrienti lauta, animali.

b) ea, quae ſubjectum plethoricum ſimul debilitant, vti venus nimia, ſpirituoſorum abuſus, indigeſtio ab ingeſtorum nimia quantitate vel praua eorum indole, lucubrationes, nimia ad ſtudia adplicatio, ſegnities corporis, pathemata animi, euacuationes nimiae, pedum refrigerium cet.

DIII. Paroxysmum *imminentem,* in ſubjecto arthritico ſaepiſſime praeſagiunt, indigeſtionis ſigna, adpetitus languens, frigor inſolitus, ac ſenſus punctionis pedum, iracundia ac mobilitas animi inſolita, ſudor ſuppreſſus.

DIV.

DIV. Insultum *praesentem* indicant, praegressis vt plurimum, frigore, calore febrili, inquietudine, circa vesperam succedens tumor ac rubor pedis, saepissime pollicis, cum dolore ac cruciatu atrocissimo, sub motu aut pressione aliquali exacerbato, nausea, anorexia, aluo adstricta, vrina pauca colorata. Mox vnum, mox alterum pedem occupat, mox de vno in alterum cito transit, mox in alias articulationes excurrit; qui morbus initio nonnullis diebus absoluitur, magis inconstans; senescente autem morbo dirior et typum certiorem adfectat.

DV. Paroxysmo *discusso*, tumor subsidet, redit mobilitas, appetitus succedit, pruritus, furfuraceaque desquamatio. In multis circa articulos materia transsudat, quae siccata in substantiam calcaream in acido plane dissolubilem abit.

DVI. Hujus morbi *prognosin* quod attinet: *regularis* arthritis nullum vitae periculum saepissime infert, quin longioris vitae praesagium potius habetur; haud raro inter ipsum paroxysmum, si atroces dolores excipias, aegroti sunt floridi, alacres, ad venerem et voluptates omnes proni. Arthritis e contra imperfecta, aut retrocedens, aut malo regimine s. imperita tractatione tentata, grauia pericula pro varia dignitate partis, quam petit morbus, afferre potest; vomitum, diarrhoeam, colicam, adfectiones haemorrhoidales, obstipationem, ischuriam, gonorrhoeam, asthma, catarrhum suffocatiuum, vertiginem, apoplexiam cet.

DVII. Arthritidis *prophylaxis* ſtrenua ac tempeſtiua cauſſarum nocentium (DII.) euitatione obtinetur, quod in ipſis illis, quibus malum eſt haereditarium, contingere poteſt. Praeſentis mali *curatio*, multis ac variis remediis hunc ad ſcopum laudatis vix vnquam radicalis obtinetur. Pro malo leuando atque periculo auertendo varia conducunt, partim

a) extra paroxysmum adhibenda.
b) partim ſub inſultu in vſum vocanda.
c) partim in retrogreſſo morbo vtilia.

DVIII. Prius obtinetur exercitio corporis modico protracto, regimine frigido antiphlogiſtico, abſtinentia a victu animali, potu fermentato, Baccho, venere, animi pathemate.

DIX. Inſultus *ipſe* regularis, venaeſectiones cautiſſimas interdum admittit, hirudines ad partem adfectam admotae in acuto dolore cum inflammatione juncto proſunt; telae ceratae impoſitio ſaepius, ſi humeſcat, commutandae, cum fructu adhibetur; ſedula partis telis laneis obtectio prodeſt; fotus, cataplasmata, ſinapismi, veſicatoria, vrticationes, moxa, opium, valde circumſpecte adhibenda, raro omnis noxae ſuſpicionem effugiunt; frigidam admotam certe noxiam fuiſſe, compertum eſt. Arthritis *irregularis*, atonia primarum viarum juncta, equitationem, modicam ambulationem, corticem peruuianum, martialia, caute tamen vſurpanda,

panda, leniorum aromatum, ac ſpiritus diluti, ſeu vini generoſi vſum *poſcit.*

DX. Arthritis retrogreſſa partes internas petens, externis veſicatoriis, epiſpaſticis, frictionibus ad ſedem priſtinam reuocatur; interne ſimul adhibito, ſi phlogoſeos internae indicia hoc permittunt, vino generoſo, alcali volatili, camphora, moſcho, opio cum aromate juncto; quo diſtinctiora inflammationis internae adſunt indicia, eo ſecurius methodus antiphlogiſtica adhibetur; nec electricitatem hic inutilem fuiſſe, compertum eſt.

Inflammationes ſpuriae.

DXI. Spuriae inflammationes *dicendae* ſunt illae, in quibus communes phlogoſeos notae characteriſticae (CCCCXXIX.) vel plane deſiderantur, vel minus notabili gradu adſunt.

a) aliae vltra verae ac mixtae inflammationis terminum notabiliter protrahuntur, ac chronicae ſunt.

b) aliae e contra ſunt fugaces ac fere momentaneae.

Vtriusque generis cauſſa proxima eſt irritamentum, in diuturnioribus plerumque ex acrimonia humorum venerea, ſcorbutica, rachitica, ſcrophuloſa, cancroſa aliaque; in fugacibus a leuiore ſtimulo, frictione e. g. oriundum. Poſteriores curationem vix exigunt; priores idonea humorum correctione, ſuo

loco exponenda, potius quam methodo antiphlogistica (CCCCXLIX.) debellantur.

Inflammationes locales.

DXII. Inflammationis verae, mixtae, ac spuriae natura hactenus (CCCCXXII-DXI.) exposita, jam praecipuae inflammationum localium species, aut genuinae, aut plus minus commixtae, quotquot nempe externis auxiliis potissimum sanari solent, veniunt considerandae. Quo pertinent

a) ophthalmia:
b) parotis inflammatoria:
c) angina:
d) inflammatio mammarum:
e) bubo inflammatorius:
f) testiculorum inflammatio:
g) phymosis:
h) paraphymosis:
i) inflammatio vrethrae:
k) pernio:
l) ambustio.

O p h t h a l m i a.

DXIII. Ophthalmia *est* tunicarum oculi s. marginis palpebrarum a qualicunque caussa inducta inflammatio, cujus characterem constituunt dolor, tumor, rubor partis inflammatae, ac febris consensualis, quae tamen pro diuersa morbi specie egregie differunt.

DXIV.

DXIV. Vario refpectu ophthalmia *diftinguitur* et quidem

a) quoad fedem:

b) habitum:

c) durationem:

d) originem: ac denique

e) indolem.

DXV. Quoad ophthalmiae *fedem* cum vnus vel vterque oculus, vel externe vel interne adfici poffit, haec erit

a) *monocula*, vnum oculum inuadens:

b) *vtrumque oculum* vel fimul vel fucceffiue occupans:

c) *interna*, iridem, vueam, choroideam, retinam, vel in vniuerfum partes interiores tenens, genii vt plurimum phlegmonoidei.

d) *externa*, in tunica conjunctiua, aut *omnem* ejus fuperficiem *infeftans*, aut *angularis*, dum in *alterutro cantho* eft confpicua.

DXVI. Quoad *habitum* ophthalmiae:

a) ficcae nomen habet, fi vel craffus vel omnino nullus humor ex oculo inflammato defluit.

b) humida vero audit, fi notabiliore vel lacrymarum, vel feri lacrymis feruidis commixti, vel faniei purulentae aut fanguinolentae fluxu copulatur.

DXVII. *Duratio* ophthalmiaė perinde admodum varia eſt: etenim eſt

a) vel *acuta*, quae celeriter inter quatuordecim dies vt plurimum abſoluitur:

b) vel *chronica, habitualis*, quae aut continuo perdurans vel crebrius recurrendo in diuturnitatem vergit; aut vaga incertis temporibus reuerti ſolita, aut periodica certis temporibus recurrens.

DXVIII. Quoad *originem* ophthalmia eſt

a) *idiopathica*:

b) *ſymptomatica*:

c) *ſympathica*:

d) *metaſtatica*.

DXIX. Aſt prae reliquis exponi meretur illud diſcrimen, quod diuerſa mali *vehementia* ac *indoles* efficit; morbus etenim nunc inflammationis ſpuriae vel mixtae phaenomena exhibet: nunc toto genuinae inflammationis charactere conſpicuo ſeſe monſtrat. Hoc reſpectu triplex eſt ophthalmia

a) *leuis* nempe,

b) *grauis* ac

c) *grauiſſima*.

DXX. In leuiori hujus morbi ſpecie, *taraxi* dicta, vaſcula, non niſi ſingulos ſanguinis rubri globulos admittentia hoc impulſu diſtenduntur, plures globulos excipiunt, rubore conſpicua fiunt pru-

ritus-

ritusque incommodi potius quam doloris ſenſationem creant. Abeſt pulſatio et calor vtque plurimum lucis intolerantia. Neque raro deeſt lacrymatio, cujus locum ſaepe tenet aucta ſebi ciliaris transſudatio, prout vel albugineam oculi vel interiorem palpebrae tunicam, hujusque marginem cum aſperitatibus et tuberculis occupat inflammatio: haec ſpecies ophthalmiae ſub accidentali tantum irritamento oriunda nunc breui euaneſcit, nunc in diuturnitatem vergit; in alium morbum rariſſime abiens, interdum tamen in chemoſin adoleſcens, vnde patet ad ſpurias phlogoſes merito taraxin referri.

DXXI. At grauior eſt ophthalmia, quae *chemoſis* ſalutatur, quoties inflammatio corneae diaphanae limites vel attingens, vel excedens, vaſculoſum atque celluloſum conjunctiuae textum ita tenet, vt propter vehementem et obſcure rubrum iſtius turgorem illa adpareat depreſſa ſplendoreque et pelluciditate ſua ex parte priuata; interdum non modo *adnata* rubet, ſed etiam in grauiori morbi gradu iris, quin ipſa interdum cornea rubeſcit. Palpebrae ſimul in tumorem attolluntur, vt ad voluntatis arbitrium attolli haud poſſint, harum limbis ſaepiſſime introrſum verſis, vt de tarſis ciliisque nihil omnino diſtingui queat; ipſe bulbus haud raro majorem in modum attollitur. Haec ophthalmia non ſolum febrem conſenſualem, notabilem pulſationem, crudelem dolorem, ſanum oculum ſaepe in conſenſum trahentem, vt plurimum continuum, in nonnullis

per interualla renaſcentem, vel exacerbatum; lucis impatientiam; lacrymationem multam calidam, acrem, ſanguinolentam, transſudatione purulenta palpebras conglutinante deinde exceptam, varia quoque ſymptomata rapti verſus partem adfectam ſanguinis, ſecum vehit vel ante vndecimum vel decimum quartum diem ſoluitur, quem euentum dicta transſudatio purulenta ſequitur, vel in tertiam ſpeciem abit.

DXXII. Species denique *grauiſſima*, choroideae nempe atque retinae tunicae inflammatio, notabilem pupillae coarctationem atque decolorationem ſummam, lucis intolerantiam, crudelem dolorem, febrem acutam continuam, cephalalgiam, deliria, ſpasmos et alia maximae phlogoſeos et congeſtionis ſanguineae ſymptomata adfert, neque tamen ſemper conjunctiuam rubore conſpicuo ſuffundens. Haec, niſi cito reſoluatur, in ſuppurationem et corruptionem abit.

DXXIII. Generalis ophthalmiae *cauſſa proxima*, non ſecus ac in quauis alia inflammatione, irritamentum eſt, quo vaſa dilatari, humorum adfluxus augeri, transſudatio ſanguinis, et varia phlogoſeos verae (CCCCXXIV.), mixtae (CCCCLXI.), ſpuriae (DXI.) ſymptomata, cum majore minore organi viſus laeſione produci poſſunt.

DXXIV. Cauſſae *remotae* irritamenti in ipſo organo haerent vel forinſecus admouentur eidem.

a) *inter-*

a) *internae* ſunt metaſtaſes variae, vti perſpirationis ſeu ſudoris a qualicunque cauſſa cohibitio, ſeu imminutio, euacuationum ſolitarum, ſanguinearum inprimis, ſuppreſſio, exanthematum chronicorum vel acutorum repulſio ſeu horum acrimoniae ad oculos depoſitio, ſcabiei, impetiginis; cruſtae lacteae, tineae, herpetum, puſtularum faciei, variolarum, morbillorum, ſcarlatinae, gonorrhoeae porro virulentae cohibitio; miasma venereum, ſcrophuloſum, cancroſum, rachiticum, purulentum; tumores varii ſubſidentes; vlcera critica vel inueterata ſponte vel mala arte ſiccata; rheumatismus, arthritis oberrans, vel ob anomaliam vel retroceſſionem; irritabilitas; ſenſilitas oculi ſ. totius corporis juſto major; illius peculiaris ſimul debilitas cet.; emetica, febres catarrhales, intermittentes, laruatae; ſpasmi hyſterici, hypochondriaci, colluuies humorum prauorum aut vermium in primis viis; ingeſta acria ſ. idioſyncraſiae aduerſa; lac prauum nutricum. Porro plethora praeſertim particularis, ſiue congeſtiones ſanguinis; atonia oculi eundem morbum jam ſemel vel frequentius paſſi.

b) ad *externas* cauſſas pertinent omnis ſtimulus externus ſ. mechanicus ſ. chemicus, tempeſtates variantes, frigus, calor, lux

 nimia,

nimia, objecta minutula visum fatigantia, ventus, fumus, vapor irritans, puluis et alia corpuscula casu illapsa, trichiasis, distichiasis, lucubratio immodica, laesio externa quaeuis, contusio, vulnus, frictio improba, morbi varii capitis, narium, dentium cet. vel ob consensum vel ob organorum vicinitatem, ophthalmiam inducere possunt, ipsae denique operationes chirurgicae.

DXXV. Ophthalmiae *symptomata* in vniuersum in binas classes distingui possunt:

a) *prior* ad indolem et gradum morbi varia illa comprehendit, quae cuiuis inflammationi sunt communia, vti *rubor, tumor, dolor, febris.*

b) *altera* ea, quae ex oculorum fabrica ac eorum cum partibus vicinis consensu pendentia ophthalmiae sunt propria, vti *dolor capitis* vt plurimum pulsatorius aut punctorius; *spasmi* et *conuulsiones* pupillae, myosin s. angustationem vel alienam ejus figuram inducentes, palpebrarum, musculorum faciei, quos spasmos in ipsas distantes partes excurrere posse compertum est; *lucis intolerantia, epiphora, palpebrarum ciliorumque* ex materia spissa puriformi exsudante oriunda *conglutinatio*, noctu ac somni tempore praecipue, vel palpebris

bris ob tumorem clauſis, *viſus* denique re-
ſpectiua *imminutio*.

DXXVI. Effectus *conſecutiui* ophthalmiae pro diuerſa morbi ſede (DXV.), natura (DXVI.), cauſſa (DXXIII.), vehementia (DXIX.), medicatione, variantes ſunt

a) aut communis inflammationis effectus; ſuppuratio, vnguem, hypopyon, vlcerationem tarſorum, conjunctiuae, corneae, choroideae, celluloſae orbitalis, inducens; ſanguinis in caua et celluloſa oculi transſudatio; ſcirrhus; cancer; gangraena.

b) aut proprii ophthalmiae, leucoma, pterygium, ancyloblepharon; iridis fiſſura, decoloratio, ſtaphyloma; cataractae variae, amauroſis; viarum lacrymalium impedimenta, tumores varii. Interdum quoque ſatis diu poſt diſſipatam inflammationem, morboſa oculi ſenſilitas ac lucis intolerantia remanere poteſt.

DXXVII. Prognoſis ophthalmiae de morbi gradu indoleque et difficultate cauſſae tollendae pendet. In vniuerſum ſoluitur aut benigna reſolutione, aut criſi per haemorrhagiam narium, ſudore, aluifluxu, metaſtaſi ſalutari, aut febri, aut temporis diuturnitate, ſi vires vitae majorem energiam contraxerint; quod niſi ſuccedat, varia eaque inſanabilia viſus nocumenta ſuccedere poſſunt. Ophthal-

thalmia chronica difficillimam interdum curationem admittit, non nisi constanti ac indefesso remediorum vsu obtinendam.

DXXVIII. Ophthalmiae *curatio*, in vniuersum praecipit

a) stimuli ablationem:

b) humorum deriuationem, reuulsionem, euacuationem;

c) stagnantium et effusorum dissolutionem:

d) roboris denique vasorum restitutionem:

in quibus indicationibus prosequendis, sedulo tamen ad inflammationis sedem, ambitum, caussam, gradum, cet. respicere oportet.

DXXIX. Stimuli *externi ablatio* in sananda ophthalmia quae hanc admittit, omnium prima est indicatio, etenim subsistente caussa, effectus vt permaneat necesse est; vnde

a) *illapsa* vt puluis, insectum, micae lapidum aut metallorum eximenda, aut *instrumentorum, forcipis* vel *acus minoris* ope, si corpus alienum detegi et comprehendi possit; aut *elutione* frequenti oculi, aqua tepida, mucilagine radicis altheae s. seminum cydoniorum s. lacte crocato, aut ope peluis ophthalmicae pro balneo oculari, vel injectione syringis, vel vasculi e resina elastica confecti tubo praediti ope instituta; aut stilo linteo tenui inuoluto detergitur, vel *globulosis corporibus* vti can-

crorum

crorum lapide vel hormini ſemine inter palpebram ac bulbum immiſſo, cujus motu illapſum aliud corpus ab adnata auellitur, foraſque elicitur; aut magnete ſiue artificiali, ſiue naturali, quo admoto ferri ſcoria ita exilis, vt inſtrumentis apprehendi haud queat, ſaepe educitur.

b) *cilia irritantia* vel *eradicatione* vel palpebrae *inuerſione* emplaſtri ope vel *operatione* ſecundum artem ſuo loco dicendam remoueantur.

c) tumores irritantes, ſi forte adſint, exſtirpandi.

DXXX. *Stimuli interni ablatio* ſ. debilitatio tentatur, ſi ſigna colluuiei ſeu acrimoniae in primis viis adſint, emeticis, ſecurius laxantibus antiphlogiſticis, quin ipſis catharticis ſedulo repetitis, quibus humores ſimul de parte adfecta reuelluntur; nitro; camphora, floribus arnicae, cicuta, ſucco recenti lumbricorum terreſtrium, cortice peruuiano; mercurio; nec non, ſi ſymptomata nimiae neruorum ſenſilitatis adſint, aut acutiſſimus dolor vrgeat, opii ſolutione aquoſa, vinoſa; ſpecificis denique miasmati humorum indicato accommodatis; ſtrenue ſimul euitatis cauſſis nocentibus.

DXXXI. Humorum euacuatio, de parte adfecta deriuatio, reuulſio perficitur

a) ſan-

a) sanguinis missione,
b) vesicatoriis,
c) fonticulo aut setaceo,
d) aliis denique minoris efficaciae subsidiis.

DXXXII. Antiphlogistica *sanguinis missio* (CCCCXLV.) in brachio, pede, vena jugulari, arteria temporali, fronte adhibenda. Cum vero phlebotomia majores tantum venas evacuans, in minimas parum admodum possit, hujusmodi sanguinis missiones non nisi pro minuenda plethora atque febri consensuali pro morbi grauitate adhibentur, quo facto efficacius ad sanguinis *missiones locales* dictas recurritur, inter quas primum locum tenet sanguisugium ope hirudinum instituendum, quorum adplicatio debita (CCXLIII.) circa palpebras aut in canthis, et pro re nata saepius quidem repetita, tempestiue adhibita, miram vim inflammationem resoluendi, ac symptomata secundaria auertendi, monstrat. Minori longe vi gaudent scarificationes temporum, occipitis, nuchae. Adnatae denique ipsius ex inflammatione tumentis vasa sanguine turgida, varicosa, in vehementissima chemosi, suppurationem proximam minitante, forfice aut lanceola maximo cum emolumento transscindantur pro sanguine in iisdem exsuperante euacuando, tam praesenti interdum auxilio, vt, omnibus aliis praesidiis incassum adhibitis, hacce demum scarificatione omne suppurationis periculum ocyus auersum fuisse obseruatum sit.

DXXXIII.

DXXXIII. Quod attinet *veſicatoria*, quorum vſus nonnullis quidem ſuſpectus inſignem tamen in ophthalmia vtilitatem habent, egregie ortam diſſipant inflammationem; in primis illa proſunt, quae magna ſunt, et loco, qui ab oculo adfecto non nimis diſtat, adplicantur, et ſi vlceratio, quam inducunt, diu protrahitur; inde nuchae, pone aures, immo ipſis temporibus, vel a capitis vertice ad ſinciput impoſita valde proſunt; quin ipſam corneae claritatem ſub veſicatoriorum vſu rediiſſe compertum eſt.

DXXXIV. Porro *fonticuli* et *ſetacea* in ophthalmiis, chronicis praecipue praeclari vſus ſunt, atque ad brachia, verticem, nucham, maſtoideam apophyſin, auriculam inducta mire proſunt. Horum vlcerum excitatio praecipue indicatur, in ophthalmia recidiua, facillime recurrente; ſi morbus aliis mitioribus remediis haud cedit, epiphora acerrima adeſt, atque humorum acrimonia ad oculos depoſita aliorſum deriuanda; notandum tamen euacuationes ſanguineas dictas ſemper praemittendas; vlcera artificialia in latere maxime adfecto excitanda, diu fouenda, ac renato morbo renouanda eſſe; non juuante denique fonticulo, ſetaceum ducendum eſſe. Dantur tamen ſubjecta macilenta, laxa, debilia; cachectica, quae vlcerum artificialium excitationem haud ferunt.

DXXXV. Minori quamuis vi reuellente gaudentia, *haud* tamen *negligenda auxilia* externa ſunt

cucur-

cucurbitae (CCXXXVII.), errhina (CCLXXIX.), apophlegmatismi (CCLXXXVI.), rubefacientia (CCLXI.), balnea, pediluuia, capitis tonsura.

DXXXVI. Ophthalmia oriunda a *scabie* aut *gonorrhoea* repulsa, ad omnia quaeuis praesidia rebellis vix ac ne vix quidem, nisi *reuocetur* morbus primarius, sanatur; huic scopo inoculatio gonorrhoeae, ope bacilli cerei in vrethram gonorrhoea laborantis immissi, qui bene inunctus confestim tunc in vrethram viri ex morbo suppresso laborantis introducebatur, adhibita fuit. Securius tamen gonorrhoea laxantibus, lenioribus emetico, diureticis, epithemate emolliente circa genitalia, ac simplicis cerei immissione reuocatur. Simili modo scabies crebra scabiosorum contrectatione, nocturno adcubitu in eodem lecto, vel gestatione indusiorum, manicarum, tibialium, a scabiosis gestatorum sanieque adhuc scabiosa sordidorum, reuocari potest. Praestat tamen morbum frictionibus, balneis, sinapismis, vesicatoriis, sulphure, camphora, emeticis, diaphoreticis reuocare.

DXXXVII. Inflammationis *resolutionem* faciliorem reddunt, stagnantium vel effusorum *resorbtionem* adjuuant, vasorum laxatorum *robur restituunt*, varia remedia externa vel simplicia vel ex iisdem composita.

DXXXVIII. Simplicia sunt

a) *resoluentia* stimulantia, inter quae camphorae halitus principem locum tenere videtur;

detur; herbae diſcutientes, reſoluentes, (CCCCXLVIII.) expoſitae.

b) *emollientia,* vti albumen oui, mucilagines vegetabiles v. c. radicis altheae, ſeminum cydoniorum; decocta et cataplasmata herbarum emollientium, axungiae recentis.

c) *adſtringentia* leniora varia, aqua roſarum, plantaginis, euphraſiae; acetum; pomorum pulpa.

d) *repercutientia,* vti aqua frigida, nix, glacies, ſpiritus vini camphoratus, ſalis ammoniaci aromaticus, ex palma vel linteo in oculum euaporans; alumen; vitriolum album, coeruleum; tutia; zinci flores; ſaturnina.

e) opium vino ſolutum, vel laudanum liquidum Sydenhami, crocus, ſolanum.

f) *mercurialia,* vti mercurius praecipitatus ruber butyro recentiſſimo commixtus, frictiones mercuriales, ſi miasma venereum in cauſſa ſit.

g) *electricitatem* denique rite adminiſtratam (XC.) in ophthalmia valde conducere recentioribus obſeruationibus compertum eſt.

DXXXIX. Ex prioribus *compoſita* ſunt praecipue, aquae ophthalmicae, collyria, epithemata et vnguenta ex variis remediis ita conflata, vt vno remedio adplicato pluribus indicationibus ſimul pro-

ſpiciatur. Verum ſi vſpiam, in his certe, prudenti opus eſt delectu pro vario morbi ſtatu ac indole. Ex omni autem formularum ophthalmicarum farragine vbique in practicis autoribus diſperſa ſagacitas chirurgi ea eligat et componat, quae indicationi cauſſae morbi ac conſtitutioni aegroti maxime adpropriata videntur.

DXL. Quoad remediorum ophthalmicorum vſum in vniuerſum *notandum*

a) frigida ſaepiſſime repetita in vniuerſum in primis morbi diebus praecipue a violentia externa exorti maxime conuenire; diutius protracta ob inflammationis repercuſſionem nocere poſſe:

b) reſoluentia tepida in vberiori morbi decurſu magis conducunt:

c) ophthalmiae ſiccae cum palpebrarum conglutinatione, tepida, mucilaginoſa, vnguenta balſama; humidae, aquae ophthalmicae magis adpropriata videntur:

d) vaſorum debilitas adſtringentia vitriolata ſaturnina frigida poſcit:

e) remedia palpebras conglutinantia vitentur, clauſaeque ſaepius diducantur, cum acrium lacrymarum cohibitio corneae laeſionem inducere poſſit:

f) omnis ſtrictior deligatio oculique preſſio ſedulo vitanda; topica inde aut absque

faſciis

fasciis imponenda, aut ſi abeſſe nequeant, laxiſſime adplicandae; vti alia nocentia ſtrenue euitanda:

g) ea denique, quae circa inflammationis verae, mixtae ac ſpuriae therapiam antea monita ſunt, in ophthalmiae curatione haud negligantur.

Effectus conſecutiui ophthalmiae (DXXVI.) expoſiti, propriam medelam poſcunt, ſuo loco exponendam.

Inflammationes aurium, naſi, linguae.

DXLI. Inflammatio *aurium*, *naſi*, *linguae*, eſt aut phlegmonoſa genuina, aut mixta, aut ſpuria: eadem vel externas partes occupat, vel interiores inuadit; prior in ſenſus incurrit, poſterior ſignis rationalibus dignoſcitur: malum eſt vel idiopathicum vel ſymptomaticum, vtrumque therapiam requirit in inflammationum et dolorum hiſtoria expoſitam, genio ac indoli morbi adpropriatam. Linguae inflammationem grauiſſimam, vias aereas occludentem, anginae ſpeciem creantem, profunda linguae inciſione ſanatam fuiſſe compertum eſt.

Parotis et bubo inflammatorius.

DXLII. Glandulae conglomeratae externae interdum quoque phlogoſi verae, mixtae, vel ſpuriae ſunt obnoxiae; ſic glandula parotis parotidem inflammatoriam, axillaris vero et inguinalis bubo-

 nem

nem inflammatorium sistit. Raro hae inflammationes in vniuersum sunt idiopathicae, saepissime symptomaticae, alius morbi comites et effectus, sympathicae, metastaticae, criticae. Lente inflammationes glandularum generaliter nascuntur, lentius recedunt, difficulter solubiles, neque facilius suppurantes, rarius in gangraenam transeuntes, in indurationem pronissimae generalem inflammationum therapiam (CCCCXLII. CCCCLX.) requirunt, haud neglecto simul morbo primario. Inflammationes glandularum in suppurationem vel indurationem transeuntes therapiam sequuntur in abscessuum, vlcerum ac phymatum chirurgia exponendam.

DXLIII. Interdum parotis inflammatoria est epidemica, nonnullis angina parotidaea dicta, praegressa nimirum leniori febri, tumor glandulosus ad angulum maxillae inferioris se manifestat, qui mox per magnam colli partem vel vnius vel vtriusque lateris se extendit, ad quartum vsque diem increscit, deinde sensim decrescit, quo facto in viris testes, in foeminis mammae tumore saepe adficiuntur, lente dissipando. Sanatur morbus vt plurimum simplici regimine antiphlogistico leniter diaphoretico. Praemature retrogressus tumor febrem auctam inducens, aut metastasin ad interiores partes minans, cataplasmate emollienti, sinapismis, vesicatoriis collo impositis, emeticis ad sedem pristinam tempestiue reuocetur.

Angina.

A n g i n a.

DXLIV. Angina in vniuerſum *dici ſolet* reſpirationis, vel deglutitionis, vel vtriusque impeditio, a morboſo faucium aut partium vicinarum ſtatu pendens.

DXLV. Hoc malum vario reſpectu valde diverſum eſt, maxime notabilem vero *differentiam* ſiſtit morbi diuerſa

a) ſedes et

b) indoles.

DXLVI. Quoad morbi *ſedem*

a) aut in ipſo larynge et arteria aſpera,

b) aut in pharynge et oeſophago,

c) aut in partibus vicinis, tonſillis, velo palatino, vuula, lingua, glandulis ſubmaxillaribus, ſublingualibus, parotidibus reſidet morbus.

DXLVII. Quoad morbi *indolem* angina eſt

a) vel vere *inflammatoria*, cynanche inflammatoria dicta, genuinae phlogoſeos ſymptomatibus copulata,

b) vel *maligna gangraenoſa* breui praegreſſa inflammatione, cito in gangraenam tranſiens,

c) vel *polypoſa*, ſub catarrhali, eryſipelatoſa inflammatione, depoſitione materiae lymphaticae in cauo laryngis et tracheae

 comi-

comitata. Quae ſpecies hic potiſſimum veniunt conſiderandae.

d) vel denique *ſpuria*, ſi ſpiritus alimentiue viae vel humoribus frigidis variis comprimuntur, ſeu ſpasmo anguſtantur, vel corporibus alienis obturantur, vel paralyſi relaxantur, vel vlcere affliguntur, quae omnia alio loco exponenda.

DXLVIII. Ipſius *laryngis* ſ. tracheae *inflammationem indicant* ſigna inflammationis generalia, febris acuta et fere ardens, vox ſibilans, acuta, clangoſa; vehemens ſub inſpiratione dolor, ſub deglutitione vocumque articulatione immaniter auctus; reſpiratio frequens, parua, laborioſa; ſucceſſiua circulationis ſanguinis per pulmones impeditio; facies florida, deinde liuescens, pulſus mire vacillans, anxietas intolerabilis, continuus ſuffocationis metus; morte, niſi cito adferatur auxilium, inſequente.

DXLIX. Inflammatio *pharyngem inuadens noſcitur* ex ruboris atque tumoris, inſpectis faucibus, apparentia, reſpiratione ſatis commoda, deglutione dolenti, difficili; impoſſibili; materia degluttienda per nares regurgitatur, aut in tracheam pulſa tuſſim violentam excitat; febris non adeo intenſa; neque tam celeriter mortem adducit haecce ſpecies, quam prior.

DL.

DLː *Diagnoſis* inflammationis *partium* laryngi et pharyngi *vicinarum*, veli palatini, vuulae, tonſillarum, glandulae thyroideae, parotidis, ſubmaxillaris, ſublingualis, tubae Euſtachianae, muſculorum adjacentium, ex ſignis inflammationis generalibus, viſu tactuque notatis atque reſpectiua functionis partium laeſione ſumenda; ſaepiſſime faucium ſumma ſiccitas, rubor profundior, adfluxus pituitae cum moleſtia excreandae, dolor aurium, acutus interdum, ſimul adſunt. In vniuerſum adcurata partium cognitio anatomica, et ſymptomatum obſeruatio ſedem et gradum harum inflammationum earumque commixtionem optime definiunt.

DLI. Anginae inflammatoriae genuinae *cauſſa proxima* eſt irritamentum. *Cauſſae remotae* ſunt

a) vel *externae* ſicut frigus ipſis faucibus admotum, praecipue aër frigidus, imo et calidus ſaepius in contrariam indolem mutatus, in primis ſub motu corporis fortiore vehementius in fauces irruens, vti equitatione et curſu aduerſo vento factis; nimius gutturis labor in vociferando et declamando, venena et alia acria v. c. pollen calcis viuae; ptyalismus mercurialis errore quouis ſuppreſſus, combuſtio cet.

b) vel *internae,* ſicut varii morbi febriles exanthematici, inflammatorii; metaſtaſis materiae morboſae ad fauces et loca vicina directae v. c. in ſcarlatina, morbillis, va-

riolis cet. Vnde patet anginam inflammatoriam exquisitam perinde ac ophthalmiam vel idiopathicam esse, vel sympathicam vel symptomaticam, vel metastaticam.

DLII. Anginae *prognosin* quod spectat, locus adfectus et vehementia symptomatum potissimum attendi meretur. In vniuersum hic morbus nunquam omni periculo caret, quod quidem eo gravius est, quo magis impermeabiles fiunt aëris alimentiue viae. Inflammatio *laryngis* si conspici nequit, pessima, eo magis quidem, quo difficilius simul per pulmones agitur sanguis. Profundius haerens inflammatio si ascendit et tumorem ruboremque conspicuum praebet, bonum; malum vero, si apparens in faucibus tumor sub symptomatum augmento euanescit. Larynge grauiter adfecto nisi breui resoluatur inflammatio, aut pus coaceruatum tempestiue educatur, aut citum adferatur auxilium, vel celeri suffocatione vel pulmonum inflammatione pereunt aegroti, vel, quod rarius accidit, gangraena laxas has partes occupat. Pharyngem occupans inflammatio praeter nutritionis difficultatem, nisi malum ad vias aëreas proserpat, neque febrem adeo intensam, neque tam celeriter vitae periculum inducit. Crisis per vrinam, sudorem, haemorrhagiam narium, sputum purulentum, artuum dolores accidentes morbi solutionem indicant. Quae tonsillas occupat inflammatio, sat facilem admittit resolutionem, male autem, praecipue remediis

diis adſtringentibus praepoſtere tractata vel valde vehemens, in ſuppurationem vel indurationem chronicam, diu aegrotos vexantem, raro in gangraenam abire poteſt. Abſceſſus ruptus citum levamen adfert, in tracheam effuſum pus vno momento necare poteſt.

DLIII. Anginae vere inflammatoriae chirurgia ſemper reſolutionem inflammationis indicans, verſatur potiſſimum in cauſſae remotae (DLI.) ablatione ejusque effectus diminutione. Cui ſcopo praecipue inſeruit methodus antiphlogiſtica (CCCCXLVIII.) ſtrenue adhibita; ſanguinis miſſio larga repetita, primo euacuatoria, ſpoliatoria in brachio vel pede, deinde deriuatoria, in collo, temporibus, ſub lingua; ſanguiſugio, ſcarificatione; aluum ducentia antiphlogiſtica repetita, clysmata paullo acriora, vaporis ex aqua cum herbis reſoluentibus cocta, addito aceto per tubum, ventilo praeditum, e vaſe frequens inſpiratio, collutiones oris, injectiones lenes, prouidae, gargarismata diſcutientia, leniter adſtringentia, quae tamen in grauiori inflammatione vix adhibenda, difficilius exercentur, et locum adfectum vix attingunt; cataplasmata emollientia, ſinapismi, veſicatoria circa collum impoſita; epiſpaſtica; maniluuia, pediluuia; quae omnia ex indicatione ſpeciali dijudicanda et inflammationis ſtadiis probe accommodanda ſunt. Quae febrem ſcarlatinam, varioloſam, morbilloſam cet. comitatur vera faucium inflammatio, idonea morbi,

 cujus

cujus symptoma est, medicatione plerumque resolvitur adque desquamationem deducitur; si vehementior fuerit, dicta praeterea auxilia in vsum vocari possunt. Faucium abscessus post veriorem inflammationem vel metastasin ortus, signis (CCCCLVIII.) suis characteristicis cognoscendus, tempestiuam, ope pharyngotomi idonei, seu scalpelli, vel lanceolae versus apicem vsque inuolutae incisionem, vrgente morbo, vel ante perfectam maturitatem instituendam, requirit.

DLIV. Vbicunque vero haec omnia frustra sunt, et strangulationis periculum imminet impedito saltem spiritui via est aperienda, instituta nempe tracheotomia; quo facto respiratio per tubum curuatum inter annulos, paracenterii ope perductum succedere potest, aliisque interea remediis tempus conceditur. Hoc tamen auxilio miseros illos carere oportet, in quibus infra locum tuto incidendum residet obstructio, vel ipsi pulmones ob sanguinem jam nimis accumulatum ad functionem suam peragendam inhabiles sunt facti. Quamdiu vero alimentis transitus est praeclusus, clysmatibus nutritiuis alendus est aegrotus, qua via etiam ingerenda sunt medicamina interna. Ipsius tracheotomiae historiam, in suffocationum doctrina, quando de vulneribus atque abscessibus et vlceribus jam actum fuerit, trademus. In angina habituali, saepius recidiua, malum gargarismate aluminoso tempestiue adhibito auersum fuit.

DLV.

DLV. Angina *maligna* etiam *gangraenoſa* dicta, cum inflammatoria genuina in gangraenam terminata minime confundenda, ad certas febres putridas potius pertinet, eſtque morbus epidemicus omnis aetatis homines, ſaepiſſime tamen juuenes ac debiles inuadens. Fauces in hoc morbo primum eryſipelate adficiuntur, deinde maculis albicantibus cinereis cito in eſcharas gangraenoſas tranſituris, quibus ſolutis, vlcerationes plumbeo nigricante colore adparent, cum reſpectiua deglutitionis et reſpirationis difficultate; halitus ſimul foetidus, effluxus humoris acris putridi e naribus, pulſus paruus, celer, irregularis, virium cita proſtratio, delirium vel ſopor ſimul adſunt. Haud raro accedit eruptio cutanea ſcarlatinam ſ. purpuram mentiens, cujus apparentia vel inſequens deſquamatio morbum haud ſemper leuat; glandulae lymphaticae colli ſaepe ſimul tumore inſigni adficiuntur. Interdum morbus cum angina membranacea jungitur.

DLVI. Hujus morbi prognoſis ſemper anceps et valde ambigua. Sibi relictus morbus ante tertium diem necare ſolet, raro ad ſeptimum vsque protrahitur. Mature cognitus, rite tractatus, nec methodo antiphlogiſtica tentatus ſanationem admittit, morbi vehementiae viribus aegroti ſimul paribus.

DLVII. Therapia hujus morbi omnibus viribus putredini obſtare debet; ſanguinis euacuationes in vniuerſum nocent ac intempeſtiue vires aegroti

groti frangunt; fortiora emetica sub primo morbi initio data, cortex peruuianus, acida mineralia, vinum generosum aliaque in febribus putridis vsitata conducunt. Externe collutiones oris frequentes, injectiones antisepticae acidae, horum remediorum ope penicilli in partes adfectas frequens illinitio, talis vaporis per tubum ventilo praeditum (DLIII.) inspirationes adhibendae. In singularibus quibusdam epidemiis methodum antisepticam nihil profuisse, mercurii vsum e contra majori dosi ad salivationem vsque adhibitum salutarem fuisse compertum est. Neque inutile erit notare, in tumoribus glandulosis, tristis hujus morbi solutionem promittentibus, coctionem per emollientia minus tutam fuisse: quam continuam materiae morbificae attractionem et destructionem ope vesicantium.

DLVIII. Angina *membranacea* s. *polyposa est* fistulae aëreae catarrhalis inflammatio, cum depositione materiae lymphaticae ad interiorem ejus superficiem, quae nisi vel praematura mors vel remedia tempestiue adhibita hoc impediant, in polyposum concrementum abit; morbus plerumque epidemicus attamen et aliquando sporadicus, infantibus maxime familiaris est, et vix vnquam adultis insidiatur.

DLIX. Eadem est *materies*, quam ea, quae crustam inflammatoriam constituit. Similes transsudationes materiae lymphaticae, minime mucosae,

ſae, ſub inflammatione, rariſſime genuina, vt plurimum eryſipelatoſa, catarrhali, rheumatica, in variis quoque aliis locis, naſo, faucibus, inteſtinis, veſica vrinaria, vrethra, vlceribus variis cet. obſeruantur.

DLX. Morbi ſuccincta *hiſtoria* ſequens eſt diverſa ſtadia ſatis regulariter percurrentis:

a) infantes amiſſa ſolita hilaritate triſtes ac moroſi euadunt, ſolitoque magis calent, lingua albicans eſt et impura, cum leuiori cephalalgia, ſiti, ſomnolentia et faciei aliquali tumore ac rubore; accedit mox leuis tracheae dolor, raro pungens, ſaepiſſime obtuſus, preſſo externe loco adfecto auctus.

b) leuioribus his morbi prodromis mox ſe jungere ſolet febris catarrhalis cum pulſu celeri, duro, narium ſtillicidio, tuſſicula ſicca, raucedine; quibus, adfectioni catarrhali plane ſimilibus, in nonnullis citius, in aliis tardius accedit

c) reſpiratio difficilis tarda profunda plerumque, rarius celer, quam ſonus peculiaris comitatur gallinarum juniorum voci ſimillimus, in nonnullis ad ſingulam reſpirationem, in aliis ſi vel clamant vel tuſſiunt; ſub hac ſpiritus ducendi difficultate fortiori tuſſi et interdum vomituritionibus immo et vomitu vexantur aegri, cujus ope inſignis copia materiae caſeoſae, filamentoſae tenaciſ-

naciſſimae, denique pure commixtae ejici ſolet; vrina in hoc morbi ſtadio clara aquoſa; multis aegrotorum manus ac pedes tument, tonſillae vero rarius vel nunquam multum.

d) augetur ſenſim reſpirationis difficultas, miſerique tanta cum anxietate ſpiritum trahunt, vt ſuffocatio quouis momento immineat, pulſu nunc celeri, debili, molli intermittenti et vrina ſedimento albo mucoſo tenaci praedita; ſub toto hoc morbi decurſu illaeſa vel ſaltem non valde difficilis manet deglutitio.

Omnia haec ſaepiſſime tanta cum velocitate fiunt, vt qui ne medicamentis quidem indigere paucas ante horas videbatur morbus, nunc omne ſaepius jam medelae genus reſpuat.

DLXI. *Exitus* morbi varius obſeruatur:

a) nonnulli naturae beneficio, non ſolum copioſiſſimam (DLX.) dictam materiam ſed et fruſtula membranacea vel concretiones cauas, tubuloſas, ramoſas, figuram aſperae arteriae perfecte imitantes, variae tamen longitudinis; craſſitiei, tenacitatis, tuſſis ſeu vomitus ope rejiciunt, quo facto omnia cito in melius mutata videntur, nec raro, ſi omnis vel maxima ſaltem pars materiae ejecta fuerit, ex orci faucibus

bus ereptus aeger priſtinae ſanitati reſtituitur:

b) remanente e contrario materiae dictae parte vel ſi cito regeneretur, ſub fallaci, inſidiarum pleno, leuamine, omnibus denuo in pejus mutatis breui ſuffocantur aegri.

c) in aliis absque materiae obſtruentis ejectione omnia meliorem inducere faciem videntur; mox autem fallacem iſtam ſymptomatum quietem nouus excipit inſultus haud raro tam grauis, vt breuiſſimo temporis ſpatio, a mutato forſan tubuli polypoſi ſitu ſuffocetur aeger.

d) multi absque vlla excretione dicta tertio vel quarto immo jam ſecundo morbi die ſub ſumma ſpirandi difficultate necantur.

e) alii, quod rarius tamen accidit, aucta et increſcente reſpirationis anguſtia ceſſante denique tuſſi, pulſu intermittente tremulo facto ad decimum octauum morbi diem vitam protraxerunt, at demum vi morbi cedentes perierunt.

f) pauci denique ſuperato morbo ob pulmonum ſuccedentem ſuppurationem phtyſici euaſerunt.

DLXII. Ex omnibus allatis ſimul junctis morbus *dignoſcitur*, nullum enim ejus ſymptomatum conſtans eſt, vt in omnibus reperiatur aut interdum haud abſit. Eorum vero connubium, cum aliorum mor-

morborum initio, decursu ac exitu comparatum, docet, quomodo angina membranacea a vera cynanche tracheali, angina gangraenosa, aphthosa, asthmate conuulsiuo, catarrho suffocatiuuo, corporibus peregrinis arteriae asperae impactis, simplici catarrho, aliisque morbi similibus distingui possit. Maxime constantia signa sunt catarrhalis in initio habitus, vox stridula, spirandi difficultas, tussis, materiae (CLIX.) dictae alienae ejectio. Eo magis quidem hujus morbi diagnosis scrupulosissimam attentionem meretur, cum leuis momenti in initio videatur morbus grauissimus, et multi eique sagacissimi naturae indagatores hanc aegritudinem cum aliis confuderint.

DLXIII. Hujus morbi *caussis praedisponentibus* omnia ea adnumeranda, quae vias aëreas vel debilitando vel irritando humorum coaceruationi fauent, quibus solum humidum, paludosae regiones, aëris pluuiosa vel nebulosa constitutio, praegressi morbi, respirationis organa praecipue adficientes, vti catarrhus diuturnus, scarlatina, morbilli, asthma, tussis conuulsiua; quibus aetas infantilis merito adnumeratur. *Occasionalis* morbi *caussa* semper paene est refrigerium praesertim pedum ac transspirationis suppressio.

DLXIV. Anginae membranaceae *prognosin* quod attinet, in vniuersum perniciosissimis, acutissimis ac grauissimis, qui humanum genus infestant,

ſtant, morbis eſt adnumeranda; periculoſius tamen longe eſt malum infantibus quam adultioribus; cum tenerior aetas prae adultiori, lymphatico latice abundet, exquiſitiori praedita ſit ſenſilitate, viribus ad remouendum obſtaculum careat, ac remedia indicata difficilius in his adminiſtrentur. Maxime ſalus aegrotorum de matura atque acuta morbi diagnoſi atque medicatione pendet: ſi in vllo, certe in hoc morbo in judicio ferendo cautiſſimus eſſe debet chirurgus, cum omnium ſymptomatum perfecta quies mortem haud raro inſtantem paucis modo minutis praecedat.

DLXV. Anginae membranaceae *prophylaxis* ſi malum epidemice graſſatur, vel mali jam exantlati reditus auerti debeat, potiſſimum in eo verſatur, vt omne refrigerium angue pejus fugiant infantes; leuiſſime ſuſcepto refrigerio ſemicupium adhibeatur, et humores purgantibus ac variis reuellentibus a viis reſpirationis retrahantur.

DLXVI. Ipſius morbi *curatio* ad diuerſum gradum morbi triplicem praeſcribit therapiam.

a) ſi ex epidemicae conſtitutionis genio vel aliis quibuscunque ſignis, abſconditam morbi naturam mature detexerit chirurgus, omnem in eo ponat curam, vt materiae lymphaticae ad reſpirationis vias metaſtaſin impediat.

b) si vero vel morbo jam vlterius progresso, vel ob maturae diagnosis errorem, vel remediis adhibitis auertendae metastasi imparibus malum jam vlterius processerit; ad talia confugiatur remedia, quibus illud quod praeter naturam arteriae asperae inhaeret, eliminari possit.

c) symptomatum denique rationem habere oportet, quae vel sub ipso morbo vel eo jam superato nocere possunt.

DLXVII. *Prior indicatio* obtinetur, remediis inflammationem compescentibus, et humores ad alias partes deriuantibus, reuellentibus. Vtrumque praestat vna alteraue cauta venaesectio, in collo praecipue, si turgida sentiatur jugularis vena, aetati ac viribus aegroti adcommodata, cum inflammationes haud genuinae, in infantibus praecipue in vniuersum copiosas sanguinis missiones haud ferant; securius deinde ad minimum octo vel decem hirudines circa laryngem et asperam arteriam simul admoueantur, et sanguinis stillicidium e vulnusculis diu promoueatur; scarificationes ac cucurbitae quoque adhiberi possunt. Haud negligenda porro diaeta, ac remedia leniter diaphoretica, pediluuia et maniluuia tepida, laxantia antiphlogistica; cataplasmata emollientia, linimentum volatile, vesicatoria, quorum si irritatio in infantibus extimescenda foret, opio nupta parti anteriori colli admouenda.

DLXVIII.

DLXVIII. Indicatio ſecunda, eliminandae nempe materiae in reſpirationis viis peregrinae, obtinetur, expectorantibus variis,

a) aut *interne* datis, cui ſcopo inſeruit potus copioſiſſimus oxymelle commixtus, gummi ammoniacum, radices ſenegae, ſquilla, colchicum, kermes mineralis, ſulphur antimonii auratum, tartarus emeticus.

b) aut *externis*, vaporis nempe aceti per ſpongiam vel tubum (DLIII.) inſpiratione. Haec ſi irrita fuerint, mox ad tracheotomiam, plurium annulorum tracheae nempe tranſciſſionem, in ſuffocationum chirurgia exponendam, confugiendum eſt, partim ad membranam alienam extrahendam, partim ad ſuffocationem quae a rimae glottidis irritatae ſpaſtica conſtrictione oriri poſſit, auertendam; vnica ſaltem aegroti ſalus in hac chirurgia, tempeſtiue ante peripneumoniae ſ. phthiſeos aduentum adhibenda, poſita eſt.

DLXIX. Symptomatibus hujus morbi praecipuis, pulmonum nimirum inflammationi glottidisque ſpasmo, vix quidem niſi tempeſtiua cauſſae ablatione rite occurritur, remedia tamen poſcit ad genium horum morborum adornata (CCCLXXXVI. CCCCXLII.) expoſita. Phthiſis inſequens propriam medelam ſuo loco exponendam poſcit.

DLXX. Angina spuria, in qua plane nulla inflammatio adesse solet, si spiritus alimentiue viae

a) vel spasmo anguſtantur:
b) vel paralysi relaxantur:
c) vel corporibus alienis obturantur:
d) vel tumoribus frigidis variis comprimuntur:
e) vel vlcere affliguntur, ad aliorum morborum pertractationem pertinet, suo loco exponendam.

Inflammatio mammarum.

DLXXI. Mammarum muliebrium inflammatio ex signis hujus morbi characteristicis facili negotio *dignoscenda*,

a) aut cutem et textum cellulosum tantum occupat:
b) aut ipsam mammarum substantiam glandulosam inuadit. Vtramlibet *inducere* solent

denegata vel insufficiens lactatio, lac spissum, refrigerium, rudis contrectatio, et violentiae externae, animi pathemata, ingesta spirituosa vel acida, fluxus catameniorum impeditus, lochia suppressa. Superficialis inflammatio aut *resoluitur* aut in *abscessum* abit; profunda vero vtramque difficilius admittit, in *indurationem* subsequentem pronissima, quin in ipsum *scirrhum* et *carcinoma* rarissime tamen degener.

DLXXII. Inflammationis mammae curatio ad caussam morbi instituenda est, quod ex iis, quae de varia

varia inflammationum ſpecie antea dicta ſunt, facile eruitur. In puerperis, inflammatio mammarum omnium frequentiſſima, auertitur, tempeſtiua et leni lactis eductione atque papillae ſuctionis ope protractione, plures hebdomades ante ipſum partum inſtituenda. Imminens aut jam praeſens morbus eandem lactis eductionem vario modo (CCLXXXIX.) inſtituendam poſcit; praeter generalem methodum antiphlogiſticam, frictiones mammarum leniores, laxantia antiphlogiſtica, potus parcior, fomenta vel emplaſtra reſoluentia ſaponacea, imo ipſa cataplasmata emollientia reſolutionem valde adjuuant.

Teſticulorum inflammatio.

DLXXIII. Teſtis inflammatio vel in alterutro vel vtroque obuia, ex communibus phlogoſeos ſignis (CCCCXXXI.) facile *dignoſcenda*, acutiſſimo dolore ad lumbos ſaepe extenſo, maxime ſub funiculi ſpermatici tenſione concomitata, vel epididymidem vel ipſum teſtem vel vtramque partem ſimul *occupare* poteſt, vel denique in ipſum funiculum ſpermaticum excurrit. *Cauſſam in vniuerſum* praebent omnia, antea expoſita, quae inflammationi verae, mixtae, vel ſpuriae inducendae fauent. Ad *ſpeciales* hujus morbi *cauſſas* pertinent miasma venereum, varicocele; humor qualiscunque in vicinia teſtis effuſus, variae viarum vrinariarum adfectiones, calculus per vrethram deſcendens, gonorrhoea vehementior vel male tractata,

infima coli flexura ſcybalis diſtenta, rheumatismus, arthritis cet. *Prognoſis* hujus morbi nunquam levipendenda; etenim niſi tempeſtiue reſoluatur malum, aut ſuppuratio totam ſaepe partem adfectam conſumens, aut induratio in ſcirrhum et degenerationem carcinomatoſam proniſſima, aut ſarcocele, hydrocele et alia mala ſuo loco exponenda ſequi poſſunt.

DLXXIV. *Curatio* hujus morbi citam reſolutionem exigens methodum in vniuerſum praeſcribit antiphlogiſticam expoſitam ad morbi genium attemperatam: a violentia externa in primis exorta, tempeſtiuam epithematis frigidi, adſtringentis, ſaturnini, aut cataplasmatis, e mica panis, aqua ſaturnina commixta, adplicationem ſub cautelis (CXVI.) dictis admittit, deinde reſoluentia fortiora (CCCCXLVIII.) adhibeantur, inter quae fumigationes volatiles inſigni vi reſoluente gaudent; dolor acutior praemiſſis ſanguinis miſſionibus, opii vſum externum et internum poſcit; a cauſſa venerea exorta inflammatio prudentem hydrargyri vſum, tam internum, quam externum, ſub vnguenti ſeu emplaſtri forma adplicandum requirit; gonorrhoea ſuppreſſa reuocanda eſt cereo immiſſo; in vniuerſum therapia ſagaciſſimae hujus morbi indagationi innititur. In omni vero teſtis inflammatione, hujus, ope ſuſpenſorii ſacciformis idonei, juſta ſuſtentatio nunquam negligenda.

Phimo-

P h i m o ſ i s.

DLXXV. Phimoſis *dicitur* in vniuerſum quaevis inhabilitas praeputii ad detegendam glandem, ſiue natiua conformatione ſiue morboſo hujus vel illius ſtatu, ſiue mala medicatione induсta. Adcuratius diſtinguitur

a) in veram, inflammatoriam,

b) et ſpuriam, quae reliquas ſpecies complectitur.

DLXXVI. Phimoſin inflammatoriam *cognoſcimus* ex impedita praeputii retractione communibus phlogoſeos, vel verae, vel mixtae, vel ſpuriae, notis conjuncto. Speciales morbi cauſſae ſunt omnia, quae glandis volumen augent aut tumorem vel ſtricturam praeputii inducunt, vlcerationes, verrucae, et aliae irritationes glandis vel praeputii, a violentia quauis externa, vrina, muco, vel alio humore acri aut inter glandem ac praeputium ſito, vel in ipſo praeputio effuſo, maxime a gonorrhoea vel a miasmate venereo oriundae; vt plurimum oedema comitari ſolet phimoſin inflammatoriam. Praeter impeditum vrinae effluxum, calculum praeputialem et alias noxas inde metuendas, vlcerum ſub praeputio latentium deteriorationem, glandis compreſſionem et diuerſimodam partium adfectarum corruptionem ſecum inferre poteſt.

DLXXVII. *Curatio* chirurgica phimoſeos inflammatoriae potiſſimum verſatur in reſolutione prae-

ſtanda, quae ad methodum antiphlogiſticam expoſitam obtinetur; maxime huic ſcopo inſeruiunt balnea, fomenta, cataplasmata, tepida, diſcutientia, emollientia, injectiones ejusmodi medicamentorum inter praeputium ac glandem inſtituendae, ſanguinis miſſione, praecipue e vena dorſali penis (CLXXXIV.), ſi turgida fuerit, haud neglecta, reſpiciendo ſimul, ad cauſſam mali. Quod ſi his non debelletur inflammatio, et periculum creſcat, ad praeputii inciſionem recurrendum eſt. Quod quidem auxilium etiam in ſpuria phimoſi adhiberi debet, quoties haec vel coitui obſtat, vel morbum occultat.

DLXXVIII. Inſtituitur autem *praeputii inciſio* ſequenti encheireſi. Scalpellum minus, tenue, cujus apex vel in ſpecillo ſulcato plano apice aperto, vel in directore proprio *m*) recondendus eſt, vel globulo cereo obtegendus, aperturae naturae, vel ſi haec illud non admittat, vulnuſculo ex arte facto ad poſtremum glandis ambitum intromittatur; inde ſub ſuprema, aut laterali praeputii parte, qua nempe vaſa minus frequentia ludunt, ſcalpello prudenter protruſo pellis transfodiatur et quidquid cultro jam releuando occurrit, aequabili ſectione dividatur. Marginum vulneris mox hiantium reſectio vix vnquam requiritur. Nonnulli, quae methodus non niſi in nimia praeputii elongatione locum habere videtur, cutem, quae ſuper glandem eſt, adducunt,

m) Bell Syſtem of ſurgery Tab. XI.

ducunt, eamque protinus cultro praecidunt. Denudatae glandi debita tunc admoueantur remedia ſtatui morbi attemperata, vulneris autem labiis hiantibus, ſimpliciſſima deligatione cicatrix inducatur.

DLXXIX. Datur etiam in mulieribus phimoſis inflammatoriae ſpecies, *nympharum* nempe inflammatio vrinae emiſſionem perinde ac clitoridis erectionem impediens, quae ſoli therapiae antiphlogiſticae cedere ſolet. In grauidis hoc malum interdum contingit, non niſi peracto partu ceſſans.

Paraphimoſis.

DLXXX. Paraphimoſis in vniuerſum *eſt* ſtrangulatio glandis a praeputio pone hanc ita retracto, vt antrorſum relabi illamque obtegere nequeat; ſiue ipſa pellis juſto ſtrictior difficili coitu aut manus miniſterio violenter retro tracta fuerit, ſiue glans denudata, verrucis, vlceribus, phlogoſi vel ex alia quacumque cauſſa majus volumen nacta, redituro praeputio obſtaculum ponat. Quod quidem eo certius cito inflammationem, quinimo gangraenam adducet, quo magis pertinax eſt illa reſtrictio, quo validius coles riget, quo acriora ſimul adſunt irritamenta.

DLXXXI. *Curatio* hujus morbi ſtricturae glandis citam ablationem praeſcribit. Quod obtinetur

a) tempestiua *protractione praeputii* supra glandem, absque hujus retropressione, qua nimirum basis largior fit, instituenda.

b) *frigidae* in principio morbi prudenti adplicatione, qua pellis regressus egregie facilitatur, cum e contrario emollientia nisi cito juuent, noxam adferant.

c) Quodsi non succedat praeputii protractio et glandi majus majusque periculum immineat *incisionibus* in strictissima pellis laterali parte, illaesa corporum cauernosorum tunica, factis, ad vulnerum simplicium normam deinde consolidandis, strictura glandis certo auferatur.

Gonorrhoea.

DLXXXII. Gonorrhoea in vniuersum *dicitur* humoris ex vrethra praeternaturalis stillicidium.

DLXXXIII. Multae ac variae hunc morbum inducere possunt *caussae*, inter quas principales sunt

a) abusus repetitus veneris, foeda praesertim manustupratio.

b) calculus vrinarius, vrethrae praecipue.

c) haemorrhoides ad vrinarias partes delatae.

d) irritamenta varia intestini recti.

e) suppurationes in vrethra, prostata, partibus vicinis.

f) impuritates ad genitalia accumulatae.

g) den-

g) dentitio infantum.

h) arthritis (CCCCXCVIII.).

i) diaeta acris, potus fermentans, cereuiſia recens, fructus acerbi cet.

k) ipſa lues venerea.

l) coitus impurus.

Ex quibus patet gonorrhoeam mox eſſe morbum idiopathicum, mox ſymptomaticum, mox denique ſympathicum; hic potiſſimum conſideranda venit ea idiopathicae ſpecies, quae a ſtatu vrethrae phlogiſtico, a coitu impuro inducto, ortum trahit.

DLXXXIV. Gonorrhoeae ſimplicis a coitu impuro ortae ſuccincta hiſtoria per diuerſa decurrit *ſtadia* ſc.

a) ſtadium *irritationis,*

b) ſtadium *inflammationis,* ac

c) ſtadium denique *relaxationis.*

DLXXXV. Sub *priori ſtadio*, primo vel ſecundo die, interdum pluribus poſt coitum impurum praeterlapſis, mulctantur rei ſenſu aliquali pruritus ac leuis doloris et caloris in glande, praeputio, regione frenuli ac vrethra, nonnunquam ad inguina, teſtes et funiculum extenſo; quo facto ex vrethrae apertura liquidum albicans viſcidum transſudare incipit.

DLXXXVI. Leuioribus his morbi prodromis paucis diebus *accedunt* ſymptomata *inflammationis,* dolor, tumor, rubor, praecipue ad glandem, regionem

gionem frenuli, et anterius vrethrae extremum, si grauius fuerit malum, dolor per totam vrethram ad prostatam vsque extenditur; pruritus sub minctione sensim abit in dysuriam, praecipue si parca et valde tincta fuerit vrina; accedit ingrata ac dolorifica colis erectio, sub qua penis quandoque tortuosus, euadit. Humor effluens nunc copiosior, tenuis, flauescens, viridescens, sanguinolentus, acer, peculiari odore praeditus cum vrina et absque minctione excernitur, et presso leniter pene et glande adparet, quid? quod haemorrhagiam ex vrethra satis grauem vidimus; lintea maculis profunde imbutis haud frictione delendis, conspurcantur; perinaeum, glandulae inguinales ac testiculi ob consensum interdum simul inflammantur; febris consensualis ad gradum inflammationis ac sensilitatis subjecti quoque adest.

DLXXXVII. In *tertio stadio* remittunt dolor, dysuria, effluxus, consensus, ab errore tamen regiminis aut tractationis facile recurrunt; materia effluens, tenax, albicans, albumini similis, in fila protractilis euadit, cujus vestigia ex linteo frictione facile delentur, qui status vsque ad morbi plenariam sanationem, nisi in chronicam gonorrhoeam abeat morbus, sensim in meliora vertitur.

DLXXXVIII. Morbi *exitus* varius:

a) aut *sanatur* gonorrhoea, raro sub primo morbi stadio (DLXXXV.) si materia irritans

tans nociua fluxu vrinae mox ex vrethra nimirum educitur; frequentiſſime ſub tertio (DLXXXVII.) morbi ſtadio, intra menſis ſpatium

b) aut in *chronicam* gonorrhoeam ſubſiſtente relaxatione *abit;*

c) aut inflammatio in *alium morbum*, *vlcus*, ſubſequentem *coarctationem*, *ſtricturam*, *cicatricem*, tranſit; interdum *gangraena* inſequitur.

d) aut denique reſorbto miasmate *lues venenerea* ſuccedit, quod in ſimplici gonorrhoea rariſſime accidit.

DLXXXIX. Cum viarum vrinariarum ſuperficiei interiori integrae vel parcam vel forſan nullam vim reſorbentem largitus ſit creator; inde in ſimplici gonorrhoea *vix vnquam* materia irritans *reſorbetur* aut ſymptomata luis venereae ſuccedunt; bubones enim inflammatorii atque teſticulorum inflammatio ex ſimplici conſenſu inducuntur; ſi vero, vel leuiſſima excoriatio, aut vlceratio aut vulnus adfuerit, a grauiori gonorrhoea veram ſyphillitidem oriri poſſe, et analogia docet et experientia teſtatur. Sub tali ſtatu vere venereo absque coitu impuro nuper praegreſſo gonorrhoeam redire poſſe, obſervata docent.

DXC. Quoad *prognoſin* hujus morbi ſequentia notanda. Gonorrhoea, quae ſedem in anteriori

vrethrae

vrethrae parte habet, minus difficilis habetur, quam ea quae circa collum vesicae aut in toto vrethrae tractu residet. Qui antea gonorrhoea adfectus fuit, facilius huic morbo iterum obnoxius fit, quam qui ab eodem antea intactus fuit. Effluxus intempestiue suppressus varias easque graues noxas inducere potest. Quo serius post coitum gonorrhoea adficitur aeger, eo difficilius sanari solet. Vlcerationes genitalium simul praesentes suspicionem resorptionis virulentiae venereae grauem mouent.

DXCI. Ad *auertendum* morbum conducunt lauationes membri virilis, praeputii, glandis, frequentes, tempestiuae, mox post coitum instituendae, cum aqua tepida, lacte; alii certiorem effectum de lixiuio saponis, aqua calcis, solutione tenui mercurii sublimati sperant. Nec potus diluens, copiosus, mucilaginosus, nitratus negligatur, quo acrimonia in vrethra haerens, minctione frequenti ablui et educi possit.

DXCII. Therapia gonorrhoeae simplicis
a) inflammationi occurrit,
b) effluxum sufficientem promouet,
c) relaxationis insequentis effectus auertit,
d) symptomatibus succedentibus prospicit.

DXCIII. *Inflammationi occurritur* methodo antiphlogistica generali (CCCCXLII.) exposita, haud omissa; si grauior fuerit inflammatio,
vna

vna alteraue venaeſectione et hirudinum ad perinaeum adplicatione; dolor grauiſſimus ac erectiones valde dolentes opium poſcunt. Injectiones vero perſiſtente phlogoſi haud indicatae, ob auctam irritationem vitentur.

DXCIV. *Effluxus* potu copioſo demulcente *promouetur;* intempeſtiue ſedatus, emetico, lenioribus diureticis, externis relaxantibus emollientibus, circa genetalia admotis, cerei denique immiſſione reuocatur.

DXCV. *Relaxatio* ſequens, ſubacta plane inflammatione, minctione minime difficili; perſiſtente effluxu laudabili (DLXXXVII.) tonica poſcit, balſamica, balnea frigida, corticem peruvianum, martialia, electricitatem; ſi in anteriori vrethrae parte haereat malum, injectiones frigidas leniter adſtringentes, irritantes ope ſiryngis cannula conica, caute ac lente inſtituendas, cui ſcopo aqua calcis vivae, vel tenuiſſima aqua ſaturnina inſeruire poteſt; ſi profundius haereat malum, injectionem per catheterem apice aperto vsque ad locum adfectum immiſſum. Cerei denique prudens immiſſio ſaepe profuit.

DXCVI. *Vlcus* in vrethra interdum ſuccedens *noſcitur*, ſi praegreſſa ac diſſipata phlogoſi adhuc in loco determinato fixus dolor remanet, ſub preſſione externa; et interna cerei ſeu catheteris ope inſtituta, ſub minctione et ejus fine praeſertim.

tim, atque erectione; remanente simul effluxu parco, ichoroso, purulento, sanguinolento, de loco adfecto extrinsecus presso. Difficilius talia vlcera haud raro *sanantur* ac *suspicionem syphillitidis* eo certiorem mouent, si prostata, glandulae Cowperi, vesiculae seminales, testes, glandulae inguinales, simul tumore aut suppuratione adficiantur, aut vlcera venerea, scabies, herpes, ophthalmia acuta vel chronica accedat. Talis status in vniuersum vsum poscit *Hydrargyri*, frictiones praesertim mercuriales, ad locum adfectum, superficiem femorum interiorem, perinaeum ad methodum in vlcerum venereorum historia vberius pertractandam. Impedita aut suppressa minctio a coarctatione, strictura, cicatrice gonorrhoeam sequente therapiam poscit alio loco explicandam. Inflammationem testium consensualem debita scroti suspensorii ope subleuatio efficacius praepediet.

DXCVII. Praesente phimosi naturali, *humor* ex vrethra sub gonorrhoea *effluens*, interdum *inter praeputium ac glandem accumulatur*, hanc irritat, inflammationem ac suppurationem inducit; talis status sedula liquidi demulcentis inter praeputium ac glandem injectione praeuertitur, interdum praeputii transscissionem (DLXXVIII.) poscit. Effluxus saniosus purulentus ab vlceribus glandis ex praeputii apertura a vera gonorrhoea, comparato horum morborum decursu, haud difficulter distinguitur.

DXCVIII.

DXCVIII. Notandum tamen *regimen frigidum* et omnium *nocentium* irritantium ſcrupuloſiſſimam *euitationem* ad ſanandam ſimplicem gonorrhoeam plurimum facere, cum multi his ſolis ſanentur, hisque neglectis tractatio attentiſſima ad ſuperandum morbum haud valeat. Aromatica, ſpirituoſa, exercitium corporis vehemens, quaeuis genitalium excitans contrectatio, coitus, foeda manuſtupratio, non ſolum grauiter ſanationi obſtant, ſed effluxum quoque nuper ſedatum certe reuocant.

DXCIX. Gonorrhoea ſimplex *ſexus ſequioris* a fluore albo, niſi certitudo praegreſſi coitus impuri ſimul adſit, difficulter diſtinguenda, in vniverſum difficilius quam in viris ſanatur, cum inter rugas vaginae haerens haud fluxu vrinae ablui ac excerni poſſit materia nocens. Therapia, ei, quae gonorrhoeae virili conuenit, ſatis analoga, haud tamen potum ita copioſum quam in viris poſcit. Lauationes frequentes atque bálnea partis adfectae minime negligenda.

P a r o n y c h i a.

DC. Paronychia ſeu panaritium *eſt* inflammatio phalangis ſingulae vel plurium ſaepiſſime tertiae in digito manus, rarius pedis obuia.

DCI. Hujus morbi ſedes eſt cutis, tela celluloſa, vagina tendinum flexorum, rarius extenſorum, ipſe tendo, ligamenta annularia, capſularia, perioſte-

riosteum ipsaque ossis compages aut pulposa sub vngue substantia; datur inde

a) paronychia cutanea,

b) paronychia subcutanea,

c) paronychia tendinea,

d) paronychia periostei,

e) paronychia subunguis.

DCII. Paronychia *cutanea* noscitur, inflammatione superficiali erysipelatosa digiti, sub qua epidermis loci adfecti secundo vel tertio jam die in bullas eleuari solet, serum limpidum, interdum sanguinolentum continentes.

DCIII. Paronychia *subcutanea* indicatur, tumore inflammatorio, ac dolore multo grauiori, symptomatibus tamen haud vltra digitum adfectum vagantibus, neque ominosis.

DCIV. *Profundiores* paronychiae *species*, vaginam tendinum flexorum aut periosteum occupantes, quae haud raro ob partium vicinitatem junctae deprehenduntur, sub intensissimo dolore vrente, pungente, pulsante, ac febri acuta nullum in principio morbi tumorem digiti adfecti obseruandum sistunt; succedit deinde leuis tumor oedematosus, denique inflammatorius, digiti, manus, antibrachii, quin ad axillam excurrens, sub glandularum axillarium intumescentia, stria rubra tumida, ad interiorem brachii superficiem ad axillam protracta, interdum conspicua; tendine maxime adfecto dolor acutis-

acutiſſimus tractum ejus ſequens ad condylum internum oſſis humeri extenditur. Subunguis paronychia ſymptomatibus inflammatoriis, minus ominoſis, ac ſede morbi haud difficulter dijudicatur.

DCV. Communes panaritiorum *cauſſae occaſionales* ſunt variae injuriae externae e. g. punctura, contuſio, morſus, combuſtio, ſubita caloris cum frigore commutatio, lixiuia acria cet. inde minus frequens morbus illis qui ejusmodi injuriis parum ſunt expoſiti; interdum quoque varia vitia interna, metaſtatici inprimis decubitus. Paronychia chronica, nonnullis ſicca dicta, potius ad tumores frigidos pertinere videtur.

DCVI. Quoad *prognoſin* paronychiae, cutanea et ſubcutanea periculo vt plurimum caret. Tendinea miros, niſi tempeſtiue occurratur malo, ſaepe manus brachiique abſceſſus parit ad tractum tendinis et muſculi ſerpentes, illius alterationem, corruptionem, hujus functionem laeſam efficientes: perioſtei adfectio in gangraenam prona eſt, vt plurimum ſaltem oſſis corruptionem inducit. Subunguis paronychia tegminis ſeceſſum interdum parit.

DCVII. Paronychiae *curatio chirurgica* requirit

a) phlogoſeos reſolutionem tempeſtiuam; ſin vero haec parum ſuccedat, et in ſuppurationem abeat inflammatio,

 b) puris

b) puris quam ocissimam eductionem,
c) vulneris denique consolidationem.

DCVIII. Inflammationis resolutio, morbo nondum adulto, methodo antiphlogistica generali (CCCCXLII.) exposita obtinetur: plurimum tamen hic praestat sanguinis missio localis, hirudinum praecipue pluries per diem repetita ac tempestiua ad locum dolentem applicatio, frequens fotus frigidus, resoluens, saturninus, digiti adfecti, totius manus et antibrachii inuolutio fascia circulari ad artem injecta. Nonnulli de tempestiua digiti adfecti immissione in liquorem spirituosum seu lixiuium acre quantum ferri potest calidum, grauioris mali auersionem sperant. Adplicationem caustici seu vesicatorii ad locum dolentem in profundiore, at recenti, inflammatione, dolorem mire sopire atque phlogosin ad exteriora attrahere certa experientia compertum est. Crudelissimus dolor praemissis euacuationibus sanguineis opium poscit. Electricitas quoque in initio morbi profuit.

DCIX. Nisi intra biduum resolutionis signa adpareant, promouenda est *suppuratio* cataplasmate et emplastro emolliente admoto. Neque maturior puris elaboratio exspectetur, sed eo citius instituatur incisio, quo altius delitescit malum. Incidendus autem est ille, qui primum doluit, locus, cultro inde secundum longitudinem partis ad profundam puris sedem ducto. Quodsi pus in vagina ob

ob neglectam tempeſtiuam inciſionem relictum ad manum brachiumue propagatum fuerit, inciſione interdum omnem illius viam proſequi neceſſe eſt, intactis tamen ligamentis annularibus. Puris eductio et ſanguifluxus inciſionem ſequens, citum leuamen adferunt. Subunguis paronychia non reſolubilis puris per vnguem transparentis emiſſionem, vel ad vnguis marginem, vel vngue raſura attenuato et inciſo, exigit.

DCX. Vlcus ob *cariem*, *tendinis laeſionem*, *cuniculos*, *fungos*, et *gangraenam* diuerſimodo complicatum, ſecundum methodum alibi exponendam tractatur, et ad ſanationem deducitur.

A m b u ſ t i o.

DCXI. Ambuſtio eſt inflammatio cum communibus ejus effectibus (CCCCXXIV.) ab igne actuali vel potentiali inducta, ad cujus cauſſas adeoque pertinent radii ſolis concentrati, corpora accenſa, ignita, igne liquefacta, feruentia et varia cauſtica, ſolida vel fluida: cuique ſubjecta eſt tota corporis humani peripheria, viae alimentares, aereae, cet.

DCXII. Ambuſtionis *effectus* pro varia caloris admoti intenſitate variat, ſatis commode quatuor *gradus* obſeruantur:

a) in *priori gradu* leui rubore ac dolore vrente absque tumore notabili et febri adficitur

 pars

pars adusta, qui tamen breui temporis spatio vt plurimum dissipantur.

b) in *secundo* gradu dolor, tumor, rubor longe majori gradu adsunt. Si majoris extensionis fuerit ignis actio, aut sensilior fuerit subjectum, febris simul accenditur consensualis (CCCCXXX.) ac breui temporis spatio simul prorumpunt vesiculae, humorem limpidum subflauum continentes.

c) in *tertio gradu* grauissima inflammationis signa adsunt, febris acutissima, dolor atrocissimus, haud infrequenter in sensilioribus subjectis spasmi simul inducuntur. Ambustionem mox sequuntur vesiculae majores, aut epidermis de parte adfecta secedit.

d) in *maximo* ambustionis *gradu* partes laesae omni vitae dote priuantur, et aut gangraenam subeunt, si humidum fuerit corpus amburens, aut necrosin, si siccum fuerit, quod malum vel mox succedit vel accedit post grauissimam inflammationem siue superficialem siue profundam, cum graui phlegmone semper conjunctum.

DCXIII. Ambustionum *prognosis* valde pro gradu caloris, et laesionis factae conditione et extensione, materiae vrentis natura, partis ambustae dignitate ac sensilitate, aegroti denique constitutione ac habitu differt.

a) *primus* gradus omni periculo carere solet.

b) in

b) in *ſecundo* inflammatio tempeſtiua therapia idonea reſolui et ſuppuratio auerti poterit.

c) in *tertio* gradu ſemper ſuppuratio accedit larga, in extenſioni ambuſtione ſaepe ominoſa, nonnunquam in vlcera chronica abiens.

d) *quartus* non niſi partis emortuae ſeparatione ſanari poteſt.

Aegroti ſuccumbere poſſunt inflammationi grauiſſimae, ſpasmo, ſuppurationi largae marasmum inducenti, aut denique gangraenae. Morbo grauiori ſuperato cicatrices difformes, rugoſae, inaequales, rigiditas ac immobilitas partis adfectae, curuatura, obſtipitas (CCCCXIV.), coecitas immedicabilis, concretiones digitorum, palpebrarum, viarum lacrymalium, aperturarum aliarum naturalium inſequi poſſunt.

DCXIV. Ambuſtionis *therapia* exigit

a) inflammationis prophylaxin,

b) phlogoſeos, ſi fieri poteſt, reſolutionem,

c) ſi reſolui nequit, debitam ſuppurationem,

d) gangraenoſi denique ſeparationem.

DCXV. Inflammationis nondum obortae *prophylactica remedia* ſunt, caloris majoris tempeſtiua admotio; fotus aquoſus, ſpirituoſus, acidus, ſaturninus, quantum ferri poteſt calide ac frequenter admotus, inde dolor ſub adplicatione quidem ex-

acerbatur, inflammatio vero ac veſicularum proruptio efficacius praepediuntur.

DCXVI. Ipſa *inflammatio reſoluitur* eodem fotu acido, ſaturnino, adſtringente, reſoluente v. c. aqua vulneraria Thediana, aqua calcis, paucillo ſpiritu ſalis ammoniaci commixta, aqua ſaturnina, cet. Vehementiſſimus dolor externa demulcentia, emollientia (CXXII. CXXV.) poſcit. Veſiculae minores haud inciſae exſiccari poſſunt; ex majoribus liquidum parua facta inciſione absque epidermidis detractione emittitur. In vniuerſum quaeuis ab ambuſtione grauior inflammatio methodum poſcit antiphlogiſticam (CCCCXLII.), venaeſectiones, laxantia, remedia interna inflammationi adcommodata. Quibus adhibitis nihil, irritamentum obtundendo, inflammationem efficacius reſoluit, et ſpasmum ſimul auertit, et ſedat, quam liberalior opii vſus, in omni graui ab ambuſtione phlogoſi atque atroci dolore nunquam negligendus.

DCXVII. *Suppuratio* ſi auerti nequit, remedia *requirit* mucilaginoſa, oleoſa, blanda lenioribus adſtringentibus nupta v. c. oleum lini recens aqua calcis viuae commixtum, varia vnguenta exſiccantia, ceratum ſaturni, vnguentum nutritum recens cet. Saturnina tamen, ſi major ſuperficies epidermide orbata fuerit, circumſpectum vſum poſcunt partim ob reſorbtionis periculum, partim cum cito ſiccato his remediis vlcere ſaepe foeda cicatrix, rugoſa

goſa, inaequalis remaneat. Partium *concretio* interpoſito linteo, inmiſſo in aperturas naturales ſtilo, tubo, turunda, ſpongia, nec non motu ac deductione frequentiori partis praecuertitur. Nimiae ſuppurationi ad methodum in vlcerum chirurgia exponendam occurrendum eſt.

DCXVIII. Gangraena aut necroſis ex combuſtione partis corruptae ſeparationem ac therapiam deſiderat in horum morborum hiſtoria pertractandam.

P e r n i o.

DCXIX. Pernio *eſt* inflammatio a grauiori frigore calorem animalem abſorbente producta, cui adeoque maxime obnoxiae ſunt partes a corde diſtantiores ac veſtimentis minus tectae, digiti, naſi apex, auris lobuli cet.

DCXX. Pro diuerſo ſtimuli a frigore admiſſo gradu, diuerſi quoque *pernionum gradus* obſeruantur.

a) quippe ex illo ſtimulo, quo *ſola cutis irritatur* ejusque vaſa dilatantur, non niſi ſpurca enaſcitur inflammatio, leuis nempe partis adfectae tumor, rubor, dolor, ſub calore in pruritum tranſiens, quae omnia nunc breui ceſſare, nunc per integram hyemem non mutata ſubſiſtere poſſunt.

b) *frigore* autem *acriore* color cutis in profunde rubrum, coeruleum abit, humorum feroſorum in ſumma cute circulus retarda-

tur, eorumque blandities tollitur, epidermis in bullas, humorem limpidum continentes, eleuatur, quibus ruptis, cutis corrosa et vlcerata adparet tumore simul magis conspicuo, dolore acutiore ac febri consensuali simul praesente.

c) *particulis frigorificis violentissime in corpus agentibus,* humores coagulantur, congelantur, vires vitales opprimuntur, vesiculae prorumpunt humore sanguinolento repletae; non solum integumenta communia sed subjacentes quoque partes; quid? quod integri digiti, manus, pedes cet. gangraena corripiuntur, quae perinde metuenda est, quoties pars summum frigus passa derepente calori exponitur, et vice versa.

DCXXI. Intensissimum frigus vniuersum corpus adgrediens neruorum irritationem ingratam, dolorificam, tremores, horripilationes, pallorem, stuporem, rigorem, sensus motusque diminutionem, abolitionem, circulationis difficultatem, suppressionem, anxietatem, soporem, apoplexiam denique lethalem producere potest.

DCXXII. Pernionum *prognosin* quod attinet, primus gradus magis molestus ac diuturnus, quam periculosus est. Vlcerati perniones profunde interdum serpunt ipsis ossibus haud parcentes, cum labe humo-

humorum qualicunque juncti indolem talis cachexiae interdum adſumunt, et complicati euadunt; inveterati ob continuam liquidi euacuationem difficulter ſanantur et circumſpectam attentionem requirunt. Quaeuis inſignis frigoris cum calore ſubitanea commutatio grauia ſymptomata inducere poteſt, perniones ſimplices, inflammationes veras, paronychiam, anginam, ecchymoſin, ſuppurationem, gangraenam. Infantes, juuenes, tenerae foeminae, facile ſudantes, veſtimentis calidis pelleis ac aëri calidiori adſueti facilius pernionibus corripiuntur; interdum peculiaris quoque ad hunc morbum diſpoſitio adeſt. Robuſti, viri, ſenes, aëris injuriis ac lauationibus frigidis adſueti raro pernionibus adficiuntur.

DCXXIII. Therapia pernionum includit

a) prophylaxin,

b) inflammationis reſolutionem,

c) particularum frigorificarum extractionem,

d) roboris ac ſenſus reſtitutionem,

e) ſymptomatum denique, ſi adfuerint, therapiam.

DCXXIV. Ad *auertendam* frigoris hyberni injuriam nihil magis conducit quam tegumenta idonea, lanea potiſſimum, aëris acceſſum ad partes extremas praecludentia, partes frigori expoſitae inungantur remedio oleoſo et ſebaceo, ac calor ſubitaneus poſt ſuſceptum frigus ſollicite vitetur.

DCXXV.

DCXXV. *Inflammationi* pernionum occurritur,

a) si *leuior* fuerit, illinitione, lauatione, fotu, cum remedio acido, adstringente, spirituoso, aromatico v. c. aceto, spiritu salis acido diluto, spiritu vini camphorato, oleo therebinthinae, oleo petrae, aqua vulneraria thedeniana, saturnina, vapore aceti admoto cet. quibus omnibus palmam praeripit, nisi contraindicantia obstent, immersio partis adfectae in aquam frigidissimam vel niuem, per aliquot minuta temporis protracta, ac saepius per diem reiterata;

b) *grauior* inflammatio hirudinum adplicationem poscit, cataplasmata resoluentia, leniter adstringentia e. g. e pulpa pomorum, citrinorum, cepis, allio, rapis cet. electricitatem; si febris adfuerit consensualis, remedia interna antiphlogistica simul adhibeantur, haud neglecto tegumento idoneo, quo frigoris accessus prohibeatur: vti etiam necesse est parti adfectae debitam quietem dare. In habitu corporis laxo, spirituosa adstringentia, in sicco vero habitu, oleosa relaxantia communiter magis conducunt.

DCXXVI. Perniones *suppurati* eadem remedia poscunt, ad auferendam inflammationem a frigore exortam; quo facto indolem therapiae vlce-

rum

rum vel ſimplicium vel diuerſimode complicatorum ſuo loco exponendam ſequitur.

DCXXVII. Si ob congelationem humorum partis cujusdam *gangraena metuenda* foret, vel jam ejus aliquale veſtigium adſit, partis in niuem vel aquam frigidiſſimam immerſio tempeſtiue et ſatis diu adhibita frictione juncta vnicum remedium praebet. Redeunte ſenſu motuque ſimul adhibeantur frictiones ſpirituoſae aromaticae ad caloris naturalis vsque reſtitutionem. Ipſa gangraena propriam therapiam poſcit.

DCXXVIII. Maximus frigoris gradus in totum corpus agens, abſtinentiam a potu ſpirituoſo copioſo et continuum motum atque exercitium corporis requirit; laſſitudini ac ſomnolentiae cedens, in maximo et certiſſimo vitae diſcrimine verſatur. Si a frigore jam vita priuatus videatur aeger, frictiones aſſiduae continuae totius corporis cum ſyndone aqua frigidiſſima imbuta aut niue, in conclaui frigido adminiſtrandae, haud negligantur; nec praemature de hoc labore deſiſtat chirurgus, cum poſt plures dies aegrotos adhuc ſeruatos eque mortis faucibus ereptos fuiſſe conſtet. Redeunte ſenſu, motu atque calore, aromatica ſpirituoſa externe adhibeantur, major caloris gradus concedatur ac interna ſimul cardiaca porrigantur.

Aliae

Aliae inflammationes locales.

DCXXIX. Ex eis, quae hucusque de inflammationibus in genere ac speciatim allata sunt, abunde liquet multifaria et eximia auxiliorum chirurgicorum in *reliquis inflammationibus singularibus* vtilitas et praestantia. Vnde haud difficulter eruitur, quaenam remedia et sub quibus cautelis in phrenitide, cephalitide, pleuritide, peripneumonia, carditide, paraphrenitide, hepatitide, gastritide, enteritide, nephritide conueniant. Possunt etiam musculi lumbares, psoas inprimis, inflammatione, nephriticam vel arthriticam aut rheumaticam passionem mentiente, occupari, quae nisi saepe laudatis antiphlogisticis, topicis praesertim, mature et efficaciter impugnetur, abscessum gignet late per carnium interstitia vagantem sanatuque difficillimum.

CLASSIS

CLASSIS II.
MORBI EX SOLVTIONE CONTINVI.

DCXXX.

Morbi ex ſolutione continui praecipuam *chirurgi curam ſibi vindicant* auxiliorumque externorum dignitatem egregie comprobant.

DCXXXI. Commune eorum *principium*, ſublata nempe partis organicae cohaeſio ſeu continuitas, adeo obuium eſt, vt nulla explicatione egeat. *Cauſae* ſunt variae violentiae et acrimoniae externae vel internae. Quum autem hae cauſae, ipſaeque continui ſolutiones ab iis inductae, vario reſpectu ſint diuerſiſſimae, et *diagnoſin*, et *ſymptomata*, et *prognoſin*, et *therapiam* horum morborum multimode differre patet.

DCXXXII. Ingens morborum huc referendorum numerus, commode in quatuor *ordines* diſponitur, quorum

a) primus *apoſtemata*
b) alter *vlcera*
c) tertius *vulnera*
d) quartus *fracturas* comprehendet.

ORDO I.

ORDO I.

Apostemata eorumque tractatio.

DCXXXIII.

Quae de apostematibus exponenda sunt, sub binis capitibus comprehenduntur, quorum prius *generalem*, alterum *specialem* illorum doctrinam complectitur.

CAP. I.

Apostemata in genere.

DCXXXIV.

Apostema, recentioribus abscessus dictus *est* collectio puris seu materiae puri analogae in cauo vt plurimum praeternaturali; vnde praecipua elucescit differentia abscessus

a) *veri* nimirum genuinum pus, et

b) *spurii* continentis aliud liquidum, plus minus de indole puris recedens.

DCXXXV. Puris genuini (CCCCLV.) ejusque elaborationis (CCCCLVI.) ideam jam antea dedimus. Omnibus rite perpensis concludere licet,

cet, vix vnquam *occurrere* verum pus, niſi prae-greſſa inflammatione locali. Recentiorum hypo-theſis de formatione et elaboratione puris in ipſo ſanguine, ſecretione miniſterio totius oeconomiae animalis, et depoſitione demum in certis locis vi-detur nobis laborare difficultatibus graviſſimis.

DCXXXVI. Perſaepe mucus collectus aut eli-minatus mentitur pus et facile cum hoc confundi poteſt: quemadmodum hic error alienis indicationi-bus curatiuis, maximo cum aegroti detrimento an-ſam dare poteſt.

Mucus a pure dignoſcitur notis ſequentibus:

a) pus majori grauitate ſpecifica gaudet mu-co: dilutum aqua, eandem aequaliter tur-bat ac citius fundum petit: mucus fila-menta format et ſuſtinetur diutius in aqua.

b) acidum vitrioli ſoluit mucum facilius quam pus; ſi haec ſolutio aqua diluitur, pus fundum vaſis pedit, mucus filamenta format.

c) pus in alcali cauſtico ſolutum ab affuſa aqua ſimplici praecipitatur, mucus non.

DCXXXVII. Licet plerumque pus poſt in-flammationem topicam loci, quem occupat, oritur, accumulatur attamen interdum ad locum nullam praeuiam phlogoſin paſſum: vnde *alterum* naſcitur *diſcrimen* abſceſſuum.

a) *inflammatoriorum* et
b) *metastaticorum.*

DCXXXVIII. Communissima abscessuum *sedes* est membrana adiposa et cellulosa: rarius alias occupant partes. In vtroque casu materia purulenta intra certos *includitur* cancellos praeternaturales, ex vna cellula in aliam, imo in interstitia vasorum atque fibrarum ipsa *serpit*, aut denique *in caua* naturalia majora *effunditur*. Inde tertia abscessuum distinctio in
a) *limitatos* et
b) *illimitatos.*
Tum etiam prout vel sub summa cute subsistunt, vel profundius latent, in
a) superficiales et
b) profundos diuiduntur.

DCXXXIX. Reliquas abscessuum differentias suppeditat diuersitas causae et symptomatum:
a) priori respectu in *simplices* et *complicatos,*
b) posteriori in *benignos* et *malignos* distinguuntur.

Abscessus genuini.

DCXL. Tractationis principium jure meritoque capientes ab abscessibus veris genuinum pus continentibus, primum de inflammatoriis, deinde de metastaticis, dicemus.

Abscess-

Abſceſſus inflammatorius.

DCXLI. *Notas* abſceſſus inflammatorii diuerſas, prout ille vel ſuperficialis vel profundus fuerit, vel in cauitate deliteſcat, jam antea (CCCCLVIII.) enumerauimus. Suppuratio inflammationis genuinae ſequela, non ſemper ſtato *tempore* inſequitur, vix vnquam vltra ſeptimum diem protrahitur, interdum jam intra quadraginta octo horas abſoluitur. In vniuerſum quo grauior vera phlogoſis praegreſſa, quo ſenſilior aegrotus et pars adfecta, quo fortior atque vegetior aeger, quo vicinior cordi pars inflammata, eo citius ſuccedit ſuppuratio, et vice verſa; in inflammationibus mixtis per hebdomades, et in ſpuriis per menſes retardari poteſt ſuppuratio.

DCXLII. In omni abſceſſu inflammatorio *pus* in ſacco, ab inflammata duriori celluloſa, ſeu aliis partibus circumjacentibus, efformato *incluſum* haeret, vnde ejus effuſio in cellulas circumjacentes, et aliquatenus quidem ipſa ejusdem reſorptio impeditur. Prima autem puris portio in media parte inflammata orta vicinam reliquam, crudam, ac ſanguinolentam materiam, in cellulis et vaſis ſubſiſtentem, emollit, ſoluit et ita mutat, vt ipſa pars inflammata attenuetur, molleſcat, pus plus minus laudabile (CCCCLVI.) generetur, et puri denique exitus, aut ſolius naturae aut artis ſimul ſubſidiis adhibitis procuretur; quae operatio *maturatio* dici conſueuit.

DCXLIII. In vniuerſum quidem *methodus antiphlogiſtica* a medicante *ſuſpendatur*, quamprimum hanc reſoluendae inflammationi imparem eſſe adparet; interdum tamen ſub ipſo ſtadio ſuppuratorio habitus corporis robuſtus, vrgentia ſymptomata inflammatoria, dolor grauiſſimus ac defectus ſomni methodum antiphlogiſticam continuare cogunt. E contra ſi debilis fuerit aegrotus aut a morbo et euacuationibus ſanguineis praegreſſis valde exhauſtus, diaeta largior, quin ipſum vinum concedatur aegro.

DCXLIV. Remedia externa ſuppurationem promouentia, *maturantia* dicta, *agere* poſſunt

a) aut *calore* humido, qui ſuppurationis actum, transſudationem ſeri lymphatici facilitando, mire promouet; inde remedia maturantia calide quantum absque majori incommodo ferri poteſt, adplicanda, ſaepiusque mutanda, vt idem caloris gradus, naturali major, ſuſtineatur.

b) aut *relaxatione*, cui inſeruiunt, aqua tepida, radices, herbae, ſemina, flores, fructus mucilagine largo praedita (CXXV.) ſub forma fotus (CXXI.), cataplasmatis (CXXIV.), emplaſtri (CXXIX.) ad artis regulas ſedulo admota; quae remedia potiſſimum conducunt, ſi ambitus futuri apoſtematis durus, inflammatus, valde dolet, febris vrget, viresque aegroti vigent.

c) aut

ε) aut denique *leniori irritatione*, qualem praeſtant cepae, allium, fermentum panis, gummi ammoniacum, galbanum, ſapo cet. Indicantur talia, quoties ſub parua inflammatione ac mitiori febri ſuppuratio lentius ſuccedit, aut puris reſorptio timenda foret.

Horum remediorum vſus ad indicationes continuetur, donec inflammatum omne, vel ſaltem maxima ejus pars, in pus mutatum fuerit.

DCXLV. *Pus* in apoſtemata, poſt inflammationem topicam non reſolutam, natum vix ac ne vix quidem *humoribus* noſtris *aſſimilari*, neque iis, ſaltem aliqua copia *absque detrimento* notabili *admiſceri* poteſt: pus itaque in corpore collectum dat fomitem malorum multiplicium et grauiſſimorum, niſi tempeſtiuus natura aut arte huic paratur exitus.

a) *in abſceſſu* diutius relictum tenue fit, et acre, putreſcit, copia augetur, vicina corrodit, conſumit, mole et acrimonia ſua canaliculos format, in celluloſa ſerpit latius, vlcera grauia, fiſtulos cariesque creat, aut diſſipata parte tenuiore tumores duros, e quibus grauiſſimi ſcaturiunt morbi, maxime circa partes glandulares.

b) deinde materia purulenta attenuata per eroſum apoſtematis limitati ambitum ſubit oſcula vaſorum reſorbentium, et per haec *maſſam humorum* circulantium, quam in-

quinat, varia grauia et insanabilia saepe mala inductura, nisi forte per aluum, vrinam, cutanea spiracula, metastasin euacuetur tempestiue.

Nonnulli puris resorpti symptomata minus juste impeditae puris secretioni ac depositioni attribuunt. Vberior enarratio causarum, signorum, remediorum talis absorptionis ad vlcerum historiam pertinet.

DCXLVI. Pus abscessu contentum excluditur variis modis, sc.

a) erosione spontanea parietum et integumentorum apostema circumdantium.

b) dissolutione artificiali eorundem.

c) transsudatione insensibili puris.

d) exsiccatione materiae purulentae escharam formantis, quae soluta secedit; id quod in vlceribus cutaneis fieri solet.

DCXLVII. Abscessus inflammatorii *disruptionem spontaneam* exspectare licet, quoties ille mole minor sit, superficialis et lente exortus, si in glandula resideat, cinctus majori circulo inflammato duro, qui corrosionis et resorptionis periculum auertit: imo meticulosis aegrotis semper, quantum cum securitate per circumstantias licet, concedere decet. Cicatrix ex incisione nascens magis difformis ceteris paribus esse solet, quam illa, quae post spontaneam apostematis rupturam succedit. Applicatis tunc maturantibus (CXXV.) cutis lente attenuatur, mol-

molleſcit, rumpitur, pus contentum effunditur, portione celluloſae corruptae ſaepe ſimul ſeparata. Superſtes diſſolutio, vlceris ſimplicis conditionem ſequitur, et juxta hujus normam tractatur.

DCXLVIII. Aperturam apoſtematis praeſtat ars

a) vel *inciſione* ſimplici;

b) vel *ſetacei* trajectione;

c) vel denique *cauſtico*.

In vniuerſum quidem abſceſſus inflammatorius non aperiatur arte, antequam maturuerit perfecte: etenim ab inciſione praematura noua inducitur inflammatio, dolores augentur, puris ſedes difficilius attingitur curatioque retardatur. Poſterius maxime valet de glandularum et tumorum cyſticorum ſuppuratione. At vero *ante perfectam maturationem* abſceſſus aperiendus erit, quoties cauis majoribus, inteſtino recto, ſacco lacrymali, oculo, articulo, tendini, oſſi denique valde vicinus, periculoſam minetur corroſionem, vel preſſione ſua tranſitum humorum ſanguinisque liberum circulum aut reſpirationem impediat.

DCXLIX. Apoſtematis cujuslibet *inciſionem oncotomiam* ſalutarunt recentiores; quoad rei grauitatem ac difficultates interdum obuias vix vlli alii operationi chirurgicae ſecundam. Haec in abſceſſu inflammatorio aperiendo multiplicem prae cauſtici adplicatione praerogatiuam habet. Sequenti autem pro varia profunditate fit encheireſi,

a) ſi *non adeo profundus* ſit abſceſſus incidendus, pure in eminentem apicem, pollice ac indice chirurgi; aut manibns adſtantis, ſi majus apoſtema adſit, preſſo, ſcalpellum in eminentiorem molliorem et decliuiorem partem intruditur, donec exiens pus inſtrumentum in apoſtema penetraſſe probet; deinde eleuando cultellum ſub reductione vulnus dilatatur, vt pus leni preſſione parietum commode effluere queat.

b) in inciſione *abſceſſuum profundiorum* autem, praecipue cum oedemate celluloſae ſuperioris, diuiſis integumentis num fluctuatio diſtinctior adſit explorandum, qua perceptà, ſcalpellum lente et caute ad focum puris demittitur, attentiſſimo ſemper ſymptomatum praegreſſorum, partium vicinarum, vaſorum praecipue et neruorum, reſpectu habito.

c) *profundiſſimos* denique *abſceſſus*, inciſis quos per ſecuritatem loci licet, partibus ſuperjacentibus, ſaepe ſua ſponte breui tempore rumpi, contentumque pus effundere poſſe, compertum eſt.

DCL. *Directio* inciſionis in vniuerſum quidem longitudinem corporis ſequitur, in nonnullis tamen locis rugae cutis, fibrae muſculares ſubjacentes ac hiatus labiorum puris effluxui fauens, vti in axilla ac prope anum, ſpecialem cultri ductum dirigunt. Nun-

Nunquam inciſione cruciata, ac rariſſime ablatione cutis ad figuram ellipticam, in abſceſſibus inflammatoriis aperiendis opus eſt.

DCLI. Inciſionis *magnitudo* pro aperiendo abſceſſu ſimplici, inflammatorio, nunquam major ſit, quam quae ſufficit pro exitu libero puri parando. Majores inciſiones, liberum aëris acceſſum admittentes, mira celeritate ſuppurationem deteriorem reddunt, febrem incendunt, vulnus inflammant, ſanationi obſtant, et forſan puris reſorptioni viam ſternunt. Majores abſceſſus inciſionem potius oppoſitam poſcunt. Si ob operationem quandam inſtituendam, vel oſſis morbum, vel aliam ob cauſam major inciſio indicetur, vulnuſculum prius inflictum, ſuper digitum vel ſpecillum ſulcatum, per vulnuſculum in cauum apoſtematis intromiſſum, amplietur ſufficienter.

DCLII. Altera abſceſſum aperiendi et euacuandi methodus, *trajectione* nempe *ſetacei*, ſequenti modo peragitur. Per paruam inciſionem ad ſuperiorem marginem abſceſſus factam acus obtuſa paullum incuruata trans apoſtema ad inferiorem oppoſitam partem vsque trajicitur, vt extremitas acus obtuſa per integumenta diſtingui poſſit. Hoc loco altera fiat inciſio, priori major, per quam acus altero extremo, funiculum lineum, goſſypinum vel bombycinum trahens educitur, et materia purulenta contenta lente euacuatur; reliqua tractatio ſequi-

tur chirurgiam ſetacei antea (CCLXXV.) expoſitam. Haec itaque apoſtema medendi ratio, quae liberum aëris acceſſum prohibeat, pus lente educat, hujus liberum effluxum ſuſtineat, leniorem denique irritationem inferat, in plurimis abſceſſibus majoribus, profundis, metaſtaticis, criticis, glanduloſis, duritie parum inflammata circumdatis, ſimplici majori inciſioni omnino praeferenda videtur.

DCLIII. Tertia abſceſſum aperiendi ratio *per cauſticum* perficitur, cauterii lunaris ſeu alcali cauſtici portiuncula, quae ad locum fluctuantem nudae cuti per emplaſtrum adhaeſiuum perſoratum imponitur, atque alio emplaſtro obtegitur; nonnullis horis praeterlapſis eſchara cuti inuritur, qua ad methodum emollientem ſoluta, pus effluet. Haecce medendi ratio magis dolorifica, lentior inque profundis apoſtematibus minus ſufficiens minusque tuta eſt, quam ea, quae inſtrumento ſcindenti perficitur (DCXLIX.); in abſceſſibus tamen glanduloſis, lente matureſcentibus praeſertim, inque illis, qui a reſorpto atque retento pure minantur periculum, magnumque poſcunt hiatum, ſimplici quidem inciſioni, minime vero ſetacei transjectioni praeferenda eſt; ſicut etiam aegrotis ferrum horrentibus aliquid dare prudentia jubet.

DCLIV. Abſceſſu aperto *pus* contentum effluit aut leni preſſione *educitur:* aliqualem tamen puris quantitatem in abſceſſu relinquere conuenit,

quae

quae cauitate coarctata lentius deinde effluere poteſt, et ſimul abſceſſum contra aëris aliorumque corporum alienorum injurias quodammodo tuetur. Deligatio abſceſſus aperti ſit rara ac cita, vlceris ſecutuui, ſuo loco pertractandi, genio adaptata.

Abſceſſus metaſtatici.

DCLV. Abſceſſus metaſtaticus *eſt* tumor a collectione vel ſola depoſitione materiae purulentae ad quandam partem, ſine notabili hujus inflammatione praeuia, natus. Multiplici obſeruatione euictum eſt, collectionem purulentam breuiſſimo tempore in ſanguinem reſorberi et vel per emunctoria eliminari, vel ad ſingulares partes internas externasue deponi poſſe; talis tamen puris migratio longe frequentior, in abſceſſibus criticis quam veris inflammatoriis locum habet (DCXLII.). Neque minus conſtat, materiam purulentam in variis morbis, acutis, putridis et exanthematicis vel poſt eosdem, in aliqualem partem internam vel externam deponi. *Duplex* inde eſt abſceſſus metaſtatici ratio, etenim

a) aut *migratione puris* ex vno loco in alterum;
b) aut *ejusdem, aliusue materiae morboſae* in morbo quodam ad partem aliquam *depoſitione* oritur, quae ſi cum morbi primarii leuamine accidit, abſceſſus criticus ſalutari ſolet.

Quum non ſemper verum pus in his abſceſſibus inueniatur, patet hos quoque non omnes eſſe genuinos;

nuinos; lactei et lymphatici ſaltem huc referri poſſe videntur. At vero nullum in metaſtatico abſceſſu liquidum inuenitur, quod non induerit formam purulentiae aliqualem.

DCLVI. Apoſtema *metaſtaticum indicat* tumor ſubito exortus, cuti fere concolor, mollis, non ſolum in acumine, ſi ſuperficialis fuerit, vt inflammatorius, ſed vbique fluctuans, nulla vel parua, vel breui inflammatione praeuia, verum poſt alium abſceſſum vel morbum acutum aut chronicum praegreſſum, prognatus. Sub acris materiae purulentae metaſtaſi ad aliquam partem grauiſſima inflammatio partis interdum, cita in gangraenam terminata oritur.

DCLVII. *Sedem* communiſſimam abſceſſus metaſtatici praebet totus telae celluloſae ambitus; haud infrequenter tamen quoque glandulae parotides, maxillares, axillares, inguinales, genua aliaeue articulationes: denique hepar, pulmo, vt et cerebrum, migrantem materiem recipiunt. In celluloſa ob frequentiorem inflammationis defectum difficilius limitatur, facillimeque reſorbetur pus effuſum et tunc conditionem reſorpti puris (DCXLV.) ſequitur.

DCLVIII. Ad *prognoſin* abſceſſus metaſtatici quod attinet, ex puris boni translatione ſalutem exſpectare licet, ſed ex pure prauae indolis augmentum morbi; relinquit enim hoc maſſam corruptam,

et

et difficilem praeterea vlceris curationem promittit; puris ad partem internam vel nobilem translatio, vbi euacuari non poteſt, ſemper ominatur mala. Poſt longum morbum exorti, admodum dolentes, rubicundi, difficulter ſuppurantes, abſceſſus metaſtatici, haud minuentes ſymptomata morbi primarii, gangraenoſi, ſub viribus aegroti fractis vt plurimum vitae inſidias ſtruunt.

DCLIX. Abſceſſus metaſtatici *therapia*, ob reſorptionis metum citam puris emiſſionem requirit, quae quidem ſimplici inciſione, aut ad inflammationem, ſi indicetur, majoremque hiatum inducendum cauſtici impoſiti (DCLIII.) ope praeſtari poteſt; praeferri tamen meretur ſetaceum (DCLII.), quo liber aëris acceſſus, mire nocentis, ab abſceſſu auertitur, et praeterea lenior ſed jugis irritatio ſuſtinetur. In plurimis tumoribus metaſtaticis intutum eſt perfectam puris coctionem exſpectare, ſiquidem tumor exortus ſubito ſaepe euaneſcere ſolet, cum irreparabili aegroti damno; vnde relaxantium emollientium loco irritantia, quin ipſa veſicatoria, cum fructu contra hos adhibentur. Rei ambiguae lucem adfundet fida epidemiae obſervatio. Metaſtaſin depoſitam ad partem nobiliorem pulmones, cerebrum, hepar, oculos omnibus viribus, methodo antiphlogiſtica viribus aegroti adpropriata deriuantibus, reuellentibus variis auertere et cito ad partes exteriores deriuare ſumma ope nitatur chirurgus.

Abſceſ-

Abscessus spurii.

DCLX. Ad *apostemata spuria* genuinum purumque pus non continentia pertinent

a) *nucleatum;*
b) *sanguineum;*
c) *lymphaticum:*
d) *lacteum;*
e) *vrinosum;*
f) *gangraenosum* siue *gangraenescens;* et
g) *pestilentiale.*

Abscessus nucleatus.

DCLXI. Abscessus nucleatus: seu *furunculus*, *est* tuberculum inflammatorium superficiale in ipsa cute ex folliculo seu glandula subcutanea exortum, durum, intense rubens, dolentissimum, in acumine prominens, raro magnitudinem oui columbini superans, saepe multis in locis simul vel successiue increscens, rarissime resoluendum, tardius, quam alii abscessus ab inflammatione nati, maturescens, quo facto pus sanguinolentum ex vno vel pluribus foraminulis spontaneis prorumpit, et denique nucleus purulentus, vorticem fibrosum fere referens, in furunculo semper obuius, egreditur, et vlcus deinde facilem mundationem consolidationemque admittit.

DCLXII. Abscessus hi *solitarii* in locis cellulosa abundantibus, a locali vitio exorti, praeter dolorem damnum non inferunt; *copiosi* vero, post

grauem

grauem morbum aut in corpore ſenili vel cacochymico prouenientes, febri grauiori ſtipante oſſibus, articulis, ano, ſcroto, bulbo oculi vicini, pejoris ominis ſunt, neque niſi congrua therapia interna, externa, debellantur.

DCLXIII. Hujus morbi *therapia* praeſcribit citam ſuppurationis promotionem, namque tentamen reſolutionis vix vnquam ſuccedit, imo diutius continuatum idem, plerumque morbum ſolummodo protrahit. Tumor valde inflammatus, durus, emollientia relaxantia (DCXLIV.); lentiſſime ſuccedens ſuppuratio, lenia irritantia (CXXIX.); acutiſſimus dolor, externe ſimul opiata aut narcotica admota poſcit; ad duritiei ſolutionem et tumoris ſpontaneam disruptionem continuanda; neque negligantur interim remedia interna complicationi morbi adpropriata, ſanguinis nempe miſſio, laxantia, emetica, regimen. Furunculi copioſi in ſenibus, vſum corticis peruuiani, in lactantibus, lactis commutationem poſcunt, Furunculus disruptus, cum ſanationem haud admittat, antequam nucleus contentus ſeparatus fuerit, et hoc remanente aut durities remaneat morbi reditum inducens, aut vlcus chronicum fiſtuloſum ſuccedat, omnino promovenda erit et fouenda ſuppuratio vnguento digeſtivo, cauſtico leniori pro re nata admixto, ope lintei carpti in vlcus immiſſo, donec nucleo ſeparato ac diſſipata duritie, morbus vlceris ſimplicis therapiam admittat.

Abſceſ-

Abscessus sanguineus.

DCLXIV. Abscessus *sanguineus*, vel sanguinem continens, contusionis siue alius violentiae externae, rupturae vasis cujusdam, aneurismatis, varicis, sequela, ex causa praegressa haud difficile *dignoscendus*, communem morbi, ex quo pendet, *medelam*, sequitur. Hic tamen notandum: etiam majorem copiam sanguinis a viribus naturae, remediis resoluentibus efficacissimis (CCCCXLVIII.) adjutis, omnino resorberi atque in circuitum vniversalem reduci posse; haec itaque abscessum sanguineum recentem medendi ratio omnino praeferenda atque tentanda erit: e contrario methodus emolliens ab hoc morbo minus indicata videtur, cum teste experientia sanguis nunquam in pus bonae notae abeat, sed putrida ejus dissolutio potius inde acceleretur. Quod si vero tumoris incrementum citum, laesionem vasis sanguiferi notabilioris indicet, aut nullum resolutionis signum post plures dies adpareat, praecipue inter partes aponeuroticas, vbi resorptio semper succedit segnior, aut si sanguinis corruptio partium vicinarum corrosionem minetur, tumor incidendus, atque contentus sanguis educendus erit; his factis vas sanguiferum laesum ac vlcus remanens, horum morborum therapiam sequuntur.

DCLXV. Talis abscessus in *neonati capite* interdum occurrit, a peluis maternae pressione sub partu laborioso ortus, circulo suo duriore, marginem

nem oſſis diſſoluti vel deficientis mentiens, cui, niſi ad methodum (DCLXIV.) expoſitam reſolui poſſit, tempeſtiua inciſione (DCXLIX.) medendum eſt, ne corruptio oſſis ſubnaſcatur.

Abſceſſus lymphaticus.

DCLXVI. Abſceſſus lymphaticus *eſt* tumor circumſcriptus a lympha in textu celluloſo accumulata, poſt violentiam externam dudum praegreſſam vel morbum exanthematicum vel alium, in corpore cachectico, debili, circa dorſum, lumbos, nates; femora, rarius ad brachia pectusue, lente natus.

Morbus, ſua natura ſemper grauis ac periculoſus, tria *ſtadia* percurrit:

a) ab initio cognoſcitur tumore paruo plano, rotundo, haud decolore, indolente, elaſtico, fluctuante, impreſſi digiti veſtigium non retinente.

b) creſcit deinde in molem, capitis magnitudinem ſaepe excedentem, cum ſuperueniente dolore et colore cutis ſupereminentis ex flauo rubeſcente.

c) eroditur denique tumor lymphamque effundit purulentam, inodoram, collabitur et remanet vlcus pallidum, aquoſum, ſinuoſum, perpetuo largam liquidi tenuis purulenti copiam ſtillans, aegrumque ſaepius intra anni ſpatium ſub febri lenta atque marasmo conſumens.

DCLXVII. Hujus mali *caufa* proxima eft perennis et juga transfudatio lymphae, vix e ruptura vafis lymphatici majoris deriuanda, fed potius ex labe locali vaforum lymphaticorum, interdum fanguiferorum fimul, circum abfceffum jacentium.

DCLXVIII. Circa *curationem* mali experientia docet tumorem lymphaticum claufum nulla arte refolui; emollientibus et compreffione tentatum, velocius increfcere et magis dolere, eundem apertum porro et fuppurantibus tractatum, copiofius fluidum fundere; ab adftringentibus denique adhibitis tumoris peripheriam augeri. *Primum* hujus morbi *ftadium* citam aperturam, fetaceo trajecto inftituendam, vfumque adftringentium, antifepticorum, balfamicorum exigit. Vlcus artificiale diu largeque fluens, in vicinia loci adfecti excitatum, heic interdum profuit. In *fecundo ftadio* contigit mihi mutare abfceffum lymphaticum in vlcus benignum fedulo roborantium vfu, et refectione cutis atque telae cellulofae a tota peripheria abfceffus. In *tertio* denique idem forte tentandum foret; alia faltem remedia hucusque adhibita fpem fefellerunt.

Abfceffus lacteus.

DCLXIX. Abfceffus lacteus, materiam purulentam lacte commixtam continens, *oriri* poteft in *puerperis* aut *lactantibus*

a) vel a fecretione lactis abundante cum eductione, comparatiue ad fecretionem, jufta minori;

b) vel

b) vel ab impedita ejus euacuatione,

c) vel a ſuppreſſa lactis de ſanguine ſecretione,

d) vel a morboſa denique ejus reſorptione.

DCLXX. Variae hunc morbum inducere poſſunt *cauſſae.* Frequentiſſimae ſunt: denegata aut ſponte, aut ob neceſſitatem *lactatio; alumni defectus* aut debilitas; *papillae* depreſſio, vlceratio, defectus, ſenſilitas ſuctionem haud ferens, ductuum lacteorum minor numerus, coalitus vel obſtipatio; *mammarum* diuturna praecedens compreſſio, a thorace ſtrictiori, laxitas aut relaxatio, defectus aut rigiditas, nimia adipis copia in mammis, ſuppurationes praegreſſae, cicatrices, indurationes; *lactis praua conſiſtentia,* tenacitas, ſpiſſitudo, acrimonia; diaeta ac regimen nociuum; refrigerium aut ipſius mammae aut totius corporis, hoc inprimis calente ſuſceptum; animi pathemata; violentiae externae; ſtimuli varii lac ad aliam partem deriuantes; fluxus lochiorum ſubito ſuppreſſus; vermes; alius morbus accedens, vti febris inflammatoria, bilioſa, putrida, neruoſa, exanthematica; remedia externa frigida, acida, ſpirituoſa, alcalina, intempeſtiue adhibita. Quae omnia

a) aut *abſceſſum* lacteum in ipſa mammae ſubſtantia,

b) aut *metaſtaſin* lacteam juxta aliam corporis partem gignere poſſunt.

DCLXXI. In ipſa mamma nimia lactis a qualicunque cauſſa (DCLXX.) congeſtio, mammam

 ſaepe

saepe mirum in modum distendens, primo *tumorem* creat inaequabilem, nodosum, serpentinum, quasi a ductibus lactiferis extensis, versus axillam praecipue. Subsistente causa accedunt dolor, inflammatio ampla quidem, attamen raro totum mammae ambitum occupans, saepius nodosa, et desinens in *abscessum* vnum aut plures a signis (CCCCLVIII.) recensitis dignoscendos.

DCLXXII. Talis abscessus *auertitur*, tempestiua ac sufficiente lactis eductione ab alumno vegeto, sano; strenua causarum nocentium euitatione; spontaneo effluxu lactis sollicitato, frictione blanda repetita; attractione et suctione papillae plures ante partum hebdomades bis vel ter quotidie instituta; epithemate relaxante, resoluente, tepido, cui scopo inseruire possunt lac sapone commixtum, farinosa varia, semina petroselini, chaerefolii, hujusue folia contusa cet. Nisi hoc succedat, lactis eductio artificialis tentetur, suctrice experta (CCXC.), catulo, vitro lactisugo, cucurbita, vasculo lactisugo e resina elastica parato, aut antlia *n*) denique lactisuga. Notandum tamen talem lactis eductionem vix ac ne vix quidem conducturam, si jam in mammis adfuerit phlogosis, et grauis ab eductione tentata dolor exsurgat. Subjungatur porro diaeta tenuis, administretur methodus antiphlogistica viribus aegrotae respondens, hirudines praecipue, laxantia, clysmata, lochiorum fluxum prouo-

n) *Thedens Bemerkungen und Erfahrungen, II. Theil.*

prouocantia. Emollientia denique his incaſſum tentatis haud differenda.

DCLXXIII. Abſceſſus lacteus in mamma jam formatus, haud *aperiendus* eſt, antequam perfecte maturuerit. Inciſiones prope papillam haud niſi vrgente neceſſitate fiant, et, ſi talibus opus eſt, culter verſus papillam dirigatur; etenim ductuum lacteorum transſciſſio papillae retrotractioni, ac impeditae lactis excretioni anſam dare poteſt. Reliqua communem abſceſſuum curationem (DCXLIII. ſeq.) ſequuntur. Vlcera interdum ob diuturniorem lactis effluxum, interdum ob humorum qualecunque vitium, difficilius ſanantur; nec raro indurationes remanent, minime tamen genii ſcirrhoſi aut carcinomatoſi, ad horum morborum rationem ſuo loco dicendam, tractandae.

DCLXXIV. Lac, prauae indolis praecipue, in corpore retentum, *vix* absque noxa *humoribus* admiſceri, aut eis *adſimilari* poteſt, ſed

a) aut per varia *emunctoria*, fluxu lochiorum, diarrhoea, vrina, ſudore, emeſi, ſaliuatione; per fonticulos ſeu alia vlcera *ejicitur*.

b) aut ad aliam qualemcunque *partem corporis deponitur,* metaſtaſin lacteam formans.

c) aut denique *febrem lentam hecticam* inducere poteſt.

DCLXXV. Metaſtaſis lactea multa eaque graviſſima *mala inducere* poteſt. Delata

a) ad *caput*, apoplexiam, cephalalgiam, delirium, fatuitatem, paralysin, spasmos, coecitatem, cophosin, ophthalmiam, epiphoram cet. parit.

b) ad *thoracem*, phthisin pulmonalem, peripneumoniam, pleuritidem, tussim, asthma, catarrhum suffocatiuum gignit.

c) ad *abdomen*, ascitidem, morbos viscerum, vteri, ouarii, tubae, ligamenti lati, rotundi, singuli seu vtriusque.

d) ad *partes exteriores;* ad partes abdominis contentas, dorsum, lumbos, nates, articulos, glandulas inguinales, axillares metastasis lactea deponi potest.

e) ad *cutem* denique, eruptiones varias herpeticas, scabiosas, paronychias cet. inducere potest.

DCLXXVI. De metastasi lactea *suspicio aliti*[illegible] justa, quoties aut nullum aut parcum lac in mammis puerperarum adfuerit, lochia parca fluant, dolor insurgat ad aliquam partem fixus, sub horroribus intercurrentibus, febri, partis adfectae tumore, tractum vasorum in extremitatibus sequente, tensione, functione laesa, et insequente denique fluctuatione, absque notabili inflammatione externa praegressa. In cacochymicis interdum in gangraenam transit morbus, vrbium incolis ac diuitibus longe frequentior, quam ruricolis atque pauperibus. Prognosis pro constitutione aegroti, situ ac digni-

dignitate partis adfeĉtae, ac morbi denique grauitate variat.

DCLXXVII. Malum *auerti* poteſt tempeſtiua lactis eductione per mammas ad modum (DCLXXII.) expoſitum, per vterum remediis lochia prouocantibus, per aluum laxantibus ſalinis, inter quae arcano duplicato majori doſi adſumpto ſpecificam virtutem tribuunt nonnulli, per vrinam diureticis, per ſudorem diaphoreticis variis; horum remediorum prudenti et tempeſtiuo vſu incipientem metaſtaſin omnino *reſorberi* poſſe certa experientia conſtat. Vbi autem adoleuit eadem in loco inciſionem admittente, mox ad maturantia, irritantia (DCXLIV. c.) et ad tempeſtiuam liquidi contenti lactei, grumoſi, purulenti *eductionem* recurrendum erit. Vlcus remanens therapiam hujus morbi ſequitur.

DCLXXVIII. Singularis *oedematis* ſpecies, puerperarum extremitates inferiores haud infrequenter occupans, nonnullis *lacteum*, aliis *lymphaticum* dicta, tumore calente, dolente, renitente, foueam impreſſi digiti non retinente, a ſuperioribus ad inferiora deſcendente facile dignoſcitur ac ab oedemate hydropico omnimode diſcrepat, et in oedematis expoſitione vberius pertractabitur.

Abſceſſus vrinoſus.

DCLXXIX. Abſceſſus vrinoſus *eſt* tumor ab effuſo in telam celluloſam lotio poſt rupturam, vul-

nus vel aliam dissolutionem viarum vriniferarum ortus, fluctuans, in perinaeo, natibus, scroto, abdomine obuius, quo inciso vel rupto vrina effluit. Praeter loci fluctuantis incisionem therapiam fistulae vrinariae inferius pertractandam desiderat.

Abscessus gangraenescens.

DCLXXX. Abscessus gangraenescens, *carbunculus* seu *anthrax* dictus, *est* furunculus malignus, saepissime genii putridi, rarius ab alia humorum labe inductus, nucham, dorsum, lumbos, nates frequentius infestans. Morbus sese manifestat tuberculo duro, arido, circumscripto, furunculum magnitudine superante, admodum dolente, in cujus ambitu cito et late diffunduntur rubor et dolor, prouenientibus deinde in superficie pustulis liuidis nigricantibusque saniem acrem continentibus ac breui in gangraenam transeuntibus; figura tumoris tunc in ellipticam mutata, epidermis secedit: rupto seu aperto tumore ichor tenuis, sanguinolentus, nigricans, acris, putridus effluit, et continentia omnia gangraenosa cum profundo hiatu apparent. Febris anthracis perpetuus comes, in morbi initio interdum sub larua febris inflammatoriae inuadens, cito in putridam abit, alias mox indolem malignam prodit.

DCLXXXI. Dirissimi mali *chirurgia*

a) acredinis causticae per carbunculum eliminationem,

b) ac

b) ac gangraenoſi deinde ſeparationem, molitur: per inciſiones profundas, ſcarificationes largiores, cataplasmata irritantia, ſuppurantia validiſſima et antiſeptica; inter quae oleum terebinthinae, vnguentum digeſtiuum ſale ammoniaco acuatum ac cortex peruuianus principem locum tenent. Nonnulli tempeſtiua exſtirpatione tumoris, aut illius ope cauterii actualis ſeu cauſtici profunda deſtructione, citiorem atque ſecuriorem morbi ſolutionem ſperant. Inflammatoria morbi incipientis indoles methodum poſcit antiphlogiſticam ad vires aegroti cito ac ſtrenue adhibendam; haud neglecta ſimul primarum viarum expurgatione. In putridam abiens febris largum corticis peruuiani vſum, acida, vinum generoſum aliaque poſcit in therapia gangraenae exponenda.

Abſceſſus peſtilentialis.

DCLXXXII. Abſceſſus ſeu *carbunculus peſtilentialis*, malum in noſtris regionibus infrequens, a morboſa materia in febribus peſtilentibus ad telam celluloſam vel glandulam delata *exoritur.* Lati ſuppurantes, in celluloſa reſidentes, critici; in partibus glanduloſis, deteriores; reſolutione ſubſidentes, lethales. Curationem cum anthrace communem admittunt.

CAP. II.

Abscessus in specie.

DCLXXXIII.

Specialem in diagnosi, prognosi ac therapia differentiam constituit diuersa abscessuum sedes. Sic abscessus *encephali*, *sinus frontalis*, *maxillaris*, *gingiuarum*, *orbitae*, *oculi*, *genarum*, *glandulae parotidis*, *axillaris*, *inguinalis*, *faucium*, *pectoris*, *hepatis*, *articulationum* singularem sibi vindicant pertractationem quique.

Abscessus encephali.

DCLXXXIV. Abscessus *intra thecam cranii*, a violentia praegressa, inflammatione, metastasi oriundus, a symptomatibus compressi aut irritati cerebri ejusque functionibus diuersimode laesis *dignoscendus*, attentissimam status praeuii et praesentis dijudicationem requirit. Vbi admouendi trepanum locus indicatur, hac sola operatione, et, si profunde haereat pus, ipsius cerebri incisione simul aegrotus seruari potest; quae omnia in historia vulnerum capitis explicabuntur.

Abscessus in sinu frontali.

DCLXXXV. Abscessus *in sinu frontali* saepissime ab inflammatione membranae sinum inuestientis,

tis, vera, mixta vel ſpuria, ab acrimonia quadam ſyphillitica, rheumatica, ſcabie, tinea, herpetibus, aliisue eruptionibus cutaneis repreſſis, *inducitur*, rarius a foraminum pituitam in nares transmittentium obſtructione, violentia externa, muco craſſiore, vel ſero collecto, vlceribus, carie, polypo aliaue cauſſa ortum trahit. *Diagnoſis* in principio morbi haud raro eſt *ambigua.* Status tamen inflammatorius genuinus, a certis ſignis characteriſticis, dolore nimirum fixo, graui, ac febre cognoſcitur. Mixta autem vel ſpuria phlogoſis, vel liquidi cujuscunque accumulatio, difficilius a dolore grauatiuo chronico in fronte dijudicantur; diu inde morbus, grauedinem mentiens, interdum latere poteſt, donec grauiora demum mala ſurgant. Si poſt genuinam inflammationem dolor frontis obtuſus, chronicus cum narium ſiccitate remanet ſuppurationis, aut collecti ſaltem liquidi, in ſinu frontali ſuſpicio merito oritur. *Clarius* morbi indolem docent effluxus ex nare puris, prudenter tempore matutino dijudicandi (DCXXXVI.), tumor palpebrae ſuperioris oedematoſus, eryſipelatoſus, ſuccedens laterum ſinus diſtenſio, caries et diſſolutio oſſis ſequens aut externa, quae ſalutarem puri exitum parat, aut, quod ob tabulae interioris minorem craſſitiem ſaepius accidit, interna, periculoſiſſimam, vt plurimum lethiferam puris intra cranium effuſionem ſecum vehens.

DCLXXXV.

DCLXXXVI. *Therapia* hujus morbi includit.

a) *prophylaxin*, qua phlogosis, quae interdum parui aestimari solet, tempestiue cognita, methodo antiphlogistica, deriuante, reuellente tollitur.

b) liquidi collecti *eductionem*, quae, nisi per nasum ab injectione liquidi emollientis, seu vaporibus tepidis attractis, succedat, nec per corrosionem simplicem externam puri exitus pateat, nec denique per dilatatum vlcus externum et hiatum osseum parari possit, desiderat trepanationem, et pure in vtrumque sinum effuso, septi sufficientem perforationem, vlcerisque demum tractationem justam suo loco exponendam.

DCLXXXVII. Liquido ab abscessu sinus frontalis per aperturam externam educto, triplex succedere potest *euentus*. Etenim

a) aut, vbi ex fundo sinus *patet hiatus* in nasum internum, (id quod tam ex injectis per vlcus externum in nares penetrantibus ipsas, quam ex egressu aëris exspirati per vlcus externum dignoscitur tuto) vlcus externum rite obtectum, juxta regulas artis suo loco dicendas, sanatur simpliciter.

b) aut, *cauitas* sinus frontalis tota a papillulis carneis lente prorepentibus demum *repleta*

pleta atque occluſa, admittit conſolidationem facilem atque tutam vlceris externi.

c) aut denique ex occluſa naturali apertura naſali ſinus frontalis, enata et praeſens fiſtula ſtillans liquidum purulentum aut mucoſum, aliam jubet ineundam methodum medendi: *ſtillicidium purulentum* quidem indicare ſolet cariem oſſis latitantem, ſollicite et caute explorandam atque modo, ſuo loco dicendo, tractandam; *mucoſum* autem ſecure et certo aufertur *dilatatione foraminis naturalis* in cauitatem narium patuli, detecti, aut nouo exitu pituitae per *perforationem artificialem* oſſis parato. Iudicamus e contrario eſſe plenum aleae opus, et medendo huic malo vix ſuffecturum, tentare in hoc caſu *deſtructionem membranae* ſinum frontalem intus veſtientis *cauſtico*, ſemper in tanta cerebri vicinia et ob metuendam ſimul oſſis corruptelam maxime ſuſpecto. De excreſcentiis, polypis aliisque, quae forte accedere poterunt, dicetur infra ſuo loco.

Abſceſſus ſinus maxillaris.

DCLXXXVIII. Abſceſſus ſinus maxillaris *eſt* collectio materiae purulentae, ſeroſae, lymphaticae, ſanguinolentae, gelatinoſae, pultaceae, in cauo oſſis maxillaris; cujus *cauſam* ſuppeditant praegreſſa inflammatio vera, mixta, ſpuria membranae

ſinum

finum inueftientis; obftructio aperturae nafalis, et inde impeditus muci effluxus; ipfius muci acrimonia; caries dentis vnius feu plurium; ipfa maxilla cariofa, hujus fub euulfione dentis laefio qualiscunque; vulnera; contufiones; corpora aliena, alimenta, vermes, acus, feftuca lignea, calculus, aliaque in finum apertum immiffa; acrimonia varia rheumatica, venerea, variolofa, eruptiones cutaneae fuppreffae aliaque dicta, quae abfceffum inflammatorium (DCXLI.) aut metaftaticum (DCLV.) inducere valent.

DCLXXXIX. *Diagnofis* abfceffus genuini in finu maxillari differt pro gradu morbi.

a) *antecedit* hunc *inflammatio* membranae finum inueftientis, cum calore et dolore pulfante, profundo, lateris faciei ad orbitam fe extendente, et aliquali febri confenfuali; *fequitur* dolor obtufus profundus a preffione genarum non augendus, et emunctio materiae purulentae, vbi apertura finus nafalis non occlufa fuerit, ejusdemue e nafo effluxus, dum aeger fano lateri incumbat.

b) abfceffus tunc fibi relictus *offis maxillaris intumefcentiam* parit, aut verfus nafum hujus cauum anguftantem, aut ad orbitam proptofis fpeciem inducentem, aut ad palatum oris cauum anguftantem, aut foffae caninae, quod faepiffime accidit, difformem faciei

faciei diſtractionem creantem, aut denique os in toto ambitu extenditur. Pro vario diſtenſionis oſſeae gradu molliores et flexiles euadunt parietes, ita vt per hos fluctuatio interdum diſtincte ſentiri poſſit.

ε) *oſſe* denique *eroſo prorumpit pus* per fiſtulas in ore, gena, naſo, orbita, inter dentem et gingiuas, pone aures, ſaepiſſime ſub odontalgia ſatis graui. Stilus exploratorius in oſſis antrum penetrare poteſt. Sequuntur, niſi tempeſtiuum adferatur auxilium, mala grauiſſima ſaepe inſanabilia.

DCXC. *Obſtructio* aperturae naſalis ſinus maxillaris interdum abſceſſum antecedens, interdum ſequens *indicatur* a ſiccitate praeternaturali caui naſalis, et deficiente effluxu muci, puris, liquidi per fiſtulam ſi adfuerit in ſinum oſſis iniecti, vel ſub decubitu aegri in latere ſano. Odontalgia carioſa nunc cauſam abſceſſus ſinus maxillaris praebet, nunc ab hac inducitur, ſi pus in antro contentum radices dentium corrodat.

DCXCI. Abſceſſus ſinus maxillaris ſibi relictus ſemper ancipitem dat *prognoſin.* Sub priori ſtadio, ob minores moleſtias, odontalgiam rheumaticam haud raro mentientes, flocci fieri ſolet morbus interdum. Ad ſecundum vel tertium ſtadium vero increſcens morbus, ob auctam cariem, puris

acri-

acrimoniam, ejusque reſorptionem, induit indolem malignam, cancroſam mentientem, et ſaepe necare valet. Fiſtulae prorumpentes vix vnquam pro educendo liquido contento ſufficiunt, maxime, quae ad partem ſuperiorem ſinus haerent. Inflammatio tempeſtiue cognita omnino per methodum antiphlogiſticam, deriuantem, reuellentem, reſolui et ita grauius malum futurum auerti poteſt.

DCXCII. *Curatio* abſceſſus in ſinu maxillari nati, deſiderat

a) puris eductionem tempeſtiuam,

b) vlcerisque therapiam.

DCXCIII. *Puri paratur exitus* variis modis, et primo quidem, ſecundi vel tertii *dentis molaris*, cujus radices mediam ac inferiorem caui maxillaris partem reſpicere vel adire ſolent, aut alius carioſi, dolentis, decoloris, aut plurium ſimul, *euulſione*; quod ſi a dente euulſo aditus in ſinum non pateat, fundus alueolaris ac membrana ſinum inueſtiens perforantur inſtrumento acuto polygono, cujus circumductione apertura facta ſimul dilatari poteſt; perforatione facta, pus contentum, cum muco naturali omnino non confundendum, effluit. Liquidum inter plura ſepta oſſea haerens plurium dentium euulſionem, oſſisque deinde perforationem poſcit. Haec ſinum aperiendi ratio omnino praeferenda erit, quoties dentis caries, puris inter hunc et gingiuas effluxus aut fiſtula ad gingiuas hunc locum indicant. Minus vero conueniens merito habe-

habetur eadem, vbi major apertura requiritur, vbi caries late ferpens, polypi, exoftofes, corpora aliena in finu adfunt, denique vbi margo alueolaris ob dentium defectum complanatus eft, vel plane nullum veftigium dentis adfecti aut cariofi cernitur.

DCXCIV. Recurrendum in hoc cafu erit ad *perforationem offis externam* fupra dentes molares *in foffa canina* dicta juxta bafin proceffus zygomatici inftituendam encheirefi fequenti. Claufis maxillis, angulus oris vnco obtufo extrorfum ducitur, vt locus perforandus pateat; integumentis loci felecti hujus incifione cruciata diuifis, os denudatum perforatur inftrumento acuto angulato, feu paracenterio, ac hiatus deinde inftrumenti circumductione ampliatur, quae ampliatio, fi antrum offeum dilatatum fuerit, fatis facili negotio fuccedere folet. Vbi *tumidum* prope dentes *palatum* foret et per emollitam offis fubftantiam diftinguitur fluctuatio, omnino in hoc loco *perforatio* inftituenda eft. Perforatio ad fuperiorem et anteriorem finus partem ob altiorem fitum, effluxui puris obftantem, parum prodeft; attamen perforatio in parte inferiori finus inftituta paracenterio fiftula inclufo, trans finum in parte fuperiori ejusdem extrufo, et mediante fiftula, *fetacei transjectio*, cum fucceffu adhibitae fuerunt.

DCXCV. Apertura facta *feruatur peruia* ad abfentiam effluxus purulenti, cum muco naturali haud confundendi, plenariam, ope *turundae, chor-*

dae, spongiae aut *cannulae* e resina elastica, vel auro confectae vel auro obductae sub debitis, ne in cauum illabantur, cautelis. Cauum ipsum vero injectionibus conuenientibus dicendis, in chirurgia vlcerum, depuretur. *Vermes* injecto decocto nicotianae certissime necantur: explorandum interea vtrum apertura nasalis sinus peruia sit, an occlusa, siue ante morbi accessum aut sub curatione: quod ex (DCXC.) dictis dijudicatur. Status prior radicalem sanationem admittit, in posteriori casu fistula pro effluxu materiae mucosae seruanda, vel noua apertura nasalis ope paracenterii curuati paranda erit, nisi apertura naturalis, vapore emolliente inspirato, et injectione, aut errhino iterum reserari possit, aut membrana sinum inuestiens plane destructa et cauum repletum fuerit. *Injectionem in aperturam* sinus maxillaris *naturalem*, nasalem nempe, ope siphonis tubulo curuato instructi *o*) instituendam, ob inductionem difficiliorem ac effectum in abscessu sinus maxillaris minime sufficientem, scopo suo haud plane satisfacere comperimus. De carie, exostosi, polypo, hujus morbi caussa vel effectu, vti et de encheiresi ad euellendum dentem, dicetur alibi.

Abscessus orbitalis.

DCXCVI. Abscessus in *orbita* inflammationis seu metastasis, partes pone oculum occupantis, *proles,*

o) Mémoires de l'Academie R. de Chirurgie de Paris Tom. XII. p. 47.

proles, acutiſſimam febrem, dolores intolerabiles, oculique prominentiam *creans*, tempeſtiua inciſione, in ea, quae fluctuationem monſtrat, parte inſtituenda, et reliqua vlceris apoſtematoſi tractatione *curatur*, interdum in ipſam cranii cauum proſerpit pus, ſymptomata grauiſſima inducens. Abſceſſus in *oculi cantho interno*, ſi ſentiri poſſit fluctuatio, cito aperiendus erit, quo corroſio viarum lacrymalium auertatur.

V n g u i s.

DCXCVII. Vnguis *eſt* collectio materiae purulentae inter lamellas corneae pellucidae ab inflammatione vel metaſtaſi ortum ducentis. *Sedem* vngui praebent, tam exteriores quam interiores laminulae, quemadmodum pus mox ſuperius, mox verſus mediam partem, ſaepiſſime ad circulum corneae inferiorem congeritur; figura modo imitatur ſegmenta ex vnguibus digitorum, modo lunulam ad radices vnguium digitalium, modo lunam cornutam, maxime ſi exigua puris copia adſit; major totum corneae ambitum occupat. *Noſcitur* morbus a macula alba vel flaua, viſui plus minus infeſta, pro majori vel minori, quam obtegit, parte pupillae; cornea caeterum transparente, laeui, polita, ſine abſceſſu aut vlceratione ſuperficiei, irideque ac pupilla, conſpicuis inſpicienti oculum a latere maculae oppoſito. Vnguis valde ſuperficialis valet gignere veſiculam in cornea ex-

 ternam,

ternam, et prominentiam internam, si inter laminas corneae interiores haereat pus.

DCXCVIII. Hujus morbi *prognosis* ex copia et qualitate puris effusi, nec non loco, quem in cornea occupat, pendet. Parcum nempe et benignum pus subinde a natura medicatrice sola, vel arte adjuta, resoluitur, interdum per superuenientem ophthalmiam, quae plurimum materiae pituitosae et glutinosae e glandulis palpebrarum sebaceis fundit, deriuatur. Abundans vero pus et acre, quale metastasis adferre solet, erodit lamellas corneae, vlcusque, si anteriores; hypopion, si posteriores; fistulam, cum humoris aquei effusione, si omnes exeserit, inducit. Quo major, profundior centroque corneae propior est vnguis, eo difficilior est curatu, saepeque visus inmedicabilem abolitionem parit. Pure condensato aut exsiccato albugo seu leucoma nascitur. Post operationem vnguis, dextre licet peractam, haud raro restat in loco macula et cicatrix alba, praecipue in adultis et senibus; e contrario: quo subjectum est junius, minus cacochymicum, quo vnguis est benignior, a centro corneae remotior, quo magis superficialis, quo citius rectiusque subjicitur debitae therapiae, aut medicamentis cedere nolens operationi chirurgicae, quo citius denique ab operatione facta lamellae euadunt flaccidae atque rugosae, eo magis adfulget spes curationis successurae.

DCXCIX.

DCXCIX. *Therapia* vnguis deſiderat ſequentia:

a) vt *adfluxus humorum* ad oculos nimius *moderetur, reuellatur, deriuetur,* methodo antiphlogiſtica expoſita in chirurgia ophthalmiae (DXXVIII.) cito ac ſtrenue adhibita.

b) vt *ſtaſis ſanguinis atque puris* tempeſtiue *diſcutiatur,* reſoluatur, cui indicationi inſeruiunt eadem deriuantia, veſicatoria ad tempora et pone aures, epithemata, ſacculi, collyria ex remediis reſoluentibus (DXXXVIII.) parata tepide admota; inter haec decoctum ſaturatum maluae inſignem virtutem monſtrauit; vbi vero ſpes horum fruſtratur,

c) *puri* inter lamellas corneae ſtagnanti, cultro *paretur exitus;* aegroto nempe in ſedili collocato, chirurgus diductis palpebris, ſuperiorem attolli curat per adſtantem, ipſe deprimit inferiorem; quo facto apicem ſcalpelli exilis, ancipitis, in locum corneae adfectae tumidiorem, albidiorem ac decliuiorem, a centro corneae remotiorem, illaeſis laminis internis caute ad puris ſedem intrudit.

d) pure educto vulnuſculum *lavandum* atque *fouendum* erit, admiſſo vapore tepido vel aliquot guttulae decocti ſeu infuſi maluae, altheae, hyſſopi cet. jugiter oculo inſtillantur, aut labrum ophthalmicum tali decocto

repletum ad oculum admouetur, et cornea ab hoc decocto alluitur identidem, donec aut vulneris ſanatio, aut partis adſectae exfoliatio ſuccedat.

DCC. Cicatricis albae, opacae, remanentis, ſi ſuperficialis fuerit, deterſio tentari poteſt, per puluere aut vnguenta leniter detergentia et mitiſſima ſeptica. Vaſa ſanguifera ſupra maculam repentia, eamque nutrientia, ſubducta acu ſcindente vel lanceola transſcindantur vel auferantur. Ipſius cicatricis ope ſcalpelli ſeparationem cum ſucceſſu adminiſtratam fuiſſe legimus.

H y p o p i o n.

DCCI. Hypopion *eſt* collectio puris in camera oculi inter corneam, iridem atque lentem, a praegreſſo abſceſſu inflammatorio, corneae, iridis, vueae, circuli ſeu coronae ciliaris aut per metaſtaſin orta. *Cognoſcitur* e cauſſa praegreſſa, et pure ab initio albido, deinde flaueſcente, ex inferiore camerae anterioris parte ſenſim adſcendente, per pupillam in cameram poſteriorem penetrante, indeque pupillam offuſcante, totam denique cameram implente, iridem et pupillam obtegente, ſubſegniore, ſi obſeruari poſſit, motu pupillae, viſus debilitate, obſcuratione, abolitione, cornea transparente vel illaeſa vel nebuloſa, vel denique in ellipſin prominentem coacta; ſaepiſſime praeuia aut comitante graui ophthalmia externa, vel interna, ſub febri acuta, dolore pulſa-

pulſatorio, terebrante, aliisque ſymptomatibus inductis a continuo irritamento organi ſtimuli impatientiſſimi.

DCCII. Succedanea hypopii *ſymptomata* eſſe poſſunt corneae corroſio, vlcera, fiſtulae, vueae procidentia, proptoſis; porro iris a ligamento ciliari auelli, motumque tremulum ſubſultorium, qui *hippus* dicitur, retinere, aut diſſipato vel euacuato pure cum interna corneae ſuperficie concreſcere poteſt, quod *ſynechia* audit: tota denique oculi ſtructura externa. atque interna corruptioni et deſtrüctioni ex hac cauſa obnoxia eſt. Ad leuiores hypopii ſequelas pertinent color iridis obſcurior, macula ſeu cicatricula in cornea remanens, non moleſta, niſi nimis extenſa; vel pupillae e directo oppoſita fuerit, et viſus aliquantum debilior. Ambigua eſt hujus morbi *prognoſis;* pus copioſum, acre, flaueſcens, ejusque diuturna remora, ſuſpectum omnino euentum reddit. Malum ſibi commiſſum, oculi oeconomiam corrumpendo, ſaepiſſime coecitatem inſanabilem inducit; dum tractatio tempeſtiua, juſta, dolores, periculum, coecitatem, diffformitatem ab aegroto auertere valet.

DCCIII. Communis hypopio cum vngue competit *chirurgia* (DCXCIX.) in vniuerſum tamen ſolertiſſime adminiſtranda diuerſoque morbi gradui adcommodanda. Vbi reſolutio et reſorptio, ſi a methodo antiphlogiſtica, deriuante, reuellente rite

et tempestiue adhibita exspectari aut obtineri nequit, cita puris eductio omnino indicatur; quae operatio sequenti modo perficitur: aegro in sedili quodam stabili, firmoque collocato, alteroque oculo obtecto, operator ipse in alia sella e directo considet, ex altitudine qua commode oculum aegri contingere possit. Diductis mox palpebris, superiorem leuatam per adstantem teneri curat, mediantibus vel digitis vel hamulo suspensorio, ac ipse deinde inferiorem deorsum trahit. Apicem tunc lanceolae paruae, communis, circumducta fasciola aut emplastro circumglutinato munitae, nec remisso nimis, nec nimis valido impetu intrudit per inferiorem corneae transparentis partem, distantem circiter paulo vltra lineam a circulo corneae exteriori, eumque ad superiora versus ita dirigit, vt intacto iride vulnusculum corneae infligatur transversum pro educendo pure idoneum. Apertura, si pus denuo collectum fuerit, stylo plano iterum renouanda est: pus spissum vero aqua injecta diluendum. Corneae corrosio, vlcera, fistulae, vueae seu lentis procidentia, proptosis aliaque symptomata morbum aut operationem sequentia, alio loco pertractabuntur.

Abscessus ad gingiuas.

DCCIV. Abscessus *gingiuarum*, omnium frequentissimi occurrunt, quum nulla pars tot irritamentis sit exposita. *Nasci* autem possunt

a) vel

a) vel a *morbo generali,* refrigerio, rheumatismo, metaftafi;

b) vel *locali,* tartaro inter dentes et gingiuas, carie dentis vel maxillae, feu alio irritamento locali, gingiuarum, perioftei, dentis vel ipfius maxillae phlogofin inducente.

DCCV. *Incipit* morbus a dolore partis adfectae, fequitur tumor totum interdum faciei latus comprehendens, qui eleuatur deinde in prominentem abfceffum in parte primo adfecta, et aut *sponte ruptus,* maximo cum aegroti leuamine pus effundit, vel per propriam aperturam vel inter dentem et gingiuas vel denique per ipfum dentem cariofum, aut *cultro inciditur.* Educto pure

a) aut radicitus fanatur malum,

b) aut a leui qualicunque caufa recrudefcit morbus;

c) aut fiftula remanet ichorem purulentum fundens, non nifi cauffae primitiuae ablatione fananda.

Profundior abfceffus interdum apoftema ad genas infra maxillam feu pone aures inducit.

DCCVI. *Therapia* includit

a) *prophylaxin,* qua abfceffus tempeftiua hirudinum admotione aliisque (CCCLIII.) monitis faepiffime auerti poterit.

b) *puris eductionem,* ope incifionis tempeftiuae haud exiguae obtinendam, qua facta vlcus fimpliciffima methodo ad fanationem ducitur.

c) *caussae* denique *ablationem*, tartari separationem, dentis adfecti seu suspecti euulsionem, cariei therapiam.

Abscessus ad genas.

DCCVII. *Abscessus ad genas*, aut oris cauo vicinus, maturantia irritantia (CCCCLVII.) intus admota; fluctuationem vero exhibens incisionem *exigit*, ad foedam cicatricem auertendam, et faciliorem sanationem, in oris cauo instituendam. Talis interna incisio, leniori externa compressione adhibita, tunc quoque succedere potest, si cutis externa jam rubra, attenuata, prominens, fluctuans, adparet. Saepe dens adfectus, cariosus, dolens, decolor, seu alio modo suspectus, abscessum ad genas inducit; vlcus sequens tunc haud sanationem admittit, nisi dente in antecessum euulso.

Abscessus glandulae parotidis.

DCCVIII. Abscessus glandulae parotidis aut simplex inflammatorius, aut metastaticus, ad rationem apostematis inflammatorii (DCXLI.) aut metastatici (DCLIX.) expositam *tractatur*. Major ob partium adjacentium pressionem, saepe surditatem, deglutitionis impedimentum, soporem, apoplexiam, suffocationis periculum inducens, cito aperiendus est. Vlcus remanens therapiam mox exponendam sequitur.

Abscessus faucium.

DCCIX. Abſceſſus faucium inflammatorius vel metaſtaticus, deglutitionem, aut reſpirationem, aut vtramque notabiliter impediens, ex ſignis ſuis characteriſticis (DCXXXVII.) *cognoſcendus*, indicat inciſionem, ſatis licet difficilem*, in loco eleuatiore inſtituendam miniſterio pharyngotomi idonei, ſeu lanceolae verſus apicem vsque inuolutae, poſt depreſſam linguam. E rupto tonſillarum apoſtemate pus per tubam euſtachianam in cauum tympani adſcendere poſſe, et aut per aurem externam exitum ſibi parare, aut immedicabiles oſſium corroſiones inducere poſſe, conſtat; quemadmodum major abſceſſus, profunde latens, ruptus, a pure in tracheam effuſo citam ſuffocationem cauſauit.

E m p y e m a.

DCCX. Empyema *eſt* puris in caua pleurae effuſio.

a) vel ex rupto abſceſſu in ſubſtantia pulmonali per hujus viſceris ſuperficiem;

b) vel ex apoſtemate externo inter muſculos intercoſtales et pleuram, pure per hanc in cauitatem delapſo.

c) vel denique pus transſudare poteſt per ſuperficiem pleurae vel ipſius pulmonis inflammatam.

Noſcitur a ſignis inflammationis, ſuppurationis, vomicae pulmonalis, vel alius apoſtematis thoracici prae-

praegressi; his itaque empyema a sanguine in cavo thoracis effuso atque hydrothorace *distinguitur;* sequuntur communes liquidi peregrini in thorace effusi notae, in vulnerum pectoris chirurgia tradendae, interque reliquas tumor oedematosus telae cellulosae in latere adfecto. Copiosi puris in pectore collectio, haud tempestiue cognita, neque educta, inter costas tandem eruptionem moliri, tumoremque extus conspicuum, distincte fluctuantem, creare potest: qui tumor, si ingens fuerit puris moles, cordis arteriarumque pulsationis particeps fieri, hinc aneurisma mentiri valet, nisi per scrupulosissimum examen vera morbi natura eruatur.

DCCXII. *Prognosis* empyematis differt pro varia effusi puris copia ac indole, pro gradu laesionis, vlcerationis, corrosionis partium vicinarum, harumque dignitate, pro ipsa effusione vel illimitata vel per concretionem pleurae cum pulmone limitata, ac denique pro constitutione et viribus aegroti, paribus morbo grauiori. In vniuersum prognosis est ambigua. Morbus sibi relictus, nisi puri exitus aut naturae, aut artis auxiliis paretur, semper lethalis, aegroti namque sic, aut asthmate, aut marasmo, aut phthisi, aut pulmonum inflammatione, aut hydrope denique pereunt. Costarum atque pulmonum sub respiratione motus, sanationi haud parum obstat; inde haud raro post abscessum, vel ad exteriora sponte ruptum, seu incisum, fistula remanet, quae materiam purulentam fundit, per

totam

totam vitam remanet, et vix vnquam impune clauditur.

DCCXII. *Chirurgia* empyematis verſatur, in educendo pure tempeſtiue, antequam a mora acrimoniam contraxerit; educitur autem paracentheſi thoracis exponenda alibi, et inſtituenda vel in loco electo, vel indicato ab intumeſcentia ſub cautelis recenſendis in chirurgia vulnerum pectoris atque hydrothoracis. Ex ipſo pulmone pus paracenteſi educi poteſt, vbi concretus cum pleura pulmo, et fluctuatio ſentiri poteſt in tumore externo. Apertura paracenteſi facta, ſeruetur patula vsque ad abſentiam plenariam effluxus purulenti, immiſſa inter coſtas ſpongia, leni turunda, cannula e reſina elaſtica, auro ſeu argento confecta, ſeu cereo, ſub debitis cautelis ne in cauum decidant. Injectio decocti corticis peruuiani vel ſimplicis vel melle commixti, et per aliquod tempus in thoracis cauo relicti eximium vſum praeſtitit. Specialiora vulnerum pectoris chirurgia tradet.

DCCXIII. Abſceſſus *alii thoracici* in vniuerſum generalem abſceſſuum rationem expoſitam ſequuntur. Sub ſterno deliteſcens apoſtema, perforato trepani ope ſterno et per hanc aperturam pure educto, ſanatum fuit. *Profundius in ipſa pulmonis ſubſtantia* haerens pus, vix remediis chirurgicis attingitur; a vapore tamen leniter ſtimulante, tuſſim ciente, frequentius inſpirato, abſceſſus, in tracheam

cheam ruptus ac pus copiosissimum, interdum quidem cum imminenti suffocationis periculo, per os ejectum fuit.

Abscessus hepatis.

DCCXIV. Abscessus in gibba jecinoris parte, post inflammationem vel metastasin exortus, ad marginem costarum spuriarum aut ad earum interstitia, interdum tumorem format fluctuantem, in circumferentia duriorem, vnde a vesicula fellea expansa distinguitur. Interdum sub majori hepatis abscessu aucta visceris moles adscendit, diaphragma sursum premit, supra mediam interdum thoracis altitudinem, inter costarum interstitium tumorem formans, obscure fluctuantem, ac empyema mentientem, qui status non nisi ab attenta status praegressi dijudicatione dignoscitur. Hepar quoque post praegressam phlogosin praeter naturam cum diaphragmate concrescere, et per hoc, rupto abscessu, pus in pleurae cauum effundere potest. Tumor externus fluctuans, incisionem purisque specifici vt plurimum odoris, eductionem, admittit, quum phlogosis praeuia coalitum hepatis cum peritonaeo relinquere soleat; qui ni adsit, pus in peritonaei cauum effundi potest. Concauam vero hujus visceris partem occupans apostema cognitu longe difficilius, per ventriculum aut colon intestinum pus suum effundere posse constat.

Alii abscessus abdominales.

DCCXV. Vti in hepate ita quoque in *aliis visceribus abdominalibus* oriri possunt abscessus inflammatorii seu metastatici, qui aut *limitati* possunt formare tumorem pus continentem, ex signis rationalibus, scrupulosissimo examine indagandis, certius quam fluctuationis obscurioris et oedematis sensu dijudicandum, et incisionem interdum admittentem; aut illimitati, pessimo omine pus in cauum peritonaei effundunt, sub quo statu ascites simul adesse solet. Per *abscessus renales* calculos exclusos fuisse compertum est. *Abscessus cellulosae lumbaris*, nisi tempestiua prophylaxi auerti possit, ob locum vix vlla arte attingendum, grauissima ac insanabilia,. mala parit; materia purulenta nimirum late per carnium interstitia vagatur, vicina corrodit, deinde in perinaeo, inguine, natibus, femore erumpit, atque post longas miserias denique febri hectica consumptos aegrotos, necare solet. *Abscessus testiculorum* cito aperiendus est, quo corruptio textus filamentosi auertatur. Vlcus sequens, minime puris detersione vexandum, quin ad sanationem potius opituletur aut methodo antiuenerea si indicatur, aut remedio ex aqua calcis, extracto saturni et sapone composito, seu alio leni simili tractetur.

Abscessus circa anum.

DCCXVI. Abscessus *ani* phlegmonoidei metastatici furunculi, anthraces, tumores haemorrhoidales suppu-

ſuppurati, partim ex ſignis externis obuiis, partim tactu tumoris per explorationem in inteſtino recto cognoſcuntur, interdum iſchuria, dyſuria, ſtranguria, obſtipatio, diarrhoea, tenesmus, mariscae hos comitantur. Quum ſuppuratio horum cito ſuccedat, mox ad remedia emollientia refugiendum erit, et quamprimum puris veſtigium cernitur, abſceſſus, absque exſpectatione maturationis perfectae, aperiendus erit, inciſione larga, cujus extremitas orificium ani reſpicit, vt fiſtula ani auertatur, deinde therapia vlceris apoſtematoſi ſinuoſi mox dicenda adhibenda erit. Si aperto abſceſſu, et congrua exploratione facta, inteſtinum rectum jam denudatum vel adfectum inueniretur, mox ad transſciſſionem inteſtini, explicandam in chirurgia fiſtulae ani, recurrendum erit.

Bubones ſuppurati.

DCCXVII. *Bubones* in vniuerſum quidem varias glandulas externe ſitas infeſtant, inguinales tamen inflammationibus ejusque ſequelis maxime ſunt obnoxiae. Attentiſſimum autem requiritur examen dijudicaturi, vtrum bubo ſit

a) *ſimplex inflammatorius*, an

b) *metaſtaticus* vel *criticus*, an denique

c) *venereus*.

Priores ſpecies therapiam (DCXLI. DCLV.) expoſitam plane ſequuntur, poſterior ſpecialem ſibi tractationem vindicat.

DCCXVIII.

DCCXVIII. Bubones *venerei* infeſtant glandulas inguinales ſuperiores ſitas in ipſa flexura inguinali femoris, e morbo extremitatis inferioris a conſenſu oborti autem, glandulas inferius poſitas occupant. Vtrique ortu, decurſu et ſymptomatibus, a ſe inuicem haud ſecus ac ab hernia aliisque morbis, probe diſtinguendi. Triplex autem bubonis a coitu impuro genius diuerſiſſimus venit notandus. Sunt enim tales bubones aut

a) primitiui benigni non ſyphillitici, aut
b) conſecutiui vere venerei, aut denique
c) ex his compoſiti.

DCCXIX. *Prior ſpecies* ſub ſtadio irritationis (DLXXXV.) et inflammatorio (DLXXXVI.) gonorrhoeae, a coitu impuro contractae, oritur primis morbi diebus, a mero conſenſu absque excoriatione, vlcere, aut vllis ſymptomatibus ſyphilliticis externis manifeſtis. Haec ſpecies ſimplici methodo antiphlogiſtica, remedio externo repercutiente, acido, reſoluente ac hirudinibus admotis *debellatur* plerumque. Suppuratio autem non auertenda inciſionem poſcit tempeſtiuam, qua facta, per continuatum reſoluentium vſum ſub morbi primarii debita therapia (DXCII.) facile ad ſanationem ducitur absque ope emollientium.

DCCXX. Ipſe *bubo venereus*, ſerius poſt coitum impurum accedens, aliis ſymptomatibus ſyphilliticis junctus, mox cataplasmata emollientia

leniter irritantia (CXXIX.) *poscit;* ad hunc scopum radices atropae mandragorae, daphnes mezeraei seu laureolae, emplastra gummosa, vnguenta digestiva, cucurbitae, aliaque cum successu adhiberi possunt, quo cita suppuratio acceleretur. Tumor plane maturus, aut rumpitur sponte, aut in loco decliuiori simplici incisione vel setaceo traiecto (CCLXXIII.) aperiendus erit. Semper tamen bubones vere venerei, *vsum mercurialium* internum, vel frictionem, et vbi symptomata irritationis simul vrgent, opio iungendorum poscunt. Mixtus morbi genius methodum ex dictis compositam indicat; tempestiuae frictiones mercuriales ad ipsum tumorem hic indicatae videntur.

DCCXXI. Omnis bubo, ad quem sese iungunt symptomata inflammationis, *grauior febris, dolor, agrypnia* insignior, *methodum antiphlogisticam,* venaesectiones, hirudines, lenia laxantia, externa emollientia poscit; nec mercurialium vsus, nisi fracta in antecessum symptomatum vehementia, conuenit. Tumor vero durus, indolor, parum inflammatus, difficulter suppurans, aut sub symptomatibus syphilliticis retrocedens, vel apertus diu prauum pus fundens, absque duritiei imminutione, cum marginibus inflexis, formam cancri induens, vix solis remediis externis topicis debellatur, sed therapiam antiuenereani in vlceris venerei chirurgia tradendam requirit. Abscessus gangraenescens curationem (DCLXXXI.) expositam sequitur.

Gonor-

Gonorrhoea ſuppreſſa cereo immiſſo (DXCIV.) reuocanda erit.

Abſceſſus articuli.

DCCXXII. Abſceſſus *articulationum* raro ſunt ſimplices *inflammatorii*, ſaepiſſime *metaſtatici* a cacochymia ſcorbutica, ſcrophuloſa, varioloſa. In articulationibus multa carne circumdatis ex ſignis rationalibus maxime *dijudicantur* abſceſſus hi, in reliquis ſignis ſimul ſenſualibus, fluctuationis nimirum, dignoſcuntur. Diri mali *prognoſis* ſemper ambigua atque diſcriminis plena eſt, etenim niſi deriuantibus, reuellentibus variis, ſtrenue ac tempeſtiue adhibitis, auerti poſſit malum, aut laeſa articuli cruſta cartilaginea, anchyloſis remanet inſanabilis, aut caries ſuccedit per celluloſam oſſium texturam late ſerpens, vnde haud raro tabes inducitur, quin aegrotus necatur, niſi tempeſtiua amputatione interdum mors auerti poſſit. *Therapia* itaque tempeſtiuam puris eductionem poſcit. Notandum hic aëris acceſſum quantum fieri poteſt de articuli cauo arcendum eſſe; inde contentum pus aut parua inciſione in loco eminentiori, decliuiori, fluctuante, retracta in anteceſſum cute, aut, quod praeferri meretur, ſetaceo ad modum (CCLXXV.) expoſitum perducto eliminatur. Vulnus inflictum vero ad rationem laeſionis partium aponeuroticarum tractatur. De abſceſſibus in ipſa oſſis cylindrici vel alius ſubſtantia, vbi de carie occulta ſermo erit, agetur.

 ORDO II.

ORDO II.

Vlcera eorumque medela.

DCCXXIII.

Vlcerum perinde ac apostematum et vulnerum expositionem bipartitam vult instituti ratio: paucis itaque de vlceribus *in vniuersum* praemissis *singularia* perlustrabimus.

CAP. I.

Vlcera in vniuersum.

DCCXXIV.

Vlcus in genere *est* solutio continui in partibus organicis, lente exorta, pus, ichorem aut saniem quamcunque fundens.

DCCXXV. Vlcerum *caussae communes* sunt abscessus rupti vel aperti, vulnera haud, vt dicunt, ad primam indicationem sanata, suppurata, operationes chirurgicae, in quibus incisionibus opus est, acria interna vel externa varia, in corpore genita, ingesta, aut adplicata, ad diuidendas vel corrodendas partes organicas idonea. Interdum singula caus-

cauſſa inducit vlcus, interdum plures junctae adſunt; interdum abſceſſum vt cauſam breui tempore ſequitur, interdum poſt ſeptimanas vel menſes demum accedit vlcus.

DCCXXVI. *Prognoſis* vlcerum in vniuerſum differt

a) pro *cauſſa* (DCCXXV.) vlcus inducente ac difficultate eandem tollendi majore, minore.

b) pro *partibus laeſis*, nobilioribus, ignobilioribus, ipſis vel his vicinis, vtrum cutis, celluloſa et carnes, an tendines, aponeuroſes, glandulae, vaſa, oſſa, viſcera adfecta ſint.

c) pro *aetate, habitu* et *ratione vitae* aegroti.

DCCXXVII. *Sanatio* vlcerum in vniuerſum *naturae viribus* principii vitalis energia abſoluitur, ars, vix aliud confert niſi vt remoueat impedimenta, quae ſanationi obſtare poſſunt. Sanationem perficit natura

a) *ſubſidentia labiorum* vlceris,

b) *papillarum* carnearum *productione*,

c) *allongatione* lenta *cutis* a peripheria ad centrum, rarius a centris pluribus: denique hoc facto

d) in loco haud obtecto *generatur* ſubſtantia durior cute, rubicunda ac tenuis in initio, deinde albicans craſſior, haud per-

 ſpira-

ſpirabilis, ex vno vel pluribus punctis ſe extendens, quae *cicatrix* appellari ſolet.

Ars occurrit viribus naturae ſublatione impedimentorum ſanationi obſtantium

a) *cauſarum* (DCCXXV.) *ablatione*, imminutione debita, juſta.

b) *remotione* omnium *irritantium nocentium*, quoad regimen, motum, ſitum, remedia externa.

c) *ſuppurationis* atque *papillularum prodeuntium modificatione* juſta et cum indole vlceris conueniente.

d) fouendo partem vlceratam gradu *caloris debito*.

e) leniori *compreſſione* rationi vlceris adcommodata.

f) praepediendo, *ne humores* in vlcere *accumulentur* nimii, eosque, ſi opus eſt, ad alias partes *deriuando*, reuellendo.

g) *regimen* ad habitum corporis et vlceris rationem *accommodando*.

Quae omnia ex ſpeciali pertractatione vlcerum vberius patebunt.

DCCXXVIII. Vlcera in genere diuiduntur

a) in ſimplicia et

b) complicata.

Ordimur jam ab vlceribus ſimplicibus, deinde ad varias complicationes earumque therapiam progreſſuri.

Vlcus

Vlcus simplex.

DCCXXIX. Vlcus *dicitur* simplex, quod nullis alienis symptomatibus interruptum ad sanationem (DCCXXVII.) ducitur. *Dignoscitur* autem tale ex sede in cute vel textu celluloso, superficiali, pure laudabili, coloris ex albo flauescentis, spisso, pultis mollioris consistentiam habente, inodoro, blando, nec superfluo, neque nimis parco, margine, in nuper exorto abscessu duriusculo, deinde molli, vix ac ne vix quidem inflammato; fundo aequo, coloris ex albo laete rubescentis; parum dolente; hiatu externo materiae purulentae effluxui fauente et ad ambitum vlceris proportionato.

Inducitur vero vlcus simplex

a) vel a vulnere suppurato,

b) vel ab apostemate aperto.

In vtroque casu pus primis morbi diebus tenue, sanguinolentum est, breui tamen dictam antea formam induit et consistentiam deinde ad sanationem vsque seruat.

Prognosis vlceris simplicis infausta esse nequit, dum omne periculum a complicatione inducitur; in corpore alias sano, debite tractatum vlcus haud difficulter sanatur, in corpore autem cachectico haud raro, vel praua medicatione vexatum, vlcus variis eisque grauibus complicationibus ansam dare potest.

DCCXXX. *Curationem* vlceris ſimplicis praeſtant actiones ſanatrices *naturae*, ſed facilitat, imo promouet, *ars* in impedimentis, his obſuturis, tollendis occupata vnice, atque adeo reſtringenda ad

a) *ſolutionem duritiei* in ambitu vlceris;

b) *moderamen ſuppurationis* et propulſionis papillularum;

c) denique *prohibitionem nocentium* quorumcunque.

Durities in circumferentia vlceris ſimplicis plerumque a ſolis naturae viribus leni caloris gradu, quiete ac vitatis irritantibus nocentibus reſoluitur ſub debita vlceris ſuppuratione. Sin minus ſua ſponte breui ſuccedat haec marginum emollitio, continuatis remediis emollientibus, quin ipſis interdum antiphlogiſticis promouetur eadem, minime tamen citra neceſſitatem continuanda; neque ſanatio vlceris vix ſecura ſuccedit, niſi poſt duritiem ambitus omnem natura vel arte diſpulſam. *Deligatio* vlceris ſemper ſit leniſſima. Vlcus linteo carpto ſicco, puro, nitido leniſſime impleatur, et plumaceolis ambitum vlceris excedentibus obtegatur. Si linteum carptum margini vlceris ita adhaereſcat, vt abſque irritatione ſeu cruentatione vlceris auferri haud poſſit, recenti pingui quodam, vel cerato blando illinantur plumaceoli. Quo minus adplicata decidant, firmentur ſtriis emplaſtri adhaeſiui ſuperimpoſitis, et, vbi inflammatio abeſt, omnibus

bus ſplenio tectis, congrua circumjicitur faſcia circularis ſiue contentiua, ſtringenda modice ad compreſſionem lenem.

DCCXXXI. *Puris* ex vlcere liber *effluxus* facilitandus erit, ſitu membri aut corporis idoneo, effluxui fauente, deligatione leni, effluxum non occludente, ac leui apparatu, liquido effluente facile imbuendo. *Carnes* ſub cura nimis *luxuriantes*, leni compreſſione compeſcuntur, vti tardius creſcentes papillulae haud raro vſum vnguenti lenioris digeſtiui poſcunt. *Incauta* puris *abſterſio* ſemper nociua, et motus partis adfectae violentior, aëriſque frigidi, corrupti praeſertim, incauta admiſſio, vitentur. *Deligatio* vlceris ſimplicis in vniverſum ſit *rara*, niſi ſuppuratio largior frequentiorem ejus repetitionem deſideret: ſolet ſufficere, vt inſtituatur ſemel quotidie. Solutus a ſuppuratione, vortex fibroſus, tota vlceris ſuperficies papillis carneis laete rubicundis impleta, aequalis, et haud interrupta vlceris coarctatio, *ſanationem breui ſecuturam* promittunt. Sub vlcerum curatione in vniverſum diaeta ſit nec nimis ſtricta neque lauta, debito ſimul reſpectu ad munditiem aëris, animi corporiſque quietem, atque excretiones naturales haud neglecto. *Cicatricis difformitas* lenta ac leni labiorum vlceris adductione atque carnis propullulantis debito moderamine quodammodo auerti poteſt. Vſus *turundae durioris* ab omni vlcere ſimplici plane arcendus, *mol-*

liſſimae anguſtiori vlceris oſtio committi poſſunt, vsque ad repletionem caui vlcerati.

Vlcus complicatum.

DCCXXXII. *Complicatum* in genere *dicitur* omne vlcus, cujus ſanatio inſtar illius vlceris ſimplicis (DCCXXX.) haud ſuccedit, ſed a qualicunque cauſa aliena retardatur. Praecipuae vlcerum complicationes ortum trahunt

a) a *cauſſa* quadam *interna*, ſeu *morbo alieno* vlcus antecedente, comitante, vel ſequente.

b) a varia *cauſſa externa.*

quae omnia in ſequentibus ſigillatim exponentur.

CAP. II.

CAP. II.

Vlcera in fpecie.

DCCXXXIII.

Specialem vlcerum differentiam conftituit diuerfa eorum *complicatio* (DCCXXXII.). *Indicationes curatiuae* praecipue vlcerum complicatorum in eo verfantur, vt complicationis *ratio* fcrupulofiffimo examine *exploretur* et *dirimatur*, vtrum vitium complicans fit mere *locale* et folis adeoque remediis externis debellandum, an a *cauffa interna* ortum ducat et therapiam inde internam pofcat, aut an complicatio denique *mixti* fit *genii*, ab externa et interna fimul cauffa prognata. Caufa complicationem inducente ablata, in vlcus fimplex mutatur morbus atque ad hujus modum (DCCXXX.) expofitum fanatur.

Vlcera a cauffa interna.

DCCXXXIV. *Cauffae internae* vlcus inducentes, complicantes, fuftinentes, vel deteriorantes, in labe humorum corporisue generali, feu locali funt quaerendae, vnde vlcera furgunt complicata

a) fcorbutica.

b) fcrophulofa.

c) rheumatica.

d) rachi-

d) rhachitica.

e) cancroſa.

f) venerea.

g) ab euacuatione ſolita ſuppreſſa.

h) a vitiis cutaneis, exanthematicis variis, herpeticis, ſcabioſis, cet.

i) a debilitate aegroti.

k) a plethora.

quae omnia nunc veniunt conſideranda.

Haud diffitendum tamen minime ab omnibus et quibuscunque cachexiis ſemper complicari vlcera, e contrario ſub manifeſta humorum acrimonia, vlcera haud raro ſimplicium ad inſtar ſanantur. Neque vna et ſingularis acrimonia ſemper adeſt, quae vlcera complicata reddit, ſed plures quoque interdum junctae, genium morbi difficiliorem reddunt.

Vlcera ſcorbutica.

DCCXXXV. Vlcera *ſcorbutica*

a) aut *ſcorbuto genuino*, vero, *manifeſto*, ex ſignis ſuis facile dignoſcendo, comitantur.

b) aut *abſconditae* magis *acrimoniae ſcorbuticae* originem ſaltem ac complicationem debent.

Morbi *principium* in diſſolutione humorum putrida conſiſtere videtur. *Cauſſam* praebent communiſſimam, alimentorum ſalitorum vſus diuturnus, defectus plenarius nutrimenti vegetabilis, aut animalis recentis, quare nautis, facientibus itinera longa, ſatis frequens eſt morbus. Minor ſcorbuti gradus, inter

inter pauperes degentes in locis paludoſis humidis, vt plurimum a defectu nutrimenti ſufficientis, ſeu ejus praua indole, interdum epidemice graſſatur. Major ſcorbuti gradus per ſe vlcera ſcorbutica inducere poteſt, minor, a leuiſſima cauſſa exortas diſſolutiones cutis, excoriationes, vlcera, vulnera, tali modo mutat, vt veris ſcorbuticis ſatis fiant ſimilia, et eandem therapiam poſcant.

DCCXXXVI. Scorbuticorum vlcera *cognoſcuntur* ex

a) *ſignis morbi ſcorbutici generalibus*, humorum nempe diatheſi ſcorbutica obuia, et inducente dolores artuum vagos, maculas marmoris inſtar variegatas, indolores, crura praecipue occupantes, gingiuarum tumorem profunde rubrum, caeruleum, facile ab attactu ſanguinem tenuem, diſſolutum, nigricantem fundentem, foetorem oris ſpecificum, luridum faciei colorem, reſpirationem a motu quocunque leuiori difficilem, anheloſam, laſſitudinem corporis, genuumque rigiditatem.

b) *ipſum vlcus noſcitur ſcorbuticum* ex ſuppuratione praua, pure tenui, ſanguinolento, ſanioſo, glutinoſo, foetore peculiari, circumferentia liuida vt plurimum ex atro rubeſcente, fundo ſpongioſo, facile cruentato, gingiuarum ſtatum aemulante, excreſcentiis fungoſis citiſſime in locum ablata-

latarum redeuntibus, a compreſſione facile ad gangraenam pronis; raro ad oſſa ſubjecta penetrantia, indole in genitalibus quidem cum vlceratione venerea ſatis conveniente, in vniuerſum tamen hydrargiri vſu exaſperata.

DCCXXXVII. *Therapia* inde duplex eſt: etenim

a) et *morbus generalis*

b) et *vlcera* ſuam poſcunt medelam.

Interne conducunt vegetabilia praeſertim acidula, fructus horaei, braſſica, inprimis capitata, fermentata, ſalſa, herbae antiſcorbuticae earumque ſuccus expreſſus, cereuiſia fortis cum ſtrobulis pini, decoctum maltae, lac ejusque ſerum aluminoſum, ſinapinum; vinum generoſum; diaeta ex carnibus recentibus, cortex peruuianus; exercitium corporis viribus aegroti adcommodatum; frictiones; balnea frigida; aëris puri atque munditiei cura; plenaria nutrimenti ſaliti et aliarum cauſarum nocentium euitatio. Oleum balenae recentiſſimum quotidie ſumptum et prophylactice et curatiue ſcorbuto potenter obſtitiſſe, nuperrime experimenta docuerunt. Sub ſola diaeta antiſcorbutica morbus non ſolum primarius, ſed vlcera quoque, cito ſanari ſolent.

Vlcera ſcorbutica *ipſa tractantur* topicis antiſepticis, acido ſalis pro diuerſa fungoſitate plus minus diluto ſeu melle commixto, aqua aluminoſa,

vnguen-

vnguento aegyptiaco, cataplasmate e daucis vel rapis; optime plumaceoli, decocto corticis peruviani concentrato imbuti, vlceri imponuntur; vnguenta reliqua et pinguia quaecunque hic nocent. Lenis sed prouida simul adhibeatur compressio. Ex dictis patet, quid in adfectione gingiuarum scorbutica sit faciendum.

DCCXXXVIII. Probe tamen meminerit chirurgus, a dentitione altera interdum nasci posse corruptionem gingiuarum, vix vnquam impune acidis tractandam, sed simplici dentis emortui ablatione, solitisque balsamicis curandam. Probe porro inter vlcera scorbutica et vlcera gingiuarum ab hydrargyrosi distinguat, quippe quae, a caussa manifesta praeuia, morbi decursu ac odore denique specifico facile dignoscuntur.

Vlcera scrophulosa.

DCCXXXIX. Vlcera scrophulosa *sunt*, quae a *scrophulis suppuratis*, vel a *miasmate* saltem *scrophuloso* inducuntur. *Suspicionem* hujus seminii mouent cutis tenerior, labii superioris nasiue insolita crassities, facies plena, oculi lacrymantes, muci nasalis copiosior effluxus, genarum turgescentia ad aures accedens, venter tumidus, habitus debilis cet. Ipsae *scrophulae sunt* tumores glandularum lymphaticarum, maxime colli, serius artuum, lenti, perennes, globulares, diuersae magnitudinis, cuti concolores, duriusculi, indolores, valde mobiles, haud

haud raro de vno loco in alterum transeuntes, ab accumulato et inspissato succo glandulari orti. Tumores scrophulosi in vniuersum quidem difficillime inflammantur et in suppurationem transeunt; accidit tamen vel violentia quauis, seu intempestiua medicatione excitatis, vel ab ipsius morbi grauitate, vt vlcera aut in ipsa glandula, aut in aliis corporis partibus oriantur.

DCCXL. Ipsa vlcera scrophulosa saepissime sunt sordida, lardacea, serpentia, in principio viscidam gelatinosam lympham, deinde tenuem, acrem, copiosam fundunt, marginesque habent dolentes, tumidos, duros, pallidos; praeter glandulas, digitos, manus pedesue non raro inuadunt; pessimam monstrant indolem, in carcinomatosam interdum proniorem; vitii generalis *caussa* vel in specifica glandulae vel succi hac contenti, vel quod veri simillimum videtur, totius systematis lymphatici labe est quaerenda, vnde morbus rarissime in singula quadam parte residet, sed plures simul adficit. Quoad *prognosin*, vlcera scrophulosa subsistente caussa difficillime sanantur, praecipue, si congenitum vel haereditarium fuerit malum, aut si signa morbi, qui interdum diu ante in corpore delituit, sint ambigua vel cum signis alterius morbi complicata. Graue atque inueteratum malum febrem hecticam inducere imo necare valet. Interdum abscondita morbi caussa superatur viribus naturae solis, postquam adolescens aetas harum energiam auxerit.

DCCXLI.

DCCXLI. Taedioſiſſima horum vlcerum (DCCXXXIX.) *ſanatio* communem ſcrophularum therapiam in phymatum chirurgia tradendam requirit, absque qua vlcerum ſanatio vix vnquam cum ſecuritate ſuccedit. Praecipuum interea praeſidium praeſtant balnea frigida marina diu continuata, frictiones, cortex peruuianus, martialia, aqua marina interne, et externe pro eluendo vlcere adhibita, cicuta, digitalis purpurea, ſcrophularia, exercitium corporis, diaeta nutriens, aromatica, roborans, et diuturnus remediorum vſus. Externa remedia rationi vlceris ejusque complicationibus adornanda ſunt, reſpectu habito ad liberum puris effluxum, ipſius ſuppurationis indolem, labiorum vlceris tumorem, indurationem, cariem oſſium cet. Externe cortex peruuianus, leniſſima ſaturnina, atque congrua vlceris compreſſio cum fructu adhibentur. Emollientia quaeuis hic certe nocent. Quae a nonnullis laudantur, cineris ſpongiae vel nucis juglandis in vlcus inſperſio, vlcerisque frequens cum lixiuio alcalino elutio, vti etiam internus alcalinorum ac ſaponis vſus, hypotheſi innituntur vix probandae, ſcrophulas ſcilicet ab acrimonia quadam acida ortum ducere; nec indicationi ſatisfacere videntur. In vniuerſum vlceris ſcrophuloſi curatio remediis ſolis topicis vlceri admotis vix ſuccedit, ſed therapia generali interna opus eſt et hac maxime praeſtatur. Totius vlceris ſeu tumoris exſtirpationem minime morbum tollere per experimenta conſtitit.

Vlcera rheumatica.

DCCXLII. De rheumatismo antea (CCCCLXXVI. seq.) fusius actum fuit. *Vlcera rheumatica*

a) aut rheumatismi acuti, vagi, fixi, determinati sunt *comites;*

b) aut hujus morbi *sequelae;*

c) aut *absque* vllo grauiori *symptomate rheumatico*, manifesto accedunt.

Priores species satis facile, posterior non, nisi omnibus symptomatibus scrupulosissime perpensis, dijudicantur. Talia vlcera vt plurimum lardacea, margine pallido, materiem serosam, lymphaticam, gelatinosam, apparatum interdum nigro colore tingentem, fundunt, in ipsum cancrum degenerare possunt. Recurrente rheumatismo, sub tempestate calida, sicca, meliorem faciem induere, aut sanari solent, tempore autumnali hyberno iterum recrudescentia. Curatio vlcerum rheumaticorum in vniversum therapiae morbi generalis maxime innititur; externa tractatio specialem vlcerum rationem sequitur; repercutientia, adstringentia hic vitanda erunt. Interdum humorum adfluxum ad locum magis commodum deriuare, reuellere cogit necessitas.

Vlcera rhachitica.

DCCXLIII. Vlcera rhachitica ex morbi generalis propriis signis suo loco exponendis dijudicanda sunt; ossa praecipue infestat morbus, ac vlcera dein-

deinde externa inducit, quae cariei vel paedartrocaces pofcunt chirurgiam, haud neglecto fin ul virus rhachitici refpectu. Neque hic omittenda funt externa vlcerum fcrophuloforum (DCCXLI.) remedia.

Vlcera cancrofa.

DCCXLIV. Vlcus cancrofum, a carcinomate aperto, genuino, fcirrhi fequela, alio loco pertractando, diftinguendum, tam facie tetra, quam indole immani, illi tamen fatis analogum, *eft* vlcus fordidum, cadauerofi foetoris, labiis duris, inuerfis, fuperficie inaequali, ichore acri, ambitu magis magisque crefcente, dolore lancinante vrente, venis vicinis faepe varicofis ac haemorrhagia frequenti notandum. Quanquam vlcus cancrofum pluribus his characteribus iunctis ab alio quocunque vlcere dignofcitur, vix tamen datur fignum fpecificum abfolutum, quo vlcus cancrofum licet ab aliis diftinguere, nifi forte folam fymptomatum vehementiam pertinacem ac indomabilem huc trahere velis.

DCCXLV. *Caufae* vlceris cancrofi variae effe poffunt

a) *internae;* acrimonia fcrophulofa, venerea, rheumatica, fcorbutica, atrabiliaria, euacuationes folitae, aut eruptiones cutaneae intempeftiue fuppreffae, moeror, triftitia,

teterrimo huic malo ansam dare possunt. Interdum malum est haereditarium.

b) *externae;* vt irritationes diuturnae, excoriationes, contusiones, compressiones, de leuissimo initio interdum in atrocissimum hunc morbum abeuntes.

Ex quibus patet: morbum nunc esse vniuersalem, nunc vitium mere locale, nunc denique localem morbum sola resorptione diathesin cancrosam generalem inducere et totam humorum massam inquinare posse. Patet quoque: cur in vlceribus cancrosis sanandis varia ac saepe opposita remedia salutarem effectum praestiterunt. Hinc explicari denique potest, cur sanies cancrosa, ex vlcere emanans, explorantibus mox indolem monstrauit acidam, mox alcalinam.

DCCXLVI. Vlcera cancrosa ipsa differunt varie:

a) nonnulla sunt *fungosa*, in variis corporis partibus, a maculis nigricantibus, ex atro rubescentibus, verrucis, varicibus seu aliis tuberculis cutaneis, epidermide fissa, aut laesione alia externa natales trahentia. Excrescentiae interdum in mirandam molem breui increscunt, nunc molles, spongiosae, nunc cartilaginum duritiem aemulantes, quoad figuram interdum vuis aut floribus brassicae similes.

b) alia

b) alia ſunt planiora, in initio herpetem mentientia, obtecta eſchara craſſa, cruſtoſa, ſicca, ſaepius mox a ſolutione recrudeſcente; latius deinde ſerpit, copioſum ichorem et a leui attactu ſanguinem fundit, atque dolore lancinante, carnium circumdantium duritie, ſcabritie et pertinacia denique immedicabili malignam indolem prodit. Partes neruoſas praecipue infeſtat morbus, mammarum papillas, labia, inferius praeſertim, naſum, oculos, genitalia. Ad hanc ſpeciem quoque referendum eſt vlcus cancroſum ſcrotale, caminorum repurgatoribus interdum familiare, ex fuligine ſcroti plicis adhaerente naſcens, labem inſanabilem in partes genitales ipſaque imi ventris viſcera propagans.

Notandum porro vlcera cancroſa late licet ſerpentia, dolentia, ac ingenii maligniſſimi, raro tamen a notabili febri comitari, dum e contrario alia vlcera dolentia in vniuerſum febrem conſenſualem inducant. Carcinomatis genuini differentias ejusque ſymptomata hic enumerare praeterimus, vtpote in phymatum chirurgia vberius exponenda.

DCCXLVII. *Prognoſis* vlceris cancroſi in vniuerſum eſt ambigua; morbus ſibi relictus vel acceſſu alius morbi, ſeu therapia irritante, praua, vexatus, maxime in corpore ſenili debili, cachectico, aut valde ſenſili, propter morbi jugiter ſerpen-

tis augmentum assiduum, resorptam saniem, crudelitatem doloris, somnique defectum, vel sanguinis iacturam, creat debilitatem summam, febrim lentam, consumit corpus ac denique morte terminatur. Vlcera cancrosa parua, recentia, ablationem causae internae, vel si locale fuerit malum, exscissionem partis adfectae admittentia, in corpore sano, euchymo, iuniori, omnino medelae conuenienti ac tempestiuae cedunt. Rheumatismus cancrosus, notabilis et refractaria lippitudo, glandulae variae tumidae, vlcera compluria cancrosa, simul pessimo certe omine, virus cancrosum non amplius in vna tantum parte residere, sed totam humorum massam inquinasse, docent.

DCCXLVIII. *Curatio* vlceris cancrosi

a) aut *ablationem causae* cognitae exigit,

b) aut, si hoc fieri nequit, *specifica remedia* indicata poscit, quae sub similibus circumstantiis profuerunt;

c) et, si morbus sanationem haud admittat, symptomatum denique lenimen.

DCCXLIX. *Prior indicatio* ex sagacissima ac scrupulosissima indagatione causae (DCCXLV.) condenda vnice, requirit:

a) vt *morbo primario* a miasmate scrophuloso, venereo, rheumatico, scorbutico, atrabiliario etc. strenue *occurratur*. Quodsi autem verus morbi genius non detegi possit, aut

aut therapia, juxta ſuppoſitam cauſam efficientem probabilem adornata, votis et conceptae ſpei non reſpondeat, mox

b) refugiendum eſt ad *exſtirpationem* tempeſtiuam, qua pars exulcerata cum toto ſuo ambitu ſimul exſcinditur; cujus quidem operationis ratio in chirurgia carcinomatis genuini, poſtquam de vulneribus jam egimus, fuſius pertractabitur. Sequitur hanc ſub debita vlceris ſequentis therapia, aut ſanatio perfecta radicalis, aut ſi vitium aetas et diffuſas radices egerit, operatio juſto diutius dilata, aut ſeminium morbi totum auferri nequeat, atrociora poſt operationem mala ſunt exſpectanda; cancer enim iterum ocyus, ſerius, in priſtino aut alio loco recrudeſcit, miſeros lenta tabe conſumens.

Vltimum itaque auxilii genus omnino non in miſeris tentetur illis,

aa) a quibus adfectum omne exſtirpari nequit.

bb) qui prae ſe ferunt ſigna miasmatis cancroſi vbique per totum corpus diſſeminati (DCCXLVII.)

cc) quorum habitus ac vires operationi ejusque ſequelis aeſtimantur impares, et

dd) qui denique cum conſtantia ferrum recuſant.

DCCL. Vbi ne cultro quidem conceditur locus, refugiatur ad claſſem numeroſam *ſpecificorum*, quae perhibentur fugiſſe in ſpecialibus caſibus atrociſſimum hoc malum, interque quae ea ſeligantur, quae ex obſeruationibus fidis morbi indoli maxime adpropriata judicantur, et cum aliquali ſecuritate adhiberi poſſunt. Sunt autem haec interna vel externa:

a) inter *ſpecifica anticancroſa interna* principem locum tenent folia et radices belladonnae, folia et extractum cicutae, ſuccus recens expreſſus onopordonis acanthii, ſuccus ſedi majoris, extractum aconiti, hyoſcyami, phytolaccae, cortex peruuianus, ſuccus expreſſus digitalis purpureae recentis, veruca equina, aqua calcis, lacerta agilis viridescens L., ſaponacea, mercurius, ſublimatus praecipue, opium, arſenicum cum circumſpectione ſumma propinandum, et alia, arcana inprimis, bene multa; quorum pleraque, quotquot videlicet famam et laudes olim partas tuentur atque coram explorantibus vindicant, ſtupefaciente magis, hinc irritamentum, haud exiguum ſanationis obſtaculum, infringente virtute potius, quam vera vi anticancroſa ſpecifica egiſſe et agere videntur.

b) effectum ſalutarem *externum* praeſtiterunt vegetabilia dicta recentia contuſa ſub forma cataplasmatis admota, ſeu eorum decoctum

coctum ſaturatum, aut extractum ſolutum ope lintei carpti adplicatum, ſeu eadem, forma pulueris vlceri inſperſa, ſolutio arſenici vel commixtio cum melle aut vnguento, ſedum acre, opium ſolutum, plumbum diuerſimode praeparatum, aqua calcis, decoctum, puluis corticis peruuiani, vapor aquae calidae, aceti, aër ſub fermentatione vel efferueſcentia euolutus, ſolutio mercurii ſublimati, cataplasma e daucis ſatiuis, napis, farina ſeminum lini, ſuccus gaſtricus animalium, carniuororum praecipue, ſuctio lacertae, catelli, hirudinum, cucurbitae totum vlceris ambitum occupantis impoſitio, cauſtica varia ad totum vlceris ambitum admota, cauterium actuale, calor artificialis, et alia bene multa.

DCCLI. In genere vlcera cancroſa humidiora frequentem ac citam *deligationem*, ablutionem vlceris frequentem, munditiei ſummam curam, defenſionem ambitus vlceris vicini, a contactu ſaniei acris praeſtandam ope cerati ſaturnini, diaetam lacteam, refrigerantem, vegetabilem, animi corporisque, quoad res concedit, quietem, alui ſolutionem laxantibus lenioribus, denique doloris per opiata mitigationem requirunt. Leuior haemorrhagia haud coërcenda eſt, grauior compreſſione et vbi haec non ſufficiat, ferro candente ſupprimitur, minus tuto adſtringentibus ſeu ligatura ſedatur.

Putredini antisepticis blandioribus occurrendum, vlcus denique contra injurias externas atque omnia irritamenta prouidissime defendatur, atque pelli felina vel alia molliori, si locus concedit, obtegatur. Saepissime simul humorum ad loca commoda deriuatione, reuulsione, opus est.

Vlcera venerea.

DCCLII. Vlcera *audiunt venerea*, quae ab infectione venerea inducuntur. Virus venereum in vniuersum quidem frequentissime a coitu impuro *ortum* ducit, attamen quoque haereditate, suctione, osculando, concumbendo, sudore, saliua, pure praecipue per vulnus, vlcus, excoriationem, communicatis propagari potest miasma, viris magis quam foeminis, juuenibus magis quam senibus infestum. *Effectum* edit hoc miasma plerumque

a) primo in *ipsa parte infecta* vel ejus vicinia.

b) resorbetur deinde virus totamque humorum massam inquinat, quo facto

aa) aut *lues* venerea *manifesta* sub distinctis hujus morbi characteribus inducitur,

bb) aut *virus delitescens* sub aliorum morborum chronicorum larua diu latere potest.

DCCLIII. Dirissimi mali *symptomata* sunt:

a) si *morbus* fuerit *localis*, vlcuscula, inflammatio, excoriatio, bubo in ipsa parte infecta vel ejus vicinia.

b) ipsa

b) ipſa *lues venerea manifeſta* ſe declarat, in *aliis* quoque corporis *partibus*, maculis lividis, deinde rubeſcentibus, denique cruſtoſis, ſcabie cruſtoſa, vlceribus variis, carie, tophis, aliisque morbis oſſium, rheumatismo venereo, dolore oſteocopo, noctu exacerbato.

c) *lues venerea laruata* difficilius dignoſcitur et ſcrupuloſiſſimum ſtatus praeſentis atque praegreſſi examen deſiderat: ſuſpicio euadit certior, ſi ſymptomata tempore nocturno exacerbentur, ſi aegrotus ſyphillide antea laborans, ad adſpectum ab hoc liberatus, debilis, valetudinarius remanſerit, aliis ſymptomata venerea communicauerit, prolem veneream procreauerit, et ſi morbus ſit haereditarius, atque ſymptomata denique ſub vſu mercurialium leniantur.

In vniuerſum vix datur morbus, qui non a viro venereo, praecipue alii acrimoniae juncto, induci, ali, propagari poteſt, ex. gr. infarctus glanduloſi, ophthalmiae chronicae, gutta ſerena, ſurditas, rheumatismus, cephalalgia, herpes, ſcabies, tinea, ozaena, alopecia, raucedo, angina, infarctus viſcerum, aſthma, tuſſis, haemoptyſis, phthiſis, aphtae, marasmus, fluor albus et alii bene multi, quorum genius ſubdolus extricandus, eget examine ſcrupuloſiſſimo vitae et ſtatus antecedentium.

DCCLIV.

DCCLIV. Ex allatis patet vlcera venerea merito *distingui*

a) in *primitiua*, quae breui post infectionem sequuntur,

b) et *consecutiua*, quae post menses, imo annos, surgunt.

DCCLV. Vlcera venerea *primitiua dicimus*, quae immediate e contagio, corpore recepto, oriuntur, cum sanguine deinde temporis successu virus communicantia. Haec maxime in genitalibus et circa papillas mammarum, rarius in ore, *occurrunt*: interdum leuius vulnusculum in digito vel manu, intimo infecti corporis vel humorum ejus contactui expositum, in tale vlcus degenerat. *Cognoscitur* vlceratio primitiua venerea, ex sede suspecta, pustula seu excoriatione praeuia, circulo rubro, eleuato, sicco; pure ichoroso, fundo impuro lardaceo, margine dentata, ambitu latius serpente; communium vlceris simplicis remediorum (DCCXXX.) insufficientia; quibus certitudinem addit detecta mali causa, impurus nempe coitus seu contactus praegressus.

DCCLVI. Vlcera venerea *consecutiua*, syphillidis aut manifestae aut laruatae comites et effectus *sunt* talia, quae virus, humoribus inhaerens, cumque illis in aliquam partem delatum, creat. His sedem praecipuam praebent genitalia, cauitas nasi et oris, textus adiposus, et compages ossea carnibus minus tecta, vti ossa cranii, nasi, palati,

claui-

clauiculae, ſternum, tibiae; deinde tota corporis ſuperficies, reliqua oſſa, organa, viſcera. Communiſſime parum dolent haec vlcera, marginem habent inaequalem, et figuram excauatam, niſi adfectio praua oſſis ſubjacentis induxerit excreſcentias. In oſſibus non ſolum cariem, verum etiam dolores nocturnos, rodentes, exoſtoſes, tophos, gummata, plenariam - oſſis corruptionem inducit hoc miasma. Vnde patet, vlcera venerea conſecutiua facili negotio dignoſci, tum ex dicta eorum conditione, ad quam in nonnullis accedit foetor ſingularis teterrimus, ichor caſeoſus ex albo flaueſcens, virideſcens, tum maxime ex aliis ſymptomatibus venereis concomitantibus, vel ſaltem praegreſſis, et cauſa declarata.

DCCLVII. Hujus morbi *antidotum* ſolum fidum hucusque comprobatum experientia, eſt mercurius, ejusque diuerſae praeparationes, vix vnquam enim vlcus venereum absque vſu mercurii ſanatur: jactatae namque noſtro aeuo vires antiuenereae opii haud ſecus ac decantata ſpecifica antivenerea alia, praeter mercurium, viſa fuerunt inſufficientia, nec laudes additas tuita ſunt. Ipſum vero remedium vel interne adſumitur, vel externe frictione, illinitione, impoſitione adplicatur, vel denique ad methodum junctam adhibetur. Pro vſu interno propinari ſolent praecipue mercurius dulcis, calomel, mercurius ſublimatus corroſiuus cauta et parca manu datus, mercurius gummoſus

alia-

aliaque praeterea praeparata mercurialia partim cognita, partim arcana bene multa. Eadem remedia, et vnguentum mercuriale pro re nata majori minoriue mercurii dosi ditatum, mercurius praecipitatus ruber, albus, externe adplicari possunt pro varia ac speciali morbi indicatione.

DCCLVIII. In vlceribus venereis primitiuis miasma omnino *exstingui* et omne *infectionis periculum auerti* potest, vbi auxilium adfertur citissimum, locus illud admittit, nec vlcus valde inflammatum fuit, tum etenim optime vtimur puluere subtilissimo mercurii praecipitati rubri, qui inspergitur vlceri caustici ad instar: imponitur deinde vnguentum mercuriale recens, et frictio mercurialis instituitur juxta circumferentiam vlceris et tractum vasorum lymphaticorum vicinorum vlceri; dum autem ob seriorem vel sequiorem remediorum vsum aut systematis resorbentis vigorem, semper aliquale periculum resorpti virus restet, internum mercurii vsum modicum, externis remediis jungere, prudentia jubet; quemadmodum neque negligantur indicationes, quas specialis vlceris ratio offert. Tempestiuus vsus externus mercurii, in vlceribus primitiuis venereis, pro auertenda resorptione virus eo magis est necessarius, dum experientia testatur, mercurialia interne sumpta, minime nouam infectionem excludere, aut vberiorem resorptionem auertere.

DCCLIX

DCCLIX. Vlcera venerea secundaria vix externam mercurii adplicationem admittunt, cum saepe vlcera inde praemature sanentur, alias turbas inducant, seu, remanente haud raro miasmate, deinde recrudescant. Praestat cerato simplici blando vlcus obtegere, et sanationem, seriorem quidem, at tutiorem, ab interno mercurialium vsu exspectare; succedens haec simul metum tollit acrimoniae syphilliticae remansurae, attamen si vlcera faucium, nasi aliorumue partium venerea jacturam substantiae vel ossis corrosionem minantur, tum generalibus, tum localibus remediis mercurialibus, mercurii dulcis praecipue seu mercurii gummosi ope penicilli illinitione, vlteriori corruptionis progressui strenue occurrendum est. Ad alumnos lactantes venereos ipsos, vix ac ne vix quidem adhiberi potest mercurius, frictiones tamen mercuriales in nutrice institutae malum sedarunt, in aliis lac caprae, quae frictiones subierat mercuriales, profuit.

DCCLX. Inter remedia mercurialia mercurius dulcis lenissimum atque simplicissimum esse videtur, multi sublimatum mercurium haud ferunt. In omni morbo venereo consecutiuo, haud complicato, plerumque vsus mercurialium tam externus quam internus, ad succedentem gingiuarum aut oris interni tumorem et leniorem saliuationem vsque, sub specifico halitus odore, continuari potest; dum ex his remedium humoribus juste commixtum esse judicatur. Falli tamen possunt illi, qui mercurium in

forma

forma pulueris seu imperfectae solutionis adhibent, dum talis dentibus, gingiuis, linguae, faucibus, ob majorem grauitatem specificam adhaerens, eadem symptomata absque notabili resorptione generali inducere potest; idem valet de caui oris cum mercurio dulci seu gummoso perfrictione. Praestat inde, nisi aliae frictiones externae praeferantur, mercurium in forma boli seu pillularum recenter paratarum porrigere. Saliuatio fortis ad debellandam syphillidem vix necessaria videtur, cum miasmatis exstinctio, ab admixtione mercurii cum humoribus, minime vero a gradu saliuationis, pendeat. Si distincta luis venereae signa adsint (DCCLIII.) et praeparatio vna mercurialis absque effectu adhibita fuerit, interdum ad aliam confugere cogimur. In vniuersum vero ab vsu hydrargyri abstinendum erit, quoties vlcus, mixti praecipue genii, sub hujus remedii vsu pejorem faciem induit; neque plenaria vlceris sanatio ab vsu solius mercurii exspectanda erit, quoties ablata causa venerea, aliud miasma, vlcus alens remanet. In subjectis debilissimis morbo venereo adfectis interdum mercurii vsum differre, et interea vires corporis, diaeta reficiente restaurare cogimur. Interdum, raro tamen, accidit, vt virus venereum diu latens atque inueteratum intimam corporis fabricam ita inquinauerit, vt omnem medelam vlcera respuant, et aegroti denique febri hectica et marasmo lente consumantur. Multum ad sanandos morbos venereos faciunt rita atque debita remediorum prae-

para-

paratio, mercurii viui praecipue ab omnibus alienis cautiſſima depuratio, regimen debitum, frigoris vitatio.

DCCLXI. Neque, praeter therapiam expoſitam, negligenda ſunt, quae ſpecialis vlceris venerei indicatio requirit. Grauior inflammatio methodum antiphlogiſticam, leniora ſaturnina externa, deriuantia, reuellentia poſcit, antequam ad mercurialia confugiatur. Dolor vrgens opio vel cum vel absque mercurio ſedatur. Vlcera a gonorrhoea intempeſtiue ſuppreſſa, hanc ope cerei immiſſi reuocandam indicant. Vlcera venerea ſordida vnguento baſilico, cui mercurius praecipitatus ruber admixtus, vel ſolutione tenui mercurii ſublimati corroſiui depurantur; in vlceribus venereis impuris indolem cancroſam mentientibus, externe ſuccus expreſſus cicutae cum admixto mercurio dulci mire profuit. Vlcera, ab alia ſimul acrimonia, praeter veneream, complicata, deſiderant hanc quoque remediis idoneis et propriis vincendam; ante vel poſt vſum mercurialium. Oſſium vel aliarum ſingularum partium a ſyphillide adfectiones morboſae propriam medelam poſcunt ſuo loco exponendam. Balnea tepida ante et ſub mercurialium vſu laudata, caute adminiſtrentur, decoctum lignorum cum duplo ſarſaparillae hauſtum, eidem indicationi ſecurius ſatisfacit. Balnea frigida a nonnullis recentioribus vſitata vix noxae ſuſpicionem effugiunt.

DCCLXII. Cum vlceribus venereis non confundenda sunt illa, quae ex seueriore saliuatione per hydrargyrum excitata, in cauo oris ortum trahunt. His frequenti oris collutione, vel injectione, aut balsamicorum pauco aerugini nuptorum penicilli ope adplicatione, medendum est. Neque negligatur solers partium exulceratarum separatio, ne molesto turpique coalitui concedatur locus.

Vlcera ab euacuatione suppressa.

DCCLXIII. Euacuationes variae solitae, intempestiue retentae, sedatae, suppressae, minutae, vlceribus chronicis in variis corporis partibus ansam dare possunt.; ita *fluxus menstruus, haemorrhoidalis, transpiratio, eruptiones cutaneae, vrina, cruditates biliosae,* retentae, sedatae, suppressae, minutae, vlcera inducere possunt. Morbi recentis diagnosis post causam solicite indagatam, ex symptomatibus morbum primarium concomitantibus, satis facile eruitur, praecipue si caussa subsistente vel adaucta morbus increscat, minuta autem vel sublata eadem decrescat; inueteratus e contrario morbus, alienam laruam induens, interdum difficillime dijudicatur. Vlcera a sanguifluxu suppresso exorta, interdum per haemorrhagiam stadiis satis regularibus recurrentem, indicantur. Vlcera a minuta vrinae secretione interdum produnt indolem foetore vrinoso saniei effluentis. Scabies, tinea, herpes intempestiue retropulsae, nunc breui, nunc post menses demum, vlcera inducunt ex praegresso statu dijudicanda.

canda. Talia vlcera in vniuerſum *requirunt cauſae* cognitae imminutionem, *ablationem.* Sanguifluxus ſuppreſſi reſtitutio, therapia interna, deriuantibus, reuellentibus, ſanguinis euacuatione artificiali, electricitate etc. tentetur; eruptiones cutaneae ad ſedem priſtinam reuocentur, frictione, rubefacientibus, veſicatoriis, cucurbitis, balneis, camphoratis, ſulphuratis, diaphoreticis aliis, emeticis. Primae viae emeticis, laxantibus expurgentur. Tranſpiratio, regimine diaphoretico leni, frictionibus, balneis, reſtituatur. Praeter ablationem cauſae vlcera ipſa nullam peculiarem tractationem ſibi vindicant, ſed ad generales indicationes, partim expoſitas, partim dicendas, ſimpliciter tractentur.

Vlcera cutanea varia.

DCCLXIV. Vlcera *dicuntur* cutanea, quae ſedem ſolitam in ſuperficie cutis aut ipſa ejus textura habent, raro ad ſubjacentem celluloſam penetrant.

Principalia ſunt

a) herpes,
b) ſcabies,
c) lepra, et
d) aphthae.

H e r p e s.

DCCLXV. Herpetem *vocant* papularum in ſuperficie cutis congeriem, ſeu effloreſcentiam ex papulis exiguis rubris, prurientem, raro febri junctam

in crustas furfuraceas, squamosas aut crustaceas abeuntem. Diuiditur in *simplicem* et *complicatum*, *benignum* et *malignum*, *idiopathicum* et *symptomaticum*, *continuum* et *remittentem*, statis vel incertis temporibus *recurrentem*, *metastaticum* et *criticum*, *solitarium* et *gregalem*, *humidum* et *siccum*.

DCCLXVI. Quoad faciem externam notatur

a) herpes *simplex farinosus*, qui componitur ex papulis rubris, parum prominentibus, pruriginosis, non excoriatis neque crustaceis; hoc vitium saepissime mere locale deprehenditur.

b) herpes *pustulosus*, *crustaceus*, *serpigo*, quem constituunt papulae pejores corrosivae, quae congestae aream circularem constituunt, acute pungentem, valde pruriginosam, deinde pars illa tegitur crusta cuti firmiter adglutinata, a transsudatione humoris tenuis et acris e cute porosa; ichor si tangit alias partes, istas simili malo defoedat, vnde late serpere solet hoc malum, tamen absque exulceratione.

c) herpes *miliaris* constat ex papulis exiguis, corymbosis, circum inflammatis, quarum apici rupto inhaeret molecula crustacea, subrotunda, flauescens, grano milii similis; apex pustulae, dum suppurat, albescit atque pus viscidum fundit, in crustam pronum.

d) her-

d) herpes *eſthiomenos, exedens,* ipſam cutem exulcerat, ob majorem acrimoniae gradum excedit, interdum in ipſum vlcus cancroſum abiens.

DCCLXVII. *Cauſae* morbum inducentes ſunt

a) vel *externae,* ad quas pertinent contactus herpetici cutisque per ſuſpecta veſtimenta, lintea, collaria; irritatio, ac variae ſpeciales acrimoniae externae cutem exaſperantes, vnde variis operariis, lanariis praecipue, ſat frequens eſt morbus, in loco irritato ſolo ab initio erumpens.

b) vel *internae,* quales conſtituunt varia humorum labes ſcorbutica, rheumatica, cancroſa, maxime venerea; aliae eruptiones cutaneae ſuppreſſae, euacuationes ſolitae variae retentae, cruditates bilioſae in primis viis cet. Tales herpetes vt plurimum in pluribus corporis partibus ſimul absque praeuia externa cauſa manifeſta prorumpunt.

DCCLXVIII. Ad hujus morbi *prognoſin* quod attinet, graue malum nunquam flocci faciendum, ſed attentionem chirurgi maximam requirit. Herpes ſimplex, idiopathicus, a cauſa externa prognatus, ſolitarius, nuper exortus, non furfuraceus, parum pruriens aut rubens, ſtatis temporibus recurrens et iterum euaneſcens, nullo humorum vi-

tio detegendo ſotus, impune quidem ſaepe euaneſcit aut remediis topicis ſupprimitur. Cruſtacei vero herpetes, miliares, et exedentes, vix vnquam ſolis remediis externis tractandi ſunt, ſed therapiam ſimul internam requirunt. Cautiſſime ſemper attendendum eſt, ne repercutiatur hic ichor acer, qui eo periculoſius ſupprimitur, quo magis malum eſt inueteratum, complicatum. Vix datur morbus, qui non a herpete repreſſo per applicationem remediorum localium temerariam induci posſit. Interdum cauſa herpetem inducens mora, vetuſtate, vel a ſuperueniente alio morbo ita exacerbatur, vt pertinaciſſimum malum denique omnem medelam reſpuat.

DCCLXIX. Herpetum *curatio* aut internam therapiam ſimul poſcit, aut externis remediis topicis ſolis abſoluitur, prior in omni morbo cum qualicumque humorum labe complicato conuenit, dum ex hoc ſerior quidem, aſt ſecurior, ſanatio exſpectanda eſt; altera in vitio mere locali adhibenda.

a) *interna tractatio* cauſae morbi indagatae, cognitae adornanda erit, miasmati venereo (DCCLVIII.) cancroſo, (DCCXLVIII.), ſcorbutico (DCCXXXVII.), rheumatico (DCCXLII.), cet. occurrendo; fluxus ſanguineos, eruptiones cutaneas, exanthemata ſuppreſſa reſtituendo vel humores ad alia loca deriuando, reuellendo; ſi nulla ſpecialis indicatio adfuerit, decoctum vel ex-

tractum

tractum ſtipitum dulcamarae, radicis britannicae; flores ſulphuris; antimonium crudum; aethiops mineralis, vegetabilis; laxantia; diaphoretica varia vtiliter adhibentur; haud neglecta diaeta lactea vegetabili, ac ſtrenua et ſolicita euitatione omnium, quae orgasmum ſanguinis ciere valent.

b) malo ſimpliciter locali opponuntur *externe* ſolutio dilutiſſima mercurii ſublimati, extracti ſaturni, oleum tartari per deliquium, acetum cum viridi aeris paratum, oleum empyreumaticum ex chartis, linteis, vel lignis combuſtis exſtillans; ſi valde ſicci fuerint herpetes, lauatio ſeu humectatio frequens cum decocto auenaceo, mucilagine ſeminum cydoniorum, althaeae aliisve, vnguentum nutritum recentiſſimum, ceratum ſimplex, vnguentum ex aqua calcis, ſapone et extracto ſaturni confectum; aqua frigida ſaepius admota, caro recens, ſaliua hominis jejuni ſani, calor artificialis ope carbonis ardentis admotus et alia bene multa. Talia remedia ſecurius miniſtrantur, vbi veſicatoria aut hirudines locis adfectis in anteceſſum adhibita fuerint.

DCCLXX. Tinea capitis, achores et ſaui, cruſta lactea, ignis ſacer, ſunt omnino ſpecies herpetum (DCCLXV.), itaque nonnulla jam veniunt de his dicenda.

T i n e a.

DCCLXXI. Tineam *constituunt* vlcera cutanea caput capillatum obsidentia, sub crusta crassa, aridissima, albicante, subflaua, viridescente latentia, qua soluta vel ablata ichor peculiaris foetoris prodit atque cutis humida, rubra, corrosa adparet. Ex paruo principio malum interdum vsque adeo increscit, vt non raro totam partem capillatam, quin etiam loca huic vicina, occupet. Modo sponte exoritur malum, modo per contagium traducitur, modo est haereditarium: nunc acrimonia in ipsa cutis substantia haeret, nunc in bulbis capillorum residet, nunc ab acrimonia quadam venerea aut scrophulosa praesertim fouetur. Nulli aetati parcet, peculiari pertinacia saeuit, reuertitur saepe, nec sine artis adjumento debellatur.

DCCLXXII. *Therapia tineae* versatur circa

a) crustam emolliendam, auferendam,

b) vlcera detergenda,

c) bulbos capillitii adfecti extrahendos,

d) therapiam denique internam congruam.

Crusta emollitur, soluitur, resectis antea capillis, per inunctum oleum expressum, blandum, butyrum recens insulsum, cremorem lactis, mel, cerata blanda, axungiam porcinam, aliaque emollientia, relaxantia, vnguinosa. Ablata crusta *vlcuscula detergentur* solutione aquosa, dilutissima mercurii sublimati corrosiui; solutione mercurii viui in aqua forti addita decupla parte olei oliuarum, decocto nico-

nicotianae, pice liquida, oleo empyreumatico, oleo ouorum, balſamo ſulphuris, decocto foliorum et ſolutione extracti cicutae, craponibus in puluerem vſtis inſperſis etc. His licet exſiccari quidem poſſunt vlcera, redire tamen ſolent, quoties morbus in bulbis capillorum haereat, quod noſcitur ex inſufficientia remediorum, capillorum faciliori ſeceſſu, ac bulborum praeternaturali tumore: perfecta tunc ſanatio non niſi praegreſſa horum eradicatione obtinenda erit. Eradicantur autem *capilli* vel forcipis miniſterio, vel emplaſtri e reſina alba fuſa atque farina confecti, ſeu linteis pice fuſa obductis, in taeniolas diuiſis, calideque capillitio poſt reſectos crines impoſitis: dum refrigerata haec lente detrahuntur, tollunt ſimul radicitus bulbos adfectos, ad picem adglutinatos.

DCCLXXIII. Acrimoniae humorum ſuſpectae venereae vel ſcrophuloſae, ad methodum antea expoſitam, occurrat, antequam ad remedia topica refugiat chirurgus, intempeſtiue etenim ſuppreſſa tinea varias febres, anaſarcam, tuſſin, ophthalmias, ſurditates, metaſtaſes varias, verbo grauiſſima mala inducere poteſt, qualia ſi exſiccationi tineae ſuperueniant, aut breui poſt ſequantur, curatio tineae ad aliud tempus differatur, aut humores mox ope veſicatorii, iterum ad ſedem priſtinam ſollicitentur; et vlcere artificiali ſuſtineantur. Malum inueteratum humorum deriuationem ſeu reuulſionem diuturnam poſcit.

Achores et Faui.

DCCLXXIV. Achores *sunt* vlcera capitis manantia e foraminulis plurimis humorem glutinosum tenuem foetidum effundentia, pilos plerumque conglutinantia. Ab his vix differt fauus, nisi quod majoribus tuberculis oriatur, magisque patula habeat foramina, humorem spissiorem, melli, qua consistentiam, similem fundit, qui condensatus densiores format crustas. Sedem morbo praebent cryptae muciparae cutis capillatae, materia serosa acri turgidae. Infantes ac juuenes huic malo praecipue sunt obnoxii, in nonnullis fixas, ad certa anni tempora, sui reditus periodos seruant haec vlcera. Apud plerosque vitium hoc mere est locale, in aliis acrimoniae humorum generali junctum. Saepissime ob pectinationis difficultatem pediculi simul generantur, vnde pruritus et scalptus dirissimus, et iterum peruigilium, macies, faciei pallor, quandoque consumptio hectica. Quum vero foedus hic morbus grauiores interdum adfectus auertat, saepe sub pubertate vel menstruatione sponte cedat, saltem non ab omnibus impune fugatur, caute semper cum curatione hujus morbi mercetur. Tentandum itaque, quid juuent capillorum resectio, crustae emollitio, vlcerum detersio, phthiriasis medela, ac therapia interna in tineae ac herpetum chirurgia exposita. Quod si his resistant vlcera ad leniora reprimentia aut exsiccantia maxime ex vegetabili regno desumpta, per gradus procedatur lente ac prouide.

Crusta

Crufta lactea.

DCCLXXV. Cruftam lacteam *vocamus* vlcera prurientia, manantia, faciem infantum lactantium annuorum vel bimulorum occupantia. Rara infantes biennio majores inuadit, rariffima in adultis obferuatur. *Incipit* morbus a phlyctaenis fucco tenaci turgidis, cohaerentibus, albis, deinde flauefcentibus; hae veficulae exficcatae vel apertae parcum fundunt humorem concolorem, blandum, qui effufus et exficcatus cruftas format, vel ficcas, vel humidas albefcentes, flauas, raro brunneas; ob pruritum, quem cient, infans faepiffime cruftas auellit, fic cutis fubftrata manet nitida, nifi quod interdum raris foraminibus circularibus cernatur pertufa, a quibus nouae cruftae fuccrefcunt. Totam faciem exceptis palpebris interdum *occupat* morbus; ferpit quandoque in partem capitis pofticam, aures, collum, thoracem, imo in totum corpus. Alumni pingues, voraces, feminia fcrophulofa portantes, qui nutrices voraces, pingues, lacte abundantes, iracundas, Baccho et Veneri litantes, acrimonia quadam humorum laborantes, menftruatas, grauidas fugunt, prae reliquis crufta lactea defoedantur. In infantibus hoc morbo laborantibus dentitio ferior et difficilior fuccedere folet, aluus fegnior, rhachitis faepe imminet. In *curatione* ad ea in genere attendatur momenta, quae in chirurgia herpetum jam funt monita. Praecipue vero nutrix eligatur junior, praedita lacte minus butyrofo, ferofiori, blando, vel lac nimis pingue, aut ad acre-

dinem

dinem vergens, nutricis victu humectante, attenuante, remediisque diluentibus, decoctis mundificantibus diluatur, emendetur. Malum a nonnullis mere locale habitum vnguento mercuriali Werlhoffiano, saturninis, spiritu vini camphorato, frigida admota impune ac breui quidem *sanatum* fuit, vix tamen nisi euidentia adsint acrimoniae signa, vel vlterius progrediatur malum, reprimentia sunt adhibenda, sed, sub exacta munditiei cura, serior ac securior sanatio de regimine infantis ac remediis nutrici datis exspectanda est; densiores tamen crustae mucilagine vegetabili diluto, cui scopo decoctum auenaceum optime inseruit, et parco oleo expresso, recente, blando emolliendae, atque excretiones variae liberae sustinendae erunt. Neque inutiliter simul interne adhibentur decoctum lacteum, puluis, extractum violae tricoloris. Cessante morbo partibus solidis robur balneo frigido redditur. Quod si ab imprudenter repercusso morbo mala surrexerint mox variis acribus, maxime vegetabilibus, frictionibus, balneis strenue tentetur reuocatio crustae lacteae.

Z o n a.

DCCLXXVI. Zona, cingulum, zoster *vocatur* species herpetis, quae sub forma vesicularum flauescentium, liuescentium juxta truncum corporis prorumpit, raro artus occupat, rarissime medium corpus tanquam cingulum circumdat ac amplectitur totum, graui dolore ac febri stipata. Morbus minime

nime remediis adſtringentibus, neque laxantibus repetitis reprimendus erit, ſed ſolis remediis interis purificantibus, demulcentibus, lenibus diaphoreticis tractandus. Grauiora ſymptomata interdum methodum poſcunt antiphlogiſticam. Intempeſtiue ſuppreſſus morbus dictis remediis (DCCLXXV.) reuocatur.

Scabies.

DCCLXXVII. Scabies *eſt* puſtularum *purulentarum* vel *ſanioſarum*, vel *papularum ſiccarum* ex duriore et rubicundiore cute eruptio, pruritum, ſaepe quoque dolorem creans, interdum totum corpus facie excepta inuadens, ſaepiſſime tamen ſolos artus externos, digitorum inprimis interſtitia occupans. *Principium* absque dubio in acrimonia quadam peculiari quaerendum eſt, quae

a) vel a contactu inficiente vel ſuſpecto, ſcabioſi veſtimentis, induſiis, chirothecis, concubitu *infertur;*

b) vel aëre inſalubri immunditieque *fouetur;*

c) vel in corpore a victu impuro, inſueto, aut morbo ſcorbutico et venereo praecipue *gignitur.*

Nonnulli inſectis mali cauſam tribuunt. Vnde in orphanotrophiis, noſocomiis, caſtris interque panifices, ſtructores capillaturae, aliosque varios operarios communis eſt morbus. Quoad *prognoſin*, ſcabies vtcunque pruritu moleſtiſſimo nullum tamen vitae periculum minatur, et, ſi topicum ab infectione

ne exortum fuerit malum, diu absque sanitatis detrimento perferri potest: quidquod datur scabies metastatica, critica, salutaris, minime externis remediis reprimentibus vexanda, varios morbos tam acutos, quam chronicos, soluens. Inoculatione communicatam scabiem complures morbos chronicos sanasse compertum est. Scabies intempestiue retropulsa varia eaque grauissima mala, conuulsiones, orthopnoeam, phthisin, hydropem, rheumatismum, diarrhoeam, coecitatem, claudicationem, vlcera ac varios alios morbos inducere potest.

DCCLXXVIII. Scabiei *therapia* differt, prout malum fuerit idiopathicum vel symptomaticum, in vniuersum includit remedia externa, therapiam internam, repulsae denique scabiei reuocationem.

a) inter remedia *externa* principem locum sibi vindicant flores sulphuris, mercurius praecipitatus albus, ruber, sublimatus, spiritus acidi minerales, vitriolum album extractum saturni, sal ammoniacum, baccae lauri, oleum laurinum, oleum tartari per deliquium, lixiuia varia, aqua calcis viuae et alia bene multa, quae sub varia forma frictione, inunctione, lauatione, epithemate admoueri possunt. Vnguentum ex vncia vnguenti pomati cum drachma mercurii praecipitati albi commixta, addita drachma dimidia olei tartari per deliquium; vel aliud

ex

ex aequalibus partibus vitrioli albi, florum ſulphuris ac pulueris baccarum lauri, cum ſufficiente quantitate olei oliuarum commixtis, nobis multiplici experientia comprobatum eſt. Merito quoque a recentioribus laudantur lepidium dentellaria, plumbago L., radicibus nimirum in mortario lapideo contuſis, oleum oliuarum bulliens ſuperinfunditur, expreſſo deinde oleo, radices linteo inuolutae oleo denuo imbuuntur, quibus ſuperficies ſcabioſa bis quotidie perfricatur. Talibus remediis malum recens, locale, absque internorum remediorum vſu omnino debellari poteſt tuto; notandum tamen excretionum ſolitarum, diaetae, munditiei, exercitii corporis, aërisque puri curam minime negligendam eſſe, vnde radicalis taedioſiſſimi mali ſanatio in noſocomiis in vniuerſum difficillime ſuccedit.

b) malum inueteratum acrimonia interna junctum, *remedia interna* poſcit, laxantia, decocta purificantia, ſulphurata, antimonialia, mercurialia, alioque ſpecifico peculiari humorum acrimoniae odornata, ſtrenue ſimul vitatis omnibus nocentibus, quae vti morbum inducere, ita quoque ſuſtinere, valent.

c) intempeſtiue repreſſum malum frictionibus, balneis, ſinapismis, veſicatoriis, floribus ſulphu-

ſulphuris, emeticis, camphora, diaphoreticis *reuocatur*.

L e p r a.

DCCLXXIX. Lepra in genere vocatur ſtatus morboſus, in quo cutis, totius interdum corporis, cruſtis ſeu eſcharis ſquamoſis, verrucoſis, duris, craſſis obſeſſa eſt. Leuiores morbi ſpecies herpetibus vel ſcabiei deterioris genii adnumerantur. Hic nominare liceat deteriores ſpecies, quae ſub vario climate diuerſi genii eſſe videntur, vnde lepra diſtinguitur in orientalem et occidentalem.

Lepra orientalis.

DCCLXXX. Lepra orientalis, Arabum, vulgo elephantiaſis dicta, morbus *eſt* nunc in Europa niſi plane exoletus, tamen rariſſimus, cujus *characteres* ſunt:

a) cutis elephantina, dura, vnctuoſa, aſpera, ſquamoſa, rugoſa, rimoſa, pilis deſtituta;

b) cutis inſenſilitas, anaeſtheſia extremitatum inprimis.

c) deformitas faciei horrenda; genae atro-rubrae; rugae frontis leoninae; vultus fixus; oculi rotundi; naſus reſimus; nares foetidae, craſſae, intus obſtructae; rictus ſatyrorum ad inſtar; mentum complanatum; vox naſalis rauca; mores melancholici, mali, doloſi; veneris ardens appetitus.

d) vlce-

d) vlcera profunda, putrida, cancroſa, oſſa, naſi inprimis, carioſa, decidua, tumores glanduloſi, dyspnoea, febris lenta, quibus horrendis malis mors denique finem exoptatum imponit.

Triſtis omnino tanti mali eſt prognoſis, neque hucusque ſpecificum, debellando atrociſſimo atque inveterato morbo par inuentum eſt; a mercurialium vſu malum exacerbari obſeruationibus conſtat.

Lepra ſeptentrionalis.

DCCLXXXI. Lepra ſeptentrionalis *noſcitur* ex puſtulis duris, furfuraceis, verrucoſis, cruſtaceis, prurientibus, per faciem, fauces et corpus diſperſis, a peculiari acrimonia ortum ducentibus.

Inuenitur in oris Islandiae maritimis, omnibus inſulis Faeroënſibus, tota fere Noruagia praeſertim littorali, quibusdam Sueciae ac Scotiae prouinciis, Ruſſiae parte orientali ac ſeptentrionali, vti quoque in China et Tartaria.

DCCLXXXII. Morbus *incipiens*, ſed adhuc latens, *explicatus* ac denique *conſummatus* propria habet ſigna rite obſeruanda:

a) *praeludium* morbi produnt grauitas, laſſitudo corporis, anaeſtheſia; rigiditas extremitatum, tumor ſuboedematoſus; perſpiratio et anhelitus foetidi; rheumatismus fugax, noctu haud raro exacerbatus, do-

nec erumpit sudor leuis vnctuosus; faciei color vel pallidus, vel intense ruber.

b) sequitur *morbus ipse*, dum praeludium vel in *scabiem* humidam aut siccam, vel in *herpetem*, vel in ipsam *lepram* transit, prout vel majori vel minori gradu morbus adsit. Lepra si sequitur, post praeludium incertae durationis interdum vltra annum, erumpunt maculae rubellae, nodi vel tubercula, maxime in fronte, naso, mento, labiis, faucibus, deinde per totum corpus dispersa nec partibus genitalibus parcentia, raro tamen manibus infesta, mobilia, diu indolentia, deinde prurientia vel parum dolentia, denique degenerantia in vlcera sordida, serpentia, ichorem copiosum fundentia, marginibus tumidis, duris, pallidis, ad ipsa ossa etiam palati ac nasi inprimis penetrantia; quae omnia fiunt absque notabili febri aut excretionum naturalium abalienatione.

c) *morbum consummatum* declarant vlcera pessima, faciem cancrosam induentia, ossium corrosio, vomeris, palati lapsus, nasus depressus, terribilis faciei adspectus, elephantiacae similis, successiua virium labes, febris hectica, aluifluxus, sudores colliquatiui, mors.

DCCLXXXIII.

DCCLXXXIII. *Praediſponentes cauſae* praecipuae ſunt:

a) diaeta animalis prauae indolis nimia, quae praecipue conſtat e piſcibus, halece, gadis omnibus, pleuronecto, hippogloſſo, cet. ſiccatis, plane non aut parum ſalitis, interdum ſemiputridis; inprimis horum hepate et viſceribus caeteris, pinguedine oleoſa fluentibus, quae dictis (DCCLXXXI.) incolis in deliciis habentur. Cui accedit penuria vegetabilium, panis ſecalini rite parati, aceti, ſalis.

b) veſtimentorum inopia; ſic dantur piſcatores, qui vnicum ſuum veſtitum hodie in alto mari madefactum vel noctu cubitum euntes in proprio corpore ſiccant, vel eundem poſtero die adhuc madidum denuo induunt.

c) aër marinus vapore oceani impraegnatus.

d) frigus intenſum diuturnum humidum.

e) pauperies plurimorum et incuria fere omnium littoreorum circa munditiem, domicilium, veſtimenta.

Cunctis hiſce principiis partim ſucceſſiue, partim ſimultanee cooperantibus inducitur denique cachexia ſpecialis indolis, quae viribus naturae ſuperficiem corporis verſus determinata morbum inducit.

DCCLXXXIV. Lepra dicta septentrionalis *est*

a) aut *simplex genuina*, nullis alius acrimoniae signis praesentibus;

b) vel, quod saepissime accidit, *scorbuto iuncta*;

c) vel infectio *syphillitica* simul adest;

d) vel denique *omnia* ad formandum atrocissimum morbum concurrunt.

Prognosis morbi differt pro complicationibus et gradu (DCCLXXXII.). Primum stadium vel praeludium morbi, antequam scabies, tubercula, lepra ac vlcera accedant, omnino sanationem admittit. Neque lepra jam praesens medelam respuit omnem: malum vero consummatum, praecipue scorbuto et lui venereae simul junctum, therapiam difficillimam reddit, discriminis plenam, haud raro impossibilem. Recidiuam dat pauperies, restitutum ad pristinam diaetam cogens.

DCCLXXXV. Mali therapia prae omnibus requirit causae morbi ablationem atque omnium nocentium (DCCLXXXIII.) euitationem exactam; his neglectis sanatio vix vnquam succedit. Adhibeantur porro diaeta lactea, vegetabilis, animalis recens, cicuta, trifolium fibrinum, cortex vlmi, rosmarinus sylvestris, balnea, euacuantia leniora, antimonialia. Mercurium ad saliuationem fortiorem vsque porrectum semper nocuisse compertum est. Remedia externa reprimentia quaeque omnino erunt euitan-

euitanda, dum ab acrimonia ad interiores atque nobiliores partes delata certum periculum inducatur.

Aphthae.

DCCLXXXVI. Aphthae *ſunt* puſtulae vt plurimum albicantes, ſaepe candidiſſimae, circulo roſeo circumdatae, ſaepe tamen flauae, fuſcae, liuidae, nigricantes, linguae concolores, ex apice pertuſo mucum glutinoſum fundentes, internam oris ſuperficiem, raro cauum naſi, obſidentes, interdum per oeſophagum, reliquam viam alimentarem, imo aſperam arteriam, inſtar cruſtae deſcendentes, cum vſtionis ſenſu valde dolentes, ſuctionem, vocem, maſticationem, deglutitionem, loquelam impedientes, febri, vt plurimum dyſphagiae, ptyaliſmo, ſummae maciei et debilitati iunctae. Frequentiſſime *occurrunt* aphthae in infantibus lactantibus, acore in primis viis laborantibus, neque infrequenter in adultis metaſtaſi imperfectae, inſidae in febribus continuis, exanthematicis, putridis, inflammatoriis, lentis, a ſuppuratione interna ſeu pure reſorpto, vel aluifluxu vires peſſundanti inductae, debentur; interdum ſub morbi primarii leuamine prorumpunt. Vnde patet cauſam harum aliam eſſe materiem acrem, purulentam, putridam, aliam denique morbificam reſorptam. Aphthae itaque diſtinguuntur

a) in *idiopathicas* et *ſymptomaticas;*

b) *metaſtaticas* et *criticas;*

 c) *beni-*

c) *benignas* et *malignas;*

d) *solitarias, congregatas* et *confluentes.*

DCCLXXXVII. Malum futurum *praesagiunt*

a) in *lactantibus* lactis recusatio cita a tenellis auide suctionem tentantibus, inquietudo, febris, lactis caseosi per vomitum rejectio, suspiria, singultus, vox rauca, insolitus oris calor, rubor.

b) in *adultis* morbus alius praesens, cibi et potus auersatio, vomituritio, anxietas, dolor pressorius ardens in praecordiis, sub deglutitione sensus corporis alieni in oesophagum impacti, respiratio difficilis, singultus, insolitus caui oris rubor, ardor.

Prognosin laetiorem suppeditat albidior pustularum color, eruptio solum oris cauum obsidens, facilis secessus minorque renouatio, morbi primarii statu simul considerato; in phthisicis aliisque tabe confectis scenam claudere solent aphthae.

DCCLXXXVIII. Aphthae saepe *auertuntur* elutione oris frequenti, cum aqua frigida, ope spongiae stilo adfixae in infantibus instituenda, laxantibus mitioribus, leni emetico porrecto. Ipsa *therapia* ad indolem et gradum morbi differt: benignae blandam tantummodo muci abstersionem partiumque subjectarum acute sensilium collutionem mucilaginosam, lenissime adstringentem, acidulam, balsamicam poscunt, interdum ope injectionis praestandam, minime tamen neglecta morbi primarii

con-

conuenienti medela. Borax aqua, mucilagine, melle, ſyrupo commixta veluti ſpecifica virtute fugat aphthas, facillime tamen recurrentes, niſi deletus fuerit earum fomes. Neque tutum eſt praemature reprimere has eruptiones, ſi vere criticae fuerint.

Vlcera a debilitate aegroti complicata.

DCCLXXXIX. Absque peculiari acrimonia humorum, vlcera poſſunt fieri complicata a ſola *debilitate,*

a) vel *vniuerſali,* ſi vires vitales ad elaborandum pus laudabile et ſanandum vlcus impares fuerint. Notandum tamen minime omnes debilitates vlcerum ſanationem retardare; haud raro enim, etiam poſt fractas inſigniter aegroti vires, vlcera ſimplicium ad inſtar ſanantur.

b) vel *partiali,* vti in oedemate, varicibus cet.

Quae obſeruato corporis habitu facile diſtinguuntur. Prioribus diaeta nutriente, reſtaurante, ac cortice peruuiano larga doſi porrecto; poſterioribus externis roborantibus, leniter adſtringentibus inuolutione totius membri cauta, prudenti, ſitu horizontali, quiete ac therapia ad morbum primarium adaptata occurritur.

Vlcera a plethora complicata.

DCCXC. Vti a debilitate, ita quoque a ſtatu oppoſito, *polychymia* nempe, in ſubjectis junioribus,

ribus, plethoricis, robuſtis, vegetis, diaetae lautae, vinoſae, aromaticae adſuetis, ſtatus inflammatorius in vlceris ambitu ſuſtineri, debita ſuppuratio ac depuratio ipſius vlceris impediri, ac ſanatio retardari poſſunt. Cui complicationi opponuntur diaeta tenuis, ſtricta, refrigerans; euacuationes ſanguineae vniuerſales, locales; laxantia antiphlogiſtica; lenis vlceris compreſſio; therapia ſpeciali vlceris indoli congrua.

Vlcera a varia cauſa externa complicata.

DCCXCI. Explicatis jam variis cauſis internis, a quibus vlcera varia induci ac ali poſſunt, jam externae veniunt conſiderandae, quae vlceris ſanationem retardare, impedire poſſunt. Principaliores ſunt:

a) praua vlceris tractatio;
b) vitium partium ſolidarum ambitum vel baſin vlceris terminantium;
c) ſuppuratio peruerſa;
d) vetuſtas;
e) ambitus;
f) figura;
g) corpus alienum latens;
h) ſingularum partium adfectio;

quae omnes ſanationi vlceris notabiliter obſtare poſſunt, atque nunc ſigillatim veniunt conſiderandae.

Vlcera a praua tractatione complicata.

DCCXCII. *Tractatio* quaeque, quae de expoſita *therapia juſta* vlceris (DCCXXVII.) *recedit,* vlcus

vlcus per ſe ſimplex, complicatum reddit, aut reddere ſaltem poteſt. Prae aliis effectum nociuum heic edunt deligatio juſta frequentior, rarior; liberior aëris admiſſio; vlceris rudior linteo carpto vel turundis impletio; puris deterſio frequentior, rudior; nimia vel inaequabilis compreſſio; irritantium cauſticorum, acrium, exſiccantium, ſuppurantium vnguentorum inprimis abuſus; exercitium nimium, nociuum; impeditus puris effluxus; mundities neglecta; vlceris dilatatio neglecta ſub ſitu prauo humorum accumulationi fauenti, contactus miasma quoddam ad vlcus transferens. Quae omnia tali modo exaſperant vlcus, vt ſanatio retardetur, ſuppuratio copioſa, cruenta vel alio modo peccans naſcatur, ſordities, verminatio, excreſcentia inducantur. Vnde patet cauſae nocentis cognitae euitationem atque irritamenti ablationem vel correctionem ad praecauendam et curandam ejusmodi complicationem maxime conducere.

Vlcera a vitio partium ſolidarum vlceris complicat.

DCCXCIII. Ex vitiis partium ſolidarum in baſi vel ambitu vlceris oriturae complicationes praecipuae referri poſſunt ad

a) impuritatem,
b) excreſcentias,
c) calloſitatem,
d) putredinem,
e) dolorem grauiorem,

f) inſenſilitatem,

g) oedema, varices, aliaue ſimilia ad morbum accedentia.

DCCXCIV. Vlcera ſequelae vulneris, contuſionis, ambuſtionis, pernionis, vel apoſtematis varii, plerumque a dilatatione, diſſolutione, corruptione, relaxatione vaſorum, fibrarum, in principio morbi ſunt *impura;* qui ſtatus

a) aut ſubſiſtente *inflammatione ſuſtinetur,* et methodo antiphlogiſtica, cataplasmate emolliente ac leniſſimo digeſtiuo vlceri impoſito facile cedere ſolet, atque ſuppuratione laudabili inſequente naturae viribus depuratur.

b) aut a *relaxatione* vlceris tunc pallidi, laxi, humidi, parum ſenſibilis inducitur, et tunc remedia leniter irritantia, adſtringentia poſcit.

c) aut denique *vitio* quodam *interno* (DCCXXXIV.) vel irritamento externo (DCCXCI.) fauetur vlceris impuritas, cauſae nocentis imminutionem, ablationem, auerſionem poſcens congruam.

DCCXCV. *Excreſcentiae* in vlcere interdum obuiae a peculiari totius corporis vel vlceris ipſius diſpoſitione, deligatione nimis laxa, emollientium et ſuppurantium abuſu, latente oſſis labe, pure profundius accumulato, corpore alieno latente *oriundae,* aut totum vlceris ambitum comprehendunt, aut ex ſingula

gula ſuperficiei parte, fundo, margine exſurgunt. *Figuram* interdum habent pyriformem, interdum latiori baſi praeditam. Diuiduntur in *benignas* et *malignas*.

a) Quae *benignae* ſalutantur, ſubjectis junioribus, vegetis, ſanis maxime frequentes, ſub forma papillularum rubrarum, mollium, inſenſibilium, facile ſanguinem fundentium, interdum pallidarum, mucoſarum, vltra debitas limites propullulant. Hae ſi minores recentes fuerint, deligatione ſicca et compreſſione modica ſatis facile ſupprimuntur; quibus ſi reſiſtant, remediis adſtringentibus, exſiccantibus, ſaccharo, camphora, alumine vſto adſperſo, extracto ſaturni, aqua calcis, phagadenica aliisque conſumuntur; majores cauſtico lunari, mercurio praecipitato rubro, ſolutione mercurii viui in aqua forti corroduntur, vel cultro ſeu ligatura ſeu calore artificiali admoto auferuntur ad methodum in hyperſarcoſis chirurgia vberius exponendam: ab oſſe vitioſo ortae therapiam ſuo loco exponendam poſcunt.

b) *malignae*, pallidae, plumbei coloris, maxime dolentes, duriorem formant tumorem, interdum in carcinoma facile degenerantem; hae cauſticis omnino non tentandae ſunt, ſed totae exſcindendae.

Nouae

Nouae excrescentiae progerminatio strictiore deligatione et exsiccantium, adstringentium adplicatione, praecipue causae indagatae imminutione, ablatione *praepeditur*.

DCCXCVI. Vlcera *dicuntur callosa*, quorum margines duri, eleuati, inuersi, inaequales, parum dolentes, vlceris debitam coarctationem haud admittunt, interdum callosa durities totum vlceris fundum occupat. Callositas vlcerum saepissime ortum ducit ab incuria, sorditie, praua tractatione, abusu remediorum relaxantium, irritantium, impedito puris effluxu; in vlceribus crurum callosis tumores varicosi simul adesse solent a compressis venis vicinis. Therapia absoluitur causarum nocentium euitatione, ablatione; in morbo recenti durities cataplasmate emolliente, emplastro saponaceo, gummoso, mercuriali, leui scarificatione emolliri, resolui potest; grauius malum praemissis cathaereticis emollientia poscit, ad suppurationem promouendam. Callositates durissimae inueteratae poscunt, vbi locus concedit, exstirpationem congruam duritiei totius, ope cultri, haud neglecta deinde therapia externa indicata. Varices praeterea therapiam desiderant propriam, alio loco exponendam.

DCCXCVII. Vlcera *dijudicantur putrida* a superficie albicante, cinerea, flauescente, nigricante, caerulea, viridescente, sub effluxu ichoris vel sanici foetentis, acris, rodentis, sanguinolentae, fusci,

fuscae, cujus ope late interdum proserpit putredo. *Ortum* ducunt talia vlcera, vel ab acrimonia quadam humorum interna, aëre impuro, diaeta inconvenienti, cruditatibus in primis viis, immunditie, praua tractatione; ac inde therapiam morbi primarii, ablationem causae nocentis, atque antiseptica indicant. Cortex peruuianus larga manu porrectus haud negligatur: externe aqua calcis cortice peruviano nupta, acida diluta, oleum terebinthinae, digestiua fortiora, myrrha, camphora conducunt. Cataplasma e farina tritici cum melle et aqua commixta sub fermentatione impositum, ac vaporem e solutione cretae cum oleo vitrioli expulsum, contra morbum hunc mere localem profuisse compertum est. Gangraena propriam medelam poscit exponendam. Vlceris ambitus cerato saturni contra ichoris effluentis acrimoniam muniatur; verminationi autem frequentiori vlceris deligatione, munditie, spirituosorum, amarorum, oleosorum, specificorum adplicatione occurratur.

DCCXCVIII. *Dolor intensior* vlcera complicans *oritur*

a) vel ab *inflammatione* persistente sub diaeta excitante, nimis lauta, exercitio corporis nimio, situ membri iniquo, plethora, cruditatibus in primis viis, et similibus.

b) vel ab *irritamento* quouis *externo* (DCCXCI.) praua tractatione, corpore alie-

alieno latente, ichore acri vlceris superficiem et ambitum corrodente.

c) vel a *partium neruosarum* valde sensilium *laesione, adfectione, denudatione.*

Vbi causam dolorificam genuinam rite indagare licet, mox indicationibus hujus, juxta regulas artis, est satisfaciendum strenue; surgit attamen interdum in vlcere dolor acutissimus, sanationi pertinacissime obstans, cujus caussam nullum examen, licet scrupulosissimum, extricat: huic complicationi tutissime opponitur interne et externe opium, cujus divini remedii virtus mira interdum celeritate vlcera olim ob dolorem concomitantem maxime rebellia ad perfectam sanationem ducit. Cataplasmata emollientia herbis narcoticis commixta cum vtilitate quoque adhibentur.

DCCXCIX. Vlceris *insensilitas* a gangraena, relaxatione spongiosa superficiei, seu induratione callosa ortum ducens, ad horum symptomatum genium *tractanda* est. Oedema, varices, sanguifluxus aliaque vlceribus superuenientia therapiam poscunt alio loco explicandam.

Vlcera ex suppurationis vitio complicata.

DCCC. *Suppuratio* laudabilis, rita, ad sanationem vlceris necessaria quadruplici modo a norma naturae medicatricis *aberrare* potest: Puris nempe

a) deprauatione;

b) copia;

c) ino-

c) inopia, et

d) reſorptione.

Neque vlcus in genere ſanationem admittit, niſi poſt talem complicationem fractam, ſublatam.

DCCCI. *Deprauatio puris* vix vnquam ſola adeſt, quin alia etiam vlceris complicatio qualiscunque (DCCXXXII.), vel praeſens vel mox adfutura ſit. Praecipue autem varia humorum labes, peculiarium partium adfectio, irritamentum varium, morbus denique ſuperueniens debitam puris craſin ita plerumque mutat, quoad blanditiem, conſiſtentiam, colorem, odorem, vt ſanatio vlceris haud ſuccedere poſſit. Vnde patet, particularem hujus vitii correctionem indicationi partim expoſitae, partim mox explicandae, inniti.

DCCCII. Vlcera, quae *pus nimium* fundunt, ſunt vt plurimum ſequelae vulnerum maximorum, laceratorum, cum jactura ſubſtantiae notabili, contuſionum grauiſſimarum in corpore praeſertim debili; abſceſſuum profundorum, majorum, partes laxas occupantium; induci quoque poſſunt ab irritatione juga, multiplici, externa, interna; rariore deligatione; abuſu emollientium cet. Nimium autem humorum in pus tranſitum corpori robur et nutrimentum detrahere, maraſmumque et ipſam mortem interdum inducere neceſſe eſt. Therapia maxime ablationem irritamenti cogniti requirit, deligationem frequentiorem, ſtrictiorem, ſiccam, ſitum partis

partis adfectae eleuatum, remedia leniter adstringentia, tonica, corticem peruuianum, geum banum, aquam calcis viuae, acida diluta, fa... nina calorem artificialem diaetam praeterea nutrientem, restaurantem; interdum excretionum naturalium suppressarum restitutio, imminutarum prudens augmentum simul indicantur.

DCCCIII. Vlcerum *siccitas* a defectu seu inopia puris praecipue aestimatur: sub hac affectione vlceris, materia purulenta interdum ad partes internas vel externas deponitur, tumores varios metastaticos, apoplexiam, asthma, aluifluxum, mictum purulentum inducens, vel eadem vlceris in malignum transitum ominatur. Vlceris autem siccitatem inducit

a) *phlogosis*, dignoscenda facile a dolore, pruritu, rubore, calore, ortaque et fota irritamento multiplici, regimine prauo, calido, animi pathemate, refrigerio, deligatione strictiori, abusu remediorum adstringentium, exsiccantium.

b) aut *debilitas* atque *virium* vitalium *labes* cum generalibus debilitatis signis, et ipsius vlceris pallore, laxitate junctae, surgentes a peculiari habitu corporis, ab alia excretione naturali, praeternaturali nimia, ab abusu methodi antiphlogisticae, laxantium, aliorumue deriuantium, reuellentium;

tium; a diaeta nimis ſtricta, aut penuria victus.

In vtroque caſu cauſae obuiae cognitae occurrendum eſt. Prior inde poſcit irritamenti ablationem, imminutionem, auerſionem, diaetam ſtrictiorem, cataplasmata emollientia, relaxantia: poſterior, diaetam nutrientem, aromaticam vinoſam, corticem peruuianum, externa leniter ſtimulantia, rubefacientia, cucurbitas, ſcarificationes, digeſtiua fortiora, vt debita vlceris ſuppuratio reſtituatur. Symptomata reſorpti puris ſi adfuerint, contra haec maxime opponendam medicinam ſuadet aegri ſalus.

DCCCIV. *Reſorptionem* puris ex vlcere in maſſam humorum, malum ſemper periculoſiſſimum, *inſtare* cognoſcitur ex cita imminutione puris, conſiſtentia ejusdem vitioſa, decoloratione, foetore, detumeſcentia in ambitu vlceris, hujus flauedine, ſymptomatibusque febrilibus accedentibus. Inter varias *cauſas* hujus reſorptionis principes ſunt: tarda ſuppuratio, diuturnior puris in abſceſſu, vlcere hujusue ſinu ſtagnatio, maximus vlcerationis progreſſus, praeuia violenta contuſio, aegroti debilitas, ſenſilitas, praua diaeta, opiatorum, catharticorum et aliorum medicamentorum, internorum, maxime euacuantium, reuellentium, deriuantium, imprudens vſus; major ſanguinis jactura; aër corruptus; adſtringentium, exſiccantium, ſpirituoſorum intempeſtiua adplicatio; nimia compreſſio; deligatio juſto rarior.

Pus sanguinem jam *subiisse* produnt pulsus variabilis, horrores cum caloribus alternantes, respiratio difficilis, dolores vagi, siccitas vel stillicidium ichorosum vlceris, depositiones metastaticae, vrina purulenta, oedema primo in parte adfecta adparens, deinde vniuersale; febris lenta; diarrhoea colliquatiua et alia symptomata saepe saepius lethalia. Pus resorptum itaque

a) aut vt simplex irritamentum agere potest, *inducens febrem inflammatoriam* mentientem,

b) aut *febrem lentam* colliquatiuam putridam excitat,

c) aut denique *metastases* varias causare potest.

Resorptio *praeuertitur* tempestiua ablatione causae, deligatione laxa, frequenti vlceris, proliciendo pus per spongiam vlceri superimpositam, euitatione nocentium exacta, liberum puris effluxum sustinendo. Materia purulenta e contrario jam resorpta et humoribus admixta, mox tentetur summa ope retractio ejus ad sedem pristinam irritantibus variis in vlceris sicci chirurgia expositis. Diaetam lacteam demulcentem, aquam calcis viuae, aquas selteranas, vsum strenuum corticis peruuiani, gei vrbani, florum arnicae, acidorum mineralium dilutorum, vires deleterias puris resorpti frangere est compertum. Pus resorptum nisi per emunctoria idonea vel abscessus metastaticos sanationem admittentes, feliciter eliminetur, neque puris ad vlcus reuocatio succedat, post longas saepe miserias certissime trucidat.

Vlcera

Vlcera ex vetuſtate complicata.

DCCCV. Vlcera vetuſta in genere *difficilius* aliis *ſanantur*,

a) quia cauſa morbi adeo ſaepe radicata eſt, vt non niſi cum ſumma difficultate tollatur.

b) quia in ſubjectis vlcera vetuſta portantibus, plerumque adeſt corruptio humorum, a ſuppuratione longa atque reſorptione aliquali deriuanda.

c) quia effluxus humorum ex vlcere, vetuſtate temporis factus habitualis, vix impune ſupprimitur.

DCCCVI. Inter omnia vlcera a vetuſtate complicata, ea, quae *crura* infeſtant, ob crebriorem motum partis adfectae, ſitum decliuiorem atque circulationis difficultatem, omnium ſunt frequentiſſima et maxime rebellia, ſaepe calloſitate atque varicibus juncta; haec ſi diu largeque fluant, in ſenibus et cacochymicis in primis, in vniuerſum nullo exſiccante vel reprimente remedio ſunt tractanda, quoniam non raro grauiſſima mala, thoracis praecipue, et capitis adfectus, ex imprudenti illorum conſolidatione ortum trahant; ſicut etiam vlcerum habitualium ſpontanea exſiccatio in ſenibus inſtantem mortem nunciare conſueuit, quoties effluxus, nec ad vlcus artificiale deriuari, nec vlceris exſiccati renouatione, per veſicatorium, cauſticum, inciſionem tentata, reſtitui poſſit; in junioribus vero

et euchymis vlcera vetusta omnino sanationem admittunt.

DCCCVII. Vlcera vetusta inde sunt

a) vel *symptomatica:* alius morbi comites et affectus,

b) vel *idiopathica.*

Indicatio curatiua symptomaticorum imperat explorationem scrupulosissimam genii morbosi, vtrum videlicet hic natales debet, siue souetur a vitio quodam interno, ab acrimonia venerea, scorbutica, scrophulosa, rheumatica, rhachitica, biliosa, cancrosa, vel alia, in corpore delitescente: ex hac, vbi adfuerit, detecta, remediisque idoneis deuicta, pendet vnice sanatio vlceris talis rebellis; est itaque contra hanc, quod praecipuam medelam in tali casu opponat chirurgus, deinde facili negotio consolidaturus vlcus. Contra haec, vbi nulla signa ominantur de probabilitate talis complicationis praesentis, tententur ex testimonio experientiae, euacuantia, inprimis aluum mouentia: conducunt hunc in finem optime radix jalappae cum nitro, data dosi refracta, quae aluum aliquoties de die ducit; decoctum lignorum, cum illo foliorum sennae nuptum: consimiliter constat optime heic valuisse mercurialia, in specie sublimatum corrosiuum, et praeparata antimonialia varia, sub diaeta parca, tenui, maxime in subjectis vlcerosis, quorum vitae genus necessariam inhibet quietem. Nitri depurati et camphorae frequens vsus a nonnullis laudatus, sub-

ſubjectis irritabilibus, plethoricis mire prodeſt, indiſcriminatim autem apud quosque vix cum aequali vtilitate adhibetur.

DCCCVIII. Vlcerum ex vetuſtate complicatorum *chirurgia* maxime verſatur

a) in debita *quiete* corporis et partis affectae, qua ſola vlcera maxime rebellia haud raro ſanantur; vnde ſub morbo grauiori, qui aegrotum lecto detinet, ſaepe vlceris vetuſti ſanatio ſuccedit.

b) *compreſſione* ſpleniis et faſcia ex linteo vel texto laneo confecta prudenter admota, totius membri inuolutione juſta, tibialibus ad crus affectum rite accommodatis modice adſtrictis.

c) *ſitu* horizontali ſeu eleuato membri, quod vlcus obſidet, qui humorum ad partem adfectam accumulationem impedit.

d) *remediis externis* congruis, ſc. calore artificiali admoto, emplaſtris ac balſamis exſiccantibus, ſparadrapis his imbutis, aqua calcis viuae, aqua phagedaenica, oleo tartari per deliquium, foliis recentibus plantaginis, bardanae, nicotianae, mercurialis, floribus zinci, aliisque ad conſtitutionem aegroti ac vlceris indolem eligendis.

e) obſeruando *cautelas* circa vlcerum impuritatem, putredinem, excreſcentias, callo-

 ſitates,

sitates, dolores, insensilitatem, oedemata, varices, superius (DCCXXXIII.) traditas.

f) *deriuando, reuellendo effluxum* humorum habitualem, ad vlcus artificiale excitatum in loco idoneo vicino ad partem adfectam; etenim effectus vlceris vetusti idiopathici in habitum corporis, pendet plerumque magis a quantitate, quam qualitate liquidi emissi. Interdum tamen vrgentia symptomata cogunt renouare vlcus vetustum consolidatum (DCCCVI.).

Vlcera ex majori ambitu complicata.

DCCCIX. *Ambitus* vlceris insignis, ob notabiles carnes vel saltem tegumenta deperdita, exigit curam longam et taediosam, adornatam genio vlceris, priusquam firma et tuta cicatrix sperari queat. Quia vero talia vlcera tandem consolidata propter cicatricis tenuitatem iterum iterumque saepe recrudescunt, molli ac firmo adparatu haec munienda erit, donec a violentia modica externa non adeo facile laedi queat.

Vlcera ex figura complicata.

DCCCX. Figura vlceris haud exiguum obstaculum sanationi opponere potest. Obseruatione constat, vlcera rotunda consolidari serius angulatis et reliquis, id quod probe notandum in resectione tegu-

tegumentorum neceſſaria ac operationibus chirurgicis variis. Grauem praecipue ſanationi obicem opponunt figura et ambitus internus

a) vlcerum *ſinuoſorum* et

b) *fiſtuloſorum*,

quae ideo nunc ſigillatim veniunt exponenda.

Vlcera ſinuoſa.

DCCCXI. Vlcera *vocantur ſinuoſa*, quorum cauitas interna aperturam in cute notabiliter ſuperat. Tale vlcus formatur ſaepiſſime in loco laxiore cellulosa praedito; ab abſceſſu, profundiore potiſſimum, nimis ſero et timide aperto; hiatu vlceris externo, foco minori; indole puris ob varias cauſas vitioſa; obturaculis externis incongruis, ex linteo carpto ſeu turundis, quibus pus incluſum ad nouas vias in cellulosam, muſculorum interſtitia, tendinum, ipſaque caua varia parandas, cogitur. De ſinuoſitate vlceris *ominatur* effuſio puris copioſior quam pro area vlceris externi parua; aucta ab ambitu preſſo, quemadmodum exploratio deinde rite inſtituta ſecundum regulas in chirurgia vulnerum dicendas, ſimul *directionem* ſinus *declarat*. *Prognoſis* vlceris ſinuoſi ſibi relicti anceps eſt: pus enim difficilius effluens, calore et mora, diſſolutionem atque acredinem rodentem et foetorem contrahens, varias corroſiones peſſimaque mala inducere poteſt; praeterea reſorptioni (DCCCIV.) materiae purulentae fauet. Vlcera ſinuoſa non nimis

 inue-

inueterata, in corpore sano therapia chirurgica attingenda, omnino sanationem admittunt.

DCCCXII. Ad *curationem* vlceris sinuosi requiritur:

- *a*) vt *puri exitus liber* atque sufficiens, et, si fieri potest, in loco decliui, *paretur*.
- *b*) vt *latera sinus coalescant*.

Prius obtinetur situ congruo, effluxui puris fauente; deligatione frequente; puris expressione, eluendo materiam purulentam injectione cauta, prudenti; extractione puris per siphonem; dilatatione vlceris externi; compressione partis foci decliuioris vlceris sinuosi, spleniis, linteo carpto et fasciae expulsiuae modice adstrictae ope paranda, fundum sinus coarctante, incisione ad regionem decliuem fundi sinus juxta methodum exponendam instituenda, setaceique transjectione debita (DCLII.), totius vlceris sinuosi superficialis subcutanei transscissione; quae omnia ad peculiares conditiones ipsius vlceris, partium vicinarum et cicatricis secuturae adornanda erunt. Pure libere effluente, coalitus laterum vlceris sinuosi sibi contiguorum, in corpore alias sano absque vllo alio artificio succedit, interdum tamen requiritur, vt phlogosis in superficie vlceris interioris excitetur per stimulum congruum, quo coalitus deinde eo facilius succedat. Huic scopo setaceum dictum, lente imminuendum, optime inseruit; caustica vero varia a multis laudata prouidissime adhibeantur. Vlcera sinuosa aliis complicatio-

cationibus variis iuncta, harum ſpecialem therapiam, cum iam dicta combinandam, ſimul requirunt. Sinu ſanato vlcus remanens inſtar vlceris ſimplicis tractatur.

Vlcera fiſtuloſa.

DCCCXIII. Vlcus fiſtuloſum *eſt* vlcus, plus minus profundum, externo foramine anguſto praeditum, calloſum figura tubam ſeu fiſtulam referens. In omni vlcere vere fiſtuloſo quadruplex ad minimum adeſt *complicatio*, *vetuſtas* nimirum, *figura* ſanationi obſtans, *ſuperficies* interna *calloſa*, et *ſuppuratio vitioſa* ſeu effluxus liquidi a benigno pure degeneris. Vnde patet: quatenus fiſtula cum vlcere ſinuoſo conueniat, quatenus ab eodem differat. Vlcera fiſtuloſa praeterea in vniuerſum easdem patiuntur complicationes ex variis nocentibus internis et externis, quibus exponuntur, quam reliqua vlcera, et inde praeter ſpecialem fiſtularum therapiam indicationes curatiuas talibus adornandas offerunt. Quae autem de ſimpliciſſimo et peſſimo vlcerum fiſtuloſorum genere monenda ſunt, commode comprehenduntur ſub pertractatione

a) fiſtulae *ſimplicis* a nullo alio morbo ſtipatae, et

b) *complicatae,* quae ab alio ſimul morbo vel diſſolutione inducitur, alitur, fouetur.

Fiſtula ſimplex.

DCCCXIV. Fiſtula ſeu vlcus fiſtuloſum ſimplex genuinum *dignoſcitur* ab anguſto foramine cutis

ducente in canalem ampliorem, tubuloſum, in cellulosa deliteſcentem, oſtioque et ſuperficie fiſtulae fere ſemper calloſis, nec non ſtillicidio puris ichoroſi, copioſioris, quam quod pro anguſtia vlceri ſimplici conuenit, vna cum totius vlceris vetuſtate, atque complicatione, quae mere pendet a figura ac impedito liquidi purulenti effluxu.

DCCCXV. Quae fiſtulam ſimplicem inducunt *cauſae* ſolemnes ſunt, apoſtema neglectum, remediis acribus vexatum, vel intempeſtiue turundis, pannis, faſciis compreſſum, externi vlceris anguſtia, puris effluxus impeditus, quae omnia eo facilius fiſtulam inducunt, quo laxior habitus corporis eſt et celluloſa propinguior vlceri. Fiſtulae *directio* aut recta, aut curua, aut tortuoſa, aut ex his compoſita eſſe poteſt. Quod ſi in celluloſa infra cutem ſuperficialis ſerpat fiſtula, durities extus palpabilis, dolens eſt: ſi profundius migret, cauta exploratione ſtyli communis aut flexilis ope, ſub vario partis ſitu, ad varias directiones inſtituenda; injectione; puris vel liquidi injecti expreſſione; compreſſo fiſtulae ambitu cognoſcitur. *Calloſitates* in fiſtulis ſemper fere obuiae, non morbum ſed ſymptoma ab impedito effluxu puris, tractatione vlceris incongrua, aut a liquidi effluentis acrioris irritatione perenni oriundum conſtituunt. *Symptomata* communia, quae ex fiſtula ſimplici in corpus redundant, ſunt functio partis adfectae magis vel minus laeſa, virium ac nutrimenti corporis relatiue ad

ad effluens liquidum detractio, humoris purulenti aliqualis reſorptio, interdum, licet raro, inſtar vlceris vetuſti ſeu fonticuli ſalutarem effectum edit fiſtula ſimplex.

DCCCXVI. Fiſtulae ſimplicis *chirurgia* verſatur

a) in *cauſarum* nocentium (DCCCXV.) *euitatione, imminutione, ablatione.*

b) transformatione totius fiſtulae in talem, quae *liberum puri* largitur *effluxum;* peragenda.

aa) vel *orificii exterioris dilatatione* congrua, cauta, efficienda per ſpongiam compreſſam ſiccam ſiue ceratam.

bb) vel, ſi directio fiſtulae profundior, *inciſione totius in formam coni*, cujus vertex fundum fiſtulae, baſis autem vulnus externum reſpiciat.

cc) vel *totius canalis* ſubcutanei *transciſione.*

dd) vel *apertura* partium ſuper fundum fiſtulae, penetrante ab extus *in fundum fiſtulae* ipſum. Talis paratur per pharyngotomum, aut acum triquetram curvatam, aut inciſione integumentorum, directa verſus extremitatem ſpecilli in fundum fiſtulae introducti, et extus percipiendi.

ee) vel

ee) vel denique trajectione setacei (DCLII.) lente deinde minuendi.

Restitutus liber puris effluxus saepissime ad soluendum callosum sufficit; vix vnquam scarificationes profundiores, fistulam exscindendam totam, vel causticorum vsum jubet necessitas; quin potius fistula simplex sub leni suppurantium adplicatione, ac molli lenique deligatione, plerumque satis facile ad sanationem deducatur. Nisi sanatio breui succedat, interdum ad irritantem injectionem, vel vnam alteramue turundae causticae introductionem, pro excitanda phlogosi fistulae, et sequentem compressionem fundi vlceris fistulosi congruam recurrendum est.

Fistula complicata.

DCCCXVII. Fistulae complicatae praeter figuram prauam, ac effluxum liquidi impeditum, *complicantur* adhuc cum alio morbo vel laesione, quibus sanatio impeditur, atque vlcus fistulosum refractarium euadit. Ortum autem ducunt tales complicationes

a) vel ab *acrimonia* quadam *interna* (DCCXXXIV.).

b) vel a *vitio* quodam *externo* (DCCXCI.).

c) vel a *laesione partium*, suppurationem siue *coalitum aegrius admittentium*, quales sunt ossa, cartilagines, membranae, cet.

d) vel a *communicatione* vlceris *cum cauo* quodam, *vase*, *receptaculo* liquidum alienum stillante.

Prio-

Priores partim antea ſunt expoſitae, partim ſub alio capite pertractabuntur. Poſterior jam venit conſideranda. Principaliores autem, quas ſub ſe comprehendit, ſunt:

a) fiſtula *corneae;*
b) fiſtula *lacrymalis* cum peruiis viis lacrymalibus;
c) fiſtula *ſaliualis;*
d) fiſtula *thoracica;*
e) fiſtula *biliosa;*
f) fiſtula *ſtercorea;*
g) fiſtula *ani;* ac
h) fiſtula *vrinaria;*

jam ſigillatim exponendae.

Fiſtula corneae.

DCCCXVIII. Fiſtula corneae e ſignis vlceris fiſtuloſi generalibus in tunica cornea obuiis *cognoſcitur.* Eſt autem

a) vel *completa*, vtramque tunicae ſuperficiem perforans;
b) vel *incompleta* interna ſeu externa, in alterutra ſolummodo aperturam habens.

Inter lamellas vero ſerpens vtraque vel vnum vel pluſculos canaliculos formare poteſt.

DCCCXIX. *Cauſae* ſolemnes hujus fiſtulae ſunt ophthalmiae grauiores, metaſtaſes, vngues (DCXCVII.), hypopyon (DCCI.), medicamenta topica acria, ſeptica, vulnera corneam penetrantia, opera-

operationes chirurgicae, habitus ſcrophuloſus, venereus cet.

DCCCXX. Stipatur malum a variis *ſymptomatibus,* ſcilicet effluxu liquoris aquei, ichoroſi; degeneratione ſplendoris diaphani, in colorem album vel ex albo flaueſcentem, opacum circa fiſtulam et ad tractum cuniculorum; viſu deprauato, imminuto, abolito, pro ſede morbi diuerſa, reſpectiue ad pupillam. Si completa adeſt fiſtula, humor aqueus pedetentim vel cum ſaltu prodit ab oculo aperto, mox a quo agitetur motu naturali, ſiue prematur digito; vnde viſus perditur, donec nouus humor aqueus ſufficiens congeſtus fuerit. Interdum fiſtula incompleta interna jungitur ſpeciei ſtaphylomatis, laminis corneae externis integris in veſicularum formam eleuatis. Quodſi fiſtula corneae aëri libero manſerit expoſita, cornea in totum opaca euadit; ſi fiſtula ſit completa, iris et capſula lentis cryſtallinae cum cornea coaleſcunt, humores oculi omnes inquinantur, totus denique bulbus corroditur atque deſtruitur. *Prognoſis* fiſtulae corneae, praecipue complicatae, eſt valde illaetabilis, quippe quae ſaepe ſaepius jacturam immedicabilem viſus inducit; quo magis inveteratum eſt malum, quo major diſſolutio corneae, opacitas, obtectio pupillae, complicatio fiſtulae cum alio morbo, eo minor ſpes affulget ſanationi: attamen ſi a principio morbi, tempeſtiua adhibeatur medela, ſanationem non excludit morbus.

DCCCXXI.

DCCCXXI. Quoad *curationem*, haec fiſtula indicat ſub ſtadio inflammatorio, auxilia antiphlogiſtica, ſtrenue in vſum vocanda, ſemper autem diuturnam humorum ab oculo laeſo deriuationem; ipſius oculi atque orificii fiſtuloſi elutionem; cuniculi fiſtuloſi ſeu plurium, vbi adſunt, dilatationem externam, acu plana ancipite, breui tenuique apice inſtructa, inſtituendam; adplicationem diſcutientium blandorum, detergentium, et balſamicorum, ope inſtillationis, penicilli, ſtyli, injectionis, eum maxima tamen cautela vitando, ne nimiam irritationem patiatur bulbus, nec acria in oculi cameram intromittantur; abſolutiſſimam vtriusque oculi quietem, ſitum reſupinum; deligationem ſedulam continuandam ad conſolidationem vlceris vsque. Ex vlcere corneae ſanato leue vel nullum ſaepe, remanere ſolet veſtigium cicatricis; quod ſi vero remanſerit cicatrix opaca, attamen a naturae viribus, medicina detergente, blanda, externa, adjutis, in ſubjectis junioribus praecipue, ſperari poteſt totalis vel notabilis ſaltem pelluciditatis reſtitutio; convenit adeoque heic therapia in pertractatione macularum corneae vberius exponenda.

Fiſtula lacrymalis.

DCCCXXII. Fiſtula lacrymalis *ſenſu latiore dicitur* omnis morbus canthi oculi interni vel naſi, impediens deſcenſum lacrymarum ex oculo in nares. *Senſu ſtrictiore* eſt vlcus fiſtuloſum cum ſtillicidio lacrymarum ex apertura praeternaturali. Morbi

bi caussa quidem plerumque posita est in qualicunque imperuiatione, inertia, debilitate, viarum lacrymalium; interdum tamen partibus lacrymas ducentibus, ab abscessu phlegmonoso genuino, vel metastatico, lente erosis, effluxus lacrymarum ex vlcere fistuloso induci potest. Vltimae species omnino quidem ad fistulas referendae sunt; attamen quum frequentissimus mali fons ab impedito transitu lacrymarum ortum ducat, satius putamus totam pertractationem ad hanc morborum classem differre, vt sub vnico conspectu veniat totus ambitus morbi, gradu, specie ac complicatione diuersissimi.

Fistula salinalis.

DCCCXXIII. Fistula salivalis *est* vlcus fistulosum genae, cum stillicidio saliuae, maxime sub motu maxillae, exortum a dissolutione qualicunque totali, partiali, ductus Stenoniani vel ipsius glandulae parotidis; qui morbus praeter turpem atque incommodum saliuae effluxum sub masticatione ac loquela, potest *ciere* labem virium digestiuarum, ac denique emaciationem atque debilitatem totius corporis a jactura liquidi salutaris. Ad *sanandum* malum praesens vires naturae vix vnquam sufficiunt, sed artis auxiliis simul opus est. Fistula tamen vulneris sequela saepe *auerti* potest ad methodum in vulnerum genarum chirurgia exponendam. Fistula ortum ducens a laesione glandulae salivalis in vniuersum facilius sanationem admittit ea, quae a disso-

diſſolutione ductus oritur. *Therapia* ipſius fiſtulae ſaliualis variat, prout

a) vel glandula,

b) vel ductus laeſus ſaliuam fundat.

DCCCXXIV. *Glandula* parotis ſaliuam fundens ſimplici compreſſione rite inſtituta, firma, continenti, ad ſolum fiſtulae ambitum limitata, ſub mandibulae quiete vt plurimum absque majori incommodo *ſanatur*. Ipſa *compreſſio* fieri quidem poteſt, ope glomeris firmioris, e ſubere ſeu linteo carpto confecti, ad locum indicatum firmandi emplaſtro adhaeſiuo, ſpleniis gradatim majoribus ac faſcia circulari maxillae motum ſimul prohibente; ſecurius tamen atque conſtantius inſtrumento proprio *p*) hunc in finem compoſito perficitur. Eadem compreſſio vix ductui ſaliuali laeſo conuenit, quippe quae vix fiſtulae aperturam obturat absque ipſius ductus coarctatione, vnde tumor glandulae parotidis primo oedematoſus, deinde inflammatorius, inſurgit, non niſi ablatione preſſionis reſolvendus, forſan tamen compreſſione congrua glandulae totius auertendus.

DCCCXXV. *Therapia fiſtulae ductus* Stenoniani molitur

a) reſtitutionem oſtii naturalis in oris cauitatem; vel, ſi hoc fieri nequit,

b) no-

p) Mem. de l'Acad. de Chirurgie Tom. V. Tab. XIX

b) nouam viam parare, et
c) denique vlceris externi consolidationem requirit.

DCCCXXVI. *Restitutio viae natiuae* in caueam oris indicatur, vbi dissolutio ductus fuerit partialis ac recenter facta, prope oris cauitatem sita, ac, vbi ostium ductus Stenoniani in ore exploratur peruium. Cognoscitur hoc a liquido per fistulam in ductum injecto, penetrante in ipsam cauitatem oris, aut stylo tenuiori exploratorio et hujus ope filo per fistulam et ostium, trajiciendo libere in os, aut denique eodem stylo ex ore per ostium ductumque ad fistulam vsque commode introducendo. Via naturali peruia, ab admoto lapide infernali, crusta fistulam externam obtegens induci, atque sub deligatione sicca et leni compressione radicalis saepe sanatio exspectari potest. Si autem fistula inueterata fuerit, prope glandulam sita, ob ductus corrugationem, coarctationem, conglutinationem, coalitum, haecce medendi ratio rarius succedit.

DCCCXXVII. *Nouus* saliuae *paratur exitus* perforatione genae internae ad extremitatem ductus, e quo saliua effluit, ope paracenterii minoris, oblique ad anteriora et inferiora directi, atque intrusi ad digitum operantis immissum cauitati oris, pro auertenda laesione gingiuae atque linguae sub operatione. Per factam aperturam filum cannulae crassi-

craſſitiem aequans, vel paullum ſuperans, trajicitur, et primo digeſtiuo, deinde exſiccante, remedio imbutum, quotidie mouetur, vsque ad abſentiam plenariam ac certam omnis purulentiae. Alii promtiorem effectum ab inductione cannulae conicae, aureae vel auro obductae, cum apice nodoſo et extremitate externa oblique truncata, quo eo facilius ſaliuam recipere poſſit *q*), ſperant, quae cannula ſanato vlcere externo relinquitur, et denique poſt menſes, quin annos interdum, in oris cauum delabitur.

DCCCXXVIII. Reſtituta ſaliuae via *vlcus externum* pro re nata remediis exſiccantibus, cauſticis, leniſſima compreſſione ipſum ductum haud coarctante ſub abſoluta maxillae quiete ad *ſanationem ducitur.* Calloſitates, excreſcentiae, cicatrices antiquiores ſanationi praeſentis fiſtulae obſtantes, contra mitiora remedia rebelles, cultro auferantur prouide et vlcus externum mutetur in vulnus oblongum emplaſtri, quin ſuturae ope, deinde reuniendum. Cauſtica actualia prudenter admota viſa ſunt contra ſimiles complicationes heic valuiſſe. Neque therapia interna indicata negligatur, cujus neceſſitas tanto magis ſuſpicanda eſt, quoties a cauſa interna obortum fuerit malum. Interdum dens carioſus mali fontem praebet, euellendus.

Cc 2 *Fiſtu-*

q) *Richters Anfangsgründe der Wundarzneikunſt*, Vol. II, Tab. VI. Fig. III.

Fistula thoracica.

DCCCXXIX. *Fistula thoracica* a communibus causis fistulam simplicem (DCCCXIV.) vel complicatam (DCCCXVII.) inducentibus *exorta*

a) vel in *partibus continentibus* thoracis *subsistit;*

b) vel in *cauitatem* thoracis ipsam *penetrat;*

c) vel denique *ad partes* thorace *contentas extenditur.*

Prior generalem *therapiam* fistularum in omnibus sequitur. *Posteriores*, vulneris in thoracem penetrantis, vomicae ruptae, empyematis sequelae, scrupulosissimam attentionem requirunt, ne salutaris liquidi purulenti effluxus, arte male sedula suppressus grauissima mala a retento ac incluso pure inducat. Talia vlcera inde cannula confecta e resina elastica, seu argentea vel alia metallica emplastro supra linteum extenso obducta seu turunda molliori seruentur aperta, tanto magis sollicite, quo antiquius est malum, quo major partium internarum laesio est suspicanda, vlceris therapia conuenienti interea haud neglecta. E fistula pericardii liquorem purulentum per complures annos stillasse vidimus. Reliqua tractatio ei similis, quae in chirurgia vulnerum penetrantium thoracis pertractabitur.

Fistula biliosa.

DCCCXXX. Fistula biliosa ex vlcere fistuloso externo bilem fundens; vulneris vel apostematis phleg-

phlegmonoſi ſeu metaſtatici ſequela, a ſoluta receptaculi aut ductus biliofi integritate *inducitur* et coalitum partis internae laeſae cum externo vlcere praeſupponit; interdum a calculo bilioſo ſuſtinetur. Sub therapia prouide cauendum, ne ſalutaris concretio cum peritonaeo diſſoluatur, atque ſic effuſioni periculoſiſſimae bilis in abdomine via ſternatur. Calculi biliaris indagatio et cura ſuo loco explicabuntur.

Fiſtula ſtercorea.

DCCCXXXI. Fiſtula ſtercorea *eſt* vlcus inueteratum abdominis, e quo excrementa egrediuntur. Tales fiſtulae vulneris, abſceſſus, herniae, paſſionis iliacae, prolapſus, vermium *ſequelae* et *effectus* ſunt

a) aut *paruae*, absque via naturali excrementitia imperuia, quae ſenſu ſtrictiori fiſtulae ſalutari ſolent;

b) aut *majores* cum inferioris inteſtini coarctatione, coalitione ſeu alia obturatione.

Priores parcam materiae excrementitiae quantitatem vehunt; poſteriores totam maſſam excrementorum ejiciunt; hic ſtatus inde *anus artificialis* appellari conſueuit. Illae ſaepiſſime ſanantur ſatis facile miniſterio quietis, clysmatum, diaetae, compreſſionis externae per ſplenia graduata ſeu bracheria commoda, non ſimul et ſemel, ſed ſucceſſiue, caute et modice ſtringendae, quo minus alias materia excrementitia, in canali fiſtuloſo coacerua-

ta, rumpat mole ſua nexum inteſtini cum peritonaeo, et data porta in abdomen irruat, cum malis aegroti rebus. Interdum tamen effuſio excrementorum in tela celluloſa intermuſculari ſeu ſubcutanea, externam vlceris dilatationem congruam deſiderat, reliqua fiſtularum therapia haud neglecta. De ano artificiali agetur in chirurgia vulnerum ac herniarum.

Fiſtula ani.

DCCCXXXII. Fiſtula ani in genere *dicitur* vlcus fiſtuloſum quodque in vicinia ani. Genetrices talis *cauſae* ſunt abſceſſus phlegmonoſi, critici, furunculi, anthraces, condylomata, tumoresque haemorrhoidales ſuppurati, a quouis irritamento, violentia externa, equitatione, corpore alieno, faecibus accumulatis, calculis inteſtinalibus, congeſtionibus, depoſitionibus variis, exorti, aucti; ſaepiſſime vero non ſatis patula eorundem tumorum ruptura vel inſufficiens in loco minus decliui inciſio, purisque impeditus inde effluxus, praua denique vlceris tractatio (DCCXCII.) et corporum peregrinorum neglecta extractio. Notandum tamen, ne per debitam quidem medicationem atque inciſionem tempeſtiuam et ritam abſceſſus in vicinia ani tractationem poſſe auerti fiſtulam, quoties inteſtinum jam denudatum vel adfectum fuerit, quin potius, hoc per congruam explorationem indagato ad inciſionem ipſius inteſtini recti mox dicendam recurrendum eſt.

DCCCXXXIII.

DCCCXXXIII. Variae autem dantur fiſtularum ani *ſpecies;* ſunt enim

a) vel *ſimplices,* a nullis alienis aut grauibus ſymptomatibus ſtipatae, ab vlceribus ſimplicibus fiſtuloſis vix diſcrepantes;

b) vel *complicatae,* cum alio adhuc ſymptomate grauiori, morbo vel laeſione partium vicinarum junctae.

DCCCXXXIV. Fiſtulae ani ſimplices porro ſunt

a) vel *completae,*

b) vel *incompletae:* hae iterum

aa) *externae,* vel

bb) *internae.*

Noſcitur fiſtula completa, cujus apertura non extus ſolum, verum etiam in recto inteſtino hiat, e cauſa praegreſſa, puris ichoroſi ſtercorei per vtramque aperturam effluxu, flatus e fiſtula egreſſu, reditu liquidi ab extus in fiſtulam injecti per anum, certiſſime autem ſtilo exploratorio ſecundum regulas artis traducto per aperturam fiſtulae externam in inteſtinum, et ad digitum indicem explorantis in anum inductum. *Fiſtulam incompletam externam,* extus nimirum hiantem et ad inteſtinum clauſam, *declarant* ſigna fiſtularum communia (DCCCXIV.) ac inteſtini recti integritas ſtylo digitoque explorata, et ab indole effluentium comprobata. *Fiſtulae incompletae internae* non niſi in inteſtinum patulae *indicia* ſunt ſigna abſceſſus praegreſſa, effluxus pu-

ris ex ano vel absque alui solutione, vel excrementa antecedens, vel simul sequens haud vero his intermistus, raro post eadem prorumpens, vt plurimum sub duritie aliqua in intestino, saepissime etiam extus simul, sentienda ac dolorifica, vna cum cutis externae quadam decoloratione. Reliqua, quot commendantur, experimenta ad detegendam fistulam ani internam, qualia sunt: styli curuati per vlcus internum inductio, aut obturatio aperturae vlceris, quo externe percipi possit fluctuatio, difficilia atque minus secura merito habentur.

DCCCXXXV. Fistula ani *complicatur*,

a) vbi altior adscendit canalis fistulosus, quam qui ab explorante in ano digito attingi potest.

b) vbi plures cuniculi extus, vel quod rarius accidit, simul intus vel vtrinque hiant.

c) vbi sinus major sub cute seu totus inferior ambitus intestinalis cellulosa destituta est.

d) vbi induratio late per partes vicinas extenditur.

e) vbi corpora quaeuis aliena in fistula latent.

f) vbi partes vicinae os coccygis, os sacrum, vesica vrinaria, vrethra, prostata, vagina vteri simul adfectae sunt; vtpote morbi nunc fistulae ani causae, nunc effectus.

g) vbi denique prauus corporis habitus morbum fouet.

DCCCXXVI.

DCCCXXXVI. Vnde patet: *prognoſin* fiſtularum ani fluere ex diuerſa earum ſpecie et complicatione. Auerti poteſt malum rita, congrua et tempeſtiua cauſarum morbum inducentium (DCCCXXXII.) euitatione, imminutione, ablatione. Simplex fiſtula ani debite tractata breui ſanationem admittit: incongruis remediis vexata refractaria euadit, grauiſſimisque malis viam ſternit. Complicata morbi accedentis rationem ſequitur.

DCCCXXXVII. Pro fiſtularum diuerſitate *curationem* differre facile intelligitur; dum alia, ſimplici completae, alia incompletae externae, alia incompletae internae, alia denique complicatae conuenit.

DCCCXXXVIII. *Tractatio* fiſtulae ani *ſimplicis completae* multiplici modo tentata fuit. *Turundae medicatrices, ſetaceum, ligatura, cauſtica, totius* denique *canalis* fiſtuloſi *exciſio* circa ſtylum flexilem per totam fiſtulam ductum in formam anſae deinde recurvatum, et ſub exciſione arreptum, multis commendatae, interdum quidem morbum ſuſtulerunt, ſaepiſſime tamen fruſtra tentati, dolores absque neceſſitate per has auctae, variae complicationes, inflammationes, ſuppurationes graues, ſubſequentesque incontinentiae vel coarctationes ani inductae fuerunt. *Mitior certiorque ratio medendi* haec eſt. Tractu fiſtuloſo in anteceſſum rite indagato, orificio externo, ſi minimum fuerit, ſpongia dilatato atque inteſtinis laxante et enemate expurgatis, ae-

 grotus

grotus pedibus insistens, trunco ad anteriora supra mensam firmam vel lectum inclinato, tali modo collocatur, vt rite in conspectum veniat pars adfecta. Diductis tunc natibus, scalpellum tenue instructum nodulo ad apicem *r*) vel stylo obtuso terminatum manubrio tamen firmo immobili praeditum, prehensum vna manu chirurgi, dirigitur ab apertura fistulae externa per canalem fistulosum totum et aperturam interiorem, aut, quod nonnulli malunt, supra eandem per ipsum intestinum truditur, ita ut chirurgus digito indice alterius manus in anum inducto scalpelli nodum excipiat; totum dein cultrum vtraque manu figat, lente extrahat et canalem fistulosum vna cum interjecta parte intestini et margine ani transcindat. Haemorrhagia superueniens vt plurimum naturae viribus leni pressione adjutis supprimitur, si grauior fuerit, fungo quercino, linteo carpto, compressione digiti sedatur. Operatione facta, linteolum remedio blando suppurante vel cerato simplici imbutum leniter inter labia vulneris immittitur atque plumaceolo et emplastro semilunari adhaesiuo obtegitur; spleniis mollibus tunc impositis, apparatus denique fascia T formi firmatur. Vlcus sequens eodem modo quotidie, nisi alui depositio frequentiorem apparatus renouationem poscat, deligandum, faecibus inter vlceris labia forsan latentibus, lenissima detersione, ablutione, injectione, ablatis; turundae vero, caustica et

r) Pott *Abhandlung von Mastdarm - Fisteln.*

et alia quaeuis irritantia follicite vitentur. Vlcus vt plurimum breui tempore confolidari folet, nifi labes humorum feu alia complicatio obftet. Suppuratio copiofa, praua, tenuis, fanguinolenta, feu vlceris pallor, ficcitas, infolita durities, femper complicationem vlceris, fcrupulofiffimo examine indagandam indicat. Callofitates in fiftulis ani fimplicibus plerumque obuiae, tranfciffo canale et pure liberius effluente, fub leni dicta tractatione in corpore fano fponte diffoluuntur neque fcalpelli cauftìcorumue vfum pofcunt. Peracta fiftulae ani expofita operatione, ob fphincterem transfciffum, primis diebus inhabilitas ad retinenda excrementa adeffe folet, vix vnquam tamen duratura.

DCCCXXXIX. *Curatio* fiftulae ani *fimplicis incompletae externae* ac *internae* de therapia expofita folummodo in eo abludit, vt fiftula in completam mutetur, antequam transfciffio totius canalis fiftulofi inftituitur. Quod in *externa* fit, perforatione inteftini denudati ad fundum fiftulae apice cultri lenticulati directi verfus indicem in anum immiffum; in *interna* vero incifione integumentorum in loco a duritie, tumore, dolore, rubore (DCCCXXXIV.) indicato.

DCCCXL. Fiftulae ani complicatae *therapiam* (DCCCXXXV.) quod fpectat,

a) fiftula completa adeo *alte adfcendente*, vt ejus extremitas fuperior digito in anum immiffo

miſſo attingi nequeat, pars inferior canalis fiſtuloſi tanta, quantam emetitur digitus index operantis exploratione inteſtinali, poſt perforatum inteſtinum, transſcinditur ad modum expoſitum (DCCCXXIX.). Cavitas vlceroſa ſupra inciſionem remanens poſt reſtitutum hac ſectione puri effluxum liberum, non raro ſolis naturae viribus occluditur, ſub tractatione debita vlceris. Haemorrhagia grauis, laeſioni vaſis ſanguiferi altius ſiti interdum ſuperueniens, ſagaci compreſſione (DCCCXXXVII.) coërcetur. Veſicae in anum immiſſae inflatio, ligatura mediante ſic dicto ſpeculo injecta, cauterium aliaque ejusdem furfuris artificia, vix vnquam optatum praeſtant effectum, aut ſaltem haud absque majori difficultate adhibentur. Memor quoque ſit chirurgus ſanguinem, nitido quamuis apparatu externo, majori quantitate in cauum inteſtinale effundi poſſe; inde ſi haemorrhagia operatione peracta adfuerit, ad ſymptomata haemorrhagiae internae attentum eſſe decet.

b) *plures canales* fiſtuloſi in inteſtinum concurrentes, rarior, ſi vnquam, vna fiſtula externa in plures aperturas internas terminata, attentiſſimo examine indagati, nil niſi vnius cujusque transſciſſionem vl-

ceris-

cerisque congruam lenem tractationem (DCCCXXXVIII.) requirunt.

c) *ſinuoſa cutis* de partibus ſubjacentibus *ſolutio* minime ablatione cutis, ſed largis potius inciſionibus fauentibus effluxui libero puris curatur.

d) vbi tota pars inferior inteſtini occurrit a cellulosa circumdante ſoluta, reunionis futurae ergo commendant nonnulli ablationem totalem partis hujus inteſtinalis ſolutae, quae crudelis tamen atque diſcriminis plena medendi ratio omnino rejicienda, dum ſimplici inciſione inteſtini expoſita (DCCCXXXVIII.) aut duplici, ſi prior haud ſufficiat, malum ſanari poſſe certa experientia probatum ſit.

e) latius *extenſa* partium vicinarum *induratio*, praeter generalem fiſtulae therapiam, inciſiones largas atque ſuppurantium vſum poſcit, vix vnquam ad auferendas calloſitates cultri vel cauſtici miniſterio opus eſt.

f) *corpora aliena*, oſſa, ſpinae piſcium, nucleus fructus cujusdam, calculus aliaque in cauitate fiſtuloſa deliteſcentia, attentiſſimo examine detecta, prouide extrahenda ſunt, et fiſtula deinde juxta regulas datas ſananda erit.

g) *partium vicinarum* oſſium, veſicae, vaginae, vrethrae *laeſio*, vel fiſtulam antecedens,

dens, vel sequens, requirit therapiam sibi propriam, infra exponendam.

h) *prauus* denique *corporis habitus*, acrimonia venerea, scrophulosa, scorbutica, alia cachexia, labes visceris cujusdam, morbum inducens, alens, sanationi obstans, remediorum internorum auxiliis maxime debellantur, et quidem, quod praestat, antequam ipsa operatio instituatur. Interdum cogimur vlceribus artificialibus excitatis deriuare humores a fistula inueterata, quae a longis retro temporibus consueuit fluidum copiosum vehere.

Fistula vrinaria.

DCCCXLI. Fistula vrinaria *dignoscitur* ex signis fistularum communibus (DCCCXII.) et stillicidio lotii, totius aut partis ejusdem, per fistulam praesente. *Causae* hujus morbi genetrices sunt, qualiacunque vias vrinarias laedere, ac futuram vrinae missionem simul supprimere, vel quodammodo saltem inhibere valent: huc pertinent

a) variae violentiae externae, vulnera, contusiones, calculi vrinarii, apparatu magno inprimis, extractio.

b) abscessus phlegmonoidei, metastatici, gangraenosi, in ipsis partibus vrinariis vel earum vicinia.

c) vlce-

c) vlcera ani, perinaei, membri virilis, ſcroti, vaginae muliebris, lente vias vrinarias corrodentia.

d) varii morbi vrethrae ac colli vel ipſius veſicae, impedientes, vel ſupprimentes vrinae tranſitum, ac ſequentem rupturam inducentes.

DCCCXLII. Alia porro datur fiſtularum vrinariarum *differentia*

a) quoad *aperturam externam*, in perinaeo, ſcroto, membro virili, natibus, femore, lumbis, abdomine.

b) quoad *aperturam internam*, in qualicunque parte vrethrae, aut ipſa veſica. Illam detegit ſtillicidium lotii per aperturam fiſtulae externam ſub ſola mictione praeſens, hanc continuum.

c) quoad *directionem*, ſiquidem ad ſingulum veſicae vel vrethrae hiatum pluſculi cuniculi, variae directionis atque longitudinis, confluere poſſunt, rarius, plura oſtia externa ad totidem aperturas in vrethra vel veſica internas ducunt.

d) quoad *complicationem*, dum aliae ſimul partes internae, inteſtinum rectum, vagina, oſſa vicina etc. adfecta eſſe poſſunt, aut denique vlcus fiſtuloſum humorum labe qualicunque ſiphyllitica, ſcorbutica, ſcrophuloſa, induci, foueri poteſt.

DCCCXLIII. *Symptomata* fiſtulae vrinariae conſtantia ſunt, lotii e fiſtula ſtillicidium, ac durities tractus fiſtuloſi; minus conſtantia ſunt inflammatio, interdum grauis, praecipue ſub infiltratione vrinae in ſcroti celluloſa cito ſaepe in gangraenam deſinens; durities calloſa nunc ad ambitum fiſtulae limitata, nunc totum perinaeum, anum, ſcrotum, membrum virile occupans; ſuppuratio praua copioſa; diarrhoea vrinoſa, vrina faeculenta, humorum labes; debilitas; marasmus; ſymptomata reſorpti puris, vrinae; febris lenta interdum morte terminata.

DCCCXLIV. Morbi *prognoſis* pro aetate, gradu, loco ac complicatione mali variat. Auerti poteſt malum tempeſtiue inflammationi occurrendo; abſceſſum incidendo, vrethrae coarctationi obueniendo. Fiſtulae a diſſolutione vrethrae exortae faciliorem admittunt ſanationem, iis, quae a diuiſa veſica inducuntur; hae cum inteſtino recto aut vagina communicantes vix ſanationem admittunt; a labe humorum complicatae hujus labis prognoſin ſequuntur. Symptomata reſorpti puris vel lotii, ſtatum reddunt maxime ambiguum.

DCCCXLV. *Chirurgia* fiſtulae vrinariae verſatur

a) in *dilatatione* largiori *orificii* fiſtuloſi *externi* aut plurium, ſi adfuerint, qua infiltratio ſimul praeuertitur ac lotium effuſum emittitur.

b) in

b) in *directione* fiſtulae rectae, curuae tortuoſae, caute *exploranda* et *detegenda* ope ſtyli exploratorii communis aut flexilis pro vario partium explorandarum ſitu diuerſimode dirigendi.

c) in *indagatione* exacta *aperturae interioris*, indicatae a ſtillicidio lotii, inſtituenda ope ſtyli, certius quidem ſi catheter in anteceſſum in veſicam intromiſſus ſtylo exploratorio extus per fiſtulam conducto tangi poteſt.

d) in *reſeranda apertura naturali occluſa coarctata* cereis ad artem immiſſis; absque his ſanatio radicalis vix exſpectari poteſt ſub conſtricta via vrethrae; eadem autem libera, nullam vtilitatis ſpeciem ſecum ferre videntur.

e) in *inciſione longitudinali canalis fiſtuloſi totius*, ad ſpecillum ſulcatum per vrethram immiſſum, quae totam fiſtulam mutat in vulnus, referens ſectionem coni, cujus vertex vrethram, baſis externas partes reſpicit.

f) in *vlceris* denique conuenienti *therapia*. Vulnus inflictum heic, vti poſt lithotomiam, ſub debita quiete, ſolius naturae beneficio absque aliis artis auxiliis conſolidari ſolent.

DCCCXLVI. Introductio *catheteris* in veſicam ſub curatione fiſtulae vrinariae ſaepe eſt impoſſibilis,

lis, nonnulli illius diuturnam commorationem ob irritationem, dolorem, phlogosin, spasmum vesicae, priapismum, tenesmum, comites atque pedissequas haud ferunt, debita quamuis ac circumspecta cura omni adhibita, in aliis lotium inter catheterem, crassiorem licet, et vrethram ad aperturam fistulae internam proserpit et per eandem stillat; semper labia fistulae interna a cathetere immisso diducuntur et sanatio impeditur. In fistula vrinaria sananda itaque quam circumspectissime cum cathetere mercetur, tanto quidem magis, dum morbum absque catheteris vsu, reliquis (DCCCXLV.) rite obseruatis, sanari posse, certa experientia compertum sit. Eadem de cereorum vsu valent, haud nisi a coarctata qualicunque modo vrethra, aut ad coarctationem sub finem morbi a cicatrice auertendam, indicato. De encheiresi ipsa, qua catheter et cerea tuto et commode applicantur, indicata, sub alio titulo agetur.

DCCCXLVII. Inter alias noxas, quae ex partu laborioso *in foeminas* redundant, rarior omnino est *vesicae laceratio*, sed frequentior *contusio*, saepe *gangraenescens*, haec, post escharam solutam, interdum gignit fistulam vrinariam, quae, praeter foedum incommodum, denique valet inducere coarctationem vel coalitum vrethrae, auertendum vsu cerei vel catheteris tempestiuo. Ipse morbus vix sanationem admittit, cum vrina majori facilitate per fistulam transit, quam per vrethram vel catheterem.

terem. Effluxus lotii per vaginam quodammodo cohibetur, obturatione vaginae globulo ligneo oblongo, cera obducto, ſeu ſpongia tenui conuoluta. Cauendum tamen, vt ne in eis, quarum lotium calculoſi quid ſecum vehit, diuturnior obturatio fiſtulae generationem cruſtae moleſtae foueat.

DCCCXLVIII. *Fiſtula vrinaria cum inteſtino recto communicans*, abſceſſus profundi inter veſicam ac inteſtinum ſiti ſequela, in principio diarrhoeam vrinoſam cum teneſmo graui inducit, ſuccedunt flatus ex vrethra ejectio, vrina ſtercorea purulenta veſiculata, quae ſub maximo cruciatu excernitur, denique febris lenta poſt longas miſerias aegrotum occidens. Malum tempeſtiua prophylaxi antiphlogiſtica deriuante reuellente, et inciſione perinaei tempeſtiua auerti forſan poteſt; praeſens nullo remedio hucusque cognito ſanari poteſt; neque heic quidquam a cathetere in veſicam immiſſo ſperandum eſt.

Vlcera a corpore alieno complicata.

DCCCXLIX. *Corpora aliena*, quae vlcera complicare valent, ſunt:

a) aut *externa*, violentia quauis, vulnere ſclopetario, vel alio, punctura, etc. in corpus intruſa.

b) aut *in ipſo corpore natae*, concretiones calculoſae, ſolidorum degeneratio, fluidorum retentorum mutatio.

Noscitur talis complicatio a causa praegressa, symptomatibus alienis indicantibus partem singularem laesam, absentia complicationis alterius, insufficientia remediorum solitorum, exploratione scrupulosissima vlceris, certissime autem tactu corporis heterogenei ipsius. De his omnibus itaque partim ex antea dictis jam constat, et diagnosis et tractandi modus partim ex aliis capitibus infra tradendis patebunt. *Chirurgia* talis complicationis in vlcere praestruit indagationem certam justamque corporis peregrini latentis, semper tanto difficiliorem, quo mollius fuerit corpus alienum delitescens: hac peracta aut tentetur *extractio artificialis* corporis peregrini complicantis, aut committatur *eliminatio* ejusdem viribus naturae solis. *Extractio* instituitur, quoties symptomata, situs atque structura partis laesae admittunt dilatationem vlceris complicati sufficientem, aut incisionem, amplam satis atque profundam, e regione vlceris: per alterutram harum recenter inflictam, ad corpus peregrinum reconditum vsque introducitur tenaculum idoneum, quo prehenditur idem et trahitur foras. Loco autem et structura partis laesae nec non circumstantiis incisionem necessariam, atque adeo extractionem vetantibus, *eliminatio* corporis peregrini committatur suppurationibus, omni arte fouendis naturalibus, quemadmodum ex pertractatione vulnerum complicatorum aliorumque morborum patebit.

Vlcera

Vlcera ex adfectione ſpecifica complicata partium ſingularium.

DCCCL. Notabilem certe complicationem efficit *vlceris in parte ſingulari ſitus* vel in eandem progreſſus, diuerſaque haud raro medela paranda eſt, prout os, cartilaginem, membranam, ligamentum, aponeuroſin, tendinem, articulum, glandulam majorem, organum ſenſus, viſcus occupat. Propriam autem cuique harum complicationum ſpeciem, praeter alia ſigna, ex cognitione anatomica partium laeſarum, cauſarumque et ſymptomatum dijudicatione, petenda, puris quoque qualitas non raro declarat. Sic partes tendineae, aponeuroticae, membranaceae, glanduloſae pus fundunt tenue, gryſeum, ſaepe foetens; in genitalibus prognata materies purulenta ſingularem foetorem et virideſcentis quid habere ſolet; teſtis vlceratus pus interdum dat filamentoſum ex ipſius ſubſtantiae diſſolutione, et inde minime abſtergendum; in vlcere celluloſae vt et nonnullorum viſcerum pus, niſi a mora, calore aut alia cauſa mutetur, laudabile adparet (CCCCLVIII.) vlceris ſanationi mirum in modum fauens; quale in oſſe vlcerato gignatur, mox dicetur. Ex variis vero hujusmodi complicationibus ſola oſſium vlcera ſeu caries, peculiarem pertractationem ſibi vindicant, dum reliquarum cognitio et curatio ex praecedentibus vel dicendis facili negotio eruatur.

C a r i e s.

DCCCLI. Caries in vniuerſum *vocatur*, vlcus ſubſtantiae oſſeae ipſius. Quod texturam oſſium organicam vsque adeo immutat, ſoluit, imo deſtruit, vt jam lamellae et fibrae oſſeae partim ſucco ſpoliatae nutritio exſiccentur, partim humore vlceris carioſi ichoroſo acri eroſae, perioſteo ſoluto ſpongioſae, friabiles euadant, et loco coloris naturalis ſimul album flauum, gryſeum, cineritium, nigricantem induant.

DCCCLII. *Cauſae* cariei in genere fieri poſſunt, quaecunque circuitum humorum naturalem per ſubſtantiam oſſeam vllo modo turbare valent: haec autem dum vel externa ſunt vel interna, itidem cauſae cariei merito in *externas* et *internas* diuidantur eſt neceſſum.

a) ad *externas* pertinent ſolutio violenta, vulnus, contuſio, perioſtei vel partium huic vicinarum; fractura; fiſſura oſſis ipſius; laeſio vaſorum ſanguiferorum effundentium laticem vitalem in canales interoſſeos, apoſtema, vlcus prope ad oſſa; aëris frigidi corrupti ad os denudatum acceſſus; praua medicatio morbi alterius, maxime in vicinia oſſis ſiti.

b) *internae* ſunt varia acrimonia humorum, maxime venerea, ſcrophuloſa, rachitica, rheumatica, varioloſa; metaſtaſes; exoſtoſes;

ſes; inflammationes et inſequentes periostei, membranae medullaris ſuppurationes.

DCCCLIII. Hoc vlceris genus *diſtinguitur*

a) in *occultum* et *apertum*,

b) in *ſuperficiale* et *profundum*,

c) in *humidum* et *ſiccum*,

d) in *benignum* et *malignum*; *idiopathicum* et *ſymptomaticum*.

DCCCLIV. Caries *occulta noſcitur* ex cauſa praegreſſa, dolore partis adfectae plus minus intenſo ac tumore, continuis vel per interualla recurrentibus, demum colore cutis ſucceſſiue alienato et mutato in rubellum, violaceum, plumbeum, vna cum intumeſcentia doloroſa ſed molliori et fluctuante tegumentorum, interdum tumore oſſis affecti ipſius ſimul. Cariem *cum externo vlcere junctam dignoſcimus* e ſymptomatibus praegreſſis et carne plerumque flaccida, albicante, rubicunda, inaequali, luxuriante, ſpecillo haud aegre penetrante; labiis vlceris incuruatis; pure tenui, ichoroſo, acri, copioſo, nigricante, foetorem ſpecificum, rancidum ſpargente. Quod ſi tale vlcus denique clauſum fuerit, ſanationem imperfectam produnt cicatrix mollis, eminens, inaequabilis, et cita recrudeſcentia ſpontanea vlceris. Certiſſime omnium vero cariem declarat ſuperficies oſſis denudati, ſaepe inaequalis digito vel ſpecillo tangenda et examinanda.

DCCCLV. Caries *indicatur superficialis* a causa praegressa symptomatibusque (DCCCLI.) levioribus absque tumore notabili ossis cariosi, sed cum proruptione sanguinis post perforationem leuem partis osseae adfectae, si caries visu tactuue distingui queat: *profunda* e contrario dignoscitur a symptomatibus grauioribus, dolore osteocopo, pressione haud aucto, a motu musculari tamen saepissime exacerbato, accedente deinde interdum tumore, intumescentia ossis, partiumque mollium alteratione, inflammatione, ruptura, carie aperta, sed incruenta post profundiorem perforationem, modo sicca fuerit caries.

DCCCLVI. Diagnosin cariei *humidae* sistit effluxus copiosior ichoris, praecipue, si morbus attigerit cauum medullare seu substantiam cellulosam ossis, tamen rite distinguendus ab illo, quem vlcera sinuosa fistulosa partium mollium, seu in cavitatem majorem penetrantia sibi vindicare solent; ipsa ossis superficie plerumque aspera inaequali; *siccae* autem, defectus liquidi humectaturi labia vlceris ejusque superficiem, cum osse adfecto ad attactum magis aequali, emortuo, et circulatione destituto. Vtraque haec species aut a superficie aut ab interna substantia ossis incipere potest.

DCCCLVII. Cariei *benignae notas* constituunt ortus a causa externa, sedes morbi in superficie ossis, defectus signorum labem humorum qualemcunque

que declarantium, nulla, praeter indiuidua a carie ſymptomata, praeſentia, figura oſſis adſecti aut plane non aut parum mutata. *Malignam* e contra *produnt* humorum inquinamentum internum multiplex, degeneratio notabilis figurae ac ſubſtantiae oſſeae complicatio cariei cum exoſtoſi maligna, hyperoſtoſi, oſteoſarcoſi labes ſimultanea plurium oſſium. *Species cariei malignae* principales ſunt:

a) *paedarthrocace*, intumeſcentia oſſis, pueris, rachiticis maxime, familiaris, vniuerſam molem oſſis adaugens, frequentior in oſſa extremitatum ſaeuiens, ſpongioſa et inaequabilis, vix aut parum et obſcure dolens, cum carie interna ſaepe iuncta, ab humore morboſo intimam oſſis compagem penetrante orta fotaque.

b) *teredo, ſideratio, gangraena, cancer oſſis*, recentioribus ſpina ventoſa dicta, eſt tumor, in minore quidem oſſe vniuerſalis, in majore partialis, ſpongioſus, inaequabilis, mire tuberoſus, acerbos dolores creans, deſinens ſucceſſiue in intumeſcentiam partium mollium, quae cingunt os, exulcerationes fiſtuloſas, cariemque apertam, a corruptione interna compaginis oſſeae vel acrimonia olei medullaris ipſius natales ducens.

Interdum parte oſſis emortua, reliqua pars viua luxurians illam obtegit: haec oſſis in oſſe inuenti origo. *Gradu* ſubinde diverſiſſimam eſſe cariem

 liquet,

liquet, inter simplicem superficialem ossis denudati affectionem ac plenariam ejus corruptionem siue vermiculationem certe datur media.

DCCCLVIII. Ad communes cariei *effectus* quod attinet, functionem ab ossis firmitate et integritate pendentem vario gradu exinde laedi, partes vicinas diuersimode dissolui et corrumpi, periosteum destrui, musculorum, neruorum, articulorum, viscerum multiplices adfectiones morbosas enasci, puris resorpti noxas (DCCCIV.), ossium varios tumores mortemque ipsam induci posse, eo quidem citius certiusque, quo propius ad encephalum, medullam spinalem vel alias partes nobiliores accesserit vlcus cariosum, sponte sua patet.

DCCCLIX. E contrario *prognosis* cariei maximam partem ex aetate viribusque aegroti, gradu, indole et sede mali pendet. Quae a causa externa natales trahit, ossisque partem magis compactam occupat, caries, facilius curatur, quam ex humorum labe exorta et in laxiore ossis textura, praecipue circa articulos, residens. Caries humida facilius et citius proserpit sicca. Quo magis superficialis recensque fuerit, quo facilior via ad os adfectum ac puri liberior effluxus parari poterit, eo minus refractaria est. In molliori ossium fabrica maxime in epiphysibus infantum sedem figere amat caries, difficiliorque inde secedit; interdum os ita excauat, vt nil nisi crustam cartilagineam vel osse-

aın

am relinquat. Quo magis denique inueterata, quo longius latiusque diffuſa caries, quo vicinior ad partem corporis nobiliorem, quo complicatior (DCCCLVII.) morbus, quo plura oſſa ſimul obſeſſerit, tanto pertinacior reſiſtit ſanationi. Obſeruationes mirae, ſed fidae, docent non ſolam partem carioſam oſſis, ſed integram, imo diaphyſin cylindrici, poſſe a viribus naturae ſeparari et reſtitui; quam tenuiora oſſa patiuntur, ſubſtantiae jactura, vix vnquam reparatur.

DCCCLX. Caries *auerti* poteſt euitatione, ſublatione cauſarum nocentium (DCCCLII.) tempeſtiua, juſta; atque adeo inflammationi ſtrenue occurrendo, abſceſſum tempeſtiue incidendo, et effluxum puri liberum parando, acrimoniam internam therapia debita debellando, aëris acceſſum praepediendo, irritantia qualiacunque euitando: his rite ſub initium morbi obſeruatis, malum vel plane praecaueri, vel ſaltem grauiorem adfectionem oſſis praepediri poſſe compertum eſt. Simplex oſſis denudatio, citum ejus tegmen, praeſtandum adductione labiorum vulneris ad inuicem, quam fieri poteſt, raramque deligationem, aëris externi auerſionem ſedulam, et reliquam therapiam, ad laeſionem capitis cum denudato cranio explicandam, poſcit; ſic non raro absque ulla, vel ſaltem absque ſenſibili oſſis exfoliatione ſanatio ſuccedit.

DCCCLXI. *Curationem* cariei praeſentis abſoluunt *vires naturae*, molientis ſeceſſionem corrupti:

rupti: qui actus *exfoliatio* appellari solet. Opitulatur autem his *ars* variis suis auxiliis, ablaturis impedimenta, quae sanationi obstare poterant.

DCCCLXII. *Vires naturae efficiunt exfoliationem*, propulsu papillularum cornearum e parte sana ac insequente saepe generatione nouae substantiae osseae. *Exfoliatio ipsa* autem fit

a) *sensibilis*, qua majus vel minus frustulum osseum organicum separatur.

b) *insensibilis*, si pars ossea cariosa a pure dissoluta lente secedit.

Prior in carie diffusiori, osse firmo duriore, subjectis adultis, carie sicca, saepius contingit; posterior in carie superficiali, humida, ossibus laxioribus, subjectis junioribus, frequentior cernitur. Exfoliatio sensibilis in ossibus compactis lamellata, in cellulosis fibrosa esse solet. Antequam exfoliatio succedere potest, oportet, vt pars ossis adfecta emortua sit, et circulatio et nutritio omnis per hanc penitus sublata. Lentissime succedit exfoliatio, si aliquid circuli ac nutrimenti restat. Futuram separationem sensibilem ossis cariosi indicant, siccitas, albedo seu nigrities in parte cariosa ossis adfecti, excauatio intra partem cariosam stylo exploratorio contrectanda, rima partem adfectam de sana soluens, solutae mobilitas, vacillatio, eleuatio, papillularum e rima excrescentia: ablata parte cariosa os subjectum interdum integre restitutum, saltem obtectum reperitur. Exfoliatio autem vix vnquam succe-

ſuccedit viribus naturae, quamdiu labes humorum praeſens cariem complicat et fouet.

DCCCLXIII. Cariei *curatio artis auxiliis* variis promouetur:

a) *ablatione,* imminutione *cauſae* efficientis internae, externae.

b) oſſis adfecti *denudatione* conueniente.

c) *puri effluxum* liberum arte parando.

d) *effectus ſuppurationis* prauae auertendo.

e) *corrupti ſeparatione.*

f) *vlceris* denique *conſolidationem* adjuuando.

DCCCLXIV. *Cauſa cariei* ſcrupuloſiſſimo examine praeuio indagata, hujus *ablatio* prae omnibus requiritur; ita cauſae venereae, ſcorbuticae, ſcrophuloſae, rheumaticae, rachiticae, metaſtaticae, ad methodum antea expoſitam occurritur, aut varia externa morbum inducentia, alentia (DCCCLI.) dicta auferuntur. Hac indicatione neglecta caries raro ſanationem admittit. Dantur tamen caſus, in quibus nulla peculiaris acrimoniae ſigna adſunt, ſeu contra quos remedia, quae videbantur indicata, fruſtra adhibentur; in talibus adeoque licet confugere ad remedia ſpecifica, quae in ſimilibus morbis optatum effectum praeſtiterunt; inter haec aſſa foetida, radices rubiae tinctorum, aqua calcis vivae, ſemina phellandrii aquatici; decoctum concentratum ſarſaparillae, mezeraei, aqua marina, cicuta, belladonna, onopordon interdum viſa fuerunt proficua.

DCCCLXV.

DCCCLXV. *Ossis cariosi denudatio* tanta, quanta totum cariei ambitum comprehendit, nunquam, si locus concedit, negligenda; dum puris effluxus hoc facilitetur, et remedia immediate ad ipsam partem laesam adplicari possint. Vbi pars cariosa exfolianda vlcere externo major fuerit, vlceris dilatationem, imo interdum ipsius cutis ablationem in tota circumferentia, non raro requiri per se patet. De hac medendi ratione dicetur susius sub capite de denudatione, contusione ac sequente carie cranii.

DCCCLXVI. *Effluxus puris sustinetur liber*, dilatatione vlceris externi larga, longitudinali, cruciata, ouali, therapia fistularum, (DCCCLII.) ac sinuum (DCCCXII.) exposita, situ conueniente membri affecti, injectione, deligatione laxa, spongia imposita, nocentium euitatione. Si inter lamellas osseas haereat malum, perforatione seu terebratione ossis indagandus est latens mali fomes, vel puri exitus est parandus, setaceo per substantiam ossis ipsam, per cauum medullare seu compagem cellulosam ossis longioris prudenter ducto. Effectus suppurationis prauae auertitur methodo (DCCCIV.) exposita.

DCCCLXVII. *Separatio partis osseae corruptae* praestanda viribus naturae (DCCCLXII.) promouetur auxiliis artis variis, nempe:

a) *perforatione crebra ossis cariosi* attingente partem sanam a profluente sanguine dignos-cen-

gnoſcendam, et perforatorio idoneo *s*) inſtituenda: fit haec vt papillulae carneae e parte ſubjacente eo citius propullulent, et ipſa exfoliatio ſenſibilis vel inſenſibilis tanto facilior ſuccedat.

b) *partis oſſeae adfectae plenaria enecatione:* etenim quamdiu aliquid vitae ac circuitus in oſſe carioſo reſtet, exfoliatio lentiſſime ſuccedit: obtinetur haec enecatio, adplicatione ſpiritus vini rectificatiſſimi, eſſentiae ſeu pulueris balſamici, acris; olei aetherei, immediate ad partem oſſeam laeſam ipſam. In profundiori carie hydrargyrum in acido nitroſo ſolutum vtiliter adhibetur. Praeſtantiſſimum tamen contra cariem profundam humidam, inprimis cum luxuriantibus carnibus remedium ſiſtunt cauteria actualia, inſtrumentis idoneis *t*) quam prudentiſſime ad ſolam partem laeſam applicanda, nec vltra enecationem perfectam hujus continuanda, neque partes ſanas circum aut ſubjectas tactura; inde limites partium circumdantium potius contra injurias ferri candentis muniantur, linteis carptis, digeſtiuo blando imbutis. Interea dum actio horum cauteriorum ad ſolam

s) Heiſteri Inſtitut. Chirurg. Tab. VII. Fig. 2-7. Tab. XV. Fig. 8.

t) Heiſteri Inſtitut. Chirurg. Tab. III.

solam superficiem cariosam externam dirigitur, acceleratur eorundem effectus per praecedentem crebram ossis cariosi seu emortui perforationem cautam, quae solam partem cariosam attingit, non autem huic subjectam sanam: denique mortificata penitus parte ossis adfecta, exfoliatio ejusdem promouetur.

c) similibus *remediis tepidis*, *vnguinosis*, *digestiuis*, *blandis*, quae separationem partium mollium accelerant: namque toties dictum ac redictum, de nociuo talium remediorum in os cariosum effectu, vix fidae innititur experientiae.

d) *separatione artificiali* ossis *corrupti* per instrumenta idonea, atque adeo radendo, vbi locus concedit, partem cariosam frustulo vitri, ferro rasorio *u*), vel vsu trepani sic dicti exfoliatorii *x*), continuando ad conspectum substantiae sanae sanguinolentae vsque; aut *terebra*, qua orbiculus vnus seu plures ex osse carioso exscinduntur et puri in ossis substantia aut intra hoc haerenti liber exitus simul paratur. *Scalpro* denique *excisorio* et *malleo y*) in nonnullis casi-

u) Heisteri Institut. Chirurg. Tab. VII. Fig. 3-5.

x) Heisteri Institut. Chirurg. Tab. XV. Fig. 10.

y) Heisteri Institut. Chirurg. Tab. VII. Fig. 10. 11.

caſibus corruptum ab integris ſolui quidem poteſt, attamen rudis haec encheireſis ob commotionem vix auertendam minus tutó adhibetùr.

DCCCLXVIII. *Pars oſſis corrupti exfoliata* (DCCCLXII.), vacillans, non violenter ſed ſuſpenſa manu per ampliorem partium mollium hiatum digitis vel volſella prehenſa *auferatur.* Corrupta parte tota autem plane ablata, vlcus purum ſequitur rationem medendi communem vlcerum.

DCCCLXIX. Grauiſſima caries miſerum, ſed vnicum remedium pro ſeruanda vita, *amputationem* nèmpe membri, interdum poſcit,

a) ſi partes molles ſimul tali modo adfectae fuerint, vt membrum conſeruari nequeat.

b) ſi a reſorptione puris (DCCCIV.) certum vitae periculum immineat.

Nunquam vero ad hanc operationem refugiendum erit,

a) ſi a cauſa interna qualicunque ſubſiſtente ortum duxerit caries.

b) ſi partes molles non ita conſtitutae deprehendantur, vt earum conſeruatio ſperari queat.

c) ſi partes carioſae auxiliis naturae et artis (DCCCLXII. DCCCLXIII.) ſeparari poſſint.

d) si vires denique aegroti operationi amputationis ejusque sequelis impares censeantur.

Therapia cariei singularibus plerisque ossibus propria ex dictis facile eruitur. Specialem tamen pertractationem sibi vindicat caries dentium, vtpote a reliquis cariebus notabiliter discrepans.

Caries dentium.

DCCCLXX. Quum nulla corporis humani ossa tot injuriis sint exposita quam dentes, horum *caries* quoque frequentissima omnium occurrit. Est autem caries dentium

a) *externa* vel *interna.*

b) *superficialis* vel *profunda.*

c) *simplex* vel *complicata.*

Incipit caries *externa* saepissime a macula externa, nigricante substantiae vitreae in quocunque puncto coronae seu ceruicis dentis. Hanc *sequitur* foramen, per quod lente in ipsam substantiam osseam et cauum dentis proserpit malum, adeo vt totus dens denique in *vermiculationem* abeat. Morbus inde visu facile *dignoscitur*. Caries *interna* radices, cauum vel interiora dentis corrodens dignoscitur ex symptomatibus praegressis, colore dentis insolito, odontalgia grauissima ex nulla alia causa deriuanda, dentis ad attactum sensilitate, fistula aut epulide praesente. Morbus interdum est idiopathicus, interdum symptomaticus, alius morbi sequela vel effectus. Omnes dentes carie sunt obnoxii

obnoxii, rariſſime tamen inciſiui inferiores adficiuntur, frequentius inciſiui ſuperiores, canini, molares, frequentiſſime omnium dentes ſapientiae.

DCCCLXXI. *Cauſae* morbum inducentes ſunt:

a) vel *externae*, violentiae variae dentes, modo mechanico laedentes, ſubſtantiae vitreae, a frictione diuturna, abuſu pulveris dentifricii aſperi, acidi, cauſtici, partibus ſabuloſis intermixti, ſtyli metallici ad expurganda dentium interſtitia, laeſio; mucus, tartarus, ſuperficiem dentium lente corrodens cum neglecta debitae munditiei cura; gingiuarum de ceruice dentis, vtpote ſubſtantia vitrea minus obtecta, ſolutio; remedia mercurialia, acida mineralia.

b) vel *internae*, inflammatio, abſceſſus, metaſtaſis ad gingiuas, in alueolo, in ipſo dentis cauo aut denique in ſinu maxillari (DCLXXXVIII.), morbi varii partium vicinarum, acrimonia humorum ſcorbutica, venerea, rhachitica, ſcrophuloſa, rheumatica; conſenſus neruorum, ob quem caries de vno dente in oppoſitum ſeu vicinum tranſire ſolet; peculiaris denique corporis diſpoſitio.

DCCCLXXII. Cariei dentium ſymptomata eſſe poſſunt, frequens odontalgia (CCCLIX.) continua, remittens, intermittens, ab irritamento

quouis, aëre frigido, cibo, potu, cet. vehementer adaucta: notandum tamen: non semper dentem cariosum comitari odontalgiam, cum neruis a qualicunque causa sensu priuatis, totius dentis vermiculatio adesse possit absque dolore; porro foetor oris; loquela, masticatio, digestio laesa; abscessus, vlcera, fistulae gingiuales, sinus maxillaris; ipsius maxillae caries; epulis; ophthalmia chronica; partium vicinarum a spicula eminentiori dentis cariosi mechanica laesio. Dens cariosus vnius lateris oppositum breui eodem morbo adfecturum fore indicat.

DCCCLXXIII. Quoad *therapiam*, dens cariosus plenariam restitutionem in integrum non admittit, quoniam substantia vitrea regenerari nequit, et ipsa compages ossea dentis, orbata inuolucro, a contactu saliuae, aëris, cibi, potus vexata vermiculationem vt subeat, necesse est. Inde *chirurgia* hujus morbi versatur

a) in *prophylaxi*.

b) in *obstando morbi incremento*.

c) in *dentis* cariosi denique *euulsione*.

DCCCLXXIV. *Prophylaxis* cariei dentium ea includit, quae sub odontalgiae pertractatione (CCCLIII.) jam sunt monita. Mucus dentibus adhaerens spongiae seu digiti ope post quemuis pastum abstergatur, os aqua frigida eluatur, dentes puluere dentifricio subtilissimo vegetabili, nec acido

acido, adſtringente, cauſtico interdum perfricentur; ſcopulae ſetaceae rigidiores gingiuam a ceruice dentis facile ſoluentes vitentur. Tartarus dentium ſuperficiem minori frictioni expoſitam, ſimili circiter modo, quo corpora aliena, in viis vrinariis haerentia, in quibusdam indiuiduis praecipue concrementis obducuntur calculoſis, facile incruſtans, inſtrumentis idoneis z) prudenter absque ſubſtantiae vitreae, tenuioris quidem circa ceruicem dentis, laeſione auferatur. Interim, tota hac prophylaxi ſollertiſſima licet cum cura obſeruata et adhibita, non diffitendum attamen peculiarem conſtitutionem interdum aliquid ſecum ferre, quod cariem dentium inducit, nulla arte auertendam.

DCCCLXXV. *Incrementum cariei* dentariae jam praeſentis *auertitur*

a) *ablatione partis corruptae carioſae* ac caui carioſi *expurgatione*, dum foramen a ſordibus intus haerentibus ac partibus corruptis, acicula, dentiſcalpro ſeu alio inſtrumento idoneo liberatur; ſub quo opere attendendum, vt internus caui carioſi ambitus major fiat externo, aut vt ſulcus infra orificium externum inſtrumenti ope imprimatur, quo ſequens impletio eo firmius ſuſtineri poſſit. Errant, qui cariem

z) Heiſteri Inſtitut. chirurg. Tab. XX. Fig. 14-19. Bells Chirurg. Tab. LVIII.

incipientem lima auferendam suadent absque dentis impletione insequente, namque per se patet, quomodo sic ob faciliorem variorum nocentium ad cauum cariosum aditum, morbus inde citius increscat.

b) *inflammationis* ac *doloris*, si adfuerint, *therapia*, qua nerui dentis cariosi simul sensu priuantur ad methodum antea (CCCLIV.) expositam.

c) dentis cariosi denique congrua *impletione*, qua externa nocentia de cauo dentis cariosi exacte arcentur. Optime instituitur haec operatio ferramentis idoneis a), quorum ope cauitas dentis exesi, quam exactissime fieri potest, lamellis aureis, stanneis, plumbeis adimpletur, quo facto ostium limula abraditur et leuigatur, vt nullum inaequalitatis vestigium restet ab extus. Dentis cariosi impletio cera, mastiche, pice, vel alia massa balsamica, priori longe inferior merito habetur, quum talia breui saliua impraegnata putredinem, foetorem, morbum augeant. Dens cariosus rite impletus interdum per seriem annorum longam seruari potest.

DCCCLXXVI. Dentem nunquam nisi necessitate ductus euellat chirurgus, cum, experientia

a) Heisteri Institut. Chirurg. Tab. XX. Fig. 20-21.

tia teſte, illi, qui ad hanc operationem paullo imprudentius feſtinant, varia eaque grauia mala inducere poſſint. *Indicatur* vere euulſio,

a) ſi dentium exeſorum dolores vsque adeo graues atque intenſi fuerint, vt nullis omnino aliis remediis leniantur, et malum praeterea locale deprehendatur.

b) ſi dentes lactei caduci puerorum ad alteram dentitionem progredientium vacillantes fuerint.

c) ſi dentes ſecundarii ad peruerſam ac incongruam adeo directionem protrudantur, quae loquelam et maſticationem turbet, vicina irritet, difformitatem inducat.

d) ſi caries interna vel in radicibus dentis, ſi abſceſſus in cauitate alueolari vel ſinu maxillari adfuerint.

e) ſi dens ſua carie alueolum inficiens parulidem, epulidem, fiſtulam maxillarem vel alium morbum induxerit.

Nunquam e contrario inſtituenda erit dentis euulſio, ſi caries a qualicunque cauſa interna prognata, inflammatio grauior adfuerit, vel ſi dens impletione ſeruari potuerit.

DCCCLXXVII. Inter inſignem copiam ac varietatem *inſtrumentorum* pro *euellendis dentibus* conſtructorum vſitatiora ſunt:

a) pelicanus;

b) clauis anglicana emendata;

c) forceps dentaria, recta, curuata; ac

d) pes caprinus.

Dentes molares, quos firmiter prehendere licet, pelicano aut claue anglicana, incisores, canini et omnes vacillantes forcipe dentaria euelli possunt, radices vero eximuntur pede caprino, ac deinde forcipula excipiuntur. Si dens maxilla superioris pelicano vel pede caprino euellendus est, vel si dens maxillae inferioris extrahi debet, aeger in sedili humili aut puluinari sedeat, chirurgo a tergo aegroti stante; si vero dens claui anglicana vel e maxilla superiori forcipe euellendus est, tunc in sedili ordinario sedeat, chirurgo a fronte aegroti stante.

DCCCLXXVIII. Ipsa *encheiresis euellendi dentes*, vsu ac exercitio assiduo maxime addiscenda, chirurgum certe instructum, circumspectum, dexterum, cordatum requirit, ne dens nec frustra comprehendatur, nec frangatur, nec partes vicinae laedantur et grauissima interdum mala inducantur. In vniuersum quoad hanc operationem monendum:

a) gingiuas ad marginem alueolarem dentis euellendi cultello incuruato separandas esse, vt sequens disruptio auertatur.

b) vncus instrumenti infra coronam ad ceruicem dentis imprimatur.

c) in

c) in inferioribus dentibus eximendis ſurſum, in ſuperioribus deorſum verſus ducere inſtrumentum cum dente euellendo conuenit; in molarium euulſione ob minus ſpatium dentem paullulum verſus exteriora vel interiora ducere cogimur. Neque nouiora inſtrumenta, quibus dentes molares recta linea leuari vel deprimi poſſe dicuntur *b*), omnino ſcopo ſatisfacere videntur.

DCCCLXXIX. Solita *ſymptomata poſt dentis euulſionem* ſunt leuis haemorrhagia ac gingiuae ac buccae aliqualis intumeſcentia, quae periculo carent et collutioni oris frequentiori facile cedunt. Grauiora tamen ſymptomata interdum ſequuntur ſequentia:

a) *haemorrhagia grauis*, a cruore e ſinu alveolari prorumpente, ex arteriae dentalis in dentis radicem abeuntis ruptura. Interdum haec haemorrhagia ab eroſione arteriae inducitur. Sedatur talis effuſio, obſeruatis omnibus, quae circa haemorrhagias alio loco dicentur. Cauum alueolare ſtyli ope charta bibula maſticata, agarico quercino, ſpongia praeparata, cera, linteo carpto ſpiritu vini rectificatiſſimo imbuto,

Ee 5

b) Aitken Eſſays on ſeueral ſubjects in Surgery Pl. V. VI.

buto, exactissime impleatur; quo facto alueolo impleto, spleniola graduatim vltra dentes vicinos imponantur, ac os fascia claudatur nec per nycthemeron aperiatur. Si dentes oppositae maxillae deficerent, vel subere imposito vel applicato tornaculo maxillari *c*) compressio instituenda erit.

b) *contusio grauis, inflammatio, abscessus,* euulsionem sequens, ex propriis signis dijudicanda, ad methodum antea expositam curatur.

c) *partis marginis alueolaris cum dente euulsio* accidere potest, si dentis cum alueolo concretio adfuerit, radices valde diuergant, extrorsum vncatae, versus apicem iterum vnitae vel in globum majorem terminatae fuerint, aut denique si summa, ac incauta et praua in euellendo vis adhibetur, cui statui methodus antiphlogistica ac collutiones oris resoluentes opponuntur.

d) *fractura* cum remanente festuca ossea alveoli; sub quo statu aut sequitur abscessus gingiuae, quo suppurationis ope festuca separatur, aut callo iterum concrescit; eandem therapiam poscit.

e) fra-

c) Mém. de l'Academ. de Chirurg. Tom. III.

e) fractura corporis maxillae, vel hujus luxatio rudioris ac ineptae euulſionis ſequela alio loco pertractabitur.

DCCCLXXX. Dentes puerorum ad alteram dentitionem progredientium vi adhibita majori euellendi non ſunt, cum ſubſequens tenerior dens ſaepe laedatur vel ſimul auferatur. Dentes, qui euelli nequeunt, carie tandem exeſi per partes ſecedunt; munditiei tamen ratio habenda eſt, ne foetor oris moleſtus inde excitetur. Aſperae etiam et prominentes coronae partes, quae linguam et membranam oris laedunt, lima quodammodo abradenda ſunt.

ORDO III.

ORDO III.

Vulnera eorumque chirurgia.

DCCCLXXXI.

Quae de vulneribus ampla et multipartita morborum classe pertractanda veniunt, sub duplici conspectu commode ponuntur, quatenus alia de illis *in vniuersum*, alia *speciatim*, valent.

CAP. I.

Vulnera in vniuersum.

DCCCLXXXII.

Vulnus in genere *vocatur* recens continui solutio a causa mechanica, cito inducta vt plurimum hians ac sanguinem fundens. Vulnera enim punctim inflicta, instrumento rotundo praecipue, haud dilatantur, nec partes exsangues cruorem fundunt.

DCCCLXXXIII. Omnis vulneris *principium* est cohaesio partis solidae a qualicunque causa mechanica superata. *Causa* vel est

a) cor-

a) corporis mechanice laedentis, duri, acuti, ſcindentis, pungentis, obtuſi, in corpus humanum actio.

b) vel reciprocus corporis in tale inſtrumentum impetus,

c) vel tenſio violenta vndecunque nata.

DCCCIV. Varia vulnera in vniuerſum accipiunt *nomina:*

a) ab *inſtrumento laedente*, inciſa, caeſa, puncta, contuſa. ſclopetaria, venenata.

b) ab ipſius vulneris *indole*, parua, magna, ſuperficialia, profunda, penetrantia in cavum quoddam, non penetrantia, cet.

c) a *figura*, recta, curua, tranſuerſa, obliqua, aequalia, inaequalia.

d) a *parte laeſa*, arteriae, venae, nerui, capitis, pectoris, abdominis, viſceris, cet.

e) a *ſymptomatibus*, ſimplicia, complicata, leuia, grauia, periculoſa, inſanabilia, lethalia.

DCCCLXXXV. Vulneris *diagnoſis* generalis eruitur ex *ſignis*

a) *ſenſualibus* et

b) *rationalibus.*

DCCCLXXXVI. *Signa ſenſualia* viſui tactuique ſeſe offerunt: viſus plagae extenſionem externam et, comparato cum eadem inſtrumento atque aegroti ſub laeſione ſitu, profunditatem, vti quoque

que liquidum e vulnere effluens laesionis indolem declarat. Haec signa in vulneribus incisis vt plurimum ad dignoscendam laesionis indolem sufficiunt. Tactu status labiorum vulneris, ejus directio et profunditas, ac partium denique vicinarum ratio deprehenditur; quae operatio vulneris *exploratio* dici solet.

DCCCLXXXVII. *Exploratio* vulneris mox inflicta laesione optime instituitur, antequam tumor inflammatorius accedat, nunquam nisi vrgente necessitate instituatur; si vero indicetur, vnica eaque attentissima sufficiat, cum omnis corporis alieni in vulnus immissio irritationis effectus vt augeat necessum sit; rudis vero contrectatio inflammationem, sanguifluxum, auctam suppurationem et alienas in cellulosa vias inducere possit. *Perficitur* exploratio, si ambitus vulneris hoc admittit seu praegressa hujus dilatatione, ope *digiti* albumine oui vel oleo blando imbuti; in minoribus *specillo* immisso. *Specillum argenteum* haud nimis tenue, apice nodato, leui manu, quantum res concedit, in eo, quo violentiam passus est aeger, situ, caute immittitur. *Specilla flexilia* ex pinna balaenae, cornu, resina elastica, corio, confecta explorationem non nisi obscuriorem admittunt atque inflexam vulneris viam vix sequuntur.

DCCCLXXXVIII. Signa *rationalia* vulnerum in vniuersum ex notione anatomica, functionibus laesis perspectis et symptomatibus desumuntur.

DCCCLXXXIX.

DCCCLXXXIX. Vulnerum *prognoſis* in vniverſum ſcrupuloſiſſimam requirit attentionem

a) ad vulneris *indolem*, an inciſum, contuſum, punctum, ſclopetarium, venenatum, fuerit.

b) ad *partes laeſas* nobiliores vel ignobiliores, arteriae, venae, nerui, carnis, ligamenti, organi, viſceris, cet., ſubſtantia aut deperdita aut non deperdita.

c) ad *conſtitutionem* aegroti, vtrum habitus corporis laxus an ſtrictus, obeſus, an macilentus, ſanus an valetudinarius, vel cum acrimonia quadam humorum junctus fuerit.

d) ad *aetatem* variam, infantilem, virilem, ſenilem.

e) ad *locum, quem inhabitet,* aeger, an in ſalubri vel nociua atmoſphaera, e. g. noſocomio, degat.

DCCCXC. Omnibus his rite perpenſis *praeſagiendum* erit

a) de vita aut morte aegroti,

b) de ſanatione poſſibili, impoſſibili, integra, partiali, facili, difficili, cita, tarda.

c) de effectu a vulnere futuro, v. g. tabe, inſenſilitate, immobilitate, figura laeſa, cet.

DCCCXCI. Vulnerum *ſanatio* in vniuerſum *naturae viribus*, principii vitalis energia abſoluitur

a) aut,

a) aut, ad primam, vt dicunt, indicationem, si immediata labiorum vulneris conglutinatione facta, vasa prolongantur et sanatio absque sequenti suppuratione succedit.

b) aut, si, suppuratione facta, vulnus in vlcus mutatum fuerit, subsidentia labiorum vlceris, papillularum carnearum propulsione, cutis de peripheria ad centrum lenta productione, quo facto cicatrix denique inducitur.

Omnia haec non nisi vasorum allongatione ac nouae substantiae generatione fieri posse, excrescentiae variae, substantiae deperditae restitutio, fracturarum sanatio, ac injectio denique calli ac cicatricis inter alia docere videntur.

DCCCXCII. Ad vulnerum sanationem in vniversum *ars* nihil aliud facit, quam vt remoueat impedimenta, quae sanationi obstare possunt, quod efficitur,

a) exacta labiorum vulneris ad se inuicem adductione, et diligenter prospiciendo, ne contactus eorundem mutuus interrumpatur.

b) variorum irritantium externorum ac internorum conuenienti auersione, prohibitione. Omne igitur vulnus cito et, quantum res concedit, raro deligandum, aëris accessus vitandus, de puris, sanguinis abstersione abstinendum, motus partis laesae,

ſae, omnia irritantia, prementia qualiacunque prohibenda, primae viae ſordibus irritationem auctuiis liberanda, humorum dyſcraſiae conuenienti therapia occurrendum.

c) ſymptomatum conuenienti therapia, quae omnia in ſpecialiori vulnerum pertractatione vberius patebunt.

DCCCXCIII. Haec quidem de vulneribus *omnibus* valent; reliqua variant prout vulnus vel ſimplex vel complicatum eſt. Vnde jam exponenda veniunt, quae *ſimplicibus* ſunt communia, deinde ad *complicata* progrediendum.

Vulnus ſimplex.

DCCCXCIV. Vulnus vocatur *ſimplex*, quod in corpore ſano inſtrumento puro ſecanti debetur, nullis grauibus ſymptomatibus premitur et nil niſi reunionem deſiderat.

DCCCXCV. Cujuslibet vulneris ſimplicis indiuidui *comites* ſunt

a) *dolor* ſub diuiſione ipſa notabilior, deinde miteſcens, ex diſſolutis tenſis, denudatis, irritatis fibrillis nerueis, cutaneis praeſertim ortum ducens;

b) *labiorum hiatus*, in vulneribus transuerſis major quam in eis, quae ad longitudinem in-

inflicta; elastica cutis retractione ac muscularium fibrarum actione inductus;

c) modicum *sanguinis profluuium* a soluta vasorum sanguiferorum integritate prouueniens, salutare et sponte cessans, dum vasa coarctata coagulo, quod vulneris frontem quoque obtegit, obturantur, sero cruento tunc transsudante;

d) labiorum vulneris *tumor inflammatorius* post suppressum sanguinis fluxum ex stimulo praegressae violentiae et sanguinis obstructi nascens, non raro, pro ratione vulneris et subjecti, altero vel tertio post laesionem die febriculam consensualem (CCCCXXX.) secum afferens; hic tumor vel sponte *resoluitur*, vel, si labia hiantia conglutinationem citissimam haud admittunt, suppurationem subibit, in quo tamen casu non amplius vulnus, sed vlcus vel abscessus adest.

DCCCXCVI. Vulneris simplicis *prognosis* illaetabilis esse nequit, quum omne periculum a complicatione pendeat.

DCCCXCVII. Ad *curationem* vulneris simplicis quod spectat, sola *reunio* hic indicatur, medicatricibus naturae viribus praestanda, variis tamen *auxiliis*, *symptomata* et alia *obstacula* conglutinationis *remouentibus*, adjuuanda.

DCCCXCVIII.

DCCCXCVIII. *Labia vulneris hiantia, variis auxiliis externis,* aut vnico, aut pluribus junctis ad ſe inuicem *adducuntur* ac *retinentur:*

a) ſitu commodo,

b) faſciis vnientibus variis,

c) emplaſtris,

d) ſutura.

Quae tamen remedia in vulneribus contuſis, laceratis, venenatis aliisque complicationibus, vel vbi ſuſpicio corporis alieni haud mox auferendi adeſt, vix vnquam cum ſpe ſanationis absque ſuppuratione ſequenti adhibentur.

DCCCXCIX. *Situs* reunioni vulnerum, transverſorum ſeu obliquorum praecipue, maxime favens in vniuerſum talis eſſe debet, quo partes laeſae laxentur, vulnerisque labia proxime ſe attingant; vnde ad modum vulneris nunc flexio nunc extenſio, nunc decubitus ſupinus, nunc pronus, nunc inflexio aliqualis lateralis requiritur. Haud ſufficit tamen partem laeſam in ſitu idoneo poſuiſſe, ſed in hoc ſitu faſcia quoque idonea, pro ratione partis laeſae ad eandem placide ſuſtinendam, adhibenda eſt.

DCCCC. Orae vulneris *faſciis* ad ſe inuicem adduci ac retineri poſſunt, ſi vulnus ad longitudinem corporis ſeu oblique paululum inflictum fuerit. Inter faſcias huic ſcopo adaptatas principales ſunt *faſcia vniens* ac *faſcia expulſiua*. *Faſcia vniens*

circularis duobus capitibus *d*), in media parte fissa est, per quam fissuram vulneri impositam vnum caput perducitur, attractis deinde capitibus fasciae partem laesam circumdantis, vulneris labia ad se inuicem adducuntur, ac eadem fascia retinentur, quae tamen haud nimis arcte constringatur. Commodius adhibetur *fascia vniens filis* se excipientibus *praedita* *e*) vtpote vulnus haud obtegens. Profundiora vulnera spleniorum vel linitei carpti, infra fasciam lateralem impositionem, quibus fundus vulneris comprimi queat, simul requirunt. *Fascia expulsiua* in vulneribus obliquis, punctis, ad viciniam ossis decurrentibus, vbi integumentorum panniculus pro parte separatus fuerit, cum vtilitate adhibetur; educto nempe in antecessum leni pressione sanguine, splenium, seu linamentum in superficiali vulnere tenue, in profundiore crassius, ad fundum ejus imponitur, quod fascia circulari de parte inferiori vsque ad externum vulneris orificium ascendente, leniter adprimitur. Aequali tali compressione parietes vulneris ad se inuicem adducti vniri possunt.

DCCCCI. Vulnera superficialia cutanea, *emplastri* adhaesiui ope, in telo lineo crassiori tenuiter extensi reuniri possunt. Figura talis emplastri ad rationem loci ac profunditatis vulneris variae magnitu-

d) Heisteri Institut. Chirurgiae. Tab. V. Fig. 8.

e) *Richters Anfangsgründe der Wundarznei* Vol. I. Tab. I.

gnitudinis, in vniuerſum extremis latioribus, parte media vulneri incumbente anguſtiori, eſſe debet; quod abraſis crinibus, ceſſante ſanguifluxu, adductis rite vulneris labiis illi imponitur, quo orae in ſitu idoneo retineantur. Notandum tamen: talia emplaſtra a qualicunque humiditate, lacrymis, ſaliua, ſanguine, ſudore, remediis externis humidis, vti quoque barba creſcente, facile ſolui, quo facto ſcopus vnitionis haud attingitur, dum vulneris margines iterum ſecedunt.

DCCCCII. Ea operatio chirurgica in vniuerſum dicitur *ſutura*, qua vulnerum vnitio acus ac fili ope inſtituitur. *Acus* variae ad modum vulneris magnitudinis, incurua, circuli partis figuram aemulans, abſque manubrio recto, acuta, laeuigata, nulla rubedine exeſa, plenior quam filum, quod illa trahit *f*), eſſe debet; *filum* ſit planum ex pluribus linis cera nexis compoſitum.

DCCCCIII. Ipſa *ſutura* ſequenti *encheireſi inſtituitur:* ablatis in anteceſſum e vulnere ſordibus aliisque alienis, orae ejus impoſitis vtrinque manibus adjuuantis, ſeu digitis chirurgi ad ſe inuicem adducuntur; acus tunc filum excipiens, aliquali de margine vulneris diſtantia, eo majori quidem quo profundius vulnus, ab exteriori parte, infra diuiſionem, per alteram oram ab interiori ad exteriorem

f) Heiſteri Inſtitut. Chirurgiae Tab. I. Fig. X.

riorem partem, pollice ac indice chirurgi tunc reſiſtente cum filo trajicitur. Alii filum duabus acubus praeditum, ſingula per labium vulneris de interiori ad externam partem ducta transmittere malunt, qua ratione tamen inferior vulneris pars minus exacte jungi poſſe videtur. Si longitudo vulneris plures ligaturas poſcit, eodem modo aliud filum pollicis circiter a priori diſtantia trajicitur; fila denique, medium quidem primo, adductis vulneris labiis, leniter in nodum, qui accedente tumore inflammatorio ſub rupturae cutis periculo facile iterum ſolui queat, connectuntur; nec ſitus (DCCCXCIX.), emplaſtra (DCCCCI.), faſciae (DCCCC.), ad ſuſtinendum nexum negligantur.

DCCCCIV. Sutura rite peracta labia vulneris, angulati praecipue, interdum quidem ad primam, vt dicunt, indicationem absque ſuppuratione ſequenti coaleſcere poſſunt; haud diſſimulandum tamen: ſitum conuenientem, quietem, emplaſtra, faſcias, regimen atque attentam aegrotorum vberiorem curam, ad reunienda vulnera vt plurimum ſufficere; ſuturam vero, ob puncturas, irritationem perennem, inflammationem, ſuppurationem, cutis disruptionem ſaepiſſime nocere, et opportunitatem ſuturae inde rariſſime occurrere.

DCCCCV. *Symptomata* vulnerum ſimplicium methodo ſimpliciſſima *auertuntur* vel *ſedantur*. *Dolorem* corporum alienorum irritantium ablatio, prohibi-

hibitio, sedare solent. Linteo carpto sicco, nitido obtegatur vulnus simplex, margines, ne illud adhaerescat, pingui quodam blando illinantur, emplastrum adhaesiuum abrasis, si adfuerint, crinibus, ne decidant applicata, superinjiciatur, leuis compressio, fasciae circularis seu contentiuae modice adstrictae ope, accedat, omnia cujusuis generis irritantia vitentur, rara denique deligatio ad perfectam consolidationem continuetur. *Sanguifluxum* e vulnere simplici sua sponte, vti solet, non cessantem linteum carptum molliter adpressum facile supprimit. *Tumor inflammatorius* raro quidem in vulnere simplici, interdum tamen, chirurgiam (CCCCXLI. seq.) expositam postulat. *Febris consensualis* pro diuersa subjecti partisque laesae irritabilitate, sensilitate, diuersae vehementiae, methodo antiphlogistica, lenioribus laxantibus, ac denique opiatis tempestiue datis egregie infringitur. Vnde etiam post operationes chirurgicas, plagam majorem infligentes, vtiliter adhibetur idem hoc remedium. Quodsi suppurationem admiserit, eamque ob causam saepius renouandam deligationem exigat vulnus simplex, ad vlcera simplicia referendum est.

Vulnus complicatum.

DCCCCVI. Vulnus complicatum *vocatur,* quoties talis adest corporis vniuersi, vel partis vulneratae, vel ipsius laesionis, conditio, vt a simplici illa, quam (DCCCXCVII.) exposuimus, medica-

dicatione recedendum ſit. Sic cacochymia ſeu cachexia quaecunque, morboſus partis laeſae ſtatus, ſymptomata vulnus comitantia, ſiue neceſſario, ſiue caſu, ſuperueniant, illud complicatum reddunt.

DCCCCVII. Multiplex inde naſcitur, vulnerum complicatorum *diuerſitas*, quae variis ſymptomatibus accedentibus indicantur: principales complicationes ſunt

a) haemorrhagia,
b) ſymptomata neruoſa,
c) contuſio,
d) praua vulneris figura,
e) effluxus alienus,
f) corpus alienum vulneri communicatum,
g) deperdita ſubſtantia;

Quae omnia ſigillatim nunc veniunt conſideranda; morboſum corporis ſtatum hic praeterimus, quum ille vulnus in vlcus transmutet, quod quoque valet de aëre noſocomiorum effluuis putridis repletorum, qui toties infauſtum reddit aliarum quoque curationum chirurgicarum ſucceſſum.

Haemorrhagia.

DCCCCVIII. Haemorrhagia in vniuerſum *adeſt*, quoties, ſoluta vaſis ſanguiferi integritate, ſanguis ablato fulcro vel extra corpus effunditur, vel in caua ejus colligitur; qui ſtatus quum ex arteriae vel venae laeſione oriri poſſit, harum partium vulnera ſingulatim veniunt conſideranda; cordis vulnera

nera earumque partium, vbi fanguis in caua majora effunditur, ex vulnerum, fpeciali pertractatione patebunt. Commodè vero fanguifluxus *dividuntur*

a) in *paffiuum*, fi vafa fanguifera a quauis violentia externa diffoluantur, ac

b) *actiuum*, fi a caufa interna folis naturae viribus integritas vaforum tollatur.

Haemorrhagia a vulnere arteriae.

DCCCCIX. Vulnus arteriae *eft* integritatis canalis arteriofi a qualicunque caufa mechanica diffolutio, quae

a) aut vulneri cutis partiumque interpofitarum directe refpondet.

b) aut, ob obliquitatem vel defectum vulneris externi, externe haud patet.

DCCCCX. *Prius cognofcitur* ex fanguinis purpurei, cito coagulabilis, profluuio vehementiore cum faltu arteriae micantis fynchrono, preffione fupra vulnus coercendo: quae quidem figna eo notabiliora funt, quo major eft canalis laefi diameter, aut quo minus ille a corde diftat. *Pofterius dijudicatur* abfentia haemorrhagiae externae, ac fanguinis arteriofi in textum cellulofum, feu caua majora effufione, quae fuo loco pertractabuntur.

DCCCCXI. *Arteriae minoris laefio* in cujuslibet partis organicae vulnere femper adeft; fanguinis ex hac effufio falutaris, nunquam absque ne-

cessitate in corpore sano coercendus, dum dolori, inflammationi, febri efficaciter obstet, vel sponte cessat, vel chirurgia (DCCCCV.) exposita facile sedatur. *Arteriae majoris* autem, *cordine vicinae, vulnus*, ex anatomica notitia, et characteristicis suis signis (DCCCCX.) noscendum, tantam breuissimo temporis spatio parit sanguinis jacturam; vt inde summa debilitas, oculorum obfuscatio, tinnitus aurium, frigidus extremorum, faciei, totius corporis sudor, pulsus celerrimus, tremulus, debilissimus, syncope, conuulsio, ipsa denique mors inferatur; in illis vero, qui post grauissimam haemorrhagiam euadunt, insanabilis interdum debilitas remanet.

DCCCCXII. *Arteria minor transuersim diuisa*, proprio *elatere sese retrahit, ostium* sanguinem fundens lente *constringit;* vnde saltus sanguinis sensim minuitur, denique coagulo cruoris tardius effluentis *hiatus occluditur*, et ipse canalis, humore irruente non amplius extensus, marcescit et coalescit. Arteriam transcissam tamen absque futura functionis notabili laesione, vel suppresso transitu, iterum coire posse, docet arteria temporalis transuersim diuisa, cujus pulsatio, sanato vulnere, denuo interdum sentiri potest. Rarissime hoc in arteriis majoribus a corde minus remotis, medicatricibus naturae viribus succedit; haud desunt tamen exempla, vbi sanguifluxus a majoris arteriae vulnere, e. g. axillaris, solis naturae viribus, in aëre

aëre frigidiore, ſub exacta quiete; ſyncope ſeu terrore, ſuppreſſus fuerit. Neque naturae conatus dicti ſemper ſufficiunt ad claudendam arteriam ex parte tantum diſſectam, vel in canale oſſeo incluſam, vel membranam firmam penetrantem, vel ob rigiditatem vel oſſificationem contrahi neſciam, vnde tales laeſiones grauiorem ſemper haemorrhagiam inducunt.

DCCCCXIII. Ex dictis adparet, vulneris arteriae *prognoſin* pendere a canalis laeſi diametro, ejus a corde diſtantia, ratione vulneris, quantitate ſanguinis emiſſi, viribus denique ac conſtitutione aegroti. Vulnera arteriae cujusdam inciſa, majorem ſanguinis copiam fundunt, quam contuſa, aut lacerata; in profundo vulnere haemorrhagia grauior quam in ſuperficiali, in hoc enim aër externus ad vaſis coarctationem atque cruoris inſpiſſationem aliquid confert. Vbi diſſolutio ſanguinis e. g. in febribus malignis, a ſcorbuto, cachexia varia, venenis adeſt, non ſolum ominoſa ſanguinis tenuiſſimi ex minori arteria jactura induci, ſed ſanioſus quoque ſanguis absque vulnere, de auribus, oculis, naribus, ore, vtero, inteſtinis, renibus, de cute veſicantibus eroſa, vlcerum ſuperficie, aut cum vrina, aut ſudore non coercendus, ob defectum forſan vel vitium lymphae coagulabilis erumpere poteſt. Corporis quoque mentisue agitatio, primarum viarum ſordes, colluuies inprimis birioſa, ac febris conſenſualis accenſa, vti inflammationem

nem inducere, ita quoque haemorrhagiam augere ac renouare valent; quae etiam de congestionibus sanguinis localibus ac spasmis valent. Corpora aliena in vulnere relicta sanguifluxum interdum et supprimere, interdum sustinere possunt. Si membri cujusdam princeps arteria sauciata fuerit, nec rami a latere emergentes, ad adducendum sanguinem sufficiant, haemorrhagia quidem interdum circumstricto filo sedari potest, intercepto vero circulo, vita et calor in toto membro extinguuntur.

DCCCCXIV. Vulnus arteriae, plagae exterae non directe respondens, sanguinis arteriosi in telam cellulosam effusionem limitatam vel illimitatam, totuplicem aneurismatis spurii speciem, vel in alia caua accumulationem parit, alio loco pertractandam.

DCCCCXV. Vulneris arteriae *curatio*, nisi solius naturae vires (DCCCCXII.) expositae sufficerint, arte praestanda, desiderat profluentis sanguinis arteriosi certam suppressionem vulnerisque deinde consolidationem ad genium atque indolem morbi instituendam.

DCCCCXVI. *Haemorrhagiae suppressionem faciliorem reddunt*

a) *imminutio massae sanguinis* ad animi deliquium vsque, aut ex ipsa arteria laesa si vulneri cutis partiumque interpositarum respondeat, vel ex vena secata, qua nempe

pe copia humorum in arteriam irruens ejusque contractionem impediens minuitur, vires vitales, illum impetum ſuffulcientes franguntur, ſanguisque lentius jam motus ad coagulationem diſponitur.

b) *animi corporisque quies* exacta.

c) *regimen frigidum.*

DCCCCXVII. Ipſa *haemorrhagia ſiſti* poteſt

a) *compreſſione arteriae ſupra laeſionem.*

b) ipſius *vulneris compreſſione.*

c) *cauterio.*

d) *medicamentis externis.*

e) *diſſectione integra.*

f) *ligatura.*

DCCCCXVIII. *Opportunitas arteriam* laeſam ſupra laeſionem h. e. ad partem cordi propiorem *comprimendi* tunc potiſſimum occurrit, ſi arteria verſus os vicinum adprimi, et influxus ſanguinis inde coerceri poteſt. Ita ſubclauia arteria ad ſuperficiem ſuperiorem prioris coſtae, axillaris ad inferiorem partem colli humeri, brachialis ad interiorem mediam partem humeri, inguinalis ad oſſis pubis marginem, cruralis ad mediam interiorem partem femoris, poplitaea ad inferiorem et poſteriorem femoris ſuperficiem, comprimi poteſt.

DCCCCXIX. *Ipſa compreſſio* perficitur, aut pollicis miniſterio viri prudentis, fortis, atque conſtantis, aut proprio torculari ſeu machina contortili,

qui-

quibus glomera, ſplenia graduata, puluinaria, vel ſi deficiunt alia faſcia circularis rite inuoluta, ad truncum arteriae adprimi, atque haec vel coarcta-ri vel plane comprimi poteſt.

DCCCCXX. Ad ſiſtendam haemorrhagiam adaptata *machina contortilis*, aut totum membrum conſtringit, omnesque arterias et venas comprimit, totalem circulum ſanguinis infra preſſionem intercipit, ac neruorum preſſione ſimul ſenſilitatem au-fert *g*), aut truncum arteriae ſolum premit, ramos intactos linquendo, eademque ita eſt comparata, vt absque alterius miniſterio in ſitu ſuo per ſe ipſam ſuſtineri poſſit *h*), quae é metallo confectá ſunt tor-cularia, ligneis vtique praeferenda ſunt, cum hae, a qualicunque humiditate difficilius moueantur. Maxima tamen in vniuerſum chirurgi prudentia in adhibendo torculari opus eſt, cum in faſcia adſtri-ctiori ſtuporis et gangraenae, in laxiore nouae pro-fuſionis periculum immineat. Hinc nunquam niſi breui tempore adhibeatur torcular, dum alia ad cohibendum ſanguinem parari poſſunt, aut laxe cir-cumdetur faſciá, qua, vrgente neceſſitate, conſtrin-gi poſſit membrum, ac ſanguifluxus ſedari.

DCCCCXXI. Laeſae *arteriae compreſſio* in ipſo laeſionis loco inſtituenda eſt vel *vniuerſalis* vel *localis*. *Vniuerſalis* inſtituitur, quando ſanguis ex mul-

g) *Richters Wundarzneikunſt* Vol. I. Tab. II.

h) l. c. Vol. I. Tab. III.

multis minoribus vaſis in ſuperficie vulneris prorumpit; perficitur linteo carpto vel raſo, ſicco vel remedio adſtringente impraegnato, quo vulnus firmiter impletur, manu, vel faſciae idoneae ope deinde adprimendo. *Localis* compreſſio ad vnum aliquem locum, vbi ex arteriae vulnere ſanguis prorumpit, dirigenda, inſtituitur glomeribus firmis, e linteo carpto, ſeu ſpleniis gradatim majoribus, ſeu fruſtulis ſpongiae ceratae vel compreſſae, inter ſe junctis, coni figuram, variae ſecundum profunditatem arteriae comprimendae magnitudinis, referentibus; cujus apex ad arteriae vulnus, manu vel faſciae caute adſtrictae, vel inſtrumentorum idoneorum ope adprimitur. Talis compreſſio arteriarum, quae ad oſſa decurrunt, haud difficili negótio peragitur, v. c. arteriae temporalis, frontalis, occipitalis, maxillaris externae, radialis. Symptomata ex compreſſione partium faſcia conſtrictarum naſcitura, totius membri inuolutio (LXV.) faſcia circulari, juxta artis regulas inſtituenda, optime auertit; haud neglecta ſimul congrua arteriae ſanguinem aduehentis compreſſione (CCIX.), qua impetus humorum partem laeſam petentium commode infringitur. Profundioris, in majore ab oſſe quodam diſtantia, arteriae laeſio, in anteceſſum vulneris externi exigui dilatationem poſcit, vt aditus ad ipſum vulnus arteriae comprimendum pateat. Negandum tamen haud eſt, compreſſionem talem arteriae inter partes molliores latentis, ob irritationem vulneris, retropreſſionem partium mollium, diſſo-

dissolutionem cellulosae, ob metum denique recrudescentis haemorrhagiae a mutato coni complimentis situ, variis premi incommodis; inde vbi ob majoris arteriae vulnus compressio adhibetur, torculari, si locus hoc concedat, membrum laxe circumdetur, quo, vrgente sanguifluxu, arteria mox constringi queat.

DCCCCXXII. Ferrum candens seu *cauterium* vulneri arteriae admotum, certe sanguifluxum supprimit, soluta vero praemature eschara, vel a sanguinis impetu, vel incipiente suppuratione, vel incauta lintei carpti ablatione, vel si ob momentaneum attactum eschara ferro candenti adhaeret, aucta vi recrudescit haemorrhagia, quo facto vas laesum ob deperditam substantiam difficillime ligari poterit. Neglectum hoc auxilii genus tamen, in profundissimae arteriae, vel in canali osseo inclusae, laesione adhiberi, ferrum candens per cannulam inuolutam adplicari, et praematura escharae solutio leni compressione ac prudenti regimine auerti poterit.

DCCCCXXIII. Inter *medicamenta externa*, sanguinis fluxum coercentia, minori adhuc cum securitate adplicantur varia *caustica*, cum lentius escharam inurant, et dissoluta per superficiem vulneris se extendant.

Agarico praeparato, lycoperdo, et omnibus fere fungis communis est in continendo sanguine aliqualis facultas, styptica tamen virtute destituuntur.

tur, et vix, niſi compreſſione (DCCCCXXI.) adjuti, haemorrhagiam ſiſtunt: fruſtula tamen, laeui facie, praeſciſſae arteriae commode objiciuntur, cum absque irritatione, exacte inaequalitates implendo, vulnus vaſis obtegant. Frigida ſaepius admota, ſpirituoſa rectificata, acida vegetabilia vel mineralia diluta, alumen, vitriolum, aliaque plus minus quidem irritant, ſanguinem coagulando tamen ac vaſa conſtringendo raro ſola ſaepius preſſione aliquali adjuta juuant. Nec inter nouiora ſpecifica hucusque remedium exſtat, quod cum ſecuritate, ſolum, absque irritatione aut preſſione ſanguinem cohibeat.

DCCCCXXIV. Majoris *arteriae* laeſae *totalis tranſciſſio* vix certo aliquo ſigno dignoſcitur aut ad ſiſtendam haemorrhagiam cum ſecuritate inſtituitur, cum retractis extremis, haud ceſſante ſanguifluxu, ligatura difficilius ſuccedat, et in minoribus preſſione coercendis ſuperflua merito habetur.

DCCCCXXV. Certiſſimum contra haemorrhagiam a laeſa arteria praeſidium poſitum eſt, in *ligatura*, qua arteria circumducto filo conſtringitur. Duo ſunt ejus inſtituendae modi,

a) prior arteriam laeſam vna cum partibus adjacentibus conſtringit,

b) alter ſolam arteriam comprehendit.

DCCCCXXVI. Ad *priorem ligaturam perficiendi modum* linum ceratum ex pluribus filis com-

positum (DCCCCII.) acu admodum curuata, congrua, superficie ejus concaua ad arteriam respiciente vel vnica circumductione traducitur, vel ad latus ejus de inferiori ad superiorem partem, et deinde de superiori ad inferiorem alterius lateris, tali modo ad imas partes demittitur, vt duae circiter partes arteriae, vna cum circumjacente aliquali carne ac cellulosa, filo comprehendantur; quo facto filum ad arteriam adpressum duplici nodo firmiter adstringitur, idemque denique, postea linteo inuoluendum, pollicis fere de nodo distantia transscinditur. Haec tamen ligaturae ratio variis premitur periculis, filum etenim partibus constrictis sulcum imprimendo facile laxatur; carnes filo lacessitae diducto vinculo retrahi possunt; devinctis carnibus serius decidere solet ligatura varias molestias inducens; nec raro ligatis cum arteria partibus vicinis, neruosis praecipue, grauior dolor, inflammatio, febris, conuulsiones cum vitae discrimine accedunt, necessitatem transscissionis fili inducentes.

DCCCCXXVII. *Altera ligaturae ratio* ea est, qua sola arteria absque partibus vicinis constringitur. Vas nimirum forcipe minori, quali ad dissectiones vtimur, seu hamulo proprio hunc ad scopum confecto *i*) lente et caute attrahitur; quo facto arteria laesa lino latiori ex pluribus filis confecto bis circumdatur, filum nodo simplici modice constringitur,

i) *Richters Wundarzneikunst* Vol. I. Tab. III. Fig. VI.

gitur, et extremum fili denique mediante acu parva ante ligaturam per mediam arteriam traducitur, et altero nodo duplici firmatur. Hic ligaturam adhibendi modus nulla ſymptomata inducit, ac haemorrhagiae efficaciter obſtat; haud vero inſtitui poteſt, niſi ad arteriam laeſam aditus ſatis pateat, vel dilatato vulnere externo parari poſſit.

DCCCCXXVIII. *Apparatus ſanguinem coercens* in vniuerſum ſub abſoluta membri laeſi quiete et conuenienti mentis corporisque regimine, niſi ſuppuratio aut putredo accedens obſtent, vel aliena ſymptomata vrgeant, *intactus relinquitur*, donec vulnus arteriae perfecte conſolidatum ſit, haecque vel cum partibus vicinis preſſione condenſatis firma cicatrice concreuerit, vel ſaltem, ſanguine jam per ramos collaterales dilatatos liberam viam conſequuto, plane collapſa demum coaluerit.

DCCCCXXIX. *Sanguis* laeſa arteria *haud externe effluens* aut aneurysma parit, morbum ſpecie multiplicem, euentu ancipitem, mox pertractandum; vel in caua majora corporis effunditur cruor, cujus morbi ratio in ſpeciali vulnerum pertractatione vberius patebit.

Aneurysma.

DCCCCXXX. Aneurysma in vniuerſum *dicitur* tumor morboſus a ſanguine arterioſo exortus: diuiditur autem in quatuor ſpecies;

a) *verum,*
b) *spurium,*
c) *mixtum,* et
d) *varicosum.*

DCCCCXXXI. Aneurysma *verum est tumor* a sanguine arterioso, tunicis arteriae integris adparentibus. Vnde immerito ad morbos a solutione continui oriundos referri videtur, et potius ad cystides incompletas pertinet: at aeque injuste a reliquis speciebus diuulseris, cujus principium quoque positum est in cohaesione tunicarum adeo imminuta, vt non solum sanguinis impulsui debitam resistentiam opponere nequeant, hincque violentam expansionem subeant, verum etiam facile rumpantur. Praeterea hi morbi quoad diagnosin, prognosin ac therapiam multa habent communia. *Aneurysmatis veri causae* esse possunt, quae arteriae tunicas debilitare, sanguinisque impetum in arteriam debilitatam augere possunt, sicut distensiones, contusiones, fracturae, vlcera, nisus vehementiores, vomitus, tussis, suppressio haemorrhagiarum consuetarum, et congenita denique alicujus arteriae seu totius generis arteriosi debilitas.

DCCCCXXXII. *Aneurysmatis veri differentias*, quod attinet, cum hoc malum occurrere possit, vbicunque arteriae adsunt majoris diametri, in minoribus vero vix vnquam obseruetur, recte illud dispescitur in *externum* et *internum*. Inter interna

ea

ea ſunt frequentiſſima, quae ad arcum aortae, inter externa vero ea, quue ad poplitaeam arteriam occurrunt; porro aut totum arteriae ambitum aequabiliter diſtendit, aut vno ſolummodo latere herniofum quaſi tumorem praebet; aut tumorem limitatum format, aut illimitatum ad longitudinem arteriae ita extenſum, vt finis ejus vix diſtingui poſſit. In nonnullis denique vnicum aneurysma, in aliis, ob peculiarem ſyſtematis arterioſi habitum, plures tumores aneurysmatici occurrunt.

DCCCCXXXIII. *Externum noſcitur* ex tumore ad arteriam ſito, plerumque poſt illatam quandam injuriam oborto, figura ouato vel cylindraceo, plus minus circumſcripto, ex paruo colliculo lente inſurgente, baſi vt plurimum larga praedito, cutis colorem vix mutante; paruus tumor preſſioni cum aliquo ſtrepitu cedit, idemque ceſſante preſſione redit, et arteriae pulſum refert, preſſa quoque ſupra tumorem arteria euaneſcit, morbus ſenſim augetur; major autem tumor coaguloque repletus, tunicis arteriae incraſſatis, ſenſum formicationis creat, preſſuque non imminuitur, pulſus infra tumorem paruus, debilis eſſe ſolet. A tumoris preſſione ad partes vicinas varia ſimul ſymptomata irritationis, ſuppurationis, cariei, corruptionis induci poſſunt. *Aneurysmatis* autem *veri interni diagnoſis,* niſi tumor, pulſans aut tremulus, extus ſentiri poſſit, incerta eſt atque ambigua, quum reliqua ſigna, pulſus inaequalis, cordis palpitatio, dyſpnoea, ex multis aliis cauſſis natales ducere queant.

DCCCCXXXIV. Aneurysma *spurium est* tumor a sanguine arterioso, per vulnus arteriae extra ejus tunicas in communem cellulosam circumjacentem, vel in propriam canalis tunicam cellulosam, effuso. Cujus *principium* itaque est vera solutio continui, a caussa, quae omnes arteriae tunicas disrumpere, diuidere vel perforare valet, inducta, quorsum referri potest vulnus, venaesectio improvida, fractura, arteriae ruptura a tensione violenta qualicunque, saltu, tussi, sternutatione, onerum gestatione, contorsione, conuulsionibus, insufficiens vulneris arteriae vel indirecta compressio, aut compressionis praematura ablatio.

DCCCCXXXV. *Distinguitur aneurysma spurium* in internum et externum. Alia hic porro datur distinctio in *limitatum* et *non limitatum*. Aneurysma spurium limitatum oritur, vbi sanguis arteriosus e paruo vulnere vel propter vulneris angustiam, vel propter fasciarum vim, vel propter vitalis humoris pigritiam, vel propter fortioris membranae seu aponeuroseos resistentiam, minore impetu egressus atque coagulatus, arteriae hiatum obturat, aut in cellulosa arteriae tunica haerens, tumorem oblongum, aut, coagulo lamellatim disposito, subrotundam eminentiam format, dum interim externis inuolucris et partibus superjacentibus cicatrix inducitur. Lentissime interdum augetur haecce aneurysmatis species, vnde a nonnullis quiescens seu consequutiuum salutatur. *Non limitatum creat* vehementior sanguinis ex majusculo arteriae

teriae vulnere effufio, cellulofo textu excepta. Quod quidem aneurysma, fi preffo pede cauffam fequatur, erumpens feu primitiuum dicunt.

DCCCCXXXVI. Aneurysma *fpurium limitatum nofcetur* ex vi praegreffa, tumore ad arteriam fito, lentiffime aucto, qui, fi paruus fit, nuper exortus, molliori preffione reprimitur; poftea vero durefcens non cedit preffioni, nec cutis colorem mutat; fi paruus eft tumor, notabiliter pulfat, major vero obfcuriorem micationem refert. Haud limitati diagnofin alio loco (CCII.) expofuimus.

DCCCCXXXVII. Aneurysma *mixtum eft* tumor a fanguine arteriofo exortus, diuifa alterutra arteriae tunica, integris fed lente dilatatis reliquis. *Principium* confiftit in imminuta ob membranae alicujus laefionem canalis refiftentia; vnde ille, fanguini propellendo impar, integras tunicas in tumorem expandi permittit. *Cauffa* eft, quicquid fecando, pungendo, contundendo, diftendendo, corrodendo vnam aliquam arteriae tunicam laedere poteft, vnde aneurysma verum, vna alterave tunica demum rupta, in mixtum tranfire confueuit.

DCCCCXXXVIII. Et hic quoque dantur *differentiae*: etenim vel externa membrana fuperficialis diffoluta eft, ficut in venaefectione interdum accidit; vel fibrae, mufculares dictae, lente diducuntur, quod ad arcum arteriarum euenire folet, aut interna denique tunica vitio quodam

ſorſan corrodi poteſt. Deinde vel internum eſt vel externum. *Cognoſcitur* autem *aneurysma mixtum* ex tumore ad arteriam, poſt laeſionem qualemcunque lente exſurgente, ſtrictiore vt plurimum baſi praedito, ceterum aneurysmatis veri majoris minoriſue ſigna prae ſe ferente, prout ipſa laeſio vel major fuerit vel minor. Aneurysmatis mixti interni diagnoſis aeque ambigua eſt ac veri interni.

DCCCCXXXIX. Aneurysma *varicoſum eſt* venae, ob praeternaturalem cum adjacente arteria communionem, varicoſa expanſio. Oritur nempe, quando tali vena imprudenter pertuſa, inſtrumentum per hanc in arteriam impingit, omnesque ejus tunicas diuidit, vnde ſanato externo vulnere internum remanet, ſanguinemque arterioſum in venam transmittit. *Cognoſcitur* ex tumore varicoſo, inprimis baſilicae, ad locum, in quo venaeſectio inſtituta fuit, maximo, tremulo, qui ſub preſſione digiti ſtrepitum edit et euaneſcit, neque tamen quando ligatura infra eumdem adplicatur, decreſcit, arteriamque ipſam in brachio expanſam, verſus carpum vero anguſtam, exhibet.

DCCCCXL. Quoad *prognoſin* omne aneurysma in vniuerſum periculoſum eſt, quin etiam lethale, niſi artis auxiliis occurri poſſit malo; pro diuerſa tamen morbi ſpecie, ſede, gradu, corporisque habitu variat. Verum communiter difficilius curatur, quam aliae ſpecies: eo certius vero mede-

medelam reſpuit morbus, ſi plures tumores ſimul adſint, vel ſi arteria in majori diſtantia adfecta fuerit. Quo major tumor, eo grauior morbus, eoque magis ruptura timenda. Aneurysma verum ſeu ſpurium limitatum ſi rumpatur, aut ſpurium illimitatum euadit, cruore in celluloſam ſe effundente; aut haemorrhagia, rupta ſimul cute, accedit, quae, niſi tempeſtiue adferatur auxilium, cito necare poteſt; aut denique aegri, effuſo in cauitate quadam majori ſanguine, pereunt. Praeuidetur externa ruptura aneurysmatis ex maxima tumoris tenſione, prominentia, cutis attenuatione, decoloratione rubra, coerulea, nigricante, rimis ſimul conſpicuis. Varicoſum ſine notabili damno per multos annos tolerari poſſe, obſeruatione compertum eſt. Quoad locum internum qualecunque omnem curam radicalem excludens certam mortem adfert, quamquam varia auxilia palliatiua, venaeſectio, diaeta, regimen, opium, religioſe adhibita vitam ad tempus protrahere poſſunt. Exiguum aneurysma in loco, qui aptam faſciationem continentem ac torcularis adplicationem admittit, ſitum, riteque tractatum, vitae quidem non nocet; diu autem prouida continuanda eſt cura, ſiquidem non raro poſt multos annos elapſos neglectum malum periculum inducere poteſt. Tali modo ſitum, vt ſanguis torculari coerceri haud poſſit, operationem excludit. Quo altius aneurysma ſitum, eo difficilius rami anaſtomotici laterales, ligata ſeu plane compreſſa principali arteria, dilatantur, eo difficilius operatio ſuccedit,

vti in arteria axillari, inguinali, crurali, poplitaea. Spurium nasciturum in loco idoneo situm tempestiua arteriae laesae compressione praeuertitur. Quoad habitum corporis, robusti, vegeti, sani, iuuenes, facilius operatione ab hoc morbo liberantur, cum in his arteriae laterales minus resistentes cordis energia facilius extendantur; in senibus, debilibus rarius operatio succedit.

DCCCCXLI. Mali *curationem* quod attinet, aneurysmati spurio non limitato ad eam, quam (CCVII.) diximus, methodum medendum est. Glaciem impositam, vbi sanguis diffusus erat, profuisse legimus. Limitato autem, non secus ac vero, si paruum fuerit, ac tumor retropressionem admittit, non modo palliatiua, verum etiam radicalis medela paratur, congrua et satis diu continuata arteriae laesae compressione instrumenti idonei hunc ad scopum adaptati *k*) et fasciae circularis totum membrum inuoluentis adminiculo praestanda. Dicta haec inuolutio prudenter ex arte instituta (LXV.) mire sanationi fauet. Compressio aliqualis venarum ab inuolutione, multis suspecta, ob minorem sanguinis arteriosi influxum innocua est, quid? quod oedemati partium infra positarum taediosissimo, calorem animalem supprimenti, valide obstat, quod aliorum et propria multiplex experientia docuit; rami arteriosi laterales vix modica externa pres-

k) *Richters Anfangsgründe der Wundarzneikunst.* Vol. I. Tab. VII.

preſſione coarctantur. Tumor aut haemorrhagia recrudeſcens apparatus comprimentis renouationem abpoſcit. Compreſſio ad omnis tumoris plenariam abſentiam continuanda, nec quies ac debita vitae ratio negligetur. Nec deſunt exempla dictam compreſſionem in aneurysmatibus limitatis haud amplius reprimendis profuiſſe, quin in ipſis aneurysmatibus illimitatis cum ſucceſſu adhibitam eſſe, reſorpto nempe coagulo naturae viribus, remediorum externorum adſtringentium, reſoluentium virtute adjutis. Majus aneurysma ſiue verum, ſiue ſpurium, ſiue mixtum fuerit, in loco idoneo (DCCCCXL.) ſitum, compreſſione haud coercendum, operationem poſtulat. Aneurysma verum internum, venaeſectionibus repetitis, ſcrupuloſiſſima quiete, cautiſſimo mentis corporisque regimine ac opii prudenti vſu palliatur, quibus praeſidiis neglectis vel inſufficientibus, in ſpurium, citiſſime lethale, tranſit.

DCCCCXLII. Quoad *operationem* aneurysmatis, in vniuerſum ad ſequentia attendendum,

a) vt nulla haemorrhagia durante operatione oriatur,

b) deinde arteria laeſa denudetur,

c) immediata ejus compreſſio vel

d) ligatura inſtituatur et

e) vulneris denique conſolidatio adjuuetur.

DCCCCXLIII. *Haemorrhagiae periculum* congrua arteriae compreſſione ſupra laeſionem aut ſolis digi-

digitis aut torcularis idonei ope, locis modoque (DCCCCXIX.) dictis instituenda, certe auertitur.

DCCCCXLIV. *Arteria* laesa *denudatur* larga integumentorum ad illius tractum incisione, quae in limitato aneurysmate tumorem excedere debet, lentaque et cauta partium subjacentium diuisione, cultri chirurgici, in specillo sulcato ducti, ministerio peragenda, vsque dum vulnus vel dilatatio arteriae distincte adpareat, scrupulosissime vitando, ne rami collaterales arteriae laedantur. Nonnulli ad euitandam lentam ac dolorificam hanc dissolutionem, si aneurysma fuerit spurium, parua incisione in cauum coagulum continente facta, digitum huic aperturae immittere malunt, et supra hunc vulnus ampliare, quod, si arteria laesa posteriorem caui locum tenet, absque periculo perficitur. Omni coagulo deinde digitorum ac spongiae ope ablato, soluto tunc torculari, vulnus seu dilatatio arteriae patet. Ad detegendum arteriae tibialis anticae aneurysma, serrula partem ossis cum successu ablatam fuisse legimus, quod tamen haud nisi osse simul corrupto locum habere videtur.

DCCCCXLV. Rita arteriae laesae denudatione facta, coagulo ablato, paruum arteriae vulnus, prudenti ac rite instituta compressione (DCCCCXXI.) exposita radicaliter sanari posse, experientia docuit. Tale vulnus, eodem modo, vti arteria temporalis transscissa, cum partibus vicinis

cutis preſſione condenſatis firma cicatrice absque tubi interceptione concreſcere poteſt, vti quoque verum aneurysma paruum, ſola compreſſione, prudenti, diuturna, ſanari poſſe compertum eſt.

DCCCCXLVI. Major autem arteriae hiatus, aeque ac aneurysma verum preſſione haud coercendum, *ligaturam* poſcit, ſupra et infra locum adfectum injiciendam, totumque vulnus vel tumorem includentem, licet vnicam ligaturam haud raro ſuffeciſſe conſtat. Neruum adjacentem, quamuis eum ſaepe ligatura impune comprehendi poſſe, compertum ſit, liberum relinquere praeſtat, praeſertim cum neruus, membri flexione atque agitatione vel ſpatulae ſeu ſpecilli obtuſi ope, vel arteriae aliquali elevatione ſtilo in vulnus immiſſo, facile et absque dolore ab arteria ſeparari queat; interdum coagulo intermedio arteria de neruo jam ſeparata inuenitur; ſub toto hoc opere ramorum arteriae lateralium laeſio cautiſſime vitetur. Filum tunc chirurgicum latum duplex (DCCCCXXVI.) acu ſolita, quali ad ſuturas utimur, vel acu hunc ad ſcopum fabrefacta *l*), apice tamen obtuſo atque margine haud ſcindente, infra arteriam ducitur. Retracta tunc acu, vnum filum ſupra vulnus ſeu dilatationem, alterum infra locum adfectum ducuntur, et vtrumque duplici nodo tantum conſtringitur, vt ſanguinis tranſitus inde intercipiatur, et tota pars adfecta inter duas ligaturas comprehenda-

l) Richters Wundarzneik. Tab. IV. Fig. VIII.

datur. Ob diſſolutionis ramorum lateralium periculum, haud tamen ligaturae vltra laeſionis limites diſtent, plures arteriae caſu laeſae, plures ligaturas poſcunt. Ligatura facta, ſoluto torculari, ſi ſanguifluxus aut tumor haud reuertit, rite inſtitutam ligaturam docet. Arteriam inter vincula mediam disſcindere, ob extremorum retrotractionem nocuum et ſuperfluum merito habetur. Circulus ſanguinis arteria ligata per ramos collaterales ſuccedit, ſin minus, calor et vita infra ligaturam exſtinguitur. Aneurysma mixtum vti verum tractatur, arctior tamen baſis facilius et absque ramorum lateralium laeſione inter ligaturas includitur. Ligata ad flexuram cubiti arteria brachiali, ramos anaſtomoticos majuſculos, tam radiales quam cubitales, ad ſuſtinendam ſanguinis transmiſſionem ſufficientes, nunquam deeſſe; hinc vanum eſſe mortificationis metum, et notitia anatomica et experientia chirurgica conſtat. Operatione rite peracta, ſenſus, calor, pulſus interdum mox operatione facta, interdum poſt nonnullas horas, dies, quin hebdomades redire ſolet. Eam, quam commendatam vidimus arteriam claudendi rationem, hiatum in ipſo canale ſuturae circumflexae ope reunire, in minore arteriae laeſione ſuperfluam, in majore minus tutam eſſe putamus.

DCCCCXLVII. *Vulneris conſolidatio* promouetur, leniſſima deligatione, quiete, atque therapia, rationi vlceris futuri adaptata, ſeparato filo inſtar vlceris ſimplicis ſanari ſolet.

Hae-

Haemorrhagia a vulnere venae.

DCCCCXLVIII. *Vulnus venae est* dissolutio mechanica canalis venosi ex caussa qualicumque. Triplex est hujus *differentia:* vel cutis partiumque interpositarum vulneri directe respondet, vel minus, vel denique integris tegumentis externis accidere potest. Deinde vel perfecte vel ex parte tantum divisa est vena.

DCCCCXLIX. Vulnus venae directe respondens plagae externae *cognoscitur* ex sanguinis minus purpurei lentiusque coagulabilis, absque saltu, pulsui synchrono, nisi majori arteriae valde vicina sit vena, profluuio, tanto quidem vehementiore, quanto major est diameter venae laesae, plethora, sanguinis orgasmus.

DCCCCL. Vulnus venae oblique inflictum, vel absque cutis dissolutione factum, ecchymosin (CLXXXIX.) creat, minus tamen vehementem sanguinis effusionem, quam arteriae laesio. Quodsi majoris diametri fuerit vena vulnerata, magnam et lethalem sanguinis jacturam inducere potest; minoris venae haemorrhagia aut sponte naturae viribus vel arte facili negotio (CLXXVII.) sedatur, vel syncope inducta subsistit.

DCCCCLI. *Prognosis vulnerum venarum* in vniuersum longe minus ambigua est, quam arteriarum; quum vena divisa decuplo fere minorem san-

ſanguinis copiam fundat, quam ejusdem diametri arteria; quum illa denique ob crebriores anaſtomoſes longe facilius comprimi queat, citiusque ob minorem retrotractionem fibrarum elaſticam coaleſcat. Poteſt tamen vulnus venae mortem inferre, ſi tanta inde oriatur ſanguinis interceptio aut revulſio, vt ille encephalo atque cordi deficiat.

DCCCCLII. Pauca circa *curationem* ſunt monenda. Haemorrhagia tempeſtiua compreſſione, vel adſtringentium adplicatione plerumque facile ſupprimitur; ſin minus ad methodum expoſitam recurrendum eſt. Ecchymoſeos leuioris, grauioris medelam (DCCCCXVI.) diximus; quodſi vero haemorrhagia ex profundiore vena orta, ob ſymptomatum ambiguitatem aneurysma mentita fuerit, tamquam tale tractanda foret, vulnere vaſis detecto, et torculare ſoluto, vera morbi natura medendique ratio patet. Sanguinis ex arteria vel vena laeſa in caua majora effuſio, in ſpeciali vulnerum cauitatum pertractatione explicabitur.

Haemorrhagiae a cauſa interna.

DCCCCLIII. Praeter dictas haemorrhagias, quae a vulnere arteriarum ſeu venarum inducuntur, aliae, nonnullis *actiuae* dictae adſunt, quae naturae viribus *a cauſa interna* ſponte oriuntur, et haud raro cum pyrexia junctae ſunt.

DCCCCLIV.

DCCCCLIV. Quarum *principium* eſt reſiſtentia vaſorum in ſingula parte, impulſui humorum impar; vnde aut ipſa vaſa disrumpuntur, aut oſtia tali modo diducuntur, vt ſanguis erumpat, quod eo potius accidit, ſi congenita ſeu acquiſita ſingulae partis debilitas, ſeu teneritas (XXXVII.) et plethora ſeu ſanguinis diſſolutio (CCCVI.) adſit. *Cauſae occaſionales* ſunt omnia,

a) quae circulum ſanguinis in vniuerſum et ad ſingulam partem augent, aut

b) reditui ejus per venas obſtant, vti febres ardentes, inflammatoriae, exanthematicae, exercitia violenta, niſus muſculares vehementes, diaea lauta, ſpirituoſa, ſuppreſſiones haemorrhagiarum naturalium, ſtricturae fortiores, ſpasmi, infarctus varii, venas praecipue comprimentes in abdomine, vtero, pulmonibus cet.

DCCCCLV. *Prognoſis haemorrhagiae a cauſa interna* de quantitate ſanguinis emiſſi, viribus ac conſtitutione, ac morbi denique cauſa ac indole pendet; praecipue vero attendendum, an ſymptomatica ſit an critica. Praeſagienda eſt haemorrhagia ſenſu gravitatis, tenſionis, ſtillationis, pulſationis, caloris, tumoris in ſingula parte, praeſertim jam antea haemorrhagiam paſſa, pulſu vt plurimum forti, pleno, duro. Sanguis phlogiſticus cito coagulabilis melior eſt, quam ſi diſſolutus

 fuerit.

fuerit. Haemorrhagia à causa interna facile, saepe quidem statis temporibus, revertit. Mediae aetatis homines saepius adficiuntur.

DCCCCLVI. Malum *praevertitur* plethorae diminutione, constitutioni aegroti adaptata; victu tenui vegetabili, potu refrigeranti haud spirituoso, vinoso, exercitio corporis modico, continuo, laxantibus antiphlogisticis; nocentium, caloris praecipue strenua euitatione, venaesectionibus caute tamen instituendis, cum a saepius repetita sanguinis missione plethora augeatur.

DCCCCLVII. Praesens malum, si a quantitate sanguinis deperdita periculum immineat, coercetur animi corporisque quiete, admisso aëre frigido, potu refrigerante, acido vegetabili, minerali commixto, aluminoso, opiosi aliqualis spasmus, nimia sensilitas, irritabilitas in causa fuerit; vesicatoriis (CCXXXXVIII.) caute adhibitis; emeticis lenioribus; remediis externis frigidis adstringentibus variis (DCCCCXXIII.) expositis, fotu, injectione, seu lintei vel spongiae ministerio adhibendis. Fomenta frigida genitalibus admota in summo vitae discrimine haud raro profuerunt. Extremitatum fasciis adstrictis ligatura vix cum securitate adhibetur. A syncope dum effluit sanguis, haud intempestiue excitentur aegri, si quidem sub hoc statu vasa facilius contrahuntur, vires vitales impetum sanguinis suffulcientes franguntur, et sanguis

guis jam lentius motus ad coagulationem diſponitur. In vniuerſum haemorrhagiae a cauſa interna nunquam, ſi indicia euacuationis criticae adſint, niſi vrgente neceſſitate, violenter ſupprimantur.

DCCCCLVIII. Ex nuper allatis, cum iis, quae in vulnerum arteriarum pertractatione (DCCCCIX.) antea dicta ſunt, comparatis, liquet, quae chirurgia haemorrhagiae narium, haemoptyſi, immodico ſeu peruerſo menſtruorum aut haemorrhoidali fluxui conueniat. Haemorrhagia mere ſymptomatica cauſae praecipue ablationem poſcit, vti quoque a qualicunque diſſolutione humorum (CCCVI.) inducta ſeu ſuſtenta, ex nimis vaſis ominoſam valde ſanguinis jacturam cauſans, efficaciſſimis antiſepticis vix ſupprimitur. Haemorrhagias gravidarum, parturientium, puerperarum uterinas hic attingere, haud permittit inſtituti ratio.

Symptomata neruoſa.

DCCCCLIX. Symptomata neruoſa quidem ob neceſſariam neruorum irritationem cujusdam vulneris indiuidui comites ſunt (DCCCXCV.), cum nullum vulnus absque aliquali dolore, inflammatione ac febri ſit; interdum tamen grauiora ſymptomata accedunt, acutiſſimus dolor, febris intenſiſſima, proſtratio virium, oppreſſio pectoris, anxietas, palpitatio cordis, vomitus, obſtructio alui pertinax, diarrhoea, ſpaſmus tonicus, conuulſiuus

 cet.

cet: vnde aegrotus non solum in maximo vitae discrimine versari, sed saepe quoque necari potest.

DCCCCLX. Dicta haec symptomata haud absque nervorum qualicunque adfectione oriri posse verisimile videtur. Ipsa vero irritatio

a) vel in ipso vulnere, vel
b) praegresso vulneris stimulo excitata extra vulnus adesse potest.

DCCCCLXI. *In ipso vulnere* laesio neruorum, tendinum, expansionum aponeuroticarum, ligamentorum, viscerum, quin musculorum quoque puncta, contusa, lacerata; corpora aliena irritantia, festucae osseae, venena immissa, sanguis, pus, sanies, bilis, vrina, excrementa effusa retenta; ligatura neruum constringens, grauissima inflammatio, gangraena cet. symptomatibus neruosis *ansam* dare possunt.

DCCCCLXII. *In reliquo corpore* habitus systematis neruei valde sensilis, irritabilis, animi adfectiones qualescumque graues, vermes, cruditates variae in primis viis, aër impurus, exhalationibus nociuis repletus, accedens alius morbus exanthematicus, putridus, symptomatibus vulnerum neruosis (DCCCCLVIII.) ansam dare possunt; inde symptomata neruosa dicta saepe multis post laesionem diebus praeterlapsis et interdum sanato jam vulnere accedere possunt.

DCCCCLXIII.

DCCCCLXIII. Ideam generalem laeſionum partium neruoſarum (CCXIV.), doloris (CCCXVII.), ſpaſmi (CCCLXX.), tetani (CCCXC.), inflammationis (CCCCXXII.) cum horum morborum diagnoſi, differentiis, cauſis, ſymptomatibus, prognoſi ac therapia jam antea dedimus, plura in majorum cauitatum vulnerum pertractatione patebunt. Reſtat, vt de neruorum, tendinum, ligamentorum, muſculorum vulneribus nonnulla generalia moneamus.

Vulnus nerui.

DCCCCLXIV. In omni vulnere partis organicae, ſenſu, motuque praeditae, diſſolutio neruorum minorum adeſt, quae laeſio tamen in vniuerſum nullis alienis ſymptomatibus ſtipatur, nec therapiam requirit de generali expoſita (DCCCXCVII.) recedentem. Hoc loco venit conſiderandum *vulnus nerui majoris*, qui vel totus vel ex parte a violentia graui externa diuidi poteſt. Vulnus nerui *noſcitur* ex notitia anatomica comparata cum loco, indole, magnitudine, profunditate vulneris; an totalis an partialis ſit laeſio, ex ſymptomatum ratione vix certe dignoſcitur, cum ſyſtematis neruoſi ſenſilitas in pluribus indiuiduis mire differat.

DCCCCLXV. Neruus *totalis abſciſſus* poſt dolorem acutum fugacem, tunicarum elatere retrahitur, vnde neruulos vicinos tenſionem pati neceſſe eſt, quo ſtimulo dolor ac inflammatio inſurgunt, ipſe

neruus abſciſſus, quoad tempus ſaltem, perit, partibus, ad quas diſtributus erat, niſi nerui laterales easdem partes adeant, torpore, inſenſilitate, marcore, quin imo necroſi correptis, ſi aliunde vis vitalis haud accedat. Iſta corruptio rariſſime extremorum, ſaepius medullae ſpinalis vulnerationibus ſuperuenit.

DCCCCLXVI. Nerui autem *partialis laeſio*, quo maxime puncturae pertinent, fibrarum diuiſarum retrotractionem parit: hinc fibrae integrae fortius tenduntur; interdum dolor grauiſſimus cum immanis partis tumore ac rubore late diffuſo excitatur, ſtimulus cum neruis vicinis cerebroque demum ac corde communicatur, quo febris intenſa, deliria, ſpaſmi vel conuulſiones variae ac denique mors induci poſſunt: aut tumor inflammatus rumpitur cum evacuatione humoris acris, tenuis, copioſiſſimi; ſubſequente ſaepe paralyſi, atrophia, gangraena aut morte. Vnde patet, ſymptomata imperfectam nerui diſſolutionem concomitantia, forſan ob humorum, in nerui capſulam effuſorum, inſuetum cum fibrillis nudis contactum, in vniuerſum multo grauiora eſſe. Notandum tamen, dicta ſymptomata minime in omni nerui partiali laeſione adeſſe; vti quoque ſymptomata neruoſa interdum absque vlla vulneris ad adſpectum deterioratione accedere poſſunt, quod tunc potiſſimum accidit, ſi alia remotior irritatio neruoſa (DCCCCLXII.) vulnere praegreſſo forſan excitata vel aucta ſimul adfuerit.

DCCCCLXVII.

DCCCCLXVII. *Neruum* abſciſſum non ſolum *concreſcere*, ſed ipſam portionem ablatam *regenerari* poſſe, nouioribus certis obſeruationibus conſtat, quae allongatio atque concretio vix genuinae ſubſtantiae nerueae, ſed potius celluloſae atque tunicis neruorum debetur; pars regenerata inde tenuior ac minus fibroſa, indurata, conſpicitur. Experientia tamen docet, neruus princeps quamuis abſciſſus ſit, ſenſum tamen, dolorem, motum partis, ad quam ille decurrit, redire poſſe, an ex renata functione nerui regenerati, an, quod veriſimilius videtur, ex aucta vi vitali vel allongatione neruorum lateralium, vberiora experimenta docebunt.

DCCCCLXVIII. *Symptomata*, ex nerui laeſione oriunda ſaepe *auertuntur*, larga ſanguinis detractione, quiete membri laeſi animique abſoluta, primarum viarum tempeſtiua, emeticis, laxantibus, expurgatione; indefeſſa partis fomentatione frigida, acida, anodina, diaeta tenui, parca, regimine frigido, totius membri inuolutione prudenti, adjuta methodo antiphlogiſtica (CCCCXLII.) expoſita. Vulneris exiguitas, ac ſymptomatum aduentus, haud differendam, congruam, profundam illius dilatationem requirit, qua humores effuſi educantur neruusque laeſus, tenſus, irritatus plane diuidatur. Balſami peruuiani, ſeu olei terebinthinacei ſeu laudani in vulnus inſtillatio atque fotus emolliens, oleoſus, tepidus, fri-

ctiones vnguinosae blandae, cataplasmata emollientia, anodina herbarum cicutae, aconiti, belladonnae, hyosciami, opio mixti, interdum symptomata fugarunt. Caeterum neruorum laesionis medela curationem doloris (CCCXXXI.), spasmi (CCCLXXXVI.), tetani (CCCXCVII.) expositam sequitur. Dirissimis symptomatibus persistentibus, miserum et incertum in sola membri amputatione haeret refugium.

Tendinis et aponeuroseos vulnus.

DCCCCLXIX. *Tendinis solutio mechanica* triplex esse potest;

a) vel enim totus transscinditur,
b) vel tensione violenta totus disrumpitur,
c) vel tendo aut aponeurosis ex parte tantum inciditur, rumpitur.

DCCCCLXX. Laesae autem *fibrae* tendineae ad gradum fibrarum muscularium cum illis nexarum *retrahuntur*, qua retractione fibrae integrae cum partibus adjacentibus tenduntur. Tendinis diuisionem in statu sano absque dolore vel alio graui symptomate fieri constat. Quodsi vero inflammatio aut diuturna tensio vel irritatio tendinem aponeurosinue adficiat, non dolor solum crudelis, verum omnia alia quoque *symptomata* grauissima interdum nerui laesionem (DCCCCLXVI.) sequentia inducuntur, quin haec vehementia adhuc superant.

Par-

Paruum denique tendinis aponouroſeosue vulnus, ſeu partialis diſſolutio, plantae pedis, volae manus, pollicis ac digitorum praecipue, ob difficultatem euacuationis atque ſtimulum humoris, haud raro infra aponeuroſin ſeu in vagina tendinis effuſi, in vniuerſum ſymptomata longe grauiora infert, quam majus harum partium vulnus aut tendinis abſciſſio. Neque tamen ſymptomata dicta ſunt conſtantia, quin laeſionis tendinum, atque expanſionum tendinearum vulnera, dilacerationes, puncturae, haud raro absque vllo grauiori ſymptomate inſtar vulneris ſimplicis ſanantur.

DCCCCLXXI. In *curatione tendinis diſſoluti* duplex datur momentum: partes diviſae reuniendae, ſymptomata levanda. Reunionem plane diuiſi tendinis efficit extremorum retractorum adductio, inque mutuo contactu retentio; vtrumque ſolo ſitu conuenienti relaxationi muſculi, ac tendinis laeſi fauenti, debita deſaſciatione adjuto, absque crudeli acus miniſterio obtineri poſſe, multiplici experientia compertum eſt. Extrema autem adproximata materiem fundunt in principio fluidam, deinde ſolideſcentem; quae denique in maſſam firmam, organicam, ſubſtantiae tendinis ſimilem abit, extrema vicina firmiter nectentem, vt debita facilitate ille iterum moueri queat, et nil niſi leue annulare veſtigium praegreſſae diuiſionis remaneat. Vulnera tendinum, pinguium blandorum recentium, ac balſamicorum vſum requirunt,

rancida autem vnguenta, ſpirituoſa fortiora non ſecus ac aëris frigorisque acceſſus probe ſunt vitanda. Succeſſiua enim partis denudatae, exſiccatae et corruptae exfoliatio, ſi totum tendinis ambitum comprehendat, tantum facit hiatum, vt extremorum reunio aut impoſſibilis euadat, aut ſaltem tendo iterum concretus, cum partibus vicinis firmiter coaleſcat, et inde motus membri, quatenus eo tendine famulante eget, ad maximam partem pereat. Grauia ex partiali tendinis vel aponeuroſeos vulnere ſeu punctura prouenientia ſymptomata frigidae in principio morbi ſedulam adplicationem, vulneris ſufficientem dilatationem, atque therapiam requirunt omnibus viribus inflammationi occurrentem. Rigiditas, poſt tendinearum partium conſolidationem, interdum a tendinis cum vagina aut partibus vicinis coalitione remanens, balneis tepidis emollientibus, fotu aquoſo, ſaponaceo, oleoſo, frictione modica et leui partis rigidae motu adjutis, tollitur.

DCCCCLXXII. *Tendo Achillis* aut inciſione aut ruptura aut totus aut pro parte *laedi* poteſt. Sub ipſa ruptura aegrotus, quin interdum adſtantes ſenſum crepitus perſentiunt. Rupturam factam indicat ſenſus caui vel ſulci ad locum rupturae, qui ab extremi ſuperioris retractione exoritur, et ſub ſuralis muſculi actione augetur. Vaginam tendinis ſolam ruptam eſſe indicat ſulcus minor, in quo contracto muſculo, tendinis integritas ſentiri licet.

Va-

Vaginae, absque tendinis laesione, dissolutio sola quiete ac therapia vulnerum simplicium facile sanatur. Quanquam ipsius tendinis dissolutio sola quiete ac situ relaxationi musculi suralis ac tendinis laesi fauente absque fasciarum adstrictione sanari possit; praestat tamen vti calceo ad sustinendam extensionem pedis inuento *m*), apice aperto, parte posteriori loco praedito, quod ligula ad fasciam latam superiorem surae partem circumdantem, adfigitur; qua fascia omnis motus extrema tendinis rupti diducturus certe auertitur.

Carnis vulnus.

DCCCCLXXIII. *Fibram muscularem*, a causa qualicumque mechanica *diuisam*, elater insitus versus punctum fixum retrahit, vnde nerui fibraeque adfines tenduntur, dolor interdum et alia symptomata neruosa inducuntur, extremis simul ob vasculorum sanguiferorum laesionem cruentatis, motuque fibrae retractae cessante.

Quae laesio nullam aliam chirurgiam desiderat, quam carnis solutae reunionem; extremorum nempe adductionem situ fasciisque firmandam; rarissime ad suturam confugiendum. Aliqualis difficultas motus musculi antea diuisi, sanato vulnere, remanere solet.

Vul-

m) Monro sämtliche Werke Tab. V.

Vulnus ligamenti.

DCCCCLXXIV. *Vulnera ligamentorum* in vniuersum partium tendinearum ac neruosarum conditionem et therapiam sequuntur; articuli cauum aperientia merito aliis deteriora habentur, cum vasorum lymphaticorum laesio, quae haud raro simul adest, synouiae effluxus, ritae suppurationis difficultas, aëris, puris ad ipsum articuli cauum accessus, variis eisque grauibus complicationibus ansam dare, symptomata neruosa, vlcera maligna, cariem, anchylosin, fungum articularem et contracturam inducere possint. Inde dilatatio vulneris in ipsum articuli cauum penetrantis vix cum securitate tentatur; symptomatibus vero ad horum morborum methodum exponendam occurritur.

Vulnus ossis.

DCCCCLXXV. *Os* ictu, incisione, portionis alicujus dedolatione *vulneratum*, mox rite adductis labiis vulneris obtegi, accessus aëris arceri ac reunio cum partibus mollibus, ad primam, vt dicunt, indicationem, quiete, emplastris, ac fasciis facilitari debet, quod haud raro absque vllo symptomate succedit. Nisi vero, ob contusionis vicinarumque partium laesionis grauitatem, cita ossis laesi obtectio, ac cum partibus vicinis conglutinatio obtinenda foret, morbus cariei indolem atque curationem exponendam sequitur. Cicatrix profunda, firma, albicans, ossi adhaerens radica-

lem

lem ſanationem eſſe promittit, mollis e contra, eminens, laxa, ſubrubra ſuſpicionem adfecti oſſis mouet. Feſtuca oſſis laeſi ſoluta ac retenta interdum ſymptomata neruoſa inducit, quae inciſionem cicatricis requirunt; ſaepius formatur abſceſſus, quo aperto, oſſis morbus detegitur.

Vulnus ob effluxum liquidi complicatum.

DCCCCLXXVI. Praeter ſanguifluxum (DCCCCVIII.) expoſitum, qui in omni vulnere adeſt, varia alia fluida a laeſo quodam viſcere, receptaculo, ſanationem vulneris impedire aut hoc complicatum reddere poſſunt; ita humores oculorum, ſaliua, aër, alimenta, chymus, excrementa, ſuccus pancreaticus, bilis, vrina ſanationi vulneris obſtare poſſunt, quae omnia in ſpeciali vulnerum pertractatione vberius patebunt.

DCCCCLXXVII. *Vas lymphaticum* majusculum *diuiſum* eſſe *cognoſcitur* e diuturno ſtillicidio lymphatico, coalitionem ſoluti impediente. Poteſt etiam in hac laeſione *diuerſitas* occurrere: totalis nempe vel partialis vulneratio; haud tamen niſi e pertinacia effluxus dignoſcenda. Quae totali vaſis lymphatici abſciſſioni paratur chirurgia, in compreſſione ſimpliciſſima (CCXII.) et deligatione ſicca vel, niſi haec ſuffecerint, adplicatione medicamenti ſtyptici, ſpirituoſi, ſaturnini conſiſtit: partialis diſſolutio, huic therapiae non cedens, cauſtica vel totius inciſionem totalemque vaſis abſciſſionem

ſionem poſcit; cauterium quoque ſi locus concedit, cum vtilitate adhibetur.

Vulnera ob eorum figuram complicata.

DCCCCLXXVIII. Vulnerum *figura* haud raro reunioni obſtare ac ſanationem retardare poteſt; praecipue hoc accidit

a) in *punctiuris*,

b) in *vulneribus inaequalibus angulatis.*

DCCCCLXXIX. *Punctura eſt* ſolutio continui inſtrumento pungente tenui inducta, in qua diſſolutione ob exiguitatem vulneris ſaepe nec notabilis hiatus, nec ſanguifluxus adeſſe ſolet.

Prognoſis puncturarum pro partium varia ratione ac indole quidem varia, in vniuerſum tamen vulnere ſimplici difficilior, ac haud raro ob retenta fluida effuſa, dolorem, inflammationem, febrem, abſceſſum parit, quae ſymptomata pro magna parte tempeſtiua ac ſedula ſanguinis e loco recenter puncto expreſſione, ſuctione ſeu cucurbitulae impoſitione (CCXXXVII.), fotu frigido adſtringente, ſaturnino, auertuntur. Punctura profundior inter partes molles decurrens, in vuiuerſum vulneris externi exigui dilatationem, humoris effuſi ritam eductionem, ſuccedentem fundi vulneris debitam compreſſionem (DCCCXII.) haud neglectis cautelis in vulnerum hiſtoria expoſitis (DCCCXCVIII.) poſcit; quo facto vulnera ſinuoſa haud raro absque vbe-

vberiori incommodo ſanantur. Si vero ob canalis longitudinem humores effuſi ad externam plagam adduci nequeant, ſeu abſceſſus oriatur, hic in loco decliuiori tempeſtiue incidendus, et vlceris ſinuoſi therapia deinde adhibenda erit. Neruorum tendinumue punctiones harum partium laeſionem partialem (DCCCCLXVIII.) ſequuntur.

DCCCCLXXX. *Vulnera inaequalia, dentata, angulata, irregularia* ob retractionem angulorum lentius ſanantur, aut ſaltem ſanato vulnere cicatrix difformis, rugoſa, profunda ſaepe remanet; quod malum tempeſtiva atque exacta labiorum vulneris adductione, ſitu, emplaſtris, faſciis obtinenda, auertitur. Interdum vna alteraue ſutura ad prohibendam retrotractionem angulorum vulneris requiritur.

Contuſiones.

DCCCCLXXXI. *Contuſio* in genere *eſt* violenta cujuscunque corporis obtuſi in ſuperficiem humani actio, aut reciprocus corporis in tale inſtrumentum impetus, quo partes organicae tali modo premuntur, tenduntur, vexantur, lacerantur, vt mox ſubſequatur debilitas et atonia partis contuſae, tumor dolens mollis ambitum praegreſſae violentiae comprehendens, haud raro extra hujus limites late excurrens.

DCCCCLXXXII.

DCCCCLXXXII. Varios contusio in systema sanguiferum *effectus* edit, hinc triplex contusionis *gradus* elucescit:

a) in *priore* vasa, ipso violentiae praegressae stimulo relaxata et dilatata, majorem liquidi quantitatem admittunt expansionemque praeternaturalem subeunt.

b) in *secundo* sanguis per vasa dilatata minori quidem copia in cellulosam telam transsudat, integris tamen, vti videtur, hujus laminulis.

c) in *tertio* denique vasa et cellularum septa dissoluuntur, sanguis copiosius effusus majus cauum replet, mora coagulatur, nunc resorbetur, nunc putrescit, simul praesente non raro partium vicinarum laesione.

Contusiones partis corporis externae, ossi vicinae in vniuersum grauiores sunt, quam in loco ab osse distantiori. Datur porro contusio *superficialis* vel *profunda; simplex* vel *complicata, in ipso loco* violentiam passo, vel *opposito* aut *remoto; cum* vel *absque vulnere.*

DCCCCLXXXIII. Contusionis absque externo vulnere *signa:*

a) aut *adspectu cognoscuntur*, sicuti post praeuiam violentiam qualemcumque tumor cito subnascitur dolens, rubens aut nigricans.

b) aut *tactu indagantur* mollitie, fluctuatione, inaequabilitate praeternaturali digiti pulpae obuia.

c) aut

c) aut denique funt *rationalia*, a functione laefa cujusdam partis repetenda.

DCCCCLXXXIV. Varia autem contufionem comitantur aut fequuntur *fymptomata*: dolor, inflammatio, fugillatio, ecchymofis, fuppuratio, variique morbi, pro diuerfa partis contufae fabrica et functione laefa, varii; fic contufio *arteriarum* aneurysmata; *venarum*, varices, rupturas; *neruorum* dolores acerrimos, paralyfin, atrophiam, fpasmos, conuulfiones, gangraenam, necrofin; *mufculorum* aut *tendinum* eorum, rupturam, rigiditatem, et adfectus neruofos; *glandularum* infarctus, fcirrhos, carcinomata; *periofłei*, vlcera profunda, caries; ipfius *offis* exoftofes, tophos, fpinas ventofas, fracturas, luxationes; *vifcerum* denique functionem eorum diuerfimodo laefam, commotionem, rupturam atque citam mortem, inducere poteft. Vnde prono fluit impetu, *prognofin* contufionis pendere

a) a gradu violentiae,

b) a conditione ac mobilitate partis laefae,

c) a conftitutione aegroti, cum in nonnullis graues contufiones absque majori incommodo fanentur, in aliis leuiores contufiones, non folum periculofae, quin lethales euadant. Laetum refolutionis fignum affulget, vbi color loci contufi fub fymptomatum leuamine in flauum, coeruleum, viridemue tranfit.

DCCCCLXXXV. Contufionis *curatio* praecipue verfatur

a) in phlogoseos therapia,

b) in sanguinis effusi resolutione et, nisi haec mature succedat,

c) ejus eductione.

Inflammationi auxiliis toties dictis occurritur. Quo notabilior pars contusa, quo grauior inflammatio, dolor, functio laesa, eo magis strenua ac tempestiua therapia antiphlogistica ad auertendos ejus effectus, adhibenda. Effusio sanguinis post leuiorem contusionem auertitur prudenti atque cita compressione et adplicatione epithematis frigidi, repercutientis, acidi, spirituosi, quo scopo, acetum, vinum, spirituosa, aqua marina aceto nupta adprime sunt vtilia. Quum vero majorem sanguinis effusi copiam, adjuuantibus viribus naturae, resorberi inque circulum reduci posse experientia constet, salutaris haecce resolutio remediis discutientibus efficacissimis, inter quae alcalina volatilia ac saponacea principem sibi vindicant locum, promouenda est; haud neglectis laxantibus antiphlogisticis, quorum vsus mire resorptioni humoris effusi favet. Quodsi vero pluribus diebus elapsis, nullum adparuerit resolutionis signum, nec symptomatum leuamen, praecipue in partibus aponeuroticis, vbi segnior resolutio succedit, ad emollientia resoluentibus nupta, et si effusio, sensu fluctuationis et aliis signis in abscessuum chirurgia exponendis indicetur, ad tempestiuam incisionem refugiendum est. Effusiones in majoribus corporis cauitatibus alio loco pertractabuntur.

DCCCCLXXXVI.

DCCCCLXXXVI. Singularem attentionem merentur contuſiones articulationum, trochanteris majoris, et genu praecipue, vnde non ſolum ligamenta articularia, ſed ipſe quoque articulus inflammationem ſubire, dolor chronicus acutiſſimus, motus difficultas, abolitio, cauſari et ſuccedens denique ſuppuratio profundiſſima, hydarthrus, fungus articularis, caries, inſanabilia mala induci poſſunt. Chronicis his ſymptomatibus, haud raro, effectus materiae rheumaticae ad partem debilitatam delatae, jungitur. Tales contuſiones in vniuerſum citam et ſtrenuam methodum antiphlogiſticam, fortiſſima reſoluentia, atque exactam membri laeſi quietem poſcunt, quibus grauiſſima mala haud raro auerti poſſunt.

DCCCCLXXXVII. Inter *contuſiones* absque vulnere externo, principalem attentionem requirunt illa, *quas pulueris pyrii exploſio* vel *globi, quos machina pyria euomuit,* inducunt, vnde non ſolum conquaſſationes grauiſſimae, ecchymoſes, ſtupor maximus, rupturae muſculorum, vaſorum, neruorum, ligamentorum, fracturae atque comminutiones oſſium, ſed pro nobilitate partis laeſae ſubita quoque mors cauſſari poteſt.

DCCCCLXXXVIII. *Theoriam dictarum* (DCCCCLXXXVII.) *contuſionum* nonnulli ab actione aëris, ante globum citiſſime motum, compreſſi ac lateraliter ſe extendentis, alii a vacuo pone

 glo-

globum citissime reimpleto; alii denique a concussione electrica deriuare, ac inde comprobare tentarunt, contusiones grauissimas absque immediato globi, e tormento bellico emissi, cum superficie corporis contactu induci posse. Varia tamen hisce theoriis obstare videntur. Etenim, aëris motum qualemcumque ad contusionem inducendam parum aut nihil facere docent, aqua, arena, globus filo propensus cet. quae a globi majoris e tormento bellico emissi, propinquo, absque immediato contactu, transitu, tanta quidem de orificio tormenti distantia, vt pulueris pyrii explosio haud amplius agat, haud mouentur; nec desunt exempla globi majoris transitum, ablatis licet ab ejus velocissimo motu vestimentis, aliisque corpori maxime vicinis, huic tamen minime nocuisse. Electricitatem haud mali causam esse suadet absentia electricitatis sub frictione metallorum, experimentis cautis electrometri ope institutis, indagata.

DCCCCLXXXIX. *Contusiones* graues e contra, absque cutis laesione (DCCCCLXXXVII.) *immediato contactu* globi e machina pyria ejecti *induci possunt*,

a) quoties globus transiens, minuta violentia ac celeritate paruam superficiei corporis partem oblique quidem attingit, sed ob cutis resistentiam ad angulum impulsui similem reflectitur, ac directionem mutat, effectus vero impulsus, secundum pri-

priorem directionem, ad partes internas propagatur.

b) quoties globus parua vi ac velocitate fuperficiem corporis recta linea attingit, cutem vero haud perforare valet, fed aut fundum petens quiefcit, aut reflectitur; contufio vero profundiffima inducitur.

DCCCCXC. Harum contufionum *prognofis* in vniuerfum quidem ex conditione partis laefae pendet; aliis tamen contufionibus multo grauiores merito cenfentur illae, cum major interna diffolutio, neruorum labes, ftupor aut membri adfecti aut totius corporis, ingens inflammatio citaque gangraena cum maximo vitae difcrimine faepiffime infequatur. *Curatio* harum laefionum generalem contufionum medelam fequitur; prouidiffima tamen attentio habenda eft, num contufionem ad adfpectum leuem major diffolutio interna comitetur, ne tempeftiua incifio aliaeque cautelae differantur.

DCCCCXCI. Quae ab inftrumento contundente facta funt *vulnera contufa* ftrictius dicta, faepiffime lacerata, in vniuerfum quidem, nifi breui exficcationem et phlogofeos refolutionem admittant, methodum emollientem exigunt; quo celerius in fuppurationem tranfeat inflammatio, vulnere deinde ad methodum antea dictam tractando. Inter vulnera contufa fpecialem pertractationem merentur vulnera fclopetaria, vtpote omnium graviffima.

Vulnera sclopetaria.

DCCCCXCII. *Vulnerum, globis* aliisue corporibus *e sclopeto seu machina pyria ejectis*, inque corpus humanum actis, factorum praecipua *differentia* posita est in diuersa eorum penetratione. Distinguuntur inde

a) in *coeca*, in quibus corpus alienum introitum in corpus, haud exitum sibi parauit quae corpora inde remanere solent.

b) in ea, *quae exitum simul habent*, si globus penitus per partem transadactus est. In iis osse illaeso, vestimentis aliisque mollioribus haud residuis, corpora aliena abesse possunt. Introitus globi noscitur vulnere angustiore magisque colliso, depresso; exitus vero longe largiore apertura aliquomodo eleuata.

c) in totius membri seu partis alicujus totali ablatione.

DCCCCXCIII. Vulnera haec, aliis *grauiora ac complicatiora* vt plurimum *redduntur*, dilaceratione fibrarum, vasorum, neruorum; commotione, quae interdum ad ipsam partem laesam limitatur, interdum per totum corpus excurrit; vnde exsurgit spasmus, elasticitatis ablatio, partis laesae insensibilitas, grauitas, stupor, frigus, humorum accumulatio, effusio, a pulueris pyrii explosione comburente inducta; febri porro intensissima, acuta,

ta, inflammatoria, vel neruoſa, vel putrida vel hectica; corporibus alienis, inhaerentibus, duris, mollibus; haemorrhagia, raro primaria, ſaepius ſecundaria; ſuppuratione ſequenti parua, copioſa, debilitante; abſceſſibus variis; vlceribus ſinuoſis, pure reſorpto; ac ſymptomatibus denique pro partium laeſarum ratione, methodo medendi adhibita, ac conſtitutione aegroti oriundis. *Prognoſis* cujuscunque vulneris ſclopetarii pro dictis circumſtantiis, ſi adfuerint, quidem varia, incerta tamen atque ambigua ſemper merito habetur, cum vulnus ad adſpectum leue, haud raro maximas vitae inſidias aegroto ſtruat.

DCCCCXCIV. Antequam curationem vulneris ſclopetarii ſuſcipiat chirurgus, attentiſſime perpendet, *an amputatio membri laeſi mox inſtituenda,* longae curationi, cruciatus ac periculi plenae, praeferenda. Si grauis oſſis comminutio prope juncturam adfuerit, vaſa majora, nerui, muſculi, tendines majores dilacerati, totum membrum frigidum inſenſile foret, neque tamen commotionis effectus per reliquum corpus propagati videantur, omnino cita membri amputatio praeferenda videtur; quanquam haud deſint obſeruata rariora, grauiſſima vulnera, ſub dictis circumſtantiis, absque amputatione denique ſanata fuiſſe.

DCCCCXCV. Vulneris ſclopetarii *exploratio* in vniuerſum in eo, quo vulnus inflictum fuit, ſitu

instituenda est, cum in quouis alio directio canalis mutetur. Notandum hic, viam vulneris haud semper recta via procedere; haud raro enim globus minuta vi procedens ad resistentiam ossium, quin partium tendinearum, aponeuroticarum reflectitur, ejusque via aliam directionem adsumit. Ipsa indagatio optime digito in vulnus immisso, exiguo vulnere in antecessum dilatato, perficitur; minus secure specillo crassiori inducto. Glandis seu minoris corporis via difficilius exploratione detegitur.

DCCCCXCVI. Generaliter vulnera sclopetaria *dilatationem* largam, tempestiuam, poscunt, ad notitiam anatomicam atque rationem vulneris instituendam; ductus superficialis breuior transscissionem; profundior, externi orificii largam incisionem, versus fundum in coni figuram decrescentem, exigit; quae versus integumenta oppositi lateris decurrunt vulnera, incisionem oppositam requirunt; quae denique, exitum habent, vtriusque orificii dilatationem sufficientem poscunt; haud parcendis filamentis tendineis integris, quae interdum per medium ductum transuersim decurrunt.

DCCCCXCVII. *Corpora aliena* dura, globi, glandes plumbeae, festucae osseae, sub situ congruo (DCCCCXCV.) ac dilatato vulnere (DCCCCXCVI.), digito seu specilli ope *indagantur*; corpora mollia, vestimenta aliaque immissa difficilius deteguntur, et retentae minus nocent.

cent. Aliena quae sentire licet, digitis, vel forcipe idonea caute, ne partes vicinae simul attrahantur, admota *extrahuntur*, vel per ipsum vulnus, vel per incisionem oppositam. Terebrae, cochleae, vnci, aliaque ad extrahendos globos inventa, raro cum vtilitatis specie vel absque detrimento adhibentur. Neque tamen globulorum, seu aliorum corporum extractio semper succedit, nec violenter extrahenda, si absque graviori laceratione ac distensione haud educi queant, praecipue si vel ossis cujusdam substantiae impacta, vel minora aut mollia inter partes vicinas lateant. Festucae osseae majores haud plane solutae, non extrahendae, sed in situm idoneum reprimendae, nisi earum situs, aut figura, vel symptomata inde derivanda obstent.

DCCCCXCVIII. *Globus seu aliud alienum, in corpore remanens,*

a) aut suppuratione sequenti solutum facilius extrahitur,

b) aut fistulosum vlcus inducit,

c) aut minori, seu plane nullo incommodo aegroti per totam vitam remanet,

d) aut locum mutat; in distantiori, saepissime decliuiori, loco abscessum format, quo aperto seu rupto, extrahi poterit.

DCCCCXCIX. Quum vulnera sclopetaria ob crispationem vasorum laceratorum, nisi majus vas sanguiferum fuerit laesum, vel nullum vel

paucum *sanguinem fundunt*, salutare in primo vulneris stadio modicum hujus profluuium tempestiva ac prudenti plagae dilatatione (DCCCCXCVI.) restituitur, qua et insequens inflammatio et tensio vulneris minuitur, haemorrhagia metuenda praepeditur, febris consensualis mitigatur et suppuratio simul promouetur. Haemorrhagia secundaria grauis, soluta eschara, vel orgasmo febrili, vel corporis, seu membri saltem adfecti motu, vel accedente suppuratione, vel incauta apparatus deligationis ablatione, inducta, quae haud raro praegresso gravitatis aut pulsationis in parte adfecta sensu indicatur, vel ab humorum dissolutione superueniens, ad methodum (DCCCCVIII seq.) propositam cohibetur.

M. Ipsa vulneris *deligatio*, citae suppurationis promotioni ac escharae solutioni adornanda. Leniter ideo linteo carpto, unguento digestiuo seu oleo blando imbuto, impleatur vulnus, seu hoc in vulneris canalem injicitur, omnibus adstringentibus, spirituosis vitatis. Deligato vero vulnere totum membrum, fomento antiseptico adstringente vtiliter circumdatur, cui scopo aqua marina, aqua vulneraria Thedeniana, sal ammoniacum aqua seu aceto commixtum, decocta aromatica, spirituosa, vinosa, inseruire possunt. Suppuratione praesente linteum carptum siccum pro deligatione sufficit, leni inuolutione totius membri haud neglecta; linum paruum (CCLXXIIII.) per canalem vulneris, ad

ad auertendas puris accumulationes, vtiliter traducitur.

MI. *Symptomata primitiua auertuntur, mitigantur* methodo antiphlogiſtica; ſanguinis miſſiones repetitae, caute tamen inſtituendae, ne vires aegroti fractae ſuppurationi futurae impares reddantur; haud neglectis cautelis, quoad therapiam internam, primarum viarum expurgationem, regimen animi corporisque quietem cet. antea expoſitis.

MII. *Symptomata ſecundaria* abſtinentiam a regimine antiphlogiſtico, niſi a qualicunque cauſa redeat inflammatio, poſcunt. Suppurationi nimiae prauae, puri reſorpto, abſceſſibus commotionis ſequelis, qui haud raro majori de ipſo vulnere diſtantia adveniunt, vlceribus ſinuoſis, oedemati, carie, fracturis, luxationibus, ſpasmis, anchyloſi, marcori, paralyſi, ad methodum ſuo loco pertractandam vel antea expoſitam occurritur. Perioſtii contuſio ejus inciſionem, ac oſſis globo inducta impreſſio, trepanationem, ſi locus concedit, haud raro poſcit. Vulneris ſanatio ſub febre lenta, virium proſtratione, ſuppuratione larga, diaeta, cortice, antiſepticis haud coercenda, absque cauſa detegenda minime ſuccedens, triſtem interdum membri amputationem poſcit, qua aegrotus ſparſim ex orci faucibus eripitur. Totalis membri, globi majoris impetu, ablatio, vix extremi amputationem admittit, cum commotionis

effe-

effectus frequentissime supra laesionem, quin interdum per totum corpus propagentur.

Vulnera a corpore alieno illi communicato complicata.

MIII. Varia *corpora aliena* vulneri communicari et hoc inde complicatum reddere possunt; principalia sunt

a) corpora mechanica,

b) acrimoniae chemicae,

c) venena, quae vulneri qualicumque modo admota, multa ac varia symptomata inducere valent.

MIV. *Corpora mechanica*, quovis modo in corporis vulnus inducta, vti aculei, festucae variae ligneae, metallicae; glandes, globi cet. *extractionem* requirunt, ad rationem peregrini, digitis, acu, forcipe idonea, instituendam; praevia interdum vulneris convenienti dilatatione. Partes ferreas magnete admoto extractas fuisse obseruatum est. Remanentia in corpore aliena haud extrahenda, varias turbas inducunt (DCCCCXCVIII.) expositas.

MV. *Acrimoniae variae* vulneri *communicatae*, tempestiua ablutione, dilutione, inuolutione, lauatione, injectione, instillatione, aquosa, oleosa, mucilaginosa, vel contraria admiscendo; alcalina acidis, his alcalina, vel admoto cauterio, vel cucur-

cucurbitarum adplicatione, vel copioſam ſuppurationem promouendo occurritur atque earum nocinus effectus infringitur.

MVI. Varia *venena* corpori per vulnus communicata, vel reſorptione materiae nociuae vel per conſenſum, ſtimulum ſeu impreſſionem remotioribus partibus aut toti corpori communicando, varias easque grauiſſimas turbas inducere poſſunt. Inter varia venena corpori per vulnus communicanda in noſtris regionibus communiſſima ſunt

a) diuerſae inſectorum puncturae,

b) morſus viperarum,

c) furiae infernalis, ac denique

d) morſus animalis rabidi.

MVII. *Puncturae culicum, apum, veſparum* pro ſenſilitate aegroti inflammationem ſatis grauem, cum febri conſenſuali, inducere poſſunt, quae ſymptomata, acri cuidam ſtimulanti in puncturam immiſſo, attribuenda eſſe videntur. Aculeus, ſi in vulnere haereat, acu educendus; ſi non ſtimulus epithemate frigido, acido, ſaturnino, theriacali infringitur; in veſparum puncturis ſpiritus ſalis ammoniaci vſus externus profuit; raro, ſymptomatum grauitas methodum generalem antiphlogiſticam poſcit.

MVIII. *Coluber verus* ſeu *vipera*, animal *veneno praeditum*, quippe quod in ore gerit aculeos oſſeos, plicatiles, cauos, quorum baſis premit totidem

dem folliculos succo venenato turgidos; *vulneri*, quod iratum *mordendo inducit*, liquidum istud infundit, vnde tumor insurgit insignis, dolorque grauis e vulnere cito proserpens, deinde horror, pallor, pulsus debilis, inaequalis, intermittens, color icteritius, extremorum frigus, anxietas praecordiorum, vomitus, palpitationes, animi deliquium, sudores frigidi, sopor, conuulsiones et nisi cito adferatur auxilium, mors. Antidotum hujus veneni experientia comprobatum est oleum oliuarum frictione puncturae ac toti membro frequenter admotum, et interne simul majori quantitate porrectum; leuamine haud cito sequente vulnusculum inciditur, vt oleum ipsius fundum attingi queat.

Neque paruam laudem tribuunt sali alcalino volatili sub forma vel salis vel fluoris porrecto, externe in vulnusculum immisso, nec minus foliis belladonnae ad rationem subjecti de tribus ad duodecim grana semel vel bis per diem porrectae.

MIX. In regionibus septentrionalibus interdum occurrit furia infernalis, quae in partes haud obtectas ex aëre cito se intrudit, maculam nigram inducit, quae instar sphaceli subito sub dolore atrocissimo ac febri acutissima proserpit et mortem, ad fida obseruata, paucis diebus, quin horis inducere potest, nisi atrocissimo malo totius infecti exscissione occurratur. Disruptionem extremi instar capilli e cute prominentis symptomata, atque periculum augere, compertum est.

Morsus

Morſus animalis rabidi.

MX. *Animalis rabidi* aut *ſumme irati* aut *hydrophobici* canis, lupi, felis, vaccae, anatis, galli, cet. ipſius hominis *ſaliua, vulneri, excoriationi, cuti integrae,* morſu, oſculo, deglutitione, adſperſione, lambendo admota, partim irritatione, partim reſorptione ſyſtema neruoſum diuerſimodo adficere, ac grauiſſima ſymptomata inducere poteſt. An praeter ſaliuam in aliis partibus fluidis ſeu ſolidis haerere poſſit virus, ſub tanta obſeruationum diuerſitate haud certe adhuc euictum videtur; in ſola tamen ſaliua ſedem habere virus, valde probabile videtur. Vulnus quidem, ſi quod adeſt, a ſaliua infecta, adeo parum mutatur, vt hoc per longum tempus ſimplicis purique ſpeciem prae ſe ferat, quin plerumque nimis facile claudatur. Diu latitans virus vero humoribus admiſtum, horrendam ſuam indolem denique poſt hebdomades, menſes, quin, vuti dicunt, poſt annos, manifeſtare ſolet.

MXI. *Symptomatum*, hujus miasmatis euolutionem inſequentium, praecipuum eſt hydrophobia, ſeu permanens, ſaepiſſime inuita, aquae ſeu alius cujusuis liquidi auerſatio, haud ab alia cognita deglutiendi difficultate deriuanda.

MXII. Atrociſſimi mali *prodromi* praegreſſa infectione obſeruantur

a) in parte, cui virus inſertum erat,

b) in

b) in reliquo corpore,

c) in ipſa denique mente aegroti.

MXIII. *Partem primo infectam* quod attinet, vulnera haud conſolidata, copioſam ſaniem fundere, ac ſpongioſam carnem protrudere; ſanata iterum aperiri, cicatrices niteſcere, cutem integram dolere, prurire, obſeruatum eſt; quod tamen non cum aliquali conſtantia accidit. Conſtantius ſignum eſt, loci primum adſecti ſenſatio dolorifica variae indolis, ſenſim ad truncum, quin imo fauces, quibus ſtrangulationem jam inductura videtur, ſe extendens.

MXIV. *In reliquo corpore* laſſitudo, dolor vagus rheumatiſmum mentiens, anorexia, vomitus, ſitis, aluus adſtricta, reſpiratio anxia, ſomnus parcus haud reficiens, ſubſultus, ſpasmi, pulſus paruus frequens, haud raro hydrophobiae prodromi obſeruantur. Nec deſunt ipſius *mentis turbae*: triſtes, cogitabundi, anxii, iracundi, moroſi, ſolitudinem amantes, nunc taciti, nunc loquaces euadunt, ſomnus leuis, phantasmatum plenus, quae omnia (MXII.) incertae durationis, interdum tamen plane abeſſe poſſunt, interdum ſub ipſo morbo gradu aucto perſiſtunt, mox continua, mox remittentia, mox intermittentia obſeruantur.

MXV. Ipſa *hydrophobia* ſenſim accedit, primo liquidi auerſatio, ſolummodo ingrata, reluctans, diffi-

difficilis, deinde horrida, dolorifica, tremebunda, anxia, conuulſiua, ſtrangulans, exanimans. Idem cruciatus a deglutitione ſaliuae, quam inde cum vehementia et angore exſpuunt miſeri. Horror deinde vsque adeo increſcit, vt nequidem ſuſtineri queat contactus liquidi, balneo, clysmate, fomento, frictione admoti. Intolerabilis porro euadit ipſe adſpectus liquidi cujuscunque coloris, quin omnium illorum, quae ſpecie vel ſono ideam fluidi reuocare poſſunt, corporum ſplendentium, pellucidorum vel lucidi coloris, ipſius lucis qualiscunque ac ſonus liquidi fluentis vel ſtillantis. Aëris denique horror quoque accedit, cujus leuiſſimo motu miſeri adficiuntur.

MXVI. *Reliqua ſymptomata* ſaepe adſunt, ſolidorum deglutitio impedita, ſitis intenſiſſima, lingua ſicca, arida, fiſſa, aſpera, aphthoſa, faucium aliqualis inflammatio, vox ſtridula, rauca, fere exſtincta, facies dejecta, pallida, minax, ferox, anxia, deſperabunda, oculorum rubor, pupillarum dilatatio, epigaſtrii tumor, abdominis depreſſio, vomitusílioſus, ſatyriaſis, delirium ferox, mordendi cupido, febris intenſiſſima, ſenſuum ſingulare acumen, reſpirationis difficultas, conuulſiones et ſpasmi totum corpus peruagantes, quibus miſeriis mors denique finem imponit. Haec omnia nunc maximo gradu, nunc minori, adeſſe, nonnulla quoque ad mortem vsque plane abeſſe poſſunt.

MXVII. Dirissimi hujus morbi *prognosis* valde est ambigua. Aegrotorum salus maxime in prophylaxi haeret. Prodromi morbi si jam adfuerint, curationem adhuc admittere dirissimum malum, ex obseruatis colligitur. Declaratam autem hydrophobiam rem esse desperatam, ab omni aeuo compertum est; quamquam singuli morbum superasse leguntur. Totius morbi duratio si lethalis fuerit, raro vltra hebdomadem excurrit, ipsa hydrophobia vix quatriduum emetitur. Symptomata laesionem eo citius sequi solent, quo junior, irritabilior, sensilior est aegrotus; quo magis systema resorbens viget; porro quo ferocioris speciei vel feruescentioris irae fuerit animal laedens; quo grauior ejus morbus; quanto calidior clima vel anni tempus. Nudae cuti morsu virus facilius communicatur, quam vestimentis obtectae. Animal reuera rabidum fuisse docet ejus saliuae in vulnus recens alius canis immissio, morbum inducens.

MXVIII. Teterrimi morbi *prophylaxis* omnibus viribus innititur destructioni atque eliminationi virus; quod obtinetur vulneris totius cita exscissione, vel vstione profunda, ferri candentis, aut pulueris pyrii incensi, aut lapidis caustici ministerio instituenda; nonnulli escharam deinde resecandam suadent. Nisi hoc fieri possit, vulnus rite eluatur, nec sanguifluxus intempestiue supprimatur; dilatetur deinde varia directione vulnus, sanguis cucurbitae seu siphonis ope extrahatur, quod-

pluries

pluries repetetur; alii ſanguinis eductionem hirudinum ope tentarunt; puluere cantharidum porro vulnus fricetur, et hoc ſuppurantium cantharidibus remixtorum ope, in vlcus large diuque fluens mutetur; haud neglecta totius ambitus inunctione mercuriali repetita. Si iuſto citius clauſum fuerit vulnus, tumeſcente, dolente, rubente inprimis cicatrice, eadem dicta therapia tempeſtiue adhibeatur.

MXIX. *In ipſa hydrophobia declarata laudantur* quidem inunctiones mercuriales in collo ac ipſo ore, ab aegroto ipſo perficienda; internus mercurialium vſus ad citam ſaliuationem protractus, turpethum minerale, opium, moſchus, camphora, belladonnae folia, radix; alcalina volatilia, ſcarabaei, cantharides, anagallis, lichen terreſtris, balnea marina, ſemicupia, emetica aliaque bene multa. Ardua tamen ac difficilis, quin ſaepe impoſſibilis ac periculi plena eſt medela, cum difficillime porrigi, quin vix clyſmate injici poſſint remedia. Nec vllius remedii vis ſpecifica ad debellandum virus huiusque certa atque conſtanti experientia comprobatum eſt.

MXX. *Sectiones hydrophobia exſtinctorum* nihil certi ad indagandam morbi naturam monſtrant; deviationes in talibus funeribus obuiae, a conuulſionibus exortae, ad probandam conuulſiuam morbi naturam cum ejus ſymptomatibus, valent.

Virulentiae studio vulneri communicatae.

MXXI. Generalis quidem indicatio requirit, vt variae acrimoniae ac virulentiae citissime e vulnere remoueantur; adsunt tamen circumstantiae, vbi virus studio, vulneri aut superficiei corporis integrae admouetur, aut, vt maius periculum auertatur, aut, vt nouus morbus priori contrarius inducatur, quo hunc sanandum fore speratur. Prius fit in variolarum insitione; posterius in scabiei ac gonorrhoeae communicatione a nonnullis tentata.

Insitio variolarum.

MXXII. Variolarum insitio *est* illa operatio chirurgica, qua virus variolosum homini, haud hunc morbum perpesso, neque jam infecto, communicatur.

MXXIII. Omnis quidem aetas variolarum insitionem *admittit;* tenerrimus tamen infantilis status, stadium dentitionis ac senectus, ob rationes obuias, minus conueniens merito habetur. Nunquam vero nisi corpore sano atque a morbo quouis, scrupulosissimo examine indagando, libero, instituatur. Anni tempus pro variolarum insitione, si res concedit, eligatur nec nimis calidum nec frigidum; vernale et autumnale inde maxime commodum habetur.

MXXIV. Corporis *praeparatio*, in dicto sano statu (MXXIII.), vix vlla requiritur. Diaeta vegetabilis

getabilis refrigerans, antiphlogiſtica, ac vnum alterumue lene laxans, omnino ſufficere ſolent. Qui aliis remediis indigent, ad variolarum inſitionem minus idonei merito habentur.

MXXV. *Eligatur pus* a variolis benignis, haud confluentibus, e corpore ſano, non cachectico, ſcabioſo, herpetico, cancroſo, venereo, vel alio morbo ſuſpecto laborante. Quamquam impune quidem inſitionem, cum pure variolarum malignarum, confluentium, inſtitutam fuiſſe compertum eſt, decet tamen dictam cautelam haud negligere. Quo tenuius atque recentius pus, eo certior infectio, quamquam etiam craſſius, ſiccum ac diutius ſeruatum haud omnes vires communicatiuas plane amittat; ex Europa in Chinam miſſum pus, virus ſeruauit.

MXXVI. Pro variolarum inſitione *locus maxime commodus* eſt media brachii pars aut ſura. Locus inter manus pollicem ac indicem medius, quem nonnulli ſuadent, minime praeſerendus videtur, cum ab vlcere ſecuturo haud raro foeda cicatrix remaneat.

MXXVII. Sequenti vero modo *inſtituitur,*

a) aut acus plana ſeu lanceola parua, puri varioloſo recenti tenui imbuta, inter epidermidem ac cutem oblique ad duas circiter lineas inducitur, quo facto retracto in-

 ſtrumento

ſtrumento et denuo adpreſſa epidermide, particula puris, infectionem inductura, remanet; vna punctura ad ſcopum attingendum ſufficit; attamen vt infectio eo certius ſuccedat, plures in vtroque brachio ſeu crure inſtitui ſolent. In eodem membro plures puncturae pollicis ad minimum inter ſe diſtantia adeſſe debent, cum major inflammationis ſecuturae ambitus ſaepe incommodi plenus ſit. Haec inſitionis methodus nulla deligatione indiget;

b) aut filum, pure varioloſo imbutum, vel recens, vel hoc deficiente ſiccatum, ac vapore aquae calidae emollitum, ſuperficiali rimae oblique inter cutem ac epidermidem ductae, accurate immittitur, et cerati ſimplicis ſeu emplaſtri gummoſi ope per aliquot dies retinetur. Terebinthinata, camphorata, ac oleoſa infectioni obſtare compertum eſt;

c) aut veſicatorium paruum cuti imponitur, veſica deinde eleuata ac humore educto, pus humidum ſeu ſiccatum aut eſchara in puluerem redacta, infra epidermidem ducitur, ac retinetur;

d) aut denique pus varioloſum frictione cuti integrae admouetur; minus certum ac tutum tamen effectum praeſtat. Prior methodus ob minorem dolorem ac inflammationem ſequentem merito praefertur.

MXXVIII.

MXXVIII. Tertio poſt inſitionem die punctura ſeu rima dolens, rubens, tumens, *infectionem ſecuturam monſtrat;* haec inflammatio ad eruptionem vsque increſcit. Ad quintum ſeu ſextum diem dolor ad axillam, et inguen interdum propagatur, cujus glandulae tunc aliquomodo tumidae ſentiuntur; ſeptimo vel octauo die, accedere ſolet laſſitudo, pulſus frequentia, cephalalgia, lumbago, vomitus, quandoque conuulſiones, minime tamen ominoſae. Sequitur tunc ipſa *variolarum eruptio,* quae ſemper fere benignae atque diſcretae eſſe ſolent; quo facto ſymptomata dicta euaneſcunt. Denique more ſolito exſiccantur variolae; ſi paucae adſunt, in vniuerſum decidunt.

MXXIX. *Locus inſitionis* interdum inflammationem eryſipelatoſam, haud raro phlegmonoſam, ſubit; largam deinde puris quantitatem fundens, qui tamen cum variolis, aut paulo poſt, vt plurimum exſiccari ſolet. Talia vlcera ſimplici cerato obtegenda; emplaſtra et vnguenta digeſtiua vlceri chronico interdum anſam dare poſſunt. Apoſtemata ac vlcera complicata, rariſſime poſt variolarum inſitionem, obuia, ad methodum alio loco dictam curantur.

MXXX. Variolae inſitae, praeter diaetam vegetabilem, parcam, refrigerantem, ac regimen frigidum, aluique ductionem leniſſimam, vix alia remedia *requirunt;* ſub ſuppurationis ſtadio tamen,

aëris frigidioris acceſſum tam in variolis inſitis quam naturalibus, minuendum eſſe et experientia et theoria ſuadere videtur.

MXXXI. Inſitio variolarum in corpore ſano prudenter ac rite inſtituta *absque vllo alieno ſymptomate ſuccedere ſolet.* Dantur tamen caſus rariſſimi, vbi partim ob peculiarem habitum corporis, haud ſcrupuloſiſſimo examine praeuidendum, aut accedentem alium morbum, variolae malignae aut complicatae, periculoſae quin lethales evadere poſſunt, qui ſtatus tunc therapiam internam requirit, genio morbi ac conſtitutioni aegroti adornatam.

MXXXII. Fida atque conſtanti experientia probatum quidem eſt, teterrimi morbi varioloſi periculum maximopere inſitione minui quin auferri; negandum tamen haud eſt, epidemiam varioloſam, inſitione inconſiderata peracta, in ciuitatibus majoribus ſemper fere ſuſtineri, vnde nonnulli contagio infecti interdum ſuccumbunt, qui alii rariori epidemiae forſan euaſuri fuiſſent.

Aliae inſitiones.

MXXXIII. Varia mala, .. gonorrhoea intempeſtiue ſuppreſſa, ſeu ſcabie repulſa inducta, noua infectione curare nonnulli tentarunt. Inde *inoculationem gonorrhoeae,* ope bacilli cerei in vrethram hoc morbo laborantis immiſſi, qui bene inunctus confeſtim hinc in vrethram viri ex morbo ſuppreſſo laborantis

borantis introducitur, cum successu adhibitam fuisse et chronicas ophthalmias, eruptiones cutaneas, vlcera vetusta etc. inde sanata fuisse legimus. Simili modo *scabies* crebra scabiosorum contrectatione, ac vestimentorum sordidorum a scabiosis gestatorum vsu, reuocata fuit, et maniam, asthma, spasmos aliaque mala inde fugata fuisse refertur. Ast longe securius gonorrhoea laxantibus, emeticis, emollientibus externis, ac simplicis cerei imissione, scabies vero camphora, sulphure, frictione, balneo, diaphoreticis, absque detrimento reuocatur. Nec decet turpem atque foedum morbum cum aliis communicare. Ipsius pestis insitionem cum successu adhibitam fuisse legimus.

Vulnera a jactura substantiae complicata.

MXXXIV. *Vulnera cum jactura substantiae* naturae viribus, artis auxiliis adjutis, haud raro perfecte sanantur; in nonnullis cum satis distincta nouae substantiae generatione, vti deperdita totius ambitus ossis substantia, a fractura comminuta, carie, necrosi; in membri virilis, scroti, labiorum, mammarum morbis, cum substantia quodammodo ablata, quibus sanatis vix vestigium defectus praegressi saepe remanet; in aliis cum sensibili complanatione partis laesae denique cicatrix (DCCCXCI.) profunda depressa inducitur. Partes de corpore, instrumento praecipue scindente, separatae, cum parva cutis parte adhuc cohaerentes, panniculus integumentorum, nasus, auris, digitus, artis auxiliis

 (DCCCXCII.)

(DCCCXCII.) rite admotis, iterum reuniri poſſe, quotidiana experientia docet; neque plane abſonum videtur, partes plane abſciſſas, cito iterum admotas, ac emplaſtris, faſciis, ſutura, ſitu, rite firmatas iterum concreſcere poſſe; experimenta ſaltem in animalibus et ipſo homine facta, hoc ſuadere videntur. —

Aliae complicationes.

MXXXV. Vulnera a miasmate quodam in corpore praeexiſtente complicata, venereo nimirum rachitico, ſcrophuloſo, cancroſo, non ſolum vulnerum ſanationi obſtant, ſed in vlcus quoque ſordidum, rodens, et complicatum mutare valent, quibus haud immerito adnumeratur hydropica corporis vel etiam partis laeſae labes, vtpote vulneri gangraenam facile inducens. Illa denique, quae fractura, luxatione, aliisque morbis complicata ſunt, aliis locis proponentur.

CAP. II.

CAP. II.

Vulnera in specie.

MXXXVI.

Vulnera in ſpecie pertractaturi *diuiſionem* a diuerſa eorum ſede petimus, ſic primum caluariae, deinde faciei ac colli, thoracis denique et abdominis laeſiones veniunt conſiderandae.

Laeſiones caluariae.

MXXXVII. Ad laeſionem caluariae *referimus* omnem violentiam externam

a) partibus cranium extus obtegentibus,

b) vel thecae oſſeae,

c) vel membranis encephalum includentibus,

d) vel ipſo cerebro vel cerebello illatam ſiue veram continui ſolutionem, ſiue vehementem modo contuſionem aut concuſſionem induxerit. Diuerſas has laeſiones ſigillatim nunc pertractabimus. Verum enim vero monendum eſt, ſingularum characteres non raro deficere, ſaepius autem mixtos eſſe atque ambiguos, quia non cuiuis parti datum eſt, perpetua ac ſpecifica ſuae laeſionis ſigna edere, neque vna facile injuriam

injuriam patitur, quin ſimul aliae laedantur. Nec quamlibet laeſionem preſſo pede ſequuntur ſymptomata, ſed ſub leuioris ſimplicis vulneris larua, diu ſaepe periculoſiſſimam laeſionem, haud raro in loco a violentia inducta diſtantiori, occultat. Denique laeſiones viſceris omnium nobiliſſimi, encephali, theca oſſea vbique incluſi, explorationem ſenſuum ope peragendam, excludunt aut difficillimam ſaltem reddunt. Hinc omne caluariae vulnus in diagnoſi attentiſſimum, in prognoſi cautiſſimum, inque therapia prouidiſſimum deſiderat chirurgum.

Externorum cranii tegumentorum laeſiones.

MXXXVIII. *Partes molles* cranium obtegentes, cutis, membrana adipoſa, expanſio aponeurotica, muſculi temporales, frontalis, occipitalis, ac pericranium denique

a) aut *ſimplici ſectione,*

b) aut *inciſione caeſa,*

c) aut *punctura,*

d) aut denique *contuſione*, a violentia quauis externa inducta pati poſſunt.

MXXXIX. Simplex *inciſio* inſtrumento ſcindente acuto lente inducta, vulnerum ſimplicium therapiam

therapiam (DCCCXCVII.) expositam omnino sequitur. Haemorrhagia grauis ab arteriae frontalis, occipitalis, temporalis laesione, hujus ad os vicinum compressione haud difficulter supprimitur; raro ad sanguifluxum sistendum ligatura opus est.

MXL. *Vulnera caesa*, instrumento haud valde acuto, majori vehementia, cito inflicta, semper aliquali contusione juncta, inde prioribus (MXXXIX.) deteriora merito habentur; praecipue, si obliqua seu transuersa fuerit laesio, attamen nisi cranii laesio, vel aliena symptomata simul adsint, instar vulneris simplicis, emplastris, fasciis, situ, compressione reuniri possunt, nec denudatio cranii simplex hanc methodum excludit; minime tamen parui facienda haec vulnera; in capitis enim laesionibus nunquam tuta fides; tristissimi enim latentis et neglectae complicationis effectus post plures dies, quin imo hebdomades, adparere possunt.

MXLI. Ictu *separatus* partium mollium cranium obtegentis *panniculus*, cuti vnius lateris adhuc cohaerens, vel absque vel cum cranii denudatione, nisi profundioris laesionis signa adsint, citum reunionis tentamen requirit, quo longa atque molesta cura, ossisque alteratio interdum auertitur; abrasis nempe in antecessum crinibus, in ambitu vulneris, aut totius capitis, (quae tonsura, vbi aliqualis suspicio profundioris laesionis adest, numquam

quam omittenda), ac liberato a fordibus panniculo, hic exacte in fitum priftinum adducitur, atque emplaftris (DCCCCLXI.) retinetur; fi angulatus fuerit panniculus, vna alteraue futura interdum verfus anguli extremum requiritur; fplenio deinde impofito, fafcia fimplici vel triangulari vel fex capitum firmatur. Quo facto panniculus aut ad primam, vt dicunt, indicationem vbique iterum concrefcit; aut partialis reunio fuccedit, liquido fanguinolento, ferofo, purulento, infra panniculi partem accumulato, quod fluctuationis fenfu detectum incifione educendum erit; aut plane non conglutinatur panniculus, qui ftatus, aut vitium offis fubjacentis, aut partium contentarum, aut conftitutionis aegroti indicat, cui tunc ad indicationes morbi occurrendum erit. Neque periculum profundioris laefionis cito tentamini reunionis paniculi obftat, cum partium contentarum qualiscumque adfectio, a fymptomatibus fcrupulofiffime obferuatis, minus certe ab offis denudati, aëre ac remediis externis haud raro vexati, decoloratione deducenda eft.

MXLII. *Vulnera puncta* integumentorum vniverfalium cranii inftar fimplicis puncturae (DCCCCLXXIX) faepiffime fanantur, interdum tumorem eryfipelatodem mollem per totum caput difperfum, leuioribus tamen fymptomatibus junctum inducit; fi galeam aponeuroticam et pericranium attingit punctura, limitatum, ad mufculi epicranii extenfionem protractum, duriorem, gravioribus

vioribus tamen symptomatibus inflammatoriis stipatum; quibus nisi tempestiue occurratur, in suppurationem late extensam, ossis corruptionem minantem, vel durae matris phlogosin vel aliam adfectionem abire possunt. Nisi tempestiua methodo antiphlogistica, epithemate frigido, laxantibus, ac regimini debito cedat morbus, haud differendam incisionem ad os vsque protractam poscunt; cruciata, si locus concedit, scopo optime satisfacit. Suppuratio, si jam adfuerit, tempestiuam puris ope incisionis eductionem poscit.

MXLIIII. Integumentorum cranii *contusiones* therapiam hujus morbi (DCCCCLXXXV.) expositam sequuntur; profundiores ad galeam aponeuroticam et pericranium extensae, varia eaque grauia symptomata, tumorem inflammatorium, ipsius membranae pericranii de cranio secessum, ossis subjacentis alterationem, duraeque matris illi correspondentis separationem, phlogosin, suppurationem, febrem denique acutissimam et successiue, omnia ipsius cerebri laesionem passi adferre possunt. Neque tamen dissimulandum est, minime constantem esse horum symptomatum concursum, verum etiam contusiones et puncturae epicranio pericranioque interdum infliguntur et sanantur absque vllius grauioris symptomatis accessu. Sanguis a contusione effusus, ex arteria, tumorem aneurysmaticum, e vena ecchymosin creat, tumorem nimirum ad sedem effusi nunc superficialem, nunc profundum, nunc

in

in cellulosa diffusum, nunc in maius cauum coacervatum, ad effusi indolem fluidam seu a coagulatione grumosam, duriorem, pulsantem, molliorem, inaequalem, plus minus fluctuantem. Talis tumor, nisi generali therapiae (DCCCCLXXXV.) ac epithemati frigido, acido, resoluenti lenique pressioni haud breui cedat, seu a sanguifluxu atque effusione interna haud suppressa augeatur, incisionem poscit, pro varia violentiae illatae sede et indole, partium laesarum dignitate, cicatricis denique successurae ratione variae directionis et profunditatis, vt grauiora mala auertantur. Similem tumorem a sanguine effuso inducere potest violenta capillorum attractio, cui ad expositam therapiam occurrendum. Accumulatus in textu celluloso sanguis interdum tumorem format limitatum, in media parte fluctuantem, pulsantem, depressum, digito prementi cedentem, margine duriori inflamato circumdatum, qui inexpertis ac incautis pro osse impresso haberi potest. At vero quicumque paulo accuratius examinat illos margines, vtpote supra cranii superficiem prominentes, attactum non adeo patientes, perpensis simul aliis symptomatibus vix falsa hac suspicione duci poterit, quae mox subsequente duri emollitione sponte euanescit; nec tamen periculosus est hic error, cum inciso tumore distincta morbi natura pateat.

MXLIV. *Vulnera contusa* partium cranium obtegentium in vniuersum difficilius ad primam indicationem

cationem ſanantur; ſaepius in vlcus abeunt; haud tamen citum reunionis tentamen excludunt, quod interdum ſuccedit, ſaltem innocuum eſt. Muſculi temporalis vulnera contuſa interdum maxillae immobilitatem aliaque ſymptomata neruoſa inducunt, quae methodo anthiphlogiſtica ſtrenue adhibita, ac conuenienti vulneris, laminae praecipue aponeuroticae muſculum obtegentis dilatatione, auertitur. —

Cranii laeſiones.

MXLV. *Cranium* violentia externa laeſum

a) ſimplicem *denudationem*,

b) *inciſionem*,

c) *contuſionem*,

d) *fiſſuram* aut *fracturam*, aut denique

e) *depreſſionem* oſſis cujusdam vel plurium *pati poteſt*.

Quae laeſiones nullis niſi ſenſualibus ſignis, in loco adfecto potiſſimum obuiis, cum certitudine dignoſcuntur, ex ſola enim pyxidis oſſeae diſſolutione maxillam inhabilem fieri ad mordendum, ad fabulas dudum fuit relatum. Symptomata autem harum laeſionum per ſe quidem leuia ſunt vel nulla; ſaepiſſime tamen aliqua partium contentarum injuria ſimul adeſt vel ob humorum effuſionem, vel partium vicinarum inflammationem ſuperuenit.

Cranii denudatio.

MXLVI. Mechanica *cranii denudatio* inter simplicissimas ejus laesiones referenda, saepissime, debita therapia cito adhibita, absque incommodo sanatur; vbi vero ab aëre vel pure contaminatur superficies, cariosa fit, et lenta exfoliatione separatur. Vt absque corruptione et secessu obtegatur os denudatum, vulnusque cito sanetur, nisi suspicio laesionis internae adsit, tegumenta ab osse soluta ipsi citissime admoueantur (MXLI.) admotaque sub rara deligatione, neque aeris accessum admittente, in situ retineantur ad perfectam vsque consolidationem. Rarius labia vulneris ossi firmiter adhaerentia centro partis denudatae lente et absque sensili exfoliatione sese approximant; rarissime autem os, cum vulneris margine non cohaerens, neque colore suo natiuo gaudens, absque exfoliatione iterum obducitur, aut haec leni ossis perforatione auertitur. Laminae cariosae separatio promouetur radendo, ferro acuto, seu vitro, et perforando eius superficiem: interdum quoque margine cutis ablato pars, osseo repagulo jam orbata, facilius soluitur. Deligatio vero instituatur, qualis in carie conuenit. Quodsi per totam suam crassitiem corruptum fuerit os, terebratione auferenda est pars sic adfecta.

Vulnera caesa cranii.

MXLVII. *Vulnera caesa* cranii variae directionis, non nisi visu tactuque *cognoscenda:*

a) aut

a) aut *tabulam externam* ſolam diuidunt,

b) aut ad *diploën* tranſeunt;

c) aut per tabulam internam *ad cauum* vsque *penetrant*;

d) aut *portionis ablatio* ſeu *dedolatio* adeſt;

Quae vulnera per ſe quidem noxam haud inferunt; ſaepe tamen aut contuſione aut fractura, tabulae internae praecipue, ſeu anguli vulneris, juncta ſunt, aut partes contentae ſimul adficiuntur et inde maximam ac cautiſſimam attentionem ad ſymptomata requirunt.

MXLVIII. Talia vulnera, niſi aliena obſtent, inſtar ſimplicis quidem *tractari* atque adductis partibus cito obtegi poſſunt. Sequentia tamen notanda ſunt:

a) inaequalitates externae vel internae, marginis vulneris oſſis hiantis reflexi, aut in ſitum naturalem reprimantur, aut ferro auferantur, aut plane ſolutae extrahantur, ſiquidem irritatione nociturae, antequam partium obtegentium adductio inſtituatur; attendendo ſemper, ne cutis vulnus ſanetur, antequam ejus fundus clauſus fuerit.

b) pars oſſis dedolatione ablata ſiue ſuperficialis ſiue totius profunditatis haud obſtantibus ſymptomatibus alienis, ſi cuti ad-

 huc

huc cohaereat panniculus, citam reunionem requirit, plane soluto atque ablato quamuis fragmento osseo.

c) pus infra os iterum admotum, aut in ossis vulnere detectum citae reunionis tentamen excludit, atque cariei therapiam requirit.

d) pus prauae indolis vlcerisque deterioratio, absque causa manifesta, profundiorem laesionem indicat hujusque conuenientem medelam poscit, nullis quamquam aliis symptomatibus adhuc praesentibus.

e) durae matris denudatio a vulnere cum deperdita substantia partium obtegentium, strenuam omnium irritantium euitationem, citam atque lenem deligationem humorum effluxui fauentem, ac digestiui blandi impositionem requirit.

f) omnia vulnera caesa in vniuersum, in ossis substantiam penetrantia therapiam antiphlogisticam, epithemata frigida, laxantia leniora, atque cautissimum regimen poscunt, vt grauiora mala auertantur.

Puncturae cranii.

MXLIX. *Cranii puncturae* therapiam incisionum partialium sequuntur; obseruandum tamen instrumenta pungentia non solum in infantibus inter

ter ſuturas et per ipſam oſſis ſubſtantiam facile ad cauum cranii progredi, ſed in adultis quoque loca naturaliter tenuiora, partem inferiorem occipitis, proceſſus orbitales oſſis frontis, ac os cribroſum vulnere per naſum admoto facile perforari; imo interdum praeter naturae leges ſolitas, diploes ac tabulae internae defectum adeſſe poſſe vbique, quae loca haud difficile inſtrumento pungente penetrantur. Qui ſtatus aut ſpecillo immiſſo detectus, aut ſymptomatibus indicatus, ſi locus concedit, trepanationem ſemper requirit.

Cranii contuſiones.

ML. *Cranii contuſiones*

a) aut in tabulam externam agunt,

b) aut in diploën et tabulam internam propagantur,

c) aut ad partes contentas extenduntur,

d) aut ſuturae denique inde diduci poſſunt.

MLI. Tales contuſiones vel absque vulnere vel cum partium obtegentium laeſione ſimul junctae eſſe poſſunt.

a) *integra cute* tumor mollis oedematoſus fluctuans latentem *laeſionem prodit*, quo inciſo pericranium ab oſſe ſeparatum adparet; haud raro cum aliquali oſſis decoloratione.

 b) *diuiſis*

b) *diuisis partibus mollibus*, pericranii ad contusionis ambitum solutio, suppuratio praua absque causa manifesta, atque coloris cranii mutatio *conspicitur*, sequentibus vt plurimum symptomatibus adfectae durae matris vel ipsius cerebri.

MLII. Inducere autem potest cranii contusio vasorum debilitatem, rupturam; humorum accumulationem, effusionem; inflammationem, suppurationem, tabulae externae vel internae ipsiusue diploës cariem, durae matris secessionem, inflammationem, erosionem, excrescentias fungosas, exostoses, cephalaeam chronicam multaque alia mala, quae in vniuersum lente, haud raro pluribus hebdomadibus post laesionem praeterlapsis, accedunt. Primitiua symptomata vasorum debilitati atque humorum congestioni deberi videntur; sequuntur inflammationis signa; succedunt denique symptomata adfectae durae matris seu ipsius encephali. Neque tamen constans est horum symptomatum concursus, cum saepe grauiter per totam crassitiem adfectum os absque incommodo sanetur; minime tamen tales casus prouidissimam prophylaxin excludunt.

MLIII. *Prognosis* omnis *contusionis* grauioris *cranii*, diploës praecipue, semper est ambigua, nisi tempestiue occurratur malo, febris intensa, sopor, paralysis et mors sequi possunt. Quo grauior

vior violentia admota, quo minus ſpatium cranii, quod tetigit corpus alienum, praecipue ſi in ſuperficiem cranii veſtigium ſeu impreſſionem reliquerit, eo grauior merito habetur morbus, eo profundior contuſio.

MLIV. *Therapia contuſionis cranii* ſuperficialis curationem contuſionis partium mollium (DCCCCLXXXV.), denudationis cranii ſimplicis (MXLVI.) aut cariei (DCCCLI.) ſequitur. Profundioris therapia eſt vel prophylactica, qua ſymptomata auertuntur, vel curatiua, qua praeſentia mitigantur. Prius obtinetur venaeſectionibus, hirudinum adplicatione repetita, laxantibus leníoribus, embrocha frigida, ac diaeta et regimine refrigeranti. Niſi hoc ſuccedat et profundioris contuſionis ſigna (MLII.) ſe manifeſtent, haud differenda erit trepanatio, et quidem pro extenſione morbi reiterata, vt humores effuſi, purulenti, putridi, aut in diploë aut ſub ipſo cranio haerentes educantur, latens caries auferatur, et tenſio, irritatio, atque compreſſio tollatur.

MLV. A violentia externa, *ſuturae* vel plures interdum *diſſolui* poſſunt, aut ſub ipſo violento ictu inflicto ſolutionem mox inducente, aut pluribus diebus praeterlapſis a liquido coaceruato ſenſim diducuntur; cui ſtatui *occurritur*, caute omnia externa, quibus oſſa ſoluta moueri poſſunt, euitando; ſanguinis congeſtionem ac inflammationem,

Ll 4 methodo

methodo antiphlogiſtica auertendo; humores inciſione facta educendo; oſſa leni atque cauta compreſſione vniendo. Nec trepanationem excludit ſuturae ſolutio, cum ad latera ſuturae hiantis humores infra cranium coaceruari poſſe compertum ſit.

Cranii fractura.

MLVI. Cranii *fractura* in vniuerſum *vocatur* hujus a violentia externa cito inducta diſſolutio; quae quoad laeſionis gradum diſtinguitur:

a) in fiſſuram absque hiatu ſenſibili, et

b) fracturam ſtricte dictam, vbi major diſſolutio cum marginum diuiſionis diſtantia adeſt.

MLVII. Cranii *fiſſura* per ſe ſpectata ſimpliciſſimam continui ſolutionem ſiſtit, ſpecie tamen *diuerſiſſima* eſt. Datur enim vel major vel minor vixque ſenſibilis, capillaris dicta. Alia ſimplex eſt, alia compoſita, angularis, bifurcata, ſtellata, etc. Modo os in eodem, qui violentiam ſuſtinuit, loco, modo in parte intacta finditur, quod contrafiſſuram vocant. Poteſt fiſſura in oſſe percuſſo conſiſtere, poteſt in remotiora, perrecta per ipſas ſuturas via, excurrere, poteſt denique os violentiam paſſo vicinum vel oppoſitum rimam contrahere. Deinde vel tota oſſis ſubſtantia vel ſola externa internaue tabula finditur. Partium denique conti-

nentium

nentium et contentarum laeſio vel ſimul adeſt vel ſecus. —

MLVIII. *Explicatio modi, quo fiſſurae inducuntur*, majoribus hucusque premitur difficultatibus. Minuta hujus rei indagatio praeterea curioſa magis quam vtilis merito habenda; cum locus cranii debilior aut fragilior, in quo a violentiae externae propagatione fiſſura inducta eſt, nullo plane artificio maturius detegi poſſit, antequam effectu indicetur. Si violentia externa cranio admota, aegrotus, caſu praecipiti aliam cranii partem corpori duriori impingit, duplex fiſſura oppoſita induci poteſt, haud vero contrafiſſura nuncupanda erit. —

MLIX. Fiſſurae cranii *diagnoſis* ſolo viſu tactuque eruitur, inde integumentis integris, aut in locis cranii, qui ſenſuum explorationem effugiunt, haud diagnoſcendae. Sanguifluxus etenim e naſo, ore, auribus, maxillae ad mordendum inhabilitas, vomitus, ſonus ab aegroto ſub laeſione perceptus, ſudor vnius lateris major, pericranii ſolutio, etc. violentiae praegreſſae vis ac celeritas, gradum concuſſionis quodammodo quidem monſtrant, pro dijudicanda vero fiſſura aut fractura incerta atque ambigua merito habentur. Oſſe denudato rima praeternaturalis, de ſutura, impreſſione arterioſa, aut inaequalitate naturali caute diſtinguenda, prorumpente e rima ſanguine, quod in junioribus praecipue accidit, admoto et abſterſo

 liquido

liquido colorato, aut asperitate; digiti vngue sentienda, dignoscitur. Contrafissura inde, nisi partium obtegentium qualiscumque adfectio, incisioni ossisque denudationi ansam praebeat, nullo certo signo cognoscenda.

MLX. Quoad *prognosin* fissurarum cranii, hae per se quidem noxam haud inferunt atque non raro absque vllo symptomate sanantur, periculo tamen minime carent, cum saepissime fissurae, aut contusione cranii (ML.), aut durae matris solutione, aut humorum e diploë vel vasis durae matris infra cranium effusione, aut commotione cerebri, aut hujus et meningum inflammatione, aut pluribus vel omnibus his simul junctis complicatae sint. Omne fissurae periculum de his complicationibus, ex propriis signis characteristicis attentissime dijudicandis, pendet.

MLXI. Fissurae cranii *curatio* naturae viribus absoluitur, cum ars ad eam sanandam nihil faciat: verumtamen therapiam contusi cranii (MLIV.) providissimam semper requirit. Abrasis vbique capillis attentissime obseruetur, an in cute vbique integra, oedema, tumor, rubor, sensilitas insolita, fluctuatio appareat, quibus ossis denudatio indicari possit. Fissura detecta, os tanta distantia denudetur, vt trepano locus concedatur; fissurae tractum incisione prosequi, absque reiteratae trepanationis certa indicatione, inutile quin nocuum esse videtur.

Symptomata

Symptomata effusi humoris infra cranium, compressi cerebri, aut irritatae durae matris trepanationem ad latus fissurae requirunt, ac therapiam mox dicendam.

MLXII. *Ossium cranii fractura* stricte dicta a fissura solummodo majori dissolutionis atque hiatus gradu discrepat; ceterum communes fere cum illa habet differentias (MLVII.), quibus varias alias subdiuisiones, ingeniosas magis quam vtiles, addiderunt auctores. Majoris momenti discrimen adest, si fractura cum vnius alteriusue partis in cavum cranii depressione, vel cum totali portionis solutione acciderit. Quoad *diagnosin* eadem valent, quae de fissura cranii monuimus (MLIX.), ob majorem tamen fracturae inaequalitatem, hiatum aut depressionem, vel fragmentorum vacillationem, per cutem integram haud raro sentiendam, facilius dijudicatur. Denudato cranio, fracturae diagnosis nullam dubitationem admittit. Baseos cranii fractura visus tactusque explorationem effugit, et inde haud certe cognoscitur; fractura tamen ossis petrosi interdum pessimo omine, effluxu humoris pellucidi, satis copiosi, liquoris nimirum Cotunniani, per aurem externam effluxu, indicatur.

MLXIII. *Fractura cranii prognosis* eadem complectitur, quae circa fissuras monuimus (MLX.). Pro vario fragmentorum et festucarum numero, ambitu, situ et effectu variare periculum, fracturamque

ramque notabilius hiantem ob faciliorem effusi euacuationem, saepe minus ominosam esse, quam angustiorem, constat. *Curatio* fracturarum therapiam fissurarum (MLXI.) sequitur; fractura, cum fragmenti vel plurium depressione, medelam poscit mox dicendam; cum totali fragmenti solutione juncta, huius extractionem lenem requirit, quo facto trepanatio saepe minus necessaria euadit. Ea, quae sinui frontali a fractura aperto, conuenit therapia, ex abscessus sinus frontalis chirurgia (DCLXXXV.) patet.

Cranii depressio.

MLXIV. *Partis cranii* a violentia externa *depressio* sensu cauitatis visuque haud difficulter cognoscitur; rite tamen, de impressione naturali, vbique interdum, ad posteriorem bregmatis partem haud raro, obuia, vti quoque de effusione humorali supra cranium, media parte depressa (MXLIII.) distinguenda est.

MLXV. Est autem cranii depressio *varia*

a) quoad *depressionis indolem* aut absque fractura adest, quod in infantibus atque junioribus interdum accidit, aut fractura simplici composita, stellata, portionis solutione, huius infra marginem partis integrae pressione, ac fractura denique tabulae internae, integra externa, juncta esse potest.

b) quoad

b) quoad *extenſionem*, pro contactu corporis laedentis atque variam cranii reſiſtentiam, majus vel minus ſpatium occupans. —

c) quoad complicationem interdum absque aliarum partium notabili laeſione adeſt cranii depreſſio; ſaepiſſime contuſione partium externarum, ipſius oſſis, durae matris ſeparatione, humorum effuſione; meningum atque ipſius cerebri compreſſione, irritatione, inflammatione, vulnere, ſuppuratione juncta eſt. Commotio cerebri ſimul haud raro depreſſiones cranii comitatur, ſemper tamen fractura cranii ejusque depreſſio vires impellentes frangunt atque commotionem minuunt. —

MLXVI. Depreſſi cranii *ſymptomata* ſunt:

a) ſymptomata *compreſſionis encephali:* paralyſis, debilitas, ſenſuum labes, ſtupiditas, quae ab oſſe depreſſo confeſtim, ab effuſo fluido ſerius, accedunt.

b) aut *irritationis:* febris intenſa, ſpaſmi, inflammatio, quae omnia ſerius accedere poſſunt.

c) aut *commotionis:* ſenſus motusque abolitio partialis, totalis, mox laeſionem ſequens. —

MLXVII.

MLXVII. Depressi cranii *prognosis* semper incerta atque ambigua est. Quo junior aegrotus, quo minor depressionis ambitus ossisque dissolutio, quo leuior complicatio (MLXV.) eo major sanationis spes affulget. Cranio infantili absque fractura depresso, et adultiorum raro quoque, solam naturam medicatricem lente et tuto interdum mederi, experientia compertum est: neque tamen in vnoquoque casu ejus vires sufficere, remanens non raro sensus alicujus labes vel stupiditas docet. Cranii depressi eleuatio artificiosa periculi semper atque incommodi plena, nunquam nisi vrgentibus symptomatibus compressionis et irritationis cerebri, haud ab effusione humorali pendentibus, instituenda. Cranii depressio sinum longitudinalem comprimens, ossis eleuationem vt plurimum poscit.

MLXVIII. Depressi cranii *therapia* includit;

a) *symptomatum auersionem*, omnibus viribus occurrendo inflammationi ad methodum (MLIV.) expositam, quo symptomata non solum auerti sed jam praesentia sensim quoque minui possunt; nisi hoc succedat et symptomata compressi aut irritati encephali dicenda, subsistant vel augeantur, os ad latus maximae depressionis denudandum erit, vt trepano ac deinde eleuatorio admouendo locus concedatur. Totam depressionem majoris praecipue

cipue ambitus absque neceſſitate vrgente denudare, et inutile et nocuum videtur.

b) *oſſis depreſſi eleuationem* conuenientem mox dicendam.

c) *ſymptomiatum leuamen:* vtrumque efficitur trepano ac eleuatorio, debite admoto. Quae olim ad leuandam depreſſionem cranii adhibebantur, emplaſtra, cucurbitae, terebra, (tire-fond), ſpiritus coacta retenſio, ſternutatio; aliaque hujus furfuris inuenta, inſufficientia quin nocua merito habentur.

MLXIX. Trepani *corona* ad latus maximae depreſſionis *admouetur*, ita tamen, vt ipſam depreſſionis partem, ob perforationis inaequalitatem, et feſtucas tabulae internae interdum obuias, haud comprehendat. Perforatione cranii facta, interdum extrauaſatum prorumpit aut feſtucae extrahendae apparent. Oſſis eleuatio tunc differenda erit.

MLXX. Ipſa oſſis depreſſi *eleuatio*, perſiſtentibus vel auctis ſymptomatibus compreſſi vel irritati encephali, indicata, perficitur, aut leuatore communi *n*), qui pugno amplexus, extremo infra depreſſionem ducto, recta linea tali modo ſurſum

n) *Richters Anfangsgründe der Wundarzneikunſt.* Vol. II. Tab. I.

ſum ducitur, vt inſtrumentum ſub eleuatione, haud margini perforationis inſideat; aut emendatiori Louiſiano *o*), aut *p*) tripode denique obſoleta, quod vltimum inſtrumentum, loco terebrae vnco praeditum, ſi vnicus leuator ſufficit, et locus adplicationem concedit, indicationi maxime reſpondere videtur. Actus eleuationis, reſiſtente ad exteriora chirurgi pollice, lentus atque cautus ſit, ne violento motu pars depreſſa nimis extrorſum ducta, a durae matris nexu violenter ſoluatur.

MLXXI. Raro vnicus leuator ad leuandam depreſſionem in adultis ſufficit; ſaepius trepanatione oppoſita, repetita facta plurium leuatorum vim iungere cogimur, et his quoque interdum reſiſtit depreſſio cranii craſſi, compacti, haud recens exorta. Totius partis depreſſae ablatio, vrgentibus ſymptomatibus, tunc indicatur; aut trepanatione repetita totum depreſſionis ambitum circumdante, aut, quod praeferendum videtur, totus depreſſionis ambitus ferro ſeu vitri fruſtulo indefeſſa leni raſura ita attenuatur, vt forcipe obtuſa totus circulus absque grauiori commotione aut violenta durae matris ſolutione auferri poſſit. Eadem methodus conuenit in infantum cranii depreſſione, vbi trepanatio difficilius inſtituitur. Simili ratione margo oſſis prominens, vel ſub quo oſſis fruſtulum

o) ibid.

p) ibid. Tab. II.

lum extractionem haud admittens, depreſſum fuit, lente attenuari vel auferri poterit.

Meningum laeſiones.

MLXXII. Violentia externa diuerſimode *adſici poteſt dura mater.* Communiſſimae autem hujus membranae adfectiones ſunt ſequentes:

a) vel *a cranio recedit*, majori, minori extenſione, vaſculis connectentibus disruptis, ſiue correſpondentis pericranii ſolutio, ſiue oſſis interpoſiti adfectio (MXLV.) id effecerit, vix deinde copulam initura.

b) vel *a ſtimulo* ſanguinis effuſi, vel *fragmenti oſſis* male ſiti vel feſtucae pungentis ſtimulo, *premitur, diſtenditur, irritatur, inflammatur*, phlogoſi deinde in ſuppurationem abeunte.

c) vel *in ipſam deſcendit inſtrumentum* caedens, pungens, dilacerans, contundens, globulusue ſclopetarius.

d) vel, raro quidem *dedolatione*, ſaepe autem ablato fragmento oſſeo, denudatur, laeditur.

MLXXIII. Verum enim vero nullam dura mater *injuriam patitur* inulta, quocunque demum modo laeſa. Etenim

a) vel *inflammatur*, benignam reſolutionem interdum, et, ſi denudata vel diſſoluta

 fuerit,

fuerit, raro admittens, sed in suppuratio-
nem gangraenamue pronissima.

b) vel etiam nulla phlogosi notabili praegres-
sa, corruptionem subit, quod solemnis est
aëris externi effectus. —

Neque ossis cujusdam substantiam penetrat caries, neque apostema cerebri superficiem depascit, quin illa quoque membrana inficiatur.

MLXXIV. Dijudicatur autem atque *cognoscitur* durae matris laesio ex causa praegressa, ossis dissolutione vel alteratione, vulneris externi ratione, signis inflammationis (CCCCXXIV.), suppurationis (CCCCLVIII.), corruptionis generalibus, vel encephalo adfecto propriis; insomniis, dolore fixo, deliriis, febre, oculis rubentibus, lente demum accedente functionum cerebri laesione; interdum quoque tumore externo circumscripto, oedematoso, pericraniique separatione. Pulsum celerem, paruum, duriorem duram matrem laesam denotare legimus. At non dissimulandum est, durae piaeue meningum adfectionem qualemcunque, etiam notabiliorem, ob vtriusuis inuolucri tenuitatem et arctissimam, quae ipsis inuicem atque cerebro intercedit, contiguitatem vasorumque communionem, vix vnquam adesse posse simplicem et singularem, verum hic maxime illas occurrere complicationes signorumque ambiguitates, de quibus (MXXXVII.) diximus.

MLXXV.

MLXXV. Praeter generalem harum laeſionum *therapiam* (MLIV.), ac mox dicendam, quae ipſius cerebri adfectionibus conuenit, tempeſtiuae quoque terebrationis neceſſitas hic haud raro vrget, niſi fracto forte cranio aditus pateat: irritatam enim vel diſtenſam a quouis corpore alieno, aut ſuppuratam vel corruptam duram membranam naturae ſoli relinquere, vel per intermedium os remediorum virtutem transmittere, perque ambages medicinam parare, damnoſa foret prudentia.

MLXXVI. Quae de dura matre propoſuimus, ad maximam partem de *pia matre* quoque intelligenda eſſe, vi analogiae patet. Quippe in diagnoſi, in prognoſi inque therapia parum a ſe inuicem abludere membranas, vicinia atque affinitate conjunctiſſimas, prono fluit alueo. Tetanum quidem pro ſpeciali laeſae piae meningis ſigno haberi nouimus, neque tamen ſatis conſtanter conſentiente experientia.

Cerebri et cerebelli laeſiones.

MLXXVII. *Cerebrum* et *cerebellum* a violentia externa

a) vel *commotionem*,

b) vel *compreſſionem*,

c) vel *irritationem*,

d) vel *vulnerationem* aliamue laeſionem mechanicam horumque ſequelas pati poteſt. Quae jam ſigillatim perluſtrabimur.

MLXXVIII. Varia *ſymptomata adfecti* a violentia externa *cerebri*, in vniuerſum haud raro quidem mixta ſunt, ſaepiſſime tamen praedominium vnius alteriusue turbarum generis adeſt, cujus ſcrupuloſiſſima dijudicatio indicationes curatiuas attento praebet. Sunt vero

a) vel *ſymptomata commotionis* totius ſyſtematis neruoſi a commoto encephalo torpor, labes, mox accedens, ſub pulſu a naturali vix aberrante; ſenſus motusque voluntarii notabilis deminutio, abolitio, exſtinctio.

b) vel *ſymptomata compreſſionis* ſenſus grauatiuus, dolor fixus, ſomnolentia, vertigo, oculorum obſcuratio, pupillae dilatatio vel immobilitas, torpor totius vel partis corporis, inuoluntaria excrementorum et vrinae excretio, vel pertinax retentio; ſtatus apoplectico ſimilis cum pulſu tardo pleno.

c) vel *ſymptomata irritationis* ſigna inflammationis generalia, inquietudo, febris, delirium, ſpasmi, ſub pulſu paruo, celeri, tenſo.

d) vel *ſigna debilitatis neruoſae* ſequentis ſenſus alicujus labes, vertigo, ſtupiditas, paralyſis partialis, ſub pulſu vt plurimum paruo, molli.

e) vel

e) vel denique *ſymptomata alieni morbi accedentis*, ab animi pathemate, a cruditatibus, bile in primis viis accumulatis, variolis, aut aliis morbis exanthematicis, acutis, putridis, ex propriis characteribus cognoſcendis.

MLXXIX. Varia haec *ſymptomata*

a) *vel eodem momento* violentiae admotae ſequuntur,

b) *vel poſt aliquod temporis interuallum*, minutas, horas, dies accedunt,

c) *vel poſt hebdomades* quin? *menſes* inſurgunt; quae omnia ex ſequentibus vberius patebunt. —

Cerebri commotio.

MLXXX. *Cerebri commotio* ſtricte quidem ſpectata non pertinet ad continui ſolutiones: quum vero perinde ac reliquae encephali laeſiones hic perluſtrandae, a violentia externa ortum trahat, haud incommode cum iisdem exponitur. *Naſcitur* autem ex thecae oſſeae concuſſione:

a) ſiue haec ipſa ictum exceperit,

b) vel in corpus durum, ſub lapſu praecipue, impegerit,

c) vel caput violentam rotationem aut agitationem paſſum fuerit,

d) vel columna vertebralis similem percussionem in cranium ejusque contenta transmiserit,

e) vel denique alia quaeuis grauior violentia cuiuis parti corporis admota commotionem capiti communicauerit, v. c. vulnus sclopetarium, concussio electrica, explosio fortis pulueris pyrii cet.

MLXXXI. Varii *commotionis cerebri gradus* obseruantur:

a) *lenior* concussio eodem, quo accidit, momento, breuem parit vertiginem, somnolentiam, debilitatem.

b) *grauior* animi deliquium, pulsu mox haud mutato, deinde pleniore, lentiore, sensus motusque voluntarii abolitionem, vomitum; sanguinis e naso, auribus, oculis effluxum absque harum partium mechanica solutione, interdum inuoluntariam vrinae ac excrementorum emissionem, interdum retentionem inducit, quae aut lente minuuntur et cessant, aut compressi cerebri symptomata excipiunt.

c) maxima concussio mortem secum vehit, aut subito, aut sensim adauctis symptomatibus.

MLXXXII.

MLXXXII. *Primaria symptomata* (MLXXX.) eodem momento violentiae admotae accedentia *haud mixta*, soli concussioni sensorii communis, ac inde inducto systematis neruosi torpori attribuenda esse videntur; inde sub sensus motusque voluntarii abalienatione respiratio ac pulsus parum aut nihil mutatur; mentis grauiori adfectioni, si imminente periculo ante ipsam laesionem adfuerit, hic tamen aliquid dandum esse per se patet.

MLXXXIII. In omni grauiori cerebri commotione, quod in omnibus contusionibus accidit, sensim accedit vasorum a sanguine congesto extensio, ac inde cerebri aliqualis compressio: pulsus inde sensim mutatur in pleniorem, molliorem, apoplectico similem, ac respiratio profundior, tardior, aliquoties stertorosa euadit. Haec mutata rerum facies, si post temporis interuallum breuius, longius, rite obseruandum, accedat, cum aliis signis dicendis vasorum rupturam sanguinis effusionem, cerebri compressionem monstrat, et therapiam hujus adfectionis dicendam poscit.

MLXXXIV. Nec absunt saepe sub ipso commotionis cerebri effectu (MLXXXI.) *symptomata irritationis cerebri*, vel immediatae, a corpore alieno, seu festuca tabulae internae, vel ab irritamento potus spirituosi, cibi copiosi nuper adsumti, saburrae biliosae in ventriculo et primis viis, alius morbi simul praesentis, vel ab ipsa mente repetenda, ira ac terrore praecipue praegressis.

MLXXXV. Commotionum cerebri *prognosis* pendet de ipsa violentia admota, commotionis indole (MLXXIX.), gradu (MLXXX.), complicatione (MLXXXIII.), aegroti habitu, ac statu, in quo laesio admota fuit. His etenim efficitur, an plenariam sanationem, interdum lentam quamuis, admittat commotio; an partialem, remanente locali debilitate, paralysi; an denique subsistentibus et auctis symptomatibus lethalis euadat.

MLXXXVI. Commotionis cerebri *curatio*, ejus indoli ac complicationi adornanda, in vniuersum requirit pro auertenda congestione cruoris sequente (MLXXXII.) sanguinis missiones e brachio, collo, pede, vniuersales, locales, ope hirudinum, scarificationum, seu incisione partium mollium indicata (MXLIII.) praestandas, ad rationem constitutionis aegroti, status ejus plethorici ac pulsus indolis interdum repetendas, caute attendendo, ne nimia debilitas sequatur. Pulsus a venaesectione debilis, intermittens, tremulus, absque symptomatum mitigatione, abstinentiam ab vberiori sanguinis missione poscit. Effusio sanguinis infra cranium frequentiorem sanguinis missionem, quam commotio cerebri, fert; neque pulsus inde tam facile mutatur. Commoti cerebri therapia porro requirit epithemata frigida, humorum deriuationem variam; alui solutionem laxantibus, enematibus; diaetam tenuissimam; animi corporisque quietem perfectissimam; situm capitis erectum; aërisque puri frigidiusculi liberum accessum.

MLXXXVII.

MLXXXVII. Symptomatum commotionis cerebri *complicatio* (MLXXXIII.) alia praeterea *remedia* requirit. Indicia ſaburrae aut bilis in primis viis, praemiſſa ſanguinis detractione (MLXXXV.) emetica poſcit, fortiora, interdum purgantia, enemata ſtimulantia; ſubſiſtente ſyncope ac ſymptomatibus debilitatis, alcalina volatilia, diaphoretica, veſicatoria ad excitatam rubedinem cranio aliisque partibus admota, ipſius vini vſus prouidus, omnino indicantur, haud neglecto ſimul epithemate frigido. Vrgentibus ſymptomatibus irritationis (MLXXVII.) haud ex cauſa mechanica deriuandis, ſemicupia, remedia antimonialia, quin? ipſum opium cum vtilitate adhibitum fuit. Compreſſionis cerebri ſymptomata therapiam poſcunt mox dicendam.

Compreſſio, cerebri.

MLXXXVIII. Multiplici modo ab injuria externa *compreſſionem* pati poteſt cerebrum,

a) a ſanguine, lympha, ſeroue effuſo,

b) a pure collecto,

c) a corpore alieno per cranium immiſſo,

d) ab oſſe depreſſo,

e) ab indurationibus aut tumoribus ſaccatis, poſt cerebri a violentia externa adfectionem, lente obortis,

f) a callo a diductis fragmentis oſſeis inaequali, aut exoſtoſi interna.

Hic potissimum consideranda venit ea cerebri compressionis species, quae *ab effuso liquido*, sanguine praecipue, oritur.

MLXXXIX. Varii *compressi cerebri* obseruantur *gradus*, omnes ab impedito vel suppresso encephali influxu in organa motus sensusque derivandi;

a) in leuiori gradu, minori nimirum liquidi quantitate effusa, ac minori compressione, dolor capitis grauatiuus, vertigo, sensuum hebetudo, somnolentia, motus voluntarii difficultas adest;

b) in secundo gradu accedit febris, sub pulsu pleno, forti, haud raro inaequali, syncope, delirium saepe furiosum, adfectus soporosi, oculorum immobilitas seu celer vehemensque motus, interdum eorum inflammatio, inuoluntaria vrinae et faecum aluinarum exclusio, in aliis obstipatio, ischuria, spasmi, conuulsiones, paralyses partiales, infarctus et suppuratio jecinoris. —

c) in maximo gradu nisi causa comprimens tolli queat, suppressis functionibus vitalibus, aegrotus moritur apoplecticus.

MXC. *Accessus symptomatum a cruore effuso*, nunquam vti commotionis symptomata, presso pede laesionem sequitur, sed ad volumen vasis dissoluti,

luti, et effuſi quantitatem, minutis, horis, quin diebus praeterlapſis inſurgit. Si compreſſionis cerebri ſymptomata ſimul adſuerint, non niſi ſcrupuloſiſſima atque ſagaciſſima dijudicatione dignoſcuntur. *Humorem ſeroſum* vel *lymphaticum* poſt injuriam capiti forinſecus illatam, a vaſorum debilitate, ſanguinis, inprimis venoſi, curſu impedito, in ſubſtantia cerebri, aut ejus ſinubus aut inter matres aut in baſi cranii, praecedunt vt plurimum ſymptomata debilitatis (MLXXVII.), antequam ipſius compreſſionis cerebri ſigna (MLXXXVIII.) ſerius accedant. *Puris* denique effuſionem antecedunt ſigna inflammationis et irritati (MLXXVII.) encephali.

MXCI. *Sanguis cerebrum comprimens*

a) aut in vaſis commotione debilitatis congeſtus eſt;

b) aut ruptis ſeu diſſolutis vaſis, vel inter cranium et duram matrem, hac in cranio ſoluta (MLXXI.), vel inter duram et piam matrem, inter hanc et cerebrum, in ipſa ſubſtantia cerebri vel in hujus denique ſinubus effuſus haerere poteſt.

MXCII. *Indagatio loci vbi effuſum liquidum haeret*, maximis interdum premitur difficultatibus; et ſi vnquam, hic certe maxima chirurgi ſagacitate opus eſt; eo magis quidem, ſi compreſſionis cerebri ſymptomata illis, quae commotio, vel irrita-

tio

tio seu alius morbus inducit, mixta fuerint. In vniuersum extrauasatum sub ipso loco, vbi violentia admota fuit, suspicari decet, eo certius quidem; si, abrasis vbique capillis, externe tumor, rubor, locus dolens, oedema, contusio, vulnus, pericranii solutio, fissura, fractura seu depressio simul adfuerit, vel ex his nonnulla accedant.

MXCIII. Omnibus his deficientibus interdum aegroti indigitatio automatica ac sensus doloris localis locum specialem compressionis cerebri indicant. Conuulsiones latus adfectum plerumque inuadunt, paralysis oppositum occupat; ab anterioris cerebri partis compressione extremitates superiores, a posterioris pressione inferiores resolui, pluria quidem experimenta suadent, neque tamen cum constantia semper consentiente experientia. Certior loci determinatio hucusque desideratur.

MXCIV. Omnis cerebri compressio, quoad *prognosin*, a violentia externa ortum ducens, ancipitem habet euentum, diuersus autem est periculi gradus, pro diuersa cranii laesione, compressionis sede, corporis comprimentis indole, liquidi effusi quantitate et a mora et putredine mutatione, symptomatum complicatione, aetate ac habitu aegroti, sagaci denique et tempestiua remediorum adhibitione. Quodsi humor collectus in causa, aetateque junior fuerit aegrotus, promtius et vehementius insurgunt symptomata, aeque cito recessura,

cum

cum in his liquidum effusum facilius, resorberi queat. Sanguis inter duram matrem et cranium haerens difficilius resorberi solet. Cerebri in basi cranii compressiones, aut cerebelli, aut medullae oblongatae, ob majorem partium dignitatem et difficiliorem vel impossibilem medentis accessum, plerumque grauiora et saepissime lethifera inducunt symptomata. Idem accidit, si premens liquidum in profundissima encephali substantia, vel ipsis sinubus haereat.

MXCV. Compressionis cerebri ab effuso fluido *therapia,*

a) aut hujus resorptionem tempestiuam,

b) aut si haec fieri nequit, nec cum securitate exspectari potest, ejus eductionem haud differendam molitur.

MXCVI. *Effusi liquidi resorptio tentari potest:*

a) si prioris gradus (MLXXXVIII.) symptomata haud imminens ac citum periculum indicant.

b) si vel plane non, vel lentissime saltem augentur.

c) si nullae simul aliae laesiones adfuerint, quae trepanationem requirunt.

d) si, solertissima quamuis indagatione instituta (MXCI.), nullo plane signo locus, vbi effusum haeret, determinari possit.

MXCVII.

MXCVII. Effuſi liquidi *reſorptio promouetur*, ſanguinis miſſionibus ad indicationes repetitis, in collo, brachio, pede; arteriotomia temporali; ſanguiſugio; ſcarificatione; cucurbitis, inciſione externa indicata; ipſius ſinus longitudinalis inciſione; quas ſanguinis detractiones melius fert cerebrum compreſſum quam commotum; laxantibus antiphlogiſticis, epithemate frigido ſedulo admoto, reuellentibus, deriuantibus variis cautelis (MLXXXV.) expoſitis.

MXCVIII. His nihil proficientibus, et ingraveſcentibus ſymptomatibus, haud a primarum viarum ſordibus bilioſis deriuandis, mox absque mora recurrat chirurgus ad effuſi eductionem et trepanationem, in ipſo loco (DCCCXLV.) violentiae admotae, et niſi hic reperiatur effuſum in alio loco maxime ſuſpecto. Si effuſionis ſedem attigerit trepanum, ablato orbiculo oſſis exſciſſo, prorumpit extrauaſatum, de ſanguinis e diploë effluxu interdum obuio rite diſtinguendum. Coagulum ſanguinis penicilli ex linteo carpto confecti ope auferatur; ad latus aperturae haerens, haud effluens, aut putreſcens, alio trepano admoto proſequatur; minime vero depreſſorii lenticularis ope, inutilis nimirum et nocui, alliciatur. Dura mater prominens, valde tenſa, coerulea ſubjacentem ſanguinem monſtrat, et hujus meningis inciſionem cruciatam, ope lanceolae de orbiculi peripheria ad centrum protractam, requirit; neque profundior inciſio extimeſcenda,

timeſcenda, ſi altius delitefcat malum. Educto quamuis effuſo liquido, compreſſionis ſymptomata ſubſiſtentia alium adhuc locum compreſſum indicare poſſunt; inde chirurgus haud in prima terebratione acquieſcat, ſed in quouis loco ſuſpecto plures exſcindat orbiculos, ad ſedem compreſſionis indagandam. In vberiori tractatione haud negligantur ea, quae phlogoſin futuram auertere valent, neque illa, quae de durae matris de cranio ſeceſſu ac denudatione antea monita ſunt. Debilitatem et paralyſin ſingulae partis ſequentem, fonticulo ad additamentum ſuturae lambdoideae admoto, vti et emeticis repetitis, ſanatam fuiſſe compertum eſt.

MXCIX. Aliae cerebri compreſſiones a pure collecto, corporibus alienis immiſſis, oſſe depreſſo cet. (MLXXXVII.) partim jam antea expoſita; partim ex ſequentibus patebunt.

Cerebri inflammatio et ſuppuratio.

MC. Nulla grauior, a violentia externa, cerebri adfectio, absque aliquali *inflammatione* eſt. Haec eſt

a) vel *primitiua* mox violentiam praegreſſam ſequens,

b) vel *conſequutiua*, ſerius inter ſeptimum et viceſimum primum diem vt plurimum accedens. Prior *acutior*, altera magis *chronica* eſſe conſueuit.

MCI.

MCI. Inflammationis *primariae causa* generalis in vniuersum est stimulus qualiscunque a corpore alieno immisso, osse fisso, fracto, depresso, contuso, durae matris ab osse solutione, cerebri commotione, compressione. *Secundaria* magis debilitati ac atoniae vasorum sequenti *attribuenda* esse videtur, vnde transsudatio materiae purulentae, gelatinosae inducitur.

MCII. Inflammationis cerebri *signa* sunt pulsus celer, tensus; dolor localis fixus, ab externa pressione haud auctus, et sensim se extendens; accedunt cephalalgia, oculorum vel vnius rubor, lucis intolerantia, inquietudo, anxietas, insomnia, vomitus, interdum deliria et spasmi; haud raro signa adfectionis partium mollium (MXXXVIII.), cranii (MXLV.), meningum (MLXXI.) et aliae denique laesiones cerebri (MLXXVI.) simul adsunt. Praegressis his symptomatibus inflammatoriis, horrores intercurrentes, pulsus mollior, sequentibus signis compressionis cerebri, suppurationem factam indicant.

MCIII. Quoad *prognosin*, omnis cerebri inflammatio ancipitem habet euentum; nisi tempestiue auerti possit malum, seu illi mederi, succedit suppuratio:

a) vel pure in abscessus speciem coaceruato, artis auxiliis interdum educendo,

b) vel

b) vel materia purulenta, gelatinoſa, aut in dura matre a cranio ſoluta, aut inter reliquas meninges, quod ſaepius accidit, inter piam matrem et arachnoideam, in majori ambitu extenditur, haud arte educenda; ipſa cerebri ſubſtantia vicina haud raro ſimul diſſoluta atque corrupta inuenitur: qui ſtatus inde merito lethalis habetur. Nec deſunt tamen exempla, magna cerebri parte quamuis ſuppuratione conſumta, aegrotos tamen quoad tempus absque notabili detrimento ſuperſtites fuiſſe.

MCIV. Inflammationum cerebri *therapia* includit

a) aut tempeſtiuam prophylaxin,

b) aut ipſius phlogoſeos medelam conuenientem,

c) aut puris denique eductionem.

MCV. Inflammatio auertitur vel ſanatur methodo antiphlogiſtica generali (CCCCXLII.), ſanguinis detractione varia (CCCCXLV.) dicta, qua pulſus haud notabiliter mutari ſolet; epithemate frigido indefeſſo; primarum viarum emeticis indicatis et laxantibus antiphlogiſticis expurgatione, reuellentibus, deriuantibus variis, cautelis (MLXXXV.) allatis.

MCVI. Nisi inde mitigentur symptomata, mox *trepanatio* in loco dolente instituenda;

a) partim, vt irritantia nociua (MC.) forsan obuia educantur,

b) partim, vt sanguinis detractio localis aut ex sinu obuio, aut ex vase durae matris, maxime salutaris institui possit. Nimius sanguifluxus ex tali apertura, imposito linteolo, oleo terebinthinae madido, haud difficulter supprimi solet.

c) partim, vt pus collectum tempestiue euacuari possit.

MCVII. *Materiae purulentae eductio*, si profundius delitescat, seu in latitudinem extensa fuerit, saepissime haud vnica facta terebratione succedit, plures inde, si indicatio adsit, exscindat orbiculos chirurgus et non solum meninges, sed ipsam quoque cerebri substantiam haud timide incidat, vt humori purulento exitus paretur: dulce enim atque decorum erit viro cordato, remedium quantumlibet anceps potius expertum esse, quam aegrotum certo mortis periculo reliquisse. Puris effluxus facilitatur situ conuenienti, ac lenissima deligatione; seu siphonis ope illud ex ipsa cerebri substantia attrahi potest. Profundissimus situs puris medelam excludit.

MCVIII. *Corpora aliena* varia aut externe immissa, aut festucae osseae, ob irritationem, phlogosin,

goſin, ſuppurationem auctam et ſpaſmos; ob compreſſionem paralyſin inducentia, in vniuerſum difficillime indagantur. Locus ſpecialis interdum tractu ſuppurationis et directionis, qua pus ſortitur, cognoſcitur.

Cerebri vulnus.

MCIX. Cerebri *vulnus* infligi poteſt

a) aut corpore pungente, pyxidis offeae tenuiores partes (MXLIX.) penetrante.

b) aut corpore contundente; vti in vulnere ſclopetario.

c) aut vulnere caeſo inſtrumento ſecante facto.

d) aut a feſtucis oſſis fracti dimotis.

e) aut denique inciſione chirurgica.

MCX. Quae laeſiones aut *ſimplices* continui *ſolutiones*, aut *laceratae*, aut *cum deperdita ſubſtantia*, aut denique *cum* vel *abſque corpore alieno* eſſe poſſunt.

MCXI. Vulnerum cerebri *diagnoſis*, ſi major ſimul fuerit diſſolutio partium continentium, ex ſignis ſenſualibus vulnerum generalibus (DCCCLXXXVI.) facile eruitur; vulnera puncta cerebri, ſpecilli aut effluxus alieni ope haud detegenda, inſtrumento laedente, loco laeſionis, ſequentibus ſymptomatibus, inflammati (MCI.),

 preſſi

pressi (MXCI.), suppurati (MCI.) cerebri indicantur. Signa specialia laesionem partis singulae cerebri indicantia desiderantur.

MCXII. Vulnerum cerebri *prognosis* in vniuersum quidem periculo haud caret, certa tamen atque frequenti experientia constat, maximas cerebri laesiones, profundas, cum majori substantiae deperditione radicaliter sanata fuisse. Melius cerebrum in vniversum vulnera, quam compressiones ferre videtur. Profundissima vulnera, corpus callosum, sinus cerebri, cerebelli substantiam profundiorem, medullam oblongatam laedentia, lethalia merito habentur. Mirabilis vnus alterue casus regulam haud mutat.

MCXIII. Vulnera cerebri, vti alia quaeuis, naturae viribus *sanantur*, nisi laesionis indoles, habitus ac diaeta aegroti, corpora aliena, ac aër, in quo degit aeger, sanationi obstent, nec artis auxilia naturae occurrentia negligantur. Notandum inde

a) extractionem corporum alienorum infra cranium haerentium nunquam rudi manu ac violenter instituendam esse, incidendae potius meninges, quin ipsa cerebri substantia ac trepanatio repetenda, vt lenior extractio forcipis idonei ope succedat.

b) inaequalitates osseae haud solutae cultro idoneo seu forcipe seu trepano auferantur.

c) situs,

ɩ) ſitus, ſi locus concedit, in vniuerſum talis eſſe debet, vt effluxui humorum faveat; ſub eodem ſitu idoneo, globulum ſeu aliud corpus alienum interdum proprio pondere exteriorem aperturam petere compertum eſt.

d) ipſius vulneris cerebri therapia in principio ſit antiphlogiſtica inflammationi auertendae, ſedandae, accommodata, epithemate frigido haud neglecto; ſuppuratio larga putrida olei terebinthinae adplicationem ac internum corticis peruuiani vſum poſcit; deligatio ſit leniſſima, cita; partes corruptae cerebri cum ſecuritate auferri poſſunt.

MCXIV. *Corpus alienum* haud detegendum *in ipſa cerebri ſubſtantia haerens*, interdum impune absque incommodo per totam vitam retineri poteſt; interdum ſub certo ſitu capitis ſymptomata compreſſionis cerebri inducuntur, mox mutato ſitu capitis recedentia; interdum denique poſt longum temporis interuallum cito necat.

MCXV. Interdum laeſionibus cerebri expoſitis ſanatis, interdum poſt menſes, annos, accedunt ſymptomata, praegreſſae laeſionis ſequelae; aut ſponte, aut praegreſſa cauſa occaſionali, ira, ebrietate, coitu; delirium nempe, mania, moeſtitia, epilepſia vel alii ſpasmi, paralyſis, cephalalgia

 chronica

chronica cet. Talibus ſymptomatibus, quorum origo cautiſſimo examine indaganda, anſam dare poſſunt tenſio partium mollium cicatrice induċta, feſtucae oſſeae ſolutae, inaequalitates a fiſſura, fraċtura, callo, exoſtoſi, caries occulta, varicoſa vaſorum a contuſione expanſio, effuſio ſeroſa in qualicunque caui cranii parte, fungus durae matris, cerebri, tumores cyſtici. Cui ſtatui occurritur ablatione cauſae cognitae ad methodum expoſitam, ac remediis, quae in ſimilibus caſibus interdum profuiſſe compertum eſt: inciſione larga cicatricis, cauterio aċtuali ſeu potentiali, fonticulo, ad proceſſum maſtoideum, ſetaceo, emeticis repetitis, arteriotomia temporali; his nihil proficientibus, trepano in quouis loco ſuſpeċto admoto.

MCXVI. Neque omittendus, qui varias laeſiones cerebri haud raro comitari, ſequi ſolet, *hepatis infarċtus, inflammatio, ſuppuratio.* Nonnulli hunc ſtatum nimiae ſanguinis copiae de capite per venam cauam redeuntis et aſcenſui cruoris per venam cauam inferiorem obſtanti; alii minori quantitati ſanguinis ad cerebrum duċti, et majori inde quantitate ad abdomen moto attribuerunt. Aſt vtraque hypotheſis grauibus premitur difficultatibus.

Symptoma hoc potius

a) aut conſenſui neruorum cerebri cum ventriculo, et hujus ob vicinitatem et cognationem cum hepate,

b) aut

b) aut effuſioni ſaburrae bilioſae in ventriculo,

c) aut denique contuſioni vel commotioni ipſius hepatis attribuendum erit.

Neque morbum a venaeſectione, pedis praecipue, induci, augeri, conſtans experientia confirmat. Inde ad diuerſitatem indicationum nunc methodus antiphlogiſtica, nunc emetica et laxantia opponenda erunt. De fungo durae matris aut cerebri, hujusque hernia, laeſionis externae ſequela, alio loco dicetur.

Trepanatio.

MCXVII. Ex allatis patet *trepanationem* ſeu cranii perforationem, tempeſtiue adminiſtratam, etiam pro re nata repetitam, in plurimis cerebri ſeu meningum adfectionibus a compreſſione aut irritatione, vnicum ſaepe eſſe vitae ſeruandae *remedium*, ſicut quoque prae ceteris *praeſentiſſimum* eſt et *efficaciſſimum*. Innummerabiles profecto in faſtis chirurgicis occurrunt caſus, in quibus trepanum rite admotum mirificam tulit operam, vel absque dubio, niſi praejudicium aliaue medentis culpa obſtitiſſet, aegrotum morti erupturum fuiſſet. Neque vsquam fida experientia probatum eſt, hanc operationem, omnimode ad artis regulas abſolutam, per ſe notabilem noxam intuliſſe. Grauis tamen ſatis eſt operatio, vt nunquam, niſi indicationes ſufficientes adſint, inſtitui debeat.

MCXVIII. *In quauis trepanatione instituenda, attendendum*

a) ad *locum*, in quo ossis perforatio fieri potest,

b) ad *apparatum* necessarium,

c) ad *denudationem cranii*,

d) ad ipsam *ossis perforationem*,

e) ad *tractationem* denique *sequentem*.

MCXIX. *Potest* autem *cranium* in toto suo ambitu externo, vbi indicatio adest, *perforari*. Regio tamen sinus ac spinae frontalis, spinarum ac inaequalitatum occipitalium; ossis squamosi pars inferior, et tractus arteriae meningeae sub ossis parietalis angulo decurrentis, non nisi vrgente necessitate terebrae subjicienda est. Ad suturas vero et sinus durae matris, impune adplicari posse trepanum, quid? quod sinus longitudinalis laesionem non solum non extimescendam esse, verum etiam sanguinis ex hoc canali missionem salutarem praestitisse effectum, propria experientia repetita compertum est. Sedulo denique cauendum, ne ossi fracto vacillanti trepanum admoueatur.

MCXX. *Apparatum* pro trepanatione constituunt scalpellum incisorium, apice acuto, manubrio firmo; trepanum vsitatum *q*), cui, mediante cochlea, vel quod melius est, ope elateris affigi

q) *Richters Anfangsgr. der Wundarzneik.* Vol. II. Tab. III.

affigi poteſt terebellum acutum, aut corona clauo in centro praedita, mediante claui educendus. Corona ſit major, vnius pollicis ad minimum diametri, et cylindrica, dentibus de dextro ad ſiniſtrum latus directis; coronae conicae, ob attritum lateralem fortiorem cerebrum commouent; os adfi_ciunt. Trepanum manubrio transuerſo praeditum, trephine dictum *r*), quod nonnulli praeferunt, ob lentiorem ac minus aequalem inſtrumenti motum; haud commodum eſt, praeterea ob frequentiores reciprocationes manum poſcit non facile fatigandam. Excutium ſcobem oſſeam extergens. Penna anſerina in ſpecilli formam exſciſſa, apice obtuſo; culter lenticularis; vectes varii; penicilli, linteum carptum; ſpongiae, ſplenia varia, mitra ſeu faſcia triangularis capitis; nec deſint adjuuantes, qui caput aegroti firmiter tenere poſſint. Situs aegroti ad marginem lecti, corpore plano duro infra puluinar miſſo, talis eligatur, qui chirurgo commodus ſit, et perpendicularem, ſi res concedat, terebrae actionem admittat.

MCXXI. *Cranii denudatio* pro terebra adplicanda fit inciſione ad os protracta, ſubrotunda vel ouata. Ad oſſis laeſionem indagandam vel tenſionem remouendam, ſit cruciata inciſio, vt eo facilius reuniri poſſit vulnus; vrgente vero trepanationis neceſſitate, labia reſecanda ſunt. Sub inciſione

Nn 5

r) *Richter.* l. c.

ne cultrum perpendiculariter tali modo ducatur, vt incifio recta, et epicranii ac pericranii diuifio tanta ad minimum fiat, quam integumentorum vniuerfalium. Si fiffura vel fractura adfit, caute femper admoueatur, aut fuper fpecillum fulcatum ducatur culter, ne fragmenta forfan obuia deprimantur. Partium vicinarum dignitas, ac cicatricis difformis metus, vario modo figuram incifionis mutare jubet. Offe comminuto totum ambitum denudare cogimur, vt terebra ad latus fracturae admoueri poffit. Si fiffura latius extenfa adfit, vni trepani coronae locum parare, et deinde, fi plures exigantur, vulnus ampliare praeftat, quam totum fracturae tractum mox denudare. Pericranium offi adhaerens vnguis ope commode ab offe feparatur. Haud valde vrgentibus fymptomatibus, incifis partibus mollibus, trepanationem per plures horas differre conducit, cum a fanguifluxu, et foluta tenfione fymptomata haud raro absque trepanatione ceffent.

MCXXII. Ipfa *offis perforatio* fequenti modo inftituitur. Trepanum dirigens chirurgus, capitulum ejus volae finiftrae manus vel fronti vel mento adprimit, dextra vero manubrium arcuatum circumagit. Primo quidem, terebello acuminato haud craffo, in centro orbiculi exfcindendi, circumagendo foramen efficitur, haud profundum tamen, ne cranium tenue forfan perforetur, in quo foramine coronae ferratae clauum inniti et illa circa hoc centrum moueri poffit. Qui clauo coronae figuram

guram terebelli acuminati dant, hoc instrumento commode carere possunt. Coronae deinde immissae circumductio constans et aequalis, ad directionem dentium (MCXX.) instituatur, vt nec nimio pressu seu obliqua directione cohibeatur, nec leuiori strictura retardetur operatio. Si sulcus annularis aequalis cranio impressus fuerit, remouetur clauus, quo facto coronae circumductio continuatur. Interea scobs, quae instrumento vel rimae inhaeret, detergitur, et penna succisa apice obtuso foraminis altitudo, num illa vndique aequalis sit, exploratur. Scobs sanguinea monstrat ad diploëm ventum esse, memor tamen sit chirurgus, hanc interdum deesse. In vitrea lamina exscindenda cauta ac suspensa manu versetur chirurgus, ac saepe ambitum circuli examinet; si in vna vel altera parte haereat os, in hanc inclinari paulo poterit terebra, vt orbiculus circumcirca aequaliter exscindatur. Ossiculum vacillans forcipe hunc in vsum fabrefacta *s*) commode educitur; minus idoneus vsus terebrae (tire-fond) aut leuatorii esse videtur.

MCXXIII. Orbiculo sic educto spinae in margine foraminis inferiori hinc inde eminentes cultro lenticulari circumducto *t*) suspensa manu remoueantur, minime vero lente instrumenti deprimatur dura mater (MXCVIII.) ad alliciendum extrauasatum. Quoad

s) *Richters Anfangsgr. der Wundarzneik.* Vol. II. Tab. IV.

t) *Richter* l. c.

Quoad corporum prementium, irritantium, eductionem, ad ea respiciendum, quae antea proposuimus. Cranium infantile terebram non admittens, rasura frustuli vitri seu ferri ad methodum (MLXXI.) expositam attenuatur.

MCXXIV. Foramen linteo carpto, digestiuo blando illinito, seu spongia molli lenissime impletur. Linteum simplex filo praeditum infra orificii ossei marginem ductum, et lamina plumbea Bellosti liberum fluidi effluxum impediunt, et vix noxae suspicionem effugiunt. Deligatio in vniversum lenis sit nec cerebrum premens, nec effluxum liquidi coercens. Omnia irritantia strenue vitentur. Splenium molle e frigida expressum capiti imponatur, et apparatus vel mitra simplici, seu fascia triangulari firmatur, quae aliis fasciis complicatioribus merito praeferuntur.

MCXXV. Operatio, si scopum non attigerit, si nullum corpus alienum comprimens vel irritans detegerit, si symptomata permaneant vel etiam augeantur, si fractura vel fissura ad locum magis decliuem protracta inueniantur, si os depressum non vno leuatore attolli queat, si effusio liquidi seu suppuratio latius extensa fuerit, perforatio ossis haud timide multiplicanda erit, ratione loci suspecti semper habita, quod maxime quoque de contrafissuris seu resonitu valet. Plures orbiculi si exscindendi sunt, margo vnius marginem alterius semper simul

compre-

comprehendat, quo apices in interuallis eminentes absque majori commotione exſcindi queant.

MCXXVI. Cranii hiatum, maximum quoque, a trepanatione ſeu fractura, natura papillulis carneis ex ipſa oſſis ſubſtantia, rarius ex meningibus vel ipſo encephalo, vel tegumentis externis propulſis, occludere ſolet, quae lentiſſime ſenſim indurantur. Lentior impletio vſum vnguenti digeſtiui, luxurians caro deligationem ſiccam ac leniora adſtringentia poſcit. Cicatrix mollior impoſita lamina tenui cornea ſeu metallica ab injuriis variis defenditur. Caries marginis oſſei, frictione laterali coronae trepani, conicae praecipue, abuſu remediorum ſpirituoſorum adſtringentium, aërisque nimio acceſſu, ſeu alio vitio aegroti ſeu medentis inducta, applicato blando digeſtiuo, ac cita lenique deligatione auertitur, aut exfoliatio acceleratur. Neque negligantur cura circa aëris munditiem aliaque ſubſidia diaetetica antea expoſita.

Vulnera faciei.

MCXXVII. *Vulnera faciei* in genere conditionem aliorum vulnerum expoſitam ſequuntur; peculiarem tamen attentionem requirunt, vt labia debitae faſciationis, emplaſtrorum, quietis, rariſſime ſuturae, adminiculo exactiſſime ad primam, vt dicunt, indicationem absque ſuppuratione reuniantur, ne cicatrix difformis ſuperſit. Oſſis ipſius vulnus

vulnus tentamini hujus therapiae minime obstat. Suppuratio haud auertenda minime remediis digestiuis irritantibus augeatur. Interdum tamen humorum ex oculis, ore, nasu effluxus, barba crescens, vulneris figura inaequalis, angulata, emplastrorum vsum insufficientem reddit, et vnam alteramue futuram requirit.

MCXXVIII. Vulnera faciei interdum symptomatibus commoti aut irritati cerebri, fractura aut dislocatione ossium, adfectionibus abdominalibus comitantur, cui statui ad horum morborum indolem occurritur. Effusio biliosa in ventriculo tumorem interdum erysipelatosum totius faciei causat, reunioni vulneris obstantem, cujus causa frustra haud raro in ipso vulnere indagatur, sed solis emeticis et laxantibus curatur.

MCXXIX. *Vulnera frontis*, *superciliorum* ac *regionis infraorbitalis* coecitatem causarunt, interdum sanato jam vulnere accedentem; qui status ab adfectione nerui frontalis et infraorbitalis, vtpote cum oculi neruis nexi, oriri potest; si ille nempe vel contusus, vel a corpore quouis alieno irritatus, vel partialiter dissolutus fuerit, vel a cicatrice tensus sit. Huic statui occurritur sagaci indagatione et ablatione corporis irritantis. Nisi hoc adsit, frictio indefessa, oleosa, blanda interdum profuit; certius auxilium adfert nerui ex osse progredientis totalis transscissio. Vulnera transuersa palpebrarum

rum citissime reuniantur; suppurante vulnere, seu deperdita substantia interdum sequitur ptosis aut lagophthalmus ad proprium morbi genium tractandum. Longitudinale palpebrae vulnus aut hujus transcissio, emplastris haud coercenda, suturam cutis prope palpebrae marginem poscit, intactis tamen cartilagine, et tunica interna palpebrae, qua facta reliquum vulnus facilius emplastro continetur. Ecchymosi, vulnerum palpebrarum solito comiti, ad methodum (CXCV.) expositam occurritur.

MCXXX. *Vulnera nasi* ac *aurium* caesa vel lacerata, si particula cutis adhuc cohaeret, emplastro rite admoto, et, nisi hoc succedat, vna alteraue sutura; intacta cartilagine injecta, reuniri posse multiplici experientia constat. Neque naso vel aure plane abscissa, citum reunionis tentamen, innocuum saltem, excludi debet, cum partes plane de corpore separatas cito iterum admotas rursus concrescere posse, indubiis experimentis compertum sit. Labiorum vulnera in oris cauum penetrantia, nisi cito reuniantur, in marginibus cute obducuntur, et labium leporinum remanet.

MCXXXI. *Vulnera oculorum* ad dissolutionis indolem et profunditatem, grauissimam inflammationem, sequentem suppurationem, coecitatem partialem, totalem, ipsius bulbi destructionem inducere possunt. Therapia horum vulnerum labiorum hujus ritam adductionem, oculi quietem exactam,

actam; omnium irritantium cautam auersionem, et inflammationis strenuam medelam requirit, ad methodum in ophthalmiae chirurgia expositam.

MCXXXII. *Vulnera genae* citissimam reunionem emplastrorum ope peragendam, sub exacta mandibulae quiete, poscunt; angulata his non coërcenda, interdum vnam alteramue suturam requirunt. Ductus Stenonianus seu glandula parotis laesa, cita labiorum vulneris adductione reuniri possunt; nisi hoc succedat, et in suppurationem abeat vulnus, ob continuum saliuae effluxum fistula saliualis remanet ad methodum (DCCCXXIII.) expositam tractanda.

MCXXXIII. *Vulnera linguae*, vel instrumento secante vel dentium actione inducta, saliua, quiete, situ intra dentes limitato, saepissime absque grauiori symptomate sanantur; apex linguae paruae cutis parti adhaerens in fascia sacciformi filo fortiori praedita *v*), inclusa sanata fuit; haud neglecta frequentiori oris cum vino et melle humectatione et ablutione.

Labium leporinum.

MCXXXIV. Labium leporinum in vniuersum *dicitur* solutio continui labii cujusdam, plerumque superioris, hujus fissuram inducens ex causa qualicunque prognata.

MCXXXV.

v) Le Blanc Chirurg. Oper. Vol. I.

MCXXXV. *Diuiditur*

a) in *naturale* ſeu *congenitum*, et

b) *accidentale*.

Vtrumque iterum

a) vel *ſimplex* eſt vel *duplex*,

b) vel *recens* vel *inueteratum*,

c) vel *purum* vel *complicatum*.

MCXXXVI. *Complicationes* labii leporini naturalis in infantibus recens natis, ſunt hiatus ad naſi cauum protractus, fiſſura duplex, maxilla protuberans, dens prominens, mandibula anterius fiſſa, palatum diuiſum.

Accidentale vero complicatum reddunt grauior contuſio, dilaceratio, inflammatio, ſubſtantiae deperditio, calloſitas, labiorum maximus hiatus, maxillae laeſio.

MCXXXVII. *Symptomata* varium hujus morbi gradum concomitantia ſunt ſuctio, manducatio, deglutitio, loquela impedita, continuus ſaliuae effluxus, et foediſſima oris diſſormitas. Hiatus labiorum fiſſurae in omni labio leporino ſubſtantiae defectum mentiens, eam ſemper reapſe non indicat, ſed a muſculorum contractione oritur. Quodſi autem vera ſubſtantiae deperditio adſit, vti poſt carcinomatis ablationem, maxime hiant labia et difficilius adducuntur. Mali *prognoſis* ex difficul-

tate labium fissum vniendi pendet. Hinc, quaelibet complicatio statum difficiliorem reddit. Ossis fissuram nulla ars conglutinare valet; praegressa partium mollium reunione, interdum naturae viribus perficitur.

MCXXXVIII. In malo siue recente siue inueterato *curando* marginem fissurae in vulnus recens, cruentum, rectum, superius angulatum mutare, satagit chirurgus; in vniuersum deinde communem vulnerum therapiam, reunionem nempe, simplicissima methodo praestandam, subjungens. In omni quidem aetate tenerrimaque infantia labii leporini reunionem perfici posse experientia constat multiplici; in infantibus tamen abstinentia a somno praeuia, ad felicem operationis successum prodest. In maximo labii hiatu vel vbi reuera deperdita est substantia, compressio genarum antrorsum facta, operationem antecedens, fasciae vnientis ope obtinenda, egregiam confert symbolam, vt musculi antrorsum propellantur, aegrotusque ferendo vinciurae injectae incommodo assuescat. Incisiones vero genarum lunatae ad facilitandam reunionem laudatae omnino rejiciendae sunt.

MCXXXIX. *Situs* erectus sub operatione maxime conuenit; infans genubus adulti sedentis, adultus sellae insidet, caput aegroti versus pectus adjuuantis firmatur, qui digitis genas antrorsum premit. Ipsa labii leporini *operatio* consistit

a) in

a) in debita marginis fiſſurae, in vulnus recens mutandae, ablatione;

b) in ſubſequente labiorum vulneris adductione exacta, ac

c) eorum denique in contactu ad perfectam cicatricem vsque firmatione.

MCXL. *Ablatio marginis* aut cultro chirurgico, in lamella ſeu charta firma, ſub qua labium tenditur, aut forcipe firma manubrio longiori *x*) ita perficitur, vt tota pars rubra et pauxillum cutis vnica in quouis latere, ſi res concedit, inciſione absque inaequalitate reſtante, auferatur, ambaeque inciſiones in angulum acutum aequalem coëant, quare frenulum aut adhaeſio, ſi infra fiſſuram adhaereat, incidenda erunt. Si ad naſi cavum adſcendat fiſſura, inciſio hucusque protrahenda erit. Vulneris tunc recentis labia genis antrorſum preſſis ad ſe inuicem adducuntur, et in hoc ſitu, aut ſuturae, aut ſolius faſciationis ope firmantur.

MCXLI. *Sutura circumflexa* in acuum perductione, et fili ſequenti circumvolutione conſiſtit. Acus ſint aureae, vel argenteae vel ferreae auro obductae, verſus apicem planae, ſcindentes. Perfectiores ſunt acus, in extremo mobili cochlea

O o 2 praeditae,

x) *Richters Anfangsgr. der Wundarzneik.* Tab. I. Fig. I.

praeditae, quarum apex peracta operatione auferri possit *y*). Prior acus ad marginem prolabii, quatuor circiter linearum de margine vulneris distantia per mediam ac posteriorem labii cruentati partem, intacta tamen cute interna, acutenaculi ope, ita transmittitur, vt orae sibi aequales fiant. Altera acus in media parte inter priorem perductam, et angulum superiorem, eodem modo perducitur. In infantibus nunquam, in adultis rarissime, tertia acu opus est. Acus flexiles seu curuatae nonnullis commendatae, absque vtilitatis specie esse videntur. Acubus perductis filum ceratum singulae acui, aut, quod nonnulli malunt, vtrisque, ad figuram 8 laxe circumducitur, vt orae approximatae contineantur; filum vero tali modo firmatur, vt vrgente necessitate facile laxari queat. Interstitiis acuum emplastrum adhaesiuum adplicatur, aut figurae solitae ad mediam partem arctioris, aut largius in corio extensum vtrique genae impositum, quae filis perductis inter acuum interstitia colligantur; vulnuscula denique cerato saturnino obteguntur. Rite admota hac sutura vix alia deligatione opus est. Quatriduo elapso acus vacillare solent, quae tunc caute auferuntur. Haemorrhagia labii cruentationem sequens, haud absque necessitate coercenda, plerumque aut sponte aut solo vulneris contactu sistitur; in infantibus tamen operatione peracta

y) *Bells Chirurg.* Tab. LVII. Fig. 5.

peracta ſitum capitis erectum requirit, ne ſanguis in cauum oris effluens, deglutiatur.

MCXLII. Sutura circumflexa rite adhibita, ſaepiſſime quidem maximo cum ſucceſſu inſtituitur, interdum tamen, filo praecipue arctius adſtricto, ob accedentem tumorem ac inflammationem, ruptura cum mali deterioratione inſequitur. E contrario labii leporini, etiam complicatiſſimi, ac in tenerrima aetate, *reunionem ſine vlla ſutura*, ſola defaſciatione, vel vnico filo, laxe prope labii marginem perducto, tutius obtineri poſſe, propria multiplici experientia compertum eſt. Hoc ſi intendat chirurgus, orae vulneris emplaſtris (MCXLI.) dictis, ſpleniis genis admotis, ac faſcia vniente filis intermixta (DCCCC.) in ſitu idoneo, ſub attenta aegroti cura, retineantur.

MCXLIII. Labii fiſſura, duplex, ſiue pars labii media ſecundum naturam formata, ſiue in globi figuram contracta fuerit, alterutrius hiatus, et, hoc ſanato, alterius denique lateris reunionem, methodo jamjam recenſita peragendam, poſcit. Talis reunio nobis ſemper absque ſutura circumflexa, aut partis intermediae ablatione ſucceſſit. Alii vtriusque lateris reunionem vna tentare malunt. Haud diffitendum tamen, occurrere interdum labia leporina, quae ob plenarium fere labii defectum ſanationem excludunt. Pars maxillae protuberans recidenda eſt, dens prominens, niſi in cauum oris

duci possit, euellendus. Quamquam autem mandibula fissa arte conglutinari nequeat, sanatis tamen partibus mollibus, saepe naturae beneficio hoc succedit. Fissura palati deglutitionem impediens, illius obturationem ope spongiae, lamina e corio seu auro confecta arcui palati accomodata, adfixae, requirit. Similes fissurae in naso, auribus, palpebris obuiae, ad eandem methodum expositam sanantur. Vulnera recentia ablationem marginum excludunt; reunio aut mox succedit, antequam accesserit phlogosis, aut sub ipsa vulneris suppuratione haud negligenda erit.

Vulnera colli.

MCXLIV. *Vulnera colli* incisa, caesa, contusa, lacerata, aut superficialia integumentorum vniuersalium, aut profunda, partes musculosas, arterias, venas, neruos varios, tracheam, caput laryngis, oesophagum, vertebras colli, medullam spinalem in his inclusam, laedentia, pro dissolutionis indole ac partium laesarum dignitate, variant. Medulla ceruicalis, nerui vagi, intercostales, diaphragmatici, arteriae carotides, vertebrales laesae aut transscissae, ruptura oesophagi aut ejus cum aspera arteria totalis diuisio certam inferunt mortem, nec vnus alterue mirabilis casus regulam excludit.

MCXLV. *Therapia vulnerum colli* includit, sanguifluxus grauioris, si res concedit, debitam suppressionem (DCCCCXVII.); labiorum vulneris

iis ad se inuicem adductionem ac retentionem, situ, emplastris, quiete, et, nisi haec sufficiant, sutura (DCCCCII.) obtinendam; inflammationis auersionem, curationem; corporum alienorum extractionem; deglutitione impedita, aut si adsumta per vulnus effluant, corporis nutritionem clysmatibus nutrientibus, balneo, injectione; quietem exactam; regimen attentissimum; praesertim in iis, qui ob vitae taedium, ipsi sibi vulnus inflixerunt; ac reliqua, quae in generali vulnerum pertractatione antea sunt exposita. In vulneribus transuersis colli, capitis inflexio ad latus laesum ac illius in hoc situ ope fasciae ad artem injectae retentio maximam in curatione adferunt symbolam, cui scopo fascia T formis rite admota *z*), aut mitra in vtroque latere splenii ope ad scapulare adfixa commodissime inseruit; haud neglectis simul emplastris adhaesiuis longioribus, ac vulneris debita obtectione cum linteolo, digestiuo blando illinito.

Vulnera pectoris.

MCXLVI. *Vulnera pectoris*

a) aut *partes* thoracis *continentes* solas laedunt,

b) aut *cauum* simul attingunt,

c) aut *partes contentas* denique afficiunt.

z) *Richters Chir. Bibl.* Vol. VI.

Nonnulla ſimplicia, alia vario modo complicata eſſe poſſunt.

Vulnera partium continentium.

MCXLVII. *Partium continentium* pectoris *ſimplicia vulnera* ab iis, quae de vulnere ſimplici (DCCCXCIV.) diximus, nullo reſpectu abludunt; minime ſpecillo inducto, nec impletione vexanda, ſolam reunionem deſiderant, naturae viribus arte adjutis praeſtandam. Notandum tamen, omnia pectoris vulnera, ob perpetuum coſtarum motum, difficilius conſolidari. *Complicata* euadunt *partium continentium vulnera* majori contuſione, dilaceratione, inflammatione, obliquitate ſiue punctura; ſanguine, pure, aëre inter partes collecto; arteria mammaria externa, interna, thoracica, intercoſtali laeſa; corporibus alienis, ſterno, coſtis, ſiue coſtarum interſtitiis impactis; oſſium diſſolutione; et denique in cauitatem penetratione.

MCXLVIII. *Contuſio, inflammatio, dilaceratio* ex ſignis obuiis dignoſcenda, therapiam (DCCCCVI ſeq.) expoſitam poſcit, genio morbi adornatam, haud neglecta venaeſectione pro circumſtantiis pluries repetita. *Obliquitas* vulneris punctura inflicti et inde impeditus ſanguinis puriſque effluxus, ex inſtrumenti laedentis, ſi res concedit, cum vulnere comparatione, accedente tumore, dolore et duritie aliqua, interdum obſcure fluctuante, febri, reſpiratione, ſub hauriendo praeſertim ſpiritu, laeſa,

ſa, dijudicanda, vulneris cautiſſimam ac prudentem explorationem, in eo, quo violentiam paſſus eſt aeger, ſitu inſtituendam, generalem therapiam (DCCCCLXXIX.) laudatam, vulneris dilatationem conuenientem vel inciſionem oppoſitam exigit. Interdum vulnera obliquā puncta, praecipue verſus axillam ſe extendentia, comitatur emphyſema, cui ad methodum mox dicendam occurritur.

MCXLIX. *Laeſio arteriae intercoſtalis,* vulnere in cauum pectoris haud penetrante, noſcitur ex hujus directione et effluxu ſanguinis arterioſi, eo majori quidem, quo proprior laeſio eſt ortui arteriae. Quodſi in cauum pectoris peruenerit inſtrumentum vulnerans, aut ſanguis externe non effluat, ex ſignis haemorrhagiae internae (DCCCCLIII.) et effuſionis in cauum pectoris, *cognoſcitur.* Praeterea lamellam ſiue chartam per vulnus externum in cauum pectoris inductam rem declarare legitur, ſanguine nempe ſupra illam, ſi ex intercoſtali arteria, infra eandem vero, ſi e cauo thoracis prouenerit, effluente. Poſteriore hujus arteriae parte diuiſa, vix obtineri poſſe *ſanationem* videtur. In vlteriore progreſſu vero, vulnere rite dilatato, acu magna curuata circa ſuperiorem coſtam ducta, aut inciſione ſupra coſtam facta, acu obtuſa, ſeu proprio inſtrumento hunc ad ſcopum inuento filum perduci et arteria vna cum coſta ligari, poterit. Aſt crudelis, periculi atque incommodi plena, videtur eſſe haecce medendi ratio; tutius commodiusque

diusque lamina ferrea firma, in vnci figuram curvata, cui fungi quercini frustum adfixum est, arteria laesa ad costam comprimi poterit; neque hoc instrumento liber sanguinis et puris e vulnere effluxus occluditur. Fracta vero simul costa, talis vncus cum successu adhiberi haud poterit. Vbi ex graviore haemorrhagia suspicio nascitur, ex parte tantum incisam esse hanc arteriam, totali ejus ope cultelli abscissione, extremi posterioris abscissi in sulcum infracostalem ope spatulae minoris retropressione, et succedente denique compressione, turunda e linteo carpto, seu agarico, filo adfixa, malo occurrendum est. *Arteriae mammariae* externae, vt et thoracicae laesioni communi arteriarum vulneratarum therapia occurritur. *Internae* autem *mammariae laesio*, ob difficiliorem accessum est periculosissima; quodsi vulnere dilatato minora cartilaginum interualla compressionem vel ligaturam excludant, vrgente necessitate cartilago auferenda est, quo facto alterutrum remedii genus, in binis, quos inferior hujus arteriae anastomosis indicat, locis institui poterit.

MCL. *Corpora* denique *aliena* costis, sterno, vel costarum interstitiis impacta, extractionem desiderant, prouidissimam tamen, ne in cauum pectoris protrudantur. De ossis cujusdam fractura suo loco dicetur.

Vulnera

Vulnera in thoracis cauum penetrantia.

MCLI. *Vulnera pectoris in* thoracis *cauum penetrantia* majora cognoſci poſſunt ex comparatione inſtrumenti laedentis cum vulnere, hujusque exploratione cautiſſima, ſpecillo laeui obtuſo famulante, in eo, quo aegrotus plagam acceperat, ſitu, vrgentibus ſymptomatibus inſtituenda, quibus majorem certitudinem addit aër ex vulnere ſub inſpiratione cum ſibilo elabens, ſub exſpiratione in idem irrumpens, ſymptomatumque laeſionem partium internarum aut ſanguinis in dictum cauum effuſionem indicantium, praeſentia. Vulnus obliquum, punctum, penetrans, paruum, nec aërem transmittit, nec, ſi a tumore coarctatum fuerit, ſpecillum perduci poterit. Tale quidem vulnus, ſi ſimplex fuerit, ea, quae vulneribus in vniuerſum competit, ratione curandum eſt, reunione nempe: in hoc tamen caſu emplaſtri agglutinantis in corio extenſi ope, quod ſub forti inſpiratione, ſi aër tranſit, adplicatur, praeſtanda. Minime vero ſpecilli vel turundae immiſſione vexetur vulnus. Parum enim intereſt, an vulnus penetret, an non in cauum tranſeat, niſi ſymptomata complicationem declarent. *Complicata* autem reddi poſſunt *vulnera cauum pleurae adeuntia,*

a) vtroque ſacco pleurae aperto;

b) emphyſemate;

c) parte pulmonis prolapſa;

d) contentis,

d) *contentis*, pulmonibus nimirum, corde vasis majoribus, oesophago, ductu thoracico, trachea, *laesis*;

e) *liquido* vario in cauum pleurae, pericardium, mediastina *effuso*;

f) *vulnere* denique *per diaphragma in abdomen penetrante*.

MCLII. Et primo quidem *vtroque pleurae sacco* vsque adeo *laeso*, vt aër, relicta glottidis rima, facilius vulnera subeat, ob suffocatam pulmonum dilatationem periculosissimam laesionem esse, et cito lethalem fieri posse, prono fluit impetu. Obseruata tamen haud dubia exstant, aegrotos, vtroque sacco pleurae quamuis haud exiguo vulnere aperto, superstites fuisse. —

MCLIII. Ille status morbosus, sub quo aër in telam cellulosam effunditur, *vocatur emphysema*. Quadruplici autem modo has vias petere potest aër

a) pulmone aut vulnere obliquo, aut fracta costa laeso, aut trachea vel bronchiis apertis;

b) si cauum pleurae obliquo vulnere absque pulmonum laesione apertum fuerit, ita vt aëri externo aditus in saccum pleurae et cellulosam pateat;

c) in

c) in omnibus vulneribus obliquis punctis, contusis, vbi aër admitti vel includi potest;

d) euolutione denique aëris e massa humorum.

Vnde non thoraci proprium, sed aliis quoque partibus, aditum in dictum textum aëri praebentibus, commune est malum, in variis morbis chronicis, vlceribus sinuosis non inflammatis, aëre externo incaute incluso; gangraena imminente, et aliis morbis; febri putrida; scorbuto; variolis malignis, cet. haud infrequens, quinimo turpis lucri causa arte nonnumquam in homine interdum non secus ac brutis inductum. *Cognoscitur* autem tumore pallido, frigido, extenso, qui pressus stridorem singularem facit, foueasque sistit, mox tamen euanescentes. Leue emphysema viribus naturae vt plurimum satis facile resoluitur, cessante nempe causa; hac vero permanente, totum corporis habitum occupare inque stupendam molem increscere, et subtilissimas cellulas, ne ipso quidem humore vitreo excepto, adire potest. In rheumatismo chronico emphysema profuisse legimus; inde, quae in equorum rheumatismo institui solet, aëris inflatio in cellulosam membri adfecti, in hominibus quoque proposita fuit. *Therapiam* quod attinet, emphysemati natales ex thoracis vulnere trahenti, de loco adfecto incipienti, statim, priusquam vires eundo acquisiuerit, vulneris dilatatione, vel si nullum

lum adfuerit, sufficiente in loco adfecto incisione, vt aëri exitus pateat, subjuncta illius versus vulnus pressione, et externa discutientium, roborantium, adstringentium adplicatione, frictione adjuta occurrendum est. Majoris ambitus emphysema a caussa externa obortum, praeter generalem loci adfecti therapiam, plures incisiones ad aërem educendum desiderat. Maximum denique abstrusas praeprimis cellulosae telae ambages infestans, vel a labe humorum inductum, totius ejus textus corruptionem certamque mortem adfert.

MCLIV. Pars *pulmonis prolapsa* dilatato vulnere citissime reponenda est. Quodsi vero jam a strangulatione fuerit corrupta, ligatura aut cultro candente auferri posse legimus. Tutius tamen videtur, adhibitis cautelis generalibus spontaneam corrupti separationem expectare, vel, maxima respirationis difficultate vrgente, portionem corruptam cultro recidere, et haemorrhagia sedata partem in cauum iterum reponere.

Vulnera partium pectoris contentarum.

MCLV. Ipsum *pulmonem vulneratum* esse *cognoscitur* ex directione vulneris ejusque cum instrumento laedente comparatione, dolore fixo profundo, respiratione, maxime inspiratione, laesa, tussi, sanguine vesiculato purpureo per os ejecto. Si pleura pulmoni adhaereat, dictus sanguis vesiculatus e vulnere effluet; saepe quoque emphysemate majore

majore atque ſapore remediorum externe adplicatorum accedente. Si pleurae haud accretus fuerit pulmo laeſus, ſymptomata ſanguinis in ſaccum pleurae effuſionis morbum declarabunt. Superficiale pulmonum vulnus methodo antiphlogiſtica cautiſſime tractatum, naturae viribus ſanari poteſt. Magnae autem et profundae plagae, interiorem maxime et ſupremam pulmonis partem diſſoluentes aut ob grauiſſimam haemorrhagiam cito, aut ob inſequentem inflammationem et ſuppurationem lentius lethales habentur.

MCLVI. Recens vulnerato, rarius inflammato et ſuppurato pulmone, aër interdum in propriam illius celluloſam tunicam vaſa nectentem ſeſe diffundit *emphyſema pulmonale* conſtituens, vix vlla arte medicabile, verum ſub ingenti anxietate et ſpirandi difficultate, haud tardam mortem adducens.

MCLVII. Vulnera pectoris *cor* ipſum ejusque *auriculas*, *vaſa majora*, *medullam ſpinalem* attingentia citam plerumque mortem inducunt; nonnulli per plures dies ſuperſtites fuerunt. *Oeſophagi*, qui a vomitu violento rumpi quoque poteſt, aut *ductus thoracici* laeſio, vix absque nobiliorum partium vulnere infligenda, effuſionem in mediaſtino poſteriori creat et ſerius at ineuitabiliter experientia teſte necare ſolet. Vulnerato pericardio cordeque in ſuperficie tantum laeſo; ſuperſtites fuiſſe nonnullos legimus,

legimus, vnde liquet, in effuſione ſanguinis vel aqua in pericardio haud dubie declarata, hujus ſacci inciſionem ſeu punċturam, dummodo cauta manu regatur ferrum, omnino inſtitui poſſe.

Liquida in thoracis cauis effuſa.

MCLVIII. Multiplex datur *effuſio liquidi in thoracis caueas* ex violentia externa naſcens; ſanguis enim, aër, chylus, alimenta, cito; ſerius pus, lympha vel ſerum in vno vel vtroque ſacco pleurae, pericardio, mediaſtino anteriori, poſteriori, colligi poteſt.

MCLIX. Communes *fluidi in ſaccum pleurae effuſi notae* minus fallaces habentur; cauſſa praegreſſa cognita, reſpiratio, maxime ſub ſpiritus emiſſione, difficilis, anhelofa, ſuſpirioſa, ſomnienti ſubitaneum ſuffocationis imminentis metum creans, capite peċtoreque antrorſum inclinato aliquantum leuanda, anxietas ſumma, tuſſicula cum ſputis tenuibus ſubuiſcidis, decubitus in latere vulnerato difficulter ferendus, in oppoſito intolerabilis, in dorſo leuato peċtore commodior, ſenſus ponderis moto corpore mobilis; coſtarum a ſe inuicem major diſtantia, minor mobilitas, ſonus percuſſo peċtore ſuffocatus, pulſus depreſſus, vrina pauca, faciei pallor, palpebrarum inferiorum oedema, manus, pedis, lateris ipſius, in quo laeſio adeſt, inflatio oedematodes; genae hujus rubor, quae ad effuſionis gradum ac indolem aut cito aut lentius inducuntur.

inducuntur. Specialis effuſi diagnoſis e cauſſa praegreſſa et ſymptomatum acceſſione eruitur.

MCLX. *Sanguis in cauum pleurae effundi* poteſt

a) a vulnere partium contentarum inſtrumento laedente inducto;

b) a pulmonis, ſpiculis coſtae fractae, laeſione;

c) ab eroſione purulenta pulmonis, abſceſſu, vlcere;

d) a ruptura vaſorum, aneuryſmate, tuſſi vel alio niſu violento inducto;

e) aut arteria intercoſtali laeſa ſanguine in pleurae cauum effuſo.

Talis ſanguinis effuſio vel, quod ſaepiſſime accidit, preſſo pede ſequitur vulnerationem, vel, ſoluto a qualicunque cauſſa coagulo, vas laeſum occludente, poſt plures dies inſurgit; majori aut minori quantitate cito aut lentius exoritur; in vno, vel vtroque latere adeſſe poteſt; a concretione pulmonis cum pleura limitari vel denique illimitata ſub diaphragmate extendi poteſt. Si notabilis effuſi quantitas adeſt, continuante ſanguifluxu, ſigna haemorrhagiae internae (DCCCCLIII.) expoſitae ſimul adſunt, vnde imminens periculum dijudicatur. Tertio plerumque die poſt laeſionem, ad coſtas ſpurias lateris adfecti ecchymoſis coerulei coloris ſeſe manifeſtare ſolet, ſanguini per pleuram transſudanti forte tribuenda.

MCLXI. Effusionem *puris* in saccum pleurae, symptomata inflammationis, vomicae aut vlcerationis praecedunt. Accumulatio autem *aquosa* post violentiam externam rarius obseruatur, frigidorum viscerum infarctuum haud infrequens sequela. Posteriores duas effusionis species oedema externum saepe comitari solet. Specialiora in hydrothoracis ac empyematis historia patebunt.

MCLXII. A variis caussis expositis (MCLIII.) *aër* in vnum alterumue saccum pleurae, vel cum vel absque emphysemate externo, effundi potest; saepissime hoc, pulmone a fracta costa laeso, accidit. Quem statum declarant caussa praegressa, communia effusi in hoc loco signa (MCLIX.), absque symptomatum sub certo situ aggrauatione vel leuamine, costarum aequabili extensione et sonitu pectoris percussi notabiliore, accedente paucis interdum post laesionem horis periculo suffocationis, et, nisi citum adferatur auxilium, morte sequente.

MCLXIII. Cujuslibet vero effusionis in sacco pleurae, naturae viribus haud resorbendae, grauioribus symptomatibus stipatae *curatio* chirurgica, accumulati liquidi eductionem haud differendam poscit. Quae nisi idoneo corporis situ aut vulneris dilatatione conuenienti peragi possit, *paracentesin thoracis* requirit. *Locus* pro instituenda hac operatione ad inferiorem thoracis partem, inter secundam et tertiam costam spuriam commendari solet;

let; ſi ſiniſtrum, inter tertiam vero et quartam, ſi dextrum latus perſorandum eſt, coſtis ab infima numeratis, mediò circiter inter coſtarum extrema loco. Aequali tamen cum ſecuritate altius inter primam et ſecundam coſtam veram inſtituitur inciſio, cum ſitus horizontalis aegroti in lecto, effluxui liquidi effuſi e vulnere faueat. *Situs aegroti* ſub operatione ſit, aut ad marginem lecti, aut ſellae inſideat. Integumentis vniuerſalibus et muſculo latiſſimo dorſi *inciſione* longitudinali ſat ampla *diuiſis*, ipſae carnes intercoſtales, ſcalpello, margine ſcindenti conuexo, ſectione transuerſali ad inferiorem coſtam proxime accedente, ne arteria intercoſtalis laedatur, caute *transſcinditur;* denudata pleura, haec membrana aut apice cultri, aut lanceola, parva inciſione aperitur, quod vulnus prorumpente liquido, ope cultri curuati apice nodato, ad dimidiam circiter pollicis longitudinem, ampliatur. Quodſi pulmonis accretio in eo loco occurreret, ſpecillo digitoue haud ſoluenda, aut altius, aut profundius, aut ad anteriora magis inſtituenda foret alia inciſio. Acus triquetra ad educendum liquidum nonnullis commendata, ob periculum concretionis pulmonis cum pleura haud praeuidendae, minus ſecure adhibetur. Alius ſectionis modus, qua cute in anteceſſum ſurſum tracta, integumenta, carnes intercoſtales et pleura inciſione transuerſa transſcinduntur, vt laxata cute vulnus mox obtegi queat, in ſanguinis et puris effuſione ob rationes obuias minus congrua videtur. Sequente ſub *li-*

quidi eductione syncope mox vulneris compressione coercendus erit effluxus liquoris, post plures horas vel dies sensim deinde extrahendi. Si vero tenacitas fluidi, dilatato quamuis ad pollicis longitudinem vulnere, effluxum prohibeat, cautissima leni injectione diluendum est. Inspiratio autem fortis, tussiendi conatus sanguinisque siphonis, aut vasculi e resina elastica confecti tubo praediti, aut ad obsoletam methodum oris ope attractio, in priori saltem morbi stadio, ob vulneris in vase laeso dilatationem coagulique ablationem haud immerito suspecta habentur. Neque injectiones diluentes sine adcuratissima cautela administrentur.

MCLXIV. Omnia ceteroquin vulnera pectoris, cito et leniter immisso inter labia vulneris et costas linteolo, *deliget* chirurgus; a turundarum aliorumque corporum in cauum immissione caste abstineat; aërem a vulnere, quantum fieri potest, arceat, vel saltem deligationis tempore igne adposito attenuet; vulnus sub quotacunque inspiratione obtegat; linteo vulnus obtegenti, linteum carptum, et huic emplastrum adhaesiuum corio illinitum superimponat; minime thoracem fasciis constringat, sed apparatum simplici fascia contentiua sustineat. Reliqua tractatio generalem vulnerum therapiam expositam sequitur. Nonnulli aëris in saccum pleurae liberum accessum innocuum credunt, neque tamen consentiente experientia, cum inde non solum extensio libera pulmonum impediatur, sed quoque, vu

vti in aliis partibus contactui aëris haud adſuetis fieri ſolet, pleurae et pulmonum inflammatio induci poſſit.

MCLXV. Sanguine in *pericardii cauum effuſo* aegrotus vix paracenteſi ſeruari poterit. Majorem ſucceſſum promittit haec operatio in hujus ſacci hydrope; ad cujus pertractationem encheireſis deſcriptionem differimus. Sanguinis vel puris in *mediaſtino anteriore* collecti eductio minus tuto inciſione in cartilaginum interſtitio facta, tutius terebra ſterno admota euacuari, experientia conſtat. Sanguinis, chyli, alimentorum in mediaſtino poſteriori effuſio ob impoſſibilem medentis acceſſum artis limites effugit, et lethalis merito habetur.

MCLXVI. Diaphragmatis vulnus, vix absque nobiliorum partium laeſione infligendum, ſemper periculoſum eſt; parte tendinea vulnerata, extemplo dolor naſcitur vehementiſſimus, reſpirationis ſumma difficultas, anxietas intolerabilis, ſpasmus aut conuulſio in mortem breui terminantes; cui ſtatui non niſi methodo antiphlogiſtica generali occurri poteſt. Majora ejusdem ſepti vulnera, partium in abdomine contentarum immedicabili adſcenſui in pectoris cauum anſam dare poſſunt.

Vulnera abdominis.

MCLXVII. *Vulnera imi ventris*

a) aut partes *continentes* ſolas,

b) aut *contentas* ſimul laedunt.

 Vtrumuis

Vtrumuis genus vti alia vulnera, instrumento scindente, pungente, contundente, parti superiori, mediae, inferiori, laterali, posteriori abdominis infligi, variamque directionem et magnitudinem habere possunt. Vel simplicia sunt, nullo nempe nisi necessario symptomate stipata, vel diuersimode complicata.

Vulnera partium abdominis continentium.

MCLXVIII. *Vulnera partium imi ventris continentium simplicia* ad generalem vulnerum simplicium rationem (DCCCXCIV.) expositam sunt tractanda, vtpote nil nisi reunionem, situ et defasciatione sub quiete et debito regimine praestandam, desiderantia, caute tamen cauendo, ne liber abdominis sub respiratione motus, fasciis nimis adstrictis impediatur. *Complicata* autem haec vulnera fiunt

a) *contusione,*

b) *dilaceratione,*

c) *punctura* obliqua, partium praecipue aponeuroticarum,

d) *haemorrhagia,*

e) *humorum* in musculorum interstitia, *effusione,* ac denique,

f) *in cauum* peritonaei *penetratione.*

MCLXIX. Vulnera harum partium *contusa* ex caussa praegressa et signis contusionum generalibus (DCCCCLXXXIII.) cognoscenda, grauia interdum

dum ſymptomata, inflammationem nempe haud raro ad partes contentas extenſam, dolorem grauem, febrem acutam, tenſionem totius ventris, ſubſequentem partium contuſarum ſuppurationem, functionem viſcerum laeſam, inducunt, ad horum morborum genium, maxime ad methodum antiphlogiſticam, tractanda. *Dilacerata* autem vulnera cum deperdita inprimis ſubſtantia, aut magnam ventris partem occupantia, aut copioſam ſuppurationem creantia, praeterea ob imminutum partium contentarum fulcrum herniis ventralibus viam ſternunt; niſi prudenti compreſſione malum auertatur. *Puncta* denique obliqua lineae potiſſimum albae, vaginae muſculi recti, aliiue aponeuroſi illata, grauiſſimas inflammationes, cum dolore acuto, vomitu, ſingultu, ſymptomatibus neruoſis adferre ſolent, tempeſtiua atque prudenti vulneris dilatatione, auxiliisque antiphlogiſticis auertenda.

MCLXX. *Haemorrhagia* oriri poteſt ex laeſione *arteriae mammariae*, *epigaſtricae*, *abdominalis*, aliusue minoris, e vulneris ſitu ſignisque obuiis dijudicanda. Sanguifluxus modicus naturae viribus vt plurimum ſupprimitur, grauior compeſcitur, dilatato vulnere externo, adplicatione fungi quercini digitoque comprimente, vel, niſi haec ſuccedant, ligatura, quam arteria mammaria aut epigaſtrica duplicem vult. *Effuſio* ſanguinis vel puris aut in celluloſa ſub integumentis, aut in muſculorum interſtitiis, aut in vagina recti aut denique

inter musculos et peritonaeum haerere potest. Noscitur ex caussa praegressa, vulnere paruo obliquo puncto, vel contusione, accedente dolore, tumore duritie circumscripta et fluctuatione, si sub cute haeret effusum, distincta, si profundius aut sub aponeurosi delitescit, obscuriore, absentibus penetrationis aut partium contentarum laesionis signis. Desiderat promtam vulneris dilatationem, aut in loco decliui incisionem, parcendo tamen, quantum res concedit, lineae albae, arteriis, ac fibris muscularibus peritonaeo vicinis; adhibita deinde therapia vlceribus sinuosis (DCCCXII.) adaptata.

MCLXXI. Vulnus abdominis *in cauum penetrasse docet* instrumentum cum vulneris figura ac directione comparatum, et, vrgentibus symptomatibus, cautissima exploratio, specilli obtusi flexilis ministerio, in eodem, quo vulnus exceperat venter, situ instituenda, certissime autem syndrome symptomatum, partium internarum laesionem, vel liquidi intra peritonaeum effusionem denotantium. Quod autem, nisi superueniant symptomata, complicationem vel functionem laesam indicantia, instar simplicis tractandum erit.

MCLXXII. Vulnerum partium abdominis continentium, siue in iisdem consistentium, siue in cauum penetrantium *prognosis* a symptomatibus pendet, prout vel simplex vel complicatum declarant aut reddunt vulnus. Hinc anxie repetita exploratio,

ploratio, injectiones aliaque ad detegendum vulneris terminum commendata, nisi symptomata vrgeant, non solum superflua, sed saepe etiam perniciosa sunt; dum vulnus intempestiua atque incauta percontatione ex simplici complicatum euadere possit.

MCLXXIII. *Communis* horum vulnerum complicatorum partium continentium imi ventris (MCLXVIII.) *curatio*, symptomatum mitigationem singulorum genio adornatam, inflammationis praeprimis auersionem, ipsius vulneris citam reunionem, situ, quiete, emplastris, fasciis laxe circumductis, sub debito regimine, rarissime gastroraphia obtinendam, exigit. Memor simul sit chirurgus, vulnera abdominis vti alia vulnera grauia haud raro effusione biliosa ac cruditatibus in primis viis juncta esse, sub quo statu emetico - laxantium prudens vsus minime extimescendus est.

MCLXXIV. Suturae abdominalis, *gastroraphiae*, necessitas in vulneribus minoribus nunquam, in majoribus rarissime occurrit; in vniuersum nunquam adhibenda, nisi mitiores vniendi modos haud sufficere compertum sit; quod sub attenta ac debita aegroti cura (MCLXXIII.) raro accidit. Sequens vero hanc operationem perficiendi modus laudatur. Aegroto in situ laxationi vulneris fauente collocato, ligula ex pluribus filis lineis ceratis apte conjunctis composita, in duas acus curuas

 majores

majores conjicitur, quarum prior ab interiori parte vulneris ad exteriorem per peritonaeum aliquomodo adductum, musculos et cutem, pollicis ad minimum de ora vulneris distantia vno latere, altera deinde acus, idem filum ducens, eodem modo per oppositam vulneris oram transmittitur, dum cuspides indice adplicato defenduntur, ne partes vicinas internas laedant. Ad vulneris longitudinem, plures suturae, pollicem circiter distantes, adhibentur. Traductis linis, ac orae vulneris adpositis manibus adducuntur, et adstricto et firmato filo ad methodum expositam (DCCCCII.) continentur, filo tamen nodo mobili ita constricto, vt, ad circumstantias aut laxari aut fortius constringi queat. Qua in re etiam reliqua monita, de vulnerum curatione in genere proposita, obseruentur.

Partium contentarum laesio.

MCLXXV. Partes *contentae* abdominis a violentia externa vario modo *adfici* possunt,

- *a*) *mutato situ*, quoties partes contentae e vulnere egrediuntur;
- *b*) *vulnere* vel partis prolapsae, vel in abdominis cauo latentis,
- *c*) *contusione*, vel
- *d*) *effusione* denique in cauum peritonaei varia; quae sigillatim veniunt pertractanda.

MCLXXVI.

MCLXXVI. *Partes e vulnere* abdominis reliquis facilius *elabentes* ſunt omentum et inteſtinum tenue: a majori tamen vulnere quoque inteſtina craſſa, ventriculus. quin imo hepar et lien prolabi poſſunt. *Signa generalia* partes elapſas indicantia ſatis obuia ſunt; in obeſis tamen membrana adipoſa per vulnus expreſſa omentum prolapſum mentiri poteſt. *Specialia ſigna* regio vulnerata et cognitus ſitus partium naturalis, ſuppeditant. Partem egreſſam ſanam eſſe concludimus ex colore natiuo parum mutato, ſuperficie, inteſtinali praecipue, neque humido lubricante neque calore orbata neque putredine corrupta.

MCLXXVII. Partes *egreſſae ſanae* (MCLXXVI.) citiſſime ſunt *reponendae*, neque obſtat mutatio coloris natiui in rubrum ſubfuſcum. Poſito nempe aegroto in tali ſitu vt muſculi relaxentur, vltima portio elapſa et deinde quae reſtant, vtriusque manus indice, oleo blando ſeu albumine oui imbuto, alternatim in ea agente, ad vulneris directionem lente et absque omni violentia in abdominis caueam reprimuntur, primum inteſtino, deinde omento reponendo. Cauendum autem ſub reductione, ne in vaginam recti muſculi, vel aliorum interſtitia inpellantur partes, quod ſublata repoſitionis factae ſpecie mortem illaturum foret. Cognoſcitur autem partes elapſas priſtinam recuperaſſe ſedem, ſi poſt repoſitionem digitus in abdomine circa vulnus libere moueri poſſit.

MCLXXVIII.

MCLXXVIII. Partium egressarum *reductio* difficilis aut plane impossibilis reddi potest

a) *volumine* earum *aucto*, aut

b) *vulnere angustato.*

In priori casu intestina vel flatu excrementisue expansa, vel tumore inflammatorio occupata esse solent. Expansioni interdum occurritur majorem intestini portionem protrahendo, quo contenta diffundi possint: acu puncturae enim flatibus exitum parare nequeunt, siquidem tunica villosa foraminula obstruit et irritatio inde praeterea augetur. Inflammatio vero plerumque a restrictione vulneris vel aëris contactu orta vix methodo antiphlogistica tempestiue adhibita nec epithemate demulcente tepido adplicato, sed sola caussae irritantis ablatione tollitur. Vulnus vel inflammatione vel spasmodica musculorum contractione angustatur, cui statui nisi cito therapia conuenienti occurri, et reductio succedere possit, dilatationem haud differendam poscit, eo magis quidem, cum partes egressae constricto vulnere paucis interdum horis non in inflammationem solum grauissimam, sed in gangraenam et corruptionem abire possint. Vulneris *dilatationem* ita instituendam esse volunt nonnulli, vt intestino egresso sursum, omento autem prolapso deorsum dirigatur sectio. Sub hac quantum fieri potest, parcere oportet fibris muscularibus peritonaeo vicinis, partibus aponeuroticis, arteriis, ligamento hepatis falciformi, quo transsciſſo nexus hepatis

naturalis

naturalis pro parte soluitur. Decet etiam Chirurgum meminisse venam vmbilicalem, quinimo arterias ejus socias, in nonnullis adultis ad vmbilicum vsque esse peruias, in quo casu earum laesio haemorrhagiam secum latura foret. Ob similem rationem vrachus haud temere diuidi debet. Inter alia ad hunc scopum inuenta instrumenta, quo pertinet culter apice nodato, tecto, haud durato praeditus; forsexque proprius; commodissimam suppellectilem constituunt, culter chirurgicus curuatus solitus; et specillum sulcatum, extremo plano rotundato. Ipsa encheiresis sequens est. Aegroto tali modo sito, vt laxetur vulnus, et partibus egressis ad latus futurae incisioni oppositum conductis, specillum lamina mobili ad retinenda elapsa praeditum, ad perpendiculum juxta marginem vulneris dilatandi in abdominis cauum inducitur: liber illius motus lateralis immissionem ex sententia successisse indicat. Tunc apex cultri in sulcum specilli per locum adstrictum ducitur et vna cum specillo eleuatur. Quodsi vero ne specillum quidem in plagam dimitti possit reclinata prolapsa parte, interposito digiti vngue circumspecte summa cutis scalpello inciditur, quo facto etiam musculi, vngue magis magisque premente, aperiri poterunt, donec laxior fiat specillumque admittat plaga. Sufficiente dilatatione facta, partes elapsae dicto (MCLXXVII.) modo in ventrem reponuntur.

MCLXXIX.

MCLXXIX. Partes egressae vario modo *affici* possunt,

a) *vulnere* nimirum,

b) *abscisso* plane *canale* intestinali, ac denique

c) *gangraenosa corruptione.*

MCLXXX. Parua intestini prolapsi vulnera naturae sunt committenda, quum parcae diaetae, quietis ac remediorum antiphlogisticorum beneficio vulnusculum intestini reducti, feliciter sanari posse obseruatio docuerit. Notabilius autem intestini haud corrupti vulnus *suturae intestinalis* in minoribus pellionum, in majoribus ansatae dictae, adminiculo reuniri consueuit. *Pellionum sutura* sequenti modo instituitur. Intestino sauciato blande arrepto, labiisque vulneris ejusdem aequabiliter ad se inuicem adductis, filum sericum crudum vel, quod praestat, duo diuersi coloris, acu recta tenui duce prope vtrumque vulneris marginem valde oblique duplici punctione circa vulnus perducuntur, vt acu retracta fila remanentia vulneris labia absque corrugatione vnita sustineant. Reducto tunc intra abdomen intestino extrema fili, extra vulnus externum emplastri cujusdam ope affigantur cuti: ipsum deinde filum post triduum vel quatriduum leniter extrahatur, opposita quidem directione, si duplex fuerit. In *sutura ansata* ad vulneris longitudinem duo vel pluria fila totidem acupuncturis separatim per vtrumque vulneris

neris labium ducuntur, quibus leniter inteftino in cauum abdominis reducto coadunatis filisque deinde ad vulneris externi ambitum affixis, inteftinum laefum prope plagam partium continentium retinetur. Pars vulneris externi interpofito linteolo apertum feruetur, vt fluido obuio exitus concedatur.

MCLXXX. *Inteftino plane abfciffo* in duplici remedio omnis *fanationis fpes* pofita eft, quippe

a) vel extremis reunitis canalis integritatem reftituere,

b) vel iisdem cum vulnere externo conglutinatis anum artificialem creare fatagit chirurgus.

Solis quidem naturae viribus talia vulnera fanata effe compertum eft: neque tamen ideo fibi funt relinquenda, quum immedicabilis effufio, maximo fub aegroti difcrimine, in cauum abdominis induci poffit. Inteftino abfciffo haud corrupto nec concreto, primo quidem curet chirurgus, ne inteftinum abfciffum in cauum abdominis retrocedat, quod filo per mefenterium vtriusque extremi ducto impeditur; obferuetur porro, ex vtronam extremo elabantur contenta, vel oleum antea porrectum. Hoc deinde in alterum ano naturali continuum immittatur, perductoque per mefenterium filo extus affigendo in abdomen reductum in vicinia vulneris firmetur. Raro neceffe eft, vt mefenterium ab extremo fuperiori in inferius inducendo feparetur.

tur. Haec methodus omnino praeferenda est temerario artificio, quo asperae arteriae ex animali quodam desumtae portionem, aut chartam firmiorem ambobus intestini extremis immittere, eaque super tali corpore alieno per aluum deinde excernendo, consuere suadent nonnulli.

MCLXXXII. Egressi intestini autem gangraena, vel a vulneris strictura vel ab alio irritamento inducitur, et

a) aut paruam superficiei intestinalis partem

b) aut totam diametrum occupat,

c) aut denique ansam intestini majorem vel minorem comprehendit corruptio gangraenosa.

Gangraena minorem superficiei intestini partem occupans, praeter signa visui obuia (MCLXXVI.) symptomatibus mitioribus, et rupta denique parte contaminata, excrementorum per vulnus non secus ac anum egressu declaratur. Vulnus externum sub hoc statu haud dilatandum est; ne salutaris concretio dissoluatur. Adhibita pro symptomatum indole vel methodo antiphlogistica vel antiseptica, diaeta tenuissima, injectione blanda detergente; lenissima compressione, absque tamen partis corruptae in abdomen retropressione, alui per clysteres subductione; imposito digestiuo blando, corruptum separabitur vulnusque sine canalis intestinalis interceptione consolidabitur. Gangraena totam

totam inteftini diametrum, fiue anfam iftius complectens, aut in ambitu corruptionis gangraenofae cum vulnere externo concretum, quod quidem faepiffime ob praegreffam phlogofin accidit, aut nondum cum eo coalitum inuenitur: in vtroque ftatu fymptomata funt grauiora, atque totalis tubi inteftinalis imperuiatio adeft. Rupta autem parte gangraenofa, faecibusque emiffis fymptomata incarcerationis ceffare folent. Gangraenofa tunc partim cultro auferentur, partim fuppuratione, digeftiuis adplicatis adjuta, feparabuntur; et filo interim per mefenterium ducto retrogreffus inteftini gangraenofi impedietur. Triplex tunc datur *medendi ratio:*

a) aut *naturae viribus* folis *committitur* ftatus, quod, fi concretum cum vulnere externo fuerit inteftinum, praeferendum videtur, quae aut fiftulam ftruet ftercoream, aut experientia tefte reunio extremorum fanato vulnere externo fuccedet.

b) aut reuniuntur extrema inteftini futura (DCCCCXXXIV.) expofita, quod tunc praefertim fieri debet, fi in altiori inteftini tenuis parte fuerit laefio.

c) vel anus denique ftruitur artificialis.

MCLXXXIII. Vbi ob metum coarctationis infequentis, tum quoque ob deperditam fubftantiam omiffa eft, vel ob praefentem aliquam cum vulnere externo concretionem non amplius tentari poteft

 inteftiु

intestini vel abscissi vel corrupti readunatio, *anus* formatur *artificialis*, coalitu nempe extremorum intestini cum vulnere externo, quo fit, vt excrementa eo loco in posterum emitti possint, hiatusque remanens ani vices suppleat. Hic periculo angustationis caret, et si cicatrice coaluerit atque inuersio intestinalis debita deligatione praepedita fuerit, cum incommodo excrementorum perpetuo elabentium, idonei receptaculi tamen suescendique facultatis beneficio haud aegre demum tolerando, per totam vitam ferri potest. Nullum inde nascitur periculum, nisi forte jejuni intestini pars superior, in anum factitium hiet, sicque magnam chyli partem, quae inferius absorbenda fuisset, corpori detrahat.

MCLXXXIV. Quoad *curationem reliquam* vulnera intestinorum elapsorum in vniuersum rigorosissimam diaetam et quietem, omniaque phlogoseos remedia poscunt antea exposita. Ab egressorum superficie, fotu emolliente tepido jugiter humectanda, solertissime arceatur aër. Consolidationem labiorum vulneris intestinalis rarissime inter se, sed vt plurimum cum vulnere partium continentium, aut cum omento, mesenterio, aliis intestinis, hepate, liene concrescere obseruatione compertum est.

MCLXXXV. Vulnera intestinorum egressorum in genere spectata ancipitem habent *euentum*; saepe enim, praecipue sutura intestinali facta, sub laetissima

fauſti ſucceſſus ſpe, quid? quod cicatrice jam inducta, ob generalem canalis inteſtinalis *coarctationem*, a parciori paſtu obortam, aut ob partis vulneratae ſtricturam a cicatrice atque partium vicinarum concretione illatam, errore aliquo diaetetico commiſſo, ſeu a praecipiti exercitio corporis, *dolor colicus*, *obſtructio alui*, *vomitus*, *ruptura cicatricis* inteſtinalis, *effuſio* in abdomine naſci poſſunt, et certa inde mors induci. Quae tamen inteſtini coarctatio in vulnere inteſtinali parum, in abſciſſo autem vel ſubſtantia priuato inteſtino maxime metuenda erit. Quodſi ſutura inteſtinali adhibita, vulnereque deinde ſanato poſt aliquod tempus a qualicumque cauſſa dicta ſymptomata ſuperueniant, canalis imperuiationem et rupturam, contentorumque in cauum ventris effuſionem declarantia; omnis miſeri ſalus poſita eſt, in promta cicatricis externae inciſione, faecum elapſarum eductione et ani denique artificialis (MCLXXXIII.) efformatione.

MCLXXXVI. *Laeſiones omenti* e vulnere *prolapſi* de cetero ſani, pro diuerſo vaſorum volumine majorem vel minorem haemorrhagiam inducunt, ſalutarem quidem, vtque plurimum ſolis naturae viribus cedentem; raro ſaltèm ad eam ſiſtendam chirurgia (DCCCCXV.) expoſita opus eſt. Quo facto egreſſum oleo terebinthinae inungitur, inque abdomen reponitur.

MCLXXXVII. Vti inteſtinum e vulnere elapſum, ita quoque *omentum,*

a) vel ob longiorem extra ſedes natiuas commorationem,

b) vel ob corporum alienorum irritationem,

c) vel denique ob vulneris ſtricturam,

breui tempore ita *corrumpi* poteſt, vt nulla ſpes ſanationis ſuperſit. Quod *cognoſcitur* ex partis egreſſae colore in pallidum, plumbeum, fuſcum, nigricantem mutato, odore cadaueroſo et ſi inteſtinum inter prolapſa fuerit, hujus exſiccatione.

MCLXXXVIII. Si omentum e vulnere abdominali prolapſum ex dictis (MCLXXXVII.) cauſſis corruptionem ſubiuerit,

pars gangraenoſa

a) vel cultri,

b) vel ligaturae miniſterio *auferenda;*

pars ſana

a) vel in abdominis cauum *reducenda,*

b) vel *coalitui* cum vulnere externo *committenda* eſt.

MCLXXXIX. *Omenti ligatura* in parte ſana inſtituenda, minoris portionis ſimplex, majoris duplex, ad partis corruptae ſeparationem absque haemorrhagiae metu accelerandam, commendata, ſymptomata ominoſa, dolores nempe acutiſſimos, grauiorem

grauiorem omenti inflammationem, ejus ſuppurationem ipſamque mortem, experientia teſte, inducere valet, quae quidem pericula adſtrictione fili pedetentim aucta non auertuntur. Facta nihilo minus ligatura, parteque elapſa crudeli hac methodo a corruptione liberata, iſthaec in abdomen reponenda eſt.

Tutius in ſubſidium vocatur *ſcalpellum:* reſectione enim partis corruptae facta, naſcens ſanguinis profluuium inflammationi metuendae potenter obſtat, et ſolius naturae medelam plerumque admittit. Niſi hoc fiat leui compreſſione digitis admotis, ac adplicatione fungi quercini, vel ſi haec ſucceſſu careant, ligatura ſinguli vaſis hamulo ſeu forcipe adtracti, certe ſupprimitur.

MCXC. Parte gangraenoſa ſeparata, extremum omenti, ſi in vulnere relictum fuerit, cumque eo coaluerit inſequuturae quidem herniae obſtabit; attamen ob ventriculi tenſionem motumque laeſum, ſatis grauia ſymptomata exinde oriri poſſe, obſeruatione conſtat. In vniuerſum autem omentum e vulnere egreſſum absque repoſitione *coalitui* cum vulnere externo *committi* poteſt, quoties portio parua ſupraque vmbilicum egreſſa, ventriculum cibis diſtendi, corpusque pro lubitu retroflecti ſinit, neque inteſtini aliquam partem ſimul elapſam inuoluit. In contrariis caſibus omnino in ventrem *reducendum* eſt. Specialiora in herniarum chirurgia vberius pertractabuntur.

MCXCI. *Partium in imo ventre contentarum absque egressu laesio cognoscitur* ex instrumenti vulnerantis in cauum abdominis penetratione; plagae situ, fluidi effluentis indole, functione cujusdam partis laesa, ventris tensione ac intumescentia, accedente inflammatione, dolore acuto fixo, signisque, factam in cauum abdominis effusionem, indicantibus. Saepe tamen peruersus viscerum situs, siue congenitus siue morbo acquisitus, diagnosin vulnerum partium contentarum incertam reddit.

MCXCII. Vulnus *ventriculi* praeterea noscitur ex alimentorum e vulnere egressu, vomitu cruento, dolore, anxietate et symptomatibus generis neruorum irritati saepe grauissimis. Majora autem hujus organi vulnera ad cardiam vel curuaturam praesertim inflicta aut per vtrumque parietem penetrantia, paucis diebus plerumque fiunt lethalia; in aliis autem partibus debite et caute tractata sanari possunt, aut fistulam externam relinquunt, per quam pars alimentorum effluit. Vulnus repleto ventriculo inflictum, citam hujus euacuationem, emetico leniori excitandam, requirit, vt plaga contrahi possit. Si e vulnere externo aliqua pars ventriculi egressa fuerit, mox reducenda est: in vniversum autem diuturnum jejunium, viribus interea enematibus nutrientibus sustentatis, absolutissimam quietem et methodum antiphlogisticam strenue adhibendam poscit ventriculus vulneratus. Sutura

ventriculi

ventriculi quamuis cum ſucceſſu olim adhibita fuit, omnino ſuſpecta merito habetur.

MCXCIII. *Tenuis inteſtini laeſionem indicant* ſigna generalia (MCXCI.) et chylus foras prodiens, eo quidem magis flaueſcens, quo vicinior duodeno eſt locus laeſus. Majora autem duodeni praecipue et jejuni vulnera febrem ſimul acutiſſimam, anxietatem, pallorem, ſyncopen, ſudorem frigidum, pulſum paruum, intermittentem, tremulum, mortem denique adferunt, vel ſaltem ſymptomata effuſionis in abdominis cauum factae ſecum vehunt, quae tanto magis extimeſcenda eſt, quanto majore mobilitate gaudet inteſtinum laeſum. Inteſtino tenui in loco ſuperiori pyloro vicino diſciſſo, defraudabitur neceſſario nutrimento corpus, et lento peribit marasmo aeger, ſi per vulnus integumentorum contenta exeant: ſi vero in cauum abdominis delapſa accumulentur, haud eductionem admittentia, ibi corrupta mortem accelerabunt. *Craſſum inteſtinum* vulneratum eſſe, praeter communia ſigna, quoque docent excrementa e vulnere exeuntia, vel ſaltem foetorem ſtercoreum eructantia. In his laeſionibus ſymptomata in vniuerſum ſunt mitiora, et effluxus faecum per vulnus propter minorem inteſtini mobilitatem vt plurimum facilius ſuccedit; eandem ob cauſſam quoque inteſtinum laeſum cum vulnere partium continentium facilius coaleſcit. Communis vulnerum inteſtinorum *prognoſis* ex laeſionis ſitu, magnitudine et directione, tum maxi-

 me

me ex ſymptomatum vehementia et quantitate ef-fuſi pendet. Curatio dictam (MCLXXXIV.) me-dendi methodum et effuſionis in abdominis cauum factae remedia exigit.

MCXCIV. *Vulnera meſenterii,* ſi vaſa ſangui-fera notabilia ſimul laeſa fuerint, haemorrhagiam, pro canalis diametro plus minus grauem, ſangui-nisque in caueam ventris effuſionem parit. Lae-ſis venis lacteis vel ciſterna lumbari, chylus can-didiſſimi coloris aut per vulnus externum effluit aut in abdomine coaceruabitur, irreparabilique ſua ja-ctura marasmum lethalem inducet. Citam vero ſub atrociſſimis doloribus mortem cauſſatur, ner-vorum, plexuum praeſertim meſentericorum, vul-neratio.

MCXCV. *Vulnera jecinoris* e ſignis generali-bus dictis (MCXCI.) *dignoſcenda,* magnam quo-que ſanguinis in abdomen vel extra vulnus effuſio-nem, cadaueroſum corporis adſpectum, pulſum lentum, oculorum obſcurationem, anxietatem ſum-mam, ſudores frigidos et mortem denique adduce-re poſſunt, eo certiorem et citiorem quidem quo major ac vicinior vaſorum introitui fuerit laeſio. Minora tamen, gibbae potiſſimum partis vulnera, praecipue vbi illa peritonaeo accreuerit, ſanatio-nem admittere poſſunt.

MCXCVI. *Vulnerata veſicula fellea,* ſeu ductu communi, bilis vel e vulnere effluit vel in abdomi-nis

nis cauum effunditur. Hujus effufionis figna funt abdominis immanis diftenfio, aluus pertinaciffime adftricta nec laxantibus nec clyfmatibus foluenda pulfus fortis, aequalis, tardus, deinde intermittens, morte denique terminata. Si forte ob praegreffam inflammationem concretio cum peritonaeo adfuerit effufionem bilis in imum ventrem praepediens, aegrotus vel fanabitur, vel fiftula externa remanebit.

MCXCVII. Vulneri *lienis* vix vllum competit fignum proprium, nifi ob laxam hujus vifceris fabricam ac vafa fanguifera majora, grauiffima atque cito occidens haemorrhagia, quam vix vmquam effugit aegrotus, licet totum vifcus ligatura facta exemtum effe legimus.

MCXCVIII. Cum duodeno in eo conuenit *pancreas;* vt vulnerari vix poffit, nifi per alia vifcera transadactum fuerit inftrumentum laedens. Neque hoc vulnus aliam notam peculiarem habet, quam fucci faliuae analogi effufionem.

MCXCIX. Vulnera *renum* et *vreterum* ob fanguinis et vrinae effluxum femper funt periculofiffima. Si major adfit effufio aut intra peritonaeum, vbi haec etiam membrana diffoluta eft, aut in cellulofo textu, vix et ne vix quidem feruari poterit aegrotus. Poft minora tamen renum vulnera fuperftites fuiffe nouimus.

MCC. Vulnera vesicae vrinariae praeter signa generalia secum vehunt effluxum lotii cruenti et ischuriam. Ob vrinae effusionem in cauum abdominis, vel ejus infiltrationem in telam cellulosam certe periculosissima, sanationem tamen admittunt, si effusum situ decliui, incisione aut punctura auferri, et cathetere idoneo in vesicam immisso et firmato, parco denique potu, noua effusio auerti possit.

MCCI. Viscera abdominis porro a *contusione*, absque vulnere externo, tali modo adfici possunt, vt grauis inflammatio, dolor acutissimus, rupturae et effusiones variae, ac cita mors induci possint, aut serius infarctus viscerum sequantur: cui malo maxime occurritur generali therapia contusionum (DCCCCLXXXIX.) exposita, methodo antiphlogistica cito ac strenue adhibita, haud neglecto epithemate frigido discutienti, et leni intestinorum expurgatione.

MCCII. Contenta abdominis denique vario liquido, a vulnere visceris abdominalis, in ventris cauitatem *effuso*, premi, irritari, corrumpi possunt. Effundi nimirum possunt

a) sanguis,

b) alimenta aut excrementa,

c) bilis,

d) vrina, ac

e) denique aër.

MCCIII.

MCCIII. Et primo quidem *sanguis* ex magno trunco, in primis arterioso effluens, totam hanc caueam, antequam coagulatio obstet, cito implet, extendit, conditionem laesionis majorum vasorum et haemorrhagiae internae grauioris deinde sequens (DCCCCLIII.). Effuso autem e minoris diametri vase sanguine, coagulum sub lentiore effluxu natum intestinorum gyros leniter conglutinabit, saccumque satis firmum producet, quo sanguis haud raro coercetur, circumscribitur et plane denique sanguifluxus supprimitur. Limitata haecce sanguinis effusio cognoscitur e caussa et signis haemorrhagiae internae praegressis, dolore et duritie circumscriptis, centro plus minus fluctuante, sub symptomatum primitiuorum leuamine. Plures foci cruoris effusi adesse possunt, si vel gladius, vel globus e sclopeto missus longiorem viam per abdominis cauitatem emensus fuerit, vasaque in pluribus locis dissoluerit. Limitata autem sanguinis effusio, quamquam sine aëris accessu per plures dies, quin immo hebdomades absque putredine seruari possit, tandem tamen corrumpitur, irritatione, inflammatione et corrosione viscerum, symptomata secundaria creans, quae non nisi cita liquidi eductione minui possunt. Haec eductio incisione, in loco praetumido seu fluctuante ad artem (MCLXX.) instituta, obtinetur. Quodsi grauis haemorrhagia fuerit metuenda, paullatim emittatur effusum, ne sanguinis profluuium renascatur. Deinde vero injectionibus blande detergentibus depuretur vulnus.

Effusum

Effusum cruorem limitatum, inconsiderata aegroti transportatione, seu motu corporis, et ipsius massae contentae a lympha seroque transsudante augmento, disrumpi, contentumque sanguinem per totum ventrem diffundi posse constat. Quo facto pars effusi, ponderis vi et musculorum abdominalium actione in peluim minorem descendit. Hoc euenisse docent caussa, et signa, jam recensita, praegressa, doloris ac tensionis in hypogastrium descensus, alui obstipatio, ischuria cum tenesmo et mingendi cupidine, tumore deinde totius abdominis, anxietate, febre, signis gangraenae partium internarum accedentibus. Mortem tunc portas pulsare facile intelligitur.

MCCIV. *Effusa alimenta* et *excrementa* ex allatis (MCXCIII.) dignoscenda, difficilius limitantur, ob minorem tamen elapsi copiam versus vulnus, siue anteriorem vel lateralem abdominis partem mouentur. Cognita hac effusione ob majorem acrimoniae et gangraenae inde nasciturae metum, cito, sin per vulnus dilatatum effluere nequeat alienum, incisione facta educendum est. *Bilis* (MCXCVI.) et *vrinae* (MCXCIX.) effusio, ob horum humorum acrimoniam, ob citam partium, quam inducunt inflammationem et gangraenam, merito periculosissimae habentur et saepissime lethales euadunt, nisi tempestiue liquido exitus parari possit.

MCCV.

MCCV. Natura autem, contenta fluida in abdominis cauum effusa, nisi ingens sit eorum quantitas, aut mors jam immineat, *versus vulnus externum dirigit*, cum mutuus partium contactus, musculorum abdominalium actione sustentatus, loco vulneris muscularis minuatur. Si vero effusi per vulnus effluxus, aut hujus minore diametro, obliquitate, mutato partis vulneratae situ, aut intempestiua compressione externa impediatur, ad eum locum vbi minor datur fibrarum muscularium actio, ad anteriorem nempe et inferiorem vel lateralem abdominis partem coaceruabitur effusum, durities et fluctuatio simul perceptae locum incidendum indicabunt. Emisso fluido, vulnus therapiam vlcerum, cauum abdominis adeuntium, pertractationem poscit.

MCCVI. Si per vulnus, aut ex intestino laeso *aër* in cauum abdominis intrauerit, rarefactus aër immensam in molem distendere poterit abdomen, vnde a viscerum compressione miserrima mala oriuntur, sola eductione effusi aëris, vel per incisionem vel per puncturam, paracenterii ministerio instituendam, sananda.

Renunciatio vulnerum.

MCCVII. Renunciatio vulnerum *audit*, ex vsu loquenti communi, dijudicatio coram judice siue existimatio justa de grauitate laesionis cujusdam et discrimine vitae atque sanitatis, cui laesio vulneratum

tum exponit, examini ſcrupuloſiſſimo partis laeſae, aut pro re nata ſectioni cautae, per artis expertum, cadaueris, poſt inflictas plagas defuncti, ſuperſtructa. Actus hic, ſententiam de vita et morte vulnerantis definitiuam ſaepe dicens, requirit conſummatam examinatoris peritiam in anatomicis et phyſiologicis, et cum dexteritate iunctam ſagacitatem atque prudentiam, vt renunciaturus omnia omnino phaenomena, huc aliquid collatura, accurate, callide atque cordate, nec temere, neque timide veſtiget et aeſtimet pretiis veris.

MCCVIII. Ex eis, quae in vulnerum generali ac ſpeciali pertractatione allata ſunt, patet: illa quoad dijudicationem ſub *quatuor claſſes* redigi poſſe. Vulnera inde hoc reſpectu erunt

a) vel leuia,

b) vel grauia,

c) vel inſanabilia haud lethalia,

d) vel denique lethalia.

MCCIX. *Vulnus* judicatur *leue*, quod inflictum ſola parit ſymptomata omnis vulneris neceſſaria (DCCCXCV.), ſimplici eget reunione labiorum, exſiccatur cito, vel in vlcus ſimplex tranſit: Notandum tamen vulnera, etiam leuia, in corpore cachectico valde ſenſili, ad alios morbos diſpoſito vario modo complicari (DCCCCVII.) et grauia euadere poſſe.

MCCX.

MCCX. *Graue* dicitur *vulnus*, cujus ſymptomata curationes non moleſtas tantum atque longas, ſed periculoſas ſaepe et ancipites efficiunt, licet plerumque ſanationem admittant. Talia ſymptomata ſunt grauis inflammatio (CCCCXXVI.), ſuppuratio (CCCCLV), haemorrhagia (DCCCCVIII.), ſymptomata neruoſa (DCCCCLIX.), febris ardens, lenta et ſimilia.

MCCXI. *Symptomata* (DCCCCVII.) vulnus graue efficientia

a) aut ex *indole partium laeſarum* fluunt, vti in vulneribus neruorum, tendinum, ligamentorum, muſculorum, vaſorum, oſſium, cartilaginum, organorum ſenſoriorum, viſcerum nonnullorum.

b) aut ex *modo laeſionis* ipſius inducuntur, in vulneribus v. c. contuſis, ambuſtis, ſclopetariis, venenatis.

c) aut oriuntur *ab aegroti conſtitutione* peculiari, irritabilitate, ſenſibilitate, cachexia, cacochymia, debilitate, aut alio morbo vulneratum inuadente.

d) aut denique *medentis ſeu aegroti vitio* qualicunque inducuntur.

Conſtat itaque poſſibilem eſſe tranſitum vulnerum grauium in relatiue lethalia; attamen judici non renunciabuntur lethalia, ante obitum ſauciati.

MCCXII.

MCCXII. Vulnera *inſanabilia haud lethalia* ſunt, quae per ſe quidem mortem haud inferunt, moleſtias tamen relinquunt vix vlla arte curandas, vt plurimum per totam vitam aut longum ſaltem tempus tolerandas, v. c. vlcera pulmonum, fiſtulam ſtercoream, debilitatem, inſenſibilitatem, marcorem, tabem, rigiditatem, figuram laeſam, abolitionem ſenſus, difformitatem.

MCCXIII. Denique vulnera dicantur *lethalia*, quotquot mortem ſauciatis pariunt: et quidem

a) *abſolute lethalia*, quae neceſſitate ineuitabili in omnibus indiſcretim vitam exſtinguunt, aut

b) *relatiue lethalia*, quae, licet in ſe curatu poſſibilia, per circumſtantias accidentales ſuperuentas, lethalia facta ſunt.

MCCXIV. *Necant neceſſitate abſoluta* vulnera, quae

a) *intercipiunt influxum liquidi neruei in partes vitales*: atque adeo vulnera cerebri et cerebelli profunda; medullam oblongatam tangentia; vaſorum ſanguiferorum encephali circa baſin cranii, e quibus effuſus cruor nulla arte educi poteſt foras; vulnera denique aut a vulneribus ortae compreſſiones in parte ſuperiori medullae ſpinalis.

b) quae

b) quae *cor, pulmones et cerebrum sanguine ad sustinendam vitam necessario priuant*, vt vulnera ventriculorum, auricularum et saccorum venosorum cordis, atque omnium vasorum majorum in seu extra cauitates majores, vbi sanguifluxus naturae et artis subsidiis supprimi nequit.

c) quae *respirationem intercipiunt*, vt abscissio tracheae seu bronchiorum, cum extremi retractione et subductione; maxima vulnera pulmonis, diaphragmatis tanta vulnera, quae actionem hujus ad respirationem necessariam suspendunt.

d) quae *negotium nutritionis supprimunt*, vt oesophagus abscissus, vulnera majora ventriculi, intestinorum tenuium, duodeni et jejuni praecipue, ad quae auxilia artis manualia attingere nequeunt: consimiliter vulnera vasis lactei majoris, aut ductus thoracici ipsius.

e) quae causantur *effusiones liquidorum* in caua majora, *neque obturandas nec educendas arte:* talis sunt indicii laesiones ductus biliferi, pancreatici, vreteris et effusiones liquidorum continendorum in mediastinum posterius, peluin minorem, cellulosam lumbarem cet.

Stupendus vnus et alter casus rarior, confirmans indiuiduum ex tali vulnere lethali euasisse, per be-

 beneficium

neficium naturae singulare aut casum fortuitum, regulae jam stabilitae vniuersalitatem non infringit.

MCCXV. Vulnera euadunt *relatiue lethalia* (MCCXIII.)

a) *absque culpa aut errore;*

b) *ob culpam.*

MCCXVI. *Absque culpa vel errore* commisso, vulnus graue (MCCXI.) relatiue lethale fit,

a) si *vires et habitus aegroti,* vulneris inflicti *symptomatibus necessariis* sustinendis, *impares* sunt, atque adeo sauciatus necatur a vulnere, nullis licet artis auxiliis neglectis, quin idoneis potius omnibus rite et tempestiue ad indicationes adhibitis.

b) si grauitati vulneris, sub aliis circumstantiis sanabilis, accesserit iniquitas loci, temporis atque tempestatis, sub defectu plenario ineuitabili auxilii cujusque.

Vulnus graue inde, quamuis sub alia rerum facie sanationem saepe admittens, sub dictis circumstantiis eadem ineuitabili necessitate mortem inducit, quam si absolute lethalis fuisset laesio.

MCCXVII. Vulnus graue sub circumstantiis, quae praeuideri et auerti potuerant, vario modo *ob culpam lethale* fieri potest:

a) errore,

a) errore, ignorantia, incuria *chirurgi*, negligentis v. c. haemorrhagiam a vulnere ortam rite et tempeſtiue inhibere, aliena, nociua e vulnere educere, et ſymptomatibus occurrere remediis congruis.

b) vitio *vulnerati* ipſius, quod ſi nempe hic tempeſtiue chirurgum conſulere diſtulerit, imo penitus neglexerit, ſi grauem errorem regiminis atque diaeteticum commiſerit, affectibus animi vehementioribus, Veneri, Baccho indulſerit poſt ſauciationem grauem, aut denique neceſſaria artis auxilia oblata recuſauerit.

c) *aliorum* denique culpa vulnus graue lethale euadere poteſt: intempeſtiua, praecipiti, incauta aegroti de vno in alterum locum transportatione, frigore, calore nimio, aëre corrupto, infectione admiſſis cet.

Quae omnia conſtant clariora ex demonſtratis ſuperius ad theoriam vulnerum.

MCCXVIII. Patet ex dictis (MCCXIII-MCCXVII.), in *renunciatione de vulneribus abſolute lethalibus* (MCCXIV.) cauſam mortis ſoli cauſae vulneranti adſcribendam et imputandam eſſe generaliter, obſtante licet caſu vno alteroue rariſſimo: neque videtur *ferenda* coram judice *ſententia* mitior *de vulneribus relatiue absque culpa lethalibus* (MCCXVI.). Etenim vbi a vulnere ſurgit ſym-

ptoma, pro rerum statu nulla arte auertendum, et á symptomate mors, ecquis aggressorem vulnerantem a lege homicidii purgabit? Si vero ob culpam aliqualem (MCCXVII.) lethale euaserit vulnus, quod absque illa sanari potuisse videatur, mitior sententia omnino ferenda est, minime enim fas esse videtur, vt vulnerans alieni erroris poenam luat.

MCCXIX. Vulneris *in corpore viuo dijudicatio* scrupulosissimam *praesupponit* indagationem in habitum aegroti ante laesionem, morbos nuper praegressos, vitae rationem, ipsius laesionis indolem, laedentis atque laesi situm, instrumentum vulnerans, symptomatum accessum, decursum, sanguinis vel alius liquidi effluxum, suppurationis indolem, vulneris inflammationem, colorem, tumorem; functiones laesas; varias se- et excretiones naturales seu praeter naturam accedentes. Ex his omnibus rite perpensis maturum judicium ferri potest.

MCCXX. Si post vulnus inflictum defuncti *cadauer examinandum* est, praeterea attendat chirurgus:

a) vt inspectio statim fiat post mortem, cum aliena á putredine nasci possint, quae in viuente non aderant.

b) vulneri ejusque circumferentiae quam cautissime admoueat ferrum chirurgus, quo minus

minus aliam, ab instrumento vulnerante non factam, laesionem inducat: denique diductis integumentis sensim ad profundiora penetret.

c) si vasorum indagatio requiratur, injiciat truncum distantiorem liquido, quo terminus vulneris determinetur accuratior.

d) suspensa manu partes omnes, quas attigit vulnus, secet.

e) extus et intus totum corpus examinet, quo constet, an non alia simul exstiterit mortis causa, quae lethalitatem vulneris redderet dubiam.

f) rite distinguat inter laesiones a vulnere in corpore viuo factas et post mortem cadaveri inflictas: in his desunt indicia tumoris, sugillationis, inflammationis et suppurationis.

g) in hac re grauissima minime confidat fallaci memoriae soli chirurgus, sed visa atque reperta mox coram consignet literis.

h) denique visum repertum judici tradendum, sit plenum, exactum, fidum, rite digestum, viro honesto, cordato, candido, instructo, erudito dignum.

 ORDO IV.

ORDO IV.

Fracturae earumque chirurgia.

MCCXXI.

Fractura *audit* diuisio ossis a violentia quadam mechanica subito inducta. Patet itaque in quibus fractura a vulnere, vlcere et carie differat.

MCCXXII. Os ad diuisionem facilius subeundam *praedisponunt* teneritudo congenita, abundantia elementi terrei nimia, defectus glutinis naturalis vel medullae senio morboue exhaustarum, collapsus vel coalitus vasorum ossi propriorum, substantiae osseae ipsius ab acrimonia quadam scorbutica, venerea, rhachitica, scrophulosa, arthritica, cancrosa alteratio, corrosio, destructio. Hae caussae, prima excepta, ad tantam potentiam insurgere possunt, vt leuior, quo teritur, ictus, quin solus motus muscularis, siue voluntarius siue spasmodicus, fracturam in osse longiore interdum efficere valeat. Frigori externo aliquam vim esse ad augendam ossium fragilitatem vix admitti posse videtur. *Caussae occasionales* solemniores sunt variae violentiae externae, vi superiores cohaesione partium osseorum. Ad infrequentiores pertinent spasmi et conuulsiones, vel simplex musculorum actio, cujus

jus exemplum in patella sana haud infrequenter occurrit.

MCCXXIII. Multiplex celebratur fracturarum *distinctio:*

a) notissimam constituit diuersa mali *sedes*, prout nempe clauicula, scapula, os humeri, femoris, et sic porro fracturam sistit; deinde vel vnicum os vel plura simul hanc laesionem passa sunt.

b) varia quoque *directione* transuersa communissime, vel obliqua, ossa franguntur: nonnunquam plane irregularis, rarius longitudinalis occurrit diuisio.

c) differt porro *gradu* fractura, prouti diuisio violenta vel simplicem in osse agit rimam et parietem osseum *findit*, vel *diffringit totum.* Fractura totali iterum os vel in fragmenta dissilit majora, vel comminuitur in minutias.

d) neque leuis momenti est discrimen fracturarum, a *secessione* fragminum majori vel minori ab inuicem petitum.

e) praecipua vero diuersitas posita est in *symptomatibus* variis et aliis *laesionibus* siue absentibus siue fracturam concomitantibus, vnde celebris illa fracturarum distinctio in simplices et complicatas.

MCCXXIV. Communia fracturae *signa* vel *sensualia* sunt, vel *rationalia*.

a) notas *sensuales* suppeditant difformitas membri, in longitudine, inaequalitate, flexione, directione insolita ejusdem, non congenita nec ante acquisita adparens; ex comparatione cum latere sano, si nulla difformitas antea adfuerit, facilius detegenda, crepitatio sub leui cautoque motu et exploratione percipienda, non tamen cum strepitu emphysematis (MCLIII.) compressi confundenda, externa denique violentiae praegressae signa.

b) *rationales* desumuntur ex natura et vehementia violentiae praeuiae, comparatis cum robore compagis osseae, ex constitutione aegroti, symptomatibus variis, ossis omniumque partium circumjacentium statu naturali vel morboso solerter considerato.

Haud diffitendum tamen, dijudicationem fracturae in osse, profundius et a corporis superficie remotius sito, aut vbi jam adsunt inflammatio et tumor, interdum maximis premi difficultatibus ac summam chirurgi attentionem requirere.

MCCXXV. Quod ad *specialia fracturae simplicis signa* seu symptomata attinet, cum hoc, praeter doloris pruritusue sensum, motusque, qui ex firmitate

firmitate oſſis pendet, laeſionem et leuem inflammationem, ſugillationem, ecchymoſin nulla alia ſymptomata adſunt.

MCCXXVI. Fracturae *complicatae ſigna ſpecialia* ſeu ſymptomata ſunt vel primitiua vel conſecutiua:

a) *primitiua* iterum vel *ex ipſius fracturae indole ac ſede originem trahunt,* vti oſſis obliqua, duplex vel triplex, in minutula denique fragmenta diuiſio, extremorumque ſeceſſio ab inuicem, vel *ex partibus mollibus* laeſis a communi cauſſa externa, vel *ab ipſo oſſis* fracti *angulo* vulnerante, irritante, comprimente; vel ex *habitu* denique corporis prauo *accedant,* vnde intumeſcentia et inflammatio grauiſſima, in ſuppurationem vel ipſam gangraenam cito proſerpentem prona, haemorrhagia, aneurisma, varia ſymptomata irritationis neruoſae (DCCCCLIX.) naſci ſolent. Ad hanc ſpeciem quoque referenda eſt complicatio fracturae a luxatione oſſis laeſi.

b) *conſecutiua* ſymptomata fracturae complicatae ſunt oedema taediosiſſimum, paralyſis, atrophia, ſymptomata puris reſorpti, caries, calli difformitas, incuruatio membri, oſſis longitudo naturalis imminuta, aucta, anchyloſis. Multa quoque

ex morboso solidorum humorumue statu fluunt.

MCCXXVII. Quoad *prognosin* fracturae valde differunt. Simplex in corpore sano rite tractata intra triginta et sexaginta dierum spatium absque periculo sanatur; e contrario complicata, sub aliis circumstantiis in subjecto debili, scorbutico, rhachitico, venereo, grauido, cet. multo longius tempus saepe requirit fracturae sanatio, quin imo aegrotum non raro in vltimum vitae discrimen conjicit, vel omnem medelam respuit, et incurabiles molestias et difformitates relinquit, eo quidem magis, quo pejoris indolis est fractura, quo major adest complicatio, quo iniquior medendi methodus adhibita. In junioribus sanatio fracturae longe facilior succedit, quam in adultis vel senibus aut grauidis; in his ossis fracti firmitas interdum non nisi post peractum partum redit. Fractura transversa minus negotii facessit, obliqua vel angulata. Laesio partium aliarum fracturae juncta prognosin diuersimode variat.

MCCXXVIII. *Curatio* fracturarum *perficitur* viribus naturae, *promouetur* auxiliis artis. Ante vero quam chirurgiam harum docendam attingimus, videndum est, quo artificio natura vtatur, vt os diuisum iterum consolidetur vtque hiatus inter extrema expleatur. Vbi os quoddam fractum est, vtraque fracti extremitas, ex soluta substantia organica, humorem

humorem ſanguinolentum effundit, qui confluens ſenſim in membranae primo glutinoſae, deinde coriaceae ſpeciem coiens, nunquam in veram cartilaginem degenerat; vaſa ſimul ab vtraque parte prolongantur, gluten congerunt, materiem terreſtrem lente accumulant, a quibus noua generatur ſubſtantia oſſeae aemula, aliquando cortice laeui forato et meditullio pumicoſo praedita, ſaepius tota ſolida, duritie naturalem oſſium firmitatem ſuperans, minus diſtincte tamen laminata, licet omnino organica. Vaſa ab vtroque extremo oſſeo in incipientem callum penetrantia, et nudis oculis diſtinguere et microſcopio armatis exactius obſeruare licet. Eadem prolongatio vaſorum oſſis fracti de vtroque extremo, in injecto oſſe fracturam antea paſſo, partibus terreſtribus acido detractis, oſſeque olei deſtillati ope pellucido reddito, cerni poteſt. Noua haec ſubſtantia *calli* nomine veniens, fragmenta firmiter conglutinat, priſtinamque oſſis integritatem et firmitatem reſtituit, licet morbo interdum remolleſcit aut carie diſſoluitur. Quodſi autem ex vno tantum extremo profluat humor, vel confluxus ex vtroque extremo effuſi impediatur, nullum callum gigni poſſe compertum eſt; vti diſſolutio carioſa oſſium, callus imperfectus vel plane nullus oſſis ſub amputatione membri transſciſſi et alia monſtrant.

MCCXXIX. Poteſt autem *callus peccare* defectu et exceſſu:

α) callus

α) callus peccat *defectu*, quoties variae caussae mutuam humoris effusionem et confluxum, hincque calli formationem retardant vel omnino prohibent; harum praecipuae sunt:

aa) *peculiaris corporis habitus*, nondum rite determinatus, vtrum in debilitate solidorum, an in labe humorum, scorbutica, rhachitica, cancrosa, cet. vel in vtraque quaerendus.

bb) *disscessio extremitatum* ossis fracti, quae confluxum effusorum ex vasis fractura ruptis impedit, atque adeo latera, haud vero extremitates partium diffractarum, sibi inuicem contigua: caue vero, vt distantiae extremitatum ossis fracti soli, difficilem calli generationem in genere adscribas, siquidem, experientia teste, tota ossis cylindrici diaphysis per callum restitui potest. Heic censenda potius venit secessio partium fractarum, quae circumjectas partes molles stringit adeo, vt obstet confluxui liquidorum ex vtroque extremo ossis fracti effusorum.

cc) *fragmentorum* majorum *abs periosteo separatio*, eorumque inde inducta *necrosis*.

dd) *mem-*

dd) *membrana* ſingularis vel pars quaedam mollis extremis interpoſita.

ee) *ſubſtantia cartilagini ſimilis*, extremitates oſſis fracti obducens, ex defectu quietis et lentiori formatione calli prouenieus.

ff) *arctior* denique *deligatio* liberum ſanguinis effluxum impediens.

Mox itaque a quo generatio calli minus rite ſuccedat, incumbit chirurgo, vt inquirat, vtrum habitus corporis, ex comparatione ſedula ſtatus praegreſſi cum praeſenti determinandus; an ſitus extremorum peruerſus, exploratione externa ſagaci facile dignoſcendus; an denique membrana intermedia, ominanda ex defectu aut ſaltem obſcuriori ſenſu crepitus, ſub motu extremorum ſibi oppoſitorum, in cauſa ſint, deficientis calli.

b) *exceſſus calli* fere ſemper ex vitioſa extremorum diſtantia noſcitur; etenim vbi extremitates fractae, rite reductae in ſitu debito ad perfectam concretionem vsque detinentur, tantillum generatur calli, vt et chirurgi ſenſum et ipſius anatomici perquiſitionem ſaepe effugiat, niſi forſan aegroti praematuro innixu, callus adhuc mollis abſque extremorum digreſſu ad latera expreſſus fuerit.

MCCXXX.

MCCXXX. Omnis itaque fracturarum *chirurgia* versatur circa vires naturae medicatrices (MCCXXVIII.) adjuuandas et dirigendas eo, vt fragmenta ossea firmiter et quantum fieri potest, absque difformitate aut molestia coalescant. Hinc ad quadruplex attendatur in chirurgia fracturarum, siue simplicium siue complicatarum, momentum:

a) primum in conueniente quieto loco reponatur aegrotus,

b) deinde extrema ossis fracti ad inuicem adducantur et componantur,

c) et in hoc situ, quamdiu res exigit, detineantur,

d) denique symptomata auertantur vel mitigentur et sequelae noxiae praepediantur.

MCCXXXI. Primo quidem saepe saepius opus est, vt aegrotus de loco, in quo passus est fracturam, ad alium, qui debitam tractationem admittat, *transportetur*, inque sedili vel lecto idoneo collocetur. Cautissime autem sub transportatione tractetur aeger, quemadmodum membrum fractum aequabiliter et firmiter subleuetur; dum violenta quaeque concussio, vel rudior contrectatio, grauissima symptomata inducere valeat, et haud raro plus damni inferat, ipsa fractura. Puluinari charta crassiore circumdato commode excipitur crus fractum. Obseruetur porro: vt *vestimenta*, partem laesam obtegentia, cautissime absque rudiore agitatione membri

bri *auferantur*, arctiora inde calceamenta, tibialia cet., deſcindantur potius, quam imprudenti ac damnoſa parcimonia integra detrahantur. Aptiſſimus in vniuerſum ad curandas fracturas judicatur *lectus*, qui cum ſufficiente longitudine, non nimis largus eſt, vbique acceſſum facile admittens, ſtragulis planis duriuſculis inſtructus. Lecti e contrario plumoſi molliores, toties in praxi obuii, minus commodi merito habentur.

MCCXXXII. Circa *reponendas* extremitates oſſis fracti ſequentia notanda ſunt:

a) vbi fragmina oſſea ab inuicem non receſſerint, nullus reductioni datur locus, vnde niſi tumor inflammatorius obſtet, in tali caſu mox ad deligationem procedi poteſt;

b) ſi vero ſeceſſio fragmentorum repoſitionem poſcens adfuerit, haec ſtatim antequam intumeſcentia vel phlogoſis accedant, molienda eſt;

c) grauiore inflammatione, a ſtimulo violentiae praegreſſae, jam enata, ejus mitigatio exſpectetur.

d) ſi vero receſſio ac irritatio fragmentorum circa os fractum grauem jam induxerint inflammationem, vix hujus mitigatio, niſi ab ablata in anteceſſum cauſa irritante, exſpectanda

exſpectanda eſt, quare mox ad cautam repoſitionem fragmentorum recurratur.

e) quo reductio oſſis fracti ipſa ſuccedat facilior, membrum laeſum dirigetur in ſitu, qui muſculos in genere et operationi in ſpecie reniſuros relaxat, qui quidem ſitus ex cognitione anatomica partium innoteſcit.

MCCXXXIII. Ipſa *reductio* ſequenti modo peragitur: parte membri ſuperiore, immobili, rite firmata, inferior mobilis recta linea, caute, lente, aequaliter extenditur, vi ad ſuperandam muſculorum reſiſtentiam ſucceſſiue aucta, donec reſtituta membri figura ac longitudine, fragmenta vel ſua ſponte in ſitum naturalem reſiliunt, vel digitis ſeu palma reductoris facile adprimi queant. Quoties muſculi partis laeſae per ſitum idoneum rite ſunt laxati, adjutor robuſtior, valet plerumque ſolis manubus extendere partem fractam ſufficienter; raro laqueo injecto, rariſſime machinis extenſoriis in luxationum chirurgia vberius deſcribendis opus eſt. Neque deſiſtat de extenſione chirurgus, antequam apparatus continens injectus fuerit, imo tunc etiam, ſenſim extenſionem remittat. Vim autem extendentem, ſi res concedit, inter fracturam atque proximum articulum ſolummodo agere debere, ne muſculorum relaxationi obſtet, neque per intermediam articulationem infringatur, quemadmodum et pro varia fracturae ſede et indole, extremorum

tremorum figura et distantia ac musculorum denique resistentia, varium virium gradum esse ad extensionem sufficientem impendendum, sua sponte patet. Figura et directio partis adfectae exacte restitutae, et omnes inaequalitates rite adplanatae, reductionem ex voto peractam esse indicant. Processus olecranon cubiti, patella, ossa breuiora, plana, crassa, fracta, sub reductione omnino non extendenda sunt, sed simplicem inaequalitatum adplanationem, et extremorum adductionem requirunt, sub situ membri laesi fauente relaxationi musculorum.

MCCXXXIV. Vt vero fragmenta redacta in situ naturali ad perfectam reunionem seruentur, praeter lectum idoneum jam (MCCXXXI.) expositum conferunt

a) deligatio;

b) membri deligati positura;

c) symptomatum denique et obstaculorum nasciturorum inhibitio cauta.

MCCXXXV. *Apparatus deligationis* fracturas reductas firmaturae, varias requirit fascias, ferulas, ligamenta, splenia et puluinaria. Inter *fascias* illa, quae ab octodecim capitibus nomen habet, ex tela linea fortiori vel lanea diuersimode ad figuram ac crassitiem membri concinnata, in omni fractura artuum inferiorum, etiam simplici fasciae

sic dictae circulari praeferenda est: neque in fracturis extremitatum superiorum omitti debet, si aegrotus lecto adfigitur. Quippe multifida ista vinctura, absque notabili membri adfecti incommodo, vel periculo secessionis fragmentorum, auferri iterumque injici potest, vnde frequentiorem fracturae inspectionem, in complicatis maxime necessariam, admittit. Fracturae simplices extremitatum superiorum et articulationum prudentem vsum fasciarum circularium desiderant. Ossium cranii ac trunci fracturae maxime fasciis contentiuis continentur. Emplastra ac linimenta a fracturis merito repudiantur, quippe quae nil boni praestant, sed perspirationem impediendo, pruritum, pustulas, quin imo phlogosin inducendo, saepe vehementer nocent. Splenia variae figurae, longitudinis, crassitiei, prout varia fracturae ratio, membri figura, morbi complicationes et symptomata postulant, ad partem laesam aequandam, localem, si qua judicetur necessaria, compressionem, atque excipiendum pus inseruire possunt. Abstineat tamen, quoad fieri potest, chirurgus, a spleniis crassioribus, ferularum compressione aequali obstituris. *Ferulae* ad firmandum os fractum, minime ad comprimendum tumidum ac inflammatum fracturae locum, inseruire debent; hinc breuiores rejiciantur, longiores vero vtrumque ossis laesi articulum excedentes, adque partis conformationem adcommodatae, ita vt excipiant eminentias seque demittant in concauitates, certissime praeferendae, pagina parti laesae obuertenda

obuertenda rite obducta: Beneficium eſt talium ferularum; vt juſte injectis his, varii, cauti tamen membri laeſi motus maximo cum aegroti leuamine concedi poſſint: Ferulae optimae conficiuntur e charta craſſiore, hae in aceto vel aqua emollitae, et ad partem laeſam alligatae; dum ſiccantur, figuram partis exactam retinent, niſi nimia ac inutili apparatus humectatione iterum emolliantur: Alii ferulas e bractea, corio ſeu ligno confectas commendant, eo nomine tamen, ex noſtro judicio, chartaceis longe inferiores, quod nunquam cum tanta exactitudine ad figuram partium confici poſſunt: Ferulae figuntur parti laeſae *ligamentis lineis* latis, vel *loris coriaceis* illis adfixis: In fractura oſſium cylindricorum, praecipue extremitatum inferiorum, firmitatem deligationis ac immobilitatem membri auget *linteum plicatum*, majus, oſſe fracto longius, ex vtroque latere in *formam cylindri mollioris conuolutum* et ad partem laeſam ligamentis idoneis adligatum. Caeterum circa firmitatem adparatus notandum, in vniuerſum ſtrictiorem deligationem omnem nociuam eſſe, etiam vbi ferulae partes extremas et intermedias membri omnes quam exactiſſime excipiant: Figura membri naturalis, diminutio et abſentia doloris aliorumque ſymptomatum rite retineri fracturam indicant:

MCCXXXVI: Membri deligati *ſitum* quod ſpectat; in genere talis eſſe debet; vt muſculi, quoad fieri poteſt, relaxentur, totum membrum

 aequaliter

aequaliter ac firmiter sustineatur, ac aegroti commodo prospiciatur; interea indoles lectorum plumosorum, situs vulneris ac commoda aegroti non raro mutare membri fracti situm cogunt. Situs decliuis membri fracti ob sanguinis ad partem laesam accumulationem minus commodus merito habetur.

MCCXXVII. Circa *repetitionem* deligationis notandum: vt in vniuersum rarior praeferenda sit frequentiori, praecipue vbi neque dolor vrget, nec longitudo membri mutata est. Prudentia tamen jubet, vt triduo vel quatriduo elapso apparatus deligationis sub exacta membri laesi quiete, et absque vlla extensione ejusdem tentanda, soluatur, et in extremitatum ossis fracti situm inquiratur. Si situm seruant extrema ossis fracti, idem apparatus mox simili modo injicitur, si ab eodem recesserint, noua repositio (MCCXXXII.) instituenda et vberiori deuiationi occurrendum est.

MCCXXXVIII. Vltima denique indicatio (MCCXXXIV.) in eo versatur, vt *symptomatibus atque sequelis occurratur.* Egregium inde praesidium sub tractatione cujuscunque fracturae generatim positum est in exacta partis adfectae animique quiete, diaeta stricta neque tamen a solito vitae genere nimium recedente, aëre puro atque munditiei cura. In fractura simplice inflammatio et dolor breui cessare solent, neque facile insurgunt symptomata peregrina, quamprimum extremitates

tates fractae rite ſunt reductae et firmatae. Si vero aliquomodo complicata (MCCXXVI.) fuerit fractura, varia accedere poſſunt, quae peculiarem chirurgi attentionem requirunt, quorum notabiliora ſunt:

a) inflammatio grauis;

b) ſuppuratio;

c) fragminum ſeceſſio frequens;

d) eorundem per integumenta laeſa prominentia;

e) feſtucae auferendae;

f) haemorrhagia;

g) ſymptomata neruoſa;

h) gangraena;

i) luxatio;

k) calli vitia.

MCCXXXIX. *Inflammatio*, fracturae comes, vel a ſtimulo violentiae et contuſionis praegreſſae inducitur, vel ab irritamento mechanico, extremis puta fractis diductis, feſtucis oſſeis, corporibus alienis, fouetur; contra priorem methodus antiphlogiſtica (CCCCXLI.) prudenter adhibita valet; in poſteriori ablatio cauſae irritantis phlogoſin alentis ſimul requiritur; quo facto liberalis opii vſus interdum mire profuit, quid quod? gangraenam incipientem ſedauit: ſi ante inflammatio-

nis accessum vel sub ejus mitiori gradu adueniat chirurgus, membro fracto rite dispofito, illa magna ex parte auerti vel pacari potest situ membri elevatiori, epithemate frigido, discutiente, adstringente. Quod si vero jam sub aduentu chirurgi grauior tumor ac inflammatio ad suppurationem vergens, vel vulnus contusum, laceratum notabile adsint, mox ad emollientia recurratur, neque intempestiuis et repetitis sanguinis missionibus vires aegroti suppurationi futurae impares reddantur. Ipsa vulneris tractatio de therapia vulnerum contusorum haud abludit.

MCCXL. Leuis *suppuratio* simplicium abscessuum (DCXLVI.) et vlcerum (DCCXXX.) medelam, nimia vero attentissimam partis adfectae perlustrationem, fontem purulentiae indagandum, et patulam effluentis puris viam poscit, quo caries ossis fracti, periosteo haud raro orbati, et puris resorptio auertantur. Effluxus puris facilitatur et resorptio praepeditur incisione tempestiua, dilatatione varia, corporum alienorum extractione, situ idoneo, splenia vel lintea carpta ad sinus admouendo, deligatione frequentiore, laxiore. Requirit quoque nimis copiosa suppuratio, vt emollientia vitentur, vtque vires diaeta nutriente et cortice peruuiano intus assumpto sustententur. Neque negligantur cautelae, sub chirurgia suppurationis nimiae antea (DCCCII.) exposita. Pus excipiatur spleniis, linteo carpto, spongia, linteo cerato, ne

ne fasciae inquinentur, atque adeo frequentioris deligationis necessitas nascatur.

MCCXLI. Rite licet ad regulas artis (MCCXXXIII.) peracta reductione, etiam sub debito membri situ, *extrema ossis fracti iterum secedere* possunt: contingit autem haec discessio quam saepissime

a) in ossibus multis musculis circumdatis, partim dum per hos, nec leuis quaeque deuiatio distingui, partim dum apparatus continens neque per tot carnes circumdantes in ipsum os sufficienter agere potest.

b) in fractura valde obliqua, vis musculorum insita vel a stimulo violentiae praegressae seu ipsius fracturae excitata, partem inferiorem mobilem ossis fracti sursum trahit.

c) si figura membri a cylindrica recedens, iusto apparatu minus rite applanata fuerit, seu ferulae ad extrema ossis fracti minus solicite fuerint aptatae.

d) si aegrotus debitam quietem negligat, recuset, et intempestiuo corporis et membri laesi motu extremitates ossis fractas dimouet.

e) si quieti necessariae indulgere aegrum vetant symptomata alia praesentia vel super-

 venientia,

venientia, e. g. ſubſultus nocturni, tuſſis, vomitus, ſpasmi, diarrhoea, etc.

f) denique perdifficile paratur ſitus idoneus et auertitur diſceſſio fragminum oſſibus a rhachitide praeuia incuruatis, fractis.

Occurritur huic complicationi maxime ſitu membri laeſi conueniente, muſculorum relaxationi fauente, ferulis idoneis, ſpleniolis firmioribus ad locum deviationis admotis, deligatione quantum res concedit paullum ſtrictiore, nocentium exacta euitatione, ablatione cauſae per therapiam conuenientem. Machinamenta varia, ingenioſiſſima licet, ad ſuſtinendam extenſionem membri fracti inuenta, et rite admota, vix diu absque grauiori moleſtia feruntur: ad tempus quidem optatum ſatis praeſtant effectum; diutius vero, vbi circumſtantiae exigunt, adhibita, cutis irritationem, excoriationem, inflammationem hujusque ſequelas, oedema et varia alia, eaque grauia incommoda inducere ſolent.

MCCXLII. Parte oſſis fracti *per integumenta prominente*, quod ſaepius in fracturis extremitatum inferiorum contingit, ne fiat reductio ante dilatatum vulnus: extenſio namque coarctat hiatum partium mollium externum, et majorem minatur disruptionem harum, imo hae interdum inter extremitates oſſis fracti ſub reductione protrahuntur: majores et acutiores angulos oſſis fracti interdum reſecare cogunt neceſſitas et commoda partium mollium circumjectarum.

MCCXLIII.

MCCXLIII. *Fragmenta oſſea* penitus ab omni cohaerentia cum reliquis *ſoluta*, perioſteo deſtituta, ob figuram ac ſitum nocitura, deinde non ſecus ac corpora aliena, quam primum res fert, prudenter remoueantur; ſin minus, hoc tempeſtive obſeruetur, a necroſi partis oſſeae ſolutae fiſtulae vel caries ſurgunt, diuturnas atque taedioſiſſimas moleſtias creantes, vel oſſis fracti concretio impeditur. Fragmenta e contrario cum partibus mollibus ac perioſteo cohaerentia, omnino reponenda ſunt, quo eorum reunio ope calli eo facilior ſuccedat. In ipſa oſſis comminutione reunionem ſuccedere poſſe multiplex experientia docuit, quare mitior haecce medela ſemper tentanda erit, vrgentibus vero ſymptomatibus inflammatoriis, neruoſis, vel abſceſſibus, explorandus eſt mali fomes et fragmenta oſſea ſoluta auferenda. Tota oſſis cylindrici diaphyſis ablata viſa fuit reſtituta callo, absque longitudine membri naturali notabiliter diminuta,

MCCXLIV. Vaſa ſanguifera majora arterioſa, venoſa vel a violentia praegreſſa, vel a fragmentis oſſeis laedi, lacerari poſſunt, vnde inſurgit *haemorrhagia* aut *externa*, ſanguine e vulnere prorumpente, aut *interna* cruore in celluloſa accumulato. Vterque ſtatus dignoſcendus ſignis ſuis characteriſticis (DCCCCX.) expoſitis, poſcit therapiam indicatam in chirurgia vulnerum arteriarum atque venarum (DCCCCXV.); interdum inducit neceſſi-

tatem tristem amputandi membrum. Profluuium sanguinis modicum, salutare minime coërcendum. *Sugillatio* et *ecchymosis*, cujusque fracturae comites et effectus, remedio frigido, adstringente, discutiente resoluuntur.

MCCXLV. Laesio nerui majoris, maxime diuisio imperfecta, imo etiam simplex irritatio juga, a causa externa contundente, a fragmentis ossis dimotis, ab effusis fluidis, a laceratione partium mollium, ligamentorum, expansionum aponeuroticarum, tendinum, orta, non raro *symptomata* accerset dira *neruosa*, dolores nimirum grauissimos, febres intensissimas, deliria, spasmos, conuulsiones etc. (DCCCCLIX.) exposita, saepe letifera. Ancipiti huic statui strenue et tempestiue opponatur therapia in chirurgia tetani (CCCXCVII.), laesione neruorum (DCCCCLXIV.), vulnerum tendinum et ligamentorum (DCCCCLXIX.) exposita; largior inprimis ac congrua incisio vel vulneris dilatatio, qua humores effusi educantur, neruus laesus, tensus, irritatus, plane diuidatur, instituatur: dirissimis symptomatibus persistentibus, miserum at incertum in sola amputatione membri refugium superest vnicum.

MCCXLVI. Fracturam comminutam, prope articulum praecipue, cum notabili partium mollium dilaceratione, cito interdum sequitur *gangraena* superficialis, profunda, totam denique partem

adfectam

adfectam confumens. Status hic nofcitur, fi praegreffae grauiffimae inflammationi fuperueniat emphyfema, oedema, fi color cutis ex natiuo phlogiftico vel hydropico, in atro-rubrum vel pallidum, deinde liuidum gryfeum, denique nigricantem tranfeat; fi epidermis a cute fecedat, fquamas vel veficulas formet, prodeunte vna ichore fubrubicundo, pallide flauo, ac denique atro et liuido; certiffime vero, fi pars nullius amplius vitae particeps frigefcat, mollefcat, flaccefcat et eam putrida ac foediffima diffolutio cadauerofa inuadat; quae quidem omnia gangraenae figna, vti quoque in reliquo corpore obuia, alio in loco fufius enumerabuntur. Interdum ex ipfius laefionis grauitate, comparata cum habitu aegroti, praefagire malum licet. *Auerti* haud raro poteft gangraena tempeftiva ac prudenti methodo antiphlogiftica, opii liberali vfu, *ftimuli* mechanici cujusuis ablatione, nocentium variorum euitatione, remotione indicatis; corticis peruuiani aliorumque antifepticorum vfu jufto externo, interno, aliisque, quae in chirurgia gangraenae alio loco vberius exponentur. Eadem indicatio locum habet in limitatione gangraenae jam praefentis, atque feparatione corrupti. Interdum neceffitas cogit, recurrere ad refectionem membri adfecti totius.

MCCXLVII. Notabilem aeque ac difficilem complicationem plerumque fiftit *luxatio offis fracti* vna cum fractura contingens: interdum quidem extremitas

tremitas articulatoria offis, e cauitate articulationis planiori elapfa, poteft relocari absque violentia fub fitu conueniente membri, etiam vbi fractura fimul adeft; fin minus autem, extenfio, alias ad luxationes reducendas neceffaria, in offe fracto omnino non tentanda eft, fed fractura fananda prior: deinde ea adhibenda funt, quae fub luxationis inveteratae chirurgia alio loco dicentur.

MCCXLVIII. Variis *calli vitiis* medetur therapia oppofita cauffae efficienti, rite detectae. Sic *deficientis* vbertas promouetur, corrigendo habitum morbofum congruis auxiliis; vires dejectas diaeta reftaurante erigendo; fragmenta offea obftaculum faceffantia auferendo; angulos fruftorum fractorum exacte jungendo et folicite continendo; membranam inter fragmenta mediam, cujus fufpicionem mouet crepitus obfcurior fub agitatione cauta offis fracti, poft incifas rite partes molles remouendo; cruftam alterutrum vel vtrumque fracturae extremum obducentem, frequenti partium fractarum ad inuicem attritu delendo, ferrula cautiffime refecando, vel cauftico potentiali, quam circumfpectiffime, deftruendo, in vniuerfum denique deligatione laxiori. Remedia fpecifica virtute per eminentiam callum genitura nondum inuenta funt. *Exceffus calli* minime circulari fracturae conftrictione externa coërcetur, fed rita fragmentorum coaptatione et continentia praepeditur.

MCCXLIX.

MCCXLIX. Fracturae complicatae interdum ad triſtem cogunt membrum fractum *amputandi neceſſitatem:* ad hanc autem operationem tunc vnice in chirurgia fracturarum cito confugiatur, vbi grauiſſima oſſis comminutio prope articulum adfuerit, vaſa majora nerui, muſculi, tendines majores, ligamenta lacerata membrumque frigidum inſenſile fuerit. Duro vero hocce auxilio vti non licet, quoties cauſa effectusue morbi amputatione penitus amoueri nequit, vel aliqualis partem adfectam ſeruandi ſpes ſupereſt. Sunt tamen miſeri, qui membrum poſt reſtitutionem vtcunque demum obtentam inutile et moleſtum futurum reſecandum malint.

MCCL. *Conſecutiuis ſymptomatibus* (MCCXXVI.) fracturae ad eorum indolem vario modo *occurritur*, et quidem deformitas membri, ejusue minuta vel aucta longitudo omnino auerti poterit, congrua extremorum oſſis fracti coaptatione ac ſitu membri conuenienti, quod et tunc quoque per majorem vim adhibitam ſuccedere poteſt, ſi callus jam tenacitatem quandam contraxerit. Plane vero indurato callo, malum merito habetur immedicabile, dum oſſa fracta, poſtquam perfecte coaluerint, robuſtiora euadunt, nec facile franguntur iterum. Remedia externa, mercurialia, balnea vaporoſa, emollientia, aquam calidam ad callum jam formatum iterum diſſoluendum ac emolliendum valitura vix et ne vix quidem fidem merentur, quanquam

morbo scorbutico inprimis et carie iterum solui posse callum, constat. Oedema, caries, anchylosis, paralysis, atrophia aliaque symptomata curationem fracturae interdum sequentia, talium morborum specialem therapiam poscunt. Ossis fracti firmitate plane restituta, partibus debilitatis robur ac energiam addunt frigida topica et frequens ac circumspecta membri agitatio.

MCCLI. Quae hactenus de fracturis in genere proposuimus, facili negotio ad speciales adplicari poterunt; attamen cum in singulis fracturis varia occurrant, ex allatis vix deducenda, de fracturis in specie nonnulla succincte subjungemus.

Fracturae in specie.

MCCLII. De fracturis atque fissuris cranii variis sub pertractatione vulnerum capitis (MXLV.) jam antea fusius actum fuit; quare jam ad *fracturas ossium faciei* in specie mox progredimur, expposituri deinceps de fracturis *ossium constituentium truncum* corporis humani, ac denique de illis *extremitatum superiorum inferiorumque.*

Fractura ossium nasi.

MCCLIII. Pars inferior vtriusque *ossis nasi*, prae superiore, a violentia quacunque externa *frangi* potest ob hujus soliditatem osseam minorem, sustentaculum infirmius et prominentiam longe

longe majorem. Fractura *vnum* aut *vtrumque os nasi* diuidens vel *simplex* est, nullis nisi necessariis fracturae cujusuis symptomatibus stipata: vel *complicatur* a tumore majori, depressione ossis fracti, loquendi atque spirandi difficultate, haemorrhagia externa, interna, vulnere, discessione cartilaginis, confracta lamina perpendiculari ossis cribrosi, alioue osse vicino; adfectione praeternaturali denique cerebri qualicunque, non rara in communi vtriusque ossis nasalis fractura. *Diagnosis ossis nasalis fracti* desumitur a violentia praegressa, signis sensualibus visu tactuque indagandis; quo magis intumuerint partes laesae, eo difficilior peragitur, interdum non nisi subsidente demum inflammatione dijudicatur certa. *Prognosis* pro complicatione morbi variat; fractura partis superioris omnino deterior habetur illa inferioris ob vicinitatem cerebri; in genere prognosis sequitur indolem ac grauitatem symptomatum. Si grauior fuerit laesio, fractura ossium nasalium, etiam maxima cum solertia tractata atque curata, tamen plerumque aliqualem linquit narium difformitatem persistentem.

MCCLIV. Morbi *chirurgia* citam fragmentorum, si a se inuicem recesserint, adaptationem requirit instituendam, vbi res concedit, ante excessum tumoris inflammatorii, non neglectis interea ante (MCCXXXIX.) monitis. Ipsa vero *reductio* fragminum sequenti encheiresi instituitur: aegroto in situ idoneo collocato vel super lectulum reclinato

clinato, facie ad lucem obuersa, capite ab adjuvante quodam retento, chirurgus inducta in nasum spatula, seu specillo majori inuoluto linteis, fragmenta ossea depressa ad situm naturalem eleuat, applicatis extrinsecus pollice et indice manus alterius; si vtrumque os nasi diffractum fuerit, eleventur prius partes depressae vnius et mox deinde alterius lateris. Ne vero concidant iterum ossa nasi fracta eleuata, nares linamentis in longitudinem complicatis, seu pro aëris transitu libero per nares simul seruando, tubulis emplastro obductis quodammodo obturantur. Admotis deinde externe ad latera nasi spleniolis, liquido idoneo imbutis, splenio majori obtegitur nasus, et apparatus emplastris adhaesiuis ad radicem nasi se decussantibus firmatur, omnia denique simplicissima fascia continente obteguntur. Alii malunt continere apparatum fascia, quae sub nomine accipitris innotuit.

MCCLV. *Symptomatibus* tam *primitiuis*, scilicet ossis comminutioni, inflammationi grauissimae, vulneri, haemorrhagiae, cerebri commotioni; quam *consecutiuis*, partium nempe mollium ac ipsius ossis vlceri, polypo, narium augustationi etc. *occurritur* ad methodum partim antea expositam, partim alio loco docendam.

Fractura arcus zygomatici.

MCCLVI. *Fractura jugi zygomatici* a qualicunque violentia externa praegressa, haud raro vi-

cinorum

cinorum oſſium laeſioni juncta eſt. Saepiſſime, ſi fragmenta non longe a ſe inuicem receſſerint, ſanatur viribus naturae adjutis a ſolo apparatu contentiuo, remediisque generalibus indicatis, ac maxillae quiete. Diductis contra haec fragmentis, ob vicinorum neruorum irritationem jugam, interdum inſurgunt ſymptomata neruoſa grauia, quin lethalia, nullis remediis, niſi feſtucae oſſeae adaptatione, extractione per vulnus, quod adfuerit, aut inciſione facta, ſedanda.

Fractura maxillae ſuperioris.

MCCLVII. *Oſſis maxillaris fractura* vel in corpore hujus vel in proceſſu alueolari contingere poteſt: prior, niſi aperto ſimul ſinu maxillari, vix inſignem fragmentorum *deuiationem* admittit; margo alueolaris vero, ſub dentium vacillatione, ſolutione, ſeparatione ad oris cauum inuerti poteſt; qui ſtatus debitam marginis oſſei ac dentium *adaptationem*, ope digitorum, pollicis ac indicis in os aegroti immittendorum, requirit; neque auferantur dentes, qui quodammodo ſeruari poſſunt. *Apparatum* conſtituunt ſplenia ex liquido expreſſa, ac faſcia quatuor capitibus inſtructa, qua exacta maxillae quies ſeruatur. Nutriatur interea aeger juſculis variis, absque maxillae motu hauriendis, vel quoque injicientis, ac clyſmatibus nutrientibus, non neglecta ſymptomatum therapia expoſita.

Fractura maxillae inferioris.

MCCLVIII. *Maxilla inferior* ob majorem firmitatem reliquis ossibus difficilius quidem *frangitur*, quotiescunque tamen talis fractura a violentia graviori externa contingit, vel in vno, vel in vtroque latere, vel in media parte ossis fractura adesse, vel denique comminutionem subire potest maxilla. Fragmenta heic parum a se inuicem distrahere solet vis musculorum: sub grauissima tamen violentia ex natiua sede dimoueri possunt. Status hic visu, tactu, situ dentium pristino mutato, satis facile *dignoscitur*; quodsi vero frusta non dimota sunt, sub cauto mandibulae motu difficilius *dijudicatur* fractura. Praeter solita fracturarum *symptomata*, heic neruosa quoque, spasmi praecipue a neruorum tensione ac irritatione adesse solent, aut haemorrhagia a ruptura arteriae in ductu maxillari latentis.

MCCLIX. *Chirurgia* hujus fracturae requirit:

a) vt ossa dimota rite *reponantur*,

b) fractura *deligetur*, et

c) *symptomatibus* denique *occurratur*.

Aegroto in situ idoneo collocato, pollex et index alterius manus chirurgi in os apertum aegroti immittuntur, altera vero manus extrinsecus admovenda; sic vtriusque manus adjumento caute reprimenda sunt maxillae fragmenta dimota, donec in pristinam sedem *reposita* esse et figura maxillae restituta, et dentium situs naturalis, doceant; extensio,

tenſio, quoties hac opus eſt, indice pone dentes inciſiuos applicato commode perficitur. Dentes laxati, quique in ſuis alueolis cito depreſſi, et vbi judicatur neceſſarium, ad vicinos filo aureo vel alio cerato alligati, iterum firmari ſolent. Fractura duplex eandem deinde reductionis encheireſin in oppoſito latere peragendam poſcit. Oppido liquet, fruſta non dimota nec repoſitionis vllius egere.

MCCLX. Oſſibus fractis repoſitis ſplenium ex liquido idoneo (MCCXXXIX.) expreſſum imponitur, et ſuper hoc aliud alligatum ad chartam craſſiorem, rigidiorem, efformatam et flexam idonee pro figura maxillae, dimidiae, ſi vna, aut totius, ſi duplex adſit maxillae fractura, nec non figura menti ſimul exactiſſime recipienda. Apparatus denique faſcia quadricipiti firmatur. Talis faſcia omnino ad retinendam maxillam inferiorem fractam ſufficit, fragmina etenim hujus ſemel rite repoſita non facile dilabuntur. *Symptomatibus* primitiuis atque conſecutiuis *occurritur* remediis generalibus, ſub exacta mandibulae quiete, maſticationis et loquelae euitatione, corporis nutritione alimentis fluidis, clyſmatibus; ſitu idoneo et cauta ab omni faciei aut malarum incubitu abſtinentia.

Fractura oſſis ſterni.

MCCLXI. Os *ſternum* a grauiore injuria externa deprimi, imo *frangi* poteſt vel cum vel abſque fragmentorum deuiatione. *Noſcitur fractum* ab oſ-

ſis praeternaturali mobilitate; ſtrepitu ſub reſpiratione diſtinguendo, extremitate inferiori praecipue per ſe magis mobili depreſſa, et inaequalitatibus ſimul inſolitis extus tangendis. *Symptomata* talis fracturae haud raro ſunt dolor pectoris grauis, reſpiratio, inſpiratio inprimis, difficilis, laborioſa, anxia; tuſſis vehemens; palpitatio cordis; ſanguinis ex ore, vel in praecordia, vel intra ipſum mediaſtinum effuſio, ſuffocationis metus, ipſa ſuffocatio. Fracturam ſterni interdum ſequuntur inflammatio pleurae, pericardii, pulmonum, ipſius cordis; abſceſſus pone ſternum, in mediaſtino; caries oſſis; phthiſis pulmonalis.

MCCLXII. Fractura ſterni *ſimplex* praeter generalem fracturarum therapiam ac methodum antiphlogiſticam expoſitas, nil niſi apparatum contentiuum, ſcapularis idonei injectionem, ſub debito regimine ac corporis quiete *requirit: depreſſio* vero oſſis fracti vrgentibus ſymptomatibus *ortam* poſcit *eleuationem*, quae ſola certum mortis periculum heic auertere valet. Aegroto itaque in ſedili collocato, retrorſum ab adjuuante ductis ſcapulis, vtraque thoracis latera ſimul a chirurgo paullo vehementius comprimuntur; hac preſſione verſus anteriorem partem truduntur coſtae, et deſidentes ſterni partes in ſedem priſtinam ſaepe compelluntur. Sin minus lenior haecce medendi ratio votis reſpondeat, neceſſitas cogit tentare eleuationem fragminis depreſſi, terebra poſt partes molles rite inciſas lente

lente ac caute oſſi intorta: denique ſpem fruſtrante, etiam hac encheireſi, os ſterni trepano ad margi-nem fracturae ſuperiorem eleuatiorem perforandum eſt, quo facto non modo eleuatorium per hoc ori-ficium introducere, et partem impreſſam licet attol-lere, modo in chirurgia vulnerum capitis fuſius ex-poſito, ſed humoribus effuſis quoque per hoc exi-tum parare. Symptomatibus futuris ad eorum the-rapiam alibi expoſitam occurritur.

Fractura coſtarum.

MCCLXIII. Coſtarum *fractura* a violentia ex-terna, in anteriori, media, poſteriori parte, in ipſo injuriae illatae loco, vel alio contingere poteſt: ſaepiſſime accidit, vt a vi in anteriorem coſtae par-tem agente pars media frangitur. Coſta fracta ex-tremitates fragminum a ſeſe diſcedunt, vel minus: ſi prius, oſſa fracta vel introrſum cauitatem pecto-ris verſus coguntur, vel prominent ad extus. *Signa coſtae fractae absque deuiatione* extremorum vix vlla ſunt certa, et haec fractura ſaepius non dignota ſolis naturae viribus coaleſcit. Fractura *extrorſum prominens* a tactu eminentiae durioris ac perceptione ſtridoris, a ſtrepitu emphyſematis com-preſſi rite diſtinguendi, *cognoſcitur*, neque in hoc caſu ſymptomata grauiora adeſſe ſolent. Intror-ſum pulſa efficit cauitatem externam tactu diſtin-guendam, quoties inſignior partium mollium tumor non obſtat, et ſtridorem fragminum commotorum plerumque percipiendum auribus: cauitatem pe-

ctoris intrans fractura costarum, haud raro grauissima creat symptomata, a partium vicinarum, pleurae, pulmonis, neruorum, arteriae intercostalis laesione, irritatione scatentia, cujusmodi sunt dolor loci adfecti punctorius, acutissimus, spirandi difficultas summa, tussis, inflammatio grauis, sputum cruentum, effusio sanguinis e vulnere externo (MCXLIX.) in cauum pleurae (MCLX.), in cellulosam (MCLVIII.); emphysema (MCLXII.) aliaque, quae maximas vitae insidias struunt. Succedunt interdum abscessus major, qui cordis atque arteriarum pulsationes transmittens aneurisma mentiri valet, empyema (MCLXI.), phthisis, fistula insanabilis (DCCCXXIX.), ossium caries (DCCCLI.), plurium costarum concretio. Fractura costarum prope vertebras ob partes superjacentes crassiores vix nisi a signis rationalibus dignoscitur.

MCCLXIV. *Therapia* chirurgica *costae fractae*, cujus extrema haud a se recesserint, vix praeter generalem, quae fracturis atque contusionibus conuenire antea exposuimus, vllam requirit. Extremis osseis fractis extrorsum prominentibus, fragmina secessa digitis in sedem naturalem blande compellenda, superinjectis spleniis crassioribus tegenda, et mantili atque scapulari firmanda sunt. Longe difficilior eleuatio fragminum costalium intro in pectus cessorum succedit. Interdum quidem situs naturalis restituitur, si vtraque et anterior et posterior pars costarum laesarum manibus chirurgi comprimitur

primitur atque tantillum concutitur; ſaepiſſime tamen ob ſymptomatum vehementiam, inciſis ad modum (MCLXIII.) expoſitum integumentis ac partibus intercoſtalibus, ope eleuatorii, quo ad cranium depreſſum (MLXVIII.) vtimur, partem depreſſam ad ſitum naturalem attollere cogimur. Hoc facto, rite deligatur vulnus (MCLXIV.) obtegiturque ſplenio tenuiori: deinde ſplenia vltra pollicem craſſa ad extremitatem anteriorem et caput coſtarum applicantur et apparatus totus faſcia ſcapulari locum fractum haud comprimente firmatur. Fragmina ſiue feſtucae, acuta, a reliquis penitus ſoluta, pleuram, pulmones irritantia, volſella, digito, hamulo, vel quauis demum alia ratione idonea, per factam inciſionem extrahantur: ſin minus id fiat, in maximo vitae diſcrimine verſantur aegri. Haemorrhagia, ſanguinis in pectore effuſio, empyema aliaque ſymptomata dicta therapiam poſcunt, alio loco expoſitam.

Fractura vertebrarum.

MCCLXV. *Vertebrarum* proceſſus ſpinoſi, obliqui, transuerſi, vel denique ipſa corpora, poſſunt ab injuria externa *frangi*. Fractura ſpinarum quodammodo *cognoſcitur* ſenſu tactus, viſus atque auditus ipſo, quoties tumor partium mollium non obſtat, reliquae vertebrarum fracturae vix, niſi a rationalibus ſignis, dijudicantur. Spinae vertebrarum fractae, ſi ſitum mutauerint, ſaepiſſime digitis chirurgi in ſede priſtina reponi poterunt et inje-

 ctis

ctis deinde, ad latera ſpinae dorſi, ſpleniis anguſtioribus, chartae craſſiſſimae lamellis, atque mantili cum ſcapulari retineri. Alia vertebrarum pars fracta ob medullae vertebralis variam commotionem, compreſſionem, irritationem, laeſionem, ſaepiſſime grauiſſima in organis intra et juxta vertebras ſitis inducit ſymptomata, illis, quae encephali varia laeſio inducit, ſatis analoga, qualia ſunt: ſpasmi, ſenſus motusque abolitiones, gangraena, mors. Quae ſymptomata tanto quidem pejora ſunt propter ſedem mali vix auxilio externo attingendam. Quo propinquiores ad caput ſitae ſunt vertebrae, quae franguntur, tanto citius vita periclitantur laeſi. Fractura vertebrarum colli praecipue ſuperiorum, vel proceſſus odontoidei, ſeu ruptura ligamenti illum continentis, eodem ſaepe laeſionis momento ſolet necare. Fragmentorum medullam vrgentium extractionem, difficillimum certe opus, per inciſionem factam cum ſucceſſu inſtitutam fuiſſe legimus.

Fractura oſſis ſacri et coccygis.

MCCLXVI. *Pars ſuperior oſſis ſacri* rariſſime ob inſignem craſſitiem *frangitur;* fracta autem ſequitur conditionem vertebrae fractae. *Pars inferior* hujus oſſis et os coccygis fracta, cum extremi fragminum depreſſione, diſceſſa reponuntur digito indice chirurgi oleo imbuto, in inteſtinum rectum immiſſo, extus reſiſtentibus alterius manus digitis; repoſita juſte, immiſſis ſpleniis ac ſimplici faſcia T formi,

T formi, continentur, modo caueatur interea vt nec dorſo incumbat nec natibus inſideat aeger.

Fractura oſſis innominati.

MCCLXVII. *Fractura oſſis innominati* rariſſime occurrit; a grauiſſima injuria externa autem contingens ob coincidentem plerumque laeſionem viſcerum abdominalium ac medullae ſpinalis, grauiſſima haud raro gignit ſymptomata, ſaepius letifera. Fragmenta in vniuerſum parum a ſe recedere ſolent, ſi vero receſſerint, os fractum difficillime manibus relocatur, nec apparatus continens ad retinenda oſſa multum facit. Heic itaque remediis praecipue pugnetur, quae ſymptomatibus compeſcendis judicantur efficaciſſima.

Fractura clauiculae.

MCCLXVIII. Oſſa *clauiculae* ob ſitum transverſum atque naturalem tenuitatem facillime *franguntur* vel in media parte, vel in extremo thoracico, vel denique in extremo ſcapulari. Fracta clavicula, brachium ad pectus inclinatum propendet, ideo pars ſcapularis ſolet trahi deorſum a pondere brachii ipſius et actione muſculi deltoidei ſimul, quibus extremitates fractae dimouentur; vix itaque fractura clauiculae vlla obliqua ſiue transuerſa absque aliquali diſceſſione fragminum occurrit. *Diagnoſin* hujus fracturae ſatis facilem ſiſtunt tactus, viſus atque auditus, dum oſſa clauicularum nullis fere muſculis obteguntur, diſtinctiora euadunt ſigna

a leni motione humeri et brachii in latere suspecto: symptomata grauiora nulla solent comitari hanc fracturam, nisi partes vicinae, vasa inprimis subjacentia, simul laesae, vel a finibus fragminum compressae fuerint.

MCCLXIX. *Chirurgia* hujus fracturae includit ossis fracti extensionem, ritam reductionem ac denique deligationem. *Extensio* sequenti modo instituitur: aegrotus in sedili humiliori consideat, quo facto in auxilium chirurgo, fixo ad dorsum aegri inter scapulas vno genu, manibus humeros prehendit et blande trahit retrorsum; hac encheiresi clauiculae probe extenduntur. Interea ipse chirurgus aduersus aegrum constitutus digitis *ossa* fracta *discessa relocat;* cauitatem deinde supra et infra clauiculam linteo carpto ex liquido idoneo, expresso, vel sicco, rite implet, spleniis et ferula obtegit, et apparatum denique fascia, quae a spica descendenti nomen habet, quam *solertissime retinet*, et brachium ex mitella seu mantili super collum injecta rite suspendit. Quum vero haecce medendi ratio saepissime ad retinenda ossa haud sufficiat, alio artificio scapularum motum restringere cogimur. Inter varia instrumenta, machinas ac fascias ad hunc scopum inuentas delineatae ac descriptae *a*) eximium vsum praestant et optimo cum successu adhibentur. Caueat interea aeger, ne adfecto

a) Mémoir. de l'Acad. de Chirurg. de Paris Tom. V. Pl. XIV. Richt. Bibliothec. chirurg. Vol. V. p. 144.

ſecto lateri innitatur nec incumbat. Variis ſymptomatibus ad variam horum indolem occurritur.

Fractura ſcapulae.

MCCLXX. *Scapulae* partibus mollibus circumdatae, ſuſtentae, difficilius quidem *franguntur.* Poteſt attamen hujus oſſis fractura contingere vel in ipſo corpore ejusdem, vel in ſpina, vel in acromio, vel in proceſſu coracoideo, vel in ceruice, vel in angulo ſuperiori et poſteriori. Corporis ac ſpinae fracturae, quarum extrema parum a ſe recedere ſolent, ſatis facili negotio iterum conglutinantur, quodſi vero alii proceſſus vel collum fractum fuerit, vti ex tactu et auditu ſub aliquali contrectatione brachii judicatur, propter muſculorum actionem ipſiusque brachii pondus facile diſcedunt partes fractae ac difficillime retinentur, quare non raro rigor aliquis, et mouendi brachium, inprimis attollendi difficultas, marcor, paralyſis, poſt fracturam conſolidatam remanere ſolent; conſimiliter ſolent huic fracturae grauia ſuperuenire ſymptomata a partium vicinarum qualicunque adfectione, vel abſceſſus ſub ipſa ſcapula fracta gigni, qui, niſi materia purulenta propria grauitate inter muſculos deſcendat, ſcapulam perforandi neceſſitatem induxit.

MCCLXXI. Ipſum corpus ſcapulae fractum ſimplici apparatu contentiuo, ſub ſitu idoneo, laxationi muſculorum fauenti, ac debita quiete ſatis facile

facile *retineri* ac *sanari* poterit. Longe vero difficilius negotium facessunt processus seu collum scapulae fracta: finibus fractis processus scapularis ab inuicem discessis, adjuuans brachium lateris affecti ad superiora, et fracto processu coracoideo simul anteriora versus eleuat, dum interea chirurgus modo, quem judicat aptissimum, nititur manibus reponere fragmina discessa, et hoc facto reposita continere, sub lenta et cauta reductione brachii suspensi in situm naturalem: alii simpliciori methodo, nempe sub eleuatione cubiti flexi in perpendiculum, fracturam reducunt, quae medendi ratio omnino videtur praeferenda praecipue in fractura colli scapulae. Reductione facta, superimponuntur splenia idonea ac chartae crassiores frustatim ad figuram loci concisae atque formatae; denique totus apparatus ope fasciae, quae spicae descendentis nomen habet, continetur. Interea probe notetur, omnia haec modo pauxillum ad continendam fracturam repositam valere, nisi antibrachium, praecipue olecranon cubiti ex mitella super collum injecta quam solertissime suspendatur.

Fractura ossis humeri.

MCCLXXII. *Os humeri* potest *frangi* ad caput, ad extremitatem inferiorem, vel in loco inter vtrumque medio; caput ossis humeri non nisi scrupulosissimo examine dignoscitur fractum, dum reliquae hujus ossis fracturae satis facile solent ex signis sensualibus dijudicari. Fractura quaeque hujus ossis

oſſis nunc *ſimplex* occurrit, nunc *complicata*, nunc *comminuta*: fines fracti mox ſitum ſeruant contiguum, mox ab inuicem diſcedunt, cum longitudine membri magis minus mutata. Quoties fines fracti ab inuicem diſceſſerint, omnino ad fracturam relocandam opus eſt *extenſione*, quae ſequenti modo inſtituitur: aegroto in altiori quodam ſedili collocato, inflexo leniter aegroti cubito, ſi in *media* oſſis humeri *parte* adfuerit fractura, brachium ſupra locum fractum manibus adſtantis firmiter tenetur, aut, ſi hoc ob *altiorem fracturae ſitum* fieri nequit, vtroque pollice adjuuantis in axilla verſus caput reſiſtente figitur: inter haec alter adjuuans inferiorem brachii partem infra fracturam ad condylos oſſis humeri prehenſam paullo extrorſum lente ad regulas (MCCXXXII.) dictas extendit. Ipſe chirurgus ſufficienti extenſione facta, os diffractum in ſitum naturalem reponit. Si inferior humeri pars prope cubitum fracta fuerit, vix valde diſcedunt fragmenta, horumque reductio ſitu potius relaxationi muſculorum fauente, quam extenſione membri facilitatur.

MCCLXXIII. *Deligatio* alia conuenit fracturae in parte humeri ſuperiori, alia in media, et alia denique in inferiori. *Fractura in parte ſuperiori* aut ipſo capite oſſis humeri rite reducta, et extus ſplenio idoneo obtecta, puluinar craſſius ſeu ſplenium vltra pollicem craſſum, toto oſſe humeri longum, inde ab axillae cauo ad articulum cubiti

vsque,

vsque, inter thoracem ac paginam interiorem brachii extenditur; et mox brachium fractum, manu adjutoris in dicta extenſione retentum, lente et provide verſus thoracem latum, faſcia circulari dolabris adſcendentibus circa brachium et pectus ductis in hoc ſitu figitur. Deinde ferula chartacea, in ſuperiori parte excauata ac lateraliter inciſa, ita vt ſupra articulationem ſcapularem inflecti queat, in exteriori parte ad os fractum relocatum, faſciolis adligari poteſt. In *fractura* ſimplici *medii oſſis* humeri, mox a reductione rite peracta membrum poteſt circumdari faſcia circulari, et ſuper hanc duae ferulae vtramque articulationem excipientes, et ad partis figuram probe adornatae, applicari et adligari; antibrachium vero absque ſuſpenſione proceſſus olecrani ſuſtineatur in ſitu inter ſupinationem ac pronationem medio immobile, ope mitellae. Fractura ad partem inferiorem oſſis humeri aut articuli ipſius, vti aliae quoque complicatae, faſciam octodecim capitum admouendam, ſitum in lecto idoneum, ferulas adpropriatas, ac aequalem membri totius ſuſtentationem a puluinaribus requirunt. Complicationes aliae methodum poſcunt ad ſingulas expoſitam.

Fractura antibrachii.

MCCLXXIV. *Fractura antibrachii*, vel os radii, vel vlnae, vel vtrumque occupat, et ad partem mediam vel extremam horum contingit. Vnius ſolummodo oſſis fractura heic vix notabilem fragmentorum

fragmentorum diſceſſionem admittit, interdum attamen radius fractus verſus vlnam integram, rarius cubitus fractus ad radium integrum trahitur; ſi vtrumque os fractum fuerit, fragmina omnino diverſimode diſcedere ac dislocari poſſunt, quin radius ac vlna ita ad ſe inuicem adprimi, vt horum oſſium concretio mutua cum ſupinationis ac pronationis abolitione totali ſequatur. *Diagnoſis* hujus fracturae ſolet ſatis facile erui contrectatione, viſu, et crepitu percipiendo ſub agitatione manus aegroti introrſum et extrorſum.

MCCLXXV. Vbi modo vnum os in antibrachio fractum fuerit, vix aliqua *extenſione* ad reducendos fines fractos opus eſt, ſed leni ac debita adaptatione, facili ſatis negotio in ſitum naturalem reponuntur; ſi vero vtrumque os fractum fuerit, et extrema ſimul receſſerint, omnino extenſio antibrachii ad relocationem fragminum neceſſaria eſt. Hunc in finem antibrachium fractum figitur ab vno adjutore, qui os humeri retinet firmiter manibus circa articulationem cubiti, dum alter antibrachium prehendit circa carpum, extenditque, donec chirurgus ipſe interea fragmina dislocata repoſuerit juxta regulas artis: propius juſto ad inuicem acceſſis oſſibus radii et cubiti fractis, eadem digitis ad juſtam diſtantiam verſus exteriora deducit chirurgus. Situs antibrachii ſub extenſione, repoſitione ac ſequenti curatione ſit inflexus inter ſupinationem ac pronationem manus medius. Reductione rite

peracta,

peracta, ad vtramque superficiem antibrachii, splenium longum crassum vtrinque graduatum, aut quod alii ad parandum sanguini circuitum per antibrachium faciliorem malunt, ex vtroque latere duo splenia cylindrica, breuiora, et quidem supra et infra fracturam imponuntur, fascia circulari aut octodecim capitum firmanda. Ne vero strictura fasciae ossa iterum ad se inuicem adprimat, praestat mox spleniis ferulas latiores immediate superimponere, et has denique fascia circulari firmare. Symptomata varia oritura therapiam requirunt indoli ac grauitati horum adpropriatam; superueniens tumor insignis manus dissipatur per inuolutionem ejusdem fascia circulari, nisi lectum tenere cogatur aeger; antibrachium fractum et deuinctum ex mitella suspendatur.

MCCLXXVI. *Processus olecranon cubiti* singularem attentionem meretur, quippe qui, si *diffractus* fuerit, a musculorum actione mox sursum trahi consueuit, et ex hac dislocatione processus, rite detecta, dignoscitur fractura. *Occurritur* malo rita extremi dimoti adductione et continentia; adductio, musculis anconaeis, sub extensione sufficiente brachii, laxatis, satis facili negotio succedit; facta adductione transuersim super processum fractum, injicitur splenium crassius, deinde cauis juxta latera processus expletis linteo carpto, fascia, quali ad patellae fracturas vtimur, applicatur, et ferula denique longior brachium et antibrachium excipiens super

ſuperalligatur ad extenſionem membri ritam ſuſtinendam. Inferiorum partium tumor grauior, inuolutionem debitam manus atque antibrachii, ope faſciae circularis praeſtandam, poſcit. Symptomatibus a nerui cubitalis vicini laeſione aut irritatione, interdum grauioribus, orituris, ad methodum generalem expoſitam occurritur; neque negligatur deinde cauta ac repetita aliqualis antibrachii inflexio, vt anchyloſis, ſi fieri poteſt, auertatur.

Fracturae oſſium manus.

MCCLXXVII. Figura ac craſſities *oſſium carpi* obſtat, quo minus vix vmquam ſimplici fractura diuidantur, quin potius ſaepe plura comminutionem ſubeunt, ex qua, ob partium mollium grauiſſimam adfectionem ac dilacerationem, frequentem talis comminutionis comitem, grauiſſima inſurgere ſolent mala, inflammatio nempe, vulnera, haemorrhagiae, abſceſſus, vlcera, gangraena, caries, ſymptomataque neruoſa, quae haud raro ad duram amputationis neceſſitatem cogunt. *Auertuntur, ſedantur ſymptomata,* vſu ſtrenuo ac tempeſtiuo remediorum generalium indicatorum, accommodandorum ad gradum ac indolem mali. Eminentiae praeternaturales oſſis fracti, extenſis in anteceſſum manu et antibrachio, in ſitum naturalem reprimuntur; feſtucae irritantes vero, quoties per circumſtantias licet, per vulnus, ſi adfuerit, aut arte incidendum extrahuntur. Primum morbi ſtadium, ſolum apparatum contentiuum, totius

manus et antibrachii aequalem sustentationem, ope ferulae longioris, spleniis seu puluinari instructa, et exactam membri quietem requirit. Fracta symptomatum vehementia, licet partibus laesis majorem firmitatem conciliare per fasciam circularem idoneam *b*) injectam, vix vmquam autem anchylosis vera sequens auerti potest. *Fracturae ossium metacarpi* occurrunt frequentiores, et rationem fractorum ossium carpi, quoad diagnosin, symptomata, prognosin ac methodum medendi sequuntur.

MCCLXXVIII. *Ossa digitorum fracta* facilius dijudicantur. Fragmina phalangum discessa sub extensione partis in sedem naturalem reponuntur; fascia deinde circulari circumdetur digitus laesus ac ferulis idoneis, vel adligatione ad vicinos digitos firmatur. Quotiescumque vero grauissimam collisionem experti sunt digitus vel manus tantam, vt nulla sanationis spes affulgere videatur, praestat saepe mox partem mature praescindere, quam aegrotum longis exponere aerumnis et cruciatibus saepe eundem in discrimen vitae conjecturis.

Fracturae femoris.

MCCLXXIX. Ab injuria externa *os femoris*, in media, superiori vel inferiori sua parte, *fracturam* simplicem, compositam, complicatam, transversam vel obliquam subire potest. *Diagnosis* partis

b) *Henkels Anweisung zum chir. Verb.* Tab. II. Fig. 77.

tis mediae aut inferioris fractae, ex ſignis fracturarum ſenſualibus, rationalibus, abſque magna difficultate eruitur; ſuperioris vero fractura, vtpote multis muſculis circumdatae, non niſi attentiſſima partis laeſae exploratione ſimul dijudicatur. *Symptomata* hujus fracturae, pro gradu, indole, et effectu injuriae praegreſſae, varia quidem ac grauia eſſe poſſunt. Inſignem obicem curationi opponit, obliquitas fracturae maxime ad ſuperiorem oſſis femoris partem contingentis, quoniam ſitus fragminum vix trans craſſiores muſculos diſtingui poteſt, et figura femoris conica ipſa continendis partibus fractis repoſitis mire obſtat. Non raro itaque ſitus finium fractorum iniquus, plerumque nulla arte plane auertendus diminuit notabiliter longitudinem naturalem femoris fracti.

MCCLXXX. Sub *curatione fracturae oſſis femoris* attendendum eſt

a) ad ſitum aegroti commodum,

b) ad reductionem fragminum,

c) ad apparatum contentiuum reductorum, ac denique

d) ad ſymptomatum leuamen.

MCCLXXXI. Lectus, cui commode committatur fracturam femoris paſſus, ſit (MCCXXXI.) ſtragulis duriuſculis ſtratus, ſat longus, non nimis latus et ita collocatus, vt vbique acceſſum aegrum opitulaturis, et conuenientem trunci femoris ac cru-

ris eleuationem ac depreſſionem admittat; haud ſecus ac copiàm adminiſtrandi et auferendi commode vaſcula idonea pro excipiendis excrementis aegroti absque agitatione vel moleſtia ejus nimia. Huic ſcopo ſatisfacit lectus, cujus fundus et ſtragula inſtruuntur orificio rotundo capaci ad locum cui incumbit anus aegroti: orificia haec obturantur ſtragulis circularibus occludentibus perfecte orificium, et aperiuntur detractione ab infra obturaculorum, vbi opus eſt: aperta admittunt applicationem vaſculi idonei ad exonerationem aegri: hoc ſublato iterum clauduntur. Lecto autem et ſtragulis hiſce, videntur commoditate et ſimplicitate praeſtare, ſtragula minora lumbis aegri ſubjecta, quae loris idoneis detrahi et poſt ſubductam iterum peluim cum excrementis reduci, et aegroto ſubjici poſſunt. Inter varios lectos pro femoris ac cruris fractura inuentos, ſella Vngeriana *c*) ſimpliciſſima, plerisque indicationibus optime ſatisfacere videtur. In praxi tamen, praecipue vbi res aegrorum anguſta domi, chirurgus lectorum obuios defectus proprio judicio ac ſolertia corrigere cogitur. *Situs* aegroti in vniuerſum muſculorum laxationi faueat, truncus ſit paullo eleuatior, genu altius ſitum, crus aliquomodo dependens; tota extremitas ad exteriora tantiſper inclinata, in omni ſuo puncto ſuſtentata eſſe debet. Situm extremi fracti et corporis lateralem aegrotos haud per longum tempus ferre experientia

c) *Richter chir. Bibl.* Vol. VI.

rientia compertum eſt. Si vna cum fractura adfuerint vulnera, ſitum haud raro diuerſimode mutare cogimur; deinde partem fractam repoſitam et juſte ſitam apparatu neceſſario ſubjecto muniat chirurgus, quo minus iterum ſponte ſua ſecedant extrema fracta repoſita.

MCCLXXXII. *Repoſitio fragminum ſeceſſorum* requirit, vt fixata reſiſtat extremitas oſſis femoris fracti ſuperior, dum extenditur inferior: femur ſuperius ſubjectis puluinaribus commodis aut pannis lineis duplicatis figitur, habena latiori inter crura injecta et ab adjutore firmiter retenta: extenſio inferioris autem partis ob muſculorum inſignem reſiſtentiam, in robuſtioribus praecipue ſubjectis eget vi magna ſuperiori. Adjuuans fortis, prehendit manubus ambabus extremitatem femoris inferiorem, et, quoad valet, extendit: ſin minus reductioni ſufficiens extenſio fuerit, extremitati femoris inferiori, puluinaribus aut linteis complicatis bene munitae, ſuper condylos injicitur et alligatur laqueus ſeu faſcia idonea, quam attrahit adjutor. Membro in ſitu idoneo, fauenti muſculorum laxationi, collocato prius, extenſio faſciae ope plerumque ad repoſitionem ſufficit: raro trochleae ſeu polyſpaſti auxilio opus eſt. Femore ſufficienter extenſo mox fragmina rite ad ſitum naturalem reponit chirurgus.

MCCLXXXIII. Reductione rite peracta, ſupra ſplenium craſſum graduatum, cui femur incumbit,

cumbit, vt figura cylindrica membro concilietur, *fascia* octodecim capitum *injicitur*. Fasciae circulares ad deligandam et continendam fracturam femoris, ob motum membri nociuum sub applicatione haud auertendum, vix cum securitate adhiberi possunt. Super fasciam deinde ferulae firmiores duae, externa longior vtramque articulationem excedens ad figuram partis confecta, interna breuior in superiori sua parte excauata infra genu descendens, loriis variis vinciuntur. Si versus superiorem partem femoris contigerit fractura, ferula externa commode ad cingulum latius circa peluim ductum firmatur. Denique linteamen crassum, in cylindri figuram conuolutum, juxta totam totius extremitatis longitudinem, ex vtroque latere alligatur; hoc lectuli straminei locum tenere potest, quo pedis ac cruris quies ac firmitas simul sustinentur: symptomatibus ceterum variis futuris, ad methodum generalem expositam occurratur.

MCCLXXXIV. *Fractura colli femoris* ob hujus majorem tenuitatem, ac laxiorem cellulosam texturam haud infrequens, propter figuram naturalem ac musculorum directionem semper obliqua est; inde vix vmquam extrema fracta opposita manent, sed inferius a vi musculorum circa trochanterem majorem insitorum, versus superiora et posteriora fertur. *Signa* hujus fracturae, a luxatione rite dignoscendae, sunt, post grauem injuriam allatam, minuta femoris longitudo, trochanteris altior

tior verſus poſteriora ſitus, genu aliqualis inflexio, hujus et digitorum pedis verſus anteriora inclinatio, lateralis genu motus minus difficilis, quam ſub luxatione, vt plurimum absque ſenſu crepitus; niſi facta extenſione, quae extrema fracta ad contactum mutuum ducit. *Prognoſis* hujus morbi ſemper eſt ambigua, ſaepe minuta femoris longitudo, membri aliqualis rigiditas et debilitas remanet, praecipue vbi ad anguſtiam fortunae negligentia chirurgi acceſſerit. —

MCCLXXXV. Cardo ſub *curatione* praecipuus verſatur, poſt repoſitionem debitam, in debita retentione fracturae ac firmitate apparatus continentis tanta, qua ſuperat vim muſculorum alias facile fragmina repoſita diducturorum. Extenſio, reſiſtentia ac repoſitio peraguntur modo in chirurgia oſſis femoris medii fracti dicto. Conuenit tamen ſub extenſionis initio, genu in ſitum naturalem verſus interiora ducere, partem ſuperiorem femoris verſus exteriora dirigere, ac ipſam extenſionem in directione adductionis inſtituere. Faſciae vix ad retinendum collum femoris fractum faciunt, ſufficit partem laeſam apparatu contentiuo cingere, ad quem ſcopum major faſcia octodecim capitum, cujus ſuperiora capita circa peluim ducantur, inſervire poteſt, ſub continua extenſione injicienda. Super imponatur deinde ferula, externa longa larga, in ſuperiore parte lata, ad figuram peluis adornata, foramine ſeu cauo pro recipiendo tro-

 chantere

chantere instructa infra genu descendens, figuram aliqualis inflexionis genu aemulans: interna ferula sit breuior superius excauata, ad inferiora quoque infra genu descendens, itidem ad figuram aliqualis inflexionis genu formata. Alligantur ferulae loro seu cingulo lato circa peluim ducendo, altero infra trochanterem vinciendo, tertio supra genu, ac quarto infra genu circa tibiam ducendo. Haec deligatio haud raro extrema ossis fracti in situ naturali continere valet.

MCCLXXXVI. Accidit tamen vt haecce deligatio, rite licet peracta, haud succedat, sed vt imminuta iterum femoris longitudo ossis fracti nouam dimotionem indicet: recurratur tunc ad *extensionis ac resistentiae sustentationem*, difficilem quidem atque molestam, sed necessariam. Haec duplici modo peragi potest:

a) fasciis nempe et

b) machinis.

Et primo quidem linteum amplum longum, siue mantile inter femora circumdata spleniis interjectum ad superiorem lecti partem adfigitur, quo corpus sustineat, ne deorsum eat; deinde supra genu, circumuolutum ante linteamentis, caute injicitur habena, quae ad partem lecti inferiorem ope cochleae ita jungitur, vt extensio per gradus augeri, minui possit. Molestiis a diuturna pressione orituris, interdum grauioribus, excoriationi cutis, inflamma-

inflammationi, oedemati, gangraenae tempestiue occurritur cauta habenarum constrictione, subjectis stragulis, linteaminibus, mutatione aliquali loci compressi, et apparatus, ad circumstantias repetita, inuolutione pedis ac cruris debita. Nonnulli habenam superiorem inter crura ductam, in sano latere, ac inferiorem, supra malleolos injiciendam, suadent, quibus, laxatis prioribus, extensio sustineri poterit. Altera extensionem sustinendi ratio instrumentis seu machinis variis perficitur. Inter varia instrumenta ad hunc scopum confecta et excogitata, machina cl. Aitken praeferenda nobis videtur *d*). Extensio per viginti aut viginti quinque dies absque partis deuiatione, seu longitudinis diminutione continuata sufficit. Reliqua therapia ad generalem tractationem fracturarum earumque symptomata adornatur.

Fractura patellae.

MCCLXXXVII. *Fractura patellae* transuersa, a contractione violenta musculorum extensorum cruris sub flexione hujus, dum superficies posterior patellae puncto trochleae femoris innititur, haud infrequenter accidit, ad superiorem, mediam, aut in inferiorem partem patellae; rarius eadem ab injuria grauissima externa in plura fragmenta diuiditur; vix vnquam simplicem fracturam longitudinalem

d) Essays on several Subjects in Surgery. Pl. II.

lem subit, nisi ossis ab instrumento scindente diuisionem exceperis. Fractura transuersa *dignoscitur* a sensu spatii inter fragmenta, majoris, minoris, dum pars superior semper ab actione musculorum trahatur sursum, et tanto quidem altius, quo major simul ligamentorum lateralium dilaceratio fuerit, pars inferior immota haeret. In osse comminuto seu fractura longitudinali, si vmquam talis contigerit, potest sub agitatione manuaria fragminum distingui strepitus minime cum strepitu contusionis sequela confundendus.

MCCLXXXVIII. Quoad *prognosin* notetur, fracturam patellae, vix plenariam sanationem admittere. Etenim patella fracta, haud vti alia corporis humani ossa vero callo concrescit, sed fragmenta solum mediante substantia firmiori cellulosa, cartilaginosa, cum ligamento mucoso concurrente, conglutinantur, et firmiore cicatrisatione ligamentorum continentur, quod constans experientia in viuis et cadaueribus nos edocuit. Verisimilis causa deficientis in hoc casu calli, in ligamento mucoso atque substantia glanduloso-cellulosa partem anteriorem caui articularis occupante haerere videtur. Etenim haec substantia extenso crure, partim ob tensionem ligamenti cruciati anterioris, partim ob minorem trochleae articularis femoris cauitatem, ad anteriora vt prematur necesse est, et fracta patella, inter fragmenta hujus tanquam locum minus resistentem cogatur: haec itaque dictae substantiae propulsio

propulſio obſtabit prolongationi vaſorum patellae, concurſui eorundem, atque adeo callificationi. Neque tamen defectus futuri calli vindicat chirurgum a debita opera, in adducendis et continendis fragminibus oſſeis, cum experientia teſte ſequens infirmitas cruris et praeſertim difficultas, imo impotentia, innitendi in pede aliquantulum flexo augetur, pro gradu diductorum fragminum.

MCCLXXXIX. Fractae transuerſim patellae *curatio*, fragmenta adducenda, et adducta continenda imperat. Situs aegroti ſub reductione ſit ſedens, cum crure extenſo et ita eleuato, vt femur faciat angulum rectum cum abdomine; relaxatis ſub hoc ſitu muſculis pars patellae ſurſum tracta pollice ac indice chirurgi ad inferiorem exacte adducitur ac retinetur. Faſcia pro continenda patella fracta maxime commoda ſequenti modo applicatur. Ad vtrumque latus patellae adductae ſplenia firmiora, vlnae circiter longitudinis, applicantur, quae faſcia circulari ſupra et infra genu injecta firmantur: inter circumuolutiones faſciae ponitur fruſtum chartae firmioris, obſtiturum, ne faſcia deinde corrugetur, reclinatis tunc ſupra faſciam ſpleniorum extremis, ſuperiora deorſum et inferiora ſurſum plicantur, et vberiori circumductione faſciae circularis firmantur, ita extrema firmiter continentur, et ſimul inquirendi in ſitum fragmentorum, locus conceditur. Symptomatibus a faſciae conſtrictione oriundis totius extremitatis

tis inuolutione justa occurritur; alias hic quoque machina cl. Aitken optimo cum succeſſu adhiberi poterit *e*). Alii reductione facta, solo situ ac totius extremitatis inuolutione ad abdomen vsque, debitam partium continentiam sustinuerunt. Situs sub curatione idem sit, qui sub reductione conuenit pectore nempe et crure extenso, eleuatis; neque tamen per longum tempus ad lectum cogatur aeger. Inflexio genu, subjecta et alligata ferula longiori firma de medio femore ad medium crus vsque extensa, vel ipsum pedem sustinente, auertitur. Convenit tamen ad auertendam anchylosin, vt sub curatione, inter retinendam superiorem partem ossis fracti, genu saepius aliquantulum flectatur. Neque aliam therapiam poscit ligamenti inferioris patellae ruptura. Patella comminuta post domatam ante symptomatum vehementiam poscit eandem medendi rationem, si fragmenta sursum tracta fuerint; lateraliter dimotae partes osseae repressione facta, spleniis ad latera admotis et apparatu contentiuo modice adstricto satis facili negotio continentur. Reliqua sequuntur therapiam symptomatum fracturarum generalem. Vix tamen ob rationes (MCCXC.) dictas curatione peracta, aegrotus in genu inflexo firmiter inniti poterit.

Fractura cruris.

MCCXC. *Tibia et fibula* ab injuria externa in media, superiori, ac inferiori sua parte singulae vel

e) Aitken Essays on several Subjects in Surgery. Tab. IV.

vel ambae ſimul, in eodem loco ſeu magis minus diſſito *fracturam* ſimplicem, compoſitam, complicatam, obliquam, transuerſam, rariſſime longitudinalem ſubire poſſunt. *Diagnoſis* fractae tibiae a ſignis generalibus ſenſualibus, rationalibus, ſatis facili negotio eruitur; fibulae e contrario fractura, quae a ſola muſculorum actione violenta interdum contingere poteſt, vix per ſcrupuloſiſſimum etiam examen certe indagatur, ſtrepitus namque in oſſe hoc tenuiori fracto haud raro deeſt, neque haec fractura omnem quidem inceſſus potentiam tollit. Tibia vero ſola fracta, fibula mox frangi ſolet, quam primum aeger pedibus inniti audet. *Prognoſis* in genere indolem fracturae ac ſymptomatum ſequitur.

MCCXCI. Situs ſub repoſitione et curatione talis ſit, vt totum crus paullo extrorſum directum plano horizontali, ad pedis circiter altitudinem ſuper reliquam lecti ſuperficiem eleuato, aequaliter incumbat, niſi vulnus praeſens hunc ſitum vetet; ſitus lateralis in lectis, plumoſis praecipue, vix per longum tempus rite ſuſtinetur. Reſiſtentia fiat ad partem ſuperiorem cruris, extenſio vero ad malleolos, pede ſimul amplexo. Manus adjuuantis robuſti ad extenſionem ſufficere ſolent, raro laqueis ſeu machinis opus eſt. Reductio tibiae fractae debita adaptatione criſtae ac ſuperficiei interioris perficitur. Fibula vero, ſi ad tibiam in media parte adpreſſa fuerit, vix ob muſculorum craſſitiem vlla encheireſi

resi extrorsum cogi potest; cum digiti namque per crassiores carnes modo parum efficiunt, malleoli externi compressio haud sufficere solet, et splenia inter tibiam ac fibulam in parte anteriori ac posteriori admota, multis commendata, nullum effectum edere possunt. Fibulae tamen deuiatio, rite adaptata tibiae, neque difformitatem nec insignem molestiam gignere solet.

MCCXCII. Facta reductione, pars sub continua extensione et cautelis antea expositis, simplici apparatu contentiuo, seu fascia octodecim capitum circumdatur; huic imponantur ferulae ad figuram partis confectae, malleolos excipientes, longitudinem cruris excedentes, loris firmandae, quibus pes simul contineri poterit; reliqua tractatio expositam in fracti femoris chirurgia sequitur. Sin minus simplici hac methodo fracturam obliquam continere licet, refugiatur pro seruanda longitudine naturali partis fractae, ad jugam fixuram et extensionem cruris. Fixura infra genu ad superiorem cruris partem, extensio vero ad malleolos et pedem instituantur modo in chirurgia femoris fracti exposito. In hoc quoque casu, inter varia ingeniosissima inuenta, cl. Aitken et Pieropani machinae *f*) vtilissime adhiberi poterunt; tunc quidem maxime,

f) Aitken Essays on several Subj. in Surgery Tab. II. Mongez description de la Machine pour reduire les fractures des jambes.

maxime, ſi majora fragmenta ambitus oſſis receſſerint.

Fracturae oſſium pedis.

MCCXCIII. Inter fracturas oſſium pedis peculiarem pertractationem ſibi vindicat *fractura tuberoſitatis* oſſis *calcanei*, quae interdum ab injuria externa, rariſſime a ſola muſculorum actione violenta contingere poteſt. Si talis fractura adfuerit, pars diffracta a muſculorum ſuralium actione ſurſum trahitur, quemadmodum ex hujus tactu morbi indoles certe dignoſcitur. Partis dimotae in ſitum naturalem repoſitio, muſculis ſuralibus inflexione genu laxatis, ac adjuuantis ope deorſum preſſis, ſub pedis extenſione, chirurgi digitis perficitur. Transverſim deinde injecto ſupra partem fractam ſplenio craſſiori, faſcia circulari duobus capitibus, ſupra pedis articulationem ſe decuſſantibus, pars circumdetur; extenſio pedis vero ac ſitus genu inflexus, ſcrupuloſiſſime ſeruetur, apparatu, ei, quem ſub tendinis Achillis ruptura (DCCCCLXXII.) deſcripſimus, ſatis ſimili. Reliquae fracturae oſſium tarſi, metatarſi ac digitorum chirurgiam fracturarum oſſium manus ſequuntur.

LIPSIÆ
EX OFFICINA
BREITKOPFIANA